mtatkki
Hungarian Academy of Sciences
Centre for Social Sciences
Institute for Minority Studies

A PDF fájlok elektronikusan kereshetőek.

A dokumentum használatával elfogadom az Europeana felhasználói szabályzatát.

Bihar Vármegye Szalontai Járásából

Betsületes Uj Magyar Czurár János mintegy 44. Esztendős közép termetü hoffi fehér haju tiszta barna ábrázatu nagy orrú jobb szemére hajlós fehér bajuszú paraszt — ruhában, Nemes Bihar — Vármegyében Fek — Helységben Isten kegyelméből egészséges Hellyen, a' hol semmi ragadós nyavalya nem uralkodik lakozó beszéll Oláh, Magyar Czigány nyelvet, megyen ezennel mindenkinek Vármegyében Mindenütt Helységben Jeö Jö — — minden rosszat csinálo élelmes keresetése végett is, mint igaz járatbéli embernek szabad bocsátása ajánlatik. Költ J. Gyarmon Marty 14 én 1846

a' fenn irt utasitó Levelének Fek fiu gyermekeivel Czigányai Tekintetes Bihar Vármegye Szolgabirája Nadányi Jeremiás

Források a magyarországi cigányság történetéből
(1758-1999)

Emberi Erőforrások Fejlesztése Alapítvány

FORRÁSOK A MAGYARORSZÁGI CIGÁNYSÁG TÖRTÉNETÉBŐL
(1758–1999)

FORRÁSOK A MAGYARORSZÁGI CIGÁNYSÁG TÖRTÉNETÉBŐL (1758–1999)

Gödöllő
2011

Szerkesztette, válogatta és a bevezetést írta
Nagy Pál

Lektorálta
Forray R. Katalin

Borítóterv:
Tóth Bálint
Vidovics Renáta

A borítón Csurár János rostacsináló oláh cigány számára Bihar vármegyében 1846-ban kiállított útlevél fényképe *(Békés Megyei Levéltár)*. A borító hátoldalán Hammel József szatmári cigánytelepen 1957-ben készített fotója *(Szabolcs-Szatmár-Bereg Megyei Levéltár)*.

ISBN 978-963-8319-22-8

TÁMOGATÓNK:

nka
Nemzeti Kulturális Alap

Kiadja az Emberi Erőforrások Fejlesztése Alapítvány
Felelős kiadó: Dr. Ugrósdy György ügyvezető titkár

Tördelés:
Novacula Bt., Miskolc

Készült a **Szent István Egyetemi Kiadó Nyomdájában, Gödöllőn** 200 példányban
Felelős vezető: Lajos Mihály

Tartalomjegyzék

Bevezetés 11

Források 17

1. A Csanád vármegyei cigányok összeírása. 1758. 19

2. Gróf Csáky Antal kérelemlevele Borsod vármegyéhez. 1760. október 14. 20

3. A Somogy megyei cigányok összeírása. 1761. 21

4. A borsodi cigányok kérelemlevele a vármegyéhez. [1765. okt.] 27

5. A miskolci cigányok instanciája Borsod vármegyéhez. [1766. jún.] 28

6. Horváth Ábrahám karcagi cigány instanciája Borsod vármegyéhez. [1767. jún.] 28

7. A karcagújszállási magistratus testimonialis levele Horváth Ábrahám cigányról. 1767. június 11. 29

8. Danyi György Gömör megyei cigány instanciája Borsod vármegyéhez. [1767. jún.] 30

9. A Jászkun kerület cigányságának összeírása. 1768. 31

10. A derecskei elöljáróság bizonyságlevele a Miskolcon raboskodó Palotai Péter felesége számára. 1770. április 19. 64

11. A kéthelyi és göllei cigányok instanciája Somogy vármegyéhez. 1773. március 23. 65

12. A marcali és niklai cigányok instanciája Somogy vármegyéhez. 1773. 66

13. A karádi cigányok keltezetlen instanciája Somogy vármegyéhez. 1773. 66

14. A Somogy megyei cigányok instanciája a vármegyéhez. 1773. 67

15. A szomajomi cigányok kérelemlevele Somogy vármegyéhez. [1774.] 68

16. Buri Miklós bódvai cigány kérelemlevele Borsod vármegye alispánjához. [1774. máj.] 69

17. A debreceni cigányok összeírása. 1776. 70

18. Cigányok személyleírásai. 1779–1847. 72

19. Bóda Zsigmond özvegye, sajókeresztúri cigányasszony kérelemlevele Borsod vármegyéhez. [1781. júl.] 80

20. A pécsi cigányok 1783. 2. félévi összeírásának adatai. 1783. 80

21. A pécsi cigányok 1. félévi összeírása. 1784. 81

22. Gyenes János komjáti bíró levele Horváth András szolgabíróhoz. 1785. 83

23. Nehéz Mária kérelemlevele Torna vármegyéhez. 1786. május 8. 83

24. Csavász János buzitai cigány kérelemlevele Torna vármegyéhez. 1786. júl. 5. 84

25. Torna város igazoló levele Rigó György számára. 1786. október 14. 85

26. Torna város levele Torna vármegye alispánjához Rigó György ügyében. 1786. [okt.] 85

27. Vadászi Kozi kérelemlevele Borsod vármegyéhez. [1787.] 86

28. Zámbó Anna folyamodványa Pécs város magisztrátusához. 1790. augusztus 18. 86

29. Hajdú András vármegyei hajdú bizonyságlevele Zámbó Anna sérelmeiről. 1790. augusztus 17. 87

30. Cigányok lovainak és javainak leírásai. 1791–1846. 88
31. Jekelfalusi Borbála levele Faigel József szolgabíróhoz. 1792. augusztus 4. 98
32. Ignátz Tódor beás cigány panaszlevele Somogy vármegyéhez. 1795. agusztus 3. 99
33. Sárközy István főszolgabíró jelentése a vármegyéhez Ignátz Tódor oláh cigány ügyében. 1795. november 25. 100
34. Boda József főszolgabíró jelentése Baranya vármegye alispánjához, Kajdatsy Antalhoz. 1796. február 14. 100
35. Máthé József baranyai comissarius levele Losék Antal Verőce megyei szolgabíróhoz. 1796. február 16. 101
36. A Borsod vármegyei cigányok összeírása. 1797. 102
37. A (szögligeti) elöljáróság levele a főszolgabíróhoz. 1799. szeptember 26. 128
38. Simánd, Arad megyei mezőváros testimoniális levele Kolompár Ferencnek. 1805. 128
39. Arad vármegye levele Baranya vármegyéhez útlevélhamisítási ügyben. 1806. július 17. 128
40. Baranya vármegye válasza Arad vármegye július 17-i levelére a hamis útlevelek ügyében. 1806. augusztus 18. 129
41. A hegyháti járás szolgabírójának jelentése Baranya vármegye alispánjához. 1813. június 21. 129
42. Kövesi József, kolompár cigányok által megkárosított tapolcai lakos panaszlevele a főszolgabíróhoz. 1815. január 3. 130
43. Igazoló levelek a Kolompár család tagjainak. 1815. február–március. 131
44. Torna vármegye átirata Szabolcs vármegyéhez. 1815. március [9]. 132
45. Fáy Ferenc főszolgabíró jelentése Torna vármegye törvényszékéhez. [1815. márc.] 133
46. Martinidesz László szolgabíró jelentése Torna vármegyéhez. 1815. március 9. 134
47. Kovatsits György, oláh cigányok által meglopott haraszti lakos panaszlevele a főszolgabíróhoz. [1819.] 134
48. Pozsony vármegye törvényszékének levele a többi vármegyéhez cigány tolvajok miatt. 1819. július 16. 135
49. Nagy Sámuel és Göndör Sámuel kérelemlevele Somogy vármegyéhez. 1824. május 9. 136
50. Göndör Sámuel és Nagy Sámuel kérelemlevele Igmándy Antal somogyi főjegyzőhöz. 1825. március 13. 138
51. Pécsi cigányasszonyok bizonysága az Istokovits Maricával folytatott ügyletekről. 1826. március 9. 139
52. Zalaszentpáli nemesi közbirtokosok folyamodványa Zala vármegye törvényszékéhez. 1828. szeptember 2. 140
53. A debreceni cigányok összeírása. 1828. 141
54. A nagyvátyi prédikátor levele a pécsi városkapitányhoz. 1830. szeptember 12. 150
55. Kolompár cigányoknak adott községi igazoló levelek. 1832. február–július. 151

56. Dezséri Országh Imre szolgabíró jelentése Baranya vármegye nemesi közgyűléséhez. 1832. szeptember 25. 152
57. A pécsi cigányok összeírása. 1837. 154
58. A Veszprém vármegyében lakó cigányok összeírása. 1837. 155
59. Vita Istvánné nemesasszony panaszlevele a városi tanácshoz Kárász Lászlóval szembeni követelése miatt. [1839. január.] 158
60. Egyezséglevél a gyulakeszi vásárban április 24-én összeverekedett cigányok között. 1839. május 31. 158
61. Részlet Szentes város tanácsának jegyzőkönyvéből. 1840. április 24. 159
62. Kolompár cigányoknak adott községi bizonyságlevelek. 1843. március–1844. július. 159
63. A sellyei uradalom alügyészének levele Baranya vármegyéhez Petrovics Péterről és társairól. 1844. április 24. 162
64. Petrovits András csapata számára adott községi igazoló levelek. 1844. május–június. 162
65. Hont vármegye törvényszékének levele Baranya vármegyéhez. 1844. június 12. 163
66. Csanád vármegye törvényszékének levele Baranya vármegyéhez. 1846. október 24. 164
67. Temes vármegye törvényszékének levele Baranya vármegyéhez. 1846. december 24. 164
68. A pécsi cigány családok összeírása. 1846. 165
69. Helytartótanácsi rendelet a cigányokról. 1846. augusztus 4. 166
70. Baranya vármegye levele Temes vármegyéhez. 1847. május 25. 167
71. Baranya vármegye levele Csanád vármegyéhez Farkas József és Kolompár Kati ügyében. 1847. december 27. 167
72. Szentesi cigányok folyamodványa a városi tanácshoz. 1851. május 19. 167
73. Horváth Sámuel cigány bíró folyamodványa a városi tanácshoz. 1867. február 8. 168
74. A Belügyminisztérium leirata Makó Város Tanácsához. 1867. július 9. 169
75. Az apátfalvi zenészek folyamodványa a szolgabíróhoz. 1873. január 6. 170
76. Tolna megyei cigányösszeírás adatai. 1873. 172
77. Kimutatás a szentesi cigányok belterületen található lakhelyeiről. 1900. július 6. 181
78. Az Országos Magyar Gazdasági Egyesület levele a miniszterelnökhöz a kóborcigányok ügyében. 1906. április 12. 184
79. A Csongrádvármegyei Gazdasági Egyesület elnökének levele a vármegye alispánjához. 1907. május 1. 185
80. A Csongrádvármegyei Gazdasági Egyesület tervezete a vándorcigányokról. [1907]. 186
81. Csongrád vármegye törvényhatósági bizottsága ülésének jegyzőkönyvi kivonata. 1907. május 27. 187
82. Skultéty Miklós főszolgabíró, törvényhatósági bizottsági tag tervezete a kóborcigányokról. [1906–1909 között.] 188

83. Cigányösszeírásra vonatkozó rendelkezések és kérdőív. 1909. 191
84. Veszprém vármegye átirata a többi törvényhatósághoz a kóborcigányokról. 1909. szeptember 13. 197
85. Zala vármegye felirata a miniszterelnökhöz és a képviselőházhoz a vándorcigányokról. 1909. szeptember 13. 198
86. Heves vármegye felirata a miniszterelnökhöz. 1909. szeptember 20. 203
87. A Mosonvármegyei Gazdasági Egyesület alelnökének tervezete a kóborcigányokról. 1909. [október 27.] 204
88. Heves vármegye felirata a belügyminiszterhez a cigányügy országos rendezéséről. 1912. június 10. 207
89. Tolna község jegyzőkönyve és jelentése egy cigány családról az illetőség megállapítását előíró alispáni rendeletre. 1912. július. 208
90. Jász-Nagykun-Szolnok vármegye felirata a belügyminiszterhez. 1913. október 20. 209
91. A budapesti katonai parancsnokság a cigány kovácsok hadimunkára történő kirendeléséről. 1915. szeptember 17. 210
92. Kalányos Ádám és Balog György teknővájó cigányok fegyvertartási engedélyének ügye. 1915–1916. 211
93. A tífuszjárvány elleni védekezésre vonatkozó rendeletek és leiratok. 1915–1925. 212
94. Sárközi Sámuel, a háborúban megsebesült decsi cigány hadisegély kiutalását kérelmezi felesége és gyermekei számára. [1916. febr.] 224
95. Lakatos Ferenc szakályi cigány hadbírósági körözése. 1916. április 12. 225
96. Honvédelmi miniszteri rendelet a kóbor cigányok lovainak hadi célokra történő igénybevételéről. 1916. május 23. 226
97. A belügyminiszter 1916. évi, kóborcigányokra vonatkozó rendelete Tolna megyei végrehajtására vonatkozó iratok. 1916. május–augusztus. 227
98. A kaposvári cigányok összeírása. 1924. április 22. 239
99. A Magyar Cigányzenészek Országos Egyesületének alapszabálya és a belügyminiszteri jóváhagyás. 1923. augusztus 14. 248
100. A Magyar Cigányzenészek Országos Egyesülete kecskeméti csoportjának megalakulására vonatkozó iratok. 1925. 253
101. Nyári Józsefné hadisegély iránti kérelmének iratai. 1927. 257
102. Kimutatás a Csávolyban élő cigányokról. 1937. június 30. 258
103. Szentes város határozata a nyomortelepekről. 1939. január 26. 259
104. A hevesi járás főszolgabírájának jelentése a cigányrazzia végrehajtásáról. 1939. június 17. 261
105. Heves vármegye törvényhatósági bizottsága kisgyűlésének határozata. 1939. július 15. 261
106. Móricz József esküdtbírósági elnök emlékirata a szepsi cigányok bűnperéről. 1939. november. 262
107. Az Egri Királyi Törvényszék ítélete Rostás Orbán ügyében. 1939. december 11. 278

108. Zala vármegye alispánjának leirata a főszolgabirókhoz. 1940. november 23. 279
109. Kanalas Mihály tiszafüredi teknős cigány ügye. 1941. február–március. 280
110. Kalányos Ádám simontornyai cigány házalási kérelmének ügye. 1941. július–október. 282
111. Lakatos Mihály gyöngyösi cigány lótartási engedélyének ügye. 1942. 284
112. Végegyházi cigányokra vonatkozó iratok. 1942. 287
113. Bocfölde község képviselőtestülete ülésének jegyzőkönyvi kivonata. 1942. április 23. 291
114. A söjtöri csendőrőrs jelentése a főszolgabíróhoz. 1942. augusztus 15. 292
115. Kimutatás a zalaszabari cigányokról. 1942. november 14. 293
116. Kolompár János internálására és katonai szolgálatára vonatkozó iratok. 1942–1943. 294
117. Rostás Lajos elleni eljárás a házalási rendelkezések áthágása miatt. 1943. július 21. 295
118. A Heves megyei, illetve gyöngyösi cigányok internálására és élelmiszerjegyeinek bevonására vonatkozó iratok. 1944. augusztus–szeptember. 297
119. A Heves megyei, illetve gyöngyösi cigányokra vonatkozó iratok, az élelmiszerjegyekkel való üzérkedés megakadályozásának tárgyában. 1944. augusztus. 298
120. A 60/1. cigány munkásszázad parancsnoka Kanalas Jenő szökéséről értesíti a gyöngyösi polgármestert. 1944. október 2. 299
121. A 60/1. cigány munkásszázad parancsnoka Kanalas János szökéséről értesíti a gyöngyösi polgármestert. 1944. október 7. 300
122. A Déli Hadműveleti Terület Kormánybiztosának rendelete. 1944. október 16. 300
123. Iratok a dobozi cigányokról. 1945. március–május. 301
124. A Vörös Hadsereg által elszállított kiskunfélegyházi cigányok adatlapjai. 1945. december 21–22. 303
125. A Népjóléti Minisztériumban tartott értekezlet jegyzőkönyve. 1947. december 2. 307
126. A (Gyöngyös) városi tisztiorvos jelentése a cigánytelepről. 1948. május 8. 311
127. Az újhatvani cigányokra vonatkozó iratok. 1948. május–december. 313
128. Szatmár-Bereg vármegye cigánykérdésről tartott ülésének jegyzőkönyve. 1948. június 23. 318
129. Szatmár-Bereg vármegye törvényhatósági bizottsági ülésének jegyzőkönyvi kivonata. 1948. október 27. 324
130. Kolompár Aranka hadigondozási ügye. 1949–1961. 327
131. Farkas Lajosné hadiözvegyi igényére vonatkozó iratok. 1950. 330
132. Szociális segély megállapítása céljából készült környezettanulmány egy cigány családról. 1956. április 24. 331
133. Névjegyzék a Szabolcs-Szatmár megye területén deportált cigányokról. [1957.] 334
134. A Veszprém Megyei Tanács VB. Titkár tájékoztatója a Tanácsok Lapja Szerkesztősége számára. 1957. november 25. 335

135. A Megyei Tanács munkatársai által összeállított jelentés a Borsod-Abaúj-Zemplén megyei cigányokról. 1958. május 8. 337

136. Vendégh Sándor előadása a Művelődési Minisztérium Nemzetiségi Osztályának értekezletén. 1959. november 13. 342

137. A Győr-Sopron Megyei Tanács VB. Munkaügyi Osztály feljegyzése a cigányok munkaügyi helyzetéről. 1960. május 6. 355

138. A szentesi városi tanács vb. iratai a cigánykérdésről. 1961. június–augusztus. 357

139. Szentes város tanácsa vb. elnökének előterjesztése a telepek felszámolásáról. 1965. március 11. 362

140. Szentes város tanácsa vb. elnökének előterjesztése a telepeken lakók életkörülményeiről. 1969. augusztus 28. 364

141. Az MSZMP KB. Agitációs és Propaganda Bizottsága a magyarországi cigányok helyzetéről. [1974.] 369

142. A szociális követelményeknek nem megfelelő telepek felmérése Szeghalmon. 1974. 380

143. A (Szentes) Városi Tanács VB. Titkárságának beszámolója a város cigányságának helyzetéről. 1977. november 25. 382

144. Beszámoló a Vas megyében élő cigányokról. 1983. április 19. 387

145. Beszámoló a cigányok munkahelyi integrációját segítő szakszervezeti tevékenységről. 1984. március 12. 395

146. Beszámoló a Békés megyei cigányok helyzetéről. 1984. május 22. 399

147. Az Építésügyi és Városfejlesztési Minisztérium útmutatója a cigányság lakóhelyi beilleszkedésének segítéséhez. 1985–1986. 421

148. A Zala megyei cigányság foglalkoztatási helyzetéről készült felmérés adatai. 1987. november 12. 438

149. Beszámoló a Zala megyei cigányokról. 442

150. Tanácsi beszámoló a Tolnán és társközségeiben élő cigányokról. 1988. november 25. 446

151. Beszámoló Paks cigány lakosságáról. 1988. november 30. 455

152. Tanácsi beszámoló Nagydorog cigány lakosságáról. 1988. november 30. 461

153. Az Európa Tanács konzultánsának jelentése a magyarországi cigányok helyzetének javítását szolgáló hosszú távú stratégiáról. 1999. október 21–22. 465

Függelék 473

A Romológiai Gyűjtemény bemutatása 475

Glosszárium 480

Pénznemek 483

Rövidítések jegyzéke 484

Bevezetés

A történetiség minden humanióra alapvető szemléleti formája kell legyen. Az emberi cselekedetek, az emberi társadalom és bármely humán jelenség megértésére törekvő tudomány számára az értelmezés kereteinek kialakításában nélkülözhetetlen a történetiség. A történettudomány szerepe olyan a társadalomtudományokban, mint a matematika a természettudományokban.

A történelem tényleges, elmélyült ismerete forrásszintű ismereteket jelent. A forrásszintű ismeretek megszerzésének alapja a források megszólaltatásának képessége. A történetkutatónak rendelkeznie kell az ehhez szükséges forrásértelmezési, forráskritikai felkészültséggel. Komoly kutató nem vállalkozik történeti kutatásra ennek hiányában. A forrásfeltárás, a forráskritika és a forráselemzés olyan alapvető és nélkülözhetetlen eljárások a történészek számára, mint a szociológusoknak és a kulturális antropológusoknak az interjú, a kérdőív vagy a résztvevő megfigyelés.

A történelem kutatása az emberi társadalom és az emberi jelenség totális megismerésének egyik ösvénye, tárgya az emberi múlt egésze. A tudományosságot és a hivatását komolyan vevő történész számára a valóság, a tárgyszerűség és az igazság háttérbe helyezése nem lehet követhető út, s nem fogadhatja el a kognitív orientációk rovására az érzelmi és politikai orientációk, az ideológiaalkotás elsőbbségét. Különösen nem egy olyan évszázad után, amelyben a történettudomány évtizedeket várt arra, hogy megszabaduljon a politikai és ideológiai tehertételektől. A történelem nem lehet ideológiagyártás és politikai hisztéria eszköze, vagy a jelenről szóló társadalomtudományi tanulmányok díszítő kelléke.

A képzett, hivatásos, a cigány csoportok történetének kutatásában komoly teljesítményt felmutató történészek elszigeteltek, eredményeik nem épülnek be a diskurzusokba, az oktatásba és nem kapnak kellő szerepet a szociológiai és kulturális antropológiai kutatásokban sem. Ezek a tudományágak és a politikai ideológiákhoz kötődő történelemértelmezések lényegében negligálják a történelem forrásszintű ismeretét. Még olyan színvonalas akadémiai kutatási programban sem tárták fel a levéltári forrásokat, mint a Kemény István által vezetett 1993–1994. évi szociológiai felmérés[1]. Az 1950-es és '60-as évek foglalkoztatástörténetére vonatkozóan szóbeli közlésekre támaszkodtak, pedig a hazai levéltárakban bőséges, értékes és információgazdag forrásanyag áll rendelkezésre a témáról, amelynek elemzése semmivel sem problematikusabb vagy ellentmondásosabb, mint a szóbeli emlékezéseké.[2]

Nem gondolom, hogy a szociológusnak vagy az antropológusnak feladata lenne a levéltári forrásfeltárás, az a történészek és a levéltárosok dolga. Az viszont reális elvárás, hogy felhasználják a forráskutatásra épülő tanulmányokat, s azokat a forráskiadványokat, amelyek saját témájuk történeti kontextusba helyezését és történeti folyamatok rekonstruálását segíthetik. A nem történész szerzők is nagyon gyakran érintenek ugyanis olyan történeti kérdéseket (pl. migráció, történeti demográfia, munkamegosztás), amelyeknek az értelmezésében nem nélkülözhetők a források.

A közelmúltban a magyar levéltárosok három konferencián és a konferenciák anyagát összevontan közreadó kötetekben is igyekeztek a hazai cigány csoportok történetéhez hozzájárulni forrás- és esettanulmányokkal[3]. A hazai cigánykutatásokban halvány nyoma sem fedezhető

1 Havas Gábor – Kemény István: A magyarországi romákról. *Szociológiai Szemle*, 1995. 3. 3–20. A vizsgálathoz kapcsolódó egyéb publikációk bibliográfiáját l. Kemény István–Janky Béla–Lengyel Gabriella: *A magyarországi cigányság 1971–2003*. Gondolat Kiadó, MTA Etnikai-Nemzeti Kisebbségkutató Intézet, Budapest, 2004. 189–191. p.

2 L. Nagy Pál: Cigány foglalkoztatás-politika Szabolcs-Szatmár megyében (1951–1956). *Regio* 2009. 4. sz. 82–118. Uö: Szabolcs-Szatmár megye cigány népességének foglalkoztatási helyzete 1957-ben. In: Deáky Zita–Nagy Pál (szerk.): *A cigány kultúra történeti és néprajzi kutatása a Kárpát-medencében. Cigány Néprajzi Tanulmányok 15.* Magyar Néprajzi Társaság, SZIE Gazdaság-és Társadalomtudományi Kar, Budapest–Gödöllő, 2010. 307–344.

3 Márfi Attila–Kosztics István (szerk.): *Cigánysors. A cigányság történeti múltja és jelene I.* Emberháza

fel a kiadványok hatásának. Az első kötet egyik szerzője tévedett, amikor jóhiszeműen úgy vélte, hogy a forrásközlések a témáról író szerzőket arra késztetik majd, hogy ne hagyják figyelmen kívül a történeti forrásokat. Hasonlóképpen csekély figyelmet kapott a megyei léptékű forráskiadás elindulását jelző két kiadvány is[4].

Történetiség és cigánykutatás viszonyát vizsgálva fel kell vetnünk azt a kérdést, hogy az eddig említett tényezőkön kívül (s azok ellenére), Magyarországon az akadémikus történettudományban (MTA TTI, MTA KI és egyéb kutatóhelyek) miért nem folyik a cigány csoportok történetére irányuló szervezett kutatás.

Az magától értetődő, hogy a történettudomány nem adhatja fel a szabadságát és nem fogadhatja el egy hatalmi támogatást élvező, roma és nem roma értelmiség minden szakmaiságot nélkülöző kontrollját, s azt sem, hogy a történelmi valóság feltárása helyett mesterséges roma történelem konstruálására vállalkozzon. A történettudomány cigánykutatásban vállalt szerény szerepvállalásának azonban a tudományterületen belüli okait is meg kell keresnünk. Annál is inkább, mert a történettudomány 20. századi változásai, a társadalomtörténeti irányultság, az antropológiai szemlélet és újabban a mikrotörténelem térnyerése éppen azt indokolná, hogy a roma tematika erőteljesebben jelenjen meg a kutatásokban. Erről azonban nem beszélhetünk. A történetkutatók kasztosodása és a szakmai normák képlékenysége pedig gyakorta oda vezet, hogy a cigány történelem területére alkalmilag kiránduló kutatók a korábbi publikációkat nem ismerve, a spanyol viaszt fedezik fel, vagy figyelmen kívül hagynak mások által már leírt tényeket, jelenségeket és összefüggéseket.

Pozitív változást jelez Dupcsik Csaba kiváló összefoglalásának megjelenése, ám címével ellentétben munkája nem a magyarországi cigányság története, hanem az eredeti OTKA kutatásnak megfelelően: *A magyarországi cigánykutatások, 1890–2007* c. téma feldolgozása[5]. Ez ugyan nem csökkenti a szerző érdemeit, s nem változtat azon sem, hogy szükség volt már egy ilyen áttekintésre, ám a jelzett ellentmondás kifejezi a kutatásra jellemző aránytalanságot. A domináns diskurzusban amúgy is marginálisan felvetődő történeti kérdések a többségnek a kisebbségről szóló véleményére, illetve a cigányokkal szembeni bánásmód terrénumára szűkülnek. Azok a megfontolások, amelyek már évekkel ezelőtt felvetődtek ellenérvként ezzel a szemléletmóddal szemben, elfelejtődtek.[6]

A történészek körében, ha kevésbé nyíltan is, jelen van a cigány történelem kutatásának lenézettsége is. A téma kutatását elsődleges szakterületként művelő történetkutató nem remélhet a befektetett munkával arányos szakmai érdeklődést és elismerést. A nem történész cigánykutatók részéről érdektelenségre, a roma értelmiség részéről pedig elutasításra és támadásra számíthat. A legkomolyabb szaktudományos teljesítmény is a „rasszizmus" alaptalan vádját válthatja ki abban a felemás közegben és visszás értékrendben, amelyben a kutatóknak dolgoznia kell.[7] Az ellentmondásokat tetézi, hogy a pályázatokban gyakran a roma nacionalizmus kevésbé intel-

---

Alapítvány, Erdős Kamill Cigánymúzeum, Cigány Kulturális és Közművelődési Egyesület, Pécs, 2005.

Márfi Attila–Kosztics István: *Cigánysors. A cigányság történeti múltja és jelene II.* Emberháza Alapítvány, Erdős Kamill Cigánymúzeum, Cigány Kulturális és Közművelődési Egyesület, Pécs, 2009.

4 Kereskényiné Cseh Edit (vál.): *Források a Békés megyei cigányság történetéhez (1768–1987).* Békés Megyei Levéltár, Gyula, 2008. Kardos Ferenc: *„Veszedelmes habok között látszatik életünk forogni".* Zala Megyei Levéltár, Zalaegerszeg, 2008. Zalai Gyűjtemény 65.

5 Dupcsik Csaba: *A magyarországi cigányság története. Történelem a cigánykutatások tükrében, 1890–2008.* Osiris Kiadó, Budapest, 2009.

6 Karsai László–Soós István: Cigányok, történelem, valóság. *Élet és Irodalom*, 1987. 19. sz. Voigt Vilmos: Legrégebbi adataink a magyarországi cigány folklórról – és ezek problémái. In: *Cigány népi kultúra a Kárpát-medencében. Cigány néprajzi tanulmányok 1.* Bódi Zsuzsanna közreműködésével szerk.: Barna Gábor. Salgótarján, 1993. 60–72.

7 L. ezzel kapcsolatban Landauer Attila: Utak és problémák a magyarországi cigánykutatásban. In: Nagy Attila–Péterfi Attila (szerk.): *A feladatra készülni kell. A cigányság beilleszkedése és a közkönyvtár.* Országos Széchényi Könyvtár, Gondolat Kiadó, Budapest, 2004. 13–46. p.

ligens, agresszív irányzata élvez elsőbbséget, míg a tehetséges, tudományosan képzett roma fiatalok nem kapnak sem lehetőséget, sem támogatást arra, hogy történetkutatóvá válhassanak.

Még mindig makacsul tartja magát az a téves elképzelés, hogy a magyarországi cigány csoportok történetéről nincsenek források. A közelmúlt kutatási eredményei ezt egyértelműen megcáfolták. Ezzel kapcsolatban csak utalhatok a forrásszintű ismeretekkel szemben fentebb már említett közönyösségre, egyetlen konkrét példát említve. Néhány éve az Amaro Drom szociológus publicistája pl. elképesztő tájékozatlanságát árulta el, amikor ezt írta: „például szegény történészek jórészt csak bűnügyi krónikákból tudnak tudósítani a romák múltjáról". Ugyanez a szerző írásának egy másik helyén a lovári és a beás mellett romungró (!) nyelvvizsgáról beszél[8]. A romungrók magyarul beszélnek!

Hasonlóan problematikus az a nézet, amelyik a cigányokról fennmaradt forrásokat nem tekinti hitelesnek, de legalábbis egyoldalúnak tartja, mivel nem a cigányok, hanem a környezetük hozta létre azokat. Az ún. történelem nélküli, illetve hosszú időn át írásbeliség és saját értelmiség nélkül élő népek történelmének kutatásából vett párhuzamok cáfolják ezt a vélekedést. Magyarország történelméből megemlíthetjük a besenyőket, a jászokat, s párhuzamként állítható a magyarság korai története is, amelyet szintén „külső" forrásokból kénytelenek rekonstruálni a történészek.

Az anomáliák mögött az a problémakör is meghúzódik, hogy mit tekinthetünk cigány/roma történelemnek és miként lehetséges annak rekonstruálása. Ez összekapcsolódik azzal az etikai (ál)problémával, hogy kutathatjuk-e a cigány történelmet a cigányok, illetve a Werner Cohn által találóan „prókátornak" nevezett[9] nem roma értelmiség akaratával ellentétes attitűddel[10], alkalmazhatunk-e a roma nacionalizmus etikai beállítódásával nem egyező megközelítéseket és megfogalmazhatunk-e olyan tudományos teóriákat, amelyek nincsenek feltétlenül összhangban a romák egységesülési törekvéseinek ideológiáival.

Az ellentmondások, a fogalmi zavarok, a forrásokat és forráskritikát mellőző történetietlen történelmi nézetek szükségessé teszik, hogy meghatározzuk a tényszerűség történettudományi kritériumait, továbbá definiáljuk a „cigány történelem" fogalmát. A tény fogalmának egyik legismertebb filozófiai meghatározását Wittgenstein nyújtja: „Tény az, aminek az esete fennáll." A történettudomány oldaláról E. H. Carr értelmezése szerint történeti ténynek azt a múltbeli eseményt vagy történést tekinthetjük, amelyről létrejön a történettudományban egy konszenzus, mintegy kanonizálva és az értelmezés körébe vonva a múlt egy darabját. Az pl., hogy Luxemburgi Zsigmond 1423-ban rendezte a magyarországi cigányok jogi státuszát, nem tény, mert nem áll fenn ennek esete. Semmilyen forrás sem igazolja ugyanis és semmilyen adat nincs még arra sem, hogy feltételezhessük. Más szempontból ugyanakkor ténynek tűnhet, hogy Luxemburgi Zsigmond 1423-ban menlevelet adott egy cigány csoportnak. Alapos forráskritika alapján azonban a menlevél adása is elveszíti tény voltát[11], történeti tényként pedig nem alakult ki erről tudományos konszenzus.

Abban az értelemben, ahogy E. H. Carr meghatározza, a cigányok magyarországi történetének azok a valóságos múltbeli eseményei, amelyek filozófiai értelemben tények, nem tekinthetők történeti ténynek, mert nem kerültek be a történettudomány értelmezési körébe tartozó történelembe. A magyarországi cigány történelem legfeljebb úgy határolható be, hogyha számba vesszük azokat a szerzőket, akik megfelelnek a történész mesterség kritériumainak, szakszerű levéltári kutatásokat végeznek, szakavatott forráskritikát alkalmaznak és az ő primér források alapján megírt műveikben tárgyalt múltbeli eseményeket tekintjük a magyarországi cigány történelem történeti tényeinek. Ebben a vonatkozásban a fél kezemen megszámolhatom azokat,

8 Kende Ágnes: Abból főznek, amijük van. *Amaro Drom*, 2000, 11. 13–15.

9 Vö. Fosztó László: Van-e cigány nemzettudat? In: Fedinec Csilla (szerk.): *Társadalmi önismeret és nemzeti önazonosság Közép-Európában*. Teleki László Alapítvány, Budapest, 2002. 207–224.

10 A probléma egy másik aspektusáról l. Prónai Csaba: A cigány kultúra kutatásának etikai problémája. In: *A nemzet antropológiája (Hofer Tamás köszöntése)*. Szerk.: A. Gergely András. Új Mandátum Könyvkiadó, Budapest, 2002. 237–243. p.

11 Részletesebben l. Nagy Pál: *„Fáraó népe": A magyarországi cigányok korai története (14–17. század)*. PTE BTK Romológia és Nevelésszociológia Tanszék, Pécs, 2004. 11–13. p.

akik Magyarországon valóban kutatják a cigány történelmet és publikációk sora (amelyek a cigányokról történelmi ismereteket ígérnek), valójában nem cigány történelem, hanem olyan mesterséges konstrukció, amely gyakorta köszönő viszonyban sincs a történettudománnyal[12].

Nem szorul külön magyarázatra, hogy a cigány csoportok esetében az írott forrásokon alapuló történelmet ki kell egészítenie az oral historynak. Ez azonban szintén esetleges és többszörösen behatárolt történelem. Egyrészt behatárolja az emlékezet. Másrészt behatárolja, hogy az adatközlők narrativáiban említett múltbeli események csak részlegesen lettek szakemberek által adekvát módszerekkel feldolgozott történelemmé. Továbbá nem hagyhatjuk figyelmen kívül, hogy még kisebb körben történt meg a szóbeli közlések és az írott források összevetése.

A magyarországi cigánykutatásokban normatív történelemszemlélet és egy rontott történelmi kép él, ennek legfontosabb okai: 1.) az akadémikus történettudomány közönye a téma iránt; 2.) a többi diszciplína elutasító attitűdje a forrásokkal és a forrásszintű ismeretekkel szemben; 3.) a migráció és a csoportfejlődés alapvetően téves, hamis értelmezése; 4.) a cigány történelem homogén etnikus, nemzetiségi történelemként történő értelmezése, illetve bármely más szempont szerinti egyneműsítése.

Jelen forráskiadvány összeállítója és szerkesztője levéltáros múltjából származó széleskörű forráskritikai tapasztalataira és forráskiadási gyakorlatára építve ezúttal is híven igyekezett megtartani kutatói attitűdjét: a cigány történelem kutatása felé a szakmai érdeklődés fordította, munkájában elsődlegesen a kutatás és a szakmai célok belső kohéziójából kíván építkezni, függetlenül az aktuálisan domináns beszédmódtól, a politikai környezettől, az ideológiai és érzelmi elvárásoktól, valamint a roma etnikai reprezentáció, a roma nacionalizmus érzelmi és ideologikus múltértelmezésétől. A történettudomány művelése számára szakma, amely a megismerés, az ismeretátadás, az alkotás folyamatában teljesedik ki, nem rendelődhet alá a politikai hovatartozás, a világnézet, a származás kívánalmainak.

A most közreadott forráskiadvánnyal a hazai cigány/roma csoportok történelmének olyan értelmezési lehetőségét és kutatási perspektíváját kínálom, amely távol marad a spekulatív történelemgyártástól és a normatív szemlélettől. Normatív szemléletnek nevezem a történelemnek azt a retrospektív oppozíción alapuló, valójában történetietlen megközelítését, amely aktuálisan érvényes, utólagos és külső értelmezési keretbe helyezi a múltat és a múltbeli társadalmi cselekvőkön a jelenbeli politikai, ideológiai, erkölcsi, jogi és szociális normákat kéri számon. A történettudomány 20. századi fejlődésének egyik lényegi momentuma éppen a jelennel értelmezett múlt koncepciózusságának meghaladása volt. A cigány történelem kutatásának alapja a komplex forráselemzés (több forrástípus adatainak egymás mellé helyezése) és az összehasonlító eljárások alkalmazása; az értelmezés alapja pedig a múltbeli ember cselekvéseinek és mentalitásának a saját korában létezett feltételek szerinti megítélése.

Ezzel az újabb forráskiadvánnyal ismét bizonyítani szándékozom, hogy a magyarországi cigány történelemnek nagy mennyiségű, értékes levéltári forrásanyaga van. Reményeim szerint hozzájárulok a forrásfeltárás, a forráskiadás és az elmélyült forrásismeret fontosságának tudatosításához. Erre épülhet rá a jövőben a magyarországi cigány csoportok történetének valamennyi korszakra kiterjedő ismerete, a magyarországi cigány történelem egészére vonatkozó értelmezési lehetőségek keresése, és egy tematikus, összehasonlító összefoglalás megírása a magyarországi cigány csoportok történetéről.

A több korszakra kiterjedő széleskörű forrásfeltáráson alapuló, a megismerést szolgáló tevékenység az eddigiektől eltérő szemlélethez vezet. A dokumentumok elemzése azt mutatja, hogy az elmúlt évszázadok európai és magyarországi történelméből cigány gyűjtőnéven ismert emberek sem történeti, sem néprajzi, sem szociológiai szempontból nem írhatók le homogén, differenciálatlan entitásként. A cigány embereket, illetve csoportokat a történelem folyamán nem ugyanazok a kritériumok tették cigánnyá. Nem beszélhetünk kizárólagossággal etnikus tör-

12 Hegedűs Sándor: *Cigány kronológia.* Konsept-H Kiadó, Piliscsaba, 2000. 3. p. szerint a történelem terén „a legkiemelkedőbb teljesítményt nyújtó" szerzők Tóth Péter, Soós István, Karsai László, Pomogyi László, Nagy Pál. L. még Landauer Attila: im. 46. p.

ténelemről; és nem beszélhetünk kizárólagossággal a cigányságról, mint szociális képződményről sem. Az etnikus és a szociális dimenzió együttesen volt jelen a cigányok történelmében; mindkét viszonylatban sokféle történelmi útról beszélhetünk.[13]

A mai állapothoz vezető történelmi utak és folyamatok megértése elsősorban struktúrák vizsgálatával lehetséges, ennek három módját teszik lehetővé a források: 1.) Hagyományos köztörténet (rendeletek, közigazgatási iratok); 2.) Narratív történelem, Alltagsgeschichte (perek, személyleírások, kérelemlevelek) 3.) Strukturális, társadalomtudományos történelem (összeírások, felmérések). A struktúrák vizsgálata fontosabb, mint az akár pozitív, akár negatív indíttatásból kiinduló eseményleíró, közösségi élményt és identitást befolyásoló múltrekonstrukció. A cigányok történelmének eseményei és történései nem tekinthetők kizárólagosan a környezetük előítéletességének következményeiként; annak belátása nélkül, hogy a cigányok gazdasági és társadalmi helyzetében bekövetkező változások ugyanazoknak a mozgásoknak (felemás polgárosodás és megrekedt modernizáció) a következményei, mint amelyek a népesség többi részét is érintik, a mai helyzet sem érthető meg.

A cigányok történelme nem írható le egynemű, azonos ütemű mozgásokkal; azonos időben egy-egy csoport kisebb közösségei földrajzilag is eltérő helyen tartózkodhattak, egyazon időben a cigányokkal nem feltétlenül ugyanaz történt; a cigány történelem csak úgy érthető meg, ha elhatároljuk a változások és a stratégiák csoportok, közösségek, családok és egyének szintjén értelmezhető modelljeit (különösen az életmód- és foglalkozásváltási kényszerek, asszimiláció, identitás terén).

A magyarországi cigány csoportok történetének megismerésére irányuló kutatásaim fontos részterületét képező forráskiadások legelemibb szakmai tapasztalata, hogy a történelmet spanyolcsizmába szorító múltszemlélet meghaladható.

***

Első ízben 1991-ben vettem a kezembe cigányokról szóló történeti forrást a Somogy Megyei Levéltárban, ahol ún. feudális referensként dolgoztam. Röviddel ezután, amikor óraadó tanárként cigány történelmet tanítottam a kaposvári tanítóképző posztgraduális romológia szakán, szembesülnöm kellett azzal, hogy Magyarországon mennyire felületesek a cigányokra vonatkozó történeti ismeretek, mennyire kevés a szaktanulmány és a kiadott forrás. Miután 1999-ben, első cigányokról szóló nagyobb munkám megjelenését követően, a PTE BTK Romológia Tanszék óraadó tanára lettem, és a magyarországi cigány csoportok történetének kutatása elválaszthatatlan részévé vált az életemnek, könyvek és szaktanulmányok írása mellett kutatói tevékenységem egyik jelentős területe lett a történeti források feltárása és kiadása, amelyhez néhány évig a Romológia Tanszék, valamint a Cigány Hagyományokat Kutató Egyesület (2002-től Cigány Néprajzi és Történeti Egyesület) biztosított hátteret.

Rövid ideig abban reménykedtem, hogy több intézményt képviselő kutatókból létrejövő munkacsoport tervszerű program keretében végzi majd el a szisztematikus forrásfeltárást és létrehozza a magyarországi cigány történelem monografikus feldolgozását, esetleg létrejön a cigány történelem kutatásának intézménye. Saját kutatói fejlődésem egyik alapvető belátása volt, hogy Magyarországon ez lehetetlen, a szorosan vett szakmai munkában egyéni utat kell járnom.

A Cigány Néprajzi és Történeti Egyesület, valamint a Szent István Egyetem Gazdaság- és Társadalomtudományi Kara együttműködésében fenntartott, Gödöllőn elhelyezett romológiai (elsődlegesen cigány néprajzi és történeti) gyűjtemény[14] vezetőjeként 2007-től új szakmai perspektívák nyíltak előttem. Az Oktatási Minisztérium támogatásával 2007–2008-ban folytatott „Romológiai gyűjtemény feltárása és módszertani tanulmányok írása" c. kutatási programban a történeti adattár teljes anyagát megismerhettem. A korábbi, több évi kutatómunka ezzel kiegé-

13 L. erről Nagy Pál: Cigány csoportok és az együttélési modellek változásai a Kárpát-medencében a 15–20. században. In: *Romák a történelemtanításban.* Történelemtanárok 17. Országos Konferenciája. Történelemtanárok Egylete, Budapest, 2008. 35–50. Interneten megtalálható: www.ttte.hu

14 A gyűjtemény bemutatását l. a Függelékben!

szült és megteremtődött a magyarországi cigány történelem minden korszakát felölelő forráskiadvány létrehozásának lehetősége.

Az összegyűjtött források tetemes mennyisége lehetővé tenné egy több kötetből álló okmánytár közreadását is. A kutatói építkezés szakmai logikája is felveti egy tanulmányokat és forrásokat közreadó sorozat elindítását. Az ésszerű belátás azonban arról győz meg, hogy napjaink életének esetlegességei, a finanszírozás bizonytalanságai nem engedik a szisztematikus forráskiadást. A 2007 óta általam összeállított és szerkesztett kötetek összetartozását a borító fejezi ki. Augustini ab Hortis munkájának és szabolcsi levéltári forrásoknak a kiadása után, a romológiai gyűjteményre épülő forráskiadás harmadik darabját veheti kezébe az olvasó ezzel a mostani kötettel[15]. Ezúttal a Mária Terézia által kibocsátott első civilizatorikus rendelettől (1758) a közelmúltig (1999) terjedő kronológiai intervallumban keletkezett levéltári forrásokat adok közre. Elbeszélő források, kéziratok és cikkek kiadását egy további kötetben tervezem.

Mivel, ahogy azt fentebb említettem, munkám jelentős mértékben egyéni kutatói lehetőségektől függ, jelen kötet sem szisztematikus forráskiadvány, hanem válogatás. Ugyanakkor minden hasonló műfajú, korábbi hazai munkánál bőségesebb, és tipológiailag a források minden eddiginél szélesebb spektrumát öleli fel: többek között összeírások, kérelemlevelek, jelentések, rendeletek, jegyzőkönyvek, személyleírások, vagyonleltárak, tervezetek, kimutatások, névjegyzékek, határozatok, emlékiratok, bizonyítványok, igazolások, nyilvántartások, beszámolók, felmérések kaptak helyet a kötetben.

A kiadvány több, mint 450 oldalnyi forrásszövegéből csaknem 40 % az aránya az 1945 utáni iratoknak. A 20. századi dokumentumok aránya a forrásszövegek összességéhez mérten 65 %-ot tesz ki, 123 tételből 76. A teljes kötet 153 tétele mintegy 400 forrás szövegét tartalmazza. Különösen fontosak, a hazai kutatásoknak új irányokat kijelölő források a II. világháború idejéből feltárt iratok, a lokális jelentések, a hadi gondozási iratok, az egészségügyi és egyesületi iratok, továbbá a Fejér Megyei Tanács cigányügyi titkárának irataiból a több megyéből származó, cigány koordinációs bizottságok működése során keletkezett felmérések, jelentések az 1970-es és 1980-as évekből.

Több olyan forrásfajta olvasható a kötetben, amely eddig nem került a kutatók látókörébe, pl. fegyvertartási engedély, szegénységi bizonyítvány, környezettanulmány. Ezek a dokumentumok új kutatási lehetőségeket biztosítanak, vagy legalábbis ráirányítják a figyelmet ezekre a lehetőségekre. A lehetséges témaorientációk sorából kettőt említek meg külön: az 1944. évi deportálásokra vonatkozó 1957. évi névjegyzék (133. sz.), az 1964. évi telepfelszámolási rendeletnél jóval korábbi hatvani és gyöngyösi teleprendezési iratok 1948-ból (126. és 127. sz.).

A forráskiadvány új, a kutatók előtt még nem ismert források kiadásával a hazai romológiát, illetve a cigánykutatásokat hivatott segíteni. Remélhetőleg szolgálni fogja a szakterület fejlődését a kutatásban és a felsőoktatásban. A közreadott források a történettudomány mellett fontosak lehetnek az egyéb diszciplínákban folyó cigánykutatásoknak, ily módon a kiadvány az interdiszciplinaritást, a tudományterületek közeledését is támogathatja.

Gödöllő, 2011. április 27.

Nagy Pál
történész, gyűjteményvezető

15 A romológiai gyűjteményre épülő munka főbb mozzanatairól l. a gyűjtemény bemutatását a Függelékben!

Források

1.

1758.

A Csanád vármegyei cigányok összeírása.

Nomina et Cognomina	Domum habentes, seu Hospites	Inquilini	Equi	Artificium
In Oppido Makó				
Fátyol Gyurka	1		1	Faber
Boldizsár Ferkó	1			Faber & Fidicen
Farkas Istók	1			Faber
Rácz Mártony	1		1	Faber
Rácz Gyurka	-	1		Faber
Rácz József	1			Faber
Ádám János	1			Faber & Fidicen
Győri Miska	1			-
Katulka Samu	1			Faber
Possessio Csanád				
Hosszú Gyurka	1		1	Faber
Ádám Jovan	1		1	Faber
Mihajlo Martinov	1			Faber
Farkas Czigány	1		1	Faber & Fidicen
Gyurka Czigány	1			Faber
Oppidum Nagylak				
Rócza Marczikin	1		4	Faber
Janko Mihály	1			Fidicen
Szubin Jovan		1		Faber
Jovan Szavulov		1	1	Faber
Jovan Czigány	1			Faber
Kovács János	1		1	Faber
Possessio Sajthén				
Boski Jovan	1		2	Faber
Boski Gruja	1		2	Faber
Szávity Gyurka	1			Faber
Boski Szuba	1		1	Faber
Czigány Nikola	1			Faber
Possessio Tornya				
Zsiga Czigány	1		1	Faber
Possessio Battonya				
Milos Nyika	1		2	Faber
Milos Péter	1		2	Faber
Sztanisin Buna	1			Faber
Jancsikin Mia	1		2	Faber
Sztanisin Tógyer	1			Fidicen
Petrou Mia	1		2	Faber
Grujta Gyurkin	1		3	Faber
Sztanisin Petro	1			Faber
Sztoja Marián	1		2	Faber
Maxa Jancsikin	1		1	Faber

Zsivan Petrou	1		2	Faber
Marko Sztanisin	1		1	Faber
Possessio Földiák				
Zsutó Pista	1			Fidicen
Zsutó Miklós		1		Fidicen
Csikó János	-	-		Faber Dominalis

Csongrád Megyei Levéltár, Makói Fióklevéltár. Csanád Vármegye levéltára. Csanád Vármegye nemesi közgyűlésének iratai. 137. X.
Csanád vármegye nemesi közgyűlése 1758. augusztus 7-én rendelte el a cigányok összeírását helytartótanácsi rendeletre hivatkozva (nem említik, de valószínűleg az 1758. április 6-án kiadott rendeletről van szó). Az összeírást szeptember 25-én terjesztették be a közgyűléshez az illetékes hivatalnokok.
A latin kifejezések magyarázatát l. a kötet végén a glosszáriumban!

2.

1760. október 14. Szendrő

Gróf Csáky Antal kérelemlevele Borsod vármegyéhez.

Tekintetes Nemes Vármegye

Mégh boldog emlékezetű Léopold Császár és F(e)ls(é)g(e)s Királyunk amaz nagy jövedelmű Szomólnoki Dominiumot Édes Eleimtűl el vévén, hellyette ezen Szendrei csekély jószágot adta kécség kivűl aki mind kettőnek hasznát s jövedelmét tudgya kinek kinek szemében tűnik, nékem az által, aki abban egyenes successor vagyok, mely felettébb nagy kűlőmbséget kelletik szenyvednem: Többek közőt ezen Concambialis Transactionak idejében mellyek cum pleno jure et utilitatum perceptione Familiámnak resignáltattak vólt egyik a' Várhoz tartozandó Czigány Sereg is, kik már akkor számossan lévén, az régi Urbariumok szerint is teczetes robotával tartoztak az Uraságnak és ugyan az(z)al Familiám(na)k által adatattak, mellyet eddig is observáltak; Ezeket én mily jó rendel conserváltam, a' midőn leg kisebb Lopás vagy egyéb képtelen cselekedes sem hallatott felőlök, a' T(e)k(intete)s N(eme)s Vármegye, kinek Gremiumában leg inkább tartózkodnak, tudom nyilván tapasztolta; Mellyekre nézve, mivel teczet a' N(eme)s Vármegyének nem régiben oly kőz rendelést tenni, hogy senkinek kőzőnségessen sem a' Czigányok kőzzűl Lovakat tartani szabad ne légyen, én pedig Ló nélkül illendő hasznát nem vehetem, instálom a' N(eme)s Vármegyét bizodalmassan, méltóztassék régi fel tartott jussomra kegyessen reflectáltatni, és hogy egyik dolgaim(na)k csükkenését, sőt saját jussomnak is sértődessét jobban szenyvednem ne kellessék, ezen ide tartozandó Czigányimnak az Lovak tartássát, meg engedni. Egyéb eránt pedig minden tisztelettel, és respectussal maradok
Tekintetes Nemes Vármegyének

Tőkélletes igaz engedelmes Szolg(ája)
G(róf) Csáky Antal

Szendrő 14ª 8r(is) 1760.

Borsod-Abaúj-Zemplén Megyei Levéltár. IV. 501. b. Materiae XI. Fasciculus I. Frustum 103.

3.

1761.

A Somogy megyei cigányok összeírása.

Conscriptio Zingarorum Aº 1761 ex determinatione I(nclyti) C(omita)tus peracta

1.	*2.*	*3.*
Nomina eorum et Possessionum		**Domos habent/non habent**
Ádánd	Vajda Mihály	+
Andocs	Fekete György	+
Andocs	Horváth Mihály	+
Andocs	Kolompár József	+
Andocs	Piki Mihály	+
Apáti	Babai János	+
Apáti	Bodrovics Pál	+
Apáti	Budai Farkas	-
Apáti	Kolmár Zsigmond	+
Aszaló	Árvai Antal	+
Aszaló	Farkas József	+
Aszaló	Horváth János	+
Babócsa	Sára Márton	+
Babócsa	Sára Mihály	+
Bábony	Farkas János	+
Bécz	Bogdán György	-
Bécz	Bogdán János	-
Bécz	Dragomer Ignác	-
Bécz	Fissór János	-
Bécz	Serese István	-
Bécz puszta	Balogh Urbán	+
Bécz puszta	Csicsok János	+
Bécz puszta	Csicsok József	+
Bécz puszta	Farkas László	+
Bécz puszta	Horváth István	+
Bécz puszta	Horváth József	+
Bécz puszta	Horváth Mihály	+
Beleg	Picsora Mihály	-
Berki	Horváth János	+
Buzsák	Farkas János	+
Buzsák	Farkas Márton	+
Buzsák	Farkas Mihály	+
Buzsák	Farkas Farkas	+
Buzsák	Krompacz Farkas özvegye	+
Bükkösd	Horváth Márton	+
Csepely	Fekete István	+
Csepely	Nyári György	+
Cserénfa	Dragomeri	+

Csertő	Farkas	+
Csoknya	Kókai Márton	+
Csoknya	Leva Mihály	+
Csokonya	Pitok György	+
Csököly	Gedena Mihály	+
Csököly	Kovács Mihály	+
Csurgó	Didy János	+
Csurgó	Horváth Mihály	+
Csurgó	Máthé István, Máthé Antal[a]	-
Csurgó	Máthé János	-
Csurgó	Máthé Mihály	-
Csurgó	Siket Mihály	+
Darány	Bankós	+
Darány	Probajus József	+
Dombó	András Ferenc	+
Dombó	András Mihály	+
Fonó	Tuta György	+
Füred	Borsó Ádám	+
Füred	Márficzodor György	+
Gamás	Babai János özvegye	+
Gamás	Babai László	+
Geszti	Babai Mihály	+
Geszti	Kovács Ádám	+
Gige	Nagy Márton	+
Gige	Nagy Mihály	+
Gige	Nagy Farkas	-
Gölle	Hegedüs János	+
Gölle	Kovács János	+
Gölle	Néma László	+
Gölle	Néma Mihály	+
Görgeteg	Babai István	+
Görgeteg	Farkas Mihály	+
Görgeteg	Siket István	+
Gyékényes	Magyar alias Picky György	+
Gyékényes	Magyar alias Picky István	+
Gyöngyösmellék	Balogh Jónás	+
Gyöngyösmellék	Dobozi András	+
Gyöngyösmellék	Kovács István	+
Hatvan	Bodor József	+
Hatvan	Kovács Mihály	+
Hedrehely	Bocskor Farkas	-
Hedrehely	Doczy Ádám	-
Hedrehely	Kicsi Farkas	-
Hetes	Horváth János	+
Hollád	Fónai György	+
Hollád	Horváth István	+
Hollád	Szabados József	+
Hosszúfalu	Vak Márton	+
Igal	Babos Márton	+

Igal	Babos Pál	+
Istvándi	Piócza Ádám	+
Istvándi	Piócza Mihály	+
Jád	Farkas Márton	+
Jád	Hegedüs Márton	+
Jád	Kovács Farkas	+
Juta	Gyalai Ferenc	+
Kadarkút	Babai György	+
Kadarkút	Balogh Márton	+
Kadarkút	Siket Márton	+
Kálmáncsa	Prücsök Mihály	+
Kapoly	Farkas István	+
Kapoly	Farkas Mihály	+
Kapoly	Kakas Márton	+
Kapoly	Nemes Zóka István	-
Kaposmérő	Kiss János	+
Kaposmérő	Kiss Mihály	+
Kaposvár	Bábodi Mihály	+
Kaposvár	Farkas Pál	+
Kaposvár	Horváth János	+
Kaposvár	Kovács Márton	+
Karád	Miha János	+
Karád	Nyári István	+
Karád	Oláh Mihály	+
Karád	Sárvári István	+
Karád	Sárvári Mihály	+
Kéthely	Bertok György	+
Kisbajom	Gege József	+
Kisbajom	Gege Farkas	+
Kisbajom	Horváth Katalin özvegy	+
Koppány	Árvai Márton	+
Koppány	Árvai Mihály	+
Kovácsi	Boti János	+
Kovácsi	Levai Antal	+
Kőröshegy	Babai Ádám	+
Kőröshegy	Babai Urbán	+
Kőröshegy	Farkas Márton	+
Kutas	Horváth György	+
Lábod	Dóczi Márton	+
Lelle	Kakas László	+
Lelle	Kakas Pál	+
Lelle	Tolnai Márton	+
Lengyeltóti	Kokas Ferenc	+
Lengyeltóti	Kolompár Antal	+
Marcali	Babay János vajda	+
Marcali	Sarju István	+
Mernye	Horváth György	+
Mernye	Horváth Mihály	+
Mernye	Horváth Sándor	+

Mesztegnyő	Farkas Márton	+
Mesztegnyő	Farkas Mihály	+
Mocsolád	Holosi Ferenc	+
Mosdós	Árvai Ádám	+
Mosdós	Árvai János	+
Nádas	Dragomeri	+
Nágocs	Bott István	+
Nágocs	Bott István ifj.	+
Nagybajom	Dudoma János	+
Nagybajom	Horváth Ádám	+
Nagybajom	Horváth István	+
Nagybajom	Horváth Farkas	+
Nagybajom	Tatár Ádám	+
Nagyberény	Daga János	+
Nagyberény	Oláh Márton	+
Nagyberény	Sirge János	+
Nagyberény	Sirge Péter	+
Nagydobsza	Ferenc Ádám	+
Nagydobsza	Kolompár Farkas	+
Nagydobsza	Szobi János	+
Nagykorpád	Bak István	+
Nagykorpád	Czimszi Jónás	+
Nagykorpád	Kalló József	+
Nagymarton	Didy Farkas	+
Nikla	Banga Ádám	+
Nikla	Farkas Imre	+
Nikla	Nyári Mihály	+
Orczi	Horváth Sándor	+
Osztopán	Czigány Mihály	+
Őr	Horváth György	+
Öreglak	Babai János	+
Öreglak	Babai János ifj.	+
Öreglak	Babai József	+
Öreglak	Babai Pál	-
Öreglak	Babai Sándor	+
Öreglak	Dombai József	+
Öreglak	Horváth György	+
Öreglak	Horváth Márton	+
Öreglak	Kiss János	+
Pátró	Sárközy Farkas	-
Porrog	Horváth alias Sárközy Ferenc	-
Pusztakorpád	Lázár György	+
Pusztakovácsi	Kemény alias Kókai György	+
Pusztakovácsi	Kókai István	+
Pusztakovácsi	Kókai Márton	+
Ságvár	Czundai Ádám	+
Ságvár	Farkas Ádám	+
Ságvár	Farkas János	+
Ságvár	Nyári Farkas	+

Sárd	Kovács Mihály	+
Sárd	Matyók Márton	+
Sellye	Hegedüs János	+
Sellye	Kovács János	+
Sellye	Mezei Mihály	+
Somogyvár	Farkas György	+
Szabás	Piki Márton	+
Szárszó	Babai István	-
Szentpál	Dragomeri	+
Szenta	Hodosy Gáspár	+
Szenta	Horváth István	+
Szentbenedek	Babai Márton	+
Szentbenedek	Kolompár Ádám	-
Szentkirály	Kálo János	+
Szigetvár	Becsó Antal	+
Szigetvár	Becsó Gáspár	+
Szigetvár	Békó Miklós	+
Szigetvár	Bóso Kosics	+
Szigetvár	Dombai József	+
Szigetvár	Dudás Mátyás	+
Szigetvár	Gáspár Miklós	+
Szigetvár	Kaposi Márton	+
Szigetvár	Kaposi Mátyás	+
Szigetvár	Kovács József[b]	+
Szigetvár	Mihók Ignác[c]	+
Szigetvár	Ramó Antal (kovács)	+
Szigetvár	Ramó Antal id.	+
Szigetvár	Ramó Antal ifj.	+
Szigetvár	Ramó Antal[d]	+
Szigetvár	Rámó Ignác	+
Szigetvár	Ramó Mátyás	+
Szigetvár	Sándor Ignác	+
Szigetvár	Stankó Koszics	+
Szil	Árvai Mihály	+
Szil	Horváth Ádám	+
Szil	Horváth János	+
Szil	Horváth Márton	+
Szólád	Kakas Farkas	+
Szomajom	Horváth Márton	+
Szomajom	Kovács György	+
Szomajom	Kovács Márton	+
Tab	Thóth János	+
Tab	Thóth Pál	+
Tarany	Bitskei Péter	+
Taszár	Babai József	+
Teleki	Farkas Márton	+
Teleki	Farkas Mihály	+
Tótgyugy	Babai József	+
Tur	Babai György	+

Tur	Babai Sándor	+
Udvarhely	Didy János	+
Újlak	Farkas Miklós	+
Vámos	Kókai Mihály	-
Vámos	Posztós Mihály	+
Vámos	Ruha Farkas	-
Városhídvég	Bolond Ferenc	-
Városhídvég	Bolond Mihály	+
Városhídvég	Czigány Lukács	+
Városhídvég	Hajas István	+
Városhídvég	Hajas János	+
Városhídvég	Mihály (öreg cigány)	+
Városhídvég	Szempényei Mihály	+
Visonta	Dóczi György	+
Viszló	Oláh Antal	+
Zádor	Dombai János	+
Zala	Farkas Ferenc	+
Zala	Punczi Márton	+
Zimány	Fekete Ferenc	+
Zimány	Fekete Lőrinc	+
Zimány	Kukoricza János	+
Zimány	Rendia Mihály	+

Somogy Megyei Levéltár. IV. 1. b. Prot. 1761. 1273–1285. p.
A kaposvári járás cigányairól egy másik példány is fennmaradt, jelzete Ö:13. Ezt közölte, a jegyzőkönyvbe kötött teljes összeírás létéről nem tudva, Kanyar József: *Harminc nemzedék vallomása Somogyról.* Kaposvár, 1989. 141–142. p.

A rovatok magyarázata:
1. Ahol az összeírt cigány él
2. A cigány családfő neve
3. Van-e háza

Az eredeti összeírásban a *domos habent*, illetve *non habent* rovatokat két oszlopban vették fel, s a megfelelő helyen *1* beírásával jelezték a ház meglétét vagy hiányát. A két oszlopot összevontam és +, vagy - jellel jeleztem, hogy a cigányok házban laktak-e.

Jegyzetek:
a Közös háztartásban élnek, rokonságuk fokát az összeírásban nem említik. Feltehetően testvérek.
b Együtt lakik vele a nős fia.
c Együtt lakik vele a nős fia.
d Együtt lakik vele a nős fia.

4.

[1765. október]

A borsodi cigányok kérelemlevele a vármegyéhez.

Tekintetes Nemes Vármegye !
Nékünk érdemünk felett való irgalmas és
kegyelmes Nagy Jó Uraink !

Magúnk méllységes megalázásával kéntelenittettünk Nagysagtok Kegyel(me)tek, 's Excellentiátok Kegyelmes lábaihoz le borúlván siralmas állapotúnkat, és keserves panaszúnkat jelenteni: Miólta régi nevezetünknek el változtatásával méltóztatott N(a)g(ység)tok K(e)g(ye)l(me)tek kegyessen parantsolni, hogy egy helytűl más helybe ne járkállyúnk, és lovakat is ne tartsúnk, s azokkal ne kereskedjünk; azólta ezen kegyelmes parantsolattyának N(a)g(ység)tok(na)k meg tartásával, már annyira jutottúnk, hogy sem a T(e)k(inte)tes Ne(me)s V(á)r(me)gye adaját meg nem fizethettyük, sem pedig magúnkat nem táplálhattyuk, éhel kelletik mindnyájúnk(na)k meg halni, hanem ha N(a)g(ység)tok K(e)g(yelme)tek rajtúnk kegyelmes könyörűlni méltóztatnak, esedezünk is alázatossan N(a)g(ység)toknál K(e)g(yelme)teknél, essék meg rajtúnk szegény pusztúlásra indúlt népeken, illyetén számtalan példákban tündőkleni szokott könyörülő szive a Tekintetes Ne(me)s V(á)r(me)gyé(ne)k, 's nékünk is mint hitelessen hallatik más Ne(me)s V(á)r(me)gyékben mint ennek előtte úgy most is, az lovaknak szabados tartása meg engedődött; Mi pedig az miólta szarvas marhákat a T(e)k(inte)tes Ne(me)s V(á)r(me)gye kegyes parantsolattyából tartúnk, az dög gyakorta való uralkodása miatt felettébb nagy károkat, és sokan utólsó romlásokat is szenyvedni kintelenittettűnk, a lónak pedig olly gyakorta való dögi nem lévén, hogy mind a közönséges adó, 's szolgállat, mind pedig magúnk élelműnk 's ruházatúnk meg keresésére alkalmatossabbak lehessűnk; Arra való nézve alázatossan reménykedűnk a T(e)k(inte)tes Ne(me)s V(á)r(me)gyé(ne)k, mi nékűnk is mint ennek előtte, úgy most is, 's ezután is az lovak szabados tartására engedelmet adni, 's igy minket kegyessen meg vigasztalni méltóztasson. Melly tapasztalandó irgalmasság tételiért utóssó porúnkig lészünk
A T(e)k(inte)tes Ne(me)s V(á)r(me)gy(éne)k

Ezen Ne(me)s V(á)r(me)gyéb(en) lévő meg szegényedett
alázatos teher viselő, adó fizető szolgái
Czigányság közönségessen.

Borsod-Abaúj-Zemplén Megyei Levéltár. IV. 501. Mataeriae XI. Fasciculus I. Frustum 108. 1765. okt. 20. kgy.
Külzeten: *Az Tktes Nes Borsod Vármegye Érdemes Úri Tagjaihoz Nékűnk érdeműnk felett való Nagy Jó Patrónusinkhoz nyujtott alázatos Instantiájok a belől irtak(na)k.*
Más kéztől: *Pro eo, ut Equorum Intertentio sibi admittat(ur) porrecta.*
Harmadik kéztől: *A determinatione non recedet(ur) illudque Statutum circa non intertenendos equos per gentis antea Zingarae homines renovatur Gremialium Zingarorum.*

5.

[1766. június. Miskolc.]

A miskolci cigányok instanciája Borsod vármegyéhez.

Tekéntetes Nemes Vármegye !
nékünk Gratiosus Jó Uraink 's Patronusunk.

Nagy alázatossággal ezen alázatos Instantánk által folyamodunk Nagy(ság)tok Uri Gratiajához mivel mi is, mint akarmelly Statusu, Conditiojú ember, tartozunk életünkről arra tartozó szükséges dolgokrúl gondot viselni, annak, mivel magunkat táplálhassuk, sorsunkhoz képest, szerit tenni ennek felette allapotunk felet is, semmi jószágunk nem lévén, minden reánk vetett közönséges terhet, szolgálatot elviselni, portiót fizetni kéntelenittetünk, alázatosson instalunk, remenkedünk N(a)g(yság)tok V(árme)gye méltó Consideratioba N(a)g(yság)tok mind ezeket meg szerezni semmi nélkül micsoda terhes dolog légyen, épen el pusztúlunk, kinek, kinek közzülünk a micsoda életének módja, mestersége vólna is rendesen nem folytathattya, pénzen kell bé szereznünk arra valókat, pénzt pedig sok fogyatkozásaink miatt nem kereshetünk, egy darab fát, szenet, mind drága áron veszszük, ezeket kegyelmesen megtekintvén, minthogy mi helyben lakosok, nem szellyel vándorlók vagyunk és M(é)l(tósá)g(o)s Fő Ispán Ur ő N(a)g(yság)a is ebben hozzánk gratiose reflectált, a Ló tartást N(a)g(yság)tok is gratiosa determinatiojok szerint megengedni gratiose méltoztassanak, hogy e' szerint mi is jobb módjával folytathassuk életünket, és kinek, kinek a' mivel tartozunk, inkább véghez vihessük 's meg adhassuk, Melly Gratiáját N(a)g(yság)tok(na)k Mi is tőllünk lehetőképpen meg hálalni, szolgalni igyekezvén, Vagyunk
a' T(ekinte)tes Nemes V(árme)gy(éne)k

alázatos szegény szolgai
a' Miskólczi lakos Czigányok mind
közönségesen

Borsod-Abaúj-Zemplén Megyei Levéltár. IV. 501. b. Materiae XI. Fasciculus I. Frustum 113. 1766. június 21. kgy.

6.

[1767. június]

Horváth Ábrahám karcagi cigány instanciája Borsod vármegyéhez.

Tekéntetes Nemes Vármegye !
Kegyelmes Uraim !

Az elmúlt Majusi Holnapnak vége felé Nemes Miskólczi Szabad Vásárra valamelly Lovakat vezettem vólt el adás végett, mellyeket Kardzagi bizonyos Civisektől hitelre alkudtam meg. De minthogy a Felséges Locumtenentiale Consilium Kegyes Parantsolattya szerént, Czigányoknak Lovakkal kereskedni tilalmaztatott, én tőlem is két hitelben adatott Lovak a' Tekéntetes Nemes Vármegye arra rendeltetett Embere által elfogattatván, már a' Tekéntetes Nemes Vármegye Jurisdictioja alá adattattak. Instantziámmal requiráltam vólt a' fellyebb elmúlt egyik napon Tekéntetes Vice Ispány Uramat az Urat, de az Ur meltóztatott válaszolni 's relegálni a' Tekéntetes Nemes Vármegyének ez eránt lejendő Kegyes Dispositiojára. És minthogy bizonyos Városokb(an) 's Privilegiált Districtusokban Lakos Contribuens Czigányok közzé számlálhattam méltán magamat, bátorkodtam bizonyos Passualis mellett mint néha Pestre, Kecskemétre, Debreczenbe, úgy most elsőben Miskólczra is ki menni, nem is tartván semmit a' rajtam csett bajtól. Kérem azért mély alázatossággal a' Tekéntetes Nemes Vármegyét, mint Kegyes Urakat: Méltóztassanak igen Szegény 's Szűkölködő Sorsomat, sok aprós cselédimet meg tekénteni, és azon el fo-

gott hitelre adott Lovakat ezen becsületes Districtualis Hadnagy Szőke Gáspárnak keze alá adatni, hogy Creditor Gazdáját vagy azon Lovakkal, vagy ha kezemről el kelnének meg alkudott árával meg elégithessem. A' Kegyelmes Ur Isten a' Tekéntetes Nemes Vármegyét bizonyosan meg áldja érdemes jótéteményéért. Vigasztalást buzgó Szivel várván maradok
A' Tekéntetes Nemes Vármegyének

Alázatos Szolgája.
Horváh Ábrahám.
Kardzagi Lakos Czigány
's Hites Vajda.

Borsod-Abaúj-Zemplén Megyei Levéltár. IV. 501. b. Materiae XI. Fasciculus I. Frustum 114.
Borsod vármegye közgyűlése 1767. június 15-én tárgyalta az ügyet. A karcagi magistratusnak a kérelemlevélhez mellékelt bizonyságlevelét l. 7. sz. alatt!

7.

1767. június 11. Karcagújszállás.
A karcagújszállási magistratus testimonialis levele Horváth Ábrahám cigányról.

Ezen Instans Contribuens Czigány Vajda bátor 25 esztendőktől fogva Varasunkban valo lakásában sem kivül kereskedésben lett forgolodásában eddig okot nem szolgáltatott volna maga miatt való nyughatatlanságra 's alkalmatlanságra: mindazáltal hogy Nagy Kegyességü Te(kin)t(e)tes V(ice) Ispány Urunk előtt, amint hitelessen esett értésünkre maga szájából is az Instans(na)k, nem külömb(en) némelly Tanács Társaink(na)k ugy V(ice) Notariusink(na)k előtte tétovázó 's csavargo beszéde nyilván való lévén 's ki sülvén 25 palcza ütésekkel meg büntettetett érezhetőképpen. Mi előnkben hivatván Gál Mihálly Creditorát deposito corporali [---][a] azt valya hogy azon tülle meg alkutt Lovakért egy pénzt sem fizetett, hanem csak hitelben adta nekie melynek árrával ma is adoss. Igy levén azért dolga az Te(kin)t(e)tes Nemes V(á)r(me)gyé(ne)k Kegyes Uri Rendeik(ne)k irgalmaskodásában ajánljuk az Instantiáb(an) fel vett Arestalt Lovak(na)k ki adása végett. Sig(natum) Oppido Cumanicali Karczag Uj Szállás die 11ª Junii 1767.

[LS] Privileg(iált) Karzag Uj Szállás
Várossa Fő Birája s
Tanácsa

Per jur(atus) Ord(inarius) St(ephanus) Bojthy extradata mp

Borsod-Abaúj-Zemplén Megyei Levéltár. IV. 501. b. Materiae XI. Fasciculus I. Frustum 114.
Horváth Ábrahám Borsod vármegyéhez intézett kérelmének melléklete, l. a 6. sz. alatt!

Jegyzet:
a Egy szó szakadás miatt nem olvasható.

8.

[1767. június.]

Danyi György Gömör megyei cigány instanciája Borsod vármegyéhez

Tekintetes Nemes Vármegye

Excellentiatoknak Nagyságtoknak kegyelmeteknek lábaihoz nagy alázatossagval le borúlván kintelenitetem alkalmatlankodnom mivel az elmúlt őszvel Sz(ent) Mihály nap után egy hétben ez T(ekintetes) N(emes) Borsod Vármegyéből Sáta nevű falubúl hirtelenségvel érettem jött az posta hogy az egytestvér hugom ottan halálon lévén magához kivánna, én is sietve az posta alá egy szűrke lovamat, masikat magamnak alá vettem és T(ekintetes) N(emes) Gömör Vármegyéből Jéne nevű falubúl altal mentem Sátára, az alat csak hamar oda érkezet Tekintetes Nemzetes és V(ité)zlő Német Jóseff Processualis Szolgabiro Uram ő kegyelme a maga Esküttyével edgyűtt, és az én két szűrke lovacskáimat el vette, melyek iránt már sok rendbéli Uri Levelekkel ő kegyelmének alkalmatlankottam, de mind ez ideig káromnak meg téritését nem erhettem, kire való nézve alázatossan instalok a T(ekintetes) N(emes) Vármegyénél, hogy méltoztassék tudatlanságomat tekinteni, és Istenre nézve Atyai kegyes Gratiajabul azon káromnak meg tériteset Irgalmassan Resolválni.

Mely hozzam szegény alázatos szolgájához járulandó Gratiajaért az Ur Isten Nagyságtokat, kegyelmeteket minden magához tartozandó Erdemeivel egyetemben minden maga kivanta Testi, és Lelki jókval áldgya meg alázatos szivemből kivánom

Excellentiatoknak Nagysagtoknak kegyelmeteknek

Erdemem felet való Méltóságos Uraimnak

alázatos érdemtelen Czigánya
Danyi Győrgy
Rimaszécshez való jobbágy

Borsod-Abaúj-Zemplén Megyei Levéltár .IV. 501. b. Materiae XI. Fasciculus I. Frustum 115.

Borsod vármegye közgyűlése 1767. június 15-én tárgyalta az ügyet.

9.

1768.

A Jászkun kerület cigányságának összeírása.

Tabella Zyngarorum in Locis Gremialis Districtus Minor Cumaniae Commorantium demonstrans

1.	*2.*	*3.*	*4.*
Nomina et Cognomina Zyngarorum	**Annorum**	**Professio**	**In Singula familia adeoque Numerantur Personae Nro**
Halas Oppidum			
Pater familias Franciscus Piroska	60	Faber	8
Mater familias Elisabetha Adany	48		
Filius Jacobus uxoratus	28	Faber	
Hujus uxor Juditha Banai	20		
Filius Franciscus uxoratus	26	Faber	
Hujus uxor Juditha Esztar	22		
Filius Petrus celebs	23	Musicus	
Pater familias Andreas Puczola	56	Faber	8
Mater familias Juditha Bindis	40		
Filius Samuel Conjugatus	26	Musicus	
Hujus Conjux Sara Mikó	24		
Filius Joannes	4		
Filia Elisabetha	2		
Filius Mathias Celebs	16	Tyro apud Fabrem Halasinensem[a]	
Filius Adamus	13	Sub Opilio[b]	
Pater familias Joannes Rácz	29	Musicus	4
Mater familias Susanna Mikó	26		
Filius Petrus	6		
Filia Sara	1/2		
Pater familias Mathias Piroska	33	Faber	2
Mater familias Maria Marjai	28		
Pater familias Michael Balogh	56	Faber	9
Mater familias Susanna Barai	40		
Filius Andreas	22	Faber	
Filius Michael	14	Faber	
Filius Joannes	9		
Filius Stephanus	5		

Filius Petrus	3		
Filia Elisabetha	16		
Filia Susanna	7		
Pater familias Georgius Balogh	27	Faber	3
Mater familias Agnes Bindis	36		
Filia Susanna	9		
Mater familias R(elicta) Vidua Georgii Bindis	78		2
Filius Stephanus	24	Miles Hallerianae[c]	
Pater familias Georgius Orgovani	36	Sodalis apud Fabrem Halasiensem[d]	2
Mater familias Sara Balogh	25		
Summa personarum in toto			**38**
Fél Egy Háza Possessio			
Pater familias Michael Czepo	27	Musicus	10
Mater familias Catharina Horváth Hungaricus	20		
Filia Rosalia	4		
Frater Franciscus Conjugatus	22	Musicus	
Hujus Conjux Helena Bundaré	20		
Filius Stephanus	5		
Filia Catharina	1/2		
Frater Stephanus Celebs	18	Musicus	
R(elicta) Vidua Eva Moczó	52		
Filia Eva Czepo	12		
Pater familias Joannes Gondi	60	Faber	5
Mater familias Catharina Seres	50		
Filius Joannes uxoratus	26	Faber	
Hujus uxor Helena Timár Hungaricus	21		
Filius Joannes	6		
Pater familias Thomas Gondi	28	Faber	3
Mater familias Veronica Haraszti Hungaricus	24		
Filia Elisabetha	4		
Pater familias Franciscus Hajdú	60	Faber	7
Mater familias Sara Korodi	42		
Filius Joannes	26	Miles Hallerianae[e]	
Filius Stephanus Celebs	30	Faber	
Filius Franciscus	12		
Filia Agnes	17		
Filia Catharina	14		

Pater familias Stephanus Hajdú	30	Faber	4
Mater familias Helena Poczó	26		
Filia Rosalia	2		
Filia Elisabetha	1/2		
Pater familias Joannes Gondi	35	Faber	6
Mater familias Eva Hanzli	26		
Filius Stephanus	13		
Filius Gregorius	6		
Filia Elisabetha	9		
Filia Agnes	1		
Pater familias Adamus Kolompár	45		5
Mater familias Sara Seres	40		
Filius Michael	7		
Filius Petrus	4		
Filia Rosalia	8		
Pater familias Martinus Kolompár	21		3
Mater familias Sara Gondi	20		
Filia Barbara	3		
Pater familias Martinus Farkas	66		4
Mater familias Helena Rácz	56		
Filius Petrus	20		
Filia Catharina	10		
Pater familias Michael Seres	46	Faber	5
Mater familias Catharina	30		
Filia Rosalia	9		
Filia Elisabetha	3		
Filia Agnes	1		
Pater familias Stephanus Seres	50		5
Mater familias Agnes Rácz	40		
Filius Stephanus	14		
Filia Barbara	9		
Filia Catharina	1		
Pater familias Stephanus Babos	34	Musicus	6
Mater familias Juditha Czepó	30		
Filius Michael	11	Musicus	
Filius Franciscus	9	Musicus	
Filia Eva	5		
Filia Juditha	6		
Pater familias Andreas Rácz	24	Auriga	4
Mater familias Juditha Gondi	25		
Filius Josephus	2		
Filia Helena	1		

Pater familias Franciscus Rácz	32	Faber	5
Mater familias Catharina Siros	22		
Filius Joannes	6		
Filius Georgius	4		
Filius Michael	2		
Pater familias Georgius Babos	37	Faber	7
Mater familias Anna Farkas	23		
Filius Emericus	9		
Filius Stephanus	3		
Filia Helena	4		
Filia Clara	1		
Orphanus Nomine Martinus[f]	9		
Pater familias Stephanus Piroska	30	Musicus	4
Mater familias Helena Seres	23		
Filius Adamus	10		
Filia Eva	10		
Pater familias Antonius Babos	24	Musicus	3
Mater familias Sara Gájó	16		
Filius Joannes	1		
Pater familias Georgius Gondi	23	Faber	2
Mater familias Catharina Miki	20		
Pater familias Paulus Rácz	60	Faber	5
Mater familias Sara Rácz	40		
Filius Georgius	13		
Filius Paulus	10		
Filia Catharina	14		
Pater familias Michael Rácz	28		4
Mater familias Juditha Czenke	26		
Filius Michael	3		
Filius Stephanus	1		
Summa Numeralis facit			**97**
Kun Szent Miklós Possessio			
Pater familias Michael Kolompár	56	Faber	6
Mater familias Sara Janó	45		
Filius Joannes	7		
Filius Michael uxoratus	25	Faber	
Hujus uxor Catharina László	20		
Filia Elisabetha	3		
Pater familias Stephanus Kolompár	38	Faber	5
Mater familias Catharina Horváth	30		
Filius Joannes	15		

Filius Sigismundus	11		
Filia Eva	8		
Pater familias Nicolaus Pikali	44	Helluo[g]	9
Mater familias Christina Sokai	40		
Filius Joannes	13		
Filius Stephanus	11		
Filius Nicolaus	8		
Filius Franciscus	5		
Filius Gregorius	2		
Filia Sara	12		
Filia Juditha	9		
Pater familias Petrus Horváth	40	Faber	7
Mater familias Juditha Szódi	30		
Filius Nicolaus	11		
Filius Michael	4		
Filius Petrus	2		
Filia Juditha	8		
Filia Helena	3		
Pater familias Joannes Nedó	41	Faber	9
Mater familias Anna Horváth	31		
Filius Michael	18		
Filius Joannes	16		
Filius Franciscus	10		
Filius Stephanus	8		
Filia Sara	7		
Filia Elisabetha	5		
Filia Juditha	3		
Summa			**36**
Lacz Háza			
Pater familias Viduus Stephanus Telekdi	47	Faber	8
Filius Stephanus	18		
Filius Michael	12		
Filius Joannes	10		
Filius Franciscus	7		
Filius Ladislaus	4		
Filia Catharina	15		
Filia Sara	2		
Summa possessione			**8**
Fűlőp-Szállása			
Pater familias Nicolaus Esztari	60	Faber	8
Mater familias Sara Babarczi	50		
Filius Joannes uxoratus	24	Subequaliter[h]	

Hujus uxor Juditha Csikós	19		
Filius Joannes	1		
Filia Sara	3		
Filius Nicolaus Celebs	15		
Filia Catharina	6		
Summa possessione			**8**
Szabad-Szállása Possessio			
Pater familias Stephanus Sárközi	57	Faber	9
Mater familias Sara Kolompár	48		
Filius Stephanus uxoratus	27	Rusticanas Laboras exercet[i]	
Hujus uxor Susanna Bindis	21		
Filius Michael	7		
Filius Stephanus	5		
Filius Gregorius	1		
Filius Joannes Celebs	16		
Filius Franciscus	13		
Pater familias Petrus Kolompár	36	Faber	5
Mater familias Anna Előlvedi	24		
Filius Joannes	10		
Filius Stephanus	6		
Filius Nicolaus	1		
Pater familias Franciscus Besze	32	Faber Musicus	5
Mater familias Eva Zolnai	24		
Filius Stephanus	7		
Summa			**19**
Maisa Possessio			
Pater familias Elias Jonás	50	Faber	7
Mater familias Juditha Dankó	40		
Filius Georgius Conjugatus	27	Musicus	
Hujus Conjux Sara Piroska	24		
Filia Barbara	3		
Filius Joannes	9		
Filia Sara	12		
Pater familias Martinus Rácz	51	Faber	9
Mater familias Anna Borai	36		
Filius Petrus	20		
Filius Nicolaus	13		
Filius Martinus	8		
Filius Michael	2		
Filia Anna	14		
Filia Sara	12		
Filia Helena	4		

Pater familias Joannes Rácz	22	Musicus	4
Mater familias Maria Tarhonyai	20		
Filius Joannes	2		
Filia Theresia	5		
Pater familias Stephanus	24	Musicus	4
Mater familias Sara Csikalló	26		
Filia Anna	4		
Filia Rosalia	1		
Pater familias Michael László	18		3
Mater familias Clara Jonás	18		
Filia Eva	1/2		
Summa			**32**
Dorosma Possessio			
Pater familias Stephanus Rácz	40	Faber	6
Mater familias Catharina Zsadányi	40		
Filius Mathias	15		
Filius Josephus	13		
Filius Georgius	4		
Filia Elisabetha	3		
Pater familias Joannes Troni	27	Musicus et Faber	7
Mater familias Catharina Orbány	20		
Filius Antonius	2		
Filia Rosa	4		
Vidua Elisabetha Zsadányi	50		
Orphanus Joannes Rácz	10		
Orphana Veronica Rácz	8		
Pater familias Stephanus Rácz	23	Musicus et Faber	3
Mater familias Rosa Miki	22		
Filia Elisabetha	3		
Pater familias Franciscus Katai	32	Musicus et Faber	6
Mater familias Anna Rácz	28		
Filia Rosa	12		
Filia Anna	10		
Filia Elisabetha	3		
Filia Agnes	1		
Summa			**22**

Extractus Summarius	
Halas	**38**
Félegyháza	**97**

Kun Szt Miklós	**36**
Laczháza	**8**
Fűlőp-Szállás	**8**
Szabad-Szállás	**19**
Maysa	**32**
Dorosma	**22**
Summa Numeralis facit	**260**

[LS] Michael Herpai Inc Districtus Minoris Cumaniae Capitaneus mp
Josephus Hampel Ejusdem Districtus Jurassor mp

Conscriptio Zingarorum et eorundem uxorum, ita et Prolium, in Districtu Majoris Cumaniae repertorum.

1.	*2.*	*3.*	*4.*	*5.*
Nomen et Cognomen	**Aetas**	**Locus Nativitatis**	**Conditio**	**Professio**
In Oppido Karczagúj Szállása				
Georgius Hupuczi	Anno-rum circiter 40	Gava (Szabolcs)	Contribuens Libertinus	Faber ferrarius
Uxor Eva Ruha	36	Tass (Szabolcs)		
Filius Georgius Hupuczi	13	Karczag		faber ferrarius
Filius Joannes Hupuczi	7	Karczag		
Filius Franciscus Hupuczi	5	Karczag		
Filius Andreas Hupuczi	3	Karczag		
Filius Adamus Hupuczi	6 Hebdo-madarum	Karczag		
Vidua Relicta Georgii Hupuczi Barbara Feri	60	Lúcz (Zemplén)	decrepita	
Filius Adamus Hupuczi	14	Karczag	libertinus	scholasticus
Joannes Ruha	24	Karczag	libertinus	musicus
Uxor Sara Hupuczi	18	ua.		
Filia Sara Ruha	3	ua.		
Filia Maria Ruha	1 1/2	ua.		
Michael Néczi	28	Karczag	libertinus contribuens	faber ferrarius
Uxor Catharina Gyulai	25	Deretske (Bihar m.)		
Filia Sara Néczi	4	Karczag		
Filia Elisabetha Néczi	1 1/2	ua.		

Daniel Ferentzi	69	Karczag	decrepitus	
Uxor Catharina Bakonyi	60	Böszörmény (Hajdúkerület)	miserabilis	
Filius Georgius Ferentzi	23	Karczag	libertinus	rusticus
Uxor Elisabetha Horvath	18	Földes (Szabolcs)		
Filia Juditha Ferentzi	18	Karczag		
Sigismundus Czenke	60	Debrecen	decrepitus	
Uxor Eva Minya	58	Rátzfejértó (Szabolcs)		
Andreas Miczora	46	Karczag	defectuosus	faber aerarius
Uxor Anna Károlyi	30	Csege (Szabolcs)		
Filius Andreas Miczora	17	Karczag	coelebs	rusticus
Filius Stephanus Miczora	14	ua.		rusticus
Filius Adamus Miczora	11	ua.		
Filia Elisabetha Miczora	5	ua.		
Filia Catharina Miczora	3	ua.		
Joannes Miczora	28	Karczag	libertinus	faber aerarius et cribrarius[j]
Uxor Catharina Kolompár	18	Ders (Heves)		
Filius Franciscus Miczora	6	Karczag		
Filius Joannes Miczora	3	ua.		
David Horváth	74	Kálló (Szabolcs)	defectuosus	rusticus
Uxor Anna Boda	58	Bodrogkeresztúr (Zemplén)		
Filia Eva Horváth	19	Karczag		
Filia Julianna Horváth	15	ua.		
Filius Abraham Horváth	22	ua.	contribuens libertinus	rusticus
Uxor Catharina Nétzi	19	ua.		
Filia Catharina Horváth	4	ua.		
Filius Michael Horváth	2	ua.		
Frater Orphanus Joannes Károlyi	8	Újváros (Szabolcs)		
Paulus Silkó	22	Karczag	coelebs inquilinus	musicus
Frater Joannes Silkó	17	ua.	coelebs inquilinus	rusticus
Ladislaus Dadai	47	Debrecen	libertinus contribuens	faber ferrarius
Uxor Anna Néczi	38	Karczag		

Filius Michael Dadai	20	ua.	libertinus contribuens	faber ferrarius
Filius Gregorius Dadai	5	ua.		
Abrahamus Horváth	57	Kálló (Szabolcs)	libertinus contribuens	faber ferrarius
Uxor Maria Czikora	35	Földes (Szabolcs)		
Filius Michael Horváth	20	Karczag	libertinus contribuens	faber ferrarius
Filius Andreas Horváth	6	ua.		
Filius Joannes Horváth	4	ua.		
Filius Stephanus Horváth	2	ua.		
Filia Catharina Horváth	12	ua.		
In Possessione Madaras				
Sigismundus Móczó	50	Kunhegyes	libertinus contribuens	faber ferrarius
Uxor Elisabetha Tatsi	36	Egyek (Szabolcs)		
Filius Sigismundus Mótzó	15	Madaras		faber ferrarius
Filia Sara Mótzó	12	ua.		
Filia Juditha Mótzó	8	ua.		
Michael Mihátsi	34	Kunhegyes	libertinus contribuens	faber ferrarius
Uxor Catharina Magyar	26	Madaras		
Filius Georgius Mihátsi	11	ua.		
Filius Joannes Mihátsi	5	ua.		
Filia Sara Mihátsi	6	ua.		
Filia Elisabetha Mihátsi	1	ua.		
Martinus Lázók	29	Tiszaszőlős (Heves)	contribuens	faber ferrarius
Uxor Sara Vékony	24	Madaras		
Filius Martinus Lázók	6	ua.		
Filius Michael Lázók	2	ua.		
Filia Sara Lázók	8	ua.		
Stephanus Móczó	24	Madaras	libertinus	musicus
Uxor Elisabetha Lázók	20	ua.		
Filius Sigismundus Móczó	1/2	ua.		

In Possessione Kunhegyes				
Senior Michael Lázók	44	Kisér (Jász kerület)	libertinus contribuens	faber ferrarius
Uxor Juditha Ökrös	36	Arnót (Borsod)		
Filius Michael Lázók	16	Kunhegyes		
Filius Ladislaus	13	Tiszaszentimre (Heves)		
Filius Andreas	5	Kisér		
Filius Mathias	8	Tiszaszentimre		
Junior Michael Lázók	36	Egyek (Szabolcs)	libertinus contribuens	faber ferrarius
Uxor Eva Rácz	30	Karczag		
Filius Joannes	8	Tiszaszőlős (Heves)		
Filia Sara Lázók	13	Ároktő (Borsod)		
Filia Catharina	9	Egyek (Szabolcs)		
Filia Juditha	5	Kunhegyes		
Filia Eva	3	ua.		
Filia Helena	1	ua.		
Andreas Dávid	60	Jank (Közép-Szolnok)	contribuens	musicus
Uxor Anna Miklós	50	Ákos (Közép-Szolnok)		
Filius Alexander	7	Kunhegyes		
Filius Andreas	15	ua.		
Stephanus Dávid	46	Namény (Bereg)	libertinus contribuens	faber ferrarius
Uxor Sara Czenke	30	Karczag		
Filius Stephanus David	12	Kunhegyes		
Filius Andreas	5	ua.		
Filia Anna	12	ua.		
Filia Maria	15	ua.		
Filia Eva	13	ua.		
Filia Sara	10	ua.		
Filia Juditha	3	ua.		
Michael Czikora	60	Bajom (Bihar)	libertinus contribuens	faber ferrarius
Uxor Maria Horváth	50	Bökény (Szabolcs)		
Filia Catharina	15	Kunhegyes		

In Possessione Kisúj Szállás				
Joannes Botos	40	Igrici (Borsod)	contribuens libertinus	rusticus
Uxor Juditha Majla	36	Szerencs (Zemplén)		
Filius Georgius Botos	6	Kisújszállás		
Filius Michael	1 1/2	ua.		
Filia Helena	15	ua.		
Filia Eva	12	ua.		
Filia Juditha	10	ua.		
Filia Elisabetha	8	ua.		
Franciscus Boda	36	Szikszó (Abaúj)	contribuens	faber ferrarius
Uxor Anna Hamza	30	Kőrösladány (Békés)		
Filius Georgius Boda	8	Kisújszállás		
Filius Stephanus	6	ua.		
Filia Christina	11	ua.		
Filia Sara	3	ua.		
Georgius Boda	32	Arnót (Borsod)	libertinus contribuens	faber ferrarius
Uxor Sara Károlyi	22	Böszörmény (Hajdúkerület)		
Filius Georgius Boda	6	Kisújszállás		
Filius Franciscus	4	ua.		
Filius David	1	ua.		
Andreas Mursa	34	Abod (Heves)	libertinus contribuens	faber ferrarius
Uxor Sara Nagy	41	Madaras		
Filius Petrus Mursa	10	Kisújszállás		
Filius Georgius	5	ua.		
Filius Joannes	4	ua.		
Filius Andreas	3	ua.		
Filia Juditha	14	ua.		
Filia Elisabetha	12	ua.		
Filia Catharina	7	ua.		
Stephanus Bódi	62	Böszörmény (Hajdúkerület)	contribuens viduus	faber ferrarius
Filius Michael	16	Kisújszállás		
Stephanus Károlyi	35	Kisújszállás	conribuens	rusticus
Uxor Juditha Botos	35	Csát (Mezőcsát)		
Filius Adam Károlyi	16	Kisújszállás		rusticus

Filius Joannes	4	ua.		
Filius Franciscus	3	ua.		
Filius Michael	1/2	ua.		
Filia Julianna	13	ua.		
Filia Sara	7	ua.		
Filia Barbara	5	ua.		
Petrus Károlyi	36	Egyek (Szabolcs)	contribuens	faber ferrarius
Uxor Julianna Kolompár	30	Kálmánd (Szatmár)		
Filia Rebeca	12	Kisújszállás		
Filia Sara	10	ua.		
Filia Elisabetha	6	ua.		
Senior Joannes Károlyi	53	Polgár (Szabolcs)	viduus	rusticus
Filius Stephanus	15	Kisújszállás		rusticus
Filia Juditha	14	ua.		
Andreas Körösi	20	Őrs (Heves)	contribuens	rusticus
Uxor Elisabetha Károlyi	20	Kisújszállás		
Ladislaus Farkas	30	Túr (Heves)	libertinus contribuens	rusticus
Uxor Eva Füleki	42	Kunhegyes		
Filius Ladislaus	12	Kisújszállás		
Filius Stephanus	10	ua.		
Filius Adamus	5	ua.		
Filius Michael	2	ua.		
Georgius Kabai	22	Keresztes (Borsod)	libertinus	fidicen
Uxor Elisabetha Botos	20	Csát (Borsod)		
Filia Eva Kabai	4	Kisújszállás		
Filia Susanna	1/2	ua.		
Junior Joannes Károlyi	27	Csege (Szabolcs)	miles dimissus	servitor
In Possessione Túrkeve				
Joannes Piroska	63	Szentes (Csongrád)	libertinus contribuens	faber ferrarius
Uxor Sara Csiki	60	ua.		
Filius Franciscus	25	Túrkeve		faber ferrarius
Filia Sara	13	ua.		

Georgius Dina	50	Ványa (Heves)	libertinus subditus	faber ferrarius
Uxor Sara Balás	50	ua.		
Filius Georgius Dina	21	Túrkeve		faber ferrarius
Filius Michael	20	ua.		faber ferrarius
Filius Stephanus	18	ua.		faber ferrarius
Filius Andreas	14	ua.		
Filia Susanna	12	ua.		
Filia Juditha	4	ua.		
Junior Georgius Dina	20	Túrkeve	contribuens	faber ferrarius
Uxor Eva Kanó	19	ua.		
Filius Georgius	3	ua.		
Filius Michael	1/2	ua.		
Andreas Balas	70	Túrkeve	libertinus contribuens	faber ferrarius
Uxor Susanna	60	ua.		
Filius Stephanus	30	ua.	libertinus contribuens	faber ferrarius
Filia Sara	40	ua.		
Franciscus Piroska	25	Kisújszállás	contribuens	rusticus
Uxor Helena Horváth	25	ua.		
Filius Petrus	1	Túrkeve		
Vidua Relicta Stephani Hamza Elisabetha Kosárkötő	40	Túrkeve	vidua	
Filius Stephanus Hamza	21	ua.	libertinus	rusticus
Filius Franciscus	1	ua.		
Filia Barbara	3	ua.		
Stephanus Hamza	21	ua.	libertinus	musicus
Uxor Barbara	24	ua.		
Filius Stephanus	2 1/2	ua.		
Filia Sara		ua.		
In Possessione Kun Szent Mártony				
Senior Franciscus Lala	49	Kunszentmárton	libertinus contribuens	faber ferrarius
Uxor Catharina Kállai	35	Gyula (Békés)		
Filia Anna Lala	15	Kunszentmárton		
Privignus Michael Rátz	8	ua.		

Junior Franciscus Lala	28	Kunszentmárton	contribuens	faber ferrarius
Uxor Elisabetha Rátz	23	Jászladány (Jász kerület)		
Filius Martinus Lala	3	Kunszentmárton		
Filia Rosalia	5	ua.		
Sigismundus Babos	40	Jászapáti (Jász kerület)	contribuens	faber ferrarius
Uxor Barbara Búzás	38	ua.		
Filia Sara Babos	15	Kunszentmárton		
Filius Paulus	13	ua.		
Filius Joannes	8	ua.		
Filius Franciscus	7	ua.		
Filius Stephanus	4	ua.		
Filius Casparus	1	ua.		
Thomas Babos	29	Mihálytelek (Jász kerület)	contribuens	rusticus
Uxor Clara Bari	19	Kecskemét (Pest)		
Filia Eva	2	Kunszentmárton		
Filia Rosalia	Neo Nata	ua.		
Michael Babos	30	Mihálytelek (Jász kerület)	instabilis	musicus
Uxor Rosalia Farkas	22	Csongrád (Csongrád)		
Filia Anna	4	ua.		
Filia Rosalia	2	ua.		
Philippus Nana	34	Szolnok (Heves)	contribuens	musicus
Uxor Barbara Rátz	30	Jászladány		
Filia Catharina	13	Szolnok (Heves)		
Filius Georgius	1	Kunszentmárton		
Affinis Martinus Kankó	15	Alsószentgyörgy (Jász kerület)	ocyosus	submusicus
Michael Rátz	60	Jászapáti (Jász kerület)	vagus	rusticus
Uxor Barbara Rátz	56	ua.		
Nepos Georgius Rátz	8	Körösladány (Békés)		
Volfangus Rátz	30	Jászapáti (Jász kerület)	vagus	rusticus
Uxor Barbara Rátz	25	Szarvas (Békés)		

Filia Elisabetha	7	ua.		
Filius Franciscus	2	ua.		
Filius Michael	infans	Szentandrás (Békés)		
Georgius Rátz	27	Jászapáti (Jász kerület)	vagus	rusticus
Uxor Susanna	24	Hodász (Szabolcs)		
Filius Franciscus	7	Törökszent-miklós (Heves)		
Filius Georgius	4	Szentandrás (Békés)		
Filius Volffangus	infans	Endréd (Békés)		
Filia Elisabetha	3	Csaba (Békés)		
Andreas Vékony	30	Madaras	vagus	rusticus
Uxor Catharina Rátz	28	Abony (Pest)		
Filia Anna	infans	Kunszentmárton		
Franciscus Rátz	27	Jászapáti (Jász kerület)	vagus	rusticus
Uxor Maria Balogh	22	Szentes (Csongrád)		
Filia Rosalia	5	Szegvár (Csongrád)		
Frater Michael Rátz	8	Jászapáti (Jász kerület)	defectuosus	
Joannes Rátz	50	Kecskemét (Pest)	vagus	helluo[k]
Uxor Rebeca Fejér	48	Abony (Pest)		
Neptis Anna Rátz	9	Kunszentmárton		

Extractus	
In Oppido Karczagújszállás reperti sunt Zingari	58
In Possessione Madaras	19
In Possessione Kunhegyes	30
In Possessione Kisújszállás	60
In Possessione Turkevi	31
In Possessione Kun Szent Mártony	52
Summa summarum in toto Districtu repertorum	**251**

Conscriptio Zingarorum in Gremio Districtus Jazygiensis actu reperibilium Anno 1768 die 24a Januarius Inchoata

1.	*2.*	*3.*	*4.*	*5.*	*6.*	*7.*
Nomen et Cognomen	**Locus Nativitatis**	**Nomina**		**Aetas Annorum**	**Professio**	**Nunc habitant**
		uxoris	**proles**			
Georgius Csollák	Jászberény			65	nihil	Jász-berény
		Helena				
	u.a.		Helena	12		
Michael Csollák	Jászberény			40	nihil	u.a.
		Katharina				
	u.a.		Michael	12		
	u.a.		Martinus	10		
	u.a.		Sara	7		
	u.a.		Joannes	3		
Stephanus Csollák	Jászberény			25	nihil	u.a.
		Rosalia				
	u.a.		Josephus	1 1/2		
	u.a.		Michael	3		
Georgius Csollák	Jászberény			18	fidicen	u.a.
		Katharina				
	u.a.		Elisabetha	1/4		
Alexander Csollák	Jászberény			60	nihil	u.a.
		Elisabetha				
	u.a.		Georgius	17	faber	
	u.a.		Helena	13		
	u.a.		Michael	11		
Michael Kórhé	Jászberény			75	faber	u.a.
		Juditha				
Josephus Kórhé	Jászberény			23	faber	u.a.
		Agnes				
	u.a.		Agnes	2		
	u.a.		Anna	1/4		
Martinus Kórhé	Jászberény			20	fidicen	u.a.
		Helena				
	u.a.		Martinus	2		

Joannes Kórhé	Jászberény			46	faber	u.a.
		Apollonia				
	u.a.		Joannes	15	faber	
	u.a.		Elisabetha	13		
	u.a.		Agnes	10		
	u.a.		Juditha	7		
Franciscus Kórhé	Jászberény			36	faber	u.a.
		Anna				
	u.a.		Michael	11		
	u.a.		Franciscus	9		
	u.a.		Josephus	5		
	u.a.		Zigismundus	2		
Thomas Kátay	Jászberény			53	faber	u.a.
		Eva				
	u.a.		Stephanus	13		
	u.a.		Josephus	10		
Joannes Kátay	Jászberény			21	faber	u.a.
		Barbara				
Thomas Kátay	Jászberény			18	faber	u.a.
		Catharina				
Stephanus Kondás	Jászberény			65	nihil	u.a.
		Christina				
Michael Kondás	Jászberény			37	fidicen	u.a.
		Maria				
	u.a.		Michael	15		
	u.a.		Elisabetha	12		
	u.a.		Georgius	7		
	u.a.		Barbara	2		
Franciscus Csőmőr	Jászberény			40	faber	u.a.
		Catharina				
	u.a.		Georgius	13		
	u.a.		Franciscus	8		
	u.a.		Stephanus	6		
	u.a.		Josephus	4		
	u.a.		Sara	1		

Stephanus Csömör	Jászberény			35	faber	u.a.
		Helena				
	u.a.		Georgius	15	faber	
	u.a.		Michael	6		
	u.a.		Elisabetha	13		
	u.a.		Helena	4		
	u.a.		Anna	1/2		
Stephanus Csömör	Jászberény			18	faber	u.a.
		Catharina				
Michael Csömör	Jászberény			26	fidicen	u.a.
		Rosalia				
	u.a.		Michael	13		
	u.a.		Franciscus	6		
	u.a.		Catharina	4		
Stephanus Rácz	Jászberény			50	faber	u.a.
		Catharina				
	u.a.		Franciscus	9		
	u.a.		Michael	3		
	u.a.		Josephus	1 1/2		
Martinus Rácz	Jászberény			30	faber	u.a.
		Eva				
	u.a.		Helena	5		
	u.a.		Joannes	2 1/2		
Joannes Rácz	Jászberény			27	faber	u.a.
		Judith				
	u.a.		Catharina	1/2		
Samuel Rácz	Jászberény			60	tegularius	u.a.
		Sara				
	u.a.		Stephanus	13		
Michael Rácz	Jászberény			22	nihil	u.a.
		Sara				
Franciscus Nagy	Fényszaru			30	faber	u.a.
		Catharina				
	Jászberény		Catharina	8		
	u.a.		Barbara	5		
	u.a.		Anna	3		
	u.a.		Josephus	1 1/2		

Michael Bogdány	Jászberény			16	faber	u.a.
Franciscus Púpos	Thúr			40	nihil	u.a.
		Helena				
	Jászberény		Eva	11		
Michael Dudás	Jászberény			35	fidicen	u.a.
		Barbara				
	u.a.		Michael	14		
	u.a.		Joannes	7		
	u.a.		Anna	4		
Michael Ürmös	Jászberény			60	nihil	u.a.
		Catharina				
Michael Ürmös	Jászberény			39	nihil	u.a.
		Rosalia				
	u.a.		Catharina	12		
	u.a.		Urbanus	4		
	u.a.		Michael	1		
Josephus Ürmös	Jászberény			28	nihil	u.a.
		Anna				
	u.a.		Michael	4		
	u.a.		Barbara	1		
Franciscus Ürmös	Jászberény			26	nihil	u.a.
		Helena				
	u.a.		Catharina	5		
	u.a.		Josephus	1 1/2		
Martinus Ürmös	Jászberény			18	nihil	u.a.
		Catharina				
	u.a.		Joannes	1/4		
Adamus Botos	Árokszállás			30	tegularius	u.a.
		Elisabetha				
	Jászberény		Anna	10		
	u.a.		Helena	7		
	u.a.		Sara	3		
	u.a.		Catharina	1		

Stephanus Lakatos	Jászberény			50	fidicen	u.a.
		Sara				
	u.a.		Anna	20		
	u.a.		Helena	11		
Josephus Lakatos	Jászberény			18	chym-balista	u.a.
		Catharina				
Michael Lakatos	Jászberény			35	fidicen	u.a.
		Eva				
	u.a.		Helena	11		
	u.a.		Apollonia	9		
	u.a.		Barbara	5		
	u.a.		Josephus	2		
Juditha Lakatos	Jászberény			57	nihil	u.a.
Stephanus Zsiga	Jászberény			13	nihil	u.a.
Franciscus Rácz	Békés (Békés m.)			28	fidicen	u.a.
		Rosalia				
	Jászberény		Rosalia	7		
	u.a.		Eva	5		
	u.a.		Barbara	3		
	u.a.		Franciscus	1 1/2		
Stephanus Jani	Kecskemét (Pest m.)			32	tegularius	u.a.
		Helena				
	Jászberény		Helena	1		
	u.a.		Anna	1		
Paulus Homoky	Ságh (Pest m.)			45	nihil	u.a.
		Sara				
Stephanus Homoky	Szecső (Pest m.)			21	faber	u.a.
		Eva				

Thomas Csámpay	Csány (Heves m.)			28	fidicen	u.a.
		Elisabetha				
	Jászberény		Anna	7		
	u.a.		Franciscus	6		
	u.a.		Michael	5		
	u.a.		Lasarius	3		
	u.a.		Barbara	2		
Andreas Kolompár	Jászberény			75	faber	u.a.
		Helena				
	u.a.		Anna	20		
	u.a.		Maria	14		
Joannes Kolompár	Jászberény			20	faber	u.a.
		Catharina				
Joannes Berkes	Őrs (Heves m.)			25	nihil	u.a.
		Julianna				
	Jászberény		Joannes	8		
	u.a.		Agnes	6		
	u.a.		Anna	4		
	u.a.		Catharina	2		
Andreas Kolompár	Cegléd (Pest m.)			40	faber	u.a.
		Barbara				
	Jászberény		Paulus	7		
	u.a.		Juditha	4		
	u.a.		Andreas	2		
Michael Farkas	Árokszállás			45	faber	Árok-szállás
		Susanna				
	u.a.		Elisabetha	12		
	u.a.		Andreas	9		
	u.a.		Rosalia	5		
	u.a.		Catharina	2		
	u.a.		Mathias	1/4		
Adamus Baranyi	Lapujtő (Nógrád m)			50	nihil	u.a.
		Anna				
	Árokszállás		Mathias	13		
	u.a.		Barbara	8		
	u.a.		Rosalia	4		

Stephanus Rácz	Dósa			40	fidicen	u.a.
		Elisabetha				
Nicolaus Oláh	Árokszállás			35	nihil	u.a.
		Juditha				
	u.a.		Helena	7		
	u.a.		Rosalia	4		
	u.a.		Michael	1 1/2		
Michael Rácz	Árokszállás			23	faber	u.a.
		Rosalia				
	u.a.		Michael	1/4		
Stephanus Rácz	Jákóhalma			52	fidicen	u.a.
		Rosalia				
	Árokszállás		Rosalia	16		
	u.a.		Joannes	9		
	u.a.		Anna	7		
Alexander Farkas	Hort (Heves m)			45	fidicen	u.a.
		Anna				
	Árokszállás		Anna	9		
	u.a.		Josephus	7		
	u.a.		Franciscus	3		
	u.a.		Sara	1/2		
Paulus Kőkény	Árokszállás			40	nihil	u.a.
		Juditha				
	u.a.		Anna	8		
	u.a.		Helena	5		
	u.a.		Barbara	3		
	u.a.		Apollonia	1/4		
Petrus Kőkény	Árokszállás			38	faber	u.a.
		Anna				
	u.a.		Theresia	11		
	u.a.		Michael	7		
	u.a.		Anna	3		
	u.a.		Elisabetha	1/2		
Andreas Kőkény	Árokszállás			35	nihil	u.a.
		Clara				
	u.a.		Juliana	1		

Michael Kőkény	Árokszállás			24	fidicen	u.a.
		Sara				
	u.a.		Anna	3		
	u.a.		Joannes	1		
Mathias Kőkény	Árokszállás			21	nihil	u.a.
		Maria				
Josephus Kőkény	Árokszállás			30	faber	u.a.
		Juditha				
	u.a.		Clara	14		
	u.a.		Barbara	7		
	u.a.		Helena	1		
Josephus Kőkény	Árokszállás			21	fidicen	u.a.
		Helena				
	u.a.		Elisabetha	1 1/2		
coelebs	u.a.		Michael	16		
Joannes Farkas	Halas (Kiskun kerület)			22	fidicen	u.a.
		Catharina				
	Árokszállás		Eva	1/2		
Josephus Farkas	Zsadány (Heves m)			26	fidicen	u.a.
		Clara				
	Árokszállás		Juditha	5		
	u.a.		Josephus	1		
Franciscus Baranyi	Árokszállás			20	nihil	u.a.
		Agnes				
orphanus	u.a.		Paulus	10		
	u.a.		Michael	6		
Michael Rácz	Apáti			50	faber	Apáty
		Clara				
	Alattyán (Heves m)		Michael	22		
	Apáti		Josephus	13		
	u.a.		Georgius	11		
	u.a.		Joannes	7		
	u.a.		Magdalena	15		

Paulus Rácz	Török-szentmiklós (Heves m)			20	fidicen	u.a.
		Helena				
Nicolaus Rácz	Apáti			50	faber	u.a.
		Helena				
	u.a.		Anna	15		
	u.a.		Juditha	14		
	u.a.		Georgius	13		
	u.a.		Stephanus	9		
	u.a.		Eva	7		
	u.a.		Franciscus	6		
Davidus Rácz	Apáti			29	fidicen	u.a.
		Elisabetha				
	Dorozsma (Kiskun kerület)		Joannes	1		
Nicolaus Rácz	Apáti			25	fidicen	u.a.
		Anna				
	u.a.		Davidus	2		
Nicolaus Kolompár	Dorozsma (Kiskun kerület)			32	faber	u.a.
		Helena				
	Apáti		Joannes	1		
Georgius Farkas	Árokszállás			46	fidicen	u.a.
		Agnes				
	Apáti		Agnes	14		
	u.a.		Demetrius	8		
	u.a.		Georgius	3		
Gasparus Rácz	Apáti			48	faber	u.a.
		Anna				
	u.a.		Anna	15		
	u.a.		Joannes	10		
	u.a.		Juditha	8		
	u.a.		Stephanus	5		
Volffgangus Rácz	Apáti			22	fidicen	u.a.
		Juditha				
	u.a.		Gasparus	4		
	u.a.		Rosalia	3		
	u.a.		Christina	1		

Volffgangus Jónás	Kissér			50	faber	Ladány
		Catharina				
	Ladány		Volffgangus	18		
	u.a.		Martinus	18		
	u.a.		Georgius	15		
Jonatas Jónás	Alsószent-györgy			30	faber	u.a.
		Juditha				
	Ladány		Anna	9		
	u.a.		Gregorius	7		
	u.a.		Petrus	4		
	u.a.		Elisabetha	2		u.a.
Stephanus Jónás	Ladány			28	faber	
		Juliana				
	u.a.		Volffgangus	1		
Stephanus Rácz	Berzék (Borsod m)			50	faber	u.a.
		Helena				
	Ladány		Demetrius	5		
	u.a.		Juditha	11		
Andreas Mursa	Verpelét (Heves m)			35	nihil	u.a.
		Rosalia				
	Ladány		Catharina	8		
	u.a.		Juliana	1/2		
Martinus Kankó	Ladány			30	fidicen	u.a.
		Helena				
	u.a.		Juditha	11		
	u.a.		Catharina	9		
	u.a.		Franciscus	5		
	u.a.		Joannes	3		
	u.a.		Anna	1/2		
Alexander Zsákay	Alsószent-györgy			35	fidicen	u.a.
		Agnes				
	Rékas (Pest m.)		Urbanus	15		
	Alsószent-györgy		Catharina	10		
	u.a.		Agnes	7		
	u.a.		Barbara	5		
	Ladány		Alexander	3		
	u.a.		Elisabetha	1/2		

Samuel Bódi	Alsószent-györgy			35	fidicen	u.a.
		Barbara				
	u.a.		Stephanus	14		
	Cibakháza (Heves m)		Samuel	6		
	Alsószent-györgy		Elisabetha	5		
	u.a.		Juliana	4		
	Ladány		Mathias	3		
Joannes Bódi	Alsószent-györgy			19	fidicen	u.a.
		Clara				
Joannes Farkas	Kövesd (Borsod m)			30	faber	u.a.
		Elisabetha				
	Pély (Heves m)		Stephanus	8		
	u.a.		Helena	7		
	Ladány		Joannes	4		
Philipus Szabó	Alsószent-györgy			23	fidicen	Alsó Szent György
		Catharina				
	u.a.		Juliana	1		
Michael Szabó	Alsószent-györgy			20	nihil	u.a.
		Elisabetha				
	u.a.		Anna	1/2		
Georgius Keskeny	Nagyrév (Heves m)			45	faber	u.a.
		Anna				
	Alsószent-györgy		Georgius	18	fidicen	
	u.a.		Elisabetha	14		
	u.a.		Joannes	9		
	u.a.		Anna	7		
	u.a.		Juliana	4		
	u.a.		Georgius	1		
Josephus Keskeny	Jánoshida (Pest m)			23	fidicen	u.a.
		Helena				
	Alsószent-györgy		Barbara	1/4		

Georgius Kókay	Nagykáta (Pest m)			28	nihil	u.a.
		Catharina				
	Alsószent-györgy		Michael	6		
	u.a.		Clara	16		
	u.a.		Barbara	1/2		u.a.
Michael Rácz	Alsószent-györgy			45	faber	
		Elisabetha				
	u.a.		Michael	18		
Nicolaus Mursa	Arló (Borsod m)			50	nihil	u.a.
		Juditha				
	Alsószent-györgy		Barbara	9		
	u.a.		Juditha	3		
	u.a.		Nicolaus	2		
Josephus Szabó	Gécz (Nógrád m)			49	nihil	u.a.
		Sara				
	Alsószent-györgy		Jacobus	13		
	u.a.		Catharina	11		
	u.a.		Anna	9		
	u.a.		Josephus	7		
Joannes Vékony	Jánoshida (Pest m)			45	faber	u.a.
		Agnes				
	Jánoshida		Joannes	19	famulus	
	Alsószent-györgy		Gregorius	17	faber	
	u.a.		Anna	12		
	u.a.		Juliana	10		
	u.a.		Rosalia	6		
	u.a.		Helena	4		
	u.a.		Michael	3		
	u.a.		Catharina	1 1/2		
Georgius Lázók	Kissér			34		Kissér
		Elisabetha				
	Igrici (Borsod m)		Sara	10		
	u.a.		Joannes	7		
	Kissér		Michael	3		
	u.a.		Georgius	1		

Stephanus Lázók	Kissér			28	fidicen	u.a.
		Juliana				
	u.a.		Susanna	6		
	u.a.		Michael	4		
	u.a.		Eva	1		
Joannes Lázók	Kissér			25	faber	u.a.
		Sara				
	u.a.		Joannes	2		
	u.a.		Sara	1/4		
Volffgangus Nagy	Fényszaru			75	nihil	Fényszaru
		Sara				
	u.a.		Josephus	11		
	u.a.		Joannes	17	fidicen	
Stephanus Nagy	Fényszaru			22	fidicen	u.a.
		Elisabetha				
	u.a.		Michael	1/2		
Franciscus Nagy	Fényszaru			21	fidicen	u.a.
		Helena				
Joannes Horváth	Fényszaru			58	nihil	u.a.
		Susanna				
	u.a.		Anna	15		
	u.a.		Michael	13		
	u.a.		Susanna	11		
	u.a.		Eva	6		
Joannes Horváth	Fényszaru			28	fidicen	u.a.
		Helena				
	u.a.		Stephanus	3		
Stephanus Horváth	Fényszaru			20	faber	u.a.
		Maria				
Adamus Rácz	Jákóhalma			60	faber	u.a.
		Catharina				
Michael Nagy	Fényszaru			30	nihil	u.a.
		Catharina				
	u.a.		Michael	4		
	u.a.		Josephus	1/2		

Michael Kátay	Fényszaru			30	fidicen	u.a.
		Rosalia				
	u.a.		Sara	16		
	u.a.		Michael	3		
	u.a.		Andreas	1/4		
Georgius Kátay	Fényszaru			27	fidicen	u.a.
		Catharina				
	u.a.		Josephus	5		
	u.a.		Catharina	1 1/2		
Michael Gésó	Apáti			48	fidicen	Jákó-halma
		Elisabetha				
	Jákóhalma		Elisabetha	13		
	u.a.		Michael	8		
Martinus Rácz	Jákóhalma			45	fidicen	u.a.
		Juditha				
	u.a.		Martinus	13		
Mathias Rácz	Jákóhalma			35	faber	u.a.
		Rosalia				
	u.a.		Rosalia	13		
	u.a.		Mathias	5		
	u.a.		Andreas	3		
Michael Rácz	Jákóhalma			34	faber	u.a.
		Sara				
	u.a.		Michael	12		
	u.a.		Catharina	10		
	u.a.		Juditha	4		
	u.a.		Helena	1/4		
Michael Rácz	Jákóhalma			28	nihil	u.a.
		Rosalia				
	u.a.		Michael	7		
Josephus Pali	Jászberény			40	faber	u.a.
		Juditha				
	u.a.		Joannes	14		
	u.a.		Franciscus	11		
	u.a.		Paulus	9		
	Árokszállás		Josephus	2		
Antonius Váradi	Szaránk (Heves m)			34	miles	u.a.
		Agnes				
	Füged (Heves m)		Volffgangus	7		

Stephanus Murgi	Jászberény			50	nihil	Dósa
		Juditha				
	Dósa		Maria	13		
	u.a.		Michael	6		
	u.a.		Georgius	3		
	u.a.		Stephanus	1/2		
Stephanus Kolompár	Dósa			52	faber	u.a.
		Catharina				
	Bag (Pest m)		Sara	20		
	Szolnok (Heves m)		Anna	13		
	Jánoshida (Pest m)		Volffgangus	11		
	u.a.		Stephanus	9		
	u.a.		Veronica	6		
	Dósa		Adamus	2		
	u.a.		Rosalia	1		
Joannes Rácz	Jákóhalma			49	fidicen	u.a.
		Catharina				
	Apáti		Elisabetha	13		
	u.a.		Michael	6		
Joannes Rácz	Apáti			19	fidicen	u.a.
		Agnes				
	Dósa		Stephanus	1/4		
Franciscus Tónai	Fancsal (Nógrád m)			70	nihil	u.a.
		Agnes				
	Jászberény		Michael	10		
Joannes Budai	Heves (Heves m)			59	faber	u.a.
		Catharina				
	u.a.		Franciscus	19	faber	
	u.a.		Josephus	12		
	u.a.		Juliana	3		
Paulus Banya	Mihály-telek			50	faber	Mihály Telek
		Juditha				
	u.a.		Eva	11		
	u.a.		Joannes	10		
	u.a.		Josephus	8		
	u.a.		Elisabetha	5		
	u.a.		Helena	3		

Petrus Banya	Mihály-telek			20	nihil	u.a.
		Elisabetha				
	u.a.		Juditha	1		
Ladislaus Bódi	Mihály-telek			20	nihil	u.a.
		Catharina				
Georgius Horváth	Alattyán (Heves m)			34	miles	u.a.
	Mihály-telek		Josephus	8		
	u.a.		Paulus	6		
Michael Taló	Lőrinckáta (Pest m)			46	nihil	Fölső Szent György
		Clara				
	Felsőszent-györgy		Rosa	15		
	u.a.		Stephanus	13		
	u.a.		Catharina	7		
	u.a.		Anna	5		
	u.a.		Michael	1/2		
Franciscus Rácz	Jászberény			33	nihil	u.a.
		Agnes				
	Felsőszent-györgy		Adamus	13		
	u.a.		Franciscus	10		
	u.a.		Juditha	8		
	u.a.		Michael	4		
	u.a.		Georgius	1/2		
Volffgangus Taló	Felsőszent-györgy			20	famulus	u.a.

Extractus Summarius Personarum

Jászberény--48		45	94			
Árokszállás--18		17	40			
Apáti--9		9	24			
Ladány--10		10	31			
Alsószent-györgy--9		9	28			
Kissér--3		3	9			
Fényszaru--9		9	14			
Jákóhalma--7		7	16			
Dósa--6		6	18			

Mihálytelek--4		3	8			
Felsőszent-györgy--3		2	10			
Summa 126		**120**	**292**			

Super qua p(rae)vio modo per nos Peracta Zingarorum Conscriptione p(rae)sentes extradedimus literas Testimoniales Sig(natum) Jász Berény die 13ª Apr(ilis) 1768

Paulus Dósa I(nclytus) Distr(ictus) Jazyg(iensis)
Ord(inarius) Capitaneus m(anu)p(ropria).
Eiusd(em) I(nclytus) Districtus Ord(inarius) Jurassor
Josephus Drász m(anu)p(ropria)

Jász-Nagykun-Szolnok Megyei Levéltár. IV. 1. b. 1768. D. Capsa VI. Fasciculus 2. Nro. 15.

A rovatok magyarázata:
Kiskun kerület:

1. A cigányok neve
2. Életkor
3. Foglalkozás
4. A család létszáma

Nagykun kerület:

1. A cigányok neve
2. Életkor
3. Születési hely
4. Állapot (társadalmi helyzet)
5. Foglalkozás

Jász kerület:

1. A cigány családfő neve
2. Születési hely (feleségeknél nincs közölve)
3. A feleség neve
4. A gyermekek neve
5. Életkor (feleségeknél nincs közölve)
6. Foglalkozás
7. A helység neve, ahol a cigányok élnek

Technikai okokból az adatokat az eredeti összeírásoktól eltérően foglaltam táblázatba, az alábbi változtatásokkal:
Kiskun kerület: A *filius, filia* szavak ismétlődését jelző *dº* (=dettó) rövidítés helyett kiírtam a teljes szót. Ugyanígy jártam el a foglalkozásneveknél is. Ennél a kerületnél az eredeti összeírás nem tartalmaz a vallásra vonatkozó oszlopot.
Nagykun kerület: A vallási rovatot elhagytam, Kunszentmártonban a cigányok római katolikusok voltak, a többi helységben valamennyien reformátusok. A születési helynél (*Locus Nativitatis*) a helységnév után a megye nevét zárójelbe írtam. Ha a születési hely a nagykun kerületben volt, ezt nem tüntettem fel külön.
Jász kerület: Az eredeti összeírásban a születési helyre vonatkozó adatot (*Locus Nativitatis*) két oszlopban adták meg, külön a helységet és külön a törvényhatóságot. Ezeket összevontam, és a törvényhatóságot csak akkor tüntettem fel, ha a születési hely nem a jász kerületben volt. Utóbbit a nagykun kerülethez hasonlóan zárójelben. Hasonlóan jártam el a lakóhelyre (*Nunc habitant*) vonatkozó rovatnál is. Az eredetiben külön oszlopban feltüntették, hogy a lakóhely a jász

kerületben van, de mivel ez magától értetődő, szükségtelennek láttam megismételni. A vallásra (*Religio*) és a földesúri joghatóságra (*Pertinet ad Dominium*) vonatkozó oszlopokat elhagytam. A Jászkiséren élő cigányok reformátusok voltak, a többiek valamennyien római katolikusok. Csaknem az egész cigány népesség közvetlenül kerületi jogahatóság alatt állt, nem tartozott egyik földesúri vagy kincstári uradalomhoz sem. Kivételt képez Árokszálláson Kökény Pál, Kökény Péter, Kökény András, Kökény Mihály, Kökény Mátyás, Kökény József, másik Kökény József családja, ők az Almásy-uradalomhoz tartoztak. Az eredeti összeírásban a születési helynél és a lakóhelynél minden személyhez kitett *do* (= dettó) rövidítést a jász kerületnél is elhagytam, s az ua. (=ugyanaz) jelölést használtam helyette. A foglalkozási rovatnál (*Professio*) minden családtag neve mellett feltüntették a foglalkozás hiányára utaló *nihil* szót, illetve a *do* rövidítést. Ennek folytonos megismétlésétől eltekintettem, vagyis ha valamely személynél ez a rovat üres, akkor nincs foglalkozása. A foglalkozásnevek esetében nem éltem a rövidítéssel, hanem kiírtam a teljes kifejezést.

Jegyzetek:
a Inas a halasi kovácsnál.
b Juhászbojtár.
c Katona a Haller regimentben.
d Legény a halasi kovácsnál.
e L. c !
f Márton nevű árva.
g Részeges, korhely.
h Hasonlóképpen (arra utal, hogy az apja mellett dolgozik).
i Paraszti munkából él.
j Rézműves és rostakészítő.
k L. c !

Az összeírásokban található latin kifejezések magyarázatát l. a kötet végén a glosszáriumban!

10.

1770. április 19. Derecske.

A derecskei elöljáróság bizonyságlevele a Miskolcon raboskodó Palotai Péter felesége számára.

Alol irattak p(rae)sentibus recognoscallyuk és attestallyuk, hogy Palotai Péter Ujj Magyar felesége jövén előnkben, kére azon bennünket hogy mostan Miskoltzi Tömlőtzben Lévő Férjének egész itt Laktában való életéről, és maga viseléséről nékie attestatumot adnánk. Kire nézve, Circiter hat Esztendők el fojása alatt, Várasunkban Lakván, tudjuk hogy magát mint Kereskedő Ember, némelly Creditorai által, hol egy hol más féle adósságiért impetaltatott, és előttünk szorongattatott, de soha is Tolvajság eránt elégségesképpen meg nem terheltetett. Mellyről is adtuk ezen Várasunk Szokott petséttyével meg erősittetett Testimonialisunkat deretskén Die 19na Aprilis 1770.

Mártha György fő Biró
és Tanáts

[LS]

Per Stephanum Király
Jurat(us) Notar(ius) Extrada(ta)
m(anu) p(ropria)

Borsod-Abaúj-Zemplén Megyei Levéltár. IV. 501. b. Materiae XI. Fasciculus I. Frustum 121.

11.

1773. március 23.

A kéthelyi és göllei cigányok instanciája Somogy vármegyéhez.

Tekéntetes Nemes Vármegye nékűnk mindenkor meg ismirtt Kegyelmes Uraink, és Pátronusink !

Minthogy a' Tekéntetes Nemes Vármegyének véle született Kegyességét, sok hozzája folyamodo s sérelmes állapotban lévő Lakosok reájuk áradni tapasztalták légyen; Mi is illy reménységnek czéllyával egyűgyű elménkben meg bátorittatván, a' T(ekintetes) N(emes) Vármegyének irgalmas szine eleiben folyamodunk, a' végre tudnia illik: Hogy a' miulta Fölséges Koronás Királyné Aszszonyunk kegyelmes parantsolattyai által mostani, és rigi életűnknek folytatását regulálni Kivánta, és más adozó jobbágyinak sorsában helyheztetni Kegyessen méltoztatott, mink azonnal Kegyelmes Parantsolatihoz alázatos engedelmességgel magunkat Kapcsolván Eő Fölségének, Sátorban lévő Lakástul meg szűntűnk, egyébb mindennémű rigi viseleteket el hadtunk, hanem egyedűl Eő Fölsége Kegyelmes Parantsolattyaihoz magunkat tartyuk, és alkalmaztattyuk, valamint más adozó, és Portiozo Jobbádgyi, más Uj Polgároktul mindenekben, de most leg főképpen Külömböztetni magunkat kivánnyuk, mert oly Házaink vannak Kéthely Mezző Városában, és Gellyében :/ noha mink tsak fertály helyessek vagyunk :/ hogy egy egész helyes Jobbágynak is nintsen kűlőmb, az Conscription is által mentűnk, Házaink valamint más Kéthelij, és Gellej lakosoké numerizáltattak, minden Javaink föl irattattak, az Conscriptor Urak által, az egy mezzei termékenységen kívűl, mivel mégekkoráig az Méltoságos Uraság Tisztyei által az Urbarium értelme, és Parantsolattya szerént Ház ülésűnkhőz szánto földek és rétek, ki nem mirettettek, mellyek rövid nap ki mérettetnek. Tekéntetes Nemes Vármegye, ha már Eő Fölsége véle született Kegyelmébűl ily sulyos polgári terh alá bennünket méltoztatott vetni, és az Polgárokhoz hasonlová tenni, méltoztassék a' T(ekintetes) N(emes) Vármegye, tehát azt is meg engedni, hogy valamint az Polgárok Lovakat, ugy nem kűlőmben egyébb féle Barmokat tarthatnak, s=elis adhatnak, mi is azon szerént tarthassunk, és mintegy Kereskedessel el is adhassunk, és vehessünk, mivel mind ekkoráig nem cseréléssel, a' vagy lopással, hanem Kovátsbéli Mesterséggel életünket tápláltuk. Mely Könyörgésünk véget a' T(ekintetes) N(emes) Vármegyének Kegyes rendelését, és Gratiaját ohajtozo Szivvel el várván maradunk,
A T(ekeintetes) N(emes) Vármegyének

Igaz alázatos fej=hajtott szolgai,
Jobbádgyi, Kéthely, és Gellei Uj
Polgárok mind közönségessen.

Scripta per me Stephanum Horváth, Instructoreus Ludi Literalij Oppidi Marczalij.

Somogy Megyei Levéltár. Protocollum instantiarum 1773. március 23. Nro. 7.
A vármegyei közgyűlés június 28-án tárgyalta az ügyet.
Külzeten: *Az Tekéntetes Nemes Vármegyéhez nyujtandó alázatos Instantiájok a' belől meg irtt Instans Személlyeknek.*
Más kéztől: *Anno 1773. die 28-a Junii in Generali Congregatione I Comitatus Simeghiensis in Oppido Kapos=Vár continuative celebrata praesentibus perlectis decisum est Instantibus equos servare obstante Benigna Dispositione Regia admitti Nequire, Sig. ut supra. Antonius Tallián de Vizek. V. Notarius.*

12.

1773.

A marcali és niklai cigányok instanciája Somogy vármegyéhez.

Tekéntetes Nemes Vármegye, nékünk mindenkor meg ismirtt Kegyelmes Uraink, és Pátronusink !

Kiváltképpen való Kegyességét a' Tekéntetes Nemes Vármegyének, minthogy számos ügye=fogyott Lakosok reájok áradni, bőven tapasztalták légyen; Mi is szegény szolgai illy reménységnek czéllyától egyűgyű elménkben meg bátorittatván a' Tekéntetes Nemes Vármegyének irgalmas Szine eleiben járulunk, jarulvan alázatossan folyamodunk, a' végre tudnia illik: Hogy a' minémű üdőtül fogva Fölséges, és Koronás Királyné Aszszonyunk kegyelmes Parantsolati a' Tekintetes Nemes Vármegyénkhez életünk, s ugy nem külömben viseletünk eránt az lekűldettve valanak, azonnal mendennemű kegyes Parantsolatokhoz magunkat Kapcsoltuk, kapcsolván továbbá is megh tartani kiványuk, ugymint az Polgárok munkájával élni, igy tehát az M(éltóságos) Uraságunk Kegyes Gratiájábul fertály hely birásunkra meg engedtetik, mellyet is minden tehetséggel mind a' többi Jobbágyok, ugy mi is Szegény Uj=Polgárok cultiválni fogjuk. Annak okáért viszszontag alázatos fejhajtással könyörgünk, hogy nékűnk is szegény szolgainak hasonloképpen Barmokat, Lovakat tartani, el is adni nem cseréléssel, a' vagy lopással a' T(ekintetes) N(emes) Vármegye meg engedni méltoztassék. Mely ebbéli vélűnk teendő kegyességének jutalmáért a' T(ekintetes) N(emes) Vármegyének irgalmas resolutioját ohajtozva várván, az Ur Istent Kérni, és imádni miglen élűnk, meg nem szűnűnk.
A T(ekintetes) N(emes) Vármegyének

alázatos, fej=hajtott
leg kisebb szolgai
Marczaly, és Niklai
Uj Polgárok mind
közönségessen.

Scripta per me Stephanum Horváth
Instructorem Marczaliensis.

Somogy Megyei Levéltár.Protocollum instantiarum. 1773. március 23. Nro. 8.
A vármegyei közgyűlés június 28 -án tárgyalta.
Külzeten: *Az Tekéntetes Nemes Vármegyéhez nyujtandó alázatos Instantiájok a' belől meg irtt Instans Személlyeknek.*
Más kéztől: *Anno 1773. 28-a Junii in Generali Congregatione I Comitatus Simegiensis in Oppido Kapos-Vár continuative celebrata praesentibus perlectis decisum est Instantibus equos servare obstante Benigna Dispositione Regia admitti nequire. Sig. ut supra. Antonius Tallián de Vizek. V. Notarius.*

13.

1773.

A karádi cigányok keltezetlen instanciája Somogy vármegyéhez.

Tekéntetes Nemes Vármegye nékünk Kegyelmes Atyánk !

Mélséghes nagy alázatossággal folamodunk az Tekéntetes Nemes Vármegyének Kegyelmes szine eleiben a véghet tudniillik: Hogy sok izben méltóztatott Kegyessen parancsólni, Lovaink el adattatássa véghet, melly Kegyelmes parancsolatnak alázatos Feij=hajtással azonnal minden

vóltaképpen engedelmeskedvén megh tartottuk, sőtt ennek utánna is a Tekintetes Nemes Vármegye Kegyes parancsólattijának eleget tévén, Portionkat s Arendánkat lovaink által szerezgetvén, Isten Kegyelméből Fölséges Apostoli Királynénknak, ugy Földes Urunknak adóját, Urbárium szerént kitelhetőképpen ki szolgálván, mostanságh pediglen tapasztalván magunkon, hogij lovaink által szerezhetnénk nyomtatással kenyerünket és nem lehet, alázatossággal Instalunk az Tekintetes Nemes Vármegyének Kegyes szine előtt mélltóztassék keserves életünket refflexioban venni[a], hogy jövendőben mi is az Tekintetes Nemes Vármegyének, ugy Földes Uraságunknak mindenekben eleget tehessünk. A midőn Kegyelmes Resolutioját el várván magunkat Kegyes Attyaij irgalmasságában alázatossággal recommendaluk és Maradunk.

A Tekéntetes Nemes Vármegyének
alázatos szegén szólgai
Karádi uj Polgárok,
mind közönségessen.

Somogy Megyei Levéltár.Protocollum Instantiarum 1773. augusztus 29. Nro. 3.
Külzeten: *3-o Az Tekéntetes Nemes Vármegyéhez mint Kegyelmes Édes Attyánkhoz nyújtandó alázatos Instantiank a belől irattaknak alázatos Instansoknak.*
Az irat a kérelemlevelekről egy ideig külön vezetett jegyzőkönyvek sorozatához tartozik. A jegyzőkönyvi bejegyzés:
No. 3-o. Neo=Coloni Karadiensem Intercedunt pro Servandis Equis, ut taliter triturando Sibi, et publico Magis Utiles et praefictos.
Mellette: *Obstante Benigna dispositione Regia petium Secundari n pt.*

Jegyzet:
a oldalt kiegészítés: *és hogy Lovakat tarthassunk kegyessen meg engedni*

14.
1773.
A Somogy megyei cigányok instanciája a vármegyéhez.

Tekintettes Nemes Vármegye !

Feőlsiges Aszonyunk által érántunk Ki adott Kegyes Parancsolat szerint valakik N(emes) Somogy Vármegyében vagyunk uj Polgárok, már minyáion hogy a N(emes) Vármegye által regulálva vagyunk jól tudva vagyon a N(emes) Vármegyénél,
Másodszor az is világos, hogy Házainkat, a kik jobb erővel voltunk már a falu sorjajban épitéttük.
Harmadszor az is bizonyos, hogy már sokkan közűlünk heleket is vettek föl Földes Uraságoktul az Urbárialis p(rae)statiok alá, ugy mint Kéthelyi, Karádi, Lőllei, és Csurgói etc: Uj Polgárok.
Tekintettes Nemes Vármegye nem titkolhattyuk el azt is a mi leg sérelmesebb; tudni illik, hogy Vonyos Marhájnk az az Lovaink ell adattatván már most anyira jutottunk, hogy sem Földes Uraságinknak robottyokat, sem Forspontozásokat Vonyos Marhák nélkül lévin nem praestálhattunk, a mi több bé irkezvin a Téli üdő, tűzre való fát nem hordhatván sokakat Közűlünk a hideg is meg fog venni, a kiknek mig Házoik egiszlen ell nem kiszűltek vonyos marháknak fogyatkozása miatt Házok épületlen fognak maradni, ell adatattott Lovaink már portió alá föll lévin conscribálva azoktul, a mellyek ell adattattak hogyan fűzessük a portiót, egy Szoval vonyós marha nélkül sem ő Fölsige, sem Nemes Vármegye Parancsolattyainak eleget nem tehettünk, tudva lévin az egisz Országban mely drago légyen az vonyós S. V.[a] Szarvas Marha, azokra Szeginségünk miat Szert nem tehettünk. Esedezünk azért a N(emes) Vármegyénél méltóztassék

méltó tekintetben venni fölebb ki tett okainkat, ezen alázatos Instántiánkat Eő Fölsiginek azon végre, leg alább Két két vonyos Lovakat tartani Kegyelmessen meg engedni méltóztassék kegyessen recomendálni, mely Kegyesigiért a Tekintettes Nemes Vármegyénél midőn továbbá is alázatossan esedeznink, elsőben is Eő Fölsigeknek hoszszas Iltekért, s a N(emes) Vármegyiért Istent imádni meg nem Szűnűnk. Maradván alázatos tisztelettel.
A T(ekintetes) N(emes) Vármegyének

alázatos Szolgái
Somogy Vármegyei Uj Polgárok.

Scripta est per Joannem Novákovits Amanuensem.

Somogy Megyei Levéltár.Protocollum Instantiarum 1773. nov. 8. Nro. 15.
A jegyzőkönyvi bejegyzés:
15-o Neo = Coloni Cottus hujus in concreto supplicant, quatenus Instantia eorundem suaetti recomendetur, ut duos saltem Equos pro aeconomiae suae Meliori progressu admittere dignetur, quod vel ex eo eandem altefatam suattem benigne admissuram sperant, quod jam plures ex ipsis Colonicales Sessiones assummentes ob Charitiem Coruntorum pecorum Nec publico Neque Domino Terrestri utiles esse possunt, dein quod Complurium Equi jam Conscripti haberentur, [---][b] *contribuere debeant, tandem quod continuo fodo alioquin de Natura assveti, Nec ligua aliunde adexcitandum ignem afferre, Neque Domos reparare, antearum Extructionem sic continuare valeant.*
Mellette: *Obstante B. resolutione regia petito deferri Nequit.*
A kérelemlevél külzetén: *15-o Az Tekéntettes Nemes Vármegyéhez nyujtandó alázatos Instantiája a belűl megh irott Instans Személyeknek.*

Jegyzet:
a SV=salva venia, azaz bocsánat a szóért.
b Szakadás miatt egy szó nem olvasható.

15.
[1774]
A szomajomi cigányok kérelemlevele Somogy vármegyéhez.

Tekintetes Nemes Vármegye.

Mivel Fölséges Aszonyunk kegyelmes Rendelése az; hogy mi Uj Polgárok a mi Gyermekeinket Isteni félelemben, és kereszténi tudományban hiven oktattassuk; azért ezen üdvösséges és kegyelmes Parantsolatyát Eö Fölségének akarván mentül elöbb bé tellesittenni, alazatossan Instálunk Tekintetes, Nemes Vármegyének kegyes szine elött, hogy mi hozzánk leg közelebb levö Puszta Korpádi Helységben leg frisebben érkezett Eö Fölségenek Kegyelmes Rendelése szerint a Pápista Mester számára mennél elöbb Iskola Ház epittetnek, és Mester bé hozattatnék, hogy mi is Magzatinkat Isteni félelemben és Keresztényi tudományban nevelyvén a közönséges Jonak hasznára lehetnénk; mely üdvöseges Rendeléset örökös hála ado igaz, buzgosággal ohajtván meg halunk.

Tekintetes Nemes Vármegyének

Örökös engedelmes Jobbagyi
Szomajomi Uj Polgarság

Somogy Megyei Levéltár. Instantiae XVIII–XIX. sz.(Nagy Lajos levéltárnok kigyűjtése az 1880-as években).
Nagy Lajos levéltárnok feljegyzése szerint az irat 1774 körül keletkezett, egy olyan kisebb csomóban volt, amelyeket szerinte ebben az időben a főispánhoz, illetve a vármegyéhez intéztek.
Külzeten: *70. Tekintetes Nemes Somogy Vármegyéhez nyujtandó Instantiaja belül meg irattattaknak.*
Közölve: Nagy Pál: „Kicsinségemben elszakattam". Cigány közösség, szocializció és gyermeksors Magyarországon a 16–19. században. *Educatio* 1999 nyár. 333. p.

16.

[1774. május. Bódva.]

Buri Miklós bódvai cigány kérelemlevele Borsod vármegye alispánjához.

Tekintetes Ur Vice Ispány Uram !

Mint Tekintetes Nemes Varmegyenk Bölts és Kegyes Atyához gyamolyahoz alazatosan Follyamodom, az iránt hogy minekutánna a Felséges Consilium sokrendbéli Parancsolattya által a Czigányok regulaztattak volna hogy mindennemű teher viselés alá vettessenek, hanem mint egyéb Parasztok ők magokat ugy visellyék: ha valaki En bizonnyal e Kegyes Parantsolatnak egész engedelmességgel magamat alája vetettem mert mind falu es Varmegye dolgaban ugy a Portzió dolgában Numerus alatt levő jó házban való Lakassal Vetéssel Szantással Szena-takarrassal egy szóval minden Paraszti kötelességnek végben vitelivel magamat a Parantsolatnak alája vetettem. Alva dolgozom Tőkeről s igazán élek mint az Isten es az Ország rendelte. Mégis a Ló Tartást magam mezei munkámnak fel segillésere ez ideig meg nem engedik, holott tsupán magam szűksegére s nem Csereberére kivánom tartani. Azert Instalom a Tekintetes Urat Vicesispány Uramat méltoztasson a Lónak tartását szinten ugy meg engedni mint ez alsóbb Processusbelieknek a mint értettem engedelemben vagyon a Lovak tartása hogy az altal házam szükségeit elébb mozditván mind a T(ekinte)tes Nemes Vármegye reám vetett Portiojanak ki fizetésere, mind az Földes Uraim dolgának végben vitelére, ugy falui terhemet fel segellesere alkalmatossab lehessek mellyért holtomig való hala adassal tartozvan maradok
A Tekintetes Vice Ispány
Uramnak

alázatos Szegény Szolgája
Buri Miklós Bodvai
Szegény Lakos

Borsod-Abaúj-Zemplén Megyei Levéltár. IV. 501. b. Mataeriae XI. Fasciculus I. Frustum 125. 1774. máj. 13. kgy.

17.
1776.
A debreceni cigányok összeírása.

Tabella Numerum et Regulationem Gentis Zingarae, in gremio Libarae Raegiae Cittis Debreczen degentis, pro Anno 1776 exhibens.

1.	*2.*	*3.*	*4.*	*5.*
Nomina		**Nrus Prolium**		**Professio**
Zingarorum	**eorum Uxorum**	**Mas.**	**Faem.**	
Extra Cincturam Plateae Hatvan				
Franciscus Kiss	Eva Bakó	3	1	Faber
Martinus György	Juditha Milák	2		Faber fer.
Georgius Kiss	Eva Horváth	2	3	Fidicen
Adamus Horváth	Elis. Ujvárossy		2	Faber fer.
Andreas Kiss	Barbara Jónás	1	2	Fidicen
Stephanus Ujváry	Sara Kiss=András			Faber
Extra Cincturam Plateae Péterfia				
	Joannis Seres Vidua Barbara Gyulay	2	3	
Michael Seres	Barbara Kiss		1	Faber
Adamus Bakó	Helena Buday	3	2	Fidicen
Stephanus Berky	Barbara Mocsár	3	2	Faber
Samuel Seres	Elisabeth Abrahám	3		Fidicen
Extra Cincturam Plateae Csapó				
Georgius Markus	Christina Czanka	2	1	Faber
Stephanus Sivó	Sara Balogh		1	Faber
Franciscus Horváth Viduus		2	1	Faber
Franciscus Pupos Viduus		2		Fidicen
Franciscus Sivó Coelebs				Fidicen
Michael Sivó	Eva Adi			Fidicen
Extra Cincturam Plateae Czegléd				
Georgius Adi	Rebeca Kacska		1	Faber
Jonas Rácz	Clara Mezey	1	2	Faber
Adamus Czanka	Maria Kállay	1	2	Faber
Stehnanus Czanka	Maria Henczy		1	Faber
Michael Szilágyi	Elisabeth Gábris	3	2	Faber
Stephanus Léthay	Eva Bárándy	3	1	Faber
Jonas Markus	Barbara Börvey	3	2	Faber
Joannes Buga	Maria Pepe	1	1	Faber

Extra Cincturam Plateae Varga				
Franciscus Bódy	Maria Czenky		1	Faber
Ladislaus Kolosváry	Rebeca Eötvös		2	Faber
Jonas Czenky	Julianna Vékony			Fidicen
Stephanus Czenke	Sara Budány		1	Faber
Stephanus Horváth	Sara Rövid		3	Faber
Georgius Jonás	Eva Szánó		4	Cimbalista
Stephanus Jeremiás	Elisabeth Fábián			Fidicen
Extra Cincturam Plateae Piacz				
	Valentini Bossányi Vidua Catharina Polgáry	2	1	Faber Filius ejus
Franciscus Bossányi Coelebs				Fidicen
Stephanus Kiss	Anna Sarkady	4	3	Faber
Georgius Polgáry	Eva Rása	2	2	Quaestor Equorum
Petrus Szoboszlay	Catharina Sarkadi		2	Quaestor Equorum

Hajdú-Bihar Megyei Levéltár. IV.1011. t.I.k.

A rovatok magyarázata:
1. A cigány családfő neve
2. Feleség neve
3. Fiúgyermekek száma
4. Leánygyermekek száma
5. Foglalkozás

Az összeírás további, szöveges bejegyzéseket tartalmazó rovatai:
Religio: A Czegléd utcában lakó Markus Jónás és Buga János, valamint a Varga utcában lakó Jónás György római katolikusok, a többiek valamennyien reformátusok.
An in Locis extraneis et ubi degant ?: *In Locis Extraneis nullus degit ipsorum, cum omnes hic extra Civitatem habeant sua fixa Domicilia, Duo vero in Civitate degunt.*
An Dnus Terestris et quem habeat Singulus eorum: *Praeter jonam Czenke Nro 28a Notatum, Neminem habet ullus eorum Dominum Terrestrem.*
Proles eorum qualiter vestiuntur ?: *Vestiuntur Secundum Facultatum Suorum Parentum.*
Ipsi quoque qualiter induti procedunt ?: *Vestitu Hungarico, More gremialis Plebis hujus, induti incedunt.*
Proles eorum aliquam Artem volunt ne amplecti ?: *Artes dummodo ad Opificia per Cehas assummantur, amplecti Non detrectant.*
Vitae Media Curru, vel Equis quaerant: *Praeter Georgium Polgáry Civem, et alium Petrum Szoboszlay in Civitate habitantes, onera etiam Civilia Supportantes, Nec Currum, neque Boves habet ullus eorum.*

A táblázatban előforduló latin szavak magyarázatát l. a kötet végén a glosszáriumban!

18.
1779–1847.
Cigányok személyleírásai.

18.1.
1779.
Csanád vármegyéből elszökött cigányok személyleírásai.

Descriptio Zingarorum falsam monetam cusorum e Possessione Tornya, Inclyti Comitatui Csanadiensi adjacente Anno 1779.die 30.Julii profugorum.

Jován Novák aliter Haud annorum circiter 68.graeci ritus non unitus, ezen czigány Erdélyből elmúlt esztendőben származot, kopasz, fekete, vagy inkáb ősz hajú vastag hoszú ősz szakállú, középszérö köptzös, kék szemü, kerék ábrázatú, gesztenye színü szemöldökü, beszél – rácz, oláh, tzigány nyelveken, kék köpönyeg, simisben (sic !) világos kék fél viselt nadrágban, telekes botskorban, felesége pedig Éva nevü alatsony, öreg, száraz, barna, ennek négy fiai vannak, a kik ugyanis véle együtt el is szöktek egyszersmind, úgymint:

Nikola Háud, vagyis Novák, leg öregebb circ(iter) 46.pont esztendős, kövér, széles mellyü, az annyánál, valamivel magossabb, kondor, fekete hajú, szemöldökü, bajuszú, gesztenye színü szemü, széles képü, barna, setét kék rongyos mentében, nadrágban, és botskorban jár, feleséges, gyermekes, ennek az egyik fia Kratsun Háncz, circ(iter) 20.esztendős, középszerü, vékony, fekete szemü, szemüldökü, s hajú, képü, bajusza most jön ki, setét kék viselt mentében, nadrágban, hol magyar bundában jár.

Második Thodor Novák, vagy Házc, alatsony barna, fekete kondor hajú, bajuszú, s fekete beretvált szakálú, kerék ábrázatú ritka fejérfogú erdélyi hoszú fekete bárány kucsmában, setét kék viselt mentében, nadrágban, hol botskorban hol tsizmában jár, circ(iter) 38.esztendős, feleséges.

Harmadik Lázár Háncz feleséges középszerü, és igen kondor fekete haju, bajuszú, fekete vastag szemöldökü, alatson homlokú, beretvált fekete kemény szakállú, circ(iter) 36.esztendős, szakállán vágás nem régi ismérszik, setét kék viselt mentében, nadrágban jár, és fekete hoszú bárány Süveget visel.

Negyedik leg fiatalabb, s – legmagossabb circ(iter) 30.esztendős, csorba hoszú ábrázatú, vékony barna ritka szemöldökü, s – beretvált gyenge szakállú, fekete mind hajú, mind ábrázatú, smind bajuszú, smind a négyen rácz, oláh, czigány nyelveken beszélnek.

Ezek mindnyájan együt szöktek és mint testvérek együtt társalkodtak, mind a négy ötvös, aranybúl, ezüstbül gyürüket öntenek, de ki vágni nem tudnak, szöktek pedig 4.taligával, és annyi lóval.

Ezen irásomat mutató Vajda Jován György Méltóságos Libera Baronissa Naláczy Josefné Aszony eő Nagysága jobbágya ötvös-míves czigánnya hat sátorokbúl álló compániájával mégyen szerte széllyel Nemes Hunyad, és Zaránd Vármegyékben életek keresésére, kérek annakokáért minden rendben hellyhesztetett tiszt-uraimékat, ismerjék a Méltóságos Libera Bárónissa Aszony eő Nagysága jobbágy czigánnyának lenni, és botsássák, s botsátassék békesseggel.

Sig(natum) Bábolna die 11.Mai.1778.

Benkő István m(anu)p(ropria)
(L:S.) B.G.

Štatny Archív v Košiciah. 256. lt. 48. dob. 1779. nov. 30. gen. kong.

18.2.

1787.

Komárom-Esztergom vármegyéből elszökött, gyilkos cigány személyleírása.

Balogh Joseff nevü Cziganynak le-irása.

Martossi Születés, mint egy 24. Esztendös, Papista, nötelen, alatson köptzös melles, vállas, Barna himlöheles, kerék képü, fekete szemü Szemöldökü, és bajszú, tömpés Orrú, fekete Kondor hajú, tiszta Magyar beszédü, Czigányul, és Totúl is beszél, ha Magaval elvitte kék Liberiás széles paszomantos Mentében, kék köpönyegben, katonás zöld Laibliban, fekete steklis Csizmában, Ezüstsinoros kék Nadrágban szokott járni, Csinossan. Ó-Gyallan T(ekintetes) N(emes) Esztergam, és Komarom öszve kapcsoltt Vármegyekben e Mostfolyo, 's alul meg irtt Esztendöben Januar Holnapnak 9dik napján verradora, masik Czigány Legenyt fektében, egy Csákánnyal fül tövön Csapván, el szaladott, 's el szökött, 's a' kit meg Ütött harmad nap alatt meg holt. Sign(atum) Comaromii die 13. Januarii 1787.

Baramya Megyei Levéltár. IV. 1003. b. Pécs város tanácsának iratai 1787. Nro. 397.
A Helytartótanács 1787. január 30-án kelt 3920. sz. körözvényében.

18.3.

1791.

Ismeretlen nevű Esztergom megyei cigányok személyleírása.

Descriptio ó Gyalliensium quatuor Zingarorum de nomine ignotorum in Comitatu Strig(oniensis) In Educillo Déda furtivas res vendentium.

Az egyik vala közép szerü vikony termetü fekete sovány ábrázatú és bajuszú 30. esztendös lehett, kopott fehér köpönyegben kék prustlikban kék ovitt nadrágban és csizmaba és ovitt kalapba vala föll öltözve magyarul beszillett.

Az második alacson szöke köptzös termetü szöke hajú valami 30 esztendös lehett rövidd órrú, rövid szöke hajú és bajuszú, fele viseltt fehér köpönyegbe, ujas kopott kék posztó laibliba, kék nadrágba, csizmába, kalapba, vala föll öltözve magyarul beszillett.

Az harmadik alacson sovány féle, barna ábrázatú és gesztenye szinü haja és kis bajusza vala, valami 35. esztendös lehetett, föll vala ruházva kék köpönyegbe újattlán kopott materiábul laibliba, kalapba és csizmába beszillett magyarul.

Az negyedik középszerü sovány szöke forma ábrázatú gesztenye bodor haju vala, bajúsztalan tompa órrú valami 20. esztenös lehetett föll vala ruházva hoszszú szürben ingben és gatyában, kalap is csizmában magyarul beszillett.

Baranya Megyei Levéltár. IV. 1003. b. Pécs város tanácsának iratai 1792. Nro. 29.
A Helytartótanács 1791. november 28-án kelt 22227. sz. körözvényében.

18.4.

1812. december 29.

Kapai János Sopron megyéből elszökött, Vas megyében lovat lopott cigány személyleírása.

32260 Zingaro Joanne Kapai in Possessione Comitatus Castriferrei Eölbej duos Equos una cum Curru furto sufferente ac profugiente tam ejusdem, quam Equorum descriptionem Civico huic Magistratui fine solitae Currentationis, et si detegeretur ejus interceptionis hisce transponi. De Dato 29nae Decembris 1812.

Személyes Le-irása.

Kupai Jantsinak Bűi T(ekintetes) N(emes) Sopron Vármegye Helységből el szökött Czigánnak.

32260 Közép termetü fekete le eresztett haju, matska szemü, el szökésekor szürke vásott köpönyekbe kék Láibliba Gatyaban tzizmában volt öltözve már Katona is volt. Ennek Felesége magas szöke Czigány Aszszony pöttögetett Kanavászony szoknyaban és Nyariassan ingbe járt, és általa el lopatatott szekér, egy pár lóvak Eölbei Helységből ezen T(ekintetes) N(emes) Vármegyéből.

Lovaknak le irása egyike sötét pej, a' masika pedig világos pej, mindenik herélt, és a' hátulsó bal tzompjokon mindenik S.H. Betükkel meg billegelve, és meg érhettek abban az üdöben Bankóban 1300 forintokat.

Baranya Megyei Levéltár. IV. 1003. Pécs város tanácsának iratai. b. Közigazgatási iratok. 1813. no. 336. A Helytartótanács 1812. december 29-én 32260. sz. alatt kelt körözvényében.

18.5.

1814.

Orgován András Szatmár megyei gyilkos cigány személyleírása.

Orgovány András Gyilkosnak személyes
Le-irása

Középszer termetü, mint egy 45 esztendös, öszibe egyeledett, a' felsö ajaka jobb felöl megvan vágva, a' jobb karján veress Frantzia bélyog van; fekete szemü barna, kerek, tiszta ábrázatú, vastag szemeldökü, mikor nevet a' szájját nagyon széllyel húzza, fekete rövid gubája világos kék laiblija, arany boritással, setét kék nadrága kitsény karimáju, magas kalapja van, beszél Magyarúl, Oláhúl, Czigányul mint született nyelvén.

Baranya Megyei Levéltár. IV. 1003. b. Pécs város tanácsának iratai. Közigazgatási iratok. 1814. Nro. 1243. sz.
A Helytartótanács 1814. április 12-én kelt 9527. sz. körözvényében.

18.6.

1819.

Komárom megyei szökött cigányasszonyok személyleírása.

A' Tatai, Tekintetes Nemes Komárom Vármegyei Várbul e' FoljóMartiusnak 18dik Napjára Veradora el szökött két Tolvaj Czigán Aszonyoknak Személles Leirása.

Elsö. Döme Rusi szép magas, vastag egyenes termetü, mint egy 28. Esztendös, hoszú, barna ábrázatu, egy kevessé himlöheles, hoszu orú, nagy ki ülö fekete szemü, és szemöldökü, hoszu vastag hajú, tiszta, nyers, és bötsületes bátor beszédü az ortzája kevessé be eset.

Második. Kis Éva, közép szerü, vékon termetü, sován, fekete, ripatsos képü, fekete szemü, és szömöldökü, hoszu gesztenye sinü haju, mint egy 20. vagy 21. esztendös, a' beszédet czigányossan ejti egy kevessé.

Tatae 21. Martii 1819.

Baranya Megyei Levéltár. IV. 1003. b. Pécs város tanácsának iratai. Közigazgatási iratok. 1819. Nro. 1232.
A Helytartótanács 1819. április 20-án kelt 10497. sz. körözvényében.

18.7.
1824.
Varasd megyében lovat lopott, Zala megyéből megszökött cigányok személyleirása.

Személyes-Leirása.

Horváth István, másként Tanti nevezetü Uj Polgárnak a' ki Tekéntetes Nemes Varasd Vármegyében két, ugy hasonlóúl Legrádi Nemes Grangya Istvántúl is két Lovaknak el lopásában részesülvén feleségével, és egy más Aszszonyal, 's két Gyermekeivel Majus holnapnak 23dik Napján folyó 1824-dik esztendőben Cirkovlányi Tekéntetes Nemes Zala Vármegyei Helységbül el szökött.

Horváth másként Tanti István Czigán, magos termetü, Vastag testü, fekete kondor haju, barna ábrázatu, nagy pofaju, terepes le nyomott másként kitsin orru, az ábrázatján egy régi vágás látzik, és jobbik kezének mutató ujja az első izzig el vágva vagyon, tulajdon kiss szekerén, egy egér szörü barna Lóvan éjszaka el illant. Beszél Magyarúl, Horvátúl, mint egy 38 Esztendős.

Feleségének neve Anna, alatson köpczös termetü nem nagyon fekete szinü ábrázatu, fekete haju. Kinek egy harmad fél Esztendös szöke Gyermeke vagyon, másik Gyermeke más fél Esztendös leány nagyon barna. Az véle el illant Aszszonynak neve Éva, kinek haja és ábrázatja felette, nagyon fekete mint egy 36 Esztendös, sovány, beteges testü.

Baranya Megyei Levéltár. IV. 1003. b. Pécs város tanácsának iratai. Közigazgatási iratok. 1824. Nro. 2116.
A Helytartótanács 1824. július 20-án kelt 18080. sz. körözvényében.

18.8.
1825.
Egy Joon nevü Szatmár megyei cigány személyleirása.

Személyes-Leirása

Tekéntetes Nemes Szatthmár Vármegyebéli Pátzafalusi Hellységböl mullt 1824. Esztend. Decemb. 23. egy Embernek a' mezön lett meg ölése utann el szökött Joon nevü gyilkos cziganynak.

6123 Magos termetü, száraz szikár fekete ábrázatu öszbe keveredett szakállú nem szénten ollyan öszös bajuszu fél ösz bakanbartu, föbéli Koponyaja Kopaszos 's azon lattzik egy csákany utés által ejlett gödör, mellyben az ember ujja bé megyen elszökésekor viseltt a' tergyén alól értt fekete gubát Kopottat, fején nagy Kalapot, járt Kék nadragba fejér Sinorral és Csizmaba.

Mesterségére nézve rosta csinalló és Csizmadia, beszél Magyarul rosszul oláhul és czigányul jol.

Baranya Megyei Levéltár. IV. 1003. b. Pécs város tanácsának iratai. Közigazgatási iratok. 1825. Nro. 1312.
A Helytartótanács 1825. március 8-án kelt 6123. sz. körözvényében.

18.9.
1830.
Orsós Anna személyleirása.

Személlyes Leirása

31443 Orsos Anna meg gyilkoltt Balog Pál Oláh Czigánynak felesége, alatsony testes Aszony, szöke rövid haju, fekete szemü, kerék fehér ábrázatu, a' himlötül egy kevesé kanyaros, valami 30 esztendös, el szökéskor fehér rongyos ruhába mesztélább voltt, a' feje egy fehér kesz-kenyövel be kötve.
Sikloson 9dik July 1830.

Baranya Megyei Levéltár. IV. 1003. b. Pécs város tanácsának iratai. Közigazgatási iratok. 1831. Nro. 46. sz.
A Helytartótanács 1830. november 30-án kelt 31443.sz. körözvényében.

18.10.
1834.
A pannonhalmi apátság uradalmi börtönéből megszökött Nógrád megyei oláh cigányok személyleirása.

Személyes leirás

Balázs János Oláh Czigány, Rohámi Tekintetes Nemes Nágrád Vármegyei lakos, 55 esztendös, R(ómai) Catholicus magos termetü, halvány sárga, fül bajusza szürkés, egyik lába dagadt, és sebes.

Baranya Megyei Levéltár. IV. 1003. b. Pécs város tanácsának iratai. Közigazgatási iratok. 1834. Nro. 3009.
A Helytartótanács 1834. október 21-én kelt 29436. sz. körözvényében.

18.11.
1837.
Krassó megyében elfogott cigányok személyleirása.

Személyes leirás.

Augustus 8. örizet alatt Lugos felé küldött, de a' Bozsuri Statióról éjszaka elszökött idestova tsavargó ló Zsíváný családnak.
1. Vaszile Banus, vagy Bálmós, minzegy 60. esztendös, közép termetü, sovány bibétses barna ábrázatú, hosszú fekete hajú, szürke szemü, és nagy órrú.
2. Andrej Bánus 30. esztendös fia, közép termetü, sovány ábrázatú, hoszszú fekete hajú, és szemü, és kis fekete bajússzú.

3. Antonyie 22. esztendős 2. fia, kisded termetű, sovány ábrázatú, fekete kondor hajú, fekete szemű, és pelyhes bajúszú.
4. János, 16. esztendős harmadik fia, kistermetű, fekete szemű, fekete nyirt hajú, bajúsztalan, tiszta képű. Kik mindnyájan szürbe, rövid magyar ing, és gatyába, továbbá botskorba jártak kivévén Andrejt, kinek csizmája vala.
5. Thodora 20. esztendős, fenn nevezett Andrejnek hitvese, közép termetű, fekete szemű, halavány ábrázatú és fekete hajú, egy csötsemös gyermekkel, viselt kék kartony Szoknyát, fehér virágokkal, s' fehér oláh ködmönyt.
Ezeken kivül, kik edjütt az Öröktől gyalog szöktenek el, eltávozott egyszer 'smind Vaszilienek hitvese Augustus 7. reggel.
6. Mária, mintegy 55. esztendős, halavány, sovány, ráncos ábrázatú, béhúllott Szemü, Lugos felé menetele alkalmával egy lóval és egy talyigával útazott, mellynek két kerekeit a' Baresti Paptól költsön vette.

Hátra hagytak.

1. Egy 7. esztendős, minden jegy nélkül való herélt sárgát.
2. Egy 8. esztendős herélt jegy nélkül való pejet.
3. Egy vasalt paraszt szekeret.
4. Egy pár hámot, 1. fa ládát, 1. dézsát, 1. kis teknyőt, 1. nyoszolyát, 1. kaszát, 3. rongyos zsákot, 2. ló vakarót, több tsekély rosz karban lévő eszközöket, u.m. Kalapáts, fúrót, 3. árt, s.a.t. Továbbá 3. tálat 1. tányért, 6. fazekat, 2. ásót, 1. vas villát, 's egy bölcsőt.
Melly szerek, 's javak eladásokig őrizet, és a' követelőknek biztositása végett Baresti Birónak általadattak.

Baranya Megyei Levéltár. IV. 1003. b. Pécs város tanácsának iratai. Közigazgatási iratok. 1837. Nro. 2741.
A Helytartótanács 1837. szeptember 12-én kelt 27961. sz. körözvényében.

18.12.

1844.

A felesége húgával elszökött Torna megyei cigány személyleirása.

Torna Vármegye, hitvese 's egy gyermekének hátrahagyásával neje hajadon tesvérével Dancsó Máriával megszökött Bogdán máskép Lakatos András lutskai czigányt országszerte kerestetni kérvén; e' városi Tanának meghagyatik: hogy a' nevezett szökevényeket az ide mellékelt személyes leirásuk nyomán kerestesse. Költ Boldogasszony hó 9-dik napján 1844 évben.

Bogdán máskép Lakatos András czigány személyes leirása.

Bogdán máskép Lakatos András czigány, 23 éves, R. Catholicus, alatson termetű, fekete szemű, göndör fekete hajú, sima képű, lakatos mesterséget gyakorol; elszökött Lutske helysége bizonyság levelével, szürke gubában, veres lajbliba, sarkantyus csizmába, viselt kupetz kalapba.

Szökevény társa Dantso Maria, 16 éves, közép termetű, fekete hajú 's szemű, himlőhelyes ábrázatú, hajadon; elvitt magával egy festett uj szoknyinget, úgyszinte egy veres kárton, és ugy nevezett zöldmarczi szoknyinget, kassai, fodros fehér és kis veres kendőket és fekete csizmát.

Költ Tornán öszutó 27. 1843.

Baranya Megyei Levéltár. IV. 1003. b. Pécs város tanácsának iratai. Közigazgatási iratok. 1844. Nro. 843.
A Helytartótanács 1844. január 9-én kelt 1167. sz. körözvényében.

18.13.

1844. június 4.

Horvátországban vándorló, lótolvaj cigányok személyleírása.

Somogy Vármegye Sellyei uradalom 's Kadarkút vidékein több rendű lótolvajságok elkövetése után megszökött Petrovits Péter, és Ragyás Sándor czigányoknak ugyanazon megye által felterjesztett személyes leirása, az ellopott lovaknak leirásával egyetemben ide mellékelve szokott környékeltetés végett ezennel áttétetik. Költ Sz. Iván hó **4**-dik napján **1844** évben.

Személyes leirások

A magyar ország alsó vidékein és részént Horrváth országban kóborló czigány csoport között találtató és több rendű loval tolvajlásában tapasztalt czigányoknak nevezetessen.

1-ször. Petrovics Péter, mint a' kóborló csoportnak vajdája, mintegy 40 esztendős, magas vállas, kerek tellyes és piros arczú, bajuszos fekete hosszú hajú, jobb kezének mutató újja **2**-dik izig levágva, fenálló szélü kalapban, sötét szinü feslett posztó ruhában és csizmában öltözve, magyar és horváth nyelven beszél.

2-szor. Ragyás Sándor, mintegy 25 esztendős, magas sovány, hosszú és igen ragyás ábrázatú, béesett gödrös szemü, szinte jobb kezének mutató újja öszvezúzva, és szinte fenálló szélü kalapban, rongyos posztó ruhában és csizmában öltözve, magyar és horváth nyelven beszél.

Ezek által, **1843** évi Majus **14** Sellyén, Ts Somogy vármegyei adózóktól ellopatott lovak

a) egy tiszta fekete billegtelen **7** éves paripa,

b) egy világos piros szinte **7** éves paripa és a' homlokán kiss csillag.

c) egy sötét piros, ugyan **8** éves, sarlós hátú paripa, egyéb billeg nélkül.

Költ Sellyén, April **15. 1844.**

Baranya Megyei Levéltár. IV. 1. b. 1844. 2359. sz.

A Helytartótanács 1844. június 4-én 20981. sz. alatt kelt körözvényében.

Baranya vármegye 1844. május 18-án kérte a helytartótanácstól a körözés kiadását, ami júniusban meg is történt.

Grabarits János főszolgabíró 1843. augusztus 26-án Siklóson útlevelet állított ki, az akkor mintegy 40 éves, oszrói születésü cigánynak. (Az útlevél: *BML. IV. 1. b. 3185/1844.* A helytartótanács 29055/1844. sz. alatt, szeptember 6-án kiadott leiratának melléklete.) A Helytartótanács roszallását fejezte ki a hanyagul kiállított útlevél miatt és a 41454/1842. (november 8.) sz. rendelet betartására utasította Baranya vármegyét.

A családjával faluzó Petrovits Pétert 1844 nyarán fogták el Békés vármegyében lólopás gyanúja miatt. Akkor más cigányokkal a Békés és Csaba közötti határban levő csárda előtt sátorozott a család. Egy helyről származik, s talán azonos azzal a szintén 40 évesnek mondott Petrovics Péterrel, akit a sellyei uradalom jelentése alapján Baranya vármegye kérésére a helytartótanács 1844-ben Ragyás Sándorral együtt köröztetett. Valószínüleg rokonságban állt azokkal a Petrovicsokkal, akik ugyancsak 1844 nyarán Hont vármegyében bukkantak fel. Az 1847-ben Temes vármegyében megjelent Petrovicsokkal való azonosság jelenleg bizonytalan. L. a 63., 64., 65., 67., 70. sz. alatt közölt forrásokat is!

18.14.

1846.

Fogarasvidéki származású Torda megyei cigány személyleírása.

Bereczk mezőváros börtönéből megszökött Sztojka Ádám rabnak az Erdélyi kormányszék által átküldött személyes leirása ide mellékelve a' végett tétetik át: hogy azt kebelszerte környékeltetvén, az emlitett szökevényt feltaláltatása esetében biztos őrizet alatt a' nevezett mezőváros börtönébe kisértesse. Kelt Böjtelő hó 3-dik napján 1846 évben.

Személyes leirása
A f(olyó) 1845-ik év November 18-án nemes Bereczk városa börtönéből elszökött állitólag Fogarasvidéki Mundrai, különben Tordavármegyei ujparaszt Stojka Ádám rabnak.
Ki is mintegy 30 esztendős, házas, középszerű zömök termetű, fekete kondor hajú 's bajuszú, barna kerek ábrázatú, szemei élénk feketék, beszél oláhul és magyarul, elszökésekor viselt kék fláner ujjast, fekete zsinóros fejér abaposztó harisnyát, kissé kék szint játszó abaposztó kivarrott lajblit.
Ki is szorgalmatosan felkerestetvén, ha megtaláltatnék, fogattassék el, 's szoros őrizet alatt kiséretessék fogsága helyére.
Költ az Erdélyi Nagy Fejedelemségbeli Királyi fökormánynak 1845-ik évi December 22-én tartott törvényes üléséből.
Kolozsvárt az előbb irt időben.

Baranya Megyei Levéltár. IV. 1003. b. Pécs város tanácsának iratai. Közigazgatási iratok. 1846. Nro. 988.
A Helytartótanács 1846. február 3-án kelt 4500. sz. körözvényében.

18.15.
1847.
Galíciai gyilkos cigányok személyleírása.

Elkövetett gyilkosság miatt fenyitő kereset alá vonandó, 's megszökött N. Antal és Máté czigányoknak a' galicziai kormányszék útján érkezett személyes leirásaik ide fektetve olly utasitással tétetnek át: hogy azoknak nyomán a' mondott szökevényeket körileg kerestetvén, feltaláltatásuk esetében fogattassa el; a' kerestetés eredményéről minden esetre jelentést ide teendő. Kelt Böjtelő hó 23dik napján 1847 évben.

N. Bálint czigányon a' Szandeczi kerület Librantova helységben az 1846 évi April 18-dik és 22-dik közti napokban elkövetett gyilkosságról vádolt 's megszökött N. Antal, és N. Máthé czigányoknak személyes leirásaik:

N. Antal, magas test alkotású, mintegy 35 éves, házas, fekete hajú, és fekete szakállú viselt inget, gatyát és durva lepedőt köpönyeg gyanánt.
N. Máté bénna, mintegy 50 éves, öltözete volt mint a' fenemlitettnek.
Ezen czigányok három czigányasszony és öt gyermek társaságában 1846 évi April 18-kán Librantova helységéből eltüntek. A' meggyilkolt Bálint nevű czigány szinte bandájukhoz tartozott, 's állitólag Antal feleségét elcsábitotta.

Baranya Megyei Levéltár. IV. 1003. b. Pécs város tanácsának iratai. Közigazgatási iratok. 1847. Nro. 1549.
A Helytartótanács 1847. február 25-én kelt 8572. sz. körözvényében.

19.

[1781. július.]

Bóda Zsigmond özvegye, sajókeresztúri cigányasszony kérelemlevele Borsod vármegyéhez.

Tekéntetes Nemes Varmegye.

Ez előtt egynéhány hetekkel Nemzetes Vitézlő Substitutus Szólga Biró Csomós Mihály Úram, az Új Magyarok gyermekeiknek visitatiójára, és bizonyos Gazdáknak szólgálatjokra való elosztására Helységűnkben, úgymint Sajó-Xtúrban megfordúlván, én is azt a szomorú parancsolatot vettem, hogyy egy férjhez menendő Leányomat, és egy tizenőt esztendős fiamat okvetetlenűl magam mellől bocsássak el, és valamelly Gazdához szegőttessem. Mellyet is hogyha kéntelen lészek meg-cselekedni, minthogy őreg el-erőtlenedett, és egyszersmind özvegy 's árva állapotra jutottam, nem lévén őregségemben semmi tutorom a' feljebb emlitett Leányomnál és fiamnál, mezitelenségre és éhel halásra kelletik jutnom. Reménykedem annakokáért földig való magam megalázódásával Nagyságtok Kegyelmetek nyomorúlt árvákon konyőrűlni szokott szinek előtt, méltóztassanak Kegyes Szivekre venni az én b(oldog) e(mlékezetű) férjem életében harminczhat esztendőkig való Portió fizetésemet, és mind a' N(eme)s Vármegyének, mind Méltóságos Földes Uraságnak hűségesen tett szólgálatomat, és meg-engedni, hogy az engemet két kézi munkájokkal tápláló, és ruházó gyermekeimtől meg ne fosztassam, hanem ha én őket e' világra keserves fájdalmak között nem csak szűltem, hanem fel is neveltem és gondjokat viseltem, ők is magam hajlékomban velem edjütt lakván légyenek öregségemben 's utólsó gyermekségemben tápláló dajkáim, és fiúi 's leányi szoros kötelességek szerint gondviselőim. Melly erántam való Kegyes indúlatjokhoz a' midőn bizodalommal ragaszkodnám, vagyok
Nagyságtoknak Kegyelmeteknek

hóltig alázatos szegény szólgálója
Boda Sigmond el maradott őzvegye
Sajó - Xturban.

Borsod-Abaúj-Zemplén Megyei Levéltár. IV. 501. b. Materiae XI. Fasciculus I. Frustum 140.

20.

1783.

A pécsi cigányok 1783. 2. félévi összeírásának adatai.

Hegedűs József
Jogállása: zsellér
Foglalkozása: muzsikus
A házak sorában lakik
A többi lakoshoz hasonlóan öltözködik
A helyi bíró alá tartozik
Nem eszik döghúst
Lovakkal nem kereskedik
Katonai pénztárba fizet: 79 4/6 dénárt
Házi pénztárba fizet: 2 ft 96 és 4/6 dénárt
Gyermekei: egy két év alatti leány, három 2-12 év közötti fiú (az egyik iskolába jár), egy 2-12 év közötti leány (nem iskolás)
A család létszáma: 7 személy.

Hegedűs György
Jogállása: házatlan zsellér, egy Czernánzky János nevü embernél lakik,
Foglalkozása: muzsikus,
A többi lakoshoz hasonlóan öltözködik,
A helyi bíró alá tartozik,
Döghúst nem eszik,
Lovakkal nem kereskedik,
Katonai pénztárba: 45 dénár,
Házi pénztárba: 1 ft 36 dénár,
Gyermekei: egy 12 év feletti fiú (muzsikus), egy 12 év feletti leány (nevelő szülőknél).
A család létszáma: 4 személy.

Hegedűs György
Jogállása: házatlan zsellér,
Foglalkozása: muzsikus, ő is Czernánzky Jánosnál lakik,
A többi lakoshoz hasolóan öltözködik,
A helyi bíró alá tartozik,
Döghúst nem eszik,
Lovakkal nem kereskedik,
Katonai pénztárba fizet: 45 dénárt,
Házi pénztárba fizet: 1 ft 36 dénár,
Gyermekei nincsenek,
A család létszáma: 2 személy.

Hegedűs József:
Jogállása: zsellér,
Foglalkozása: muzsikus,
A házak sorában lakik,
A többi lakoshoz hasonlóan öltözködik,
A helyi bíró alá tartozik,
Döghúst nem eszik,
Lovakkal nem kereskedik,
Adót egyik pénztárba sem fizet,
Gyermekei: három 2-12 év közötti fiú (az egyik iskolába jár), egy 2-12 év közötti leány,
A család létszáma: 6 személy.

Baranya Megyei Levéltár. IV. 1003. b. 1784. nro. 216.
A pécsi cigányok száma 1783 második felében 19 fő volt.

21.
1784.
A pécsi cigányok 1. félévi összeírása.

Hegedűs József
Jogállása: zsellér,
Keze munkájából tartja el magát,
A házak sorában lakik,
A többi lakoshoz hasonlóan öltözködik,
A helyi bíró alá tartozik,
Döghúst nem eszik,

Lovakkal nem kereskedik,
Katonai pénztárba fizet: 50 dénár,
Házi pénztárba fizet: 1 ft 50 dénár,
Gyermekei: egy 2 év alatti fiú, két 2 év alatti lány, két 2-12 év közötti fiú (az idősebb iskolába jár, a kisebbik valószínűleg nem iskoláskorú).
A család létszáma: 7 személy.

Hegedűs József
Jogállása: házatlan zsellér
Keze munkájából tartj8a el magát
Az előző Hegedűs József a rokona, annál lakik (Hegedűs Jánossal együtt)
A többi lakoshoz hasonlóan öltözködik
A helyi bíró alá tartozik
Döghúst nem eszik
Lovakkal nem kereskedik
Katonai pénztárba fizet: 30 dénárt
Házi pénztárba fizet: 90 dénárt
Gyermekei nincsenek
A család létszáma: 2 személy

Hegedűs János[a]
Jogállása: házatlan zsellér
Keze munkájából tartja el magát
Az első Hegedűs József rokona, annál lakik (Hegedűs Jánossal együtt).
A többi lakoshoz hasonlóan öltözködik
A helyi bíró alá tartozik
Döghúst nem eszik
Lovakkal nem kereskedik
Katonai pénztárba fizet: 30 dénárt
Házi pénztárba fizet: 90 dénárt
Gyermekei nincsenek
A család létszáma: 2 személy

Hegedűs György
Jogállása: házatlan zsellér, Kozáry Évánál lakik (nem cigány)
Keze munkájából tartja el magát
A helyi bíró alá tartozik
Döghúst nem eszik
Lovakkal nem kereskedik
Katonai pénztárba: 30 dénár
Házi pénztárba: 90 dénár
Egy 2-12 év közötti gyermeke van (az ide vonatkozó rovatban nincs róla semmi egyéb, vagyis nem járnak iskolába, tehát még hat éven aluliak lehetnek)
A család létszáma: 3 személy

Hegedűs Márton
Házatlan zsellér
Keze munkájából tartja el magát
Egy Czernyansky nevű embernél lakik (nem cigány)
A helyi bíró alá tartozik
Döghúst nem eszik

Lovakkal nem kereskedik
Katonai pénztárba: 30 dénár
Házi pénztárba: 90 dénár
Gyermekei nincsenek
A család létszáma: 2 személy

Baranya Megyei Levéltár. IV. 1003. b. 1784. nro. 418.
A pécsi cigányok száma 1784 első felében 16 fő volt.

Jegyzet:
a A neve mellett az előző személyre is vonatkozó megjegyzés: *uterque apud primum ipsorum fratrualem.*

22.
1785.
Gyenes János komjáti bíró levele Horváth András szolgabíróhoz.

Nemzetes Uram Szolga Biro Uram

Kivantam az Urnak Szolga Biro Uramnak tuttara adni tednapi pracsolatya szerint hogy az cziganyt Lenkere külgyem de mar [---][a] epen nem küdhetem mert rajtam gyűt Vikarius Uram nagy bestelensegel erő szakosan el vite es magamatis ősző karamlot es ősző hamis lelküzött es ősző disznozot eszt kivantam tutara adni az urnak Szolga Biro Uramnak el nem akartam mulatni maradok az Urnak Szolgabiro Uramnak alázatos Szolgaja Komjati Biro Gyenes Janos

Štatny Archív v Košiciah. Salamon Pál gyűjtése.
Külzeten a címzés: *Ezen kis czedulam adassek Nemzetes Horvath Ur Szolga Biro Uramnak illendö tisztessegel Lenken.*
Horváth András szolgabíró 1785. januári jelentésének melléklete. Az ügyet 1785. január 18-án tárgyalta Torna vármegye nemesi közgyűlése.

Jegyzet:
a szakadás miatt egy szó nem olvasható

23.
1786. május 8.
Nehéz Mária kérelemlevele Torna vármegyéhez.

Tekintetes Nemes Vármegye !

Alább írt a Tekintetes Nemes Vármegyénél alázatosan esedezem az iránti hogy Péderben Lakos, Nemes Péderi Mihály, és Jósef Urak, énnékem sorte Divisionali obtingált, Péderben lévő ház helyetskémnek eleiben, távoly lettem miatt hirem nélkül, és akaratom ellen, ezen folyó esztendöben, egy új lakosnak, az falu között, házat tsináltattak.
Mivel pedig
1-o. Az emlitett ház épen az én [---][a] ragasztván, emlitett ház helyetskémhez a bé járás, úgy meg rontatott, hogy é miatt be menni tellyességgel nem lehet.
2-o. Házat akarván tsináltatnom ezen alkalmatlan uj Lakosoktól epen el nem térek: hanem ha hazamat az övékhez ragasztom. Továbbá

3-o. Ezen tsintalan uj Lakosokat nem hogy itt meg Szenvednem lehetne, de meg háborodás nélkül rajok sem lehet tekintenem e felett.
4-o. idővel nagy károm is ebből kővetkezhetik.

Alázatosan esedezem a Tekintetes Nemes Vármegyénél, meltoztassék az emlitett Urak által epittetett új lakosok házát, mint nékem felette karost és veszedelmest, azon Urak által massuvá tétetni, és házam elől el hordatni. Mely tapasztalandó Gratiájáért, élek és halok

A Tekintetes Nemes Vármegyének

Körtvélyes 1786.
die 8-a May.

alázatos Szolgálója
Nehéz Mária Kőrtvélyesi Nemes
Lükő Jánosnak, hites Társa.

Štatny Archív v Košiciah. Salamon Pál gyűjtése.

Jegyzet:
a Elmosódás miatt egy szó nem olvasható.

24.

1786. júl. 5.

Csavász János buzitai cigány kérelemlevele Torna vármegyéhez.

Az fiam János Peretsei Uj Lakosnak Ferke Mátyásnak Leányát feleségül el akarván venni, minthogy eőket Helységünkbéli Plébánus Ur tellyességgel öszve adni nem akarja, mind addig, még engedelmet nem hoznék a Tekintetes Nemes Vármegyétűl. Arra való nézve ezen accludált attestatomokbúl mindkét részrűl kitetzvén, hogy mind a Legény, mind a Leány Iffiuságoktúl fogva Paraszt embereknél szolgálván a magyar munkába elégséges képpen gyalogolva vannak, Instalom alázatossan Tekintetes Consiliarius Urat Méltóztasson nékiek öszve eskettetésekre elégséges engedelmet adni.
Kassán 5. July 1786.

Csavász János
Buzitai Lakos, [Új Magyar][a] Czigány
és Contribuens

Štatny Archív v Košiciah. Torna vármegye nemesi közgyűlésének iratai, 1786. júl. 8. kgy. 2029. sz. (Kiemelve Salamon Pál gyűjteményébe).
Az ügyet július 8-án tárgyalta a vármegye. Határozata ugyanezen a számon a kérelemlevél másolatával. A határozat: *An Vero Procus Normalibus requisitis praeditus facultatis hujus capax sit Dominus Judlium investiget et referat Ex Part Congreg 8-a Jul-786 continuatiae celebrata. Extradata Juratus Vice Notarius Franciscus Bárczay.*

Jegyzet
a Áthúzva.

25.

1786. október 14.

Torna város igazoló levele Rigó György számára.

Mi Torna Várossának Birái, praesentibus attestaljuk, hogy levelünket mutató Ujj lakos Rigó György, mivel ennek előtte négy esztendők fojása alatt a mi Városunkban az ménes és tehén pásztorságot olly betsülletesen viselte, hogy az ő szolgálatja senkinek botránkozására nem volt, azon dolgában mellyben bennünket meg keresett méltán tovább menni megengedtethetik, annyival is inkább, mivel azon személly is, a kit magának el jegyzett bizonyos idők alatt, Városunk betsülletes lakosánál szolgáló és magát Felséges Urunktól ki adatott parantsolatok szerént viselte.

Mellyről adjuk ezen neveink Subscriptiójával és usualis petsétünkel meg erősittetett levelünket.

Költ Tornán 1786-dik Esztendőben
8-bernek 14.-dik Napján.

Fő Biró Molnár István
Tanátsos Habokay András
Halászi Joseff

Štatny Archiv v Košiciah. Torna vármegye nemesi közgyűlésének iratai 1786. okt. 31. kgy. 3309. sz. Fasc. XXVIII. nro. 43. (Kiemelve Salamon Pál gyűjteményébe). Torna városnak az ügyben irt levelét l. 26. sz. alatt!

26.

1786. [október.]

Torna város levele Torna vármegye alispánjához Rigó György ügyében.

Tekintetes Consiliarius Vice Ispán Ur !
Kegyes jó Urunk !

Mind ez ideig gyermekségétől fogva Városunkban lakott s fel nevekedett Ujj lakos Rigó György Házassági életre adván magát, bennünket meg keresett, hogy az Tekintetes Ur előtt dolgát meg jelentsük, és annak konnjebb fojását kérjük: és ezen dolgában mellette fel állani törvényes kötelességünk szerént való dolgunkat akarjuk a Tekintetes Ur kegyes szemei eleibe terjeszteni e következendő okokból.

1. Sem gyermekségiben, sem pedig miolta már fel serdült időre jutott, soha az Hegedűlést, Ló tserélést, tartást, magát a Tekintetes Nemes Vármegye parantsolatjához tartván, nem követett, hanem városunkban lakó betsülletes gazda embereknél bizonyos esztendők alatt szolgált, a mint azt felőle adatott Testimonialis levelünk bizonyitja.

2. Minthogy mostan fojó esztendőben a ménes pasztorságot viselte kedvünk tettzésünk szerént minden excessus és kár nélkül az jövő esztendőre is ugyan azon szolgálatra meg fogadtuk, és minthogy nagyobb részét idejének [---][a] Hegyen való lakásban tőlti el feleség nélkül nem lehet, a ki mind ételére, mind pedig ruházatjára gondot viseljen.

3. Azon személly is a kit magának el jegyzett ugyan azon Nemzetből származott ugyan, de az is felséges Consilium rendelése szerént, már három esztendők alatt szinte ugy Városunk betsülle-

tes lakosainál szolgált, és magát minden dolgaiban serényen és fedhetetlenül, a mint ezt róla gazdái bizonyitják viselte, ugy hogy méltónak itéltethetik akármelly férfiunak jövendő Házas társának.

Štatny Archív v Košiciah.1786. okt. 31. kgy. 3309. sz. Fasc. XXVIII. nro. 43. (Kiemelve Salamon Pál gyűjteményébe). *Torna vármegye nemesi közgyűlésének iratai, 1786. okt. 31. kgy. 3309. sz. Fasc. XXVIII. nro. 43.* (Kiemelve Salamon Pál gyűjteményébe). Az irat vége szakadás miatt hiányzik. A város igazolólevelét l. 25. sz. alatt!

Jegyzet:
a Szakadás miatt olvashatatlan szó.

27.
[1787.]
Vadászi Kozi kérelemlevele Borsod vármegyéhez.

Tekintetes V(ice) Ispán Urak !
nékem Kegyes jó Patronus Uraim.

Alázatosson terjesztem a Te(kin)t(e)tes Uraság eleiben, Miólta az Nagy Árviz úgy meg pusztitott, hogy épen a' mi akkor rajtunk vólt, a' maradott meg, az időtűl fogva, úgy is a' mint vóltunk, fel nem vehettyük magunkat, a' portio fizetés, közönséges szolgálat meg vagyon rajtunk, A' mi pedig közelebb szorongat, A' Verbuns Katonák(na)k kételen is szolgálnom kellett hegedülésemmel, ekkor, szegény állapotomhoz képest is magam dolgához nem láthatok, tsak most Adventre hagytam félbe, ismét azt kivanyák, azon szolgálatra elő állyak. Instalom alázatosson a' Tettes Urakat, méltó tekintetbe vévén ebbül lett sok fogyatkozásomat, külömben is annak idejében az Urak(na)k is meg kivántatik szolgálatom, Vagynak mások is a kik a Katonák(na)k abban szolgálhatnak, ha sor rendes időt szabván hozzá, a következés szerint tartozom megtselekedni, de ha csak én nyomoritassam meg, készebb leszek Miskolcbúl is kimenni, mivel igy semmiben nem mehetek elő, Azon Katonákat illető szolgálatra jó rendelest tenni, és most közelebb az alól való fel szabadúlásom felől parantsolatot adni méltóztassank, Vagyok a' Te(kin)t(e)tes V(ice) Ispán Ur(a)k(na)k

alázatos Szegény Szolgája
Vadászi Kozi

Borsod-Abaúj-Zemplén Megyei Levéltár. IV. 501. b. Materiae XI. Fasciculus I. Frustum 141.

28.
1790. augusztus 18. Pécs.
Zámbó Anna folyamodványa Pécs város magisztrátusához.

Tekentetes Nemes Magistratus !

Ezen ide rekesztett Bizonyság Levélbül ki teczik, miképpen engem az magam szőllőjében csak azért, hogy által föll nevelt Czigány Leányt a Szilva lopásért meg vertem, Tolvajnak Kurvának, Sintérnek kiáltottak, s több gyalázatos szókkal illettek, sőtt az magam szöllejében mereglyével is akartak verni az Rozmány Menye Anyicska, Horváth Gyurkáné, és Rozmán Ignoné, a kik az Czigány Leányt a Szilva lopásra tanitották, és ugyan Közelrűl lesték is a lopot Szilvát. Igy tehát tolvajokat, és orgazdákat illető bűntetést érdemelnek, a kik már több lopasokat is tettek; többi

között Horváth Gyurkáné maga az Ládájából ki vette, és mutatta, hogy mely szép Keszkenőt selemből az múlt Pünkősdi Vásárban lopott; Ugyan Pünkösd(kor) pediglen megént Horváth Gyurkáné adott egy fejére keszkenőt az Anyicskának, hogy nékie az Vásárban fazekakat s még edényeket lopjon. Mind ezek ollyan életet viselnek, és csak Kártételre foglalatoskodnak. Még is tegnapi napon csak hogy engem még jobban meg gyalázhassanak, és az Czigány Leány miatt rajtam boszút vehessenek, engemet T(ekintetes) Petheő Imre Vice Ispány Úr előtt ugy vádoltak, hogy én Gyulánczy Jánosnak Kurvája vagyok, és az feleségit én miattam verte ell magától. Agyarkodván pedig ellenem, és férjem ellen is Balasits Káplár, eő is segétet gyalázatomra, az Uczán pofozott, és 6 Korbács csapással bűntetett; minek előtte Vice Ispány előtt kivánva ki nyilatkoztatott volna részemről is az igasság, de meg sem halgattattam, sem eők meg nem mutatták Kurvaságomat; hanem mindenkor csak férjemhez tartottam hivségemet.
Hogy tehát azon három gonosz viseletű Aszszony mind tolvajok, hiremet nevemet sértők, kik miatt az férjemtűl sok veréseket szenvedtem, érdemessen bűntettessenek; mivell pedig a Leányt tőlem ell ragatták, annak nevelését itélet szerént fizessék megh, a T(ekintetes) Magistratus előtt Könyörgök

Pécsett 18ª Aug(ustus) 790. Zámbó Anna

Baranya Megyei Levéltár. IV. 1003. b. 1790. augusztus 21. nr. 909.
Külzeten: *Tekéntetes Nemes Szabad Királyi Pécs Várassának Magistratussához alazatos Könyörgés.* A kérelemhez mellékelték Hajdú András megyei hajdú bizonyságlevelét, l. 29. sz. alatt!

29.

1790. augusztus 17. Pécs.
Hajdú András vármegyei hajdú bizonyságlevele Zámbó Anna sérelmeiről.

Én alább meg irtt bizonyitom, és arra eskűdni is kész vagyok, hogy ezen holnapnak 17^{dik} napján Dél előtt én a szőllőmbe indulván, Zámbó Josefné hasonlóképpen szőlleibe indulván, hozzám jőtt, együtt mentűnk. Midőn már a szőllejéhez értünk, ottan azonnal meg szemlélte azon föll nevelt és 10 Esztendeig ápolgatott Czigány Leányt; holott pedig meg parantsolta néki már előbbeni lopásai végett, hogy a szőllőbe ne merjen menni. De midőn megh látta, hogy a Szilvát lopja, azonnal engem kért, hogy azon Czigány Leányt fognám meg, mert eő előtte ell bujik. Ugy tehát én meg is fogtam, és kérdeztem töle: Miért lopja a Szilvát? felelte: az Rozmán Menye Anyicska tanitotta, és küldötte a szőllőbe Szilvát lopni. Akkor az Aszszonya meg verte. Mivell pedigh a Czigány Leányt már Közelről leste az meg nevezett Anyicska, és Horváth Gyurkáné, mingyárást Zámbonéra rohanván eötet Kurvászták, Sintérnek, tolvajnak nevezték, több csufos szókkal is illették, sőtt az maga szőllejében mereglyével is akarták verni. Az több Káromkodási között azt mondotta szép szóval nékik, hogy mennyenek dolgokra vélek semmi dolga nincsen, hanem azon általa nevelt Leányt tartozik jámbor, igaz életre tanittani, a kinek nevelésére az lopásokért meg is verheti. De ezen szavaival sem gondoltak; hanem mivell már azon Czigány szolgálatra nagy költséggel egy Esztendős Korától föll neveltetett, tőle ell ragatták, s ell vitték, a ki mostanságig is nálok vagyon. Sig(natum) Pécsett 17ª Aug(ustus) 790.

Hajdú András T(ekintetes) N(emes) Baranya
Vármegye Hajduja

Baranya Megyei Levéltár. IV. 1003. b. 1790. augusztus 21. nr. 909.
Zámbó Anna folyamodványának melléklete, l. 28. sz. alatt!

30.

1791–1846.

Cigányok lovainak és javainak leírásai.

30.1

1791. október 7.

A gesztesi-tatai uradalomban elfogott kiskunsági cigány lótolvaj.

Adjacentem Descriptionem 2. equorum in Comitatu Comaromiensi cum interceptione Zingari Michaelis Vörös furis repertorum; ac per Dominium Terrestrale Tatense divenditorum; fine instituendae solitae per sui Gremium Currentationis, Civico huic Magistratui communicandam esse duxit Consilium hoc Regium Locumtenentiale, eo adnexo, quod proprietarius equorum illorum semet coram praefato Dominio legitimare debeat.

Még Áprilisnek 16dik napján fogatatott meg a' Gesztesi Uraságban egy Vörös Miska nevezetü Czigan, ki, Kis Kúnságból Dorosma nevezetü hellységbül jövén az uton valahol lopot két lovat, mind a kettö fekete, egyik herélt, és vagyon rajta S.F. billeg, a' másik kantza, és azon vagyon S.p. billeg. Már Kúnságban is currentáltatott, N(emes) Pesth Vármegyébe is, és Nemes Fejér Vármegyének innensö szélin, de a Gazdájok Sohhonnand sem jelenti magát, a' Tolvaj pedig meg-nem valla, hogy hol lopta.

A' lovak ugyan el-adattattak kótya vetye által, mert gondjokat tovább nem lehetett viselni, de az ára Tatába az uraságnál tartatik.

Tata 15. Aug. 1791.

Miskey János Tatai és Gesztesi Uraságoknak Ord. Fiskalissa m(anu) p(ropria)

Baranya Megyei Levéltár. IV. 1003. b. 1791. 1656. sz. A Helytartótanács 1791. október 7-én kelt, 18984. sz. körözvényében.

30.2.

1791. december 2.

Sopron vármegyében talált, Alföldről származó, cigány által lopott lovak leírása.

Hic advoluta Descriptio certi equi in Possessione Csapod Comitatui Soporoniensi ingremiata, reperti Civico huic Magistratui fine in gremio sui instituendae currentationis, proprietariique, si reperiretur, ad fatum Comitatum inviationis praesentibus transmittitur.

De Dato 2. Decembris 1791.

Némelly Lónak Consignatiója

Melly az közellebb múlt 1790dik ezstendöben 8dik Octoberben ezen Sopron Vármegyében Csapodi Helységnek határában találtatván Birói kézhez assignáltatott, és lopott lónak tartatik lenni, mivel az Gazdája bizonyos Czigán legény egyéb eránt kövesdi ezen Vármegyei születés az al földrül jövén magával hozta, és azonnal, hogy az Ló Birói kézhez adatott, a' Czigán is nyomban el-szökött, és az ulta nem láttatott.

Az említett lónak le-irása e' képpen következik.

Piros pej, circiter 6. esztendös, herélt, billeg nélkül való, 13 1/2 markos, e' hez képest currentáltatott is, de ura mái napig sem akadott. Sign. Soprony 26. Sept. 1791.

Sághy Lajos Processualis Feö
Szolga Biró m.p.

Baranya Megyei Levéltár. IV. 1003. 1792. 29. sz. A Helytartótanács 1791. december 2-án kelt, 2236. sz. körözvényében.

30.3.

1815. március 21.

Fejér megyei cigányoknál talált lovak.

8375 Adjacens Consignatio 6 Equorum et 3 Currum a nonnullis in Comitatu Albensi incaptivatis Zingaris desumtorum, et Licitatione mediante distractorum Civico huic Magistratui fine publicationis, et eruendi proprietarii pro levanda pecunia ad fatum Comitatum inviandi hisce transponitur. De Dato 21mae Martii 1815.

Le-Irása

8375 A' múlt 1814dik esztendei November 26. tartatott T. Fejér Vármegye Törvényszéke által a' kóborló Tzigányoktúl elszedetett, 's eladott lovaknak:

1. Fejér herélt, billegtelen 10 esztendös fellül halladó vén ló.....30 fl 30 xr
2. Pej herélt Z. S. billegü.....7 fl 18 xr
3. Sötét pej billegtelen.....13 fl 30 xr
4. Fejér herélt billegtelen.....16 fl 30 xr
5. Setét pej kantza billegtelen.....11 fl
6. Fekete herélt billegtelen.....21 fl

Három viselt ávét paraszt kotsik az első.....20 fl
második.....15 fl
harmadik.....31 fl 30 xr
Szerszámok átaljában.....9 fl

---

175 fl 18 xr

Baranya Megyei Levéltár. IV. 1003. Pécs város tanácsának iratai. b./ Közigazgatási iratok. 1815. 1016. sz. A Helytartótanács 1815. március 21-én kelt, 8375. sz. körözvényében.

30.4.

1816. február 6.

Moson megyei cigányoknál talált holmik jegyzéke.

Specificatio rerum, per certam foeminam Zingaram, dum in furto deprehenderetur, profugientem relictarum, et probabilibus furto sublatarum, Civico huic Magiastratui fine conformis publicationis cum eo hisce transponitur, ut dtegendum forsitan harum rerum genuinum proprietarium ad Comitatum Mosoniensem pro iisdem rebus levandis inviari faciat. De Dato 6. Februarii 1816.

Fel-jegyzése

3400 Azon öltöző Ruha daraboknak, és Ruhára való más Tzikkeleknek, mellyeket egy Czigány asszony, midön ötet 1815dik esztenei sz. Mihály hava 15dik napján Mosony Vármegyei Bezenye Helységbe vendégfogadóban el követni kezdett lopásért meg akarták fogni, el szaladván magától el vetett, és azoknak által vétele végett visza nem tért.

1. Egy Lepedöben takarva két Ing, és két gatya.
2. Ugyan azon Lepedöben feketés szinü postóbul készétet Köpönnyeg, gyermeknek való.
3. Egy darab finom gyolts, vagy is fehér Kamertuch.....10 1/4 Réf
4. Egy darab hasonlo fehér gyolts.....7 1/4 do.
5. Egy darab hasonló gyolts.....2 3/4 Réf
6. Egy darab hasonló gyolts.....1 3/4 Réf

Öszvesen 22 Réf

Lect. per Franciscum Stelik,
parelibati Comitatus Mosoniensis
Ord(inarius) Notari(us)

Baranya Megyei Levéltár. IV. 1003. Pécs város tanácsának iratai. b./ Közigazgatási iratok. 1816. 653. sz. A Helytartótanács 1816. február 6-án kelt, 3400. sz. körözvényében.

30.5.

1819. január 26.

Máramaros megyében cigányoknál talált tárgyak.

Submissam per Comitatum Maramarossiensem Specificationem rerum certis Zingaris fuga semet salvantibus ademptarum, ac Licitatione mediante venditartum Civico huic Magistratui fine instituendae in gremio sui publicationis cum eo transponi, ut adinveniendum nefors Proprietarium ad dictum Comiatum pro levando licitationali pretio intra Terminum praeclusi unius anni a 1. Decembris 1818 computandi inviet. De Dato 26tae Januarii 1819.

Fel-Jegyzése.

Tekintetes N(eme)s Máramaros Vármegyében, némelly gyanus és el fogattatások elött meg szökött Czigányok által el hagyatott Javaknak.
Környül állásos Le-irása a' Javaknak.

1. Egy mint edgy 20 forintos ülö (1 db)
2. Egy zsák
3. Egy ronygos kantár
4. Egy jobbatska kantár
5. Egy rosz lábra valo
6. Egy rosz fejér férfi szel dugó
7. Egy fél röfnyi újj vászon darab
8. Egy rossz kék láibli
9. Némelly kaptza forma rongyok
10. Egy rossz rövid aszszony Ing
11. Egy rossz Zsák
12. Két rossz zsák
13. Egy igen rossz abrakos tarisnya
14. Kis réz kereszt (6 db)
15. Diribb, darabb vasok, és lakat darabok
16. Egy két fülü egén rossz cátál (sic!)
17. Egy rongyos fehér nadrág
18. Egy rossz férfi ing
19. Egy rossz zsák
20. Egy tarka pamut kötö
21. Egy tarka pamut kabáth
22. Egy tarka pamut kötö
23. Egy tarka pamut keszkenö
24. Két rossz fehér nadráh
25. Egy rossz ing
26. Egy pamut kabát
27. Egy rossz vászon kötö
28. Ismét egy rossz vásszon kabáth
29. Egy rossz zsák
30. Egy nagy kalapáts
31. Egy fogó
32. Négy darabba két fogó
33. Egy kisebb kalapats
34. Egy rossz ing

35. Két otska sing vas
36. Egy kisebb ülö
37. Két kisebb kalapats
38. Egy fogó
39. Egy zsák
40. Egy verö
41. Egy vas fogó
42. Egy lotsolo
43. Egy más fogó
44. Egy assonyi also ing
45. Egy hosszu assony ing
46. Egy kalapáts
47. Egy közép szerü ülö
48. Két pár furó
49. Egy rongyos kék nadrág

Baranya Megyei Levéltár. IV. 1003. b. 1819. 682. sz. A Helytartótanács 1819. január 26-án kelt, 2524. sz. körözvényében.

30.6.

1825. október 4.

Esztergom megyei cigányoknál talált holmik jegyzéke.

25770 Consignatio rerum praetensive furtivarum, Zingaris Petro Butzko, Alexandro Kurina, et Mariae Oláh in Comitatu Strigoniensi incaptivatis sequestratarum, Civico huic Magistratui fine instituendae solitae currentationis in advoluto transponitur. De Dato 4tae Octobris 1825.

Fel-jegyzése.

Azon Lábbélieknek, mellyek Tekéntetes Nemes Esztergom Vármegye Fogházába békerült Czigányoktúl elvétettek, általok pedig a' Tata Mezö Városi Országos Vásár alkalmával találtattak, úgy mint:
25770 Három pár sárga bör, veresszegésü férfiú éjjeli Czipök.
Két pár zöld börbül hasonló férfi Czipö.
Három pár fekete Materiábúl készült Aszonyi-Czipö.
Egy pár fekete börbül készültt Aszonyi-Czipö.

Baranya Megyei Levéltár. IV. 1003. Pécs város tanácsának iratai. b./ Közigazgatási iratok. 1825. december 4. 2857. sz. A Helytartótanács 1825. október 4-én kelt, 25770. sz. körözvényében.

30.7.

1828. március 4.

Békés megyei cigányoknál talált lovak leirása.

6756 Submissa per Comitatum Békessiensem descriptio equorum prae manibus vagabundorum Neo-Colonorum in possesione Tóth-Komlós adrepertorum, Civico huic Magistratui fine instituendae in gremio publicationis transponitur. De Dato 4tae Martii 1828.

Fel-Jegyzése

Azon 5 darab Lovaknak mellyek a' folyó esztendő November holnap 19kén Komloson elfogott Farkas Mihály és fia János lakosánal egy kopottas paraszt Kotsival egy otska szij 's két lora szolgáló Gyeplövel, és két kender Hámmal, találtattak, 's a' mellyek Bitang képen az Orosházi Biró Gondviselése alá adattattak.

6756 1. Pej kantza jobb czombján CP belyeggel.
2. Pej paripa hátulsó bal lába kesely, a' bal czombján SJ bélyeg.
3. Egy sárga paripa három esztendős Csikó bélyegtelen.
4. Egy pej kantza két esztedös Csikó bélyegtelen.
5. Egy pej kantza két esztendös Csikó bélyegtelen.

Feljegyzése.

Azon egy Lónak melly a' folyo esztendő November 18. Kolompár Dunda Nagy Laki tsavargó Czigánynak, azon két darabb lovakkal (melyek bizonyos B. Szent-Mártonyi Lakos Bán Jánostól ellopattattak, 's Csabán akarosnak viszsza adattattak) együtt a' kezén érettetnek, 's mint bitang Jószág Csaba Helysége Birájának gondviselése alá bizattatott.

Egy Egér szörü kisded herélt Ló bal czombján IV forma bélyeg, a' jobb füléből hatúl alorúl, ki van véve.

Baranya Megyei Levéltár. IV. 1003. Pécs város tanácsának iratai. b./ Közigazgatási iratok. 1828. 1259. sz. A Helytartótanács 1828. március 4-én kelt, 6756. sz. körözvényében.

30.8.

1836. január 12.

Ugocsa megyei cigányoknál talált lovak leírása.

1256 Per Comitatum Ugochensem substrata Consignatio equorum prae manibus praedonum Josephi Mezey, Michaelis Rostás, et Petri Varga repertorum fine solitae per sui gremium publicationis transponitur.

De Dato 12 Januarii 1836.

A' Varga Péter, és Rostás Mihály, és Mezei Jósef kezeknél találtatott lovak leirása.

1256 Egy hat esztendős szennyes fakó herélt ló, alacsonyos termetü a' marján felyül nyereg törés vagyon, a' jobb füle végébül ki van vágva, a' serénnye veresses, ez Mezei Jósef kezénél találtatott.

Más három esz. piros pej kantza, a' homlokán csillag van, közép nagyságú a' czigányok kezén találtatott.

Harmadik egy deres szőrű vén kancza ló a' két első lába kőrmén felöl kicsinyt kesely, a' hátúlsó bal lábán csuklóig fehér ször vagyon, mind a' négy körme fehér, mind a' czigányok kezén találtatott.

-A' fent irt lovaknak árverés utján lett eladattatását mutato jegyzés.
-A' hat esz. szennyes fakó herélt ló Csik András N(agy) Szöllösi lakosnak eladattatott 49 fl. V.V.
-A' 3 esz. piros pej kantza ló Csik András hasonló Szöllösi lakosnak adattatott el 50 fl. 30 xr.
-A' deres szőrű vén kancza ló csak ugyan Csik Andrásnak adattatott el 46 fl 30 xr V.V.
-A' három lovaknak ára öszvesen 146 fl. V.V.

Baranya Megyei Levéltár. IV. 1003. IV. Pécs város tanácsának iratai. b./ Közigazgatási iratok. 1836. 497. sz. A Helytartótanács 1836. január 12-én kelt, 1256. sz. körözvényében.

30.9.

1837. augusztus 8.

Bars vármegyei cigányoknál talált holmik jegyzéke.

24393 Per Comitatum Barsiensem submissa consignatio effectuum, Zingaris quibusdam die 5. Junii a. c. in Comitatu eodem interceptis, ademtorum, atque Archivo Comitatensi illatorum, scopo procurandae publicationis transponitur. De Dato 8. Augusti 1837.

Öszveirása

azon szereknek, mellyek Nagy Endrődön elfogott Czigányoknál Junius 5. 1837. eszt találtattak.

24393 1. Egy Ékeséghez való börtok meggy szinü meg aranyozva fehér bársonyal és selyemmel bélelve, benne két fülbe függő darabok aranyba foglalt sárgás három tengeri csiga kővel (Muschl:); ismét aranyba foglalt sárgás három tengeri csiga kővel (Mushl:) ellátott meltő.
2. Egy nagy aszonyi kendő, fekete sárgás virágokkal szélein fekete rojtokkal.
3. Kissebb asznyi kendő, fekete kékes sárgás virágokkal.
4. Egy veres szoknya, kékes virágotskákkal.
5. Fél Bajader selyem, rosza (sic!) virágokkal.
6. Egy férfi ing.
7. Egy darab ágy takaróbul, kék virágotskákkal.
8. Egy perkál hosszu új ruha, kék zöld és vörös szinnel vegyitett nagyobb virágokkal.
9. Egy új Czicz kötény, fekete virágokkal.
10. Egy finom Vászonyból Aszony ing L. A. Nro 3. betükkel jegyezve.
11. Egy ugyan azon Vászonyból férfi ing L. A. Nro 7. betükkel jegyezve.
12. Egy kis selyem fekete fél kendö, sárga, kék, és vörös virágokkal kivarva.
13. Egy darab bársony, fehér személy övnek való.
14. Egy kopott fehér kendő.
15. Egy fehér személy mellyén ezizből zöld szinü kékes virágotskákkal.
16. Egy pár fekete czipő czvistböl már használva.
17. Egy darab finom Vászony ingbül kifejtett.
18. Egy fehér Vászonybúl jó Lepedö.
19. 10 1/2 kr. veres pénz.
20. Egy darab vas, a' mellyel szoktak feltörni.

Baranya Megyei Levéltár. IV. 1003. Pécs város tanácsának iratai. b./ Közigazgatási iratok. 1837. 2503. sz. A Helytartótanács 1837. augusztus 8-án kelt, 24393. sz. körözvényében.

30.10.

1843. augusztus 16.

Hont vármegyében elfogott borsodi cigányoknál talált holmik jegyzéke.

30355 Honth Vármegye Szuchány helységében elkövetett rablás gyanujával terhelt mintegy 34 tagból álló Borsod megyei származású czigány csoportnál talált szerek jegyzéke ide mellékelve kihirdetés végett olly hozzáadás mellett küldetik át: hogy a' netalán található kárvallottakat ezen gyanús szerek megtekintése végett a' mondott megyéhez utasitassák. Költ Kisasszony hó 16-ik napján 1843 évben.

Öszveirása

azon szereknek, mellyek Borsod Vármegyei, Kis-Tokaj, és Csaba helységekből való csoportosan járó czigányoknál találtattak, 's lefoglaltattak.

30355

-Huszasokba 30 ft pengő.
-Tallérokba 2 ft pengő.
-Bankóba 20 ft pengő.
-Három máriás.
-Két arany természetben.
-Egy ezüst óra.
-Ezüst kupakkal tajték pipa.
-Ezüst mente láncz új.
-Három ezüst evő kanál vastag jegy nélkül.
-Bronzirozott nyaklánez két függővel.
-1 arany gyűrű pecsét nyomó.
-Nyakon hordozó régi arany emlékpénz.
-Egy fél mentekötő ezüst láncz.
-Öt nagy ezüst gomb.
-Négy kissebb detto.
-Egy czérnával öszvekötött fülbe való.
-Egy réz gyürű.
-Hét fülbe valókhoz tartozó darab.
-Egy darab ezüst láncz.
-Három darab rövid, egy hosszú csipke.
-Keskenyebb csipke.
-Egy ezüst emlékpénz.
-Egy lukas húszas.
-Ezüst kereszt.
-Fülbe valóhoz tartozó három aranyos darabok.
-Két ezüst kapots.
-Három darab régi lyukas ezüst pénz.

Költ Iságon Julius 18-án 1843.

Baranya Megyei Levéltár. IV. 1003. Pécs város tanácsának iratai. b./ Közigazgatási iratok. 1843. szeptember 24. A Helytartótanács 1843. augusztus 16-án kelt, 30355. sz. körözvényében.

30.11.

1844. június. Pécs.

Árverési jegyzék.

Tekéntetes Tanáts !

E' Folyó esztendei Junius 15^{én} vírradóra Jandó Jósef Katsótai lakosnak ide . / . alá mellékelt Bizonyítványban leírtt 2. lovai ellopattatván, azok e' város határán a' Kártvallott által megtaláltattak, vélek vólt egy Kotsi is, és Czigányok; de a' férjfiak elugorván, tsupán két asszony maradt a' Kotsínál, kik semmikép sem vallyák meg azon tolvaj elugrott Czigányok nevét vagy lakhelyét. A lovak, minekutánna három Tanuk által a' tulajdonos jussát hozzájok bebizonyitotta, és ezek meg hiteltettek, ugyan a' tulajdonosnak Kezére adattattak; még hátra vagyon a' Kotsi, mellynek most gazdája nintsen, nem is találkozott; ennek is lopottnak kell lennie; ez eránt tehát utasíttást kérek, tisztelettel maradván

A' Tekéntetes Tanátsnak alázatos szolgája

Spies János m(anu) p(ropria).
h Kapitány

A ' meghiteltetésnél, és lovak általadásánál jelen voltam
Jellasits János m(anu) p(ropria) Aljegyző

Katsotai Jando Josef Két Lovainak, melyek 1844dik Évi Junius holnap 15ik Napjára Virradóra a Szabad Legelőrül el orzot Lovainak leirása Egyik piros pej, herélt [---]a bitzéjén apró fehér pöttögetések látzottnak job füle hasitot billegtelen 7 Éves. 2ik-Egérszőrű herélt job füle hasitott, minden jel és billeg nélkül, hatodfű, Katsotán 844 Junius 15en

Jegyzette Szabo Joseff
Jegyző

Fabi János Helység Birája — Jandó Jósef,

Bodis György — [p.h.] — Jandó János

Szomor Péter — Mátyás Jósef

Kis Jando János Eskütek

Hogy a' fentebb leirtt két lovakat, mint valóságos tulajdonimat, mai napon átvettem légyen, megesmérem, Pétsen 1844. esztendő Junius 16an.

[X] Jandó József Katsótai lakós.

Előttünk:

és Jellasits János mp Aljegyző

1844.június 18.nro.2181.

Spies János jelentése a vármegyének.

Baranya Megyei Levéltár. IV. 1003. b. 1844. 2412. sz. (júl.6.) [előszám:2181.] L. a következő iratot is!

Jegyzet:
a Szakadás miatt egy szó nem olvasható.

30.12.

1844.június 18.

Cigányok által hátrahagyott kocsi és lovak eladása.

Szabad Királyi Péts városa 1844 évi Junius hó 18a tartatott Tanáts ülés Jegyző Könyvének Kivonatja.

N(umero) 2181 Spies h Kapitány Úr jelenti; hogy a' Város határában találtatott Két lovat Jandó Josef Katsótai lakosnak, minekutanna talajdoni jógát bebizonyitotta, általadta, hátravanmég egy Kotsi, mellynek tulajdonosa nem talalkozik.

Az említett Kotsinak nyilvános Árverés útján leendő eladására, s a' pénznek a pénztárba való beadására a' jelentő Ur elutasíttatik.

Kiadta Jellasits János Aljegyző mp.

Tekéntetes Tanáts !

Esméretlen czigányok által Katsotai Jando Josef Lakostul el orozott Lovak, mint tulajdonosnak kézre adatván, egy rozant és gazdája nem tudo Kotsi fölléb rendelés Következtében el adatott

nyilvános ár verés utjan a Piaczon heti vásár alkalomal, ebül jöt 6 pöngő forintokbul álo ára a honi pénztárban le tétetett, mint azt . / . alatt ide melékelt nyugtato nyilvanyitya.

Spies János m(anu) p(ropria)

Nyugtatvány

Hat forintokrul 1 2/8 x pengő pénzben, melyeket Laczkovits Imre Városi Biztos Ur, egy eladott avét kotsinak és Lo szerszámnak Ára fejében a Városi Pénztárba hogy befizette, ezzel meg esmérem. Pétsett Julius 5^{én} 1844

Azaz 6 f 1 2/8 x pengő

Lutevich h:Pénztárnok
m(anu) p(ropria).

Baranya Megyei Levéltár. IV. 1003. b. 1844. 2412. sz. (júl.6.) [előszám:2181.] L. az előző iratot is! Külzeten: *Spies János h. Kapitány 2181. számra jelenti, hogy esmérelen Czigányok által el lopott, és visza hagyott rozant Kotsit árverés utján el adta, és a bé jöt 6 pöngő forintokat le tétel véget a honi pénz tárnak által adta legyen.*

30.13.

1846. [július. Nemesdéd]

Kováts Józsi cigány vagyonának összeírása.

Nemes Dédi Kováts Josi ujj Polgár vagyonának öszve Irása

Egy Lova betsültetvén az alul irtak által.	40	vc
ugyan azon alkalommal által adatott ugyan Helységünkbeli Szatler István Izraelitának.		

Pál Imre esküdt
Halászi János öreg Biró

Holmi Vagyonai öszve irása.		Fl	Xcr
Egy vasas Kotsi Görbe oldal sráglával eggyüt		15	
Egy üres Láda		2	
Öt darab [---]ª		1	15
Egy fenyö fábol épült feslet asztal		5	
Egy fenyő fa ágy feslet		4	
Egy puszta hátos szék			3
N. Nagy Josefnél el zálogositott egy tarka dunyha		8	
ugyan ottan egy ágy terittő		3	
Egy kittő vánkos tollal töltve		2	
	Summa	40	18
amely eszközök meg betsültetvén a' fellyebbi ló árrát is ide értve, öszvesen		80	18

Kápolna Ferentz
Goran György
Lovászi György
Pál Imre eskütek

Halászi János Öreg Biró által.
Én elöttem Nemes Farkas Imre Jegyző m(anu)p(ropria)

Somogy Megyei Levéltár. IV. 10. Proc. Crim. 12. doboz (1845–1848).
L. a következő iratot is!
Külzeten: *Becsü Levél Kováts Josi ujj polgár részéről.* A Horváth József, Burnus József, Baráth András, Burka Gábor és Boskovits Panni ellen Somogy vármegye törvényszékén folytatott per melléklete. A periratok kiadva: Nagy Pál: *Cigányperek a Dél-Dunántúlon 1796–1847.* Romológiai Kutatóintézet Közleményei 6. Szekszárd, 2001. 197–215. p.

Jegyzet:
a Olvashatatlan szó.

30.14.
1846. július 31. Kanizsa.
Horváth József cigány vagyonáról készült leltár.

Alólirt folyó 846 évi Julius hó 31^{én} N(emze)tes Bernath Gáspár Ur(nak) Kanisa Város Birájának meghagyásából ki küldetve lévén a' végett, hogy ezen Város kebelebeli Horváth Jósef ujj Polgárnak ki ló tolvajságért elfogatván, Kaposvári T(ekintetes) N(emes) Somogy Megyei fogházba bé is késértetvén, jelenleg ottan letartoztatva létez – minden vagyonát egybe irván, azokat birói zár alá további rendelkezésig vegyem, kiküldetésemnél fogva a' hely szénére kimenvén, a nevezettnek ingóságát /:ingatlan Javai nem lévén:/ következendőképp egybe irtam, és zár alá vettem.

No	Ingóságok megnevezése
1	Egy vasas szekér fa tengőlyre avétt, mely 30 V(áltó)f(orinto)kat ér.
2	Egy kiss Asztal
3	Egy avétt ágy
4	Egy karszék
5	Egy avétt Láda
6	Két párna, s egy egy terittő

Mely ekképpen általam tellesíttettekről, és zár alá vételről tészem ezennel hivatalos jelentésemet. Kanisa Julius hó 31^{én}. 846.

Somogy Megyei Levéltár. IV. 10. Proc. Crim. 12. doboz (1845–1848).
L. az előző iratot is!
Külzeten: *Bernát Gáspár városbíró.* A Horváth József, Burnus József, Baráth András, Burka Gábor és Boskovits Panni ellen Somogy vármegye törvényszékén folytatott per melléklete. A

2–6 tételt } jellel kapcsolták össze és a következőket jegyezték mellé: *Mindezeket ezen Rab személynek felesége, maga hozományának és tulajdonának lenni állit.*
A periratok kiadva: Nagy Pál: *Cigányperek a Dél-Dunántúlon 1796–1847.* Romológiai Kutatóintézet Közleményei 6. Szekszárd, 2001. 197–215. p.

30.15.

1846. október 10. Tótszerdahely.

Sztojka György kolompár cigány vagyonának becsülevele.

Hogy Tekintetes Bertalan Vincze Zala Megyei Kapitán Ur parantsolyatjára Mi alul irattak Toth Szerdahelyi Helységnek Előll Járói Sztojka György Ló lopónak minden vagyonát betsültük meg a mint alul: váltóba
1ször Szekér 30 for(int)
2szor Ló 25 for(int)
3szor 2^{ul} Lóra Szerszám 6 for(int)
Öszvössen Somma 61 for(int) vc
Kelt Tóth Szerdahelyen October 10^{kén} 1846.

Andrásek Pál X Ör (eg) Biró
Proszenyak György X Esküt
Dobos Jósef X Esküt
Szirovecze István mp Helység Jegyzője

Zala Megyei Levéltár. IV. 14. n. Fasc. 32. Nro. 86.
Permelléklet. A per iratai kiadatlanok.

31.

1792. augusztus 4.

Jekelfalusi Borbála levele Faigel József szolgabiróhoz.

Bizodalmas Nagy Jó Uram
Feő Sz(olga) Biró Ur !

Vettem az Urnak hozzam bocsajtott levelét, melybül értettem elsőben is, hogy Ordinarius Vice Ispany Ur azon Czigány Familiákat, kik is Bizonyság Levél nélkül törvényytelenül az lakosokat meg lepték, és pusztityák a kik nem igaz uton járnak, hanem az Uraságokat meg tsallyák, azonnal [---]^{a} hogy Szolga Biro Uram által meg botoztassanak, és előbeni lakó hellyekre utasitassanak, mely ebéli vádra eképen felelek.

Igaz ugyan, hogy én három familia új lakosokat, de nem Cziganyokat, Curiambéli fundusomra Ardóba be fogadtam, és házakat nekiek Ő Felsége parancsolatya szerint csináltattni rendeltem, a mind is azoknak fel épitéséhez hozzá is fogatattam, de az is bizonyos, hogy ők kóran sem bizonyság levél nélkül ide költöztek, mert elébenl Földes Uroknak hirével, akaratyával ide származtanak, amind erről Nemzetes Okolicsányi Mihály Ur elegendő bizonyitó levelet adhat, és igy tóvábá, hogy puszttityák, a vagy pusztithattyák a lakosokat, épen nem tudhatom, mivel ők magok mesterséges lakatos munkajokat szüntelen üzvén, a mind maga is Szolga Biró Uram tudhattya, mivel harmad iz meg vétvén az Tornai Lakatosokat ő vélek, minden lakatos munkajat az új épületyére csináltatta az Úr, nem hogy tehát károkra lennének az lakosoknak, avagy más Uraságoknak, sőtt elembe az kösségnek nagy hasznot mesterségekkel okoznak, mert a mely munkat más lakatos két forintért csinály, ők egyért becsületessen el végezik. Azért az ilyen embereket nem hogy

a Nemes Megye ki üzné, de ellenbe magok közé fogadni szükségesnek látom, és tartom, már a mi a

Második vádot illeti, hogy fent nevezett új lakosok tsallyak az lakosokat, azt akkor hiszem, midőn elegendő képen, és törvényesen meg bizonyitattik, azt meg mutattni mind addig nem lehet, meglen mind a vádló, ugy vádlott rész is ki halgattattak, és akkoron lehet elégtételt az károsodott résznek szerezni, s tenni, addig pediglen valakit vétkesnek mondani, vagy itélni nem tsak nem lehet, de az oly tselekedet törvénytelen is. Kedves Szolga Biró Ur azért tehát az én embereimet H(íd) V(ég) Ardóbul kihajtattni tellyeségel nem engedem, annyival inkább meg botoztattni, mert én mind Földes Asszony törvény értelméhez tartván magamat, ha hellyes vád elenek meg mutattattak, magam is elégtételt adni fogok.

Ezzel favoriban ajánlot, vagyok, Ardóba 4-ik Aug 792

Bizodalmas Kedves Nagy Jó Urnak
Sz(olga) Biro Urnak

köteles szolgálója
Jekelfalusi Borbála

Štatn Archiv Košiciah. Salamon Pál gyüjtése.

Jegyzet:
a szakadás miatt olvashatatlan szó

32.

1795. agusztus 3. Tarany.

Ignátz Todor beás cigány panaszlevele Somogy vármegyéhez.

Tekintetes Nemes Vármegye !

Fájdalmas ügyemet kéntelenéttem a Tekintetes Nemes Vármegye kegyes szine eleibe terjeszteni a' véget

Hogy Méltóságos Gróff Tolnay Festetics György Eö Nagysága Taranyi határán Árenda mellyet dolgozván, és midőn az Méltóságos Uraságnál mindenekért eléget tettem volna. Két társaimmal tovább menő szándékunkat bé jelentettem, mellyért is Taranyi Ispán Úrtul – mint keze alat lévő Tisztünktül ell botsájtó Levelet vévén, mellyet is Baboltsa felé meg indúltunk, mint hogy a' Dráván által költözködni Horváth Országban szándékoztunk, de midőn Baboltsai határban érkeztünk volna, ott dolgozó Intsenér Úr útunkat álytatván Levelünket ell vette, és Baboltasai Tisztartó Úrhoz bé küldötte, mint hogy penig magámat bűnösnek nem ismérém Levelemnek visza kérése véget bátorsággal bé mentem, 's azonnal minden kérdés nélykül sőtt még szólnom sem engettetett, holl ott Bolhási Kováts Jóseff Úr Tekintetes Nemes Vármegye Vice Birája által adatott Passusommal is előbi igasságos foglalalatosságomat is meg mutathattam volna, de nem tudom mi okbul le húzattattam, és a' mint Taranyi Ingola Jankó ki is az egyik társamnak forussa lévén az jelen lévöktül halván bizonyéttya hatvan páltza ütésekkel olly keményen meg büntettettem, hogy a deresrül tsak úgy fordítának le, de ez elég nem lévén, ha nem midön már föll eresztettem volna is még újra szürömet Üngömet testemrül le szagatván agyba föbe kegyetlenül meg veretettem, úgy hogy két hétig sínlődő ágyamban /: a nélykül hogy kenyerem keresésen tehetős lettem volna – főképp kezeimnek öszve verettetése miat :/ nyavalogni kéntelenéttettem, mellynek orvoslása véget, midön a Tekintetes Nemes Vármegyének kegyes szine előtt mélly alázatossággal könyörögnék kegyes pártfogásában nagy alázatossan mag(am)at[a] ajánlom és maradok

A Tekintetes Nemes Vármegyének

alázatos fő hajtó szolgája
Ignátz Todor oláh

Signatum Tarany 3-án Augustus 796.

Somogy Megyei Levéltár. Instantiae 1759–1858. (Nagy Lajos kigyűjtése az 1880-as években).
Külzeten: *A Tekintetes Nemes Vármegyéhez a belül meg irtnak megveretése eránt alázatossan nyujtandó Instantiaja. Dominus Ordinarius Judlium Stephanus Sárközy in expositionem praesentis Supplicis audito querulato inquiret complanabit complanatione non subsenta relationem I: Comitatui praestabit. Korpad 6 Augustus 795.*
L. 33. sz. is!

Jegyzet:
a Két betűt a kérvény írója kihagyott.

33.

1795.november 25.Kaposvár.

Sárközy István főszolgabiró jelentése a vármegyéhez Ignátz Tódor oláh cigány ügyében.

Infrascriptus humillime refero, quod qvum ad Instantiam ignatz Tódor eotum Taranyiensis, per Dominum Ordinarium Notarium brevi manu indorsatam, et hic readnexam, ad faciem Loci Oppidum quippe Baboltsa exivissem, in forma Investigationis Officiolatum de Negotio et injuria Instantionata interrogando; Dominio que, Magnifico quippe Domino Consiliario Stephano Végh, in persona praesente, id offerente, quod si querulans revera propter Causam injuriatus esset, complanationem Urgere positus quam inpedire vellet, Provisor Dominalis reposuit, ideo Zingarum Querulantem ictibus muletatum exstitisse, quia per non privilegiatum et interdictum Trajectum in Regnum Croatiae transire intendebant, quod pluries jam per eosdem practicatum exstitit; Vestimenta nihilominus, se ut decepantur et auferantur non commisisse, neque id prout exponitur verum esse: sed qvum querulans per januam effugisset, pressulo vestis adhaesit. Querulantem nihilominus, quam mansionem in Tarany amplius non haberet, et ubi sit mihi non constaret, vel confrontare, vel examinere non potui. Kaposvár 25-a Novembris 795.

Stephanus Sárközi Ordinarius Judlium mp.

Somogy Megyei Levéltár. Instantiae 1759 - 1858.(Nagy Lajos által összeszedettek).
Külzeten: *Ad Instantiam Theodori Todor Valachici Zingari contra Dominium Baboltsaiense, de tui(sui) verberatione queruletur. Relatio Stephani Sárközi Ordinarius Judlium.*
L. 32. sz. is!

34.

1796. február 14.

Boda József főszolgabiró jelentése Baranya vármegye alispánjához, Kajdatsy Antalhoz.

Tekéntetes Consiliarius, és Ord(inarius) V(ice) Ispány Ur !

N(emes) Verőcze V(árme)gye Vice Szolga Birájának ide rekesztett visza útasitó Levelébűl bővebben méltósztatik meg érteni a Tettes Ur, miképpen ama Sereg Czigány Nemzetsék, melly innénd nem régen őrizet alat Dráván által Késertetett, azon okbul, mivel propter Lineas praeclusorius sem N(emes) Posega V(árme)gyében, sem Horváth Országba, sem a vég Helyekre bé nem

bocsajtathatódik, a mellet pedig /: amint Mathé Commisarius Ur által tudom:/ azt vallotta túl, hogy három Esztendőkig allandóúl Lakott Ibafán, ismét ide kebelünkben visza utasitatik.
Mint hogy nevezet Commisariusunk a Te(kin)t(e)tes Ur(na)k tudta kivűl a puruttya sereget által bocsátanni nem akarta, az úgyan Miholczai Őrizet alat tartatódik én pedig siettem a Tettes Urat e felűl ólly alázatos Kérésel tudósitanni, hogy /:Mivel e mostani Kőrnyűlálásokra nézvést előre gondolhatom, hogy által kőll ők̋öt vennünk:/ őrizet alatt téendő bé késértetődések véget két három Katonákat küldenni méltoztassék. Egyébaránt minden ki gondolható tiszteletel vagyok.
A Te(kin)t(e)tes Urnak

Alázatos Szolgája
Boda Joseph F(ő) SZ(olga) Biró
Siklos 14ª Februarii 796

Baranya Megyei Levéltár. IV. 1. b. 250/1796.
Ugyanerről az ügyről l. a comissar levelét 35. sz. alatt!

35.

1796. február 16. Pálé.

Máthé József baranyai comissarius levele Losék Antal Verőce megyei szolgabíróhoz.

Nemes Nemzetes, s Vitézlő Szolga Biró Ur !

Azon koborló Czigány Seregnek, mellyet ddª 13ª Currentis Pttllatt Szolga Biró Ur N(e)mes Verőcze V(árme)gy(e) részről Miholczi Révnél ide hozzánk N(e)mes Baranya V(árme)gyeben visza utasitanni szándékozott, ezen N(e)mes V(árme)gyén(e)k annak visza való követel(es)ett tellességel ellenzi, és meg sem is engedi; Annyival is inkabb, mivel azon puruttya Nemzecség éppen Fölséges Hely Tarto Tanacsnak Kegyes rendelése mellet mint csavargó, nem pedig mint ha itt nálunk az igazi Lakások lett volna, a N(eme)s Szala, s Sómogy V(árme)gyék hozzánk késertete alatt vezettek; ezen N(e)mes Baranya V(árme)gyén(e)k pedig Horvath Ország felé Draván által ad Locum Originis visza utasitani méltosztatott.
Kihez képest mivel ezen Nemes Baranya V(árme)gy(e) részről is a mostani tudva lévő Kőrnyűl aló okokra való nézve Őriztettetik; azért ezen Szédelgő Czigány Seregről valami ki gondolható modott abban, hogy a maga Országában, visza mehessen, tenni ne légyen terhére. Ezt midőn hivatalom béli kőtelességből tudtára adni kivánnám szivességebe ajanlott maradok
N(eme)s N(em)zetes s Vitézlő Szolga Biró Ur(na)k
Pálé Réven die 16ª Febr 796

alázatos szolgája
Máthé Joseff m(anu) p(ropria)
N(emes) Baranya V(árme)gye Commissariussa

Baranya Megyei Levéltár. IV. 1. b. 250/1796.
Ugyanerről az ügyről l. a főszolgabírói jelentést a 34. sz. alatt!

36.

1797.

A Borsod vármegyei cigányok összeírása.

Alább irtak, a Felsőbb Rendelések szerint általunk véghez vitt Szendrei Járásbéli Czigányok Conscriptióját itt rekesztve az 1^{sö} és 2^{dik} számok alatt alázatossan bényújtyuk, 's egyszersmind jelentyük, hogy kunyhókban lakókra sehol sem akadván, őket mind már meglevő épülettyeiknek fenn tartására, mind pedig a' munkálkodásnak illendöen való folytatására az e végre minden helységben általunk ki rendelt fel vigyázók által szorittatni rendeltük.

Vámoson pedig Kis Ferenc, Kis József, Tenkei György, és Horváth Sámuel czigányok, tisztességes élet módját gyakorlóknak, állandó becsületes lakásúaknak találtatván, a czigányok száma közül, a Felséges Rendelés 47^{dik} pontyának, 5^{dik} czikkelye szerint általam Osváth Mihály által ki vétettek, és a Haza több becsületes lakossának száma közé tetetteknek lenni declaráltattak. Miskólcz die 17^{a} Jan(uarius) 797.

Ezen T(ekintetes) N(emes) Borsod V(árme)gyének Ord(inarius) Esküttyei

Osváth Mihály m(anu)p(ropria)

és Hodossy Ferencz m(anu)p(ropria)

A' Czigányok öszveirásának Formája													
Kereszt és vezetéknév	**Házas e' vagy nötelen**	**Hány Fiai vagynak**		**Hány Leányai vagynak**		**Van Colonicalis Háza, mellyben lakik**	**Táplállya magát**			**Tavaly Esztendőben**		**Dolgos e'**	
		15 esztendőn felül	**15 esztendőn alól**	**15 esztendőn felül**	**15 esztendőn alól**		**Kovács munkából**	**Szántásból, vetésből**	**vagy miképen**	**Mindenkor otthon tartózkodott**	**Tsapongott hol, és menynyi ideig**	**Henyelő**	**Dolgos**
KAZA													
Kis János	házas	1	2	1	1	subinquilinus	+	-	-	+	-	-	+
Lázók András	ua.	-	1	-	-	ua.	+		és paraszti munkából	+	-	-	+
Bajzát Gábor	ua.	-	-	-	-	ua.	-	-	ua.	+	-	-	+
Bajzát Antalné	özv.	1	-	-	-	ua.	-	-	asszonyi munkából	+	-	-	+
Kis Ferencz	házas	-	2	-	-	ua.	+	-	és paraszti munkából	+	-	-	+
Ruszó Ignácz	ua.	-	-	1	1	ua.	-	-	ua.	+	-	-	+
Kalocsai Pál	ua.	-	-	-	-	ua.	+	-	paraszti munkából és hegedűlésből	+	-	-	+
GALGÓCZ													
Horváth András	házas	-	2		1	subinquilinus	+	-	és hegedűlésből	+	-	-	+
F(ELSŐ) NYÁRÁD													
Kuru Mátyás	házas	-	2	-	3	subinquilinus	kovács munkából	-	-	itthon tartózkodott	-	-	+

Kálló András	ua.	1	-	-	1	ua.	-	-	hegedű-lésből és paraszti munkából	+	-	-	hegedűs és paraszti munkás
Tóldi Éva	özvegy	-	-	-	1	ua.	-	-	asszonyi paraszt munkából	+	-	-	dolgos
KURITTYÁN													
Dányi Gáspár	házas	-	-	2	2	ua.	kovács munkából	-	-	+	-	-	dolgos
Boris Mihály	ua.	-	1	-	1	ua.	-	-	mint nyomorúl-tat felesége táplállya	+	-	henyélő nyo-morúlt	-
JÁKFALVA													
Kuru Sámuel	ua.	-	2	-	-	ua.	kovács munkából	-	-	+	-	-	dolgos
DÖVÉNY													
Csemer Ferenc	ua.	-	-	-	-	ua.	-	-	mint öreget a felesége táplállya	+	-	henyélő	-
Váradi Mátyás	ua.	-	-	-	1	ua.	-	-	mezei pásztor	+	-	-	marha pásztor
Váradi János	ua.	-	1	-	1	ua.	kovács munkából	-	-	+	-	-	dolgos
BOLDVA													
Bodi János	házas	-	-	1	1	subinquili-nus	-	-	paraszti munkából és hegedű-lésből	itthon tartóz-kodott	-	-	+
Farkas András	ua.	1	-	-	-	ua.	-	-	paraszti munkából	+	-	-	+

Buri Miklós	ua.	1	-	-	-	ua.	+	-	és lovakkal való kereske-désből	+	-	-	+
Farkas Mihályné	özvegy	2	-	-	1	ua.	-	-	paraszti munkából és hegedű-lésből	+	-	-	+
Bódi István	házas	-	2	-	-	ua.	-	-	ua.	+	-	-	+
Toldi Dávid	ua.	-	-	2	1	ua.	-	-	nyomorult felesége táplállya	+	-	-	-
Vaskó Mihály	ua.	-	2	-	-	ua.	+	-	és paraszti munkából	+	-	-	+
Horváth Györgyné	katoná-né	1	-	2	-	ua.	-	-	fonásbúl és ma-dzagcsi-nálásbúl	+	-	-	+
Tot Pál Maris	özvegy	-	-	-	-	ua.	-	-	asszonyi munkából	+	-	-	+
ZILIZ													
Bangó Gergely	házas	-	1	-	3	subinquili-nus	-	-	paraszti munkából és hegedű-lésből	itthon tartóz-kodott	-	-	+
Bancsók József	ua.	-	1	-	1	ua.	-	-	ua.	+	-	-	+
Vaskó György	ua.	-	1	-	1	ua.	kovács munkábul	-	és paraszti munkából	+	-	-	+
FINKE													
Kis István	ua.	1	1	-	1	ua.	+	-	-	+	-	-	+
Bódi István	ua.	-	-	-	-	ua.	-	-	paraszti munkából és hegedű-lésből	+	-	-	+

Budai Gáspár	ua.	-	-	1	1	ua.	+	-	télbe hegedűs, nyárba paraszti munkás	+	-	-	+
Bódi Gergely	ua.	-	-	-	-	ua.	-	-	ua.	Szent Mihály napkor jött ide Kápolnárúl	-	-	+
BALAJT													
Kis János	ua.	-	1	-	2	ua.	-	-	paraszti munkából és lókeres-kedésből	itthon tartóz-kodott	-	-	+
Nyiri Ferenc	ua.	-	1	-	2	ua.	+	-	-	Zádor falubúl ment oda lakni múlt tavaszon	-	-	+
D(ISZNÓS) HORVÁTI													
Dányi György	házas	1	2	1	2	subinquili-nus	kovács munkából	-	-	otthon tartóz-kodott	-	-	dolgos
MUCSONY													
Buri János	ua.	-	1	-	2	ua.	+	-	-	Szent Péterrűl ment oda lakni ezelőtt 6 héttel	-	-	+
SZUHOGY													
Kis Mihály	ua.	1	-	-	3	ua.	+	-	-	itthon tartóz-kodott	-	-	+

Lazok András	ua.	-	1	-	1	ua.	-	-	hegedű-lésből és paraszti munkából	+	-	-	+
KÁLLÓ													
Budai András	ua.	-	3	-	-	ua.	+	-	és hegedű-lésből	+	-	-	+
EDELÉNY													
Bari András	ua.	-	-	-	2	ua.	+	-	ua.	+	-	-	+
Budai György	ua.	1	3	-	2	ua.	+	-	-	+	-	-	+
Bódi György	ua.	-	-	-	2	ua.	-	-	paraszti munkából és hegedű-lésből	aratáskor jött ide Fülérül	-	-	+
Váradi Gáspár	ua.	1	1	-	-	ua.	-	-	pásztor-ságból és kosárkö-tésből	Radistyán-ból jött Szent Mihály Nap után	-	-	+
HANGÁCS													
Koszoru Ferenc	házas	-	1	-	2	subinquili-nus	kovács munkából	-	és paraszti munkából	itthon tarrtóz-kodott	-	-	+
NYOMÁR													
Buri György	ua.	-	1	-	2	ua.	+	-	ua.	+	-	-	+
Buri András	ua.	-	1	-	1	ua.	+	-	ua.	+	-	-	+
ASZALÓ													
Tóth György	ua.	-	1	-	1	inquilinus	+	-	-	+	-	-	+
Nagy Ferenc	ua.	-	1	-	2	ua.	+	-	-	+	-	-	+
Bogár Zsiga	ua.	-	1	-	2	ua.	+	-	és paraszti munkából	+	-	-	+
PÁLFALVA													
Csupor Mátyás	ua.	-	2	-	2	ua.	+	-	ua.	+	-	-	+

ARNÓT													
Csúpor Ferenc	ua.	-	2	-	1	subinquilinus	+	-	-	a múlt őszszel ment Babárúl lakóul oda	-	-	+
VÁMOS[a]													
Kis Ferenc	házas	1	-	-	-	inquilinus	+	-	-	+	-	-	+
Kis József	ua.	-	1	-	-	ua.	+	-	-	+	-	-	+
Tenkei György	ua.	-	1	-	1	ua.	+	-	-	+	-	-	+
Horvát Sámuel	ua.	-	1	-	2	subinquilinus	+	+	conventionatus cseléd a kertész mellett	+	-	-	+
Csiklya László	ua.	-	2	-	1	inquilinus	-	-	paraszti munkából és hegedűlésből	+	-	-	+
Somlyódi Andrásné	katonané	2	-	1	1	ua.	-	-	paraszti munkából	+	-	-	+
Csirke Ferenc	házas	-	-	-	-	ua.	-	-	ua.	+	-	-	+
Kis Jánosné	özvegy	-	2	-	-	ua.	-	-	fonásból és más asszonyi munkából	+	-	-	+
BORSOD													
Kis György	házas	-	-	-	2	ua.	+	-	-	+	-	-	+
A(LSÓ) TELEKES													
Danyi György	házas	1	1	1	1	subinquilinus	kovács munkából	-	-	+	-	-	dolgos
Ruszo András	ua.	-	-	-	2	ua.	-	-	hegedűlésből	-	tsapongó Nemes Gömör vármegyében	henyélő	-

R(UDA) BÁNYA													
Kuru Ferenc	ua.	-	2	-	-	ua.	kovács munkából	-	-	otthon tartózkodik	-	-	dolgos
Ruszo András	ua.	-	-	-	3	ua.	-	-	helység pásztora	+	-	-	+
FELSŐ KELETSÉNY													
Lázok Ferenc	ua.	-	1	-	1	subinquilinus	kovács munkából	-	-	+	-	+	-
LÁD BESENYŐ													
Rigo András	házas	1	-	-	-	subinquilinus	kovács munkából	-	-	otthon tartózkodik	-	-	dolgos
Siroki Ferenc	házas	1	1	1	1	ua.	-	-	helység csikósa	+	-	-	+
Horváth Ádám	házas	1	-	-	4	ua.	kovács munkából	-	-	+	-	-	dolgos
Danyi Ferenc	házas	-	1	-	1	ua.	-	-	pásztorságból	+	-	-	+
Rigó György	házas	-	-	-	4	ua.	-	-	nyomorult koldulással	+	-	-	nyomorult
HEGYMEG													
Bancsók Sándor	házas	-	-	-	1	subinquilinus	-	-	pásztorságból	otthon tartózkodik	-	-	dolgos
Zsigmond Dávid	ua.	-	2	-	2	ua.	-	-	pásztorságból	+	-	-	+
SZAKÁTSI													
Budai András	házas	-	-	-	1	ua.	kovács munkából	-	-	+	-	-	dolgos

IROTA													
Sarkadi Márton	házas	1	2	-	2	inquilinus	-	-	télbe hegedű-léssel, nyárba paraszt munkával	+	-	-	dolgos
Budai Ferenc	ua.	-	1	-	2	ua.	kovács munkából	-	-	+	-	-	+
Budai Mihály	ua.	-	1	-	3	föld házba lakik	-	-	helység baktere		tsapong falun	henyélő	-
R(AKACA) SZEND													
Ficku György	házas	1	2	1	3	subinquili-nus	kovács munkából	-	-	otthon tartókodik	-	-	dolgos
Kuru Ferenc	ua.	-	-	-	-	-	-	-	szolgálat-tyából	+	-	-	+
Horváth Ilona	özvegy asszony	-	-	-	-	-	-	-	paraszti munkából	+	-	-	+
GALVÁCS													
Kalocsai Mihály	házas	1	1	1	-	subinquili-nus	kovács munkából	-	-	+	-	-	+
Zsiros János	ua.	1	-	-	2	föld házba lakik	-	-	helység bornyásza	-	tsapon-gott majd egész hét hónapig	henyélő	+
SZALONNA													
Bari Zsigmond	házas	-	-	-	2	subinquili-nus	kovács munkából	-	-	otthon tartóz-kodik	-	-	dolgos
Kalocsai Ferenc	ua.	-	2	-	4	ua.	-	-	hegedű-lésből és paraszti munkából	+	-	-	dolgos
Guba Samu	ua.	-	1	-	-	ua.	-	-	paraszti munkából	+	-	-	+

MESZES													
Guba Ferenc	házas	-	3	-	-	subinquilinus	-	-	télbe hegedűlésből, nyárba paraszti munkából	+	-	-	+
Guba András	ua.	-	2	1	-	ua.	kovács munkából	-	-	+	-	-	+
ifj Guba András	ua.	-	-	-	-	ua.	-	-	paraszti munkából	+	-	-	+
Berki Zsuzsi	katonáné	-	-	-	-	zsellérségen lakik	-	-	paraszti munkából	+	-	-	+
Csiko György	házas	-	2	-	1	subinquilinus	kovács munkából	-	-	+	-	-	+
MARTONYI													
Ficku András	házas	2	1	-	-	subinquilinus	kovács munkából	-	-	otthon tartózkodik	-	-	dolgos
Grulyo István	ua.	-	-	1	-	ua.	-	-	paraszti munkából	+	-	-	+
Guba Gábor	ua.	-	1	-	-	ua.	-	-	uraság kerüllője	+	-	henyélő	-
Ragályi György	ua.	-	2	-	-	föld házba lakik	-	-	paraszti munkából	+	-	-	dolgos
Kalocsai Maris	özvegy asszony	1	-	1	1	zsellérségen lakik	-	-	ua.	+	-	-	+
SZENDRŐ													
Kalocsai Mihály	házas	-	1	-	2	subinquilinus	-	-	hegedűlésből és paraszti munkából	otthon tartózkodik	-	-	dolgos
Nani András	ua.	-	1	-	-	ua.	kovács munkából	-	-	+	-	-	+
Illyku Ferenc	ua.	-	1	-	-	ua.	-	-	paraszti munkából	+	-	-	+
Csiklo Ferenc	ua.	-	-	-	-	ua.	ua.	-	-	+	-	-	+

Siroki Maris	özvegy asszony	-	-	-	-	zsellérségen lakik	-	-	ua.	+	-	-	+
ABOD													
Csiko Mihály	házas	1	-	-	1	subinquilinus	kovács munkából	-	-	otthon tartózkodik	-	-	dolgos
Dolányi György	ua.	-	-	-	-	ua.	-	-	paraszti munkából	+	-	-	dolgos
ifj Dolányi György	ua.	-	2	-	2	föld házba lakik	-	-	pásztorságából	+	-	-	+
Csiko Sándor	ua.	-	3	-	2	ua.	-	-	helység baktere	-	-	henyélő	-
Dolányi András	ua.	-	-	-	2	subinquilinus	-	-	paraszti munkából	-	-	-	dolgos
RAKACZA													
Ficku Mihály	házas	1	-	-	-	subinquilinus	kovács munkából	-	-	otthon tartózkodik	-	-	dolgos
Csucsi Ferenc	ua.	-	2	-	1	inquilinus	-	-	paraszti munkából	+	-	-	+
Budai Gáspár	ua.	-	2	-	1	subinquilinus	-	-	ua.	+	-	-	+
VISZLÓ													
Ficku László	házas	-	-	1	3	ua.	kovács munkából	-	-	+	-	-	+
SZ(ENT) JAKAB													
Ficku György	házas	-	2	1	3	ua.	ua.	-	-	+	-	-	+
Ruszo Ferenc	ua.	1	3	-	-	föld házba lakik	-	-	helység pásztora	+	-	-	+
LAK													
Lázi György	házas	-	1	-	-	subinquilinus	-	-	télbe hegedűléssel, nyárba paraszti munkával	otthon tartózkodik	-	-	dolgos
Lázi János	ua.	-	-	-	-	ua.	-	-	paraszti munkából	+	-	-	dolgos

Lázi György	ua.	1	1	-	-	ua.	-	-	ua.	+	-	-	dolgos
Lázi István	ua.	-	-	-	-	ua.	-	-	ua.	+	-	-	+
Budai András	ua.	2	-	-	-	subinquilinus	-	-	ua.	+	-	-	+

Az Egri Járásbéli Czigányoknak egyben irattatásárúl való Laistrom pro Anno 797.

A' Czigányok öszveirásának Formája													
Kereszt és vezetéknév	**Házas e' vagy nőtelen**	**Hány Fiai vagynak**		**Hány Leányai vagynak**		**Van Colonicalis Háza, mellyben lakik**	**Táplállya magát**			**Tavaly Esztendőben**		**Dolgos e'**	
		15 esztendőn felül	**15 esztendőn alól**	**15 esztendőn felül**	**15 esztendőn alól**		**Kovács munkából**	**Szántásból, vetésből**	**vagy miképen**	**Mindenkor otthon tartózkodott**	**Tsapongott hol, és menynyi ideig**	**Henyelő**	**Dolgos**
NOVAJ													
Surányi Mihály	házas	-	-	-	2	van	-	helység kocsisa		mindenkor	-	-	dolgos
Surányi Ferenc	házas	-	1	-	-	van	-	paraszti dologgal		mindenkor	-	-	dolgos
Surányi Márton	házas	-	2	-	-	nincs	-	paraszti dologgal		mindenkor	-	-	dolgos
OSTOROS													
Surányiné	özvegy	1 katona	-	-	-	nincs	-	-	koldúl	mindenkor	-	henyélő	-
KIS TÁLLYA													
Német Márton	házas	1	4	-	-	van	kovács munkából	-	némely paraszti dologból	mindenkor	-	-	dolgos
Csipkés Márton	házas	1	3	-	1	van	-	-	hegedűs	mindenkor	-	henyélő	-

ANDORNAK													
Peka Mihály	házas	-	2	-	2	nincsen	kovács munkából	-	egyel mással kereske-dik a felesége	mindenkor	-	-	dolgos
Dézsán György	házas	-	2	1	-	nincsen	kovács munká-ból és	-	a felesége egyel mással kereske-dik	mindenkor	-	henyélő	-
Német Márton	házas	-	2	-	1	nincsen	kovácso-lásból és	-	paraszti dologból	mindenkor	-	-	dolgos
SZIHALOM													
Horvát Gergely	házas	1	1	-	2	van	kovácso-lásból és	-	hegedű-lésből és koldul	mindenkor	-	henyélö	-
Horvát Ferenc	házas	-	-	-	-	nincs	kovácso-lásból	-	hegedű-lésből és koldúlás-ból	mindenkor	-	henyélő	-
SZENT ISTVÁN													
Burai Mátyás	házas	-	1	-	1	nincsen	-	-	hegedüs és koldús	mindenkor	-	henyélő és beteges	-
M(EZŐ) KÖVESD													
Burai Mihály	házas	1	-	1	-	van	kovácso-lásból	-	-	mindenkor	-	-	dolgos
Surányi János, katona	házas	-	3	-	-	van	-	-	koldúl	mindenkor	-	henyélő	-
Lukács Ferenc, katona	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
ifj Paczók Ferenc	házas	-	3	-	1	van	kovácso-lásból és	-	hegedű-lésből	mindenkor	-	henyélő	-
ör Paczók Ferencné	özvegy	-	2	1	-	van	kovácso-lásból és	-	kérege-tésből	mindenkor	-	henyélő	-
Lakatos János	házas	-	-	-	-	nincs	serpenyőt foldoz	-	-	mindenkor	-	henyélő	-

VALK													
Panto András	házas	-	2	-	1	van	-	-	paraszti dolgokból	mindenkor	-	-	dolgos
NÉGYES													
Német János	házas	-	1	-	-	nincs	kovács munkából	-	-	mindenkor	-	-	dolgos
Borló Ferenc	házas	-	-	-	1	nincs	-	-	helység pásztora	-	Valkón lakott csak Szent György napkor jött Négyesre	henyélő	dolgos
DOROGMA													
Farkas József	házas	-	2	-	-	van	kovács	-	-	Egyeken lakott	-	-	dolgos
Kabai György	ua.	1	1	1	1	nincs	ua.	-	-	ua.	-	-	+
TARD													
Lakatos János	házas	2	-	-	-	van	lakatos	-	-	otthon	-	-	dolgos
Lábas István	ua.	2	-	2	-	van	kovács	-	-	otthon	-	-	dolgos
Lábas Mihály	ua.	2	-	2	-	van	ua.	-	-	otthon	-	-	dolgos
KERESZTES													
Farkas György	házas	-	-	1	-	+	+	-	-	+	-	-	+
ifj Farkas György	ua.	-	1	-	1	+	+	-	-	+	-	-	+
Farkas Ferenc	ua.	1	1	-	1	+	+	-	-	+	-	-	+
Farkas István	ua.	-	3	-	-	+	+	-	-	+	-	-	+
Lukáts János	ua.	1	3	-	-	+	+	-	-	-	+	-	+
Lukáts Ferenc	ua.	-	2	1	1	+	+	-	-	+	-	-	+
Lukáts Jóska	ua.	-	1	-	-	+	-	-	pásztor	+	-	-	+
Budai György	ua.	-	1	1	1	+	-	-	muzsikus	-	tsapon-gott	-	-
Rozsályi Gábor	ua.	-	2	-	-	zsellér	-	-	brúgós	+	-	-	-
Botos György	ua.	-	1	-	-	zsellér	-	-	paraszt munkás	+	-	-	+

KÁTS													
Hamzók Gyurka	ua.	-	1	-	1	nincs	-	-	paraszt munkás	+	-	-	+
KIS GYŐR													
Hamzók János	ua.	-	1	-	3	+	+	-	-	+	-	+	-
Hamzók György	ua.	1	1	1	-	+	+	-	-	+	-	+	-
Hamzók Mihály	ua.	-	-	-		-	-	-	kondás	-	-	-	-
Horváth András	ua.	-	1	-	-	-	+	-	-	+	-	-	1
EMŐD													
Zámbó Gergely	ua.	-	2	-	-	+	+	-	-	+	-	-	+
Zámbó Mihály	ua.	-	2	1	2	+	+	-	-	+	-	-	+
Farkas István	ua.	-	1	-	-	+	+	-	-	+	-	-	+
Farkas András	ua.	-	3	-	-	+	-	-	hegedűs	+	-	-	+
Farkas Zsiga	ua.	-	-	-	-	+	-	-	ua.	+	-	-	-
Farkas György	ua.	-	-	-	1	-	-	-	kapás	+	-	-	1
ARANYOS													
Balog Klára	özvegy	-	-	-	-	+	-	-	-	+	-	+	-
Virág Ilona	ua.	-	-	1	-	-	-	-	-	+	-	+	-
GELEJ													
Botos Ádám	házas	-	1	-	2	+	+	-	-	+	-	-	+
Fakó[b] György	ua.	-	2	-	5	+	+	-	-	+	-	-	+
Váradi György	ua.	-	3	-	-	+	+	-	-	+	-	-	+
Botos István	ua.	-	2	-	-	+	+	-	-	+	-	-	+
Farkas Mihály	ua.	-	-	-	-	-	+	-	-	+	-	-	+
Váradi Sándor	ua.	-	2	-	-	+	+	-	-	+	-	-	+
GESZT													
Illés István	ua.	-	3	-	2	+	+	-	és kapás	+	-	-	+
M(EZŐ) NYÁRÁD													
Bódi András	ua.	1	3	-	1	+	+	-	-	+	-	-	+

NAGYMIHÁLY													
Balog Miklós	házas	1	-	-	-	van	-	-	lóval kereskedik	itthon	-	-	+
Tyukodi János	ua.	-	-	-	-	van	-	-	paraszti munkás	itthon	-	-	dolgos
Poczók András	ua.	-	-	-	1	van	kovács és	-	muzsikus	itthon	-	-	dolgos
Balog György	ua.	-	1	-	-	van	-	-	lócserélő	itthon	-	henyélő	-
Poczók István	ua.	-	1	-	-	van	kovács	-	-	itthon	-	henyélő	-
Vak András	ua.	-	-	-	-	van	-	-	-	itthon	-	henyélő	-
Fódozó Dávid	-	-	-	-	-	van	földozó rézműves	-	-	itthon	-	-	dolgos
Tyukodi Laczi	nőtelen	-	-	-	-	van	-	-	paraszt munkás vólna	itthon	-	henyélő	-
Balog Bogdán	házas	2	-	-	1	van	-	-	kondás	-	-	-	kondás
Merutza Jóska	ua.	2	-	1	1	van	-	-	-	itthon	-	heverő	-
BÁBOLNA													
Subi István	házas	-	-	-	-	van	kovács	-	-	Poroszlón lakott	-	-	dolgos
LÖVŐ													
Barizs János	házas	-	2	-	-	van	kovács munkából	-	-	mindenkor	-	-	dolgos
SÁLY													
Rozsáli Zsigmond	házas	-	-	1	1	van	kovács munkából	-	-	mindenkor	-	-	dolgos
Lakatos Gáspár	házas	-	2	-	2	nincs	kovácsol	-	és a felesége kéreget	-	esztendőnél tovább Görömbölyön és másutt csapongott	henyélő	-
Lakatos Palkó	ua.	-	2	-	2	nincs	ua.	-	ua.	-	ua.	henyélő	-
Lakatos György	ua.	-	1	-	1	nincs	ua.	-	ua.	-	ua.	+	-

Lakatos Gergely	ua.	-	1	-	1	nincs	ua.	-	ua.	-	ua.	+	-
Lakatos Antal	ua.	-	-	-	-	nincs	ua.	-	ua.	-	ua.	+	-
Lakatos Miska	ua.	-	2	-	1	nincs	ua.	-	ua.	-	csavargó	+	-
Rozsáli Ádám	ua.	-	-	-	1	van	kovácsolásból	-	-	mindenkor	-	-	dolgos
T(IBOLD) DARÓCZ													
Német Farkas	házas	1	1	-	-	van	kovács és hegedűs	-	a felesége kéreget	mindenkor	-	henyélő	-
Czigány Ferenc	ua.	-	-	-	-	nincs	-	-	bornyú pásztor és paraszti dologból	-	-	-	dolgos
SZOMOLYA													
Magyarádi Rebeka	özvegy	1	-	1	-	van	a fia kovács	-	maga pedig kéreget	mindenkor	-	henyélő	-
Lakatos György	házas	-	-	-	3	ua.	kovácsolásból és	-	a felesége házal	+	-	+	-
Farkas András	ua.	-	2	-	-	ua.	ua.	-	ua.	+		+	-
Surányi József	ua.	-	2	-	1	ua.	kovács és hegedűs	-	ua.	+	-	+	-
NOSZVAJ													
Csóka Illés	házas	-	2	-	2	van	kovács munkából és	-	a felesége házal	mindenkor	-	henyélő	-
Újvári Zsuzsanna	özvegy	-	-	-	2	ua.	-	-	koldúl	+	-	henyélő	-
Bolha Ágnes	ua.	-	-	1	-	nincs	-	-	koldúl	+	-	henyélő	-
ZSÉRC													
Nagy András	házas	1	1	-	1	van	helység kovácsa	-	-	mindenkor	-	-	dolgos
Csóka János	ua.	-	1	-	2	ua.	kovács és hegedűs	-	-	+	-	-	dolgos
CSERÉPFALU													
Bari János	házas	-	4	1	-	van	kovács és hegedűs	-	a felesége házal	mindenkor	-	henyélő	-

Bari Márton	ua.	-	1	-	2	ua.	ua.	-	ua.	+	-	+	-
Bari József	ua.	-	1	-	-	ua.	ua.	-	ua.	+	-	+	-
Farkas János	ua.	-	-	-	1	ua.	kovácsolásból	-	ua.	+	-	-	dolgos
BOGÁCS													
Surányi Mátyás	házas	-	1	-	2	van	kovács	-	-	mindenkor	-	-	dolgos
Kolompár György	ua.	-	1	-	1	ua.	lakatos	-	a felesége házal	mindenkor	-	henyélő	-

Sz(ent) Péteri Járásbéli Uj Parasztok öszve irássa p(ro) A(nn)o [1796]

A' Czigányok öszveirásának Formája													
Kereszt és vezetéknév	**Házas e' vagy nőtelen**	**Hány Fiai vagynak**		**Hány Leányai vagynak**		**Van Colonicalis Háza, mellyben lakik**	**Táplállya magát**			**Tavaly Esztendőben**		**Dolgos e'**	
		15 esztendőn felül	**15 esztendőn alól**	**15 esztendőn felül**	**15 esztendőn alól**		**Kovács munkából**	**Szántásból, vetésből**	**vagy miképen**	**Mindenkor otthon tartózkodott**	**Tsapongott hol, és menynyi ideig**	**Henyelő**	**Dolgos**
SZENT MÁRTONY													
Bogdán György	házas	-	1	1	2	házba lakik	+	-	-	+	-	-	+
Csóka Károly	ua.	-	1	-	-	ua.	-	-	lócserélléssel	+	-	+	-
Csóka Ferenc	ua.	-	1	-	4	ua.	+	-	-	+	-	-	+
Csóka István	ua.	-	1	-	-	ua.	+	-	-	+	-	-	+
MÓNOSBÉL													
Boros György	házas	-	2	-	-	kunyhóban lakik	+	-	-	+	-	-	+
Csóka József	ua.	-	1	-	1	házba lakik	-	-	kézi munkával	+	-	-	+

APÁTFALVA[c]													
	házas	-	-	-	-	házban lakik	-	-	esztergályos	+	-	-	+
	ua.	-	-	-	-	ua.	-	-	ua.	+	-	-	+
	ua.	1	-	3	-	ua.	-	-	kézi munkával	+	-	-	+
	ua.	-	2	-	2	ua.	-	-	ua.	+	-	-	+
BEKÖLCZE													
Csóka Ferenc	házas	-	2	1	1	házban lakik	+	-	-	+	-	-	+
L(ÉNÁRD) DARÓCZ													
Bari Mihály	házas	-	2	-	1	házban lakik	+	-	-	+	-	-	+
Váradi Ferenc	ua.	-	-	-	-	kunyhóban lakik	-	-	bornyász	+	-	-	+
Ruszó István	ua.	1	-	-	1	ua.	-	-	ludász	+	-	-	+
OMÁNY													
Nagy János	házas	-	-	-	-	házban lakik	+	-	-	+	-	-	+
Váradi János	ua.	-	1	-	1	kunyhóban lakik	-	-	házi szolga	+	-	-	+
CSOKVA													
Nagy János	házas	-	-	-	3	falu házában lakik	+	-	-	+	-	-	+
Váradi Sándor	ua.	-	1	-	1	ua.	-	-	bornyász	+	-	-	+
Csóka János	ua.	-	1	-	1	ua.	-	-	ludász	+	-	-	+
CSERNEJ													
Bari György	házas	-	-	-	1	kunyhóban lakik	+	-	-	+	-	-	+
Bari Farkas	ua.	-	2	-	1	házban lakik	+	-	-	+	-	-	+
Rubint László	ua.	-	-	1	-	kunyhóban lakik	-	-	koldúlással	+	-	koldús	-
Berki Ignác	ua.	-	-	-	-	ua.	-	kézi munkával	-	+	-	-	+

BALATONY													
Csóka János	házas	-	-	-	-	házban lakik	-	-	lócseréléssel	+	-	+	-
Csóka Ferenc	ua.	-	1	-	2	ua.	-	-	kézi munkával	+	-	-	+
Csóka Mihály	ua.	1	-	-	-	ua.	+	-	-	+	-	-	+
Bari Márton	ua.	-	1	-	4	ua.	-	-	kézi munkával	+	-	-	+
NÁDASD													
Csóka Illés	házas	-	-	1	3	kunyhóban lakik	-	-	koldúlással	+	-	-	koldús
SÁTA													
Jónás János	házas	-	3	-	3	házban lakik	+	-	-	+	-	-	+
Váradi Mihály	ua.	1	2	-	1	ua.	-	-	ménes pásztor	+	-	-	+
Váradi Ferenc	ua.	1	1	1	1	kunyhóban lakik	-	-	koldúlással	+	-	-	koldús
VELEZD													
Kis András	házas	1	1	1	-	falu házában lakik	+	-	-	+	-	-	+
Bari Balázs	ua.	-	1	-	1	kunyhóban lakik	-	-	lovász	+	-	-	+
Farkas Sándor	ua.	-	1	-	3	ua.	-	-	kézi munkás	+	-	-	+
VÁRKONY													
Bari Mihály	házas	2	1	-	2	házban lakik	-	-	lúd pásztor	+	-	-	+
Csóka György	ua.	-	1	-	3	ua.	-	-	lovász	+	-	-	+
Farkas János	ua.	2	1	-	2	ua.	-	-	ua.	+	-	-	+
Farkas György	ua.	-	-	-	2	ua.	-	-	ua.	+	-	-	+
Bari Mátyás	ua.	-	1	-	-	ua.	+	-	-	+	-	-	+
Bari Ferenc	ua.	-	1	-	1	ua.	+	-	-	+	-	-	+
Berki János	ua.	1	2	-	1	ua.	-	-	kézi munkás	+	-	-	+

Baranyi János	ua.	1	1	-	-	kunyhó-ban lakik	-	-	koldús	+	-	+	-
ARLÓ													
Ör Váradi Márton	házas	-	1	-	1	házban lakik	+	-	-	+	-	-	+
ifj Váradi Márton	ua.	-	2	-	1	ua.	-	-	házi szolga	+	-	-	+
Váradi György	ua.	-	1	-	1	ua.	-	-	kézi munkából	+	-	-	+
Váradi János	ua.	-	-	-	-	ua.	+	-	-	+	-	-	+
Kanyár János	ua.	-	1	-	2	ua.	+	-	-	+	-	-	+
Berki Miklós	ua.	1	2	2	-	ua.	-	-	-	+	-	-	+
Sarlós Rozália	övegy	-	1	1	-	zsellér	-	-	koldus	+	-	+	-
CZENTER													
Samu Sándor	házas	-	-	-	1	házban lakik	-	-	bornyász	+	-	-	+
KIRÁLD													
Bari András	házas	-	1	-	1	kunyhó-ban lakik	+	-	-	+	-	-	+
S(AJÓ) NÉMETHI													
Jónás Mátyás	házas	1	2	-	-	házban lakik	-	-	lovász	+	-	-	+
Lázár László	ua.	2	3	-	4	kunyhó-ban lakik	-	-	lúdász	+	-	-	+
MERCSE													
Szitai András	házas	-	-	-	-	házban lakik	+	-	-	+	-	-	+
Kuru György	ua.	-	1	1	1	kunyhó-ban lakik	-	-	házi kuldús	+	-	+	-
Bari Anna	özvegy	-	1	1	1	házban lakik	-	-	kézi munkából	+	-	-	+
UPPONY													
Csóka András	házas	-	-	-	-	házban lakik	-	-	lovász	+	-	-	+
Csóka István	ua.	-	-	-	-	ua.	-	-	ua.	+	-	-	+

BÓTA													
Bari Tamás	házas	-	-	1	2	házban lakik	+	-	-	+	-	-	+
Bari György	ua.	-	2	-	1	zsellér	+	-	-	+	-	-	+
DISZNÓSD													
Dáni István	házas	-	1	-	-	házban lakik	+	-	-	+	-	-	+
Guba János	ua.	-	1	1	-	ua.	+	-	-	+	-	-	+
Marton Ferenc	ua.	-	-	-	2	ua.	-	-	kézi munkából	+	-	-	+
Berki Miklós	ua.	-	2	-	-	ua.	-	-	bornyász	+	-	-	+
Bartus Ferenc	ua.	-	-	-	1	ua.	-	-	házi szolga	+	-	-	+
Berki László	ua.	-	2	-	2	kunyhóban lakik	-	-	lovász	+	-	-	+
Guba Gáspár	ua.	1	-	1	1	falu házában lakik	1	-	-	+	-	-	+
Budai Mihály	nőtelen	-	-	-	-	-	-	-	házi szolga	+	-	-	+
DOMAHÁZA													
Marton Mihály	házas	-	1	-	1	házban lakik	-	-	kézi munkából	+	-	-	+
Maton Kozma	+	-	3	-	1	ua.	-	-	ua.	+	-	-	+
SIKÁTOR													
Radics János	házas	-	1	-	1	házban lakik	-	-	kézi munkából	+	-	-	+
CSÉPÁNY													
Lázár János	házas	-	1	-	2	házban lakik	-	-	lovász	+	-	-	+
Csóka István	ua.	-	-	-	3	ua.	-	-	kézi munkás	+	-	-	+
Borsos György	ua.	-	3	-	-	kunyhóban lakik	-	-	bornyász	+	-	-	+
ÓZD													
Dániel József	házas	-	2	-	-	házban lakik	-	-	jó hegedűs	+	-	-	+

Csóka András	ua.	-	-	-	-	falu házában lakik	-	-	lovász	+	-	-	+
BOLYOK													
Radics Sándor	házas	-	1	-	1	házban lakik	+	-	-	+	-	-	+
Berki Ferenc	ua.	-	1	-	-	zsellér	-	-	csordás	+	-	-	+
Radics Ilona	katonáné	-	-	-	1	ua.	-	-	kézi munkából	+	-	-	+
Csipkés János	házas	-	2	-	1	házban lakik	-	-	hegedűs	+	-	+	-
Farkas Mihály	ua.	1	3	-	1	ua.	+	-	-	+	-	-	+
Lázár János	ua.	-	2	-	3	ua.	-	-	kézi munkából	+	-	-	+
Lázár András	ua.	-	-	-	1	ua.	-	-	ua.	+	-	-	+
Csipkés Mihály	ua.	-	-	-	1	ua.	-	-	hegedűs	+	-	+	-
Lázár Mihály	nőtelen	-	-	-	-	-	-	-	házi szolga	+	-	-	+
Radics Mihály	házas	-	-	1	-	házban lakik	-	-	uraság hajdúja	+	-	-	+
JÁRDÁNHÁZA													
Bartus László	házas	-	2	1	1	házban lakik	-	-	kézi munkából	+	-	-	+
Radics Ferenc	ua.	-	-	-	-	ua.	+	-	-	+	-	-	+
Radics János	ua.	-	1	-	1	ua.	+	-	-	+	-	-	+
Dancsók Ferenc	ua.	-	1	-	1	kunyhó-ban lakik	-	-	borjú pásztor	+	-	-	+
KAZINCZ													
Buri Ferenc	házas	-	-	-	2	van	kovács	-	-	mindenkor	-	-	dolgos
Kis Mihály	házas	-	-	-	2	van	ua.	-	-	-	Berentén lakott	-	+
Buri János	házas	-	2	-	1	nincs	-	-	mezei munkával	+	-	-	+

BARCZIKA													
Vadászi János	házas	-	-	-	-	van	-	-	mezei munkával	+	-	-	+
IVÁNKA													
Budai Mihály	házas	1	3	-	4	van	-	-	hegedűs	+	-	-	-
VADNA													
Palczek András	házas	1	2	-	1	nincs	+	-	-	-	Putnokon sok esztendeig	-	+
BARCZA													
Buri András	házas	-	-	-	1	van	+	-	-	-	Alacskán lakott 2 esztendeig	-	+
BÁNHORVÁTI													
Kis András	házas	1	1	2	-	van	+	-	-	+	-	-	+
Radics Gábor	házas	1	1	-	1	van	+	-	-	+	-	-	+
BÁNFALVA													
Kis Ferenc	házas	-	-	-	2	van	+	-	-	+	-	-	+
Oláh János	házas	-	-	-	-	van	-	-	mezei munkával	+	-	-	+
Kónya György	özvegy	-	-	-	-	nincs	-	-	koldúl	+	-	-	-
Horváth József	házas	-	1	-	1	nincs	-	-	borjú pásztor	-	múlt 1795 esztendőben Putnokon lakott	-	-
DÉDES													
Berki András	házas	-	2	-	2	van	+	-	-	+	-	-	+
Berki György	özvegy	-	1	-	-	nincs	-	-	mezei munkával	-	Mályinkában lakott	-	+
Berki Mihály	házas	-	1	-	1	nincs	+	-	-	+	-	-	+
TAPOLCSÁNY													
Nagy András	házas	-	1	-	-	van	+	-	-	+	-	-	+
NEKÉZSENY													
Sohai	házas	-	1	-	1	nincs	-	-	mezei munkával	mindenkor	-	-	+

VISNYÓ													
Dányi Mihály	házas	-	-	-	2	van	kovács	-	-	-	Daróczon és Ládon lakott	-	dolgos
Galamb József	házas	1	2	-	2	nincs	ua.	-	-	-	Ládon lakott	-	+
SZILVÁS													
Bogdány Illés	házas	1	-	1	2	van	ua.	-	-	mindenkor	-	-	+
Nagy András	házas	1	-	-	-	van	ua.	-	-	+	-	-	+
Bartus János	házas	-	1	-	-	nincs	-	-	borjú pásztor	-	Nádasd-on lakott mindig	-	-
Oláh Károly	házas	-	1	-	-	nincs	-	-	csikós	-	Tamási-ban lakott mindig	-	-
MÁLYINKA													
Nagy András	nőtelen	-	-	-	-	van	+	-	-	+	-	-	+
Kiss András	házas	-	2	-	1	van	+	-	-	+	-	-	+
Samu Balázs	házas	-	-	-	-	nincs	-	-	esztergá-lyos	-	Neké-zsenyben lakott mindig	-	+
TARDONA													
Kiss Mihály	házas	-	-	-	1	nincs	+	-	-	-	Barcikán lakott mindig	-	+
Jónás Márton	házas	-	-	-	1	van	-	-	mezei munkával	+	-	-	+
KÁPOLNA													
Danyi Mihály	házas	1	1	1	1	van	+	-	-	+	-	-	+
RADISTYÁN													
Kiss Gáspár	házas	-	2	-	2	van	+	-	-	+	-	-	+
Váradi György	házas	1	2	2	-	nincs	-	-	borjú pásztor	+	-	-	+
PARASZNYA													
Mota Ferenc	házas	-	-	-	-	nincs	+	-	-	+	-	-	+

Guba György	házas	-	-	-	-	nincs	+	-	-	-	Meszesen lakott mindig	-	+
Hamzók András	házas	-	-	-	1	nincs	-	-	borjú pásztor	+	-	-	-
VARBÓ													
Hamzók Ádám	házas	-	-	-	-	nincs	kovács	-	-	mindenkor	-	-	dolgos
Kiss István	özvegy	1	1	-	1	nincs	ua.	-	-	-	Finken és Daróczon lakott	-	+
KONDÓ													
Ádám György	házas	-	-	-	-	van	ua.	-	-	hét esztendő-től ólta	Kácson és Noszvajon	-	+
ALACSKA													
Danyi Mihály	házas	-	-	-	-	van	ua.	-	-	-	Varbón 2 esztendeig	-	+
Budai György	házas	-	-	1	1	van	-	-	hegedüs	mindég	-	-	-
Budai István	házas	-	-	1	1	van	+	-	-	mindenkor	-	-	+

Borsod-Abaúj-Zemplén Megyei Levéltár. IV. 501.e. 444/1797, 445/1797, 1399/1797.
Az összeírás nincs meg a megye valamennyi járásából. Az összeírás több részletben készült a járások szolgabírói kerületei szerint, a szolgabírók nem használtak egyforma kategóriákat és más-más időpontokban adták be kerületük adatait a vármegyei közgyűléshez. A szentpéteri járás adatait 1796. október 18. és november 30. között, a szendrői járását 1797. január 14–15-én vették fel, az egri járás összeírása keltezetlen. Az összeírásban használt dº (detto) rövidítést az ua. (ugyanaz) és + jelekkel váltottam fel, utóbbi igenlő választ jelez az adott oszlopban szereplő kérdésre.

Jegyzet:
a Kis Ferenc, Kis József, Tenkei György és Horváth Sámuel neve mellé oldalra ezt írták: *Ex respectu honesti status & conditionis e serie Zingarorum exmissi.*
b A név elmosódás miatt bizonytalan olvasatú.
c Az összeíró nem írta be a cigányok neveit.

37.

1799. szeptember 26. Szögliget.

Az elöljáróság levele a főszolgabíróhoz.

Tekintetes Fő Szolga Biró Úrunk !

A N(eme)s Vármegye Parantsolatya szerint fogtunk két katonanak valót egy Czigánt a Gergei Úr emberét gyerekes házas, de máskép Istentelen rantó; kár tévő, a masik Kotsis Mihály, ezt a tzigánt az Ura ki vette kezűnkből, se N(eme)s Varmegye részire, se templomba nem jarand, tsak tsavarog, ez a Kotsis Mihály tilalmas tőrő kár tévő hogy fogni mentek két fogot, és azt ki vévén kezéből mást fogot, azzal akarta verni a Birákat, és újra vidlát kapot rajok, tavaly is a nagy károkat meg tetette, se holyan hitű, szóval oda való. Kőlt Szöglig(et) Die 26 Sept(ember) 1799.

Štatn Archív Košiciah. Salamon Pál gyűjtése.

38.

1805. Simánd.

Simánd, Arad megyei mezőváros testimoniális levele Kolompár Ferencnek.

Mi Simánd Mező Városnak Béró az Tanátsal együt ezen Levelünkkell bizonyságot teszönk, hogy Kolompár Ferentz Új Paraszt réz és Vas Meves, Városunk betsületes Lakossa és igaz adó fizető Ember, most mint hogy itten az mi Várossunkban tőbb réz és Vass Mévessek vagynak, minyáján nem élhetnek, és innen hála légyen az Ur Istennek mint egésséges Helyből az Familiájával együt /:az Te(kin)t(e)tes Magyar Orszagban foglalt Te(kin)t(e)tes N(emes) V(á)r(me)gy(é)ben helyheyztetett Várossokra és Falukra, az réz és Vass Meves munkája után élelmit Keresni:/ 6 Kotsival, és 12 Lóval indul. Amely föntt meg nevezet Kolompár Ferentz mint igaz Ember, hogy mindenut szabadon mehessen, mulathasson, és visza jöhessen Minden Dignitásban lévő Földes Uraságok, és Hivatalban helyheztettet Tiszt visselő Urak, Várossok, és Helységek Bérák Uraimék mi általun alázatossa Kéretetnek. Melynek nagyobb erősségére az itten Praesideáló Tekéntettes N(emes) V(á)r(me)gyének Fő Béró Urhoz Mi általunk utasétattik, és mi alább irattak nagyobb el hitelire az Mi Várossunk szokot Pötsétyével meg erősétet Levelet Ki Attunk Simánd Mező Városban 30.dik Martzius Holnapban Anno 1805.

[LS] N. Simánd Mező Városnak
Béró az Tanátsával együt

Baranya Megyei Levéltár. IV. 1. b. 1055/1806.

39.

1806. július 17. Zaránd.

Arad vármegye levele Baranya vármegyéhez útlevélhamisítási ügyben.

Nagy Méltóságú, Méltóságos, Fő Tisztelendő, Tisztelendő
Tekéntetes, Nemes, Nemzetes, és Vitézlő Rendek
nékűnk Kedves Atyánkfiai, 's Barátink !

Egy némelly goborló, 's Nagyságtok Kegyelmetek vidékében holmi történt Lopások gyanújából el-fogatott Sátoros Tzigányoknál találtatott, és hozzánk eredetekben által küldött két rendbéli

egy forma irású utazó Levelek kőzűl egyikének viszsza kapcsolása mellett, kévántuk Nagyságtok Kegyelmeteknek hivatalosan, de egyszersmind barátságossan tudtokra adni, hogy azon utazó Levelek ugyan Megyénkbéli Feő Szolga Biránk(na)k neve alatt koholtattak, de sem az irás, sem petsét nem tulajdona, és noha elegendőképpen nyomoztattuk azon szinlet Kéz-irás kohólóját, mindazonáltal eddig reá nem mehettűnk. Minthogy pedig az ollyatén hamis Levelek kohólóját kitanúlni minden esetre szűkséges vólna, Nagyságtok Kegyelmeteket az eránt akartuk meg keresni, hogy ha azon Tzigányok még kéznél volnának, tölők, hogy hol, 's ki által koholtattak légyen utazó Leveleik? kivenni, és minket azoknak meg boszszúlhatása végett a' kitanúlandókról tudositani ne terheltessenek. Akik egyéb aránt szives Atyafi hajladoságokba ajánlottak szokott tisztelettel maradunk. Kőltt a mi Sz. Jakab Havának 17^{diken} 1806 Esztendőben Zarándon tartott Kűlőn-Gyűlésűnkből
Nagyságtok Kegyelmeteknek

Kész kötelelességű szolgái Baráti
Arad V(árme)gyének Rendei

Baranya Megyei Levéltár. IV. 1. b. 1055/1806.

40.

1806. augusztus 18. Pécs.

Baranya vármegye válasza Arad vármegye július 17-i levelére a hamis útlevelek ügyében.

Nemes Arad Vármegyének !
Nagy Méltóságu etc.

Nagyságtoknak, Kegyelmeteknek azon Rendjeire, mellyeknek folamattyába vidékűnkben Koborló Sátoros Czigányoknál találtatott Szabad Menet Levelet visza Küldvén – annak Kohólóját tölők meg tudni Kévánnyák, barátságos Készséggel viszontagoljuk – hogy azon emlitett Czigányok el vévén Törvény Székünk által Tetteiknek meg érdemlett büntetését, minek utánna tőlők utazó Leveleiknek valoságos el Készittőjét semmi képpen ki nem tanulhattuk volna, eredeti helyekre visz(sz)a botsáitattak – Atyafiságos etc.
Kőlt Pécsett 18^{dik} Aug(ustus) 806.

Baranya Megyei Levéltár. IV. 1. b. 1055/1806. Fogalmazvány.

41.

1813. június 21. Mágocs.

A hegyháti járás szolgabirójának jelentése Baranya vármegye alispánjához.

Nagyságos [---] All Ispány [---]
[---] Kegyes Uram !

Mult Majus Holnapban tartatott Közönséges Gyülés alkalmatosságával történt Ki Küldésemnek hogy tuniillik az Hegyháti Járásban bé fogattatott Czigányokat meg examinálván, és minden hozzá tartozandó irásokkal eöket az T(ekin)t(e)tes Nemes Vármegye fogságába bé küldgyem; Következésében alázatossan jelentem: hogy én azon bé fogattatott Czigányokat azért, mivel semmi bün reájok ki nem valósodott, ámbátor hogy mindeneket, a mellyeket tsak szükségeseknek lenni véltem meg tettem is, szabadon botsájtottam olly móddal, hogy azokat az eredeti lak helyeikre viszsza utasitattam.

Mellynek alázatos jelentése után Kegyességében ajánlott alázatos tisztelettel vagyok N(a)g(y-ság)os Consiliarius, és Első All Ispány Uramnak
Mágots 21ª Junii 813.

Alázatos szolgája
Madarász László
AllSzBiró.

Baranya Megyei Levéltár. IV. 1. b. 1324/1813.
A lap teteje leszakadt, az írás két helyen hiányos.

42.

1815. január 3. Tapolca.

Kövesi József, kolompár cigányok által megkárosított tapolcai lakos panaszlevele a főszolgabíróhoz.

Te(kin)t(e)tes, Bizodalmam szerént való Nagy Ur
Tekintetes Fő Biró Ur nékem Kegyes Uram !

Sérelmes, és ell-senvedheteten sorsomat kintelenittetem az Tettes Ur Fő Biró Ur Kegyes szine előtt fölfödözni. Miképpen az lefolyt 1814. Esztendőbelyi 9ber Holnapnak 7ik napján délelőtt magam odahaza nem lévén, Némely Diszelyi Oláh Czigányok az házamhoz mentek, s feleségemet némellyek közüllök az hátulsó szobámban bé csalták, ott az magok csalfa ámittó szerencse mondásaikkal tartóztattak, s mellete egy gyermek is lévén vélek ez egy vizes sajtár fenekett mint dobott erőssen vert, s fölötte lármázot. Az alatt meg ezek igy történvén a többiek az első szobámat fell nyitották, s minden ládáimat magok csinált kulcsával meg nyitogatták. Ugy hogy eggyikébül hatvan forint ezüst pénzemet, részszerint lásiás, részszerint a' nélkül való forintokbul állókat el tulajdonitottak. A' másik ládámbul pedig 340 forintokat V Cédulákban. Ezt haza menetelemmel némely szükségemre pénzt akarván elől venni tűstént észre vettem, mikre kérdezősködtem, hogy kik voltak az háznál, meg értvén, hogy ezek, tűstént utánnok láttam, s az G(yula) Keszi Vásárban ökett az Uraság Hajdui által az Urodalmi Tisztség elejbe vezettettem, holly ugyan elég ezüst pénzt fitogattak elejbém, s mondották ismerjek reá az én pénzem volna e ismerjek reá, mit tehetvén, másnak is van ezüst pénzi magaménak nem mondhattam, sem meg nem bizonyithattam, az Tisztség által az Törvényes utra bocsájtattam. Ezek igy történvén már nem gondoltam, hogy valaha pénzemhez juthassak. De azomban ennyihány napok után Te(kin)t(e)tes Sáry László Sz(olga) Biró Urnak ollyan tudósittását kaptam, hogy mennék ki Diszelybe alkalmasint pénzemhez juthatnék, minthogy ki is mentem, s kérésemre az tisztelt Sz(olga) Biró Ur őket mind öszve fogatta, s kemény kérdésekre vette, de veretések alatt sem vallottak semmit is. Noha Bötskei Mihály Diszelyi helység Öregh Birája szemekbe többed magával mondotta, s ha a szükség ugy hozza magával hitével is mindenkor meg foghja bizonyittani, hogy ezen czigányok az Kortsmán dobzódván öszve vesztek, s verekedések között egyik a' másikának szemében kiabálta: Várj csak majd meg mondom, hogy te voltál a Tapolczai pénznek orgazdája, de még sem mehettem semmire mind eddig. Azért Te(kin)t(e)tes Ur Fő Biró Uram esedezem még egyszer Kegyes szine előtt Méltóztasson ezen kérésemet Kegyes tekintetben venni, s azon Oláh Czigányokatt kérdőre huzatni, hogy valami módon káraimhoz juthassak. Mely Kegyességért holtig Istent imádni meg nem szünök, s maradok
Az Tekintetes Nagy Ur Fő Biró Uramnak
Tapolczán 3ª Januarii 1815.

Szegény Szolgája
Kövesi József
Tapolczai Lakos.

Zala Megyei Levéltár. IV. 14. n. Fasc. 5. Nro. 3.
Külzeten: *Az Tekintetes Novák Gáspár Urhoz, Tettes, Nemes Zala Vármegye Feő Birájához alázatossan nyujtandó Kőnyörgő Levele az belül irtt esedezőnek.*
Permelléklet. A periratok nincsenek kiadva.

43.

1815. február–március.

Igazoló levelek a Kolompár család tagjainak.

Alább irt adom tudtára mindeneknek az kiknek ilik, hogy Kolompár Jánost a sógorával ifjabb Kolompár Józseffel mai napon a Tekintetes Perkupai Földes Uraság részérül ide Perkupa Helységében 15 Rh forintoknak Taxa fizetése mellett Lakoul be fogtam, és ezentúl senkitűl, egyedűl tűlem mind a fent nevezett Tekintetes Földes Uraság Directorától lészen fügések és ide Perkupa Hellységében ha ennek utána munkájok folytatása végett az Hellységekre ki találnának is meni, ismét tartoznak visza térni. Signatum Perkupán Die 23-a Februarii 1815.

Tekintetes Perkupai Földes Uraság
Directora, Idősbb Ragályi Imre
m(anu)p(ropria).

NB. a Portiojokat pediglen [---]*
Minden cseledestűl együtt be fogattam őket.

Alabb irt meg ősmérem, hogy Idősbb Kolompár Josefet és Kolompár Mihályt maga cseledgyevel és két szekerevel mind igaz Passus mellett járó Lakosokat és Új Magyarokat a kik is itt való lakásokat meg kedvelvén harmad magával minden cseledestűl az Tekintetes Perkupai Földes Uraság részérül 15 R(éne)s forintoknak le fizetendő Taxája mellett lakoúl be fogattam olly módal, hogy mind az portiojokat mind pedig Taxajokat tartoznak igazán befizetni, ezentul pedig senkitűl mástúl egyedűl tűlem lészen fűgéssek hogy ha pedig munkajok folytatása véget más Hellységekre találnának is el fordulni, ismet ide Perkupára tartoznak mind valóságos lakosak visza térni. Signatum Perkupán Die 27-a Februarii 1815.

Tekintetes Perkupai Földes Uraság
Directora Idősbb Ragályi Imre
m(anu) p(ropria)

Mi vilagossityuk es Bizonyityuk, hogy ezen helyszegünkben Lakozo Uj magyarok az magok portiojokba is meg füzetek 3 R forintot mivel helyszegünk Lakosai, [---]* pedig ki indulván megyenkbe vagy mas megyekbe élelem keresése veget Kolompar Josef munka folytatasra Rekomendalyuk es ismerjek igaz jambor éltűeknek leni, az Nemes Varmegye Eskűt Levele melet Bizonyityuk mi mind közőnszégesen, Ugy mint Cselegyevel együt ki adatot Perkupán 5-ta marczi 1815

Fő Biro Kokoro Andras
Törveny Biro Falutcskai Andras

Per me Ignatczium Budai Notari m(anu)p(ropria).

Mi Vilagosityuk es Bizonyityuk, hogy ezen helyszegűnkben Lakozo Uj magyarok az magok porcziojokban is meg fűzetek 3 R(énes) forintot mivel helyszegünk Lakosai, [---][c] pedig ki jardalvan, megyenkbe vagy mas megyeben, elelem keresése véget Kolompar Janos munka folytatasára Rekomendalyuk es ismerjek igaz jambor eletüeknek leni, az Nemes Varmegye eskűt Levele melet, Bizonyityuk mi mind közönsegesen, Ugy mint cselégyevel együt, ki adatot Perkupán 5-ta marczi 1815

Fő Biro Kukoro Andras
Törveny Biro Falutcskai Andras

Per me Loci Ignatczium Budai Notari m(anu) p(ropria).

Štatn Archiv Košiciah. Salamon Pál gyűjtése.
Ugyanerről az ügyről l. a 44–46. sz. alatti forrásokat is!

Jegyzet:
a Innentől az irás halvány, több szó nem olvasható, a vége valószínűleg: tartoznak lefizetni, a Biro kezébe.
b Egy szó szakadás miatt nem olvasható.
c Egy szó szakadás miatt nem olvasható.

44.

1815. március [9].
Torna vármegye átirata Szabolcs vármegyéhez.

A Nagy M(é)l(tósá)gu K(irályi) H(elytartó) M(agyar) Tanátsnak múltt Eszt(endő)béli Szent András hava 15[ik] 29622[dik] szám alatt költt Kegyes Intéző Levele által Nemes Heves Vármegyebéli Vamos=György helységéből 800 forint ezüst pénznek lopása eránt gyanúságba esett Forgáts Jóseff Nemes Szabólts Vármegyebéli Bogáts és Kolompár Adam N(eme)s Fehér Vármegyebéli Tsakvár Helységekből származott két Czigányok fel kerestetni, és el fogatatni kegyesen rendeltetvén, és ugyan ezen idő tájban Nagyságtok Kegyelmetek Bogáth nevü Helységekből származott Kolompár nevezetü nagyobb számból álló Czigány tsapat hoszszabb tsavargásai után Megyénkbeli perkupa Helységébe le telepedvén, a' fent emlitett gyanuság vétke miatt általunk el fogatatni rendeltetett.
Valamint az /. jegy alatt ide rekesztett hét rendbéli önkint tett, és a' Törvény előtt is meg hitelesitett Vallásaikból bövebben ki tetzik, mink a' felyebb emlitett, és netalántán ezen tsavargó Czigány tsapat által el követett ezüst pénz lopást minden lehető módokon és utakon ki nyomozni igyekeztünk, azon Perkupa Helységében lakos Zsidót is, kinél 30 forintig való arany, tallér és huszas pénzt fel váltottak, a' mint annak hasonlóképpen //. jegy alatt ide mellékeltt vallása bizonyitsa, szinte kérdőre vontuk, de mivel a' kérdésben lévő Czigányok azon Zsidónál fel váltott pénzt saját és még Atyáiktól reájok maradott igaz vagyonoknak lenni állitanák, hogy ezen kivül még több ilyetén pénzt is fel váltották volna, sem a' nevezett Sidótul, sem más módokon ki nem tanulhattuk, nállok pedig ki vévén egy nyóltz márjásost mely egyik Aszszonynak nyakában fel függesztve vólt, a' leg szorgalmatosabb meg visgáltatások után is semmi ilyetén arany vagy ezüst pénzt nem találhattunk, Azon Csavargó Czigányokat e tárgyban költt több rendbéli Kegyelmes Királyi Parantsolatoknak értelméhez képest, és hogy az ellenek gynitott tolvajság az erdeti helyekben bövebben ki világositathatandó környülállásokból natalántán könnyebben ki mnyomoztathasson, ///. jegy alatt személyeiknek gyermekeiknek, marháiknak, és portékájoknak le irása, 's biztos örizett mellett Nagyságtok Kegyelmetek Megyéjekbe által küldvén egyszersmint barátságosan tudtokra adjuk, hogy azon egy arany, és több Tallér és huszas darabokból álló

pénz, melyet az emlitett Perkupai Zsidó töllök fel váltott, mind addig méglen ezen tsavargó Czigányoknak tolvajsága, vagy ártatlansága Nagyságtok Kegyelmetek előtt ki nem világosodik általunk törvény zár alá vétetvén, és le petsételtetvén, a' Leveles Tárunkba bététetett.
Mind e mellett pedig mivel a' kérdésben levő Czigányoknál több rendbéli, és némely hamis uti levelek is találtattak, azokat is a' személyeiknek és szekereiknek le irásával együtt ide rekesztvén,
Kegyelmébe etc.

Štatn Archív Košician. Salamon Pál gyűjtése.
Fogalmazvány. Az irat hátoldalán: *ad N° 75 815. G. Congreg. 6^ae Marty.*
Ugyanerről az ügyről l. a 43., 45–46. sz. alatti közléseket is!

45.

[1815. március]

Fáy Ferenc főszolgabíró jelentése Torna vármegye törvényszékéhez.

Tekintetes Nemes Törvény Szék !

Ezen folyó Esztendő Böjt elő Havának mintegy 20^dik napja táján némely Tekintetes Nemes Zabólc Vármegye Bogát Helységéből a' mint önnön magok vallják származott Czigányok Megyebéli Perkupa Helységben meg telepedvén ezen folyó Hónapnak 6^dik napján a' Felsőbb Rendelésekhez képest el fogattattak, 's ide a' Tekintetes Nemes Vármegye Házához bé hozattattak. A' kik is a' mint az ide rekesztett A. B. C. D. E. I. Betük alatt lévő úti levelekből ki tettzik több Helyeken csavarogván, végre el fogattatasok helyére Megyebéli Perkupa Helységében érkeztek az holott is az Helybeli Földes Uraságnak Directorától N(em)zetes és Vitézlő Idösb Ragályi Imre Ur által negyven öt forint Taxa fizetés mellett lakoúl be fogadtattak, a mint azt látni lehet az F. G. H. alatt ide zárt Tanúbizonyság Levelekből, ugyan ezen Levelekből látni lehet azt továbbá, hogy ugyan Perkupa Helységének Biráik három forint Portio pénzt is fizettek. Minthogy pedig mind Csavargásokra nézve, mind pedig azért, mivel Perkupán lakos Heiser nevű Sidónál egy Császár Aranyat, hat nyóltz márjásost, egy négy márjásost Tallérokat és húszas pénzekben harmintz forintig való ezüst pénzeket fel váltottak, méltán gyanitani lehetne, hogy ezen Csapat Czigány leegyen az, melly Vamos Györkön nyoltz száz forintból álló pénzeket el lopott e miatt a' Fő Méltóságú Királyi Magyar Helytartótanács 29622. számok alatt múlt 1814 Esztendő Sz(ent) András Havának 18^dik napján Budán költ Kegyes Parantsolatja szerint el fogattatni rendeltettek, el fogattattván őket mind a lopás iránt, mind pedig az ezüst és arany pénzek fel váltása iránt kérdőre vettem, de a' mint azt látni lehet ide az első második harmadik negyedik ötödik hatodik és hetedik számok alatt rekesztett önként tett Vallásokból, mind a lopásról, mind pedig a pénznek fel váltásáról tagadást tettek ugyan először, de minek utánna az azokat fel váltó Zsidó szemekbe mondotta vólna, hogy pénzt váltottak nála azt magok is meg vallották, ezzel sem elégedvén meg, mind magokat, mind szekereiket mind mindenféle ágyaikat 's rongyaikat is meg kerestettem, de mind azokban többet húsz R(énes)f(orin)t Váltó Czéduláknál 's egy Asszonynak nyakában függő nyóltz márjásos Tallérnál nem találta, mellyekből az húsz forintok élelmekre vissza adattattak a nyóltz márjásos Tallért pedig ide rekesztve alázatossan be nyújtom.
Mellyeknek is meg itélését a Tekintetes Nemes Törvény Széknek Bölts Itéletire bizván
Kegyességekben ajánlott alázatos tisztelettel maradok
A' Tekintetes Nemes Törvény Széknek

alázatos szolgája
Fő Sz(olga) Biró Fáy Ferentz m(anu)p(ropri)a

Štatn Archív Košiciah. Salamon Pál gyűjtése.
A Fáy Ferenc által felsorolt mellékletek nem találhatók az ügyiratban. Erről az ügyről l. még a 43–44., 46. sz. alatti iratokat is!

46.

1815. március 9. Torna.

Martinidesz László szolgabíró jelentése Torna vármegyéhez.

Tekéntetes Nemes Vármegye !

Alázatosan jelentem, hogy Heiser Dávid nevezetű Perkupai Árendás Zsidót, a' ki az e napokban Perkupa Helységében el fogattatott Új Magyaroktúl arany, és ezüst pénzeket váltott, szoros kérdőre vévén, azt meg vallotta, hogy őszvességgel 30 Rfkat váltott, és pedig hat nyóltz márjásos Tallért, egy négy márjásost, egy Császár új aranyat, a' többit pedig, mint húszasokba, mellyek közül Tűle egy Császár aranyat, két nyólcz márjásost, és hat huszasokat által vévén, azokat ide alázatosan bé nyujtom, a' többi iránt pedig a' T(ekintetes) N(emes) Vármegyének kegyes rendeléséből néki meg hagytam, hogy harmad nap alat a' többit is, ha által is adta valakinek, szerezze meg, és hozza be, ide alázatossan nyújtok még ezeken kivel egy nyólcz márjásost is, mellyet az egyik czigány Aszonytúl közülök a' nyakárúl le vettem.
Melly alázatos jelentésem mellett Grátziájába ajánlott naradtam Tornán 9^{ik} Mar(tius) 1815.
A Te(kin)t(e)tes N(eme)s Vármegyének

alázatos szolgája
Martinidesz László
Szolgabiró m(anu)p(ropria)

Štatn Archiv Košiciah. Salamon Pál gyűjtése.
Az irat hátlapján: *Alsó Járásbéli Allszolgabiró bé nyújtja azon arany, és ezüst pénzeket, mellyeket a' Perkupai Zsidótúl által vett.* A pénzek nincsenek az aktában, ismeretlen helyre kerültek.
L. még 43–45. sz. is!

47.

[1819.]

Kovatsits György, oláh cigányok által meglopott haraszti lakos panaszlevele a főszolgabíróhoz.

Tekintetes Processualis Szolga Biró Ur !
Érdemem fölött való jó Uram !

Mély alázatoságal sérelmem kipotulása (sic!) viget Instalok az Te(kin)t(e)tes Biro Urnak kegyes szine eleibe /:a viget:/. Az elmult 1818^{dik} Esztendöben el jöttek October Holnapnak 10^{dik} napján az Ohlah Cziganyok Haraszti faluban, ottan le telepedtek az Gyöppen és az egyik Gyermeket is szült, nem találtak az egész faluban ki azon Gyermeket Keresztségre vitte volna, eljöttek hozzam, én meg szántam azon szeginy kisdedet, és el küldettem Nagy Kölkedre ahol az Gyermek meg keresztültetett. 8^{ber} 17^{dékén} midön azok visza jöttek volna, az Gyermekkel azon Czigány Aszonyok bé jöttek az házamban és ottan az Tselédemet ittaták az Konyhán mások pedig az szobaban gazdalkodtak, és elvittek 112 forintokat Ezüstben, és szépen valogatak azon pénzbül, nem vittek el valamenyit minden egyibül hattak mert az pinz volt két Erszinyben, melyre az egisz harasztifalusi Helység és mások is meg bizonyitjak, hogy azon Gyermek meg keresztültett, és hogy az én pinzemet is el vitték, én aki mostanában halván hogy az Sz(ent) Péterfai Helységben is ugy tselekedtek, bé menvén Körmendre s reájok esmértem hogy mellyek az én pinzemet el vitték, mert azon két örög vagyon mely akkoriban vaidajok volt és töbnyire Forgats nevezetük. A vigre Instalok az Te(kin)t(e)tes Biro Urnak kegyes szine eleibe méltoztassék engemet is azon Cziganyok Javaikbul meg eligiteni hogy ne karosodjam, mert amind magam is halom mostanában kézben vannak, az Te(kin)t(e)tes Biro Urnak, és éppen azok mellyek az én pinzemet is el vitték, mert reajok ésmértem, és többen is meg ésmértek, és aztat tanatsúl adtak mi-

vel most kézben vannak hogy tsak az Te(kin)t(e)tes Biro Urnak Instalok hogy amibül lehet engem is kieligit. Mely Uri kegyelemnek tökéletes el nyerését midön tellyes bizodalomal ohaitva várván vagyok az
Te(kin)t(e)tes Biro Urnak

Alázatos fei haito Szolgája
Kovatsits György
Harasztifalusi adozo

Zala Megyei Levéltár. IV. 14. n. Fasc. 16. Nro. 133.
Permelléklet. A periratok kiadatlanok.

48.

1819. július 16. Pozsony.

Pozsony vármegye törvényszékének levele a többi vármegyéhez cigány tolvajok miatt.

Nagy Méltóságú Méltóságos Fő Tisztelendő Tekéntetes
Nemes Nemzetes, és Vitézlő Rendek,
Kedves Baratink, és Atyánkfiai !

E folyó holnapnak első napjain mint egy 40 főből álló Czigány Csoport a leg közelebben tartatott Győri Vasárban több N(eme)s megyékből őszve gyülekezvén, ugyan ezen Cziganyok tiz Kotsival több Helysigűnk hatarjain keresztül menvén kűlőmbféle nevezetes lopasokat el követtek, jelesül Peredi Helysigünkbe két izben megfordúlván első alkalommal két Jobagy embertől őszvesen 220 f(orinto)kat Va(ltó)c(édulában) annak utánna rővid idő múlva viszsza tőrvén e f(olyó) holnapnak 7^{én} ismétd egy oda való gazda embertől 1500 f(orinto)kat Va(lto)c(édulában) és 36 f(orin)tot ezüstben fortilyossan el idegenitettek, melly utóbbi lopásnak mind azon által jól idein nyomára jövén el fogattattak, és az elidegenitett Pénz majd nem egészlen nálok el rejtve fel találtatott; ezen gonosz tettyekért bátor azt egy ismeretlen Katona Aszszonyi személyre, a ki is azoknak önn vallasaik szerént az el lopot pénznek az Aszszonyaik kőzt lett meg osztózása utánn el szőkőt, háritani igyekeztek, mivel mind azon által az világossan kisülne hogy abban ők is tudván részt vettek, érdemekhez képest keménsigen meg bűntettek, annak utanna pedig mivel mint a fent nevezett helységben mint a mennyire ki nyomoztathatott más helyeken is az azok által el lopatott Pénzt részerént a maga valosagában, részerént a mig azon kivűl, azoknal találtatott arany, és ezüst pénzen fellűl a le tartoztatott 10 lónak árábúl eligképp ki potoltathatik, azokat szoros őrizett alatt a lakó helyeikre viszsza utasitottuk. – Nagyságtok Kegyelmeteket barátságossan és bizodalmassan arra kérvén hogy ezen nem tsak gyanus hanem valamint a rosz tettekből esméretes, és a kőz Társosagnak veszedelmes emberekre, a kik is a mai napon Nagyságtok Kegyelmeteket Megyéjekbe viszsza utasittattak kűlönös vigyazó szemmel lenni, egszersmind pedig az efféle gyanus emberek eránt a' kik egyedül a' tsalásbúl, a más tulajdonának elidegenitéséből élni és csoportossan vándorolni szoktak, a főbb Rendelisekhez képest olly hathatos Intizeteket tenni méltoztassanak, hogy az efféle embereknek az illető Tisztviselő Urak, és Helység Előljároi által kik az utazó Leveleknek ki adásara meg vannak hatalmozva, minden tekintet és személy válogatás nélkűl utazó, vagy akár miféle mas Bizonyitáss tévő Levelek ki ne szolgáltassanak. Kik egyebbirant az elő forduló esetekben viszonyas készségűnket ajanlván szives baratsagokban és atyafiságos jó voltiban ajanlottak szokott tisztelettel maradunk.
Nagyságtoknak Kegyelmeteknek

költ Posonyban az 1819^{dik} Esztendőben
Sz. Jakab Havának 16^{dik} Napján
tartatott Törvény Székünkből

Kész kőteles szolgái
Szives Baráti és Attyokfiai
Posony Vármegye Törvény Széke

Baranya Megyei Levéltár. IV. 1. b. 2081/1819.

49.

1824. május 9. Sellye.

Nagy Sámuel és Göndör Sámuel kérelemlevele Somogy vármegyéhez.

Tekintetes Nemes Vármegye !

Mély alázatossággal folyamodunk Könyörülő Szine eleibe sérelmes Ügyünknek alázatos Jelentése 's Kegyes Megorvoslása végett.

Az 1822-dik Esztendei November 1-ső Napját, azaz, Minden Szentek Napját követő éjtzakán, a' Házülési Réteinkről mind a' kettőnknek Lovai, azaz, jó négy Lovaink ellopattattak. Ezen tetemes Kárvallásunkat, tüstént béjelentettük Tekintetes Sághy All Szolga Biró Urnak; Tekintetes Sághy Sz(olga) Biró Ur utasított bennünket a' magunk Uradalmi Fiscálisához, a' kinyomozás végett. Következvén Sellyén az Uriszék, azon két kértevő Embereket, u(gy)m(int) Sellyei Kis Bencze Mihályt és K. Csányi Bana Pétert[a], a' kikre a' gyanu vagyon, és a' kikről az ezen Dologban tett Inquisitioban bőven van az emlékezet, a' Tekintetes Uri Szék Kérdőre vonta: de ezek mint megátalkodott természetüek erőssen tagadván tselekedeteket, kimosták belőle magokat.

Azután nem sok idő mulva támasztott az Isten Markotzon és Sellyén ollyan Bizonyságokat, a' kik megvallották azt: Hogy egy hentsei születés Tóth Josef[b], a' ki akkor a' Hentsei Birónak Sertvéseit a' Dráva=Foki Határban Szigetskében örzötte 's makkoltatta, Markotzon Szojkó Jánosnak Házában minden kénszerittés nélkül az Inquisitioban említett Tanuknak hallatára nyilván kimondotta, hogy akkor éjtzaka, a' mikor a Lovak elvesztek Sellyei K. Bencze Mihály és Bana Péter ollyan négy Lovat adtak a' Belevári Czigány kezére, hogy akármi Hintó eleibe is bé illettek volna, a' mint erről az Inquisitióban környülállásosan lehet látni 's hallani.

Ezen világosodásnál fogva mi ismét őket a' Nemzetes Strázsa=Mester Urnak feladtuk olly véggel, hogy inquiráljon ezen dolog felől, a' ki is meg fogatván őket, a' Biró Házához vitette, onnét pedig Istvándiba. De minekelőtte Istvándiba vitettek volna, mivel Bana Pétert Szigetskében fogták meg a' Pandurok Hoválesznél a' sogoránál, a' kivel együtt minden gonoszságot közölnek, valami pénzt hozott magával Bana Péter akkor is Hoválesztől 's a' Nénnyétől, a' mi kéttségkivül lopott Joszágnak az ára lehetett, Sellyében a' Biró Házában a' Biró feleségének hallatára kérdezte a' pajtását Bencze Miskát, ezt mondván: Hát a pénzt itt hadjuk é vagy elvigyük magunkal ? A' melly nyilvánsággal lopott Joszágnak, sőt talán a' mi Lovainknak ára lehetett. Még is midőn Istvándiba a' Strázsa Mester Ur eleibe kerültek, mind az említett pénzt, hogy nála lett volna, mind a' Kérdésben lévő négy Lovaknak általadását álhatatossan eltagadták.

Továbbá, midőn ezen fent említett megfogattatások alkalmatosságával én Göndör Miklós[c] Bana Pétert Markotzrul a' Pandurokkal együtt Sellébe meghoztam, és a Biró Házába bé mentem, Bencze Mihály, a' ki már akkor volt vason, azt kérdette tőlem: Hejj Bátsi ! miért nem tetetett Kend akkor nekem így mindjárt, mikor a' Lovak elvesztek ? Én azt feleltem néki: Hogy a' Tekintetes Fiscalis Urra várakoztam, a' ki ezt fogadta: Hogy kevés idő alatt eljön, és akkor meg examinál benneteket. Ezen Kérdéséből Bencze Mihálynak azt lehet kihozni: Hogy ha akkor hevenyibe Rámára vonatott volna, a' Lovakat elő állithatta volna: és igy ezen maga szava is meg mutatja, hogy ők adták kézre Lovainkat.

Minekutánna Tekintetes Bakó Farkas Vitze Biró Ur a' Bizonyságokat megeskedtetvén az Inquisitiót véghez vitte, következésképpen a' Nemes Vármegye fogságába kellett volna vitettetniek; de a' Magunk Fiscalissa Tekintetes Strázsay János Fiscalis a' maga keze alá kérvén őket erőssen fogadta, hogy ő végre hajtja a' dolgunkat, tsak bizzuk magunkat reá, jó reménységgel biztatván bennünket, tsak várokozzunk az Uri Székig. Várokoztunk tehát a' következett Uri Székig; de mivel ezen Uri Szék alkalmatosságával /: melly 1823-dikban tartatott : / meg nem kaphatta a' T(ekintetes) Fiscalis Ur az említett Tóth Josef

Katonának Vallástételét, ismét más Uri Székre halasztodott, 's é miatt késztünk el ennyire sérelmes Ügyünknek alázatos Jelentésével.

Megérkezvén hát a' Regementől vagy a' Gener(alis) Milit(aris) Comandotol valami Toth Josef Katonának Vallástétele, melly szerént mindent vissza tagad, valami az Inqisitióban bizonyittatik róla, a' mint az ő Vallástételéből meg tetszik, 's ennél fogva most folyó 1824-ben tartatott Uri Szék alkalmatosságával vége szakadván a' dolgunknak semmi se lett a' T(ekintetes) Fiscalis Urnak biztatásából, semmibe vévén az Uri Szék négy Bizonyságoknak meghiteztetését kétizben.

Tsudálkozni lehet azon, hogy az Uri Szék tsak megállapodik ebben, semmiben vévén a Bizonyságoknak Vallástételét 's meghiteztetését. Hiszem, ha igaz nem volna, a mit hallottak Toth Josef Kanásznak szájából, vallyon mi kénszerithette volna őket a' Hitletételre ? Bizonyára semmi sem, hanem a' jó Lelkiesméret: és igy tsak ezeknek vallástétele is elég annak megbizonyittására; Hogy Bencze Mihály és Bana Péter adták kézre a' mi Lovainkat. Továbbá a' Fiscalis Ur által talált Katonának Vallástétele egésszen ellenkezik a' Hentsei Helység petsétje és az Elöljárók neve alatt adott Attestatummal, melly azt bizonyitja, hogy Toth Josef Hentsei születés, a' Birónak Kanásza volt, és a' fent említett Dráva Foki Határban őrzötte a' Makkon akkor a' Sertvéseket, mikor a' mi Lovaink elvesztek. Valamint hát a' Bizonyságok nem kénszerittésből, sem jutalomért nem mondották azt, a' mit Toth Josef szájából hallattak: ugy Toth Josef sem kénszerítésből sem valami jutalomért nem mondotta, azt a' Lovak felől a' Tanuknak házzánál, a' mit tapasztalt, hanem az Isten igazgatta, hogy a' mi Kárvallásunk világosságra jöjjön. A' melyből szükségesképpen következik, hogy, mivel a' Katonák között sokan vagynak egy néven valók: tehát, az a' Legény, melynek Vallástételét a' Tekintetes Fiscalis ur keresett, nem az a' Toth Josef lesz, a' ki Markotzon a' Lovakrol vallást tett, Hentsei születés, a' Birónak kanássza volt, és azután következő Télen Katonának elvitetett. Mert mint fellyebb is említenk, mivel már most Katona, mitsoda félelem vonatná vissza most az akkori szavát.

Még az is nagyon világosítja az ő rossz tselekedeteknek valóságát: Hogy akkor Minden Szentek napján Kis Bencze Mihály és Bana Péter együtt ittak a' Sellei Kortsmán egész estvéig, és akkor az uttzán sok ideig együtt tanakodtak susorékoltak, 's midőn egymástól elváltak, Bencze Mihály egyenessen kiindult az uttzából a' Réth felé, a' hol a' mi Lovaink elvesztek. Ezen dolgoknak együtt való susorékolásoknak szemmel látó Tanuja az Uraság Katonája Denke Lajos, a' kinek Háza erránnyába esett a' dolog. És igy innen is ki tetszik, hogy ők adták kézre a' Lovakat.

Ennekfelette onnan is lehet gondolni, hogy nem más, hanem ő általok adattak a' Lovaink kézre: Hogy ennek előtte egynehány Esztendőkkel két pár Lovak hasonlóképpen ellopattatván Sellérül, a' Kárvallott Gazdák akkor is Bencze Mihályra gyanakodván, incaptiváltatott. Midőn tehát már Fogságban volna, arra kérte a' Tisztartó Urat, hogy tsak eressze el ötet, elő hajtja a' Lovakat, de a Tisztartó Ur nem botsátotta el, hanem a' Törvényre várakozott. Elő jövén a' Törvény Szék ideje Bencze Mihály mindenből ki mosta a' szokás szerént magát: és igy sem a' Lovak elő nem jöttek, sem ő nem szenvedett semmit.

Egyszóval Kis Bencze Mihály egy olly ravasz kártévő Ember, hogy az egész Sellye fél és retteg tőle ő miatta, a' ki meg tehetné, az sem tart Lovakat, vagy a' kinek jóra való Lova van, ki nem meri a' Legelőre éjtszaka hajtani; mert fél hogy kézre adja – A' Bana Peti pedig hasonlóképpen, ki légyen esmeretes már a' Hovalesszel együtt a' Nemes Vármegye előtt, a' kik is a' Lópásért nem régen szenvedtek Kaposi Fogságban.

Mind ezekből világossan kihozhatni azt, hogy Bencze Mihály és Bana Péter adták kézre a' mi Lovainkat, a' mit tsak onnét is hihetni, mivel az előtt való Esztendőben ő Fogságban lévén, mi mint Esküttek nem vetük ki őtet kezességre, ezért még Rab korában megigérte, a' mit rajtunk véghezvitt, a' mint az Inquisitióban lévő 4-k Tanu bizonyitja.

Mind ezen fontos és világos Okokra nézve Könyörgünk Alázatossággal a' Tekintetes Nemes Vármegye Könyörülő Szine előtt, eléggé nyilvánságos lévén ebbeli gonoszsága Kis

Bencze Mihálynak, és Bana Péternek, méltóztasson Sérelmes Ügyünket könyörülő szemekkel tekinteni, és tetemes Kárvallásunkat általok megtérittetni. Melly Kegyességéért alázatossan esedezve vagyunk

Sellyén Majusnak 9-kén 1824.

A' Tekintetes Nemes Vármegyének
alázatos szegény kárvallott Szolgái
Nagy Sámuel és
Göndör Sámuel Séllei Lakosok.

Somogy Megyei Levéltár. Instantiae 1800–1851. (Nagy Lajos által összeszedettek).
Külzeten: *A' Tekintetes Nemes Somogy Vármegye Könyörülő Szine eleibe nyujtandó alázatos Panasza 's Esedezése Sellyei Lakos Nagy Sámuel és Göndör Sámuel Kárvallottaknak. Preasentatur Kaposvár 1-a Junii 824.*
Az irat végén feljegyzés: *NB. Göndör Sámuel Lovai 330 forinton, Nagy Sámuelé pedig 320 forinton vétettek.* L. 50. sz. is!

Jegyzetek:
a aláhúzás az eredeti szövegben
b aláhúzás az eredeti szövegben
c A nevet oldalra írták a szöveg mellé és # jellel helyezték a szövegbe, a név téves, helyesen Sámuel.

50.

1825. március 13. Sellye

Göndör Sámuel és Nagy Sámuel kérelemlevele Igmándy Antal somogyi főjegyzőhöz.

Tekintetes Fő Notarius Ur Drága Kegyességü Urunk !

Alázatossággal folyamodunk Tekintetes Szine eleibe alább irtt alázatos Könyörgésünknek meghalgatása végett.

Az 1822-dik Esztendei November Holnapnak 1-ső napja virradtára, négy jó Lovainkat, a' Házülési Rétekből, a' Tolvajok el=lopták. Ezen el=lopott négy Lovainknak kézre adója ki volt, Isten segedelméből, jól reá mentünk sok fáradozásaink 's Költségünk után ugy hogy a' Bizonyságainknál és Documentumainknál fogva nem tsak magunk reménylettük boldogulásunkat; hanem más tapasztalt Törvény=tudó Urak is azt hitték, hogy a' mi dolgunk jóra üt ki: 's azomban ezen szerentsétlen Ügyünk az illető Tekintetes Uri Széken reánk nézve sikertelenül dedicáltatván, a' Tekintetes Strázsai Fiscalis Urtol Kérésünkre a' Per Documentumokkal együtt párban kiadatott.

Minthogy pedig mi annyiban, a' mennyire megvilágosodtunk, a' Tekintetes Uri Széknek végzésén meg nem nyughattunk: erre nézve a' mult 1824-k Esztendőben Pünkösd tájban ezen Pert a' Tekintetes Első All Ispány Urnak, hozzá tsatolt alázatos Könyörgésünkel együtt, a' felolvasás, és Megitélés végett bényujtottuk, a' Tekintetes Fő Notarius Urnak is bé jelentvén, és személyessen ezen szerentsétlenségünket szóval is elbeszélvén.

Ezen akkor bényujtott Kérésünk akkor ugyan fel nem olvastatott; hanem a' Tekintetes All Ispány Urnál maradott: de a' Tekintetes Fő Notarius Ur ezen vigasztaló szavakkal méltóztatott bennünket haza botsátani: Hogy meg fog irattatni Tekintetes Strázsay Fiscalis Urnak, hogy a' mi Ügyünk ujra ismét jó móddal vétettessék fel.

Haza jövén Kaposbol mind eddig vártuk felvéttetését, de azolta mind ekkoráig halgatásba van a' dolgunk, s bizonytalanok vagyunk benne, ha vallyon felolvastatott é a' Tekintetes Nemes

Vármegyén, vagy nem, egy szóval nem tudjuk, hova lett a' Per. É nélkül pedig vakok vagyunk, s ha valami világosságra többre is kaphatnánk, nem tudnánk hova menni, semmi maradvánnya sem maradván kezünknél.

Könyörgünk annakokáért alázatossággal a' Tekintetes Fő Notarius Ur Kegyes Szine előtt a' végre, hogy ha még eddig fel nem olvastatott, méltóztasson annak felolvastatását Kegyessen eszközölni; ha pedig felolvastatván által adatott volna Tekintetes Strázsay Urnak, Méltóztasson a' Tekintetes Nemes Vármegye annak az Uri Székre lejendő felvétetetését törvényessen eszközölni.

Melly Kegyességeért alázatossan esedezve vagyunk

Sellén Martius 13-kán 1825.

A' Tekintetes Fő Notarius Urnak
alázatos Szolgái,
Göndör Sámuel és
Nagy Sámuel
Kárvallottak.

Somogy Megyei Levéltár. Instantiae 1800–1851. (Nagy Lajos által összeszedettek).
Külzeten: *A' Tekintetes Fő Notarius Igmándy Antal Urnak, Kegyes Szine eleibe nyujtándó alázatos Esedezések Göndör Sámuel, Nagy Sámuel Sellei Kárvallottaknak.*
L. 49. sz. is!

51.

1826. március 9.

Pécsi cigányasszonyok bizonysága az Istokovits Maricával folytatott ügyletekről.

Alul irott bizonyittom, hogy Istikovits Maricza mult Szombaton estve az az 4^{ik} Martiusban 6 darabb Czin Tányért azon okból hozzám vivel, hogy azokat eladjam, ezen Czin Tányérokból Martius 6^{kán} az az hetfön eladtam négyett Poszovátz Pálnak 3 fkon, kettejét magamnál tartván 2 ftokban, és igy etfön regvel mint egy 10 ora tájban a fent emlitett Leány hozzám jövén az nyert 5 f(orinto)kat kezire adtam, ezen faradságomért adott 15 xr. Pétsett Martius holnapnak 9^{kén} 826.

X Kárász Kati

Coram me Ignatio Furthiny Capit(aneo) m(anu)p(ropria).

Alul irott vallom, hogy mult Vasárnap az az 5^{ik} Martiusban Istokovits Maricza Estve két Czin tányért arúltatás végett hozzám hován, mely két Czin tányért el is adtam egy Katona Tisztnek 2 f(orinto)kon V(áltó)czéd(ulában) ezen Summa Pénzt tölem a házamnál hetfön mint egy tiz ora tájban a fent nevezett Istokovits Maricza fel is vette, és magával el vitte, fáradságomért pedig 12 xr adott. Pétsett Martius 9^{kén} 826.

X Kováts Eva

Coram me Ignatio Furthiny Capitaneo m(anu)p(ropria).

Baranya Megyei Levéltár. IV. 1003. b. 1826. március 16. nr. 647. Istokovits Mária vallomásának melléklete. A vallomás jegyzőkönyve kiadva: Nagy Pál: *Cigányperek a Dél-Dunántúlon 1796–1847.* Romológiai Kutatóintézet Közleményei 6. Szekszárd, 2001. 286–289. p.

52.

1828. szeptember 2. Zalaegerszeg.

Zalaszentpáli nemesi közbirtokosok folyamodványa Zala vármegye törvényszékéhez.

Te(kin)t(e)tes Törvényszék !

Már mint egy két hete lészen, hogy Könye Ferentz másképpen Kolompár neveztetni szokott Szent Páli Helységben közös kanászunk a' N(eme)s V(á)r(me)gye Pandurjai által azért fogattatván meg, s késértetett a' N(eme)s V(á)r(me)gye fogházába: hogy a' Helységünk határában lévő Erdőbe bizonyos Csavargók vetemedvén, azok őtet véle Sz(ent) Mihályfába /:a' Szala mellett:/ el hajtották; – Tettes Törvény Szék mélytóztasson tekéntetbe venni ezen fentt irtt pásztorunk-(na)k azon jó maga viseletét, hogy ő sohasem rosz tselekedetekben nem avatkozott, és társ nem volt, ugy ellenben azt is, hogy ha illes Csavargók e' féle pasztort az Erdőn igazán mondhatván erőszakos barátságokkal midőn meg támadják, hogy vélek fél vagy egész napi együtt maradásra is kénszeréttik, ha illyes esetben a' kőztők nem maradásra tsak szándékát jelentené is, már azon esetre keze és őrzése alá bizott nyájat miattok hogy meg menthesse arra számot sem tarthatna. – Könyőrgűnk azért is az Te(kin)t(e)tes Törvény Széknek kegyes szine eltt alázatossan, hogy mivel egyébb vétkekkel terhelve nem lévén, ne hogy a' N(eme)s V(á)r(me)gye fogházában a' Rabok száma könnyü Rabokkal szaporétva és a' Házi Cassa is terhelve lenne, és mivel nékünk is pásztorunk nem lévén sőrtvés nyájunk miatt vesződnűnk és kárt szenvednűnk ne kellessék, – ezen jelen való Törvény Szék elejbe álléttani, és a' mennyire vétkesnek és a bűntetésre érdemesnek találtatnék, bűntetése el vétele után a' nyáj őrzésére kegyessen haza eresztení mélytóztatnék. Maradván kegyességekben ajánlott alázatos tisztelettel

Az Te(kin)t(e)tes Törvényszék(ne)k

Zala Egerszegen 2ª Sept(embris) 1828

alázatos szolgái
Pál Jozsef
Czigány Jozsef
Sz(ent) Páli Compossessorok

Zala Megyei Levéltár. IV. 14. n. Fasc. 11. Nro. 103.

Permelléklet. A periratok kiadatlanok.

53.

1828.

A debreceni cigányok összeírása.

1	2	3	4	5		6		7		8		9		10		11	12	13	14	15
Locus	Nomina et Cognomina Neo = Colonorum			H o r u m P r o l e s S u n t																
Mansionis	Uxoratorum	Viduorum	Viduarum	2orum Annorum et Infra		12cim Annorum et Infra		12cim Annorum et Supra		Domi manentes		Scholas frequentantes		A Parentibus acceptae et aliorsum elocatae		Milites	Musici	Opifices	Servi	Ancillae
				Pueri	Puellae	Pueri	Puellae	Pueri	Puellae	Pueri	Puellae	Pueri	Puellae	Pueri	Puellae					
								N	u	m	e	r	o							
Hostat	Franciscus Kis	-	-	-	-	1	1	-	-	1	1	N	N	-	-	-	-	-	-	-
	Samuel Kolosvari	-	-	1	-	-	-	-	-	1	-	o	o	-	-	-	-	-	-	-
Plateae	Stephanus Jeremiás	-	-	-	1	-	-	-	-	-	1	n	n	-	-	-	-	-	-	-
	Stephanus Ujvárosi	-	-	-	2	-	-	-	-	-	2			-	-	-	-	-	-	-
Hatvan	Adamus Horváth	-	-	-	2	-	-	-	1	-	3	S	S	-	-	-	-	-	-	-
	Georgius Márton	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	u	u	-	-	2	-	-	-	-
	-	Georgius Kis	-	-	-	1	1	-	1	1	2	n	n	-	-	-	-	-	-	-
	Andreas Kis	-	-	-	1	-	-	1	-	-	-	t	t	-	-	-	1	-	-	-

Suburbium Plateae Péterfia	Adamus Bakó	-	-	-	-	1	-	1	1	2	1	1	-	-	-	-	1	-	-	-
	-	-	Vidua Joannis Seres	-	-	1	1	1	1	1	3	-	1	-	-	-	-	1	-	-
	Michael Seres	-	-	1	-	-	1	-	-	1	1	-	-	-	-	-	-	1	-	-
	Stephanus Berki	-	-	-	-	1	1	1	1	2	2	1	-	-	-	-	1	-	-	-
Suburbium Plateae Csapó	Stephanus Sivó	-	-	2	-	-	1	-	-	2	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-
	Michael Sivó	-	-	1	1	-	-	-	-	1	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-
	Georgius Márkus	-	-	-	-	1	1	1	-	2	1	-	1	-	-	-	-	-	-	-
	Buga Markus	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Plateae Czegléd	Michael Szilágyi	-	-	-	-	1	2	-	-	1	2	1	-	1	-	-	-	-	-	-
	Stephanus Létai	-	-	-	-	-	-	1	-	1	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-
	Johannes Buga	-	-	2	-	-	-	-	-	2	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
	Johannes Márkus	-	-	-	-	1	-	-	2	1	2	-	-	-	-	-	-	-	-	-
	Georgius Márkus	-	-	-	1	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-
	Johannes Márkus	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
	Ivannes Seres	-	-	-	-	3	-	-	-	-	3	-	-	-	-	-	-	-	-	-
	Ádi Georgius	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
	Michael Nyitrai	-	-	-	2	-	1	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-
	Ivannes Rácz	-	-	-	-	1	3	-	-	1	3	-	1	-	-	-	-	-	-	-
	Adamus Czanka	-	-	-	-	1	1	-	-	1	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-
	Stephanus Czanka	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-

Suburbium	Franciscus Bodi	-	-	1	-	-	1	-	-	1	1	-	1	-	-	-	-	-	-	-
	Jonás Czenke	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Plateae	Stephanus Czenke	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
	Ladislaus Kolosvári	-	-	-	-	-	1	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Varga	Petrus Daróczi	-	-	1	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
	Stephanus Horváth	-	-	-	1	-	3	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
	Stephanus Mursi	-	-	1	-	2	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Suburbium	-	-	Catharina Polgári	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	Ejus Maritus fuit [a]	-	-	-
Plateae	Franciscus Bossanyi	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
	Stephanus Kis	-	-	-	-	1	-	2	1	1	-	1	-	-	-	-	-	utique	-	-
Piacz	Stephanus Kis Junior	-	-	1	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	utique	-	-
	Georgius Polgári	-	-	-	-	-	-	-	1	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-

		16	17	18	19	20	21	22	23	24	25	26	27	28	29	30	31	32	33	34	35	36		37	
		Habitant		S u n t								Vitam Sustentant										Contribuunt ad Cassas			
		In Serie reliquarum Domorum	Extra Seriem in Gazulis	Coloni Sessionis				Inquilini	Subinquilini	Vestitu aliis incolis conformi utuntur	Vestitu aliis incolis diformi utuntur	Musica	Labore fabrili	Labore manuali	Mendicando	Locali Judici Subjecti	Locali Judici non Subjecti	Non vescuntur Lue peremptorum pecorum Carne	Vescuntur	Quaestum aut Cambiacum Equis non exercent	Exercent	Militarem		Domesticam	
				1	1/2	1/4	1/8															fl	kr	fl	kr
Hostat	Franciscus Kis		-	-	-	-	-	-	-			-	1	-	-	S	-					2	30	2	12
	Samuel Kolosvari	U	-	-	-	-	-	1	-	U		-	1	-	-	u	-	U		U		2	-	-	10
Plateae	Stephanus Jeremiás	t	-	-	-	-	-	1	-	t		1	-	-	-	b	-	t		t		3	6	-	16
	Stephanus Ujvárosi	i	-	-	-	-	-	1	-	i	N	-	1	-	-	j	-	i	N	i	N	2	-	-	10
Hatvan	Adamus Horváth	q	-	-	-	-	-	-	-	q	o	-	1	-	-	e	-	q	o	q	o	2	30	2	12
	Georgius Márton	u	-	-	-	-	-	-	-	u	n	-	-	-	1	c	-	u	n	u	n	-	30	2	12
	Georgius Kis, viduus	e	-	-	-	-	-	1	-	e		1	-	-	-	t	-	e		e		2	-	-	10
	Andreas Kis		-	-	-	-	-	-	-			1	-	-	-	i	-					2	30	2	12

Suburbium	Adamus Bakó	1	-	-	-	-	-	-	-	utique conformi	-	utique	-	-	-	utique	-	neutique escuntur	-	non exercet	-	4	42	2	23
Plateae	Vidua Joannis Seres	1	-	-	-	-	-	-	-	ua.	-	-	utique	-	-	ua	-	ua	-	ua	-	3	36	2	18
Péterfia	Michael Seres	-	-	-	-	-	-	1	-	ua.	-	-	ua	-	-	ua	-	ua	-	ua	-	4	12	-	21
	Stephanus Berki	1	-	-	-	-	-	-	-	ua.	-	ua.	ua.	-	-	ua	-	ua	-	ua	-	4	42	2	23
Suburbium	Stephanus Sivó	utique	-	-	-	-	-	-	-	utique	-	utique	utique	-	-	utique	-	non	-	non	-	2	25	2	12
Plateae	Michael Sivó	utique	-	-	-	-	-	utique	-	utique	-	utique	-	-	-	utique	-	non	-	non	-	2	25	2	12
Csapó	Georgius Márkus	utique	-	-	-	-	-	-	-	utique	-	-	utique	-	-	utique	-	non	-	non	-	3	36	2	18
	Buga Markus	-	-	-	-	-	-	utique	-	utique	-	-	utique	-	-	utique	-	non	-	non	-	-	-	-	-

Plateae	Michael Szilágyi	-	utique	-	-	-	-	utique	-	utique	-	-	utique	-	-	utique	-	-	Carné Pecudum[b]	-	-	3	6	-	15
	Stephanus Létai	utique	-	-	-	-	-	-	-	utique	-	-	utique	-	-	utique	-	-	Carné Pecudum	-	-	3	36	2	18
	Johannes Buga	ua	-	-	-	-	-	-	-	ua	-	-	ua	-	-	ua	-	-	ua	-	-	2	30	2	12
	Johannes Márkus	-	utique	-	-	-	-	ua	-	ua	-	-	ua	-	-	ua	-	-	ua	-	-	2	-	-	10
	Georgius Márkus	-	ua	-	-	-	-	-	utique	ua	-	-	ua	-	-	ua	-	-	ua	-	-	4	12	-	21
Czegléd	Johannes Márkus	-	ua	-	-	-	-	-	ua	ua	-	-	ua	-	-	ua	-	-	ua	-	-	4	12	-	21
	Ivannes Seres	-	ua	-	-	-	-	-	ua	ua	-	utique	-	-	-	ua	-	-	ua	-	-	4	12	-	21
	Ádi Georgius	ua	-	-	-	-	-	-	-	ua	-	-	ua	-	-	ua	-	-	ua	-	-	-	30	2	12
	Michael Nyitrai	-	-	-	-	-	-	ua	-	ua	-	utique	-	-	-	ua	-	-	ua	-	-	4	20	-	21
	Ivannes Rácz	-	-	-	-	-	-	ua	-	ua	-	-	ua	-	-	ua	-	-	ua	-	-	4	42	-	23
	Adamus Czanka	-	ua	-	-	-	-	-	ua	ua	-	-	ua	-	-	ua	-	-	ua	-	-	2	-	-	10
	Stephanus Czanka	ua	-	-	-	-	-	ua	-	ua	-	-	ua	-	-	ua	-	-	ua	-	-	4	12	-	21

Suburbium	Franciscus Bodi	utique	-	-	-	-	-	utique	-	utique	-	-	utique	-	-	utique	-	utique	-	-	-	4	42	2	22
	Jonás Czenke	utique	-	-	-	-	-	-	utique	utique	-	utique	-	-	-	utique	-	utique	-	-	-	4	12	-	21
Plateae	Stephanus Czenke	utique	-	-	-	-	-	-	utique	utique	-	utique	-	-	-	utique	-	utique	-	-	-	4	12	-	21
	Ladislaus Kolosvári	utique	-	-	-	-	-	utique	-	utique	-	-	utique	-	-	utique	-	utique	-	-	-	-	30	2	2
Varga	Petrus Daróczi	utique	-	-	-	-	-	-	utique	utique	-	-	-	utique	-	utique	-	utique	-	-	-	-	-	-	-
	Stephanus Horváth	utique	-	-	-	-	-	utique	-	utique	-	-	utique	-	-	utique	-	utique	-	-	-	3	36	2	18
	Stephanus Mursi	utique	-	-	-	-	-	-	utique	utique	-	utique	-	-	-	utique	-	utique	-	-	-	3	6	-	15
	Catharina Polgári, Vidua	-	-	-	-	-	-	-	-	utique	-	utique	-	-	-	utique	-	-	non	-	non	1	-	-	5
	Franciscus Bossanyi	utique	-	-	-	-	-	-	-	utique	-	utique	-	-	-	utique	-	-	non	-	non	4	20	2	21
Plateae	Stephanus Kis	utique	-	-	-	-	-	-	-	utique	-	-	utique	-	-	utique	-	-	non	-	non	4	70	2	23
Piacz	Stephanus Kis Junior	utique	-	-	-	-	-	-	-	utique	-	-	utique	-	-	utique	-	-	non	-	non	4	20	-	21
	Georgius Polgári	utique	-	-	-	-	-	-	-	utique	-	-	-	-		utique	-	-	non	-	non	6	-	-	30

Hajdú-Bihar Megyei Levéltár. IV. 1011. t. Fasciculus 10. (DVÖ: 43).

Technikai okokból az eredeti nagyméretű táblázatokat két részre osztva közlöm. A 16–37. rovatok közlésénél az 1–4. oszlopokat nem számoztam meg, a 2–4. oszlop adatait pedig összevontam. Az összeíráshoz a 492. sz. alatt 1780. január 21-én kibocsátott helytartótanácsi rendelettel bevezetett formanyomtatványt használták, annak ellenére, hogy 1794 óta hivatalosan másfajta nyomtatvány volt érvényben (l. Borsod vármegye 1797. évi összeírását 36. sz. alatt). L. még Nagy Pál: *A magyarországi cigányok története a rendi társadalom korában.* Kaposvár, 1998. 338., 351., 461. p.
A 37 pontos formanyomtatvány bevezetését és a cigányok félévenkénti összeírását tévesen 1768-ra teszi Móró Mária Anna: Mária Terézia cigány-

rendeletei és a Baranya megyei cigányösszeírások. 205. p. In: *Baranyai Helytörténetírás 1978.* Szerk.: Szita László. Pécs, 1978. 205–301. p. 1768-ban egyedi összeírást hajtottak végre az 1767. december 10-én kiadott rendelet értelmében, amely féléves (!) határidőt szabott az összeírások befejezésére és felküldésére (L. Nagy Pál: im. 453. p.).

A rovatok magyarázata:
1. A külváros, illetve utca neve, ahol a cigányok élnek
2–4. A cigány családfők neve (nős férfi, özvegy férfi, özvegyasszony)
5–15. A gyermekekre vonatkozó rovatok, a gyermekek közül:
5. 2 éven aluli (fiú, lány)
6. 12 éven aluli (fiú, lány)
7. 12 éven felüli (fiú, lány)
8. Otthon nevelkedik (fiú, lány)
9. Iskolába jár (fiú, lány)
10. Nevelőszülőkhöz van kiadva (fiú, lány)
11. Katona
12. Muzsikus
13. Mesterember
14. Szolga
15. Szolgálólány
16–17. A többi ház sorában laknak-e, vagy azon kívül kunyhóban
18–21. Telkes jobbágyok teleknagyságának részletezése, Debrecenben ezt üresen hagyták, mert a városi cigányoknak nem voltak jobbágytelkeik
22–23. Házas vagy házatlan zsellér (kitöltése a 16–17. rovattal együtt következetlen, valószínűleg nem volt minden esetben egyértelmű a társadalmi helyzet, illteve az sem, hogy van-e valakinek ténylegesen háza)
24–25. A helyi lakosokhoz hasonlóan öltözködnek-e, vagy attól eltérően
26–29. A megélhetésre vonatkozó rovatok. Miből tartják el magukat:
26. Muzsikálásból
27. Kézműves (kovács) munkából
28. Kezük munkájából (napszám és ahhoz hasonló tevékenységek)
29. Koldulásból
30–31. A helyi bíró alá tartoznak-e, vagy nem (van-e külön vajdájuk)
32–33. Nem esznek, vagy esznek döghúst

34–35. Nem kereskednek, vagy kereskednek lovakkal
36. A katonai pénztárba fizetnek (forint, krajcár; állami adót)
37. A házi pénztárba fizetnek (forint, krajcár; helyi adót)

Az összeírásban előforduló latin szavak magyarázatát l. a kötet végén a szójegyzékben !

Jegyzetek:
a A férje volt (muzsikus).
b Apróbarmok húsát.

54.

1830. szeptember 12. Nagyváty.

A nagyvátyi prédikátor levele a pécsi városkapitányhoz.

N(agy) Váty d(ie) 12ª Sept(embris)
1830.

Nemzetes Ur !
Különössen tisztelt Jo Uram !

A nyáron már egyszer Uri házánál kerestem, de éppen Eszejre tettzett lenni, az olta pedig nem mehetvén Petsre kéntelen vagyok Levél által terjeszteni eleibe panaszomat; melj is e következendő.
Bizalagi Joska nevezetü Czigány Pünköst tájban foldozni valot keresvén, a Feleségem a Réz Bográntsát melj 16 forintos vala, és a meljnek tsak igen tsekéj baja volt, ezen hazug beszédjeinél fogva, hogy ő Domoloson lakik, hogy ne esmernénk ötet holott ő tolvaj is a Domolosi Nagyságos Urnak töllünk Bort vitt, és ő Csötörtökön bizonyal meg hozza, által adta; azonban el jött Csötörtök, sőt több hetek is, nem hozza a Czigány a Bográntsot, magam személyesenn tudakoztam felőle Domolosi Ispány Urtol, de nem találtatott sehol sőt már alig emlekeztek reá mikor el enyeszett onnan; ugyan az a gaz Czigány egy szegény Jobbágy Aszszont is igy tsala meg ugyan akkor, Dani Istoknét, a ki esmerte jol, s látván hogy az én Bográntsom is nála van által adta neki hasonlo nagy Bográntsát hogy Csötörtökre meg hozza, az is oda van; az olta tudakozodtunk rolla, s tartozkodásairól, a Pandurokra is reá biztam de sehol nem akadtunk nyomába. Mostanaban hozá hiröl egy ugyan tsak Czigány hogy Pétsett tartozkodik valahol, különösen a Kaszárnya örül a veres kereszt uttzában a Csorba nevü Kortsmároshoz harmadik ház Kortsmába jár musikálni Sz(ent) Márton napig.
Közölvén ezen esetet Tekintetes Szolga Biro Knapp Ferdinánd Urral, az a Jo Ur informált hogy fojamodjam Nemzetes Kapitány Urhoz, meljre nézve igen alázatossan könyörgök, méltoztasson a nevezett Bizalagi Joska Czigánt meg fogatni, és vélle nekem eleget tetetni. Az Urra Nemzetes Kapitány Ur Bölts intézetére bizom azért egész alázatossággal ezen dolgot, a törvények utmutatása szerént méltoztasson azzal a rossz emberrel tselekedtetni, s mind az én mind a szegény Dani Istok kárát vélle meg térittetni, a ki alazatos könyörgésem s tiszteletem mellett maradok

Az Urnak Nemzetes Kapitány Urnak

alázatos szolgaja
Deaky Beniamin
Nagy Vátyi Predikátor m(anu)p(ropria).

NB. Csak Vasárnapokonn szokott a fent nevezett Kortsmaban musikálni Bizalagi Joska, Sz(ent) Márton napig, és fizetése étel ital s két forint. Mint maga a Kortsmáros valja egyébkor hol tartozkodik nem tudja. A Kortsmának neve Tamás Kortsmája, ugy is hivják tobákos Kortsma.

Baranya Megyei Levéltár. IV. 1003. b. 1830. nr. 2441.
Külzeten a címzés: *Perillustri ac Generoso Domino Domino Ignaczio Furthinyi Liberae Regiae Civitatis 5. Ecclesiensis Capitaneo Vigilantissimo Domino Colendissimo.*

55.

1832. február–július.

Kolompár cigányoknak adott községi igazoló levelek.

Hogy Kozák János Uj polgár feleségestűl Sárszeghi Helségben most folo 1832 esztendőben Februarius 7[kén] meg érkeztek és itten az Helségűnkben az eő munkájokat mesterségekhez képest foltatták, ugy mint lakatokat, és más rézből álló, s foltozó munkákat tettek, és öt napokig itten voltak, s ezen üdő alatt semmi rendetlenségeket sem tettek, hanem magokat böcsületessen viselték. Melly végett tölünk minden fönt tartóztatás nélkül az Helségünkből el bocsájtatnak más helségekben, s V(ár(me)gyékben. Mellyet is tulajdon Kezem irásával bizonyéttom. Sig(natum) Sárszegh Anno 1832 die 17[a] Febr(uarii).

Nemes Dely György mp Sárszeghi kőz birtokos.

Hogy Szabarban hét napokig Kozák János feleségestűl mint Kolompár Cigán nálunk bötsületessen viselvén magokat ezennel meg esmérjük. Sig(natum) Szab(ar) 20. Febr(uarii) 1832.

Hogy a föntebb is meg nevezett Ujj Polgár Esztergálban is ött napokat eltöltvén bötsületessen tovább eresztetett. Sig(natum) Esztergál 28[a] Febr(uarii) 832.

Hogy Kolompár György Igritzében dolgozván magát betsületessen viselte légyen meg esmérem. 7[a] Martii 832.

Rumy Ferentz m(anu)p(ropria) [LS]

Hogy Kolompár György Helységünkben 3 napig dolgozván, magátt bötsületessen viselte legyen meg ösmérem. 8[dik] Mar(tii) 832.

Mészáros Antal m(anu)p(ropria) Jegyző [LS]

Hogy Koloompár Győrgy Szádon egy hétig dolgozott, és magát betsületessen viselte légyen bizonyéttom. Szád die 15. Mar(tii) 832.

[---][a] Ignatz hites Jegyző

Fönt irtt Kolompár György itt Sámsomban nálunk betsületessen, és józanon viselte magát, ezennel meg esmérem. Már(tius) 22[én] 832.

[---][b] Ferencz Notar(ius)

Fönt ir Kozák János Ujj polgár itt nálunk Sámsonban józanon és betsületessen viselte magát ezennel megismerem. Sig(natum) Mar(tius) 22[én] 832.

Hogy fönt irtt Kozák János Ujj polgár itt nálunk Horváth Kuton józanon betsületessen viselte magát ezennel megesmérem. Sig(natum) Horváth Kut die [---] Mar(tii) 832.

[---][c]

Fönt irt Kozák János ujj Polgár itt nálunk Szemesen jozanon jamborul viselte légyen meg ösmérem. Szemes 3[a] April(is) 832.

Verbőczy mp Notar(ius) m(anu)p(ropria)

Itten Szőllős Kiss Lakonn ezenn Te(kin)t(e)tes N(eme)s Somogy V(á)r(me)gyei Helységben a fellyebb is irt Kozák János Familiájával együtt 5 napokig voltak meg telepedve, s ezen idő alatt magukat betsületessen viselték, bizonyéttyuk. Sz(ignatum) Kiss Lakonn Aprilis 5[dikén] 1832.

Csik János Öreg Biró

Mohátsy János m(anu)p(ropria) Notarius

Igalbul botsájtattak és 1 1/2 hétig dolgoztak. Sig(natum) 26[a] Apr(ilis) 1832.

Bodó Mihály Város Birája
Horváth Notar(ius) mp

Alább meg nevezettek hizelyes bizonyoságul adjuk ezen Levelünket arul, hogy Junius holnapnak 4[dik] napján estve 11 óra tájban Billegér nevezetű Kortsmában találtuk azon Sátorbeli Czigányokat, velünk együtt ittak, mi akkoron Tapoltzára Mgos Uraságunk dolgában bort vittünk. A férfiak voltak öten a fejérnépek pedig négyen, együt velünk vatsoráltak, az nevezett Tzigányok négy Kotsival voltak. – Mellynek úgy létérül akár hitünk le tételével is adjuk ezen bizonyittó irasunkat, irast nem tudván nevünk utánn tett Kezünk kereszt vonyásával is me erősittyük. Alsó Páhokon Junius 19[en] 1832.

Takács István x
Hetesi Istvan x
Varga Pál x
Takáts Mihály x
Alsó Páhoki Jobbágyok

Előttem Vaszary Josef Helyseg hites Jegyzője előtt

Levelünket mutató Lakatos András a' ki is nyoltz héttül fogva ötöd magával és kétt Lovával Kotsijával az Helységünkben lévén, 's tőbb aprolékos munkákat véghez vitt; a' ki is magát azon üdőkig bütsületessen viselvén, leg kevessebb kárt az Helységünkben nem okozván. Kinek is az maga jó viseletérül adjuk ezen Passualis Levelünket neveink alá iratásával helységünk petsétjével meg erősitvén. Kelt Szigligetben 25[dik] Juliusban 1832.

Juhász György m(anu)p(ropria) Biró
Hidasi László x
Német Péter x [LS]
Ivak Imra x
Sostai Imre x

Zala Megyei Levéltár. IV. 14. n. Fasc. 33. Nro. 47.
Perrmelléklet. A periratok kiadatlanok.

Jegyzet:
a Olvashatatlan aláírás.
b Olvashatatlan aláírás.
c Olvashatatlan aláírás.

56.

1832. szeptember 25. Pécs.

Dezséri Országh Imre szolgabíró jelentése Baranya vármegye nemesi közgyűléséhez.

Tekéntetes Nemes Vármegye !

Idei 2343[ik] szám alatt, méltosztatott Kegyessen meg hagyni, hogy Nemes Verőcze V(ár)Megyei Czigányoktol el vett azon pénzek, mellyek általam még 1829[ik] esztendöben bé petsételtetvén a Megyebéli Pénz Tárban állétolag 217 f(orint) 13 xr pengő pénzzel Depositum gyanánt le téve voltak, és az utobbi ell határozás szerént Skerlecz Károly Feö Adó Szedö Urnak fel olvastattván, a le petsételt holyagba azonba nem több mind 137 f(orint) 26 6/8 xr pengöbe találtatott,

mind az vélem felvilágoséttás véget közöltessen, mellynek következésébe az ahoz szolgáló szükséges Irományok ki keresésével, mellyek t(udni)i(llik) a dolog érdemét érdeklik, alázatossan tsak azt válaszolhatom, hogy kész pénzben az emlétett Pénz Tárba Depositum gyanánt tőb 137 f(orint) 26 6/8 x. pengő pénznél valósággal nem tétetett, 's nem is tétetődhetett, mert a többi tsak Imputatio véget, nem pedig valodi kész pénzbe tétetődött ki. Nagyobb fel világosetásául annak ide rekesztvén a fent érintett Irományokbol, valoságos mássában hajdani Bálovitz Fő Biró Urnak az e tárgyba bé adott Jelentése mellé kaptsolt 's T. betüvel jelelt /. Jegyzékei /. alatt, mellyből valamind az öszve számozás végén 217 f(orint) 13 x. tetetik ki, ugy más részről annak első tevéséből ki tettzik hogy az ottan foglalt 80 f(orin)t. kész penzbe 's kész pénz gyanánt tétetett ugyan ki, de a szerént kész pénzbe az bé nem adattatott soha hanem tsak Imputatio véget. Jeleltetett oda, melly 80 F(orin)tok, ha tsak ugyan a fent érintett 137 f(orint) 26 6/8 xrhoz hozzá adattnak a kérdéses 217 f(orint) 13 x. p(engő)p(énz) felesleg is kijön – Igy tehát az egész dolog onnand 's akkép történt, amind felyebb már jelentém, hogy hevenyébe általam az egész somma kész pénz gyanánt vetetődött fel – Ki minden tisztelettel maradva –

Petsen 25^{ik} Septem 832

A Te(kin)t(e)tes N(eme)s V(ár) Megyének

alázatos szolgája
Dezséri Országh Imre m(annu)p(ropria)
All szolga Biro.

Baranya Megyei Levéltár. IV. 1. b. 2916/1832.

57.
1837.
A pécsi cigányok összeírása.

Család Lajstroma
Szabad Királyi Pécs Városában lakozó Czigányoknak 1837[dik] Esztendőre

Sor-szám	Család-belieknek vezeték és kereszt neve	Élet-kora	Letelepedé-sek ideje	Gyermekeik		Mesterségek v foglalatossá-gok mivolta	Viseletek módja azon érin-téssel voltak é valaha fenyítve
				Férfiu	Leány		
1.	Sztani Ádám	60	pécsi születés	-	-	muzsikus és napszámos	soha sem
2.	Karász József	60	harminc esztendeje	Ignác[a]	Mária Anna	muzsikusok, napszámosok	soha sem
3.	Kováts András	55	20 esztendeje	János András[b]	Borbála	muzsikusok, napszámosok	ua.
4.	Kárász Ferentz	49	30 esztendeje	János	Theresia Elisabet	muzsikus	ua
5.	Horváth József	26	egy és fél esztendeje	-	-	muzsikus, napszámos	ua.
6.	Toth Ferentz	44	nyolc esztendeje	Ferentz Antal	Elisabet	muzsikus	ua.
7.	Toth Albert	23	nyolc esztendeje	István	-	muzsikus	ua.
8.	Illés Mihály	40	nyolc esztendeje	János Antal Miska	Theresia Rosália Juliana	muzsikus	ua.
9.	Farkas Pál	33	négy esztendeje	Ferentz	-	muzsikus	ua.

Öszvesen

Házi v(agy) család atya 9
Fiú 11
Leány 9
Summa 29

Baranya Megyei Levéltár. IV. 1003. b. 2788/1837.
A summa az összeírtak számát jelenti, amibe a családfők feleségeit nem számolták be.

Jegyzet:
a Egy kenyéren az apjával.
b Egy kenyéren az apjával.

58.

1837.

A Veszprém vármegyében lakó cigányok összeírása.

Sommás Kivonása

T(ekintetes) N(emes) Veszprém V(á)r(me)gyében kebelezett Czigány Családok(na)k a N(agy) M(éltóságú) M(agyar) K(irályi) H(elytartó) Tanátsnak f(olyó) 837 évi Sz(ent) Mihály hava 19[ről] költ 's 28510 sz(ám) a(alatti) körlevele következésében 837 eszt(endő) November 2[án] tartott Kis Gyűlés Jegyző Könyvének 2253 sz(ám) a(alatti) rendelléséhez képest.

	Járás neve	Sor-szám	Hány Mezőváros, vagy helységben	Házassak v(agy) Özvegyek		Nőtelenek 's gyermekek		Letelepedések ideje	Mesterségek[a]
				férfi	aszony	férfi	leány		
1.	Pápai Főbírói Pap János Főbíró	149	1 mváros 4 helység	49	43	33	24	1801[től] egész 837[ig] származtak, 's születtek.	kováts 10 koldus 8 muzsikus 27 napszámos 12 lókereskedő 9
2.	Pápai Sz(olga) Bíró Barcza Pál Sz(olga) Bíró	72	16 helység	Tsak 'a férfi emberek, és férfi gyermekek vannak összeírva, 's így n(incs) senki kik a' házassok, aszonyok fi s leány gyermekek.				Részint1797[től] egész 837[ig] telepedtek, részint itt születtek	muzsikus 31 kováts 8 napszámos 2 pásztor 6 koldus 3

3.	Veszprémi v(agy) Palotai Hosos Ant(al) Szolga Bíró	32	1 mváros 6 helység	Nem lehet meg külömböztetni igazán.				Ember emlékezetet halladó időtől fogva – részint itt születtek	muzsikus 12 fűző verő 2 kováts 3 lókereskedő 4 lakatos 1 invalidus katona 1
4.	Cseszneki Fő Bíró Ányos Farkas Fő Bíró	60	1 mváros 10 helység	12	11	21	16	Ez előtt 50 eszt(endővel) kezdtek megtelepedni, részint e Járásban születtek.	kováts 4 muzsikus 11 pásztor 2 napszámos 4 koldus 4
5.	Mezőföldi Járás Henesey Sz(olga) Bíró	139	7 helység	43	27	35	34	1800^{tól} fogva telepedtek, 's születtek.	muzsikus 35 kézi munkás 10 ló kupec 2 vályog vető 4
6.	Cseszneki Alsó Járás Takó Miklós Szolga Bíró	64	6 helység	16	13	20	15	1780^{tól} fogva telepedtek 's születtek.	kováts 9 napszámos 2 muzsikus 10 koldus 2 varrogató 1
7.	Devetseri Felső Járás Szakonyi Ist(ván) Fő Bíró	112	1 mváros 7 helység	29	22	31	30	Semmi sints ki téve.	muzsikus 8 koldus 4 kézmíves 11 meszellőkötő 1 lókereskedő 3 pásztor 7

8.	Veszprémi Felső Járás Molnár Dénes Szolga Bíró	94	2 mváros 5 helység	28	22	26		Bizonytalan régi időtől fogva részint származtak, részint itt születtek.	muzsikás kovács 33 gazda aszony 's szolgák 12 meszellő kötő 5 napszámos 1 koldus 6
9.	Devetseri Alsó Járás Körösy János Sz(olga) Bíró	43	1 mváros 6 helység	Semmi külömböztetés nints ki téve.				Részint helybeli születések, részint 1810től fogva származtak máshonnét.	pásztor 3 muzsikus 18 falrakó 1 kováts 2 napszámos 13 koldus 3
	Öszvessen	765							

Veszprém Megyei Levéltár. IV. 1. b. 2594/1837. (XII. 11.)

Az itt közölt összeírás megyei összesítés. A járásonkénti, illetve szolgabírói kerületek szerinti, a cigányokat községsorosan és név szerint feltüntető részletes összeírásokat még nem találtam meg. A cigányok magaviseletére vonatkozó oszlopot nem vettem fel, ennek adatai a járások sorszámának sorrendjében a következők:

1. 6 rossz viseletű 's büntetve volt a' többi jó.
2. Egy se volt büntetve tűrhető 's jó viseletűek.
3. 2 rossz 's büntetve is volt a' többire n(em) hallatik semmi.
4. Mind jó maga viseletű.
5. Mind jó, betsületes és tűrhető viseletűek.
6. Mind jó viseletűek.
7. 6 rossz viseletű 's büntetve is voltak a' többi tűrhető.
8. Jó viseletűek mindannyian.
9. 7 büntetve volt – a' többi jámbor viseletű.

Jegyzet:

a Az oszlop adatai mellé oldalra ezt írták: *a' többiek részint neveletlenek, részint henye életűek.*

59.

[1839. január. Pécs.]

Vita Istvánné nemesasszony panaszlevele a városi tanácshoz Kárász Lászlóval szembeni követelése miatt.

Tekintetes Nemes Tanáts !

Kárász László ide való Budai Külvárosi Czimbalmos Czigány, ki ellen a' nékem tartozó 12 váltó forint és 12 xr miatt panaszra fakadni kénytettem, elmulván immár a 15. nap, kérelmem eránt maiglan sem válaszolt, – könyörgöm azért alázatossan, méltóztasson a' Tekintetes Nemes Tanáts ötet 12 f(orint) 12 xrbul álló érintett jelen keresetemben, ismétt 5 f(orint) 30 xr eddig való, és okozandó költségeimben, mint makatsot részemre Bíróikép marasztalni. Mél tisztelettel maradván

A' Tekintetes Nemes Tanátsnak

legalázatosabb szolgálója
Nemes Vita Istvánné
kebelbéli Lakós.

Baranya Megyei Levéltár. IV. 1003. b. 1839. január 19. nr. 242.

Külzeten: *Péts Szabad Királyi Város Tekintetes Nemes Tanátsához. A' belül nevezett Alpörös mint magát nem védő makats Bíróikép marasztatni alázatossan kéretik.*

Az ügy kivizsgálásával Patkovits Ferdinánd tanácsnokot bízták meg, aki 1839. szeptember 28-án jelentette a tanácsnak, hogy a felek időközben barátságosan megegyeztek, bírói végzésre nincs szükség. A jelentés: *BML. 1839. szeptember 28. nr. 2641.*

60.

1839. május 31. Gyömörő.

Egyezséglevél a gyulakeszi vásárban április 24-én összeverekedett cigányok között.

Egyesség Levél

Alul irt adom tudtára mindeneknek akiket a' dolog illet, vagy jövendőben illetni fog, hogy mai alul irt napon s' esztendőben Mihályfai ugyan ezen Nemes Megyében kebelezett Ujj Polgár lakosokkal Görcsi György, Görcsi Jósef, Farkas János, Árvai János, Horváth János, Árvai Jóseff, Árvai Ferencz, Ör(eg) Árvai János részént vér szerént való Atyámfiaival Sz(ent) György napkor a Keszi Vásár alkalmatosságakor vissza jövén Sümegen a' Sörháznál öszve veszvén s utánna agyon tagolván ugy annyira hogy mast már egésszen tehetetlenné lettem, ezen irtózatos cselekedekekért, hogy mast már hűtvősömnek, 's négy kis neveletlen gyermekeimnek egész ekkorig hátra maradott kenyér keresésem 's nékem szenvedésem és orvoslási kőlcségemért mast beteges ágyamban meg egyeztünk 100 fl. V(áltó)c(édula) az az Száz forint V(áltó)c(édula) Olly föl tétel mellyet: hogy főnt említett Mihályfai Ujj polgár rokonimon sem hűtvősöm, sem semminémű rokonimnak rajtok semmi keresetük nem lehet, ki vévén 's főnt hagyván a' Nemes Vármegye Törvényes büntető jussát. Ezen egyességünk a Helység Elől Járói előtt történvén 's jelen létünkben a' főnt emlitett Summa le fizettetett 's nevünk alá irásával meg erősíttyük. Költ Gyömörőben May 31ik napján 1839.

Görcsi János és hűtvősöm Egri Katalin X
Hűtős Elől Járók

N(emes) B(író) Szabo János m(anu)p(ropria)
Ör(eg) Es(küdt) Csalló Ferencz

Agy(ilis) B(író) Farkas János
A pénz Leolvasáson én is jelen voltam N(emes) Kozéry László m(anu)p(ropria) [LS]
Es(küdt) Adorján Jósef
Es(küdt) Söjtöri Ferencz
Es(üdt) Söjtöri János
Es(küdt) Dombi Ferencz
Es(küdt) Csalló Ferencz

Előttem 's általam Takácsy Ignácz Jegyző m(anu)p(ropria).

Zala Megyei Levéltár. IV. 14. n. Fasc. 49. Nro. 59.
Permelléklet. A periratok kiadva: Nagy Pál: *Cigányperek a Dél-Dunántúlon 1796–1847.* Romológiai Kutatóintézet Közleményei 6. Szekszárd, 2001. 113–138. p. A per rövid elemzését l. Nagy Pál: Hová lett a szerencse? *Amaro Drom*, 2000. május. www.amarodrom.hu, Archivum 2000 május.

61.

1840. április 24.

Részlet Szentes város tanácsának jegyzőkönyvéből.

293. A' Helybéli Uj Magyarok /:Czigányok:/ a' végett, hogy magoknak Bírót válasszanak megjelenvén a' Bíróságra volt Bíró Lakatos Jakab – Farkas Péter, Badri János, és Farkas János ki jelelteknek, és közülök szavazatok tőbségével miután volt Bíró Lakatos Jakab eleve magát kikérte volna Farkas Péter választatott Farkas János egy szavat kapván –
Mellynek következésében Farkas Péter Bírónak a' Tanáts által is megerősíttetett 's bíróí hittel lekötéleztetett.

Csongrád Megyei Levéltár Szentesi Levéltára. Szentes Város Tanácsának jegyzőkönyve 293/1840.

62.

1843. március–1844. július.

Kolompár cigányoknak adott községi bizonyságlevelek.

Hogy Kolompár András nálunk Kalloson feleségestül, és családjaival hét napokig tanyászván és ő helységünkben előbbi bé mutatott, és meg visgált utazó levelét el vesztvén, de ezen idő folyása alatt magokat böcsületessen viselvén, és mint Kolompár Mester, a' keze alá vett munkákat böcsületessen el készétvén, azt a tulajdonosnak vissza adván, – ezzel bizonyétjuk. Kallóson Martius 16^{án} 843.

Német István X biró

Papp István hites Jegyző m(aga)k(ezével)

Kolompár András 4 Nap alat nálunk tanyázván, ez alat magát betsületessen viselte bizonyittom. Hegyesd Junius 13^{áp} 1843.

Jáger Márton Biró

Hogy a' fönt nevezett uj Polgár hozzá tartozandó családjaival együtt Bad(acsony) Tomai Helységünkben egy egész hétig tanyázván magát betsületessen viselte légyen bizonyityuk. B(adacsony) Tomajon 28^{a} Jun(ii) 843.

Bentze István X biró
Szabó János Jegyző m(anu)p(ropria)

Hogy a fent nevezett uj Polgár cslaádjaival együtt nálunk 24 óráig tanyázván, 's magát az időkig betsületessen viselte légyen megismérjük. – Aszófön Julius [---] 1843.

Kováts Ferencz X
elöttem Nagy Pál m(anu)p(ropria) Jegyző

Hogy a bent nevezett Kolompár András Kotsival két Lóval és Családjával együt Helységünkbe Mestersége folytatásával egy hetet el töltvén mely idő alatt magát betsületessen viselvén mai napon odabb utaz ezzel elesmérjük. Látrány 25ª 8bris 843.

Bognár István Ör(eg) Bir(ó)
Gulyás Mihál Esküt
Aigner Antal m(anu)p(ropria) Jegyző

Hogy Köttsen dolgozvan magokat egy hét elforgásáig tudtomra betsületesen viselték bizonyitom. K(ötcse) October 29dik 1843.

[---]

A fentt irott Kolompar András fentt iratjaival Karádon két hétig dolgozott bizonyityuk. Karád 16. 9b(ris) 843.

Biró Bindek Antal
[---] Jegyző

Kolompár Antal és András ujj polgárok, és kovátsok, Helységbül Helységig utazó, és magok viseleterül szolló utazó leveleket két darabban elöttünk bé mutatván, két hétig Karádon dolgoztak, és magokat betsületessen viselték azokra irattatott. – Tölünk Kolompár Antal Antal el válván mind a két rendbéli levelet magával vivén, valamiképp el vesztek, minél fogva ezen bizonyitvány azzal az utasitással nekik ki adatott, hogy leg közellebbi alkalommal a Járási Tettes Szolga Biró Úrnál mass ujjabb utazó levelet váltsanak. Költt Karádon 9ber 16ª 843.

Bindek Antal x Biró
[LS] m(aga)s(aját)k(czével) [---] Jegyző

Hogy ezen beirott pappiroson lehet olvasni mint Kolompár András feleségestül, lovastul és több Családjaival edjütt alább irott Helységünkben három egész hétig dolgoztak, és azon üdő alatt magukat jól, és betsületessen viselvén semmi leg kevesebb hibát hogy nem tették annak bizonyos jeléül ezen rendjeinket nevünk alá irásával is meg erősitjük. Költ [---] December 6án 1843.

Öreg Biró Kazi János
Horváth György Jegyző m(anu)p(ropria)
[LS]

Nevezett Kolompár András feleségestül 's egyéb családival Táskai Helységünkben is 3 napokig dolgozván – [---] hogy semmi különös panasz nem adódott – bizonyitjuk – Táska 18ª Dec(embris) 843.

Bera Márton Ör(eg) Biró
Csonka János m(aga)s(aját)k(ezével) Jegyző

A fent irt Kolompár Antal és András Táskai Helységben is 3 napig dolgozván – reájok semmi különös panasz nem adódott – bizonyitjuk – Táska 18ª Dec(embris) 843.

Bera Márton Ör(eg) Biró
Csonka m(aga)s(aját)k(ezével) Jegyző

A főnt meg nevezett Kolomparok Niklai Hellységb(en) két napok alatt magokat bötsületessen minden kártevés nélkül viselték bizonyéttom. Miklán Decemb(er) 19én 843.

Vajda Imre m(anu)p(ropria) T(ekintetes) N(emes) Somogy V(árme)gyei Eskütt

A' fent irt Kolompár Antal és András Boronkai Helységben is két napokig tartózkodván, semmi kárt nem tettek bizonyitjuk. Boronkán 10^{ber} 21^{kén} 843.

Ör(eg) Biró Magyar László X
Pulay m(aga)s(aját)k(ezével) Helység Jegyzője

A' fent irtt Kolompár Csigányok Gadányi Helységünkben magokat betsületessen viselték. Költt Gadányban December 29^{kén} 843.

Károly István öreg Biró
Koppányi János msk Jegyző

Bukogáti helységben ezen fönt irt Kolompár Czigányok ött napokig mulattak, semmi panasz reájuk nints. Költ Bukogáton Jan(uarius) 5^{a} 844.

Ör(eg) Biró Szabó Josef X
Ingola Josef m(anu)p(ropria) Jegyző által

A' többször irtt Kolompárok Boronkán is 2 napokig tartózkodtak, 's magokat meg becsülték bizonyitjuk. Boronkán Januarius hó 16^{dik} napján 1844.

Ör(eg) Biró Magyar László
Pulay Károly m(aga)s(aját)k(ezével) Helység Jegyzője

Ezen fellebb irtt Kolomparok B(alaton) Ujlakon [---] napokig tartozkodtak, s az üdeig magokat jól viselték – ezzel bizonyittyuk. B. Ujlakon Januarius 22^{én} 844.

Öreg Biró [---]
Pálinkás Jegyző

Hogy Kolompár Antal [---] feleségestül és többi családjaival B(alaton) Berényi helységünkben 22^{ik} Januariustól fogva Martius 1^{ő} napjáig itt léteznek a kik is a [---] jól viselték bizonyitjuk. [---] B. Berényben Martius 1^{sn} 1844.

Sárdi Mihály Ör(eg) Biró
Kutor Jegyző m(aga)s(aját)k(ezével)
[LS]

Hgy a fönt irt Ujj Polgárok alul irt Helységünkbe negyed napokig léteztek, Melly üdő alat magukat bötsületessen viselték hitelessen bizonyitjuk. Költ Ordán Martius 7. 1844.

Barbél Jóseff Ör(eg) Biró
Kultsár Joseff hites Jegyző

Kolompár András szinte egy hétig Helységünk körében minden családjaival mesterségében munkálkodván semmi excessust nem tett légyen bizonyityuk. Látrány Mar(tius) 24^{kén} 844.

[---] Mihály Öreg Biró

Zala Megyei Levéltár. IV. 14. n. Fasc. 16. Nro. 75.
Permelléklet. A periratok kiadva: Nagy Pál: *Cigányperek a Dél-Dunántúlon 1796–1847.* Romológiai Kutatóintézet Közleményei 6. Szekszárd, 2001. 186–197. p.
Az igazolások szövegét tartalmazó lapok erősen megrongálódtak, nyolc helységnél nem volt lehetőség a közlésükre. A közölt szövegekben a [---] jellel jelzett helyeken szakadás és foltosodás miatt több szó olvashatatlan. Balatonberény után ismeretlen helyen tartózkodott Kolompár András családja, 1844. március 3-án kapták meg az igazolást. Március 7. után Szőlősgyörök volt az újabb állomás, az ottani igazoló feljegyzés keltezése nem olvasható. Telekiből távozva már nem mentek délebbre Somogyban, hanem a Balaton felé fordultak. Újabb négy település érintése után július 30- án már Aszófőn kaptak igazolást az elöljáróságtól.

63.

1844. április 24. Pécs.

A sellyei uradalom alügyészének levele Baranya vármegyéhez Petrovics Péterről és társairól.

Tekénetes Nemes Vármegye !

A' T(ekintetes) Sellyei Földös Uradalom részéről f(olyó) e(sztendő) Februar hó lefolytában tartott Te(kin)t(e)tes Uri Széken bizonyos Petrovics Jósef Kolompár czigány ellen lefolyt Büntető perből felderülvén: miképen az emlitett Rabszemély egyéb Kóborló czigány társaival, jelesül pedig Petrovics Péter, mint Vajdájok(nak) és ugy nevezett Ragyás Sándornak társaságában, kik közönségessen Oszrói származásuaknak magokat mondani szokták, mult 1843^{dik} évi Majus hó folytában Te(kin)t(e)tes N(eme)s Somogy Vármegyében, Sellye és Kadarkut vidékein több rendü ló tolvajságokat elkövetvén, – mellyekért is egyedül emlétett Petrovics Jósef raboskodó társok, T(ekinete)s N(eme)s Somogy Vármegye Pandurjai által elfogattatott, azonban más két tolvaj társai általok ellopatott 4 Sellyei lovakkal együtt megszöktek.
Ezeknek tekéntetéből a' Te(kin)t(e)tes Uri Szék által alulirtnak köteleségül tétetett: miszerént az elillant csoportokban kóborló czigányoknak, nevezetessen pedig: Petrovics Péter, mint Vajdájoknak és Ragyás Sándornak személyes leirásokat, valamint az ellopatott 4 lovaknak leirásokat szinte, /. alatt alázatossan itten előterjesztvén, a' Fő Méltóságu Kir(ályi) Helytartó Tanács utján ország szerte kérendö hirdetésök és eként mint gyakorlott ló tolvajoknak intézendő béfogattatások végett, a' Tekéntetes Karok és Rendek előtt alázatossággal folyamodván, mély tisztelettel vagyok,
A' Tekéntetes Karok és Rendeknek
Pécsett, April 24^{dik}én 1844.

alázatos szolgája
Kerese György m(anu)p(ropria), mint
a' T(ekintete)s Sellyei Földös Uradalomnak Al Ügyvédje.

Baranya Megyei Levéltár. IV. 1. b. 1835/1844.
L. még 18.13., 63., 64., 65., 67., 70. sz.!

64.

1844. május–június.

Petrovits András csapata számára adott községi igazoló levelek.

Hogy Luppa József és Petrovits András Uj Magyarok 3 Napig Helységünkben tartozkodván magukat illendöen és betsületessen viselték legyen bizonyitom. Kelt Csobánka Majus 1^{ö} Napjan 844. NB Familiajaval együtt.

Soszti Péter
Bíró
Mosztani Jakab
[LS] hites jegyző

Bogláron 3 napig tartozkodván magokat betsületessen viselték bizonyitom. Bogláron Majus 6^{án} 1844 -

Zigler m(anu)p(ropria).
[LS] Jegyző

Kasztelyon 24 oráig Bötsületesen Viselték Magukat Kastélyon. Május 16^{dik} Napján 1844
Petrovits [János]^{a} András.

Epölön mulattak Május 17^{ig} 18^{ikig} hol magokat betsületesen viselték
Jenk Mihály Biró

Monostoron vot 24 oraig

Kis Oroszi Viselték Magokat Betsületesen 25 Májusban 1844 Eszt(endőben)

Hogy Lupa Josef és Petrovits András helységünkben [---][b] 24 óráig Magokat Betsületesen viseltik bizonyitom.
[---][c] Mihály Biró Junii 1^{sön}
Kis Gyarmaton 844 eszt(endőben)

Baranya Megyei Levéltár. IV. 1. b. 2464/1844.
Hont vármegye levelének melléklete, l. 65. sz.! L. még 18.13., 63., 67. sz.! Az igazolásokat Petrovits András útlevelének hátuljára ragasztották. Az irat sérült, az írás több helyen olvashatatlanná vált. Május 25–29 között egy németek lakta faluban voltak, a német nyelvű igazolólevél szövegének nagy része lekopott, a falu neve sem látszik.

Jegyzet:
a Áthúzva.
b Az írás lekopott.
c Olvashatatlan név.

65.

1844. június 12. Ipolyság.

Hont vármegye törvényszékének levele Baranya vármegyéhez.

Kedves barátink és Atyánkfiai !

Magukat megyéjükbeli Osztró helységből lenni állító kóbor cigány csapat egyik vezértagja Petrovits András' utlevelét a' végből küldvén meg önöknek, miszerint annak, – mint hitünk szerint hamisitottnak – valódi vagy valódiatlansága iránt minket folyó évi öszelő' 2^{kán} tartandó közgyülésünkig kitanítani méltóztassanak, egyszersmind tudatni szerencsénk van, hogy mai nap tartott rendkivüli fenyitö törvényszékünk a' nevezett cigány csapatot – öszvesen 25. tagbul állót –, miután arra, mellyel vádoltatik, a' tolvajlási tény be nem bizonyosodott – biztos kiséret mellett az illető hatóságok' utján eredetük helyére – vissza küldi, az emlitett Petrovits Andráson kivül még kettőt t(udni) i(llik) Petrovits Ferencet és Jósefet, mint kik a' csapatnak mintegy főnökei – felsőbb rendeletek nyománi büntetésül két két hónapi fogság- és közmunkára marasztalván el.
Atyafiságuk 's barátságukba ajánlottak, szokott tisztelettel maradtunk.
Költ az 1844^{ik} évi nyárelö 12^{kén} I(poly)sághon tartott rendkivüli fenyitö törvényszékünkből
Kegye(lme)tek(ne)k

Kész köteles szolgái, baráti
és attyokfiai
Hont megye törvényszéke.

Baranya Megyei Levéltár. IV. 1. b. 2464/1844.
A csoport számára adott községi igazolóleveleket l. 64. sz. alatt! L. még 18.13., 63., 64., 70. sz.!

66.

1846. október 24. Makó.

Csanád vármegye törvényszékének levele Baranya vármegyéhez.

Kedves Barátink és Atyánkfiai !

Keblükbeli Osztroi lakos Farkas Jozsef, 's neje Kolompár Kati, lopással vádolt kobor Czigányokat érdeklő, ugyan e' tárgyban keletkezett bünbeli iratokat ide /. alá csatolva azon Atyafiságos szives kéréssel küldgyük meg Kegyelmeteknek, hogy azok nyomán a' nevezett tolvajokat megfenyiteni, 's a' reájok esendő marasztalási Öszveg beszedése, 's megküldése mellett bennünket értesiteni sziveskedjenek.
Kik is Atyafiságokba, 's szives barátságokba ajánlottak szokott tisztelettel vagyunk – Költ az 1846^{k} év Öszho 24^{én} Makon tart(atott) Bünfenyitő Törvényszékből.
Kegyelmeteknek

Szives baráti, 's Attyokfiai
Csanád Vármegye bünbeli Törvényszéke.

Baranya Megyei Levéltár. IV. 1. b. 379/1847.
A levelet Csanád vármegye törvényszékén 125/846. sz. alatt keltezték. 1847. május 17-én Grabarits Ernő, a siklósi járás főszolgabírája Baranya vármegye nemesi közgyűlésének utasítására a Csanád vármegyéből küldött iratokat átadta Kerese Györgynek, a sellyei uradalom alügyészének (*BML. IV. 1. b. 1996/1847*). Az uradalomban le is folytatták az eljárást, melyről Grabarits főbíró 1847 decemberében számolt be a vármegyének. Jelentéséhez mellékelte az úriszéki végzést is, amit a korábban Csanád vármegyéből kapott iratokkal együtt visszaküldtek Csanádba, az alább 71. sz. alatt közölt levél kíséretében.

67.

1846. december 24. Temesvár.

Temes vármegye törvényszékének levele Baranya vármegyéhez.

Kedves Barátink és Atyánkfiai !

Megyéjükbeli Osztró helységéből származó, 's itt lopás gyanujába keveredett Petrovics féle czigány csoportnak, 's ezek lovairól Grabarits Ernő főszolgabirájuk neve alatt költ uti levelet azon bizalmas fölkéréssel küldjük át Önöknek, hogy miután fölsőbb szabály rendeletek nyomán czigányoknak csoportosan 's lovakkal kóborlani tilos, a' mennyiben ez uti levél valónak találtatnék, az ollyannak kiadásától tisztviselőiket eltiltani szíveskedjenek.
Kik is egyébberánt szokott tisztelettel maradunk. Költ az 1846 évi December hó 24^{én} Temesvárott tartatott b(üntető) fenyítő t(örvény)székből.
Önöknek

szíves baráti 's Attyokfiai
Temes Megye fenyitő Törvényszéke.

Baranya Megyei Levéltár. IV. 1. b. 396/1847. A levelet Temes vármegye törvényszékén 576/1846. sz. alatt keltezték. L. még 70. sz.!

68.
1846.
A pécsi cigány családok összeírása.

Család lajstrom.
Szabad Királyi Pécs városában lakozó Czigányoknak 1846. évre

Sor-szám	családbelieknek vezeték és kereszt neve	Élet-kora	Letelepedések esztendeje	Mesterségek v foglalatosságok mivolta	Viseletek módja azon érintéssel voltak é valaha fenyítve
1.	Sárközi Márton[a] neje Mária fia József	51 45 19	1795 ua.	muzsikus muzsikus	illendő
2.	Sárközi József[b] neje Mária fiú Józsi fiú János leány Rózsa leány Kati	56 48 24 22 20 18	1801 ua.	muzsikus muzsikus muzsikus	ua.
3.	Kárász József leánya Anna	69 30	1806	muzsikus	ua.
4.	Balás Mihály neje Trézsi	45 30	1842	muzsikus	ua.
5.	Kováts András	25	itt született	muzsikus	ua.
6.	özv. Illés Rózsa fia Illés János fia Illés Antal leánya Trézsi leánya Rózsa leánya Juli	49 16 14 22 20 15	1819	- muzsikus - szolgál szolgál szolgál	ua.

Baranya Megyei Levéltár. IV. 1003. b. 13/1847.

Jegyzet:
a Az 1837-es összeírásban nem szerepelnek, pedig az 1846-os adat szerint jóval azelőtt ide települtek.
b L. **a** !

69.

1846. augusztus 4.

Helytartótanácsi rendelet a cigányokról.

Méltóságos, Fő-Tisztelendő, Tekintetes,
Nagyságos, Nemzetés és Vitézlő,
Különös tekintetre méltó Urak!

19304 A czigányok gyakori kóborlása, 's ez által polgárosásukbani meggátlása egyedül az e' tárgyban kiadott felsőbb rendeletek hanyag végrehajtásának lévén tulajdonitandó, ugya azért a **1794**-dik év Mártius **21**-dikén **4032** és az **1842**-dik évi November **8**kán **41454** számok alatt kel szabály rendelmények folytán ujabban meghagyatik: hogy

1-ször **C**zigányoknak útlevelek csak azon esetben adhatók, ha bizonyos mesterség illetőleg kézmű általi becsületes kereset módukat tellyes hitelességgel bebizonyítják, és többeknek útlevéllel egyszerre leendő ellátása, vagy csoportozva utazása szigoruan tiltatik. Ide nem értvén az aranymosókat olly helyeken hol ez általuk üzettetik.

2-szor. **Ú**tlevelökben az **1843**-dik évi Mártius **26**-dikán **10886** sz. alatt kelt szabály rendelmény értelme szerint mindenik személy leírása, utazási czélja 's a' beutazandó vidék neve, és érvényesség ideje pontosan beiktatandó, a' máskint szerkezett útlevelek érvényteleneknek tekinttetvén.

3-szor **É**rvényes útlevelek a' czigányok részére is csak az **1813**dik évi Mart. **9**-dikén **5477**, és Julius **27**-dikén **18666** számok alatt kelt szabály rendelményekben meghatározott módon 's tisztviselők által adathatnak.

4-szer. **A**z ezen rendeletek értelmében érvényesen kiadott útlevéllel utazó czigány, ha útlevelének érvényességi ideje alatt lakhelyére vissza nem térend, kóborlónak tekintetik.

5-ször. **B**ár hol 's miként kóborló czigányok azonnal elfogatván az **1843**dik évi November **14**dikén **41553** szám alatt kelt szabály rendelmények értelmében lakhelyőkre visszakisértetendők 's megfenyítetvén, szigorú felügyelet alatt tartandók; az őket helytelenül útlevéllel ellátó hivatalnokok mint a' felsőbb rendeletek áthágói tiszti kereset alá vétessenek.

6-szor. **V**isszakisértetésök közben elillant, vagy elbocsátott egyénért a' költségek megtéritése mellett, a' tovább kisértetést téritvény által be nem bizonyitó elöljárók felelősek.

7-szer. Azon vagyonuk, mellynek igaz birtokát hitelesen be bizonyitandják, természetben nálok hagyandó, ellenkező esetben a készpénzre fordítatván illető hatóságának átküldendő.

8-szor. **A**' melly községben a' lakossággal együtt összeiratnak, ott állandó lakásuk megengedendő, 's hatósági felügyelet alatt tartandók, hogy kóbor vágyuk ujra fel ne élesztessék.

9-szer. Életmód keresetük, otthoni tartozkodásuk, és mikénti magok viseletérül az **1837**-dik évi September **19**-dikén **28310** sz. alatt kelt szabály rendelmény szerint hitelesen szerkezendő pontos összeirás minden év lefolytával ide terjesztendő.

Kelt Budán a' Magyar Királyi Helytartó Tanács ezer nyolczszáz negyvenhatodik esztendő Kisasszony hava negyedik napján tartott üléséből

Czimzett Uraságtoknak

Jóakarója
hivatalos készségűi
[---][a]

Somogy Megyei Levéltár. IV. 1. a. 1846. Nro. 3952.
Baranya Megyei Levéltár. IV. 1. b. 1846. Nro. 3931.
A korszak cigányügyi rendeleteiről l. Nagy Pál: *A magyarországi cigányok története a rendi társadalom korában.* Kaposvár, 1998. Kiadja a Társadalomtudományi Tanszék gondozásában a Csokonai Vitéz Mihály Tanitóképző Föiskola Kiadója. 334–355. és 469–474. p.

Jegyzet:
a Az aláírás bizonytalan olvasatú.

70.

1847. május 25. [Pécs]

Baranya vármegye levele Temes vármegyéhez.

Temes V(árme)gyének
Nagyságtok Kegyelmeteknek Törvényszéke által hozzánk át küldött, 's itt ismét a maga eredetében vissza mellékelt Oszro Helységből eredett Petrovits féle kobor czigányok kezén létezett uti Levelet azon hivatalos értesitéssel tesszük át: mi szerint az azonnal hamisnak esmértetvén kohollojanak ki tudása iránt ugyan a rendeleteket megtettük, azomban érdeklett fő biránknak ide /. alá kulcsolt Jelentése szerint azt szigoru kutatás után is ki nem tanulhattuk.
1847 Majus 25[i] közgyűlésből.

Baranya Megyei Levéltár. IV. 1. 2002/1847.
Fogalmazvány. Külzeten: *Levél Temes Vármegyének leiratott Jun: 28 - 1847.* L. 67. sz. is!

71.

1847. december 27. [Pécs]

Baranya vármegye levele Csanád vármegyéhez Farkas József és Kolompár Kati ügyében.

Csanád Vármegyének
Nagyságtok Kegyelmetek büntető törvényszékének hozzánk intézett abbeli megkeresése folytán melly szerint Megyénkbeli Oszroi lakos Farkas Josef, és neje Kolompár Kati lopással vádolt kobor Czigányok megfenyitetvén, a reájok esendő marasztalási öszlet beszedetnék, 's megküldetvén – az érdeklett Sellyei Uradalomnak ez ügybeni eljárása eredményét tanusitó iratokat, 's hozott Urszéki Itéletet ide /. alá zárva N(a)g(yság)tok Kegyelmeteknek értesités gyanát át küldjük.
1847 évi Xber 27-i közgyűlésből.

BML. IV. 1. b. 4590/1847. (Előzmény: 3465/1847).
Fogalmazvány. Külzeten: *Csanád Vármegyének. Leiratott Januar 28án 1848.* A főbírói jelentést másolatban, a többi iratot eredetiben átküldték Csanád vármegyének. L. 66. sz. is!

72.

1851. május 19. Szentes.

Szentesi cigányok folyamodványa a városi tanácshoz.

Tisztelt Városi Tanács!

Köztudomásra lévő dolog az, hogy a jelenkor mostohaságát, és ez által előidézett szegénységet és szükséget Városunknak még vagyonosabb osztályai is nagy mértékbe érezik, igy mi alól irtak e csapások által még tetemesebben sujtattunk – elannyira hogy a napontai drágaság és szükség következtében családunk fentartására szükségelt élelmet is alig kereshetvén be, a' különben is ez időben magasra szökött házbér fizetésére pedig tökélletesen képtelenné tétettünk, – mely miatt jelenben sőtt még az elmúlt zordon és hideg téli időben is istállók és kamrákba lakni kéntelenitettünk.

E' sanyarú helyzetünk érzetében – tudva és tapasztalva a t(isztelt) Tanátsnak azon már többekkel éreztetett atyáskodását, mely szerént őket putri hellyel megajándékozni kegyeskedett – annyival inkább mi alólirott helybeli születésűek, 's Szentes Városának törzsökös lakosai – kik évek olta mind megyei mind városi adózásokban, 's teherbeli szolgálatokban egyenként részt vettünk, 's azokat minden időben pontosan telyesitettük: bátorkodunk ezennel folyamodni, 's re-

ményteljes bizodalommal megkérni a t(isztelt) Tanátsot az iránt: hogy a Szénás kert mellett a Nagy Völgy tulsó partján mint már külömben is elhasznált gödöri helyen fejenként egy egy puti helyet, hol családunkkal együtt magunkat az idö viszontagságai elöl meghúzhassuk – adni, 's azt részünkre kijelelni méltóztassék.

Alázatos tisztelettel lévén Szentesen
Majus 19^{én} 851.
Tisztelt Városi Tanátsnak

alázatos szolgái
Demeter Péter
Demeter Pál
Budai János
Halák József
Ör. Lakatos János
If. Lakatos József
Lakatos István
Ör. Markócs József
Czinka Gábor
Markócs Mihály
Farkas Péter
Bakai János
Ör. Czinka József
szentesi új magyarok.

Csongrád Megyei Levéltár Szentesi Levéltára. Szentes Város Tanácsának iratai 956/1851.

73.

1867. február 8. Makó.

Horváth Sámuel cigány biró folyamodványa a városi tanácshoz.

szegénységi jognál fogva bélyegmentes

Tekintetes Városi Tanáts,

A legmélyebb alázattal vagyok bátor a Tekintetes Városi Tanáts Kegyes szine elébe járulni, miszerint czigány bétsbe bírónak lettem kinevezve. Kineveztetésem ólta tanusitott hü szorgalmam, hogy Czigánybétsbe a rendettlenségek és czivódások oly anyira meggátolva volt általam, miként a Törvénybirói hivatal ezáltal a legnagyobb mérvben megkémélve volt ezután rá is igérvén, hogy czigánybétsbe a rend és csend fentartása iparkodásom által oda hason hogy a Tekintetes Városi Tanáts kegyét mindenkor kiérdemelyem. A mult évi egyöltözet ruháért és ötven kéve gajért mely szolgálatom dijja lévén hálás köszönetemet nyilvánitom, ez évre is kérem a Tekintetes Városi Tanátsot tekintve hü szorgalmamat, és azt hogy 7 tagból álló családom, a legnagyobb szegénységbe lévén, részemre egy csekély fizetést rendelni kegyesen méltóztassék.

mely kérésem ismétlete mellett

hodoló tisztelettel vagyok a
Tekintetes Városi Tanátsnak
Makon febr(uár) 8^{a} 1867

alazatos szolgaja
Horváth Sámuel
Czigány bétsi biró

Csongrád Megyei Levéltár Makói Levéltára. Makó Város Tanácsának iratai 430/1867.

74.

1867. július 9. Buda.

A Belügyminisztérium leirata Makó Város Tanácsához.

1442 R

BM

A magyar királyi Belügyminisztériumtól. Csanád vármegye közönségének Makón. Köztudomás szerint az országban még mindig számos vándor czigány találtatik kik családostúl nagyobb csoportokba egyesülve ország szerte kóborolnak.

Köztudomású az is, hogy ezen kóborlások czélja rendszerint munkakerülés koldúlás söt lopás csalás és mások tulajdona ellen irányzott egyéb törvénytelen tettek mi által a közbiztonság nagy mérvben veszélyeztetvén nem csak a hazai közönségnek de mennyiben ezen kóbor czigány csapatok sokszor az ország határain is túl mennek a szomszéd ország hatóságainak is alapos panaszokra szolgáltatik ok azonfelül pedig az állam is jelentékeny tolonczozási költséggel terheltetik.

Nem szándokoltatik ugyan valamely hazai polgár személyi szabadsága csak azért mert czigány korlátoztatni de a közerkölcsiség és közbiztonság érdekével meg nem férő életmód ezen néposztálynak sem engedtethetvén meg a kormánynak és minden törvényhatóságnak egyébiránt jogában és kötelességében áll ezen tűrhetlen állapot orvoslásáról gondoskodni.

Ennél fogva felhívom az ország összes törvényhatóságait miszerint a czigányok ily nemü kóborlásainak megszüntetése végett területeiken czélszerü intézkedéseket tegyenek s végrehajtó közegeiket azoknak pontos foganatosítására kötelezzék.

Különösen pedig addig is mig ezen ügy véglegesen szabályoztatnék intézkedés teendő.

1. Hogy az ottani illetőségü czigányok lehetőleg a törvényhatóság saját területére hasznos munkával foglalkoztassanak tisztes munkához az állandó lakhelyhez szoktattassanak s ez által a munkás polgárok száma neveltessék.
2. Hogy biztos tisztes keresetet kimutatni nem tudó vagy rovott életü czigányoknak útlevelek általában semmi szin alatt se adassanak.
3. Hogy biztos és tisztes keresetmóddal biró és feddhetlen életü cigánynak is rendszerint csak az ö személyére de nem egyszersmind családjára szóló útlevél adassék.
4. Hogy a törvényhatóság területén útlevél nélkül találandó idegen czigányok azonnal elfogatassanak s illetőségük helyére eltolonczoztassanak a tolonczrendszer ezen néposztályra nézve kiváló gonddal és pontossággal kezeltessék.
5. A határszéli törvényhatóságok különösen intézkedjenek hogy területeikről kellő útlevéllel el nem látott czigányok a szomszéd országokba ne menjenek át és az onnan kiutasitottak oda vissza ne térhessenek s viszont hogy a más országból Magyarország területére jövő ily czigányok nyomban vissza utasittassanak. Budán 1867 Julius 9. B(áró) Venkheim Béla sk.

Csongrád Megyei Levéltár Makói Levéltára. Makó Város Tanácsának iratai 2662/1867.

75.

1873. január 6.

Az apátfalvi zenészek folyamodványa a szolgabíróhoz.

Tekintetes Fő Szolgabíró Úr !
Kegyes pártfogó Urunk !

Igazságunk érzésében, de a' szükségtől is kénszerittettvén, bátrak vagyunk, sérelmes panaszunkat, alázattal elő terjeszteni, következőleg:

E' hó 3án este felé zene társaságunkból 3 egyén Apátfalván a' „Kör" helységbe ment, hogy ott, kilesvén az alkalmat, zenélhessünk - 's így kenyeret 's ruházatot kereshessünk; – ahol is jelen voltak e' község elsörendű 's szép jellemü lakosai; nevezetesen: Kardos Noé – Szigeti József község gazdája – Veréb János, Fridvalszki Mihály, kiknek kivánatára 3 társunk: Rácz Kováts Jósef, Gáspár Sándor, Fátyol János makói zenéltek 9–10 óráig este 's akkor hazamentek; – megjegyzendőnek kérjük, hogy ez alkalommal a' községben volt 2 megyei csendlegény is jelen volt vatsoráltak ott; 's így tekintélyes honpolgárok közt – csend legények előtt, a' garázdálkodásnak még csak jele sem mutatkozhatott !!! – mégis:

Mátó Pál János Apátfalva község bírója másnap reggel zenésztársainkat bezáratta őket 2–2 ftra büntette 's míg ki nem fizették azt, addig ki sem eresztette – míg a' harmadik társ makói lévén oda menekült, kiért is a 2 ftot szinte rajtunk akarja meg venni !! egyuttal betiltotta, hogy 9 óra után többé soha zenélni nem szabad.

Alázattal hajlunk meg minden hazai törvény előtt amely közhirré tétetett és szentesittetett ! – de az ily községi törvényt, mely a zenélést csak 9 óráig este engedi meg – mivel az ezidáig ki nem volt hirdetve vagy kiragasztva nem ismertük még !! de rá sem goldolhattunk, mert látván azt hogy több izben fen nevezett Mátó Pál János községi bíró is reggelig mulat – tudván azt hogy:

1ör E' községben volt legközelebbi vásárkor ömaga annyira mulatott a' sátorban, hogy Chibik Ferencz kintstári erdőfelügyelőt – egy eskütjével – végigverte, amiért per alatt áll máig is.

2or Ludányi Antal kotsmárosnál 4 egyént öszve vissza vert mulatság közben.

3ör a' legközelebbi napokban a' „Kör" helyiségben több érdemes jó gazda emberek közé jött mulatni, ahol is azért hogy nem az ő nótáját huztuk – nékünk széket kapott fel, a' mikor végrehajtó Biró János Ur elébe állott hogy minket védelmezzen – ezt torkon ragadta – minket pedig ki kergetett – hol is övegeket tört-zuzott – asztalt vert.

4er A' Nagy Vendéglőben egy este sokáig mulatván a' jelen volt Nagy János Csendbiztos Urral is gorombáskodott.

5ör Ikha Mihály kotsmárosnál egy disznó tor alkalmával zenéltünk – ahol is Tornyai László zenésztársunkat – ráfogván hogy pecsovits – össze vissza rángatta !

Illyen előzmények után – nem is reméltük azt, hogy egy betsületes előkelő gazdáknak kedvét ne tehessük akkor, amikor az, kinek a' rendet fenn tartani kellene, illy rendetlenségeket követ el, és még is enged zenélni ! mert ő is jelen van.

Mély alázatossággal kérjük a' Tekintetes Főszolgabiró Urat – szíveskedjék tekintetbe venni azt, hogy Apátfalván 6 egyén van ezen zene társaságban, kiknek mindenike számos családdal bir – vagyontalanok; egyedüli kenyérkeresetünk a' muzsikálás, melyet is csak estéken folytathatunk, mivel a' gazda emberek csak ekkor érnek rá mulatni ! 's így ha korlátoztatik ezen mesterségünk, úgy nem csak hogy adó és más kötelezettségeinknek eleget nem tehetünk, de számos családunk inségre és vég nyomorúságra jutnának.

Alázattal kérjük ismételten a' Tekintetes Főszolgabiró Urat, kegyeskedjék – mint első bíró - ezen ügyünkben mielőbb intézkedni – 's nékünk pedig az eddigi szokás szerint, a' békés polgárokkali zenélést meszibb határra kiterjeszteni – Mató P. János biró ellen pedig a' kellő vizsgálatot megtartani – hogy a' községi zavarok a' napi rendről eltávolíttassanak.

Telyes tisztelettel maradtunk

Tekintetes Főszolgabíró Urnak
Apátfalván 1873. január 6.

alázatos szolgái

Rozsa Mátyás
Primás.
Fátyol András.
Fátyol Menyhárt.
Rátz Kováts Jozsef
Tornyai László,
Gáspár Sándor,
Apátfalvai zenészek.

Csongrád Megyei Levéltár Makói Levéltára. Makó Város Levéltára. Közigazgatási iratok. Főszolgabirói iratok. 41/1873.
A folyamodvány a főszolgabíróhoz érkezett 1873. január 7. A kérelmezők saját kezűleg írták alá az iratot.

76.
1873.
A Tolna megyei cigányösszeírás adatai.

KÖZPONTI JÁRÁS

Helység neve	A községben levő					Az összes czigányok közül												
						tartózkodásra nézve				vallásra nézve								
	férfi	nő	gyermek		összesen	megtelepedtek		kóborlók		római	görög	keleti görög	ágost.	helvét	unitárius	más vallásúak	vallás nélküliek
			férfi	nő		családok	fejek	családok	fejek	cath.			hitvall. evang.				
	czigányok száma					száma				szám szerint							
Agárd	2	-	11	8	21	2	21	-	-	21	-	-	-	-	-	-	-
Alsónyék	4	3	1	3	11	3	11	-	-	11	-	-	-	-	-	-	-
Báta	8	9	8	8	33	7	29	1	4	24	9	-	-	-	-	-	-
Bátaszék	20	20	24	26	90	-	-	20	90	90 /állitólag/	-	-	-	-	-	-	-
Decs	7	7	9	10	33	7	33	-	-	33	-	-	-	-	-	-	-
Harcz	4	4	8	7	23	-	-	4	23	23	-	-	-	-	-	-	-
Mözs	3	5	3	3	14	5	14	-	.	14	-	-	-	-	-	-	-
Ócsény	Mintegy négy év óta sem állandóan letelepedett, sem vándorló cigányok nincsenek.																
Pilis	4	4	7	8	23	4	23	-	-	23							

Szekszárd	34	31	19	23	107	34	107	-	-	107	-	-	-	-	-	-	-
Simon-major	Nincsenek cigányok.																	
Tolna	11	11	14	11	47	11	47	-	-	47	-	-	-	-	-	-	-
Várdomb	Nincsenek cigányok.																	
Összesen	**97**	**94**	**104**	**107**	**402**	**73**	**285**	**25**	**117**	**393**	**9**	**-**	**-**	**-**	**-**	**-**	**-**

SIMONTORNYAI JÁRÁS

Helység neve	**A községben levő**					**Az összes czigányok közül**												
						tartózkodásra nézve				**vallásra nézve**								
	férfi	**nő**	**gyermek**		**összesen**	**megtelepedtek**		**kóborlók**		**római**	**görög**	**keleti görög**	**ágost.**	**helvét**	**unitárius**	**más vallásúak**	**vallás nélküliek**
			férfi	**nő**		**családok**	**fejek**	**családok**	**fejek**	**cath.**			**hitvall. evang.**				
	czigányok száma					**száma**				**szám szerint**							
Csibrák	Nincsenek cigányok																	
Diós-berény	Nincsenek cigányok.																	
Duzs	Nincsenek cigányok.																	
Görbő, Belecska	Nincsenek cigányok.																	
Gyönk	5	7	-	-	12	4	12	-	-	12	-	-	-	-	-	-	-

Szárazd, Hidegkut	Nincsenek cigányok.																
Hőgyész	9	8	6	8	31	9	31	-	-	31	-	-	-	-	-	-	-
Kalaznó	Nincsenek cigányok.																
Kölesd	6	7	9	8	30	7	30	-	-	30	-	-	-	-	-	-	-
Kéty	Nincsenek cigányok.																
Medina	15	15	15	8	53	15	53	-	-	53	-	-	-	-	-	-	-
Miszla	12	13	-	-	25	4	15	2	10	25	-	-	-	-	-	-	-
Murga	Nincsenek cigányok.																
Mucsi	Nincsenek cigányok.																
Felsőnána	Nincsenek cigányok.																
Némedi	Nincsenek cigányok.																
Pálfa	2	1	2	7	12	-	-	1	12	12	-	-	-	-	-	-	-
Simon-tornya	Nincsenek cigányok.																
Szakadát	Nincsenek cigányok.																
Kisszé-kely	4	5	-	-	9	2	9	-	-	9	-	-	-	-	-	-	-
Nagyszé-kely	14	10	-	-	24	6	24	-	-	24	-	-	-	-	-	-	-
Szentlő-rinc	Nincsenek cigányok.																
Szócsárd	Nincsenek cigányok.																
Kistamás	4	4	6	7	21	-	-	3	21	-	-	-	-	-	-	-	21
Uzd, Borjád	Nincsenek cigányok.																
Udvari	2	2	3	4	11	1	2	1	9	11	-	-	-	-	-	-	-
Varsád	Nincsenek cigányok.																
Összesen	**73**	**72**	**41**	**42**	**228**	**48**	**176**	**7**	**52**	**207**	**-**	**-**	**-**	**-**	**-**	**-**	**21**

Helység neve	A községben levő					Az összes czigányok közül											
						tartózkodásra nézve				vallásra nézve							
	férfi	nő	gyermek		összesen	megtelepedtek		kóborlók		római cath.	görög	keleti görög	ágost. hitvall. evang.	helvét	unitárius	más vallásúak	vallás nélküliek
			férfi	nő		családok	fejek	családok	fejek								
	czigányok száma					száma				szám szerint							
Bikács	Nincsenek cigányok.																
Bölcske	11	11	6	10	38	9	38	-	-	38	-	-	-	-	-	-	-
Nagy-dorog	11	12	14	7	44	11	44	-	-	44	-	-	-	-	-	-	-
Duna-földvár	30	32	28	51	141	32	141	-	-	141	-	-	-	-	-	-	-
Dunaszent-györgy	Nincsenek cigányok.																
Fadd	14	13	14	8	49	7	34	2	15	49	-	-	-	-	-	-	-
Gerjén	1	1	1	2	2	1	5	-	-	5	-	-	-	-	-	-	-
Györköny	2	3	4	-	9	3	9	-	-	9	-	-	-	-	-	-	-
Hidjaten-gelic																	
Kajdacs	Nincsenek cigányok.																

Kömlőd	Nincsenek cigányok.																
Madocsa	Nincsenek cigányok.																
Németkér	8	5	7	11	31	-	-	6	31	31	-	-	-	-	-	-	-
Paks	22	26	23	18	89	22	89	-	-	89	-	-	-	-	-	-	-
Szedres	Nincsenek cigányok.																
Tápé	Nincsenek cigányok.																
Összesen	**99**	**103**	**97**	**107**	**406**	**85**	**360**	**8**	**46**	**406**	**-**	**-**	**-**	**-**	**-**	**-**	**-**

KÖZPONTI JÁRÁS

Községek nevei	**A férfiak közül foglalkozásra nézve**						
	zenész	**kovács**	**téglavető**	**faeszköz készítők**	**mezőgazdasági segédmunkás**	**lókupec**	**a katonaságnál lévő**
Agárd		6					
Alsónyék	4						
Báta	1	1		5			
Bátaszék		12	5				
Decs	7						
Harcz		4					
Mőzs	3						1
Őcsény							
Pilis		4					
Szekszárd	40				2	4	2
Simonmajor							
Tolna	17						
Várdomb							
Összesen	**66**	**27**	**5**	**5**	**2**	**4**	**4**

Községek nevei	A férfiak közül foglalkozásra nézve						
	zenész	kovács	téglavető	faeszköz készítők	mezőgazdasági segédmunkás	lókupec	a katonaságnál lévő
Csibrák							
Diósberény							
Duzs							
Görbőbelecska							
Gyönk	4						
Hidegkut							
Hőgyész	10						
Kalaznó							
Kölesd	4		2				
Kéty							
Miszla	12		3				2
Murga	3	2	1				
Mucsi							
Felsőnána							
Némedi							
Pálfa							
Simontornya			2				
Szakadát							
Kisszékely							
Nagyszékely	4						
Szentlőrinc	5						
Szárazd							
Kistormás							

Uzdborjád		4					
Udvari							
Varsád			4				
Összesen	**42**	**6**	**12**		**7**		**2**

DUNAFÖLDVÁRI JÁRÁS

Községek nevei	**A férfiak közül foglalkozásra nézve**						
	zenész	**kovács**	**téglavető**	**faeszköz készítők**	**mezőgazdasági segédmunkás**	**lókupec**	**a katonaságnál lévő**
Bikács							
Bölcske	8	3					
Nagydorog	6		1		1		3
Dunaföldvár	30						
Dunaszent-györgy							
Fadd	7	5			2		
Gerjén			2				
Györköny	1			1			2
Hidjatengelic							
Kajdacs							
Kömlőd							
Madocsa							
Németkér		8					
Paks	19	4					4
Szedres							
Tápé							
Összesen	**71**	**20**	**3**	**1**	**3**		**9**

Romológiai Gyűjtemény. TA 1344-02. Fénymásolat a Tolna Megyei Levéltárból, az eredeti jelzet nincs feltüntetve.
Az összeírást a 14789. sz. 1873. május 5-én kelt belügyminiszteri rendelet írta elő *„a czigányok polgári és társadalmi viszonyainak szabályozása tekintetéből"*, elsősorban pontos statisztikai adatok beszerzésének céljával.
Az adatokat 1873 nyarán vették fel, két járás községeinek összeírásai nincsenek meg. Egy-egy község adatai külön-külön lapon, a népességi, a vallási és a foglalkozási adatokat együtt tartalmazó táblázatos formulán írták össze, amelyek az adott község összesített adatait tartalmazzák. A községi lapok alapján járásonként községsoros összesítéseket készítettek, ezeket vettem alapul az adatok közléséhez, összevetve a községi lapokkal. Ha a községi lapok és a járási összesítés között eltérés tapasztalható, azt alább jegyzetben közlöm. Technikai okból az eredeti összeírás oszlopait megosztottam és a foglakozási adatokat külön táblázatba foglaltam.

Jegyzet:
Pilis községi lapjára azt jegyezték fel, hogy a rovatokat akkor fogják kitölteni, ha Sárközi Márton vándorlásban lévő családja visszakerül oda. Ez feltehetőleg megtörtént, a falu adatai a járási összesítésben már szerepelnek.
Németkéren az adatokat családonként (a férfiak mind kovácsok voltak) vették fel, ezek a következők:

Családfő	A községben levő					Az összes czigányok közül												
						tartózkodásra nézve				vallásra nézve								
	férfi	nő	gyermek		összesen	megtelepedtek		kóborlók		római	görög	keleti görög	ágost.	helvét	unitárius	más vallásúak	vallás nélküliek
			férfi	nő		családok	fejek	családok	fejek	cath.			hitvall. evang.				
	czigányok száma					száma				szám szerint							
Sárközi Mihály	1	1	1	3	6	-	-	1	6	6	-	-	-	-	-	-	-
Sárközi János	1	1	3	2	7	-	-	1	7	7	-	-	-	-	-	-	-
Kolompár Ferenc	1	1	1	1	4	-	-	1	4	4	-	-	-	-	-	-	-
Sárközi György	1	1	1	1	4	-	-	1	4	4	-	-	-	-	-	-	-
Horvát János	1	1	1	4	7	-	-	1	7	7	-	-	-	-	-	-	-
Sárközi Ferenc	3	-	-	-	3	-	-	1	3	3	-	-	-	-	-	-	-
összesen	**8**	**5**	**7**	**11**	**31**	**-**	**-**	**6**	**31**	**31**	**-**	**-**	**-**	**-**	**-**	**-**	**-**

77.

1900. július 6. Szentes.

Kimutatás a szentesi cigányok belterületen található lakhelyeiről.

Kimutatás

Szentes város belterületén u.n. putri házak, lakóhelyek és tulajdonosairól.

Sor-szám	A putri tulajdonos és neje neve	Ház-szám	A putrit mikor és mi módon szerezte	Jegyzet Adót fizet-e?
1.	Karczagi Szücs Ferenc Molnár Eszter	A külső vásár-téri telepen	1873. év körül nyertek engedélyt az építésre.	fizet
2.	Özv. Nagy Ferenczné		1873. év körül nyert engedélyt az építésre.	fizet
3.	Czinka Pál vele él Lakatos Vera		1899 évben engedély nélkül épített.	putri nem fizet
4.	Fazekas Imre	658	1897 évben vették.	fizet
5.	Molnár Ferencz	658	1896 évben vették.	putri nem fizet
6.	Lénárt Márta öregleány (nyomorék)	659	1886 év körül nyerte az építési engedélyt.	
7.	özv. Sajtos Imréné szül. Bóné Mária	660	1890 évben vette.	fizet
8.	Bodzas Mihály Hamza Zsuzsánna	660/a	1880 évben vette.	fizet
9.	Lakatos Péter özv.	661	1870 évben vette.	putri nem fizet
10.	Virágos Bálint Balog Juliánna	662	1899 évben vette.	fizet
11.	Kardos Ferencz Pósa Mária	663	1893 évben vette.	fizet
12.	Pápai Imre Baczi Erzsébet	664	1895 évben vette.	fizet
13.	Csank János és Badár Sára	665	1898 évben vették.	fizet
14.	Czakó János Madzag Juliánna	666	1882 évben vették.	fizet
15.	Kis Sándor Kondor Mária	667	1881 évben vették.	fizet
16.	Gobai Zsuzsánna	668	1899 évben vették.	fizet
17.	özv. Demeter Antalné szül. Antal Juliánna	669	1870 év körül nyerte az engedélyt építésre	putri nem fizet
18.	Balog György nyomorék czigány	669/a	1888 évben nyerte az engedélyt építésre.	putri nem fizet
19.	Szalai Bálint Varga Juliánna	670	1897 évben vette.	fizet
20.	Czinka Mihály	670/a	engedély nélkül	putri nem fizet
21.	Győző Mihály	670/b	1899 évben vette	fizet
22.	Horvát Róza	671	1879 év körül építette állítólag engedéllyel	putri nem fizet
23.	Baczi Józsefné sz. Kis Lídia	671	1897 évben vette	fizet
24.	Bánfi József	671	1870 körül épült állítólag engedéllyel	putri nem fizet

25.	Pulya István Hupuczi Mária	671	engedély nélkül épült régebben	putri nem fizet
26.	Berényi Sándor Fekete Szűcs Juliánna	672	1893 évben vette	fizet
27.	Szabó Sándor Számel Juliánna	673	1896 évben vette	fizet
28.	Kánváti István Török Lídia	674	1893 évben vette	fizet
29.	Földvári Mihály Kálmán Erzsébet	675	1895 évben vette	fizet
30.	Pulya János Malkócs Rozália	676	régebben állítólag engedéllyel építették	putri nem fizet
31.	Lakatos József Mika Mária	676	régebben állítólag engedéllyel építették	putri nem fizet
32.	özv. Fazekas Istvánné Molnár Zsuzsánna	677	1875 évben vette	fizet
33.	Böszörményi János Mányai Sára	678		fizet
34.	Nemes Sándor Mészáros Sára	679		fizet
35.	Nyíri János Lanti Juliánna	680	régebben állítólag engedély alapján építették	fizet
36.	Czinka Józsefné Balog Rozália	681	1870 körül állítólag engedély alapján építették	putri nem fizet
37.	Halmai Mihály Szabó Terézia	682		putri nem fizet
38.	Csendes Bálint Sztanó Judit	683	1894 évben vette	fizet
39.	? Jánosné szül. Udvardi Mária	683/a	1898 évben vette	putri nem fizet
40.	Dobrai Jánosné Takács Lídia	684	1898 évben vette	fizet
41.	Karczagi Szűcs Imre Molnár Juliánna	685		putri nem fizet
42.	Gilicze Mihály Török Zsuzsánna	686	1899 évben vette	fizet
43.	Kovács Laczkó Szántó Mária	687	1870 évben vette	fizet
44.	Szabó János Danicska Juliánna	688	1890 évben vette	fizet
45.	Gibicz János	689	1886 évben vette	putri nem fizet
46.	Zsíros Sándorné szül. Virág Mária	690		fizet
47.	Molnár István Sebesi Juliánna	691	1895 évben vette	fizet
48.	özv. Tarján Jánosné szül. Horváth Borbála	692	1879 évben vette	fizet
49.	Kola Mihály Becsák Juliánna	693	1876 évben vette	fizet

50.	Vas János Tarján Anna	694	1888 évben vette	fizet
51.	Ifj. Nemes Sándor Bokor Mária	695	1896 évben vette	fizet
52.	Árgyellán János Juhász Viktor	696	1884 évben vette	fizet
53.	Vas Mihályné sz. Török Juliánna	697	1892 évben vette	fizet
54.	Kukkel András Gál Juliánna	698	1870 évben vette, ott most már egy új épület	fizet
55.	özv. Laki Istvánné szül. Molnár Mária	699	1880 évben vette	fizet
56.[a]	Fekete Péter Székely Lídia	707	régi gyepmesteri telepen bent van a városba kovács mester a 497 számból való háza van	fizet
56.	Székely Mihály Kormány Juliánna	708/a	régi gyepmesteri telepen	putri nem fizet
57.	Arnót István Nemes Mária	Bere khát 3/a		putri nem fizet
58.	Lakatos István Berki Anna	4/a		putri nem fizet
59.	özv. Lakatos Mihályné	4/b		putri nem fizet
60.	Kolompár Pál Halmai Rózsa	4/c		putri nem fizet
61.	Malkócs Pál Lakatos Vera	4/d		putri nem fizet
62.	Berki ?	4/c		putri nem fizet
63.	Lakatos Ferencz neje Lakatos Éva	4/f		putri nem fizet
64.	Berki Béla neje Berki Éva	4/g		putri nem fizet
65.	Bubor Mihály Fodor Mária			putri nem fizet

Szentes, 1900. július 6.
Fazekas János

Csongrád Megyei Levéltár Szentesi Levéltára. Szentes város tanácsának iratai. 4717/1909.

Jegyzet:
a Ez a sor át van húzva.
Az 57-65 számokat } jellel kapcsolták össze és mellé írták a 4. oszlopba: „alsó putrik".

78.

1906. április 12. Budapest.

Az Országos Magyar Gazdasági Egyesület levele a miniszterelnökhöz a kóborcigányok ügyében.

NAGYMÉLTÓSÁGÚ MINISZTERELNÖK ÚR!

A kóborcigányok letelepitésének, illetve megrendszabályozásának kérdése évtizedek óta élénken foglalkoztatja a közvéleményt, számtalan kisérletezés és eszme merült föl idők folyamán, a nélkül azonban, hogy a kóborcigányok vándorlásával járó bajokon gyökeresen segitettünk volna, a nélkül, hogy a kormány és törvényhozás legalább komolyan megkisérelte volna ezen bajok végleges orvoslását. Alig mulik el hét, hogy a vidék egyik, vagy másik helyéről rablásról, tolvajlásról, gyilkolásról hirek ne érkeznének, amelyek szereplői állandóan kóborcigányok közül kerülnek ki.

E mellett sürün hangzik föl a panasz, hogy a cigányok kóborlása teljesen illuzóriussá teszi a közegészségügyi, különösen az állategészségügyi intézkedéseket, mert a legszigorubb zárlatokat kijátszák és különösen azon körülmény, hogy döghussal élnek, nagyban elősegiti az állatbetegségek elhurcolását.

Elmondhatjuk a kóborcigánykérdésről, hogy ez egy oly égető szégyenfoltja a jelenlegi társadalmi rendnek, amelyet minden erővel és igyekezettel s könyörtelen kézzel kell megszüntetni.

A kóborcigányok folytonos összeütközésben állanak a törvényekkel, főként a büntető törvényekkel, a fennálló társadalmi renddel, mert állandóan veszélyeztetik a békét, a közrendet és a közbiztonságot, a nélkül, hogy a hatóságoknak módjukban állana garázdálkodásaikat megakadályozni, mert kóboréletmódjuk mellett hatályosan ellen nem őrizhetők, személyazonosságuk meg nem állapitható.

Valahányszor a cigánykérdés rendezése szőnyegre kerül, mindannyiszor az álhumanizmus sugalta rendszabályokkal állanak elő, amelyek a bajt gyökeresen nem orvosolhatják. Tekintettel pedig arra a körülményre, hogy itt egy minden furfanggal, ravaszsággal és gonoszsággal telitett népcsoporttal van dolgunk, csakis a legkérlelhetetlenebb szigor vezethet célhoz. Ezen szigor azonban nemcsak a tettenérés alkalmával nyilatkozzék meg, hanem sokkal nagyobb mértékben preventive olykép, hogy a kóborcigányoknak lehetetlenné legyen téve garázdálkodásaiknak továbbüzése.

Oly intézményeket és intézkedéseket kell életbeléptetni, amelyek az egész cigánykérdés központi kezelését és ellenőrzését lehetővé teszik, amelyek a cigányok kóborlását teljesen meggátolják s amelyek gondoskodnak arról, hogy a már egyszer helyhezkötött, kóborlásában megakadályozott s kellő ellenőrzés alá helyezett csoportok helyébe ujak ne keletkezzenek.

Utalunk ezirányban a bajor kormány által életbeléptetett hatósági intézkedésekre, amelyek eredménye az, hogy Bajorországban a kóborcigánykérdés nem létezik többé. Köszönhető pedig ez a kormány következő intézkedésének.

A cigányok kóborlása szigoruan betiltatott s rajtakapás esetén szigoruan büntettetik. A kóborlásba visszaeső cigánytól a lótartás is megvonatik és a letelepitésre kényszeritett cigányok sem házalási, sem vándorigazolványokat nem kaphatnak. Minden kóborcigány illetősége megállapittatik és illetőségi helyén letelepülésre kényszerittetik – ha illetősége ki nem mutatható, akkor a hatóság azt hivatalosan állapitja meg olykép, hogy illetőségi hely az a község legyen, ahol az illető cigány a legtovább tartózkodott. – Hogy e miatt a községeket kiadás ne terhelje, az ily kényszer illetőségből származó költségeket az állam vállalja magára. A külföldi illetőségü kóborcigányok kérlelhetetlenül kitoloncoltatnak, s a határon uj kóborcsapatok semmi körülmények között ben nem bocsájtatnak. A bajor kormány intézkedései között azonban a legfontosabb, hogy a kóborcigányok ügyének nyilvántartása országosan összpontositttatott, azaz ezen ügyek kezelése és nyilvántartása egy központi rendőrhatóságra bizatott. Ez a rendőrhatóság anyakönyvezte az összes az országban található kóborcigányokat, kikutatta azok multját, a ro-

vott multuakat lefényképeztette, és általában minden olyan momentumot az anyakönyvben föl-jegyzett, amely az illető egyéniségének a megismerésére és felismerésére alkalmas. Ha bármely kihágás történik a kóborcigányok részéről, ez a központi rendőrhatóságnak jelentkezik be, s ez intézi, vezeti a vizsgálatot az ügy végleges elintézéséig. Ezen intézkedések szigoru végrehajtása eredményezte azt, hogy Bajorországban a cigánykérdés végleg megszünt.

Egyesületünk közgazdasági szakosztálya foglalkozván a kóborcigányok ügyével, elhatározta, hogy a nagyméltóságu kormány figyelmét fölhivja egyrészt a tarthatatlan állapotokra, másrészt a bajor kormány által életbeléptetett intézkedésekre, amelyeknek nálunk való életbeléptetése nélkül a kóborcigányok ügyének végleges rendezése nálunk sem remélhető.

A tárgyalások folyamán felmerült és határozattá emeltetett az a nézet is, hogy a kóborcigányok 7 éves gyermekei elhagyatottaknak nyilvánittassanak és nevelésükről az állam gondoskodjék. A legszigorubb határzár mellett ez volna a második parallel intézkedés, amely az utánképződés leehtőségét, a kóborcigány-csapatok ujabb feltünését meggátolná. Igaz, hogy ezek az intézkedések az állam jelentékeny mergterheltetésével járnának, de igaz másrészről az is, hogy ezen anyagi áldozatok nélkül a cigánykérdést megoldásra juttatni soha sem fog sikerülni.

Ezen intézkedések egyébként maguk után fogják vonni azt, hogy a letelepülés kényszere s gyermekeiktől való megfosztás félelme csapatos kivándorlásra fogja késztetni a kóborcigányokat, ugy hogy a nyilvántartásból s illetőséggel nem biró cigányok letelepitésével járó költségek fedezéséből az államra a baj gyökeres orvoslásával arányba semmikép sem állitható költségek háramlanának.

Tisztelettel felkérjük Nagyméltóságodat, mint a m(agyar) kir(ályi) kormány elnökét, hogy a kóborcigányok ügyének végleges rendezését az előadottak alapján megfontolás tárgyává tenni, s a tarthatatlan bajok orvoslásáról mielőbb megfelelő kormányintézkedésekkel gondoskodni szíveskedjék.

Fogadja Nagyméltóságod kiváló tiszteletünk nyilvánitását.

Budapest, 1906. április hó 12-ikén

az „ORSZÁGOS MAGYAR GAZDASÁGI EGYESÜLET" ugyis, mint a „GAZDASÁGI EGYESÜLETEK ORSZÁGOS SZÖVETSÉGE" nevében:

Gróf Dessewffy Aurél s. k.
elnök.

Rubinek Gyula s. k.
ügyvezető titkár

Forster Géza s. k.
igazgató

Csongrád Megyei Levéltár Szentesi Levéltára. Csongrád vármegye alispánjának iratai 1130/1914.

79.

1907. május 1. Szentes.

A Csongrádvármegyei Gazdasági Egyesület elnökének levele a vármegye alispánjához.

Nagyságos Alispán Úr!

Csucs Lajos és társai – egyesületi tagok – egy beadványt terjesztettek Egyesületünk igazgató választmánya elé, melyben a kóbor czigányok megrendszabályozására teendő hatósági intézkedések sürgős kieszközlését kérik. Ezen beadvány alapján igazgató választmányunk foglalkozván a kóbor czigány üggyel, elhatározta, hogy feliratot intéz Csongrádvármegye törvényhatósági bizottságához ezen nagyfontosságu ügy rendezése tárgyában és egyidejüleg felterjeszti – Sopron vármegyének a vándorczigányok kóborlásainak meggátlására alkotott szabályrendelete mintájára készitett tervezetet is megtárgyalás, illetve elfogadás végett.

A kóborczigányok által vármegyénkben elkövetett garázdálkodásokat, rablásokat és gyilkosságokat egyenként felsorolni fölöslegesnek tartjuk, mert Nagyságod minden egyes esetben pontos tájékoztatást szerzett azokról, de tudja azt a törvényhatósági bizottságnak is minden tagja. Ezalkalommal csak azon tényre óhajtunk reá mutatni, hogy a vármegye békéjét, a közrendet és közbiztonságot állandóan veszélyeztető rablóbandák garázdálkodásait a fennálló törvényekkel és hatósági rendeletekkel gyökeresen elfojtani nem lehet, mert kóbor életmódjuk miatt hatályosan ellen nem őrizhetők és személyazonosságuk meg nem állapitható.

Szükségesnek látszik tehát, hogy a vármegye szabályrendeletileg tegye meg a kóbor czigányok ellen a legszigorubb óvintézkedéseket, melyre nézve van szerencsénk a mellékelt tervezetet Nagyságodhoz felterjeszteni azon tisztelettelteljes kéréssel hogy azt átvizsgálván a netalán szükségesnek látszó módositásokkal ellátva elfogadás végett a legközelebb tartandó törvényhatósági bizottsági ülés elé terjeszteni kegyeskedjék.

Kérelmünk megismétlésével maradtunk

Szentesen 1907 május hó 1én

Nagyságodnak kész szolgái

A Csongrádvármegyei Gazdasági Egyesület nevében:

Kádár [---][a]
titkár

[---][b] Ferenc
v(álasztmányi) elnök

Csongrád Megyei Levéltár Szentesi Levéltára. Csongrád vármegye alispánjának iratai 1130/1914.

Az egyesület cigányokra vonatkozó tervezetét l. 80. sz. alatt!

Jegyzet:
a Olvashatatlan keresztnév.
b Olvashatatlan vezetéknév.

80.

[1907]. Szentes.

A Csongrádvármegyei Gazdasági Egyesület tervezete a vándorcigányokról.

Szabályrendelet
a vándorczigányok kóborlásainak meggátlása tárgyában.

1. §.)

Csongrádvármegyében illetőséggel bíró, de vándor és kóbor életet folytató, tisztességes kereset forrást nélkülöző czigányoknak a lótartás tiltatik.

2.§.

Ezen intézkedés ellen vétők kihágást követnek el és 4-től 100 koronáig terjedhető pénzbüntetéssel, esetleg 5 napig terjedhető elzárással büntettetnek és ezenkivül a tilalom ellenére tartott kocsik és lovak elkoboztatnak és hatóságilag elárvereztetni rendeltetnek.

3.§.

Idegen illetőségü kóbor, keresetnélküli czigányok a vármegye területén meg nem tűretnek. Amely község határán czigányok mutatkoznak a község bírája által szükség esetén a legközelebbi csendőr állomásról igénybe vett karhatalommal is a járási főszolgabiró elé kísérendők, ki az 1879 évi XL. t. cz. 62. §. értelmében jár el és egszersmind tolonczoltatása iránt intézkedik.

4.§.

Ha az igy büntetett kóbor czigányok 2 év eltelte előtt a vármegye területén ismét mint csavargók jelentkeznek és az, hogy a 3. §. szerint már büntetve voltak törvény szerint beigazoltatik, az 1879 évi XL. t. cz. 63. §.-ában meghatározott büntetésen kívül lovaik és szekereik a 2. §. szerint elkoboztatni rendeltetnek.

5. §.

A 4. §.-ban foglalt intézkedés pontos végrehajtása czéljából a járási és Szentes város polgármestere a vándorczigányok elleni kihágási ügyben hozott jogerős marasztaló itéleteiket Csongrádvármegye összes társhatóságainak megküldeni és ezen itéletekről külön nyilvántartást vezetni tartoznak.

6. §.

Amely községi elöljáró a 3. §.-ban megszabott kötelezettségének meg nem felel fegyelmi úton szigoruan büntetendő.

A befolyó pénzbüntetéseknek felerésze a községet illeti, fele pedig a pénzügyminiszter kezelése alá tartozik.

Kelt Szentesen

Csongrád Megyei Levéltár Szentesi Levéltára. Csongrád vármegye alispánjának iratai 1130/1914.
Az egyesületnek a vármegye alispánjához intézett levelét l. 79. sz. alatt!

81.

1907. május 27. Szentes.

Csongrád vármegye törvényhatósági bizottsága ülésének jegyzőkönyvi kivonata.

Kivonat

Csongrád vármegye törvényhatósági bizottságának Szentesen 1907 évi május hó 27-én tartott rendes közgyülése jegyzőkönyvéből.

100/kgy.
---------- 1907. sz.
2898.

Tárgyaltatott a Csongrád vármegyei Gazdasági Egyesület kérelme a vándor cigányok kóborlásainak megakadályozása szempontjából szabályrendelet alkotása iránt.

II.

A törvényhatósági bizottság a kívánt irányu szabályrendeletet nem alkothatja meg, mert olyan intézkedések, amelyeket az egyesület felvétetni kér, a törvényhatóságok önkormányzati hatáskörét meghaladják s csak törvényhozási uton vagy kormányrendeletben állapithatók meg: némely javasolt intézkedés pedig teljességgel kivihetetlen, mint pl. nyilvántartás vezetése olyanokról, kiknek semmiféle személyes statusbeli adata, mint születés, házasság hitelesen feljegyezve nem lévén, illetőségük meg nem állapitható. Azonban felhivja a rendőrhatóságokat, hogy a kóborló cigányokkal szemben az 1879: XL. t. c. 62. 63. és 69. §§-ainak rendelkezéseit kérlelhetetlen szigorral alkalmazásba vegyék: a csendőrszárnyparancsnokságot pedig e határozat közlése mellett megkeresi, hogy a csendőrség e részben a közigazgatási hatóságnak támogatására segédkezet nyujtson.

Minthogy tapasztalható, hogy a vándor cigányok azon vidékekről, sőt az olyan államok területéről, hol velünk szemben a rendőri hatóságok szigoru ellenőrzése kérlelhetetlenül s következetesen alkalmazásba vétetik, lassankint kiszorittatnak, a vármegye alispánjának e határozat kiadatik, ki a tárgyalás alkalmával jelezte, hogy a szomszédos törvényhatóságokat hasonló eljárás foganatba vétele végett fogja keresni.

Miről Dr. Cicatricis Lajos alispán, Szentes város polgármestere, rendőrkapitánya, a j(árási) főszolgabirák, a községi elöljáróságok s a m(agyar) kir(ályi) csendőrszárnyparancsnokság Szentesen és a Csongrád vármegyei Gazdasági Egyesület igazgató-választmánya e határozattal értesitendők.

K.m.f.

Jegyzette és kiadta:
[---][a]
v(ám(egyei) h(elyettes) főjegyző

Csongrád Megyei Levéltár Szentesi Levéltára. Csongrád vármegye alispánjának iratai 1130/1914.

Jegyzet:
a Olvashatatlan aláírás.

82.

[1906–1909 között]

Skultéty Miklós főszolgabíró, törvényhatósági bizottsági tag tervezete a kóborcigányokról.

Skultéty Miklós törvényhatósági bizottsági tag inditványa a kóborcigányok megrendszabályozása tárgyában.
Tekintetes Törvényhatósági Bizottság!

Évtizedek óta foglalkoztatja az intéző köröket a kóbor cigány kérdés megoldása.

Egy-egy szomorúan szenzációs eset ismételten aktuálissá teszi a cigány-kérdést, megmozdulnak az összes Törvényhatóságok, elküldi választmányi feliratát a Kormányhoz, a sajtóorgánumok a Kormány lázas tevékenységéről adnak hírt, majd ismét lecsendesedik minden, s egy közönséges bűneset számba megy a legrettenetesebb rablógyilkosság is, a haramia banda pedig lop, rabol és gyilkol tovább-tovább.

Egyöntetű a vélemény, hogy a kóbor cigányok megrendszabályozási kérdése csak országosan rendezhető, - nekem is ez a nézetem, sajnos azonban, meg kell vallanom, hogy a reményem határos a reménytelenséggel a tekintetben, hogy ez a rendezés országosan törvénykezési úton a közeljövőben meg is fog történni.

Mikor ezt az véleményemet megalkottam távolról sem gondoltam arra, mintha a Kormány vagy a Törvényhozás, akitől a rendezést az egész ország reméli, nem akarna foglalkozni ezzel a kérdéssel, hanem véleményem szerint a nagy késedelem oka arra vezethető vissza, hogy azok a faktorok, akiknek az ez irányú törvényjavaslatot kidolgozni kellene, nem ismerik a cigányt úgy, ahogy ismerniök kellene ahhoz, hogy alapos és eredményes munkát végezhessenek, továbbá mert a mai kor szellemén a túlhajtott humanizmus uralkodik, mely túlbecsülte az egyéni jogokat és nem tud kivételt tenni a szabályok alól. Szégyenletes hírnevet szerzett nekünk a cigány a külföld előtt, mely nemegyszer a „cigányok országa" jelző kíséretében emlékezik meg rólunk, de valljuk be magunk is, hogy erélytelenségünk mellett szól, hogy ezt a szégyenletes fajt máig nem tudtuk kiirtani, vagy erélyesen megrendszabályozni.

A dánosi rablógyilkosság tárgyalásairól közölt egyik újságcikkben olvastam a következőket:

„Ha keresztül szenvedtük egész Európa előtt ennek a hosszú tárgyalásnak szégyenletes szenzátióit, már most lássanak hozzá az államférfiak ennek a kérdésnek a gyökeres megoldásához."

Ismételem, hogy nagyon kevés reményt táplálok az iránt, hogy a cigány-kérdés, dacára hogy a megoldásra már túlérett, a közeljövőben törvényhozási úton rendeztetni fog, ellenben mert kifejezést merek adni ama véleményemnek, hogy maguk a közigazgatási szervek, törvény és kor-

mányrendelkezések hiányában is bizonyos rendelkezések egyöntetű alkalmazásával az ügy érdekében igen sokat tehetnek és ha véglegesen nem is, de a megoldáshoz a kérdést nagyon közel vinni módjukban áll,-

indítványozom,

hogy a Törvényhatóság tegye meg a kezdő lépéseket és hívja fel az összes társ-törvényhatóságokat is a csatlakozásra.

A közvéleményt szólaltatom meg, amikor azt állítom, hogy a cigány-kérdésben minden bajnak a kútforrása a cigányok kóborlásában rejlik, arra kell tehát törekedni, hogy a cigányt helyhez kössük.

Ezt pedig, ha nem is teljesen, de legalább megközelítőleg elérhetjük a következő tisztán rendőri intézkedések alkalmazásával:

1.) Irassanak össze községenkint az ott tartózkodó cigányok, azok akik a községben illetőséggel bírnak, természetes, hogy ott megtűrendők, akik a községben illetőséggel nem bírnak, de illetőségük meg van állapitva, haladéktalanul toloncoltassanak illetőségi helyükre, akiknek illetőségük vitás, annak megállapitása végett eljárás haladéktalanul folyamatba teendő, s amíg az eljárás folyik, vagy az illető községben megtűrendők, vagy a toloncszabályzat 8. §-a értelmében letartóztatandók és előállítandók.

2.) Ennek megtörténte után az összes illetőséggel bíró cigányok községenkint törzskönyvezendők úgy, hogy a törzskönyvbe a cigány legpontosabb személyleírása bevezettessék, s esetleg ahhoz fényképe is mellékeltessék. A személyleírás és fénykép 3–5 évenként megújítandó.

3.) A 15 éven alóli gyermekek, mint züllésnek indulók, s akiknek fenntartásáról a szülők kellőkép nem gondoskodnak, a szülőktől elveendők és állami gyermek menhelyeken elhelyezendők.

4.) A községben visszamaradt s ott illetőséggel bíró cigányok, úgy azok is akiknek illetőségük tágyalás alatt áll, de szabadlábon hagyattak, valamint a 15 életévet a gyermekmenhelyen betöltött s onnan kibocsájtott azon cigányok is, akik rendes keresetforrásra nem vállalkoznak s az illetőségi községbe visszakerülnek, mint foglalkozás nélküli csavargók és közveszélyes egyének, rendőri felügyelet alá helyezendők.

A rendőri felügyelet gyakorlásának módozatai a következők volnának:

a.) Minden rendőri felügyelet alatt álló cigány igazolási jeggyel látandó el, amelyet a törzskönyv adatainak bejegyzésével csakis az illetőségi községre illetékes rendőrhatóság állit ki, s amely 3–5 évenkint megújítandó. Ezen igazolási jegyet minden cigány magával hordani köteles. Bármilyen más okmány a személyazonosság megállapítására el nem fogadandó.

b.) A rendőri felügyelet alá helyezett cigánynak tilos az illetőségi községe határát elhagyni.

c.) Kivételes esetekben a községi elöljáróság a járás székhelyéig a járási főszolgabíró előtti megjelenésre szóló és irásba foglalt távozási engedélyt adhat a 20 évnél idősebb férfi cigánynak, a rendőrhatóság pedig a községi elöljáróságnak meghallgatása után az ilyképpen jelenthető cigánynak a hely és az utazási cél megjelölésével úti levelet állithat ki, amelyben az utazás iránya az összes közbeneső községek nevei értintésével és a tartózkodási idő szabatos meghatározásával kitüntetve legyen.

Az a cigány aki az útlevélben megjelölt útiránytól eltér, vagy a községből való távolmaradásra engedélyezett időt be nem tartja, mint csavargó a legközelebbi rendőrhatósághoz előállitandó, megbüntetendő és büntetése kiállása után az illetőségi községére nézve illetékes rendőrhatósághoz toloncolandó.

Cigánynőknek és 20 évnél fiatalabb férfiaknak csak az esetben állíthatók ki ilyen távozás illetve úti levelek, ha valamely hatósághoz hivatalosan beidéztetnek, vagy teljes hitelt érdemlőleg igazolják, hogy illetőségi községükön kivül munkába szerződtek. Az úti levelet ezen esetben is a fenti módon a rendőrhatóság állítja ki.

d.) A lovaktól, amely a kóborlásra oly kitünő eszköze a cigánynak, lehetőleg megfosztandók, természetesen ez alatt nem az értendő, hogy a lovakat egyszerűen el kell kobozni tőlük, hanem mert az a cigány, akinek lova van, úgyszólván mindennap követ el út és mezőrendőri kihágáso-

kat, amelyekért pénzbüntetés szabható ki, ezen kihágásokat kezelje szigorúan a rendőrhatóság, amelyekért lova lefoglalható és elárverezhető.

Ezek volnának úgy általánosságban azok az intézkedések, amelyeket minden rendőrhatóság, véleményem szerint saját hatáskörben foganatosíthat a nélkül, hogy csak a legkisebb mértékben is megsértené az annyira túlbecsült egyéni jogokat. Hangsúlyozom azonban, hogy az imént felsorolt elvek csak irányításul szolgálnának a rendőrhatóságoknak, s az alapelvek mellett felmerülhető számtalan mellékkérdést, az előálló helyzet és körülményekhez képest legjobb belátásuk szerint bírálnák meg és azok szerint tennék meg intézkedéseiket.

Hogy pedig a fenntebb elősorolt alapelvek törvényesen végrehajthatók, azt a következőkkel kívánom megokolni:

Az 1. pont alatti intézkedés magyarázatra legfeljebb annyiban szorul, hogy a vitás illetőségű cigány letartóztatására és fogvatartására a törvényes alapot az 1885. évi 9389. B.M.sz. toloncszabályzat 8. §-a nyújtja, amelynek értelmében a letartóztatás az illetőség megállapításáig tarthat.

A 2. pont alatti intézkedés indokolást nem igényel.

A 3. pont szerinti 15 éven alóli gyermekek állami gyermekmenhelyben helyezendők el. Ezen intézkedés törvényszerűségét az 1903. évi 1. B.M. szabályzat 1. és következő §-ai biztosítják.

Márpedig minden kóbor cigány gyermekéről el lehet mondani, hogy annak kellő neveltetéséről szülei nem gondoskodnak, igy reájuk nézve az idézett törvényszakasz parancsoló rendelkezései egyszerűen végrehajtandók.

A 4. pont szerint a foglalkozás nélküli cigányok, mint köztörvényes egyének rendőri felügyelet alá helyezendők. Magyarázatot nem igényel, hogy ez a rendőrhatóságnak nem csak joga, de szigorúan kötelessége is.

A 4. pont a. b. c. fejezetében foglalt rendőri intézkedések a rendőrhatóságoknak fenntebb hangsúlyozott joguk és kötelességükben találnak törvényes támpontot.

Talán egyedül a 4. pont d. fejezete iránt támadhatna kétség, hogy a birságpénzek fejében a cigányok lovai elárverezhetők-e? Azonban véleményem szerint még a végrehajtási törvény azon §-a sem mentesítheti ez alól a cigányt, amely szerint a kereset űzéséhez és a létfentartásához okvetlen megkívántató eszközök a végrehajtás tárgyát nem képezhetik, mert nem hiszem, hogy akadna egyetlen bíró is, aki azon a véleményen volna, hogy a ló a cigánynak létfentartási eszköze. Hiszen a ló a föld megmunkálásához vagy pedig a fuvarozáshoz szükséges, márpedig a cigánynak ezek egyike sem kenyere, sőt mondhatjuk elméleti szempontból, hogy a ló a cigánynak teher, mert annak fenntartásáról is gondoskodnia kell és pedig abból ami neki nincs is meg.

Hangsúlyozom, hogy ezen rendszabályokat a kóborcigányokra tartom alkalmazandóknak, nem pedig azokra is, akik már állandóan megtelepedtek, és rendes keresetforrásuk van.

Nem laikusoknak és nem elméleti jogászoknak szántam az imént előadottaimat, hanem practicus közigazgatóknak, akik rögtön átlátják a felsorolt rendőri intézkedések foganatosíthatóságának törvényességét, és számolni tudnak annak várható eredményével.

Nem kell ezekhez sem törvényhozás sem kormányhatósági jóváhagyás, hanem igenis kell nagyfoku erély és körültekintő eljárás.

Az egyetlenegy körülmény, amit ezen intézkedések akadályául el tudok képzelni az, hogy az állami gyermekmenhelyek nem lesznek képesek a sok cigánypurdét befogadni. De ez ne tartsa vissza a közigazgatási hatóságokat az imént vázolt intézkedések megtételétől, mert azt nekik a törvény parancsolólag előírja, s igy azt nekik a törvény értelmében teljesíteni kötelességük is. Ez a kérdés legfeljebb azoknak okozhat gondot, akiknek elsősorban kötelességük a törvény végrehajtásáról gondoskodni, s az semmi esetre sem az első, sem a másodfokú rendőrhatóság.

Lehetséges, hogy ez a kérdés első izben anyagiakat is fog jelenteni, de ha az államnak kötelessége a személy és vagyonbiztonság megvédése, úgy gondoskodnia is kell arról, hogy eme kötelességének megfelelni is tudjon.

Végül midőn még kiemelem, hogy mindezen intézkedésektől eredmény csak úgy remélhető, ha azok az összes törvényhatóságok területén egyöntetűen végrehajtatnak.

indítványozom,

mondja ki a törvényhatóság, hogy az indítványomban felsorolt alapelveket magáévá teszi és indítványomat annak szellemében való eljárás végett a járási főszolgabíráknak kiadja.

Továbbá, hogy csatlakozás és hasonló intézkedések megtétele végett azt az összes törvényhatóságok első tisztviselőinek is megküldi.

Skultéty Miklós s. k.
járási főszolgabíró
törvh. bizottsági tag.

Csongrád Megyei Levéltár Szentesi Levéltára. Csongrád vármegye alispánjának iratai 1130/1914.

Skultéty Miklós javaslata feltehetőleg Csongrád vármegye törvényhatósága valamelyik ülésére érkezett, de az iratból ez nem állapítható meg. Annak sincs nyoma, hogy a törvényhatóság megtárgyalta volna a javaslatait. Az indítványban felvetett összeírási javaslat alapján Skultéty írása 1909. február 1. előtt készült, amikor még nem tudhatott a kormányzat hasonló szándékáról. 1906 és 1914 között Csongrád vármegye is többször tárgyalta a cigánykérdést, amit rendészeti ügynek tekintettek és a csendőrségnek adott alispáni utasításokkal szabályoztak. 1912. október 28-án a vármegye törvényhatósága úgy határozott, hogy nincs szükség újabb és újabb feliratokat intézni a minisztériumokhoz.

83.

1909.

Cigányösszeírásra vonatkozó rendelkezések és kérdőív.

83.1.

1909. február 1. Budapest.

Miniszteri rendelet.

14,461/VI-a 1009 B. M. számú körrendelet.

A cigányügy országos rendezésével megbízott Joanovich Sándor c. ministeri tanácsos, kormánybiztosnak e teendőiben való hatósági támogatására való felhívás.

(Valamennyi törvényhatóság első tisztviselőjének.))*

A cigányügyet országszerte véglegesen rendezni óhajtván, az e körüli teendők ellátásával kormánybiztosi minőségben Joanovich Sándor c(ímzetes) ministeri tanácsost bíztam meg.

A kormánybiztos címe : »a cigányügy országos rendezésével megbízott kormánybiztos«, ideiglenes irodája a magyar kir. belügyministeriumban van.

A kormánybiztos működését már megkezdvén, mindenekelőtt szükséges, hogy a cigányfaj számára, valamint a cigányok életmódjára, foglalkozására, kulturális és egyéb viszonyaira nézve megfelelő adatok álljanak rendelkezésére.

Evégből a m(agyar) kir(ályi) központi statisztikai hivatal az összes községi elöljáróságokhoz, valamint az összes városokhoz a tudomás végett idezárt**) kérdőívekkel azonos kérdőíveket fog szétküldeni.

Erről, Címet azzal a felhívással értesitem, hogy nevezett kormánybiztost az e körüli teendők ellátásánál, eljárásában a saját részéről is hathatósan támogassa és felkéréseinek a legjobb belátása szerint a lehetőségig eleget tegyen.

(Csak a vármegyei alispánoknak)

Úgyszintén felhívom, hogy a főszolgabirókat utasítsa arra nézve, hogy közvetlen rendelkezési joguk érvényesítésével is a legéberebb felügyeletet és ellenőrzést gyakorolják az iránt, hogy a községi elöljáróságok a statisztikai hivatal utján közvetlenül hozzájuk küldött

kérdőíveket helyesen, szabatosan, a tényleges állapotnak megfelelőleg a legnagyobb körültekintéssel és lelkiismeretes gondossággal töltsék ki, s azokat a kézhez vételtől számítandó 8 napon belül az illetékes főszolgabirákhoz beküldjék.

Végül felhívom, kötelezze a főszolgabirákat, hogy az egész járásból hozzájuk megfelelően kitöltve beérkezett kérdőíveket saját véleményükkel is ellátva, ujabbi 8 nap alatt a m. kir. központi statisztikai hivatalhoz felterjesszék.

(Csak a th. városi polgármestereknek.)

Úgyszintén felhívom, hogy a Címednek alárendelt hatóságokat utasítsa arra nézve, hogy a statisztikai hivatal utján közvetlenül hozzájuk küldött kérdőíveket helyesen, szabatosan, a tényleges állapotnak megfelelőleg, a legnagyobb körültekintéssel és lelkiismeretes gondossággal töltsék ki, s azokat a kézhezvételtől számítandó 8 napon belül a m(agyar) kir(ályi) központi statisztikai hivatalhoz felterjesszék.

Budapesten, 1909. évi február hó 1-én. *Andrássy s. k.*

***) Ez a körrendelet Fiúméra is kiterjed.**

****) kérdőív csupán a törvényhatóságuk részére hivatalból szétküldött mellékletes lappéldányokhoz csatoltatik.**

83.2.

1909. március 6. Budapest.

A Központi Statisztikai Hivatal körirata a vármegyék alispánjaihoz.

M. KIR. KÖZPONTI STATISZTIKAI HIVATAL

2000/eln. szám.

Valamennyi vármegyei törvényhatóság tekintetes alispánjainak.

Hivatkozással a belügyminister úr önagyméltóságának a cigányügy országos rendezése tárgyában valamennyi vármegyei törvényhatóság első tisztviselőjéhez 14.461/908 sz. a. intézett körrendeletére van szerencsém Czimet értesiteni, hogy a mellékelt mintáju kérdőívet és köriratot a Czim hatósága alá tartozó összes községekhez valamint a beterjesztés módozataira vonatkozó s szintén mellékelt köriratot a járási főszolgabirákhoz a mai napon kiküldöttem.

Midőn ezt tudomásul vétel végett közlöm, felkérem Czimet, hogy amennyiben még meg nem történt, sziveskedjék az alárendelt főszolgabirákat fentidézett belügyministeri körrendeletben foglalt kötelességeik pontos és lelkiismeretes teljesitésére utasitani. Kérem továbbá Czimet, hogy a maga részéről is odahatni sziveskedjék, hogy e nagyfontosságu fölvétel teljes sikerrel járjon, hogy ez által szilárd alapját képezhesse a czigányügy végleges rendezésének.

Még külön is felhivom Czimnek becses figyelmét arra, hogy a kitöltött kérdőíveket a községek a főszolgabirósságokhoz márczius hó 31-ig, a főszolgabirók pedig a teljes járási anyagot átvizsgálás után, április hó 15-ig kötelesek a központi statisztikai hivatalhoz beküldeni.

Budapest 1909 márczius hó 6-án.

Vargha
ministeri tanácsos
igazgató

83.3.

1909. március 10. Budapest.

A Központi Statisztikai Hivatal körirata.

M. KIR. KÖZPONTI STATISZTIKAI HIVATAL

2000/1909. eln. sz.

Valamennyi község jegyzőjének, illetőleg körjegyzőjének, valamennyi város polgármesterének.

Körirat

a czigányokra vonatkozó kérdőívek kitöltése tárgyában

A czigányügy immár elodázhatatlan országos rendezésének alapfeltétele az országban levő czigányok állapotának tüzetes ismerete és számbavétele. Hogy ez a számbavétel igazán pontos, foganatos és czélra vezető legyen, a czigányügy rendezésével megbizott kormánybiztosságnak szüksége van megbizható és kimeritő általános előleges tájékozódásra a czigányoknak minden egyes községben való állapotára nézve. Ezt a tájékozódást a mellékelt kérdőív útján akarja megszerezni.

A belügyminiszter úr Ő Nagyméltóságának f(olyó) évi 14.446/909. sz. magas rendelete alapán tehát, felhivatik az ország minden községének jegyzője vagy körjegyzője, illetőleg a rendezett tanácsú és törvényhatósági városok polgármesteri hivatala, hogy a kérdőívet hivatalos kötelességök szerint, de a nagy fontosságú országos közügy iránti tekintetből is legjobb tudásuk szerint lelkiismeretes pontossággal, világosan és kimeritően töltsék ki.

Az állapotok lehetőleg úgy tüntetendők fel, mint azok f(olyó) évi márczius hó 21-ére, vasárnapra nézve megállapithatók lesznek.

A minden rovatában kitöltött, megjegyzésekkel ellátott és a biró és jegyző (körjegyző) által aláirt kérdőívek legkésőbb f(olyó) év március hó 31-éig az illetékes főszolgabirói hivatalhoz terjesztendők fel; a, városok kérdőivei, a polgármester és rendőrfőkapitány által aláírva ugyancsak legkésőbb f(olyó) évi márczius hó 31-éig egyenesen a m(agyar) kir(ályi) központi statisztikai hivatalhoz Budapestre küldendők.

A körjegyzők körük minden egyes községéről külön kérdőívet állítanak ki. A mennyiben a kitöltésre az alábbi magyarázatokon kivül egyéb felvilágositásra volna szükség, azt a m(agyar) kir(ályi) központi statisztikai hivatal készséggel és azonnal megadja.

A kérdőiv kérdései világosak és félre nem érthetők. A feleletet minden egyes kérdésre a kérdőíven magán a kérdés után levő helyen, magyar nyelven, világosan és határozottan kell megadni. Ha valamely felelet nem férne el az illető helyen, külön ívre irandó, a kérdés számára való hivatkozással.

Néhány megjegyzés az egyes kérdésekre nézve.

1. Állandóan letelepedett czigánynak az tekintendő, aki állandóan és rendesen abban a községben lakik, s ha időnkint távozik is az nem kóborlás czéljából történik.

Kívánatos a községek levéltárában levő, a czigányokra vonatkozó nevezetesebb okiratok leltári számát és főbb tartalmát megjelölni. A szájhagyományra is lehet hivatkozni.

11., 12. A foglalkozásoknál a családok száma a szerint veendő számba, amint a családfentartó családfő kizárólag vagy túlnyomólag valami kenyérkereső foglalkozást üz. Az egyes foglalkozási ágakban működő férfiak és nők számánál ellenben nemcsak az önállóan foglalkozó családtagokat, hanem a családi kisegitőket s más segédmunkásokat is ki kell mutatni.

Amely kérdésre nincs felelet, vagy nem lehet megközelitőleg határozott választ adni, a felelet helye áthúzandó.

Amely községben jelenleg nem tartózkodik czigány és nem is szokott czigány megfordulni, arról is beküldendő a kérdőiv, s ez a körülmény az iv élén világosan megjelölendő.

Ha a községi vagy körjegyzőnek magának (pl. mert nem rég van a községben) nincs tudomása arról, hogy máskor szoktak-e a községben czigányok tartózkodni s milyen körülmények közt, errre nézve tudakozódjék a birónál, vagy más szavahihető egyéneknél és ezek közléseit iktassa be.

A helyi szempontból való véleményadásnál s a végmegjegyzésnél kerülendők az általános köznapi frázisok és elmélkedések. Általában minden felelet lehetőleg egyszerű, rövid és világos legyen, minden fölösleges szószaporítás nélkül.

A főszolgabíró által kiegészítés vagy helyesbítés czéljából a jegyzőkhöz visszajuttatott kérdőív 3 nap alatt a főszolgabírósághoz visszaküldendő.

Budapest, 1909. márczius hó 10-én.

Vargha Gyula
ministeri tanácsos
igazgató

83.4.

Kérdőív az összeíráshoz.

Melléklet a 14,461/1909. B. M. számhoz.

Vármegye.....
Járás .....
R. t. város/község .....

Kérdőív a cigányokról.

I. A község területén állandóan letelepült cigányok.

1. Vannak-e a község területén állandóan letelepedett cigányok? Ha igen, hány család és (ha pontosan meg nem állapítható, hozzávetőleg) hány lélekszámmal?
E cigányság zöme körülbelül mióta él a község területén?
2. E cigánycsaládok közül hánynak van meg a községi illetősége?
3. Azoknak, akik községi illetőséggel nem bírnak, van-e valami hatósági engedélyük a letelepedésre, és miféle engedélyük?
Hány család bir ez engedéllyel, mekkora lélekszámmal?
4. Hol laknak a községben letelepült cigányok: a külterületen, egyéb lakóházaktól távol, vagy pedig a község lakott részének szélén-e?
5. Hány család és mekkora lélekszámmal él a községben letelepült cigányok közül:
a) rendes lakóházban
b) kunyhóban, putriban
c) sátorban
d) oduban, földbe vájt üregben
6. Vannak-e a községben oly cigánycsaládok, amelyek nem a község egyéb lakosságától elkülönítve (a cigánysoron, cigánynegyedben stb.), hanem saját fajuktól külön s a község rendes lakossága közt, azzal elvegyülve élnek? Ha igen, hány család, mekkora lélekszámmal?
7. Vannak-e a községben oly nem cigánycsaládok, amelyek a cigányok közt s azokkal elvegyülve élnek? Ha igen, hány család, mekkora lélekszámmal?
8. Mi a községben letelepült cigányok anyanyelve?
Ha nem cigány anyanyelvűek, tudnak-e cigányul?
Ha nem magyar anyanyelvűek, tudnak-e magyarul?
9. Mi a községben letelepült cigányok hitfelekezete?
Részt vesznek-e az egyházi életben (istentisztelet, körmenet)?
Fizetnek-e egyházi adót, s ha igen, nincs-e panasz az adózásuk ellen?

Jegyzet. E kérdésre a választ esetleg a lelkész meghallgatásával kell megadni.
10. Iskoláztatják-e a községben letelepült cigányok gyermekeiket, s ha igen, milyen eredménnyel? Ha a községben több iskola van, melyiket látogatják a cigánygyermekek?
11. Mily foglalkozást űznek a községben letelepült cigányok, és pedig az alábbi foglalkozások mindegyikét hány család, hány munkaerővel?
a) cigánykovács
b) üstfoltozó
c) famunkás
d) vályogvető
e) tapasztó
f) lócsiszár
g) csősz
h) zenész
egyéb, itt megnevezendő oly foglalkozás, melyet rendesen cigányok szoktak ellátni?
i)
j)
k)
12. Vannak-e ezeken kivül a községben letelepült cigányok közt más – a községbeli lakosság foglalkozásával azonos – foglalkozásúak, igy a mezőgazdaság, ipar, kereskedelem valamely fentebb fel nem sorolt ága köréből. A foglalkozási ág megnevezendő:
13. Biztositanak-e e foglalkozások a községben letelepült cigányok számára annyi jövedelmet, hogy magukat és családjukat fentarthassák?
14. Fordulnak-e elő a letelepült cigányok közt törvénybe ütköző cselekmények, s ha igen, milyenek, s köztük mik a leggyakoriabbak? (Koldulás, lopás, rablás, gyilkosság, kuruzslás, kártyavetés, jóslás, mezei és erdei kártételek stb.)
15. Vásárok alkalmával a letelepült cigányság minő magatartást tanúsit?
16. Minők a községben letelepült cigányok erkölcsi viszonyai? (vadházasság, prostitutió nagy számban fordul-e elő stb.)
17. Minő a viszony a községben letelepült cigányok s a község többi lakosai közt? Nincs-e köztük súrlódás, ellenségeskedés? Vagy ellenkezőleg, nem észlelhető-e közeledés, barátkozás köztük, fordulnak-e elő összeházasodások?
18. A községben letelepült cigányok állandóan ott tartózkodnak-e, vagy időnkint eltávoznak-e a községből? Ha eltávoznak, mily időszakonkint, mennyi időre szoktak eltávozni, hová mennek és mi a célja az eltávozásuknak?
19. Történt-e a községben letelepült cigányok ügyének rendezése körül a múltban valami helyhatósági intézkedés vagy társadalmi mozgalom? Ha igen, mi volt az, és minő eredménnyel járt?
20. Ez idő szerint minő intézkedés volna szükséges helyi szempontból a községben letelepült cigányok ügyének rendezése körül?

II. Az összeírás idején a község területén tartózkodó, de ott állandóan le nem telepedett cigányok.

21. Tartózkodnak-e a községben ez idő szerint az állandóan letelepedetteken kivül ideiglenesen is cigányok? Ha igen, körülbelül hány család, mekkora lélekszámmal?
22. Hány kocsival, lóval, sátorral érkeztek a községbe?
23. A községben ideiglenesen tartózkodó ezen cigányok másutt állandó telepesek-e, vagy rendes lakóhely nélküli kóbor-, illetőleg vándorcigányok?
Ha valahol állandó telepesek, hol (mely községben) van a telepük?
Ha kóbor-, illetőleg vándorcigányok, honnan (mely községből) érkeztek a községbe?
24. Mióta tartózkodnak a községben és előreláthalólag meddig fognak ott maradni?
25. A községben tartózkodásuknak mi az ismert célja?

26. Hol laknak a községben ezen ideiglenesen ott tartózlkodók: a külterületen, egyéb emberi lakóhelytől távolabb, vagy a belterületen, a község lakott részének szélén-e, a letelepedett cigánysággal együtt, vagy azoktól is elkülönítve?
27. Milyen lakásuk van az ideiglenesen itt tartózkodó cigányoknak (lakóház, putri, kunyhó, sátor, odú, üreg stb.)
28. Milyen anyanyelvűek? Ha anyanyelvük nem a cigány, tudnak-e cigányul? Ha anyanyelvük nem magyar, tudnak-e magyarul?
29. A községben tartózkodásuk alatt minő foglalkozást űznek? (Ha többfélével foglalkoznak, foglalkozásuk lehetőleg úgy részletezendő, mint a letelepedett cigányoké, az I. 11. és 12. kérdésnél)
30. Ott tartózkodásuk óta minő magaviseletet tanúsítanak? Követtek-e el erkölcsi tekintetben és a közcsend szempontjából kifogás alá eső cselekményeket, s ha igen, minőket és mily gyakorisággal? (L. az I. 14. és 16. kérdést)
31. Ha ott tartózkodásuk óta a községben vásár volt, minő magatartást tanúsítottak ezen ideiglenesen ott tartózkodó cigányok a vásár alkalmával?
32. Minő viszonyban vannak a községben letelepült cigánysággal?
Nincs-e köztük nyílt érintkezés, vagy titkos egyetértés?
33. A község lakossága nem emelt-e kifogást ezen ideiglenesen ott tartózkodó cigányság ottmaradása ellen?
34. Történt-e eddig valami hatósági intézkedés az ideiglenesen ott tartózkodó cigányok ügyében, s ha igen, mi volt az?
35. A község szempontjából volna-e szükség a jövőben ily intézkedésre, s ha igen, milyenre?

III. Az összeírás idején kivül a községben időnkint megjelenő cigányokról.

36. A rendesen letelepült, továbbá az összeírás idején ideiglenesen ott tartózkodó cigányokon kívül szoktak-e még az év folyamán a község területén más cigányok is átvonulni, vagy huzamosabban ott tartózkodni. Ha igen, az év mely szakában történik ez?
Rendesen előfordul-e vagy csak szórványosan?
37. Ha ugyanazon cigánycsapatnak időnkint való megjelenéséről van szó körülbelül hány család, mekkora lélekszámmal szokott jönni?
Körülbelül hány kocsival, lóval, sátorral szoktak érkezni?
38. A községben időnkint megjelenő ezen cigányok másutt állandó telepesek-e, vagy pedig rendes lakóhely nélküli kóbor-, illetőleg vándorcigányok?
39. Ha valahol állandó telepesek, hol (mely községben) van a telepük?
Ha kóbor-, illetőleg vándorcigányok, honnan (mely községből) szoktak a községbe érkezni és hová szoktak távozni?
40. A községben való tartózkodásuk mennyi időre szokott terjedni?
41. Mi célból szoktak a községben tartózkodni?
42. Hol szoktak lakni a községben tartózkodásuk alatt: a külterületen, egyéb lakóhelytől távolabb, vagy a belterületen, a község lakott részének szélén-e, a letelepedett cigánysággal együtt, vagy azoktól is elkülönítve?
43. Milyen lakásban szoktak lakni a községben tartózkodásuk alatt (lakóház, putri, kunyhó, sátor, odú, üreg stb.)?
44. Milyen anyanyelvű a községben időnkint megjelenő cigányság?
Ha nem cigány anyanyelvűek, tudnak-e cigányul?
Ha nem magyar anyanyelvűek, tudnak-e magyarul?
45. A községben tartózkodásuk alatt mivel szoktak foglalkozni? (Ha többféle foglalkozást űznek, foglalkozásuk lehetőleg úgy részletezendő, mint a letelepedett cigányoké, az I. 11. és 12. kérdésnél)

46. A községben tartózkodásuk alatt minő magaviseletet szoktak tanúsítani ? Erkölcsi tekintetben vagy a közrend szempontjából kifogás alá eső cselekményeket szoktak-e elkövetni, s ha igen, minőket és mily gyakorisággal? (1. az I. 14. és 16. kérdést)
47. Ha a községben tartózkodásuk vásár idejére szokott esni, minő magatartást tanúsítanak a vásárok alkalmával?
48. A községben időnkint megjelenő ezen cigányság nincs-e valami összeköttetésben az ott állandóan letelepült cigányokkal? Nincs-e köztük nyilt érintkezés, vagy titkos egyetértés?
49. A község lakossága nem emelt e kifogást ezen időnkint megjelenő, illetőleg átvonuló cigányság ellen?
50. Történt-e eddig valami hatósági intézkedés a községben időnkint megjelenő, illetőleg átvonuló cigányok ügyében, s ha igen, mi volt az?
51. A község szempontjából volna-e szükség a jövőben ily intézkedésre, s ha igen, milyenre?

Kelt....., 1909. évi ..... hó ..... n.

Aláírások:
(Városoknál a polgármester és rendőrfőkapitány, községeknél a községi bíró, és községi vagy körjegyző.)

Csongrád Megyei Levéltár Szentesi Levéltára. Csongrád vármegye alispánjának iratai 1130/1914.
Heves Megyei Levéltár. IV. 404. a. Heves vármegye alispánjának iratai. 2833/1914. sz.
Az 1909. évi összeírás szisztematikus feltárása még nem történt meg. A nagyváradi cigányok adatait közölte pl. a *Szabadság* c. lap, 1909. május 5-én.

84.

1909. szeptember 13. [Veszprém]

Veszprém vármegye átirata a többi törvényhatósághoz a kóborcigányokról

15142/1909 sz. Veszprém vármegye közönségétől.

KEDVES BARÁTAINK ÉS ATYÁNKFIAI !

Országos veszedelem ma már a foglalkozás nélküli munkát nem kereső félvad czigányok középkorba illő, egyik helyről másikra vándorlása. Évek óta hol itt, hol amott az ország különböző részeiben ismétlődnek ugyszólván napról-napra gaztetteik, ekezdve a malaczlopástól – a vadállati kegyetlenséggel végrehajtott, betöréssel párosult rablógyilkosságokig.

Törvény hiányában, hézagos rendeletek gyönge fegyvereivel a korlátolt hatáskörü megyei és járási közigazgatási hatóságok kellő sikerrel azonban nem müködhetnek. Egy néhány sátoralja czigánynak elfogása és megbüntetése, vagy egyik községből a másikba tolonczolása nem eredmény, a kérdés megoldatlan marad, s a czigányok más határban, más megyében nyugodtan tovább garázdálkodnak.

Országos törvényhozási uton rendezendő állami és társadalmi életünk e nehéz kérdése gyökeresen orvosolandó e kultur államhoz nem méltó, Ázsiába illő veszedelmesen beteg állapot !

Vármegyénk közigazgatási bizottsága a mult félévi jelentésében e végből a m(agyar) kir(ályi) belügyministerhez terjedelmes, indokolt felterjesztést intézett, a vármegye alispánja pedig saját hatáskörében a járási főszolgabirókhoz, a r(endezett) t(anácsú) városok polgármestereihez és a községi elöljáróságokhoz a kóbor czigányok megrendszabályozása érdekében szigoru rendeleteket intézett, melyek lényegileg a következőket tartalmazzák:

1./ Az illetőségi bizonyitványok kóbor czigányok részére csak nagy körültekintéssel, beható tárgyalás alapján és akkor adhatók ki, ha semmi kétség sem forog fenn az illetőség tekintetében, hogy igy a visszaélések lehetetlenné tétessenek.

2./ A lópasszusok csak akkor állithatók ki, ha az elöljáróság személyesen meggyőződést szerzett arról, hogy az a ló, amelynek részére a passzus kiállitandó, megvan a czigánynál, hogy tulajdonságai egyeznek, s hogy jogos uton jutott az illető czigány birtokába. Tanuk általi bizonyitás esetén czigány tanunak el nem fogadható.

3./ A járási főszolgabirák és polgármesterek a csavargó czigányokkal szemben az 1879: XL. t. czikk 62. 63. és 70. §-aiban foglalt rendlekezéseket a felmerülő esetekben teljes szigorral alkalmazzák, azokat a czigányokat pedig, kiknek illetősége hatóságuk területén nem állapitható meg, onnan tolonczoltassák el, csavargáson érésük esetén pedig azoknak előállitása iránt a csendőrséghez felhivást intézzenek.

4./ Ha valamely faluban kóbor czigányok megjelennek, erről az illető elöljáróság – annak valamelyik tagja azonnal kocsira ülve – a legközelebbi csendőrőrsnek jelentést tenni tartozik.

A czigányügynek már többször kilátásba helyezett országos, törvény utján rendezése valószinüleg még csak a távoli jövő szép reménye, szükséges tehát, hogy a vármegyék addig is karöltve, egyöntetü praeventiv és megtorló intézkedésekkel járjanak el e veszedelem ellenében:

miért is eljárásunk módozatait Veletek karöltve, felkérünk Benneteket, hogy hasonlóan eljárni sziveskedjetek.

Kelt Veszprém vármegye törvényhatósági bizottságának 1909. évi szeptember hó 13-án és folytatva tartott rendes közgyüléséből.

Veszprémvármegye közönsége nevében:
KOLLER SÁNDOR
alispán.

Csongrád Megyei Levéltár Szentesi Levéltára. Csongrád vármegye alispánjának iratai 1130/1914.

85.

1909. szeptember 13. Zalaegerszeg.

Zala vármegye felirata a miniszterelnökhöz és a képviselőházhoz a vándorcigányokról.

18137. szám
ni. 1909. jkv. 653.

Zalavármegye közönségétől.

Nagymélt(óságú) m(agyar) kir(ályi) Ministerelnök Ur!
Mélyen tisztelt Képviselőház!

Mai napon tartott rendes közgyülésünkben a vármegye alispánjának időszaki jelentéséből mély sajnálattal és megdöbbenéssel kellett megállapitanunk, hogy a vándorcigányok oly nagy mérvben veszélyeztetik a közbiztonságot, hogy azt a rendlekezésre álló eszközökkel képtelenek vagyunk megvédeni és fenntartani.

Ugyanis: idegen vármegyei vándorcigányok a f(olyó) évi julius hó 18, 19, 20 és 21-ike közötti éjjeleken Csonkahegyhát, Kilimán, Nagyrécse, Galambok és Balatonudvari községekben betöréseket követtek el, Alsórajkon és Nagykanizsán pedig ily betöréseket kiséreltek meg s ezek után az üldözésükre kivezényelt csendőrség elől, Nagykanizsától Tapolcza vidékén át a bekerítésökre vont láncon keresztülosonva, a veszprémvármegyei Vörösberény község határa felé elmenekültek.

Igaz, hogy ezen bünesetek nem oly rémesek, mint a kóbor cigányok által a közelmultban az ország más részein elkövetett, hajmeresztő bünczelekmények; ámde hol a biztosíték arra néz-

ve, hogy nem lesz-e vármegyénk is már holnap hasonló vérlázító cselekményeknek a szintere és nem ismétlődnek-e azok más megyékben is?

Erre vonatkozólag – sajnos – egyáltalán véve semmi biztosítékot sem találunk s ezért minden himezés nélkül föl kell tárnunk a mai helyzetet, a rideg valót s ehhez képest sajnálattal kell előadnunk, hogy a fentálló törvények és szabályok keretében az önkormányzati közigazgatási szervek s az alájuk rendelt városi és községi rendőri közegek és községi elöljáróságok tevékenysége s a közbiztonsági szolgálat ellátására szervezett csendőrség még a vándorcigányok mindennapi garázdálkodásait sem birják megakadályozni s annál kevésbé képesek határt szabni a fegyveres rablóbandákká alakult és az éjjeli órákban kocsikon közlekedő s ezért távolságot és akadályt nem ismerő cigánykaraván közártalmu cselekményeinek, amelyekkel szemben különösen a falukon és pusztákon lakó közönség személy- és vagyonbiztonsága általában véve kizárólag a jogos önvédelem erejére és sikerességére van bizva olyannyira, hogy a legkisebb nagyítás és megcáfoltatás veszélye nélkül állíthatjuk, hogy bármely község bármikor szomoru szinhelye lehet olyan, sőt sulyosabb büncselekményeknek is, mint aminők történtek. Ezért ami a közbiztonsági állapotokat illeti, sajnálattal kell megállapítanunk, hogy azok még igen sok kivánni valót hagynak maguk után. Ennek okát azonban nem a közbiztonsági szolgálat ellátására hivatott közegek erélytelen, hanyag eljárásában látjuk, hanem a rendelkezésünkre álló erők elégtelenségében, mert a vármegye nagy kiterjedésénél, népességénél, a községek és hozzájuk tartozó lakott helyek nagy számánál fogva a csendőrség jelenlegi létszáma csupán arra lehet elegendő, hogy az elkövetett büncselekmények nyomoztassanak, de nem elegendő arra, hogy a személyökben és vagyonukban megtámadottakat védelmezze és a büncselekmények elkövetését megakadályozza. Ugyanis a vármegye 5927.9 □ klm. területén, amelyen 566 község van 184 jelentékenyebb és 497 kisebb lakott hellyel és amely terület 437116 lakossággal bir, – 39 csendőrőrsnek 201 csendőrrel kell ellátnia a közbiztonsági szolgálatot és igy 151.99 □ klm. terület 11208 lélekkel, 14 községgel és 17 lakott hellyel, tartozik átlag minden csendőrőrs kerületéhez és 29.49 □ klm. terület 2174 lakossal, 3–4 községgel és 4–5 lakott hellyel esik átlag minden egyes csendőrre a vármegye területén. Ily nagy kiterjedésü és népességü területen ilyen csekély létszámmal a közbiztonsági szolgálat eredményesen el nem látható, különösen a vándorcigányokkal szemben annál inkább sem, mert a vármegye 546 községe közül csupán a 2 város és néhány nagyközség tarthat fent, a helyi rendészet céljaira néhány főből álló községi rendőrséget, amely azonban nem csupán csekély számánál, hanem szevezeténél fogva sem képes védelmet nyujtani a kóborcigányok ellen.

Ami már most az előadottak kapcsán a cigánykérdést illeti: jó lélekkel elmondhatjuk, hogy tán egy vármegye sem tett annyit a cigánykérdés megoldására és a cigányok garázdálkodásainak megszüntetésére, mint Zalamegye.

Vármegyénkben a multban volt egyik jeles országgyülési képviselője már 30 év előtt sürgette a képviselőházban a cigányügy rendezését; azonban kevesen voltak még akkor, kik a kérdés nagy fontosságát felismerték volna és a mai napig sem történt a rendezés érdekéből semmi sem.

Később, az 1884. évben, a vármegye közgyülése abban a kétségbevonhatatlanul helyes meggyőződésben, hogy a cigányság lótartása s ezzel elősegitett és ellenőrizhetetlenné tett kóborlása a főveszedelem: eltiltotta a kóborcigányoknak a lótartást és amig e tárgyban alkotott szabályrendelete hatályban volt, a cigányok száma apadt, ellenőrzésök, fékentartásuk könnyebb volt és azok nem követtek el a személy- és vagyonbiztonság ellen oly sulyos cselekményeket, mint előbb. Azonban a belügyi kormány azon indoklással, hogy a magánjogba vág bele, megsemmisitette ezt a szabályrendeletet s ennek következtében az előző türhetlen állapot ismétlődött, aminek hatása alatt a vármegye bizottsági közgyülése az 1904. évben uj szabályrendeletet alkotott a lótartás eltiltása tárgyában, amelytől azonban a jóváhagyás megtagadtatott azon indokkolással, hogy a magánjogokat és a cselekvési szabadságot oly mérvben korlátozni, amint ezt a szabályrendelet teszi, csakis törvényhozási uton lehetséges és magával a szabályrendelettel az a cél, amelyet a vármegye közönsége azzal elérni kivánt, különben sem valósítható meg.

Ily körülmények közt a helyzet nem javulhatván s a vármegye bizottsági közgyülése mélyen átérezvén, hogy a vármegye közönségének az érdekeit óvni köteles: az 1907. évben uj szabályrendeletet alkotott a vándorcigányokról s abban kimondotta, hogy a cigányoknak a kóborlás, a koldulás és a lótartás tilos; továbbá, hogy a cigányok számára azt a helyet, amelyen sátorjukat illetőségi, illetőleg tartózkodási határában felüthetik, a községek meghallgatásával a rendőrhatóság jelöli ki s a cigányoknak tiltva van, hogy más helyen üssék fel sátorjukat; végül, hogy e tilalmak megszegése kihágást képez és büntetendő, aminek törvényes folyományaként a szekerek és lovak elkobzandók. E szabályrendelet kihirdetés után azonnal jóváhagyás alá terjesztetett, de még nem érkezett vissza, jóllehet annak jóváhagyását a megyei közigazgatási bizottság féléves jelentéseiben már ismételve megsürgette.

A közgyülés már az 1891. évben feliratot intézett a belügyi kormányhoz és a képviselőházhoz a cigányügy rendezése iránt s az 1904. évben a szabályrendelet megalkotása mellett ujból törvényhozási intézkedést kért a cigánykérdés megoldására; egyuttal pedig azon meggyőződésben, hogy a törvényhozás intézkedéséig is kell valamit tenni e téren, egy külön bizottságot küldött ki azon kérdés tanulmányozására, hogy miként lehetne a cigányok garázdálkodásainak a fentálló törvények és szabályok keretében véget vetni?

A kiküldött bizottságot javaslata előterjesztésénél a következő indokok vezérelték:

A kóbor- vagy vándorcigányok ős idők óta s nemzedékről nemzedékre teljesen törvényen kivüli állapotba helyezik magukat, amennyiben sem törvényt, sem kormányrendeletet, sem törvényhatósági, sem községi szabályrendeletet nem tisztelnek és nem tartanak be s a honpolgári kötelességekből mit sem teljesítenek.

De semmibe sem veszik a valláserkölcsi és társadalmi törvényeket és szokásokat sem, amelyek a törvények, rendeletek és szabályok kiegészitő részét s a békés együttélés főalapját képezik.

Ellenben kihasználják a szabad költözködésben álló honpolgári jogot és szabadságot egész a szabadosságig, amennyiben minden korlátozás nélkül kényök-kedvök szerint, hol itt, hol ott ütik fel sátorfájukat és hol egyik, hol másik község határában települnek le rövidebbhosszabb időre s az illető községek rémületére és veszedelmére, mert habár a természet bőven megáldotta is őket erővel, egészséggel és szellemi képességgel, egyáltalán nem dolgoznak, vagyont, tisztességes jövedelmi forrást, keresetet, foglalkozást kimutatni nem képesek, a rendszeres koldulás mellett a bünügyi statisztika és a mindennapi tapasztalás adatai szerint tiltott uton és módon szerzik meg létfentartási eszközeiket a vagyon- és igen sokszor a személybiztonság rovására is.

Mindezzel nemcsak egyenes és folytonos összeütközésben állanak a törvényekkel és főként a büntető-törvényekkel, hanem állandóan veszélyeztetik a békét, a közrendet és közbiztonságot is anélkül, hogy garázdálkodásaikat megakadályozhatnók, ami egyrészt annak tudható be, hogy hatályos ellenőrzésük és felügyeletük kóbor életmódjuk miatt és a rendelkezésünkre álló eszközök elégtelensége folytán ugyszólván lehetetlen; másrészt pedig arra vezethető vissza, hogy nyiltan bosszuállással fenyegetőznek üldözés vagy feljelentés esetére, aminek az a következménye, hogy az egyesek is, meg a községek is inkább eltürik szertelen garázdálkodásaikat, mintsem fellépjenek ellenük vagy a hatóság kezére járjanak. Igy aztán nem csupán az egyén és társadalom, hanem az állam is tehetetlenül és védtelenül áll ezzel az őskori nomád életet folytató, hazátlan vad hordával szemben, amely soha, semmiféle tekintetben sem fog civilizálódni, ha jelen kiváltságos helyzetét tovább élvezheti s amelynek egyáltalán semmi hasznát sem vesszük és amely ugyszólván ellenség módjára lepi el az országot és csak azért tartózkodik itten, mert törvényen kivüli állapotnak örvendhet és nyakunkon élősködhet.

Hogy ezen a bajon csupán az általános törvényektől és szabályoktól eltérő s a helyzettel minden legkisebb kimélet nélkül leszámoló kivételes törvényhozási intézkedéssel lehet gyökeresen, alapjában és – hogy ugy mondjuk – egy csapásra segiteni: kétségtelen; azonban ez nem lehet ok arra nézve, hogy addig is, amig a törvényhozási intézkedés megtörténik, tétlenül nézzük a kóbor cigányok garázdálkodásait, hanem ellenkezőleg arra kötelez és kényszerít bennün-

ket, hogy segítsünk magunkon, amennyire ez – törvényes keretben – módunkban áll. Ez a kötelességünk annál inkább is, mert a vándorcigányok okozta tűrhetlen állapot oly szégyenfoltja, oly fekélye a mai korban az államnak és társadalomnak, amelyet minden erővel s igyekezettel és könyörtelenül el kell távolítanunk még akkor is, ha a műtét egészséges, fájó részeket érintene is. Nem térhetünk ki ma már ez elől, ha modern és jogállamnak óhajtjuk tartani és tekinteni országunkat és nem tántorithatnak el bennünket ettől a liberalizmus és humanizmus semmiféle modern tulhajtásai sem, mert nem az elméletek, hanem a gyakorlati élet követelményei szerint kell berendezkednünk s a valódi liberalizmus és humanizmus ellenkezőleg azt kivánják, hogy az emlitett kiváltságos állapotot megszüntessük, a szóban levő fajt az emberiségnek és rendeltetésének meghódítsuk s ezzel annak tagjait az állam és társadalom hasznos polgáraivá alakitsuk át. Ha tehát a célt akarjuk, pedig akarnunk kell azt, akkor a megvalósítására rendelkezésünkre álló eszközöket is akarnunk és kihasználnunk kell.

Ezen indokokból a kiküldött bizottság intézkedés alapjául az általános közrendészeti szabályokon kívül kijelölte a községi törvény azon rendelkezéseit, amelyek szerint a község hatósága a községben lakó, vagy tartózkodó minden személyre s a községben levő minden vagyonra kiterjed, minden honpolgárnak valamely község kötelékébe kell tartoznia, a községi illetőség megszerzése, valamint az illetőségi községen kívül más községben tartózkodás ellen bizonyos erkölcsi, vagyoni és kereseti szempontból kifogás emelhető s a község a közrendőrséget kezeli; továbbá kijelölte a toloncszabályokat, amelyek szerint a csavargók, a szokásos munkakerülők, az engedély nélkül koldulók és a közbiztonságra nézve alaposan gyanus személyek, ha illetőségi községükön kívül találtatnak és rendes lakást és foglalkozást vagy életfentartási jövedelmet kimutatni nem tudnak, letartóztatandók, a tolonchatóság elé állitandók és községi illetőségük megállapításáig fogva tartandók; továbbá kijelölte a népoktatási törvényt, amely szerint azon gyermekek részére, akiket szülőik az iskolától visszatartanak, külön gyám rendelendő; továbbá a közegészségügyi törvényt, amely szerint a 7 évnél fiatalabb gyermekek gyógykezelésének elmulasztása kihágást képez és büntetendő; továbbá a gyámi törvényt, amelynek értelmében az apai hatalom megszüntethető, ha az atya gyermeke tartását és nevelését elhanyagolja vagy erkölcsiségét, avagy testi jólétét veszélyezteti; továbbá a kihágási büntetőtörvénykönyvnek a csavargásról és koldulásról szóló intézkedéseit; végül a gyermekvédelemről szóló törvényeket és szabályokat, amelyek szerint azon gyermekek, akiknek eltartásáról és neveléséről a szülők, vagy mások nem gondoskodnak, állami gyermekmenhelybe veendők fel.

A bizottság a cigányokkal szemben mindezen törvények és szabályok szigoru végrehajtását és e célból azok nem, kor stb. szerinti összeirását, vagyonuk leltározását, személyleirásukat és – személyazonosságuk igazolására – ahol lehetséges, fényképeztetésüket hozta javaslatba.

A bizottság inditványa, a közgyülés által elfogadtatván s az alispán megfelelő eljárásra utasíttatván, a végrehajtási rendelet az 1894. évben kiadatott és foganatosíttatott s a tapasztaltakhoz képest az 1906. és 1907. években ujabb rendeletekkel kiegészittetett, amelyek egyrészt az eddigi környezetükben erkölcsi romlásnak kitett, vagy züllésnek indult gyermekek oltalmáról szóló ujabbi belügyminiszteri körrendeletnek a cigánygyermekekkel szemben leendő szigoru végrehajtását célozták; másrészről pedig a foganatosításhoz szükséges megfelelő utasitással felsorolják mindazon törvényeket és szabályokat, amelyeket a cigányok ugyszólván minden nap megsértenek; egyuttal pedig körülirják azon módokat és eszközöket, amelyekkel a vándorcigányok garázdálkodásai meggátolhatók s az e tekintetben létező akadályok elháríthatók.

Azonban dacára ezen intézkedéseknek, nagyobb eredmény nem volt elérhető.

E tekintetben első sorban arra kell utalnunk, hogy a közbiztonsági szolgálat ellátására hivatott csendőrség létszáma nem elegendő; továbbá, hogy az apai hatalom megszüntetése alig néhány esetben volt keresztül vihető, mert nem akadt senki sem, aki a gondnokságot elfogadta volna, aminek következtében néhány esetben rendőrségi közegek bizattak meg a gondnoksággal; továbbá, hogy a 4. illetőleg az uj b(üntető) t(örvény)könyv szerint 10 koronát felül nem haladó élelmi, vagy élvezeti cikk, tüzelőszer, vagy egyéb életszükségleti tárgy lopása, a mezőrend-

őri és erdőtörvénybe ütköző lopások, legeltetések és egyéb kártételek legnagyobb részben csupán magánvádra üldözhetők és nem igen akad, aki feljelentőként fellépjen; továbbá, hogy pár esetben községi illetőségük megállapitásáig letartóztatott kóborcigányokat felsőbb hatósági rendeletre szabadon kellett bocsátani; továbbá, hogy a gyermekmenhelybe szálitott cigánygyermekek onnét felsőbb hatósági rendeletre – amely szerint a cigánykérdés a gyermekvédelem keretében nem oldható meg – kibocsáttattak s ezzel a gyermekvédelem magasztos intézményéből az a faj, mely arra legjobban reá szorult, kizáratott annak dacára is, hogy ez az intézmény a törvény és rendeletek szerint nem fosztja meg áldásaitól a cigányt és hogy a cigánykérdés megoldását már magában véve is nevezetesen elősegítette volna; továbbá, hogy egyes cigányok részére a lókereskedés, vagy kovács ipar üzése tekintetében az iparigazolványt felsőbb hatósági határozat folytán ki kellett adni; továbbá, hogy az idegen (pl. horvátországi) cigányok utlevél nélkül jöhetnek át az ország határán, sőt hazájukban házalási engedélyt is nyernek, aminek következtében 20–30 főből álló cigánykaravánok barangolják be a személy- és vagyonbiztonság hátrányára a vármegye területét; stb.

Mindezekből kétségtelen, hogy mindaddig, amig a cigányügy törvényhozásilag nem rendeztetik, a fennálló törvények és szabályok keretében s azok mai alkalmazása s magyarázata mellett teljes lehetetlenség a cigányok garázdálkodásainak véget vetni.

Ezért a megyei közigazgatási bizottság f(olyó) évi augusztus havi üléséből a m(agyar) kir(ályi) ministerelnök urhoz felterjesztett jelentésében azon előterjesztést tette, hogy a cigánykérdés külön törvénnyel mielőbb rendeztessék; addig pedig, amig ez megtörténhet, a vándorcigányokról alkotott fentemlített 1907. évi szabályrendelet jóváhagyassék, illetőleg a cigányok a lótartástól eltiltassanak; a mezőrendőri és erdőtörvényeknek a magánvádra vonatkozó fentemlített rendelkezései odamódosíttassanak, hogy a cigányokkal szemben a kihágási eljárás hivatalból legyen megindítható; – továbbá, hogy az utlevélügyről szóló törvény alapján az utlevélkötelezettség a cigányokra nézve a belföldi forgalmat illetőleg is kimondassék; – hogy az állami gyermekmenhelyekre vonatkozó szabályok a cigánygyermekekre is alkalmaztassanak; – hogy a vármegye területén levő csendőrség, amelynek létszáma betegségi, szabadságolási stb. okokból sohasem teljes, ne csak a megállapitott létszámban állandóan fenntartassék, hanem a csendőrség tevékenysége uj őrsök felállításával és a kocsikon közlekedő cigánykaravánok üldztetésére alkalmasabb lovas őrsök felállításával is fokoztassék, amennyiben pedig uj őrsök felállítása és lovas csendőrség szervezése s ilyeténkép a csendőrségi legénység állományának az 1881. 2. tc. 1. §-ának megfelelő módon való kiegészítése a csendőrségi létszám szaporitásánál nehézségek miatt akadályokba ütköznék, a véderőről szóló 1889. 6. tc. 3. §-a alapján a belrend és biztonság fenntartása az erre is hivatott hadsereg bevonásával oldassék meg.

A megyei gazdasági egyesület a f(olyó) évi augusztus hóban tartott közgyűlésében azon meggyőződésből kiindulva, hogy minden testületnek kötelességében áll, hogy felemelje tiltakozó szavát a létező türhetlen állapot ellen: feliratot intézett a földmivelésügyi minister urhoz és felkérte őt, hogy a gazdaközönség érdekei előmozditásában álló törvényes hatáskörében teljes erejével hasson oda, hogy a cigánykérdés törvényhozási uton mielőbb megoldassék; egyuttal pedig feliratát pártolás végett megküldötte az összes egyesületeknek.

Hogy a cigányügy rendezése tervbe van véve s ez érdemben adatgyüjtés és tanulmányozás van már hosszabb idö óta folyamatban: köztudomásszerü dolog. Hogy milyen lesz a tervezet: nem tudhatni. Azonban remélni kell, hogy az nem félrendszabály lesz, hanem gyökeresen segit bajainkon és fel kell tennünk, hogy a javaslat – törvényhozási tárgyalása előtt – közzé fog tétetni azért, hogy minden érdekelt hozzászólhasson.

Minthogy a rendezés késik és már égetően sürgős, az összes törvényhatóságok együttes fellépése kivánatos.

Mindezeket elöadva ismételten hangoztatjuk azon tiszteletteljes kérelmünket, hogy a cigánykérdésnek törvényhozási uton leendő rendezésére a megfelelő lépéseket mielőbb megtenni, addig pedig, amig a rendezés megtörténhet, a megyei közigazgatási bizottság előterjesztése értelmében intézkedni méltóztassák.

Kelt Zalaegerszegen, Zalavármegye törvényhatósági bizottságának 1909. évi szeptember hó 13-án és folytatva tartott rendes közgyülésében.

A vármegye közönsége nevében:

Árvay Lajos sk.
Zalavármegye alispánja

Csongrád Megyei Levéltár Szentesi Levéltára. Csongrád vármegye alispánjának iratai 1130/1914.
Heves Megyei Levéltár. IV. 404. a. Heves vármegye alispánjának iratai. 2833/1914. sz.

86.

1909. szeptember 20. Eger.

Heves vármegye felirata a miniszterelnökhöz.

Heves vármegye közönségétől.

1409 - 14837
kgy. a. 1909

NAGYMÉLTÓSÁGU MINISTER UR !

A czigányügy országos rendezése elsőrendü közrendészeti szükség.

Ezt átérzi az Ország egész közvéleménye, amly évtizedeken át foglalkozik e kérdéssel, de legjobban tudják a törvényhatóságok, melyek egy némelyike már odajut, hogy a czigány karavánok kóborlások, azok által okozott garázdálkodások és büntények megakadályozása miatt karhatalmat vegyen igénybe, mert az érvényben levő redszabályok hiányossága és a rendelkezésre álló rendőri és csendőri közegek elégtelensége folytán immár alig képes a garázdálkodásoknak gátat vetni.

Különösen sok gondot okoz ez törvényhatóságunk hatóságainak, amennyiben a czigánykaravánok e vármegye és erdős vidékeit majdnem állandóan járják és e miatt a vármegye vidékeit a közrendet fentartani s a közbiztonságot megóvni alig lehetséges.

Törvényhatóságunk 1907 évi szeptemberi közgyüléséből már kérte Nagyméltóságodat a czigányügynek országosan való rendezésére, de sajnálatosan kell tapasztalnunk azt, hogy e részben eddigelé eredményes lépés sem történt.

Ennélfogva mai napon tartott rendes évnegyedes törvényhatósági bizottsági közgyülésünk elhatározása folytán ismételten tisztelettel kérjük Nagyméltóságodat, hogy a czigány kérdés immár elodázhatatlan országos rendezése érdekében megfelelő sürgős intézkedéseit megtenni méltóztassék.

Kelt Hevesvármegye törvényhatósági bizottságának Egerben 1909 évi szeptember hó 20-án tartott közgyüléséből.

Hevesvármegye közönsége nevében:
[---][a]
v(ár)m(egyei) alispán.

Heves Megyei Levéltár. IV. 404. a. Heves vármegye alispánjának iratai. 2833/1914. sz.

Jegyzet:
a olvashatatlan aláírás

87.

1909. [október 27.]

A Mosonvármegyei Gazdasági Egyesület alelnökének tervezete a kóborcigányokról.

A kóbor cigányok ügye.

Tervezet a megrendszabályozásra.

Danilovics Gyula földbirtokos, a Mosonvármegyei Gazdasági Egyesület alelnöke.

Az ember veleszületett jogai között a legintenzivebb a feltétlen szabadsághoz való jog, s ez csakis ott nyer korlátozást, hol az állam és a társadalom érdeke kívánja, s ezt önkéntesen tűri az egyén azon jogvédelemért, melyet az állam nyújt.

A szabadság iránti föltétlen vágy egy hatalmas, úgyszólván ösztön, mely a legparányibb szerves lényben épúgy benne van, mint a teremtés koronájában: az emberben, amely az emberiség fejlődése történetében a legnagyobb rázkódtatásokat okozta s a legtöbb véráldozatot kívánt.

Csoda-e tehát, hogy midőn embereknek, egy fajnak, egy oly faj föltétlen szabadságának állami társadalmi békóba veréséről van szó, melyben a föltétlen szabadság iránti ösztön zabolázatlanul buzog, hogy akkor egy visszatetsző érzés fut végig, midőn azt az állam reputációja parancsolólag követeli. Magyarországon a kóbor cigányok minden társadalmi, erkölcsi és állami köteléken kívül álló, vad csoportjainak megrendszabályozása szükségessé vált az ország államiságának és kulturájának reputációja érdekében; mert az, hogy egy állam annyira gyenge legyen, hogy egy emberi csoport kivonva magát minden kötelezettségek teljesitése alól, az állam határain belül üzletszerüleg üzze azokat a cselekményeket, melyek a minden kötelezettségeiknek eleget tevő többi polgároknak élet- és vagyonbiztonságát veszélyeztetik, – egyszerüen szégyenletes!

Vigasztalásul szolgálhat ugyan, hogy ez nemcsak nálunk van, hanem kisebb mérvben a többi európai államokban is. Érdekes jelenség az emberiség fejlődése történetében, hogy a XX-ik századig eltengődik egy embertöredék Európa összes államaiban, úgy, hogy ellenáll mindenféle polgáriasodásnak és müvelődésnek s itt versenyez vadságában a civilizációtól évezredeken át elzárva volt vademberekkel, csupán annyiban különbözve, hogy nem emberhússal él, – legföljebb elhullott állattal!

Nem túlzott ez az állitás, mert ha kissé fontolóra vesszük, bizony odajutunk, hogy a kóbor cigány – vadember!

Emberi mivoltukat ugyan demonstrálja, hogy az ember alapsajátsága, hogy társas lény, bennük is megvan, mert társaságokban, karavánokban élnek együtt, de már az nem áll, hogy ezzel kapcsolatosan a családi összetartozóság érzete is megvan bennük, mert igen élénk a forgalom és a változatosság a karaván tagjai között. Legföljebb egy-két törzstagja van, mely a keretet képezi, aztán a többiek változnak, amint az érdekek kívánják. Ha egy karaván elkövet valami büntetendő cselekményt, amiért igen huzogatják a hurkot a nyakuk körül, ha azonnal kézre nem kerülnek, úgy az pár nap alatt szétoszlik más karavánokba. Ha azonban mégis hurokra kerülnek, a törvény előtt letagadja a gyermek szülőit és viszont.

De ez természetes is, mert sem a vérségi kötelék, sem az erkölcsi érzék nem gátolja őket ösztöneik kielégitésében és csak a faji összetartozás, a közös nyelv, a jelek, a közösen elkövetett bünök láncolata az, ami összetartja őket!

Vademberek valóban, de talán még annál is rosszabbak, mert a vademberek legalább Istent imádják, vagy egy annak fogalmával felruházott báványt; szóval: a hiten alapuló vallásnak bármely formája megvan köztük, de a cigányban az sincs meg, mert teljesen vallástalan, mert a leggyengébb valami: a tisztelet valamely felsőbbség iránt hiányzik bennök.

Amidőn tehát a cigányok megfékezéséről van szó, azt nem lehet egy fogással, egy schlagerrel elütni, hanem az alapnál kell kezdeni: emberré kell őket nevelni vallással, müveltséggel, erkölcseik nevelésével megszelidítve, felköltve benne az emberit és polgáriasulttá tenni!

Ez vita tárgyát nem képezheti, mert azt kétségtelenül bizonyítja az emberiség fejlődés, története, hogy minden vad, műveletlen népet a vallás és művelődés alakított át!

Vallás? Hiszen a cigányok nagy része római katholikus, megkereszteltetí gyermekét! Meg bizony, 5-6 helyen is, két-háromféle vallásra, de ezzel be is fejezte a regényt, mert ez némi igazolásuk alapjául szolgálhat, illetve, hogy személyazonosságát sohasem lehessen megállapitani. De kóbor cigányon bármely vallásos érzés megnyilvánulását alig észlelhette még bárki is!

Igaz ugyan, hogy igen sok van köztük, aki mesterséget üz, péld. meszelőkötés, kovács, teknőfaragó! no meg aztán a lókereskedők, ez meg éppen nem is utolsó foglalkozás! Hanem ez mind csak titulus a főfoglalkozás zavartalan és leleplezhető gyakorlására, melynek sikeres voltát derék csendőrségünk demonstrálhatja nemleges eredményü jelentéseivel!

Igazol ma már igen sok közülük rendes lakhelyet, van valami putrija valamely falu vagy város végén, s ha letartóztatják is öket, a vizsgálóbiró a bünvádi perrendtartás kellemes szakaszai alapján kénytelen elereszteni, mert „állandó tartózkodási helyet igazolt", de ha hagyatéka lenne, a legutolsó rendes lakhelyét bajos lenne megállapitani.

Igy csavarogják be aztán az országot és gyakorolják az igazi mesterségüket: a rablást, gyilkolást, lopást és kuruzslást, közkereseti részvénytársasággá alakulva!

De nemcsak az országot, hanem fél Európát, mert nem egy bandánál találhatók külföldre szóló útlevelek. S ezek az ember formájára teremtett kóbor fenevadak, kivül állva minden vallási, társadalmi és állami formán és kötelezettségen, barangolnak szabadon.

A közbiztonságot veszélyeztető oláh vagy kóbor cigányoknak két fajtája van. Egyik a sátoros, teljesen nomád életet élő cigány, karavánokban élve; a másik s a veszedelmesebb fajta, akiknek állandó lakhelyük van, valami putri, ott, ahol születtek is és foglalkozásuk kovács, teknőfaragó, kefe- és meszelőkötő, lókereskedő stb.

Mindkét válfaj megfékezésére legcélszerübb a *kényszertelepítés.*

A törvény életbelépte napjával az összes kóbor, illetőséget és foglalkozást kimutatni nem tudó oláh cigányok az állam területéről egyszersmindenkorra kiutasitandók és tizenöt nap alatt kötelesek az országot elhagyni. Ezen határidő elteltével elrendelendő az ország határán belől található kóbor és a fent elősorolt mesterséget üző oláh cigányok összeirása s e végből minden város, község és pusztán kiragasztandó hirdetmények útján felszólitandók 15 napon belüli jelentkezésre. Akik ezen határidő alatt önként jelentkeznek s állandó lakhelyet és foglalkozást igazolnak, összeirásuk személyazonosságuk pontos megállapitása mellett foganatosittatik fénykép és daktiloszkópikus fölvételekkel, családi, vérségi összeköttetéseik pontos megállapitásával. Akik ezen határidő alatt nem jelentkeznek, azokra vagy az időközben az ország határain visszaszökőkre kimondandó, hogy bárki által bárhol letartóztatható és utána fogdíj utalandó. S hogy az ország teljesen megtisztittassék tőlük, a katonaság igénybevételével átkutatandó volna az egész ország, természetesen előre megállapitott terv szerint, de ennek foganatositása után fenntartandó, hogy kóbor cigányt bárki, bárhol elfoghat és köteles a legközelebbi hatóságnak átadni.

Az állandó foglalkozásu, lakhelyü (II) cigányok illetőségi helyükre toloncolandók s itt alább leirandó szoros rendőri felügyelet alá helyezendők.

A foglalkozás nélküliek, illetve a II-ek mesterségeit nem igazolók, állami munkatelepekbe helyezendők el. Állami telepek lennének felállitandók, illetve berendezendők, régi várak, gyárak, kaszárnyák felhasználásával, gazdasági cselédlakások mintájára: két szoba, középen közös konyha, hozzávaló mellékhelyiségekkel iskola, munkahelyiség stb-vel ellátva.

Ezekbe volnának helyezendők a házastársak 40 év korhatárig. Az ezenfelüli férfiak és az asszonyok az amúgy is létező dologházakba, a katonasorban levők, illetve az erre alkalmas korban 17-től 36. évig levő fiatal emberek besorozandók, a 17 éven aluliak pedig javitóintézetbe helyezendők el. Az egy évnél öregebb gyermekek pedig árva- vagy lelencházakba volnának elhelyezendők 12 éves korukig, nemre való tekintet nélkül.

A katonai szolgálatra nem alkalmas nőtlen férfiak, leányok és szalmaözvegyek külön munkatelepekre kerülnének. Ezekben a családos telepeken és a férfitelepen a cigány ízléséhez legkö-

zelebb álló iparmesterségek, állandó lakhelyhez kötöttekre, mint kosárfonás, kefekötés stb. volnának tanitandók. A férjes asszonyok pedig a legegyszerűbb háztartási teendőkre volnának szoritandók és a telepőrök feleségei által oktatandók. A női telepeken levő hajadonok, özvegyek és szalmaözvegyek úgy a háztartási teendőkre, mint valamely megfelelő iparágra kioktatandók.

Az egy évet túlhaladó cigánygyerek lelencházban helyezendő el s azután árvaházban 12 éves korig; azonban karácsony és húsvéti ünnepekre szülőikhez bocsátandók, mert ettől megfosztani, hogy évenkint kétszer lássák gyermekeiket, embertelenség, de a vérségi és családi összetartozandóság is fenntartandó és élesztendő bennök.

Ezen munkatelepek berendezése, a mód, mely úton ezen valóban vad emberek vallási és mefelelő nevelésben részesülnének, hogy emberekké váljanak és a társadalomban elhelyezhetők legyenek, már a részletekhez tartozik.

A telepekre való internálás akként eszközlendő, hogy elfogatás, illetve előállitás után a járás székhelyére viendők s ott megnyiratás, fertőtlenités és felruházás után a személyazonosság megállapittatik. A rendes elnevezés, személyleirás megállapitása, lefényképezés és daktiloszkópiai fölvételek után a fent előadottak szerinti helyre elszállittatnak, vagy illetőségi helyére szoros rendőri felügyelet alá. Lovak, kocsik elárvereztetnek és a befolyó ár házi szükségletekre forditandó vagy beutalandó a kincstárhoz.

Ugyancsak fölveendők tetszés szerinti vallás kötelékébe s házasfelek a törvény szerint összeadandók és beanyakönyvezendők. A szoros rendőri felügyelet akként volna foganatositandó, hogy az illető egyén egy arcképes igazolványt kapna, benne pontos személyleirással, s hogy mely rendőri hatóság felügyelete alatt áll.

Ily felügyelet alatt álló egyén a felügyelő hatóság hatáskörí területét bejelentés nélkül el nem hagyhatja, ezek is az igazolványban vezetett enegedéllyel és bejelentett elfogadható céllal s ahová megjött is, 12 órán belül jelentkezni tartozik és visszatérése előtt kifogástalan viselkedését igazolni. Hetenkint egyszer tartozik jelentkezni és még az illető hatóság is köteles volna kétszer ellenőriztetni, hogy nem csavarog-e?

Ily igazolvány nélkül, melynek előkérésére minden csendőri közeg, pénzügyőrök, mezőőrök, éjjeli örök szolgálatban lételre való tekintet nélkül jogositottak – a cigány bárhol letartóztatható.

Ezzel kapcsolatban volna eszközölhető a telepekből kihelyezés olyanokra, kik a telepekben kifogástalan magaviseletet tanusitottak és valamely kenyérkereső mesterséget elsajátitottak.

A telepben eltöltött idő alatt a munkák értékesitendők s mint a fegyházi munkásoknál egy bizonyos percent tőkésitendő az illetőnek, hogy amennyiben kitelepitésre alkalmassá válik, legyen kis tőkéje házi szükségleteinek beszerzésére és mestersége kezdésére.

Aki azután a telepből vagy a rendőri felügyelet alól elszökik, az visszaszállitandó a telepbe és szigoritott elbánás alá veendő.

Ezek volnának általánosságban körvonalai ezen tervezetnek, mellyel ártalmatlanná lehetne tenni a kóbor cigányokat, emberré nevelni őket vallásos és erkölcsi oktatással s a becsületes, tisztességes, komoly munkásságra szoktatva őket, a társadalomban elhelyezni.

Azt hiszem, a humanizmus minden követelményeinek megfelelne ezen eljárás, mert más államok kevésbé vad elemek megfékezésében ma sem követnek ily enyhe eljárást, s azt hiszem, nem kevéssé bizonyitaná Magyarország művelt és humánus gondolkodását, mely még eléggé gyakran kétségbe lesz vonva.

Az, hogy az egyén cselekvési és rendelkezési szabadságát veszti egy időre, – addig, míg magát bár kényszeritve, a társadalom használható tagjává képezi, – ez nem lehet jogsérelem arra, aki az állammal szemben semmi kötelezettségének nem tesz eleget.

Nem nagyobb-e az, hogy a minden kötelezettségének eleget tevő tagja az államnak, az állam érdekében a fentieket elveszti péld. a katonai szolgálat időtartamára! Amott az egyéntől függ az elvett jogokat visszaszerezni mielőbb, emitt az nincs meg, az időtartam határozott!

Sok ilyen telepre, bizonyos, hogy nem lenne szükség, mert amint észerevennék, hogy komoly a dolog, bizony talán egy kis telep is elég lenne mutatóba, mert a legtöbb kiszöknék az ország területéről.

Csongrád Megyei Levéltár Szentesi Levéltára. Csongrád vármegye alispánjának iratai 1130/1914.
Heves Megyei Levéltár. IV. 404. Heves vármegye alispánjának iratai. 142. doboz. 2833/1914. sz.
Danilovics Gyula Moson vármegye törvényhatósági bizottságának tagja volt. Az általa kidolgozott tervezetet Moson vármegye 1909. október 27-én felterjesztette a miniszterelnökhöz és megküldte a többi törvényhatóságnak.

88.

1912. június 10. Eger.

Heves vármegye felirata a belügyminiszterhez a cigányügy országos rendezéséről.

NAGYMÉLTÓSÁGU BELÜGYMINISTER UR !

A czigányügy országos rendezése elsőrendű közrendészeti szükség.

Ezt átérzi az Ország egész közvéleménye, amely évtizedeken át foglalkozik e kérdéssel, de legjobban tudják a törvényhatóságok, melyek egynémelyike már odajut, hogy a czigány karavánok kóborlásuk, azok által okozott garázdálkodásuk és büntények megakadályozása miatt karhatalmat vegyen igénybe, mert az érvényben levő rendszabályok hiányossága és a rendelkezésre álló rendőri és csendőri közegek elégtelensége folytán immár alig képes a garázdálkodásoknak gátat vetni.

Különösen sok gondot okoz ez törvényhatóságunk hatóságainak, amennyiben a czigánykaravánok e vármegye hegyes és erdős vidékeit majdnem állandóan járják és e miatt a vármegye e vidékein a közrendet s a közbiztonságot megóvni, fentartani alig lehetséges.

Törvényhatóságunk 1907 évi szeptember havi és 1909 évi szeptember havi közgyüléseiből ismételten felirt Nagyméltóságodhoz a czigányügynek országosan való rendezése iránt, de sajnálatosan ezen ügyben még semmiféle eredményes intézkedést nem látunk.

Miért is a közérdek szempontjából késztetve vágytunk arra, hogy mai napon tartott törvényhatósági közgyülésünk elhatározása folytán ismételten tisztelettel kérjük Nagyméltóságodat, hogy a czigánykérdés immár elodázhatatlan rendezése érdekében szükséges megfelelő törvényjavaslatot mielőbb az országgyülés képviselőházához beterjeszteni méltóztassék. Ezuttal egész tisztelettel felhivjuk Nagyméltóságod figyelmét azon munkára amelyet dr. Samassa János volt országgyülési képviselő e tárgyban – a vándorczigányok felett való kivételes biráskodás és a vándorczigányok letelepitéséről – cimen kiadott.

Kelt Hevesvármegye törvényhatósági bizottságának Egerben 1912 évi június 10-én tartott közgyüléséből.

Csongrád Megyei Levéltár Szentesi Levéltára. Csongrád vármegye alispánjának iratai 1130/1914.
Heves Megyei Levéltár. IV. 404. a. Heves vármegye alispánjának iratai. 2833/1914. sz.
Samassa János elképzeléseit részletesen ismerteti Pomogyi László: *Cigánykérdés és cigányügyi igazgatás a polgári Magyarországon.* Osiris–Századvég, Budapest, 1995. 74–77. p.

89.

1912. július.

Tolna község jegyzőkönyve és jelentése egy cigány családról az illetőség megállapitását előiró alispáni rendeletre.

89.1.

1912. július 12. Tolna.

Községi jegyzőkönyv a cigányok illetőségének megállapitásáról.

Jegyzőkönyv.

Felvétetett Tolnán 1912 évi julius hó 12 napján a községi elöljáróság által vármegyei Alispán Ur 8658/912 sz. rendelete értelmében a község területén tartózkodó kóbor cigányok illetőségének megállapitása tárgyában.

Idézetre megjelent a Tolna község területén állandó lakhellyel biró cigányok a hozzájuk intézett kérdésekre a következőket adják elő:

Özv. Kontrus Ferenczné sz: Kolompár Franciska állitása szerint 36–40 éves született Tolnán, férje Tolnán halt el. Férjével Szerbiában esküdött meg, de hogy mikor nem tudja. Sem az ő sem férje szüleinek nevét nem tudja.

Öt gyermeke van: Kontrus János született Tolnán 1889 évi november 24 napján.

Kontrus Zsuzsanna született Tolnán 16 éves.

Kontrus Ferencz 13 éves született Tolnán.

Kontrus Erzsébet 11 éves, született Tolnán.

Kontrus József 6 éves, született Tolnán.

Állandóan Tolnán laktak, fia János ki III. korosztályu hadköteles mint tolnai illetőségü is lett beállitva.

A jegyzőkönyv felolvasás után aláiratott.

Kmft.

[---]
jegyző

[P.H.]

Özv Kontrus Ferenczné
névirója
[---]

[---]
leiró

89.2.

1912. július 16. Tolna.

Tolna község jelentése az alispánhoz.

Tolna község Előljáróságától.

482 szám.
1912

A válaszirat alapjául szolgáló felhivás, rendelet, megkeresés stb. száma: 8658/912

Tárgy:
A vármegye területén tartózkodó cigányok illetőségének megállapitása.

Alispán Úr!

Szekszárd.

A fenti tárgyban felvett jegyzőkönyvet azon jelentéssel terjesztjük fel, hogy Tolna község területén a jegyzőkönyvben megemlitett ezen egy cigány család tartózkodik, kik már régi idő óta itt tartózkodnak.

E cigány család mint tolnai illetőségü cigányok szerepelnek, és Kontrus János is 1889/203 sorszámu hadköteles lett mint tolnai illetőségü is beállitva, igy tehát e cigány család tolnai illetőségünek általunk is elismertetik.

Tolna 1912 évi julius hó 16án.

[---]
[---]
jegyző [P.H.]
leiró

Tolna Megyei Levéltár. IV. 102. Tolna vármegye alispánjának iratai. 2164/1915. sz.
A [---] jelek helyén olvashatatlan aláírások.

90.

1913. október 20. Szolnok.

Jász-Nagykun-Szolnok vármegye felirata a belügyminiszterhez.

Jász-Nagykun-Szolnok vármegye törvényhatóságától.
15321-kgy. 1913. sz.

M(agyar) Kir(ályi) Belügyminiszter Úrnak.

Budapest.

Jász-Nagykun-Szolnok vármegye törvényhatósági bizottsága folyó évi október hó 20-án tartott évnegyedes közgyülésében elhatározta, hogy tekintettel arra, hogy a czigányügy rendezése a veszélyeztetett közrend és közbiztonság, valamint nem kevésbé a közegészségügy és állategészségügy érdekében is elodázhatatlan szükségletet képez, szorgalmazó felirattal fordul Nagyméltóságodhoz, hogy a czigányügy országos rendezése iránt a szükséges intézkedéseket mielőbb megtenni méltóztassék.

Midőn ezen határozatunkat felterjesztjük, mély tisztelettel kérjük Nagyméltóságodat, hogy az előadott indokok alapján a czigányügy országos redezésére irányitó munkálatokat mielőbb befejezésre juttatni méltóztassék.

Amennyiben pedig ezen munkálatok befejezése akadályokba ütköznek, az esetben tisztelettel kérjük, hogy a törvényhatóság által a czigányügyre vonatkozólag 5566/1908. szám alatt megalkotott és 7970/1908 sz. alatt jóváhagyás végett felterjesztett szabályrendeletünket jóváhagyni méltóztassék.

Kelt Szolnokon, Jász-Nagykun-Szolnok vármegye törvényhatósági bizottságának 1913. évi október hó 20 napján tartott közgyülésében.

A vármegye közönsége nevében.

[---]*
alispán

Csongrád Megyei Levéltár Szentesi Levéltára. Csongrád vármegye alispánjának iratai 1130/1914. Heves Megyei Levéltár. IV. 404. a. Heves vármegye alispánjának iratai. 2833/1914. sz.
Jász-Nagykun-Szolnok vármegye 1908. évi szabályrendeletét részletesen ismerteti Pomogyi László: *Cigánykérdés és cigányügyi igazgatás a polgári Magyarországon.* Osiris–Századvég, Budapest, 1995. 226–230. p.
Az itt közölt 1913. évi irat a korszak tervezeteivel, rendelkezéseivel kapcsolatban egy fontos forráskritikai szempontra hívja fel a figyelmet, ami elkerülte a korszak kutatóinak figyelmét: egy-egy szabályrendelet, tervezet, javaslat csak akkor léphetett életbe, ha az illetékes minisztérium jóváhagyta. Külön kell választanunk a politikai-közigazgatási szándékokat a végrehajtó hatalom hétköznapi gyakorlatától, így Jász-Nagykun-Szolnok vármegye 1908-as szabályrendelete pl. minisztériumi jóváhagyás hiányában szándék maradt.

Jegyzet:
a Olvashatatlan aláírás.

91.

1915. szeptember 17. Budapest.

A budapesti katonai parancsnokság a cigány kovácsok hadimunkára történő kirendeléséről.

Cs(ászári) és kir(ályi kat(onai) parancsnokság Budapest
38801 M.A. szám.
Hegyicipőszegek gyártása
cigánykovácsok által.

Tolna megye alispáni hivatalának

Szekszárd.

Budapest, 1915 Szeptember 17.

A cs(ászári) és kir(ályi) hadügyminisztérium, szept. 4-i, 53275 Abt. 13 számu rendeletével kilátásba helyezte a hegyicipőszögeknek, cigánykovácsok által való előállitását.

Miután az ottani körletben ilyen cigánykovácsoknak kell lenniök, van szerencsém felkérni, miszerint mielőbb véleményezőleg közölni sziveskedjék, hány ilyen mesterséget űző található ott, valamint azt is, hogy az ottani körletben levő cigánykovácsoknak katonai felügyelet alatt, a megyei hatóságok hivatali helyein vagy másutt, közmühelyekben való összevonása és hadimunkára való felhasználása, eredményes lenne-e?

A katonai parancsnok helyett:
[---][a]

Tolna Megyei Levéltár. IV. 102. Tolna vármegye alispánjának iratai. 13403/1915. sz.
Tolna vármegye alispánja a főszolgabíróktól és a szekszárdi polgármestertől kért jelentést a kovácsokról. A következő válaszok érkeztek hozzá:
Dombóvári járás: Nincsenek cipőszögek gyártására cigány kovácsok.
Völgységi járás: Sárközi János czikói és Lakatos Péter grábóczi cigányok lennének alkalmasak a hadimunkára.
Központi járás: Nincsenek cipőszögek készítéséhez használható kovácsok.
Szekszárd város: Kovács György és Kolompár Mihály kovácsok lennének alkalmasak a feladatra.
Tamási járás: Magyarkesziben és Felsőnyéken van egy-egy megfelelő cigány kovács.
Dunaföldvári járás: Lázár János 64 éves nagydorogi kovács található a járás területén, de *„koros voltánál s kóborló természeténél fogva eredményesnek nem vélem"* – jelentette a főszolgabíró.

Jegyzet:
a olvashatatlan aláírás

92.

1915–1916.

Kalányos Ádám és Balog György teknővájó cigányok fegyvertartási engedélyének ügye.

92.1.

1915. november 25. Szekszárd.

Ügyészségi határozat.

A szekszárdi kir(ályi) ügyésztől.

3240 szám
kü. 1915.

A gyönki csendőr őrs 392/1915 sz. a. beterjeszti jelenti az ismeretlen tettes elleni nyomozás iratait.

Határozat.

Kalányos Ádám és Balog György udvari /Péli erdő/ lakos sérelmére az ismeretlen tettes által elkövetett lopás büntette és vétsége tárgyában folyó bűnvádi nyomozást a Bp. 101 §-ának 3. pontja alapján megszüntetem.

Erről sértetteket azzal értesitem, hogy a Bp. 42 §-a értelmében mindegyiknek jogában áll ezen határozatom kézbesitésétől számitott 8 nap alatt ellene a pécsi királyi ügyész úrhoz folyamodni, vagy a vád képviseletet a szekszárdi kir(ályi) törvényszék vizsgálóbirójánál átvenni.

Indok:

A rendelkező rész értelmében kellett határozni, mert a tettes személye nem volt kiderithető és mert a nyomozás tovább folytatásától sem lehet e tekintetben eredményt várni.

Szekszárd, 1915 november hó 25én Dr. Simon Rudolf s.k. kir(ályi) ügyész.

A kiadmány hiteléül:

[P.H.] [---]
kir. ügyészségi irodatiszt.

Balog György
Udvari.

92.2.

[1916]. Szekszárd.

Az alispáni hivatalban felvett jegyzőkönyv.

Jegyzőkönyv.

Felvéve Szekszárdon Tolnavármegye alispáni hivatalában. Jelen vannak az alulirottak.

Kalányos Ádám teknővájó cigány és Balog György teknővájó cigány udvarii lakosok azon kérelmet adják elő, hogy mindketten 1–1 drb. forgópisztoly tartására szóló engedély kiadását igénylik, tekintettel azon körülményre, hogy ők a község határában levő erdő szélén laknak s a kóbor cigányok részéről sok támadásnak vannak kitéve.

x Kalányos Ádám
x Balog György

[---]
jegyzőkönyvvezető néviró

Tolna Megyei Levéltár. IV. 102. Tolna vármegye alispánjának iratai. 1499/1916. sz.
Az ügyészségi határozat után Kalányos Ádám és Balog György fegyvertatási engedélyt kértek. Az udvari elöljáróság tekintettel arra, hogy Kalányos Ádám és Balog György távol a községtől, az erdő szélén laktak, támogatólag küldte tovább a kérelmet a főszolgabíróhoz, aki az alispáni hivatalba továbbította. Az ügy az alispán véghatározatával zárult, aki a 4–4 fillér illeték lerovása után megadta a két cigánynak a fegyvertartási engedélyt.
Az ügyészségi határozaton Balog György neve mellett nincs kereszt, míg az alispáni hivatalban felvett jegyzőkönyvön van. Az ügyészségi határozatot vagy nem saját maga írta alá, vagy az alispáni hivatalban előfeltételezték az irat szövegezésekor, hogy a cigányok nem tudnak írni.
A [---] jelek helyén olvashatatlan aláírások.

93.
1915–1925.
A tífuszjárvány elleni védekezésre vonatkozó rendeletek és leiratok

93.1.
1915. november 25. Budapest.
A Belügyminisztérium körrendelete.

137151/1915. B.M. számú körrendelet
VII-d.al.

A közveszélyes fertőző betegségekről szóló „Tudnivalók" szétküldése tárgyában.

Valamennyi vármegyei és városi törvényhatóság első tisztviselőjének

A közveszélyes fertőző betegségek ellen való védekező eljárást hathatósan támogatja az egyes fertőző betegségek kórokozójának, tüneteinek, terjedési módjának és a védekezésnek minél szélesebb körben való ismertetése. E célra a koleráról, a béltífuszról, vérhasról, a foltos tífuszról, a pestisről és a hólyagos himlőről a szükséges ismereteket röviden összefoglaló nyomtatványokról gondoskodtam és „Tudnivalók" cím alatt magyar, német, tót, román, szerb, rutén és olasz nyelven állítottam elő.
A „Tudnivalók" 13500 példányát azzal a felhívással küldöm meg, hogy

/csak a vármegyei törvényhatóságoknak/

azokat a községek /:r.t. városok:/ elöljáróságaiknak küldje meg azzal az utasítással, hogy amennyiben község /r.t. város/ lakossága körében a szóban levő betegségek esetei mutatkoznának, az illető betegségre vonatkozó „Tudnivaló"-kat megfelelő számban a lakosság között osszák szét.

/csak a városi törvényhatóságoknak/

Az említett fertőző betegségek egyikének vagy másikának fellépése esetén az illető betegségre vonatkozó népszerű utasítás egyes példányait megfelelő módon osztassa ki.

/Valamennyi törvényhatóságnak/

Amennyiben a rendelkezésre bocsájtott „Tudnivalók" elfogynának, további példányokat is rendelkezésre bocsáthatók.

Budapest, 1915. évi november hó 25-én

93.2.

1918. január 9. Budapest.

A Belügyminisztérium körrendelete.

Másolat a 114464/1923. II. m. kir. Népjóléti és munkaügyi min. számhoz.

MAGYAR KIRÁLYI BELÜGYMINISZTÉRIUM MÁSOLAT

149.446/1917.B.M. számú körrendelet
A kiütéses tífusz ellen való védekezés.

Valamennyi /vármegyei-városi/törvényhatóság első tisztviselőjének
Ez a körrendelet Fiumére is kiterjed

A kiütéses tífusz ez idő szerint az országban ritkán a jobbára csak behurcolt egyes esetekkel mutatkozik, de tartani lehet attól, hogy a jelenlegi viszonyok között, s midőn a népesség tisztálkodása, élelmezése többé-kevésbé hiányos fellépése esetén a betegség különösen ott, ahol számosabb személy él egy fedél alatt /foglyok, internáltak, munkáscsoportok, stb./ járványná fajulhat.

A közelmúltban gyakran megtörtént ugyanis, hogy a szóban levő betegséget csak akkor ismerték fel, mikor már tömegesen mutatkozott, ily körülmények között a gyorsan halmozódó betegség továbbterjedésének meggátlása nehézségbe ütközött.

Bár a 203.700/1914.B.M.sz. körrendelet részletes tájékozást nyújtott a kiütéses tífusz kórokáról, tüneteiről, lefolyásáról és a betegség terjedésének korlátozására alkalmas eljárásokról, mindezáltal a rendelet kiadása után lefolyt járványok ellen való védekezés során szerzett újabb tapasztalatokra való tekintettel indokoltnak látom a védekezés szempontjából fontos némely megfigyelésre és eljárásra hatóságok figyelmét felhívni.

A bántalom kezdeti időszakában a nyálkahártyák hurutja tűnik fel, különös gyanút kelt a kötőhártya gyulladása. A jellegzetes kiütés rendszerint a betegség 4–5ik napján látható, enyhe esetekben azonban a kiütés csak nagyon rövid időre mutatkozik. Ezért nagy jelentősége van annak, hogy minden lázas, hurutos betegség főleg olyan helyeken, ahol sokan laknak együtt, különös figyelemmel kísértessék.

Kétes esetekben a kórisme biztos megállapítása végett a Weil Felix-féle eljáráshoz kell folyamodni. A Weil Felix-féle eljárás azon alapszik, hogy a kiütéses tífuszban szenvedő vagy abból gyógyult egyén vérsavója, egy a Weil Felix által kitenyésztett proteus-bacillus törzset nagy hígításban agglutinálni képes, vagyis az ezen bacillussal készített egyneműen zavaros emulsiot leülepedő csapadék keletkezése közben feltisztítja. A próba kiviteléhez a vizsgálandó egyénből vért kell venni és

Ad.Alsó-Fehér, Bihar, Beszterce-Naszód,
Brassó, Csik, Fogaras, Háromszék, Hunyad,
Kis-Küküllő, Kolozs, Maros, Torda, Nagyküküllő,
Szeben, Szolnok-Doboka, Torda-Aranyos,
Udvarhely vármegyék, Kolozsvár,
Marosvásárhely és Nagyvárad város első
Tisztviselőjének:

további intézkedésig a m.kir. központi vizsgáló állomásra /Budapest, IX.Gyáli u. 7. sz./ beküldeni.

A vizsgálandó vért viszérből vagy az ujjhegyéből kell venni csírátlanított /steril/ eszközökkel. A vért /kb. 2 cm^3 t/ tiszta, száraz, kis kémcsőben vagy /3 cm^3-es/ gyógyszerüvegben kell felfogni és jelzéssel, kísérő irattal ellátva és gondosan csomagolva kell beküldeni a bakteriológiai intézetbe. A vizsgálat eredményéről a vizsgáló intézet távirati értesítést küld. Pozitív eredmény kiütéses tífuszra vall, negatív eredmény esetén, ha a kiütéses tífusz gyanúja továbbra is fenn forog és az első vér vétel a betegségnek első napjaiban történt volna, néhány nap múlva újból vérpróbát kell venni.

A Weil Felix-féle eljárás ugyanis rendszerint a kiütéses tífusz 5–8ik napján ad pozitív eredményt.

Hangsulyozom, hogy a kiütéses tífusz támadásának és terjedésének a kellő időben és megfelelően foganatosított óvórendszabályok alkalmazása mellett gátat lehet vetni, ennélfogva felhivom az Alispán / Polgármester urat, intézkedjék már most, hogy a kiütéses tífusz esetleges támadásának eleje vétessék és mihelyt törvényhatósága területén a kiütéses tífusz megállapittatott, a betegség terjedése az említett körrendeletben ismertetett eljárások gondos alkalmazásával megakadályoztassék.

Minthogy a kiütéses tífusz ragálya minden valószínűség szerint a ruhatetű útján terjed, elrendelem, hogy tömegesen foglalkoztatott munkások, továbbá hadifoglyok, internáltak, úgyszintén mindazok /különösen kóborló cigányok/ akikről feltehető, hogy tetvesek, gondosan és ismételve megvizsgáltassanak, szükség esetén pedig alaposan tetvetlenítessenek.

Ha a ruhatetű akár csak egy személynél is találtatott, valamennyi lakótársát, továbbá minden holmiját, úgyszintén lakóhelyiségét alaposan fertőtleníteni, illetőleg tetvetleníteni kell.

Erre nézve kiemelem azt az ismételten tett tapasztalatot, hogy fertőtlenítő gép fertőzött és a tiszta oldala közötti érintkezés elkerülésére nem fordítanak elég gondot és ily módon a fertőtlenített holmit ismét tetüvel fertőzik. Gyakori eset az is, hogy a fertőtlenítő gépben a gőz nem éri el a tetűk, nevezetesen a peték /serkék/ megöléséhez szükséges hőfokot.

Nem lehet figyelmen kívül hagyni azt sem, hogy a tetvetlenítő eljárás alatt egyesek apróbb értéktárgyaikat /amulettek, stb./ attól való félelmükben, hogy a fertőtlenítés alatt értékükből veszítsenek elrejtik a fertőtlenítés elől, holott a tárgyakon is szoktak ruhatetűk tartózkodni.

Megjegyzem továbbá, hogy tapasztalat szerint egyszeri fertötlenítés, illetőleg tetvetlenítés rendszerint nem elegendő a teljes tetűmentesítés elérésére. Minthogy pedig a teljes tetűmentesség elérése a kiütéses tífusz elleni védekezés elengedhetetlen feltétele, kiütéses tífusz megállapítása illetőleg tetvek mutatkozása esetén ismételten fertőtleníteni kell mindaddig, míg ismételten és gondosan végzett vizsgálat mellett ruhatetű már nem található.

Fontos az is, hogy a zsúfoltan lakó és a kiütéses tífusszal való fertőzés veszélyének kitett egyének koronként fürödjenek és rendszeresen tisztálkodjanak. Ez azért is fontos, mert tapasztalat szerint a szennyezett testű egyéneken gyakran nem ismerhető fel a kiütéses tífuszra jellemző kiütés.

Ahol nincs alkalom fürdésre, ott a megfelelő fürdő berendezés létesítéséről kell gondoskodni, vagy a lehetőségekhez képest alkalmat kell adni alapos testi tisztálkodásra.

A betegség – amint ismeretes – rosszul táplált egyéneknél rendszerint kedvezőtlen lefolyású. Ez okból az illetők kielégítő élelmezéséről szintén gondoskodni kell.

Intézkedjék az Alispán / Polgármester úr az iránt is, hogy az esetleg lázas vagy fertőzésre gyanúsak elkülönítésére mindenütt elegendő férőhely biztosittassék, mihelyt pedig a kiütéses tifusz megállapított a betegekkel érintkezettek elkülönítését, naponkénti hőmérőzését és teljes tetvetlenítését gondosan végre kell hajtani.

Felhívom, hogy a törvényhatósága területén levő fertőtlenitő gépeket már most vizsgáltassa meg, vajjon használható állapotban vannak-e és a nem használható állapotban levők kijavítását haladék nélkül rendelje el.

Végül felhívom az Alispán / Polgármester urat, hogy e rendeletemben foglalt intézkedéseknek miként történt végrehajtását saját hatáskörében ellenőriztesse.

Intézkedéseinek foganatosítását kiküldendő szakközegeimmel részemről is ellenőriztetni fogom és mulasztás esetén a megtorló eljárást minden egyes esetben folyamatba fogom tétetni.

Budapest, 1918. évi január hó 9-én.

Ugron s.k.

93.3.

1919. december 21. Budapest.

A Munkaügyi és Népjóléti Minisztérium rendelete.

Magyar Köztársaság
Munkaügyi és Népjóléti Miniszter

Szám: 37.088/1919
I/4.-

Valamennyi vármegyei és városi
törvényhatóság első t i s z t v i s e l ő j é n e k.

Felhívom Alispán / Polgármester urat, hogy törvényhatósága területén felmerülő minden egyes visszatérő lázas /: febris recurrens :/ betegségről, – azonnal a betegség megállapítása után hozzám táviratban jelentést tegyen. – E jelentésben fel kell tüntetni, hogy a megbetegedett katona, hadifogságból hazaérkező vagy polgári egyén-e. A fertőzés forrását is meg kell jelölni. –

E jelentésen kívül a visszatérő láz elleni védekezés tárgyában 21371/1915. belügyminiszteri számú körrendelet végpontjában előirt kétheti jelentést is fel kell terjeszteni,-

Budapest, 1919. évi december hó 21-én.-

A minister helyett:

államtitkár.

93.4.

1919. december 22. Budapest.

A Munkaügyi és Népjóléti Minisztérium körrendelete.

Magyar Köztársaság
Munkaügyi és Népjóléti Minisztérium

36736/1919. szám
1/4.

Körrendelet.

Valamennyi vármegyei és városi törvényhatóság első tisztviselőjének.

A kiütéses tífusz és visszatérő láz esetei az országban helyenként halmozódik és valószínü, hogy a tisztálkodás, a megfelelő ruházkodás és az élelmezés nehézségei, úgyszintén a sok helyen tapasztalható lakás zsúfoltság miatt – a tél folyamán különösen a kiütéses tífusz jelentékenyebben elterjed. És ebből, hogy a közegészségügyi hatóságok már most a legmesszebbmenő gondos előkészületeket megtegyék egyfelől a járvány megelőzésére, másfelől pedig arra, hogy az esetleg fellépő járvány a hatóságot készületlenül ne találja.

Hivatkozással a kiütéses tífusz ellen való védekezés tárgyában 149446/1914. belügyminiszteri szám és a visszatérő láz /: febris recurrens :/ elleni védekezés tárgyában 31371/1915. belügyminiszteri szám alatt kiadott körrendeletekben foglaltakra felhívom Alispán / Polgármester urat, hogy megfelelő módon hívja fel a közösség figyelmét a fenyegető bajra, különösen hangsúlyozva azt, hogy a betegségek fellépése a gondos testi tisztálkodással, különösen pedig a tetvetlenítéssel biztosan megelőzhető.

Hogy ez irányban a közösség közelebbről tájékozva legyen, intézkedjék alispán / polgármester úr aziránt, hogy a kiütéses tífuszról szerkesztett és a törvényhatóságnak rendelkezésre bocsátott „T u d n i v a l ó k" úgyszintén az emberen élősködő rovarok /: tetvek :/ irtása tárgyában 37880/1915. B.M. sz. körrendeletben foglalt rendelkezések széles körben terjesztessenek.

Hívja fel egyúttal alispán / polgármester úr a törvényhatósága területén működő összes orvosokat és mindazokat, akik heveny-fertőző betegségek bejelentésére kötelezettek, a kiütéses tífuszos és visszatérő lázas megbetegedések kötelező bejelentésére vonatkozó rendelkezésekre és arra, hogy a jelenlegi viszonyok között felette fontos, hogy minden gyanús lázas megbetegedések, különösen ha ezek halmozódottan és egymáshoz kapcsolódva mutatkoznának, a hatóságnak azonnal tudomására juttassék.

Újból hangsúlyozom, hogy különös figyelemmel kell kísérni a tömeg-lakásokat és minden helységeket, ahol számosabban zsúfoltan laknak. Ez okból az ily helységeket /: tömeglakások, menhelyek, internált táborok, fogházak, stb., :/ a tisztaság gondos fenntartása és az esetleg szükséges féregtelenítés, fertőtlenítés foganatosítása érdekében gyakrabban meg kell vizsgálni és gondoskodni kell arról, hogy a gyanúsan megbetegedettek elkülönítése haladéktalanul keresztül vihető legyen.

Budapest, 1919. december hó 22-én

A minister helyett:

államtitkár.

93.5.

1920. december 21. Budapest.

A Népjóléti és Munkaügyi Minisztérium rendelete.

Magyar Királyi
Népjóléti és Munkaügyi Minisztérium

14495/1920. sz
IV/b.

Tárgy: Kiütéses tífusz és visszatérő láz ellen való védekezés.

VALAMENNYI VÁRMEGYEI ÉS VÁROSI TÖRVÉNYHATÓSÁG
ELSŐ TISZTVISELŐJÉNEK.

A kiütéses tífusz szórványos esetei az ország területén itt-ott még mutatkoznak és a jelenlegi viszonyok között a betegség nagyobb elterjedésétől kell tartani. E veszély elhárítása érdekében felhívja alispán / polgármester urat, intézkedjék sürgősen és nyomatékosan aziránt, hogy a 36736/1919. itteni számú, továbbá a 9013/1919 és az 1918. évi 149446/1917. belügyminiszteri számú körrendeletekben foglaltak ezúttal is gondosan és lelkiismeretesen foganatosíttassanak.

Megjegyzem, hogy a beérkezett jelentésekből megállapíthatólag a betegséget több esetben vándorcigányok hurcolták be és terjesztették. Ezért különös gondot kell fordítani a vándorcigányokra is és a hivatkozott körrendeletekben felemlített tömeglakásokon kívül a télre letelepült vándorcigányok lakóhelyeit is gondosan meg kell vizsgálni és a szükséghez képest fertőtlenítésük, tetvetlenítésük iránt intézkedni kell.

Budapest, 1920. évi december hó 21-én.

A miniszter helyett:

Dékány
h(elyettes) államtitkár.

93.6.

1923. február 6. Budapest.

A Népjóléti és Munkaügyi Minisztérium rendelete.

MAGYAR KIRÁLYI
NÉPJÓLÉTI ÉS MUNKAÜGYI MINISZTÉRIUM

10715 szám
1923. II.

Tárgy: A kiütéses tífusz ellen való védekezés

VALAMENNYI VÁRMEGYEI ÉS VÁROSI TÖRVÉNYHATÓSÁG
ELSŐ TISZTVISELŐJÉNEK

Az utóbbi időben Budapesten több kiütéses tífusz megbetegedés történt. A bajt mindenesetben vidékről hurcolták a székesfővárosba. Ez alkalomból szükségesnek tartom, hogy az Alispán /

Polgármester úr figyelmét felhívjam hivatali elődeimnek a kiütéses tífusz ellen való védekezés tárgyában ismételten kiadott körrendeleteiben nevezetesen a legutóbb kiadott 44.495/1920 itteni számú rendeletben foglaltakra nevezetesen arra, hogy az első esetek felismerése és az óvóintézkedések megfelelő foganatosítása mellett a kiütéses tífusznak járvánnyá elfajulása könnyen megakadályozható. -

Utasítsa az Alispán / Polgármester Úr a törvényhatósága területén működő összes orvosokat, hogy minden lázzal és kiütéssel megbetegedett egyént kísérjenek különös figyelemmel arra nézve, vajjon nem kiütéses tífuszban szenved-e az illető s nincsenek-e ruhatetvei. További gyanú esetén a Weil Felix-féle vérpróbát kell megejteni. -

Intézkedjék az Alispán / Polgármester Úr, hogy a hatóságok különös gondot fordítsanak a tömeglakások, továbbá munkáscsoportok, kóborcigányok lakóhelyeinek és egyáltalában mindazoknak a helyiségeknek ellenőrzésére, amelyekben a lakosok zsúfoltan tartózkodnak. -

Rendelkezzék az Alispán / Polgármester úr már most aziránt is, hogy netán előforduló kiütéses tífusz megbetegedések esetén a megbetegedettek megfelelően elkülöníthetők és hogy a tetvek elpusztításához szükséges fertőtlenítő gépek bármely pillanatban üzemképes állapotban legyenek. -

Felhivom még az Alispán / Polgármester úr figyelmét a 9013/1919. belügymin. sz. körrendelet végpontjában foglalt azon kötelezettségére, amely szerint minden egyes megállapított kiütéses tífuszos betegedésről hozzám táviratban kell jelentést tenni. -

A heti kimutatást a jövőben ekként kell szerkeszteni, hogy ez a vasárnaptól szombatig előfordult megbetegedéseket foglalja magában. -

Budapest, 1923. évi február hó 6.-án

A minister helyett:

államtitkár.-

93.7.

1923. március 6. Budapest.

A Népjóléti és Munkaügyi Miniszter rendelete.

MAGYAR KIRÁLYI
NÉPJÓLÉTI ÉS MUNKAÜGYI
MINISZTER

21904/1923 szám
II.

VALAMENNYI VÁRMEGYEI ÉS VÁROSI TÖRVÉNYHATÓSÁG
ELSŐ TISZTVISELŐJÉNEK.

Az utóbbi hetekben ismételten előfordult, hogy oly cigányoknál, kik a gyógykezelő orvos véleménye szerint hastífuszban betegedtek meg, az intézkedésemre foganatosított Weil Felix-féle vérvizsgálat útján megállapított, hogy a betegség tulajdonképpen kiütéses tífusz. A biztos kóris-

me késői megállapítása miatt az óvóintézkedések kellő időben nem foganatosíttattak, miért is e közveszélyes fertőző betegség időközben más helyekre is elhurcoltatott és helyenkint nagyobb számú betegedésekre vezetett ugyancsak a cigányok között, kik közismert tisztátlanságukkal járó eltetvesedett voltuk miatt a kiütéses tífuszban való megbetegedés veszélyének különösen ki vannak téve.

Felhívom az Alispán / Polgármester Urat intézkedjék azonnal aziránt, hogy az orvosok a cigányok között előforduló tífuszos tünetekkel s általában véve tartós lázzal járó megbetegedések eseteiben a kiütéses tífusz lehetőségére különös figyelemmel legyenek s ily estekben olyan kor is ha a betegség kiütéses tífuszra nem is látszik gyanúsnak, minden esetben Weil Felix-féle vérvizsgálatot is okvetlenül eszközöltessenek. A vizsgálati anyagot, ha a közelben ily vizsgálatokra berendezett intézet nincs, a központi egészségügyi és bakteriologiai vizsgáló állomásra /: Budapest, IX. Gyáli út 7. :/ kell beküldeni.

Felhívom az Alispán / Polgármester Urat arra is, hogy törvényhatósága területén az összes cigánytelepeket /: a muzsikus cigányok lakóhelyeit is :/ egészségügyi szempontból haladék nélkül vizsgáltassa meg. Olyan helyeken, ahol ruhatetű találtatnék, a gondos tetvetlenitést haladéktalanul és ismételten foganatosíttassa.

Budapest, 1923. évi. március hó 6-án.

A minister helyett:

államtitkár.

93.8.

1924. április 2. Budapest.

A Népjóléti és Munkaügyi Miniszter körrendelete.

A magyar királyi Népjóléti és Munkaügyi Miniszter 47.083/1924. számú körrendelete a kiütéses tífusz elleni védekezés tárgyában.

VALAMENNYI VÁRMEGYEI ÉS VÁROSI TÖRVÉNYHATÓSÁG ELSŐ TISZTVISELŐJÉNEK.

A múlt év folyamán előfordult kiütéses tífusz esetek alkalmával kétségtelenül bebizonyosodott, hogy ezt a betegséget főképen kóbor cigányok terjesztik s ezért több körrendeletemben részletesen megállapítottam a velök szemben foganatosítandó óvóintézkedéseket. A kerületi közegészségügyi felügyelők helyszini vizsgálatokon alapuló jelentéseiből sajnálattal kellett megállapitanom, hogy egyes hatóságok ezeket az ismételten elrendelt óvóintézkedéseket vagy felületesen vagy egyáltalában nem hajtották végre s főképen igen hiányosan vagy egyáltalában nem gondoskodtak arról, hogy a betegséget emberről-emberre átvivő tetvek – elsősorban a ruhatetvek – elpusztíttassanak. A közegészségügyi felügyelők még a legutóbbi időben is ismételten találtak teljesen eltetvesedett cigánytelepeket, eltetvesedett tömeglakásokat, sőt nagyfokú tetvességet találtak egyes hatósági felügyelet alatt álló szegényházakban is. Ezeknek a mulasztásoknak tulajdonítható, hogy a múlt évi járvány sikeres leküzdése ellenére ebben az évben is több helyen kiütéses tífusz megbetegedések fordultak elő csaknem kizárólag cigányok között. Ennek a tarthatatlan állapotnak, mely a lakosság egészségét állandóan veszélyezteti, a legsürgősebben véget kell vetni. Ezért a következőket rendelem:

A törvényhatósága területén levő összes cigányokat, továbbá a tömeglakások és mindazon lakások lakóit, akikről feltehető, hogy ruhatetvesség található náluk, egészségi állapotukra és ruhatetvességre egyénenkint meg kell vizsgálni. E vizsgálatokat a hatósági tiszti orvosok és községi /kör/ orvosok előre megállapított beosztás szerint azonnal ejtsék meg s azokat további intézkedésemig hetenkint egyszer ismételjék meg. E vizsgálatok alkalmával a cigányokat és egyéb gyanús egyéneket ruhatetvességre a leggondosabban meg kell vizsgálni és a vizsgálat eredményéhez képest öket egyenkint fertőtleníteni és tetvetleníteni kell. A fehérneműt forró vízben kifőzés útján, az egyéb ruhaneműcket pedig gőzfertőtlenítő gépben, vagy ha ilyen nincs, sütőkemencében kell tetvetleníteni. Gőzfertőtlenítő gépben a ruhát 45 percen át 100°–108° mellett kell benthagyni. A sütőkemencét pedig mindaddig kell melegíteni, míg a belétett papíros meg nem pörkölődik. Ha a papíros megpörkölődött, rövid ideig várni kell, hogy a kemence hőmérséklete kissé lehüljön és akkor be kell tenni a tetves ruhaneműt, amelyet mindaddig, de legalább 2,3 órán át bent kell hagyni, míg a sütőkemence ki nem hűlt. Nagyfokú eltetvesedés esetén a cigányok haját és összes szőrzetét le kell nyírni, illetve le kell borotválni.-

Amennyiben a cigányok és egyéb tetves egyének között lázas beteg találtatnék, minden egyes ily betegtől, tekintet nélkül arra, hogy az illető betegnél a kiütéses tífusz egyéb gyanús tünetei észlelhetők-e vagy sem, azonnal vérpróbát kell küldeni a budapesti m.kir. központi bakteriologiai és közegészségügyi vizsgáló állomásra /IX., Gyáli-út 7./ Weil Félix-féle vizsgálat végett.-

A községek /városok/ kötelesek a kerületükben lévő cigányokról nyilvántartást vezetni és ellenőrizni azt, hogy időközben idegen helyről nem érkeztek-e oda újabb cigányok. A nyilvántartásba minden egyes orvosi vizsgálat, fertőtlenítés és tetvetlenítés megtörténtét be kell jegyezni. Minden idegen cigányt, ki bárhonnan a községbe érkezik vagy akit bárhol úton találnak, csendőr, vagy más hatósági közeg útján az elsőfokú közegészségügyi hatóságnál, vagy a községi elöljáróságnál elő kell állítani. A hatóság, illetőleg a községi elöljáróság gondoskodni tartozik arról, hogy az illetőt a hatósági tiszti, illetőleg községi /kör/ orvos egészségi állapotára és ruhatetvességre azonnal vizsgálja meg. A vizsgálat eredményéhez képest a fentebb mondottak értelmében kell intézkedni.-

A kiütéses tífuszra gyanús, vagy lázbeteg cigányokat addig is, amíg a vérvizsgálat a baj természetét tisztázza, szigorúan el kell különíteni. -

Intézkedjék Alispán /Polgármester/ Úr az iránt is, hogy a lakosságot az orvosok és tanítók a tetvességgel járó veszedelmekről felvilágosítsák s a tetvek kiirtásának módjáról kioktassák. A tanítók és óvónők különös figyelemmel legyenek a gondozásukra bízott gyermekekre s ha közöttük tetveseket találnak, erről a szülőket és az orvosokat értesítsék.-

Felhívom az Alispán /Polgármester/ Urat, hogy ezt a rendeletemet az elsőfokú közegészségügyi hatóságokkal azonnal, lehetőleg távbeszélő vagy küldönc útján közölje és a legsürgősebben hajtassa végre. E rendelkezéseim pontos és késedelem nélküli végrehajtásáért úgy az Alispán /Polgármester/ Úr, mint az elsőfokú közegészségügyi hatóságok és az eljárásra kötelezett összes hatósági és községi /kör/ orvosok felelősek.-

Intézkedéseim végrehajtását a kerületi közegészségügyi felügyelők útján állandóan ellenőriztetni fogom és ha netalán mulasztás történnék, ezeknek elkövetői ellen a legszigorúbb megtorló eljárást fogom minden egyes esetben alkalmazni.-

Eljárásáról tegyen sürgősen jelentést.-

Budapest, 1924. évi április hó 2.-án.

A miniszter helyett:
államtitkár.-

93.9.
1924. április 5. Budapest.
A Belügyminisztérium körrendelete.

58921/1921. B.M. számú körrendelet
IX.

A kiütéses tífusz elleni v é d e k e z é s.

Valamennyi törvényhatóság első tisztviselőjének, a m.kir. államrendőrség budapesti és valamennyi kerületi főkapitányának, valamennyi m.kir. csendőrkerületi parancsnokságnak.

A m(agyar) kir(ályi) népjóléti és munkaügyi miniszter úr 47.088/1924. N.M.M. számú körrendeletében megállapítja azt, hogy az előfordult kiütéses tífuszt főként a kóbor cigányok terjesztik, de megállapítja azt is, hogy a betegség terjedésének megakadályozása czéljából korábban kiadott rendeleteiben foglalt rendelkezéseket egyes hatóságok vagy felületesen vagy egyáltalán nem hajtották végre. Ennek tulajdonítható, hogy a kiütéses tífusz egyes helyeken ebben az évben is fellépett.

Minthogy a betegség terjesztése csak a népjóléti és munkaügyi miniszter úrnak idevonatkozólag kiadott rendeleteiben megállapított megelőző intézkedések pontos végrehajtásával akadályozható meg, szigorú kötelességévé teszem Czimnek, hogy a vonatkozó rendeleteket haladéktalanul foganatosítsa és az 1923. évi május hó 19.-én 83.274 szám alatt kelt körrendeletem értelmében járjon el, s a járványveszély elmúltáig a hatósága területén levő összes kóbor vagy letelepedett czigányokkal szemben s fentebb hivatkozott körrendeletemben foglaltakat a legszigorúbban és haladéktalanul hajtsa végre.

Tett intézkedéséről 8 nap alatt jelentést várok.

Megjegyzem, hogy a mulasztást elkövető hatósági személy és közeggel szemben tekintettel arra, hogy a betegség járványszerű terjedésének meggátolása országos érdekeket képez, a legszigorúbban fogok eljárni.

Budapest, 1924. évi április hó 5.-én.

A miniszter helyett:

államtitkár.

93.10.
1924. április 16. Budapest.
Belügyminiszteri leirat.

Szám: 64673
1924/VII

Magyar királyi belügyminisztérium

Tárgy: A kiütéses tífusz elleni védekezés.

Valamennyi vármegye alispánjának, valamennyi kerületi rendőrfőkapitánynak és a budapesti államrendőrség főkapitányának.

Az ország több helyén – hol szórványosan, hol tömegesen – előfordult tífuszmegbetegedések a lakosság egészségét komolyan veszélyeztetik.

Tudvalevően ezen betegséget elsősorban ruhatetvek terjesztik és ezért ezen közveszélyes fertőző betegség megakadályozásának céljából egyes rendőrségi és községi /: közigazgatási :/ fogdák/toloncház/ hatósági orvos közbenjöttével való azonnali fertőtlenítését rendelem el.

Egyúttal felhívom Alispán/Főkapitány urat, hogy a szükséges intézkedések oly irányban való haladéktalan megtételére, hogy a fogdákban őrizetben levő egyének egészségi állapota, valamint esetleges ruhatetvessége hatósági orvosok által azonnal megvizsgáltassék és ezen vizsgálatok további intézkedésemig hetenként egyszer megismételtessenek.

A vizsgálatok alkalmával ezen egyéneket ruhatetvességre a leggondosabban meg kell vizsgálni és a vizsgálat eredményéhez képest őket egyenként kell fertőtleníteni és tetvetleníteni. Ez az eljárás a következőképpen hajtandó végre.

A fehérneműt forró vízben kifőzés útján, az egyéb ruhaneműket pedig gőzfertőtlenítő gépben, vagy ha ilyen nincs, sütőkemencében kell tetvetleníteni. Gőzfertőtlenítő gépben a ruhát 45 percen át 100°–108° mellett kell benthagyni. A sütőkemencét pedig mindaddig kell melegíteni, míg a belé tett papíros meg nem pörkölődik. Ha a papíros megpörkölődött, rövid ideig várni kell, hogy a kemence hőmérséklete kissé lehűljön és akkor be kell tenni a tetves ruhaneműt, amelyet mindaddig, de legalább 2,3 órán át bent kell hagyni, míg a sütőkemence ki nem hűlt. Nagyfokú eltetvesedés esetén a tetves egyének haját és összes szőrzetét le kell nyírni, illetve le kell borotválni.

Amennyiben a cigányok és egyéb tetves egyének között lázas beteg találtatnék, minden egyes ily betegtől, tekintet nélkül arra, hogy az illető betegnél a kiütéses tífusz egyéb gyanús tünetei észlelhetők-e vagy sem, azonnal vérpróbát kell küldeni a budapesti magyar királyi központi bakteriologiai és közegészségügyi vizsgáló állomásra /: IX. Gyáli út 7. :/ Weil Félix-féle vizsgálat végett.

A kiütéses tífusz-gyanús vagy lázbeteg egyéneket addig is, míg a baj természetét a fentebbi vérvizsgálat tisztázza, a lehetőség szerint a legközelebbi járványkórházba kell azonnal beszállítani, vagy pedig a többi őrizetestől szigorúan elkülöníteni.

Felhívom Alispán/Főkapitány Urat, hogy ezen rendeletem pontos és lelkiismeretes betartására alárendelt hatóságait a legszigorúbban utasítsa.

Budapest, 1924. évi április hó 16.-án.

A miniszter helyett:

országos főkapitány

93.11.

1924. április 30. Budapest.

A népjóléti és munkaügyi miniszter rendelete.

A m.kir. népjóléti és munkaügyi miniszter 48159/1924 N.M. M. számú körrendelete a kiütéses tífuszban történt megbetegedéseknek Budapest székesfőváros tiszti főorvosi hivatalával közlése tárgyában.

VALAMENNYI TÖRVÉNYHATÓSÁG ELSŐ TISZTVISELŐJÉNEK /: BUDAPEST SZÉKESFŐVÁROS KIVÉTELÉVEL. :/

A kiütéses tífusz elterjedésének sikeres megakadályozása érdekében felhívom az Alispán /: Polgármester :/ Urat, intézkedjék aziránt, hogy az első fokú közegészségügyi hatóságok a kiütéses tífuszban megbetegedett azoknak az egyéneknek nevét, életkorát és foglalkozását, akik megbetegedésük előtt három héten belül Budapest székesfőváros tiszti főorvosi hivatalával

esetenként és a betegség megállapítása után haladéktalanul a legrövidebb úton távbeszélőn, vagy táviratilag közöljék.

Budapest, 1924. április hó 30-án.

A miniszter helyett:

h(elyettes) államtitkár.

93.12.

1925. október 13. Budapest.

A népjóléti és munkaügyi miniszter leirata Somogy vármegye alispánjához.

92586/1925 szám
1.a.

Hivatkozással 29209/2925. szám felterjesztésére az abban foglalt indokok alapján megengedem, hogy a 144535/1924. és 21.500/1925. sz. rendeletem értelmében hetenként teljesítendő (vizsgálatok és tetvetlenítési munkálatok ezentúl a körorvos időszaki kiszállása alkalmával végezhetők).-
Felhívom azonban, Alispán urat, hogy abban esetben ha akár saját törvényhatósága akár valamelyik szomszédos törvényhatósága területén kiütéses typhus megbetegedés esete fordulna elő, az előbb említett rendeleteimben foglalt összes óvintézkedéseket minden további rendelet bevárása nélkül – a legnagyobb erélyel azonnal foganatositsa.

Budapest, 1925. évi október hó 13-án.

A miniszter rendeletéből:

miniszteri o(sztály) tanácsos.

SOMOGY VÁRMEGYE ALISPÁNJÁNAK,

Kaposvár.-

93.13.

1925. november 21. Budapest.

A Népjóléti és Munkaügyi Minisztérium rendelete.

MAGYAR KIRÁLYI
NÉPJÓLÉTI ÉS MUNKAÜGYI
MINISZTER

100000 szám
1925. I.a.

VALAMENNYI TÖRVÉNYHATÓSÁG ELSŐ TISZTVISELŐJÉNEK.

Utóbbi időben az ország több helyéről ismét kiütéses typhusos megbetegedéseket jeleztek. Tekintettel a veszedelemre, melyet e súlyos jellegü betegségnek elterjedése okozhat, felhivom Alispán/Polgármester Urat, hogy a kiütéses typhus elleni védekezés tárgyában kibocsátott

114.464/23. továbbá 47.083/24, 144.535/24. és 21500/1925. sz. rendeleteimben előírt óvóintézkedéseket a legpontosabban foganatosítsa. Különösen a gazdasági cselédlakásokat, munkás és tömeglakásokat, valamint a cigánytelepeket és azok lakóit, nemkülönben a törvényhatósága területén feltalálható csavargókat és koldusokat, a fenti rendeleteimben előírt módon azonnal gondosan vizsgáltassa meg. Elsősorban intézkedjék aziránt, hogy a cigánytelepek kötelező hetenkénti megvizsgálása mindenütt rendszeresen végrehajtassék. A tetvesnek talált helyeket és egyéneket erélyesen tetvetlenítse, további eltetvesedésüket pedig idézett rendeleteimben előírt módon és időközökben eszközölt ellenőrzés és szükség szerint eszközölt újabb tetvetlenítés által akadályozza meg.-

Értesítem egyúttal Alispán/Polgármester Urat, hogy jelen rendeletemnek pontos végrehajtását kiküldött szakközegeim révén ellenőriztetni fogom. Amennyiben pedig mulasztásoknak jönnék nyomára, a mulasztókkal szemben a legszigorúbb megtorló eljárást teszem folyamatba.

Budapest, 1925. évi november hó 21.-én

A miniszter helyett:

h(elyettes) államtitkár.

Somogy Megyei Levéltár. Alispáni iratok 5540/1930.

94.

[1916. február. Budapest.]

Sárközi Sámuel, a háborúban megsebesült decsi cigány hadisegély kiutalását kérelmezi felesége és gyermekei számára.

NAGYSÁGOS URAM !

Alulirott azon alázatos kéréssel fordulok Nagyságodhoz, hogy nőm született Horvát Kóró részére, mint 3 kis fiam részére hadisegély kiutalását engedélyezni kegyeskedjék.-

Nagyságos Uram én alulirott nevezett Horvát Kóróval törvényesen megesküdve nem vagyok igy ha már a vadházasságban élő anyának nem is, de 3 gyermekem részére a hadisegélyt kérném, mert a szegény gyermekek apjuk /mert annak ismerem el magam/ segitségétől a kenyérkeresőtől meg vannak fosztva, ugy a hadisegély kiutalása ez oknál fogva is indokolt,- mert a 3 gyermekem nőmmel együtt a legnagyobb nyomorban és nélkülözések közepette élnek távollétemben.- Tetsvér öcsém ki szintén katona, sincsen megesküdve a feleségével és a hadisegélyben részesül a családja.-

Alázatos kérésem támogatására a következőket bátor vagyok felhozni: Én 1914 év november 26-ika óta állok hadi szolgálatban, magánvagyonom nincs sem nekem sem a feleségemnek ugy feltétlenül rá van családom a hadisegélyre utalva, amit már többször az előljáróságnál kivált a gyermekek érdekében alázattal kértem is és amely kéréssel elutasitottak,- részint pedig biztatásokkal viszonoztak,- igy most már kénytelen vagyok a Nagyságos Alispán Urhoz fordulni alázatos kérésemmel, hogy legyen oly kegyes szegény kiskoru gyemekeim részére a hadisegély megadásához hozzájárulni.-

Alázatos kérésem megujitása mellett maradok Nagyságos Uramnak

alázatos szolgája

Sárközi Sámuel.

Tolna Megyei Levéltár. IV. 102. Tolna vármegye alispánjának iratai. 2264/1916. sz.

Sárközi Sámuel a 17. honvéd gyalogezred 2. zászlóaljban szolgált, bevonulása előtt földmunkásként dolgozott. Sebesülése után a Budapesti Pénzintézetek hadikórházába került a Fehérvári út 102. sz. alá, ott írta meg a nevében egy ismeretlen személy a kérelmet. A gépiratos kérelmen Sárközi neve kézírással áll, amelyről nem egyértelmű, hogy sajátja, vagy a kérelem írója írta alá helyette.
Sárközi Sámuel kérelme 1916. február 21-én érkezett Tolna vármegye alispánjához, aki Decs községtől kért jelentést. Az ottani elöljáróság 1916. március 20-án arról számolt be, hogy Sárközi gyermekei a 100000 sz. utasítás szerint nem vehetők fel segélyezésre. Felterjesztették viszont az Országos Hadsegélyző Bizottság által kilátásba helyezett kivételes segélyre, amelyről a főispán fog dönteni. Az alispán ennek alapján elutasító határozatot hozott március 22-én, kilátásban hagyva a rendkívüli segélyt.
Sárközi Sámuel felesége, Horvát Kóró 1915. májusban már folyamodott segélyért, a sógornőjével Sárközi Ilonával (Sárközi József felesége), de nem voltak jogosultak. L. *Alispáni iratok 6765/1915.*
A két asszony 1916. decemberben ismét próbálkozott. A decsi elöljáróság akkori jelentése szerint azért nem voltak jogosultak segélyre, mert gyermekeik természetes atyjai, Sárközi József és Samu eredetileg nem tettek eleget a katonaállítási kötelezettségüknek, ezért 3 éves sorkatonának sorozták be őket. L. *Alispáni iratok 682/196.*

95.

1916. április 12. Theresienstadt.

Lakatos Ferenc szakályi cigány hadbirósági körözése.

Cs. és kir. Hadosztálybiróság Theresienstadt.
Dst. 915/16.

Nyomozólevél

Lakatos Ferenc cs(ászári) és kir(ályi) 44. gy(alog) ezredbeli népfelkelő szül. Szakályon, tamási járás, Tolna megye, 1885-ben, odavaló illetőségü, magyarországi, róm. kath. vallásu, nőtlen, földmüves /cigány/ a KBTkv. 183. §-ába ütköző szökés büntette, a KBTkv. 286:f §-ba ütköző szolgálati szabályok kijátszása végett köröztetik, mert alaposan gyanusittatik azzal, hogy 1916 évi március hó 24-én századjától önkényesen eltávozott és a mai napig sem tért vissza.

Személyes leirás.

Haja: fekete
szemei: feketék
szemöldöke: fekete
orra: szabályos
szája: szabályos
álla: szabályos
arca: hosszukás
különös ismertető jele nincsen
beszél: magyarul és románul
magassága 170 cm

Az összes bel- és külföldi parancsnokságok, bíróságok és biztonsági közegek megkerestetnek, hogy odaérkezése esetén nevezettet fogják el, a legközelebbi belföldi katonai hatóságnak adják át és erről a cs(ászári) és kir(ályi) hadosztálybíróságot Theresienstadtban értesitsék.

A cs(ászári) és kir(ályi) hadosztálybíróságtól Theresienstadt. 1916 évi április hó 12-én.

A vizsgálóbiró.

Tolna Megyei Levéltár. IV. 102. Tolna vármegye alispánjának iratai. 5095/1916. sz.

A körözés 1916. április 22-én érkezett a Tolna vármegyei alispáni hivatalba. Az eredeti német nyelvű irat egykorú fordítását közlöm.

Tolna vármegye alispánja 5095/1916. sz. alatt körözést adott ki, amely a Hivatalos Lap 25. számában is megjelent. Az iratokhoz csatolt feljegyzés szerint a körözést az alispán május 15-én beszüntette. Az erről szóló határozat indoklást nem tartalmaz.

96.

1916. május 23. [Budapest.]

Honvédelmi miniszteri rendelet a kóbor cigányok lovainak hadi célokra történő igénybevételéről.

Magyar Királyi
HONVÉDELMI MINISTER
9.300. szám.
---
eln. 20/b – 1916.

Valamennyi magyarországi vármegye közönségének.
Valamennyi magyarországi tövényhatósági joggal felruházott város közönségének

Székhelyeiken.

A belügyminister urnak a kóbor cigányokról szóló folyó évi 15000/eln. számu rendeletével kacsolatban bizalmasan felhivom a törvényhatóságot, hogy a törvényhatóság területén előállitott kóbor cigányok valamennyi lovát az 1912. évi LXVIII. t.c. 10. §-a alapján hadiszolgáltatás cimén haladéktalanul vegye igénybe és intézkedjék, hogy azok a legközelebb állomásozó közös hadseregbeli lovassági, tüzérségi vagy vonatcsapat póttesthez az ezzel előzetesen létrejött megállapodáshoz képest elővezettessenek.

A katonaság a lovakat az 1914. évi L. t.c. 16. §-a alapján végleg át fogja venni.

E cigánylovakat bizottság becsüli meg, amelynek elnöke a póttest állomáshelyére nézve illetékes közigazgatási hatóság egy tisztviselője, tagjai a pénzügyi hatóságnak egy képviselője és a póttest által küldendő katonai képviselő.

A lovakért járó kártéritést – letétbe helyezés végett – annak a községnek /városnak/ kell kiutalni, ahol a ló tulajdonosát nyilvántartásba vették, vagyis ahonnan a lovat előállitották; e pénzek az idézett belügyministeri rendelet szerint lesznek a községnél /városnál/ kezelendők.

A póttestek mindezekre nézve a hadügyminister által utasittatnak.

Felhivom a törvényhatóságot, hogy e rendeletem alapján tett intézkedéseiről és ezek eredményéről jelentést tegyen.

A minister helyett:

[---][a]
államtikár

Tolna Megyei Levéltár. IV. 102. Tolna vármegye alispánjának iratai. 6503/1916. sz.
A rendelet Tolna vármegyébe 1916. május 25-én érkezett meg. Az alispán a főszolgabírókhoz és a szekszárdi polgásmesterhez továbbította. Az aktában csak egy visszaérkezett jelentés van, a szekszárdi polgármester arról számolt be, hogy a városban nincsenek hadi célra lefoglalható lovak.

Jegyzet:
a olvashatatlan aláírás

97.

1916. május–augusztus.

A belügyminiszter 1916. évi, kóborcigányokra vonatkozó rendelete Tolna megyei végrehajtására vonatkozó iratok.

97.1.

1916. május 27. Gyönk.

A simontornyai járás főszolgabírójának jelentése az alispánhoz.

A simontornyai járás főszolgabirájától.
Szám: 4529/1916.
Tárgy: kóbor cigányok elhelyezése.

Alispán Úr !

Tisztelettel jelentem, hogy a kóbor cigányok elhelyezésére alkalmas községek gyanánt: 1. Gyönk, 2. Hőgyész, 3. Kölesd, és 4. Simontornya községeket jelöltem ki, melyek csendőrőrssel és az elhelyezésre alkalmas helyiségekkel birnak.
Nevezett községekben a következő községek belterületén találandó kóbor cigányok lesznek elhelyezendők:
1. Gyönkön: Diósberény, Keszőhidegkút, Gyönk, Szakadát, Szárazd, Udvari és Varsád.
2. Hőgyészen: Duzs, Hőgyész, Kalaznó és Murga.
3. Kölesden: Felsőnána, Kéty, Kistormás, Kölesd, Medina és Uzdborjád.
4. Simontornyán: Belecska, Görbő, Miszla, Nagyszékely, Kisszékely, Pálfa, Sárszentlőrinc, Simontornya és Tolnanémedi.
A járás valamennyi községe a székesfehérvári csendőrkerületi parancsnokság körletébe tartozik. Belecska, Görbő, Keszőhidegkút, Miszla és Tolnanémedi a pincehelyi csendőrőrs, Medina pedig a Hidja pusztai csendőrörs körletébe van beosztva s igy kérem arra vonatkozó szives intézkedését, hogy ezen csendőrörsök a megállapitandó előállitási napra, – tekintettel arra, hogy más járás területére is müködési körrel birnak, – akként erősittessenek meg, hogy legalább 2–2 járőrnek a járásba leendő kiküldésére kellő létszámmal birjanak.
Jelentem egyben hogy a községek fenti módon való kijelöléséről a csendőrkerületi parancsnokságot és a községeket értesitettem.

Gyönk. 1916 május hó 27-én.

[---]
t. főszolgabiró

97.2.

1916. május 29. Paks.

A dunaföldvári járás főszolgabirójának jelentése az alispánhoz.

Tolnavármegye dunaföldvári járásának főszolgabirájától.

Szám: 5771/1916.
A válaszirat alapjául szolgáló jelentés,
megkeresés, rendelet stb.
Szám: 6538/916
Tárgy: Kóbor cigányok elhelyezésére gyűjtőhelyek kijelölése.

Alispán Úr !

Fenti számu rendeletére tisztelettel jelentem, hogy az előállitandó cigányok gyűjtőhelyéül a járás területén azon községeket jelöltem ki, melyekben csendőrőrsök vannak elhelyezve aképpen, hogy minden község területén elfogott karaván azon községbe lesz kisérendő, amelyben a rá illetékes csendőrőrs is elhelyeztetett. Ezen községek lesznek: Dunaföldvár, Paks, Bölcske, Fadd és Nagydorog. Ezen helyeknek gyűjtőhelyül való kijelölésénél az ellátásnak, elhelyezésnek, főképpen pedig a felügyeletnek könnyebb megvalósitása vezetett.
Fentiekről a csendőrkerületi parancsnokság és az összes községek körrendeletben részletesen értesittettek.
Paks 1916. május 29-én.

[---]
főszolgabiró

97.3.

1916. május 31. Bonyhád.

A völgységi járás főszolgabirójának jelentése az alispánhoz.

Tolnavármegye völgységi járásának főszolgabirájától.

4039/1916. sz.

Alispán Urnak !

Utalva a kóbor cigányok elhelyezése tárgyában kiadott 6538/916. sz. rendeletére, jelentem, hogy a 15.000/1916 sz. B.M. rendelet értelmében előállitandó kóbor cigányok ideiglenes elhelyezési és tartózkodási helyéül járásom székhelyét képező Bonyhád nagyközséget jelöltem ki, mely község ugy elhelyezésükre és élelmezésükre, valamint szigoru ellenőrizésükre legalkalmasabb.
Járásom területén gyűjtőhelyül több községet kijelölni szükségesnek nem tartok, miután a cigányok előrelátható csekélyebb számánál fogva elhelyezésük itt biztositható.
Jelentem, hogy idézett rendeletében foglalt utasitásokat tudomásul vettem és a szükséges lépéseket megtettem.
Értesítettem fenti kijelölésről a csendőrkerület parancsnokságát és járásom községeit, melyek elöljáróságainak a ministeri rendelet szigorú és minél eredményteljesebb végrehajtását lelkükre kötöttem.
A min. rendelet értelmében teendő belejentéseket eszközölni, valamint az eljárás eredményét Nagyságodnak annak idején bejelenteni fogom.

Bonyhád, 1916 május hó 31.

Dr Szabó Elemér
szolgabiró.

97.4.

1916. június 15. Bonyhád.

A völgységi járás főszolgabirójának jelentése az alispánhoz.

Tolnavármegye völgységi járásának főszolgabirájától.

4496/1916 sz.

Alispán Urnak !

Utalva a kóborcigányok elöállítása tárgyában f. évi junius hó 7-én kelt 6664/1916 számu rendeletére jelentem, hogy a Belügyminiszter Ur által előírt 10 napos határidön belül hivatalomba 4 férfi, 14 cigánynő és egy gyermek vezettetett elő, akik kihallgatásuk alkalmával az illető községek előljárósága által felmutatott igazolványok alapján valamennyien beigazolván azt, hogy rendes tartózkodási helyük van,- ennek alapján mint rendes lakással és többnyire községi illetőséggel biró cigányok kóborcigányoknak nem tekinthetök, minélfogva reájuk a 15.000/1916 sz. B.M. rendelet idevonatkozó szakaszai nem alkalmazthatók, általam tartózkodási, illetve illetőségi községeikbe küldettek vissza.

Bonyhád, 1916 junius hó 15-én.

Dr Szabó
szolgabiró

97.5.

1916. június 15. Tamási.

A tamási járásban letartóztatott cigányok névjegyzéke.

Tolnavármegye

Tamási járás

Tamási község.

Névjegyzék

a tamási járás területén letartóztatott cigányokról.

Folyó-szám	A letartóz-tatott egyén neve /gúnyneve/	Letartóz-tatási hely	Születési éve	Hozzá-tartozóinak száma	A szemle napja	A szem-le az életkor-ra nézve	A bizottság határozata a népfölkelési fegyveres szolgálatra való alkalmasságra nézve.	Megjegyzés.
1.	Gómán Mihályné	Nagykónyi	1878 Simon-tornya	3	1916. jún. 8.	38	Vándorcigányok, Koppányszántóra szabadlábra helyeztettek. Tamási, 1916. jún. 21.	Kolompár cigány tartózkodása Nagykónyi
2.	Gómán József	„	Nagykó-nyi 1899		„	17		Van cselédkönyve, kolompár cigány, tartózkodása Nagykónyi
3.	Gómán Antal	„	1900		„	16		„

4.	Sztojka György	„	1907	1	„	9	Vándorcigányok. Koppányszántóra szabadlábra helyeztettek. Tamási, 1916. jún. 21.	Gómán Mihályné gondozása alatt, apja hadbavonult, tartózk.h. Nagykónyi
1.	Gómán Anna	Koppány-szántó	1901	3	„	15		kolompár, Kisbár Somogy m. születés
2.	Gómán János	„	1907		„	9		Koppányszántón házuk van, apja hadbavonult, vándor cigány
3.	Gómán Viola	„	1911		„	5		állítólag Nágocs községben született, vándor cigány
1.	Buzás Ferencné szül. Orsós Erzsébet	Pári	1894	3	„	22		Teknővájó cigány, férje Gyulajról hadbavonult
2.	Orsós Rozália	„	1913		„	3		„
3.	Orsós József	„	1915		„	1		Teknővájó cigány
1.	Kalányos Györgyné szül. Orbán Mária	Pári	1886	5	„	30	15000/B.M. 1916. Rendelet 1. §-alapján 3	Teknővájó cigány, férje Nagyberkiből hadbavonult

2,	Orbán Erzsébet	„	1905		„	11	nap alatti jelentkezés kötelezettsége mellett Gödreszentmártonba utasittatak.	Kalányos György igazolványa 1914ről sásdi fő-szolgabíróságtól
3.	Orbán Julianna	„	1908		„	8		
4.	Orbán Márton	Pári	1912		1916. jún. 8.	4		
5.	Orsós György	„	1915		„	1		
1.	Szitári Józsefné szül. Orsós Mári	Pári	1895	3	1916. jún. 8.	21		Teknővájó cigány, férje Gyulajról hadbavonult
2.	Orsós Ádám	„	1911		„	5		
3.	Orsós György	„	1914		„	2		
1.	Kalányos Jánosné szül. Orsós Rozália	Pári	1886	3	„	30		Teknővájó cigány, férje Bakony Bankról hadbavonult
2.	Orsós Terézia	„	1909		„	7		
3.	Orsós Mári	„	1911		„	5		
1.	Kalányos Jósef	Pári	1857	4	„	59		Igazolványa van a sásdi főszolgabírói hivataltól
2.	Kalányos Antal	„	1904		„	12		
3.	Kalányos Mári	„	1905		„	11		
4.	Kalányos Erzsi	„	1908		„	8		

1.	Bogdán József	Pári	1867	7	1916. jún. 8.	49		Igazolványa van a lengyeltóti főszolgabírói hivataltól.
2.	Bodán Józsefné szül. Orsós Katalin	„	1880		„	36		
3.	Bogdán Mihály	„	1900		„	16		
4.	Bogdán István	„	1902		„	14		
5.	Bogdán Pál	„	1908		„	8		
6.	Bogdán Erzsébet	„	1912		„	4		
7.	Bogdán Mári	„	1914		„	2		
1.	Kalányos Imre	Pári	1864	6	„	52		Igazolványa a sásdi főszolgabírói hivataltól van.
2.	Kalányos Imréné szül. Orsós Julianna	„	1888		„	38		
3.	Kalányos Katalin	„	1914		„	2		
4.	Kalányos Ádám	„	1906		„	10		
5.	Kalányos Terézia	„	1908		„	8		
6.	Kalányos Erzsébet	„	1900		„	16		

1.	Buzás József	Pári	1862	9	„	54	Rendelet 1 §-alapján Gödreszentmártonba 3 nap alatt jelentkezés kötelezettsége mellett szabadlábra helyeztetett. Tamási, 1916. VIII 31.	Születési bizonyítványa a gödrei plébánostól.
2.	Buzás Józsefné szül. Orsós Katalin	„	1878		„	38		
3.	Buzás Antal	„	1901		„	15		
4.	Buzás József	„	1907		„	9		
5.	Buzás Mari	„	1902		„	14		
6.	Buzás Rozália	„	1904		„	12		
7.	Buzás Anna	„	1908		„	8		
8.	Buzás Erzsébet	„	1900		„	6		
9.	Buzás János	„	1915		„	1		
1.	Orsós Katalin	Pári	1846	1	„	70		
2.	Horváth József	„	1873	7	„	43		Igazolványa van Somogyvárm. Homokszent-györgy községtől
3.	Buzás József	„	1899		„	17		Mostoha gyermek
4.	Bogdán István	„	1904		„	12		„
5.	Orsós Ilona	„	1907		„	9		„
6.	Orsós Anna	„	1912		„	4		„
7.	Orsós Mária	„	1873		„	43		felesége
8.	Horváth József	„	1913		„	3		édes gyermeke

1.	Buzás János	Pári	1859	5	1916-jún. 8.	57	15000/B.M. 1916. sz. rendelet 1. §-alapján szabadlábra helyeztetett.	Buzás János igazolványa Sárpilis községtől /központi járás/
2.	Buzás Jánosné szül. Ignác Teréz	„	1851		„	65		
3.	Buzás József	„	1910		„	6		unokák
4.	Buzás Péter	„	1911		„	5		„
5.	Buzás Vendel	„	1913		„	3		„
1.	Buzás György	Pári	1881		„	35		Teknővájó cigány, munkás igazolványa Sárpilis községtől van.
2.	Bogdány Anna	„	1893		„	24		„
3.	Kalányos János	„	1886		„	30		Születési kivonata gödrei plébánostól van, súlyos beteg

Tamási, 1916. évi június hó 15. napján

Németh (P.H) Kaszás József sk.
főjegyző biró

97.6.

1916. július 10. Paks.

A dunaföldvári járás szolgabirójának jelentése az alispánhoz.

Tolnavármegye dunaföldvári járásának főszolgabirájától.

szám: 6481/1916

A válaszirat alapjául szolgáló jelentés,
megkeresés, rendelet stb.
szám: 1664/1916

Tárgy: A kóbor cigányok előállítása és elhelyezése.

ALISPÁN ÚR!

Fenti számu sürgető rendeletére tisztelettel jelentem, hogy fenti számra a jelentésemet 6820/1916 sz. alatt még június 28-án megtettem.

Ismételten jelentem, hogy a járás területén összesen 9 kóborcigány lett előállítva. Ezek közül Dföldvár, Bölcske, Fadd községekben egy sem, ellenben Pakson 4, Nagydorogon 5 egyén. Ezek közül Pakson 60-on föli 2 férfi, egy nő és egy gyermek van, Nagydorogon 3 fiú és 2 leánygyermek van.

Az egyik 82 éves Pakson elhelyezett férfinak Németkérre való elhelyezése iránt, a másiknak pedig Pakson való végleges letelepítése iránt a lépések már megtétettek és valószinűleg sikerre vezetnek, mert mindkettő lakatos-kovács mesterséghez ért.

Kelt Pakson, 1916 évi július hó 10 napján.

[---]
főszolgabiró.

97.7.

1916. július 17. Dombóvár.

A dombóvári járás főszolgabirójának jelentése az alispánhoz.

Tolnavármegye dombóvári járásának
főszolgabirája.

Szám 3903/1916.
A válaszirat alapjául szolgáló jelentés,
megkeresés, rendelet stb. száma 6664/1916.
Tárgy: kóborcigányok előállítása.

Nagyságos Alispán Úr!

Tisztelettel jelentem, hogy járásom területén f. évi jun. hó 5-15 közötti idő alatt Szakcs gyűjtőhelyre 16 kóborczigány állittatott elő akik közül 1 felnőtt férfi, 3 asszony, 5 fiú gyermek és 7 leány gyermek van. A kóborczigányok orvosilag megvizsgáltattak, ragályos betegségben nem találtattak és himlő ellen beoltattak.

A bitokukba talált 2 ló őrizetbe vétetett és az állatorvosi vizsgálatot elrendeltem.

A felnőtt férfiak leállítása és a lovaknak hadiszolgálatra bocsájtása iránt intézkedni fogok.

Jelentem, hogy a 15000/916 sz. belügym. rend. összes rendelkezésének végrehajtását elrendeltem s annak pontos betartását amint hivatali elfoglaltságom megengedi, személyesen fogom ellenőrizni.

Döbrököz községből Dombóvár gyüjtőhelyre 6 kóbor czigány állittatott elő, orvosilag megvizsgáltattak és egészségesnek találtattak.

Himlő ellen beoltva lettek. Minthogy utóbb megállapittatott, hogy Döbröközön állandó tartózkodással birnak, s igy reájuk az idézett rendelet hatálya ki nem terjed Döbröközre visszakisértettek és a községi elöljáróságnak megfelelő utasítása iránt intézkedtem.

Végül tiszteletteljesen jelentem, hogy jelentésemet kellő időben azért nem teljesíhettem be, mert a Döbröközről előállított czigányok minősítése körül vitás kérdés elintézése miatt indított tárgyalás befejezése időt igényelt.

Jelentem, hogy a 3 mintájú nyilvántartó lapból 32 drb. szükségeltetik, kérem annak mielőbbi kiküldését.

Dombóvár 1916 julius 17.

[---]
főszolgabiró.

97.8.

1916. július 20. Bonyhád.

A völgységi járás főszolgabirójának jelentése az alispánhoz.

Tolnavármegye völgységi járásának főszolgabirájától.

5339/1916 sz.

Alispán Urnak !

F(olyó) évi julius hó 15-én kelt 8664/1914 sz. rendeletére hivatkozással jelentem, hogy járásom területén – mint azt már junius hó 15-én kelt jelentésemben jeleztem, – kóborcigány elő nem állittatott, minélfogva a 15000/916 B.M. számu rendeletben előirt nyilvántartási lapok sem vétettek fel, – ilyenek beterjesztésére való szükség sem forog fenn.

Bonyhád, 1916 julius 20-án.

Dr Szabó Elemér
szolgabiró.

97.9.

1916. augusztus 1. Dombóvár.

A dombóvári járás főszolgabirójának jelentése az alispánhoz.

Tolnavármegye dombóvári járásának főszolgabirája.

Szá 3550/916
A válaszirat alapjául szolgáló rendelet,
megkeresés, jelentés stb. száma 6664/916
Tárgy Kóborcigányok előállitása.

Nagyságos Alispán Úr !

Folyó évi jul. hó 17-én 3903 sz. a. felterjesztett jelentésemre való utalással tiszteletteljesen jelentem, hogy Szakcs községben a kóborczigányok gyüjtőhelyét felülvizsgáltam s azt megfelelőnek találtam. Élelmezés körül észleltem panaszokat mert a 6398 rendeletére 4083 sz. a. jul. 17-én táviratilag kért 120 kgr. kenyérliszt és 80 kgr. főzőliszt rendelkezésemre nem bocsájtatott.

Jelentem, hogy 6795 sz. rendelete a járásban ezideig tárgytalan mert népfelkelési szolgálatra avagy hadköteles korban alkalmas férfi czigány nincs.

A 6503 sz. rendelete folytán a székesfehérvári 11 sz. cs(ászári) és kir(ályi) huszárezred pótkeret parancsnokságot megkerestem, hogy a czigányoknál talált 2 drb. lónak hadiszolgálatra bevonása iránt továbbiak felül értesitsen.

Végül a 6664 sz. rendeletére ujból tiszteletteljesen kérem, hogy a nyilvántartó lapokat /32 drb/ mielőbb hozzám juttatni kegyeskedjék.

Dombóvár 1916 augusztus 1.

[---]
főszolgabíró.

97.10.

1916. ugusztus 5. Tamási.

A tamási járás főszolgabírójának jelentése az alispánhoz.

Tolna vármegye tamási járás főszolgabírája.
5378 szám.
916.

Alispán Úr !

Utalással 6664/916. számú rendeletére a járásom területén a 15000/1916. B.M. számú rendelet alapján előállított cigányok névjegyzékének beterjesztése mellett jelentem, hogy az előállított egyének elhelyezése intézkedést nem igényel, mert valamennyi állandó tartózkodási hellyel és rendes foglalkozással bir és mint ilyenek a felhivott miniszteri rendelet 1 § értelmében kóborczigányoknak nem tekinthetők.

Tamási, 1916. évi augusztus hó 5.-én.

[---]
főszolgabíró.

Tolna Megyei Levéltár. IV. 102. Tolna vármegye alispánjának iratai. 6538/1916. sz.
Az aktában található, közlésre nem érdemes iratok adatai:
A tamási járás főszolgabírója május 27-én jelentette, hogy Tamási, Pincehely, Ozora és Felsőireg községeket jelölte ki a cigányok előállítására.
A központi járás főszolgabírója június 2-án jelentette, hogy Tolna, Bátaszék, Báta, Decs és Gindlicsalád községeket jelölték ki tartózkodási helyekül, melyről a csendőrkerület, a csendőrszárny és a csendőrőrsök parancsnokságait is értesítette.
A szekszárdi csendőrparancsnokság június 4-én jelentette az alispánnak a megye járásaiban kóbor cigányok elhelyezésére kijelölt községeket. Ezek megegyeznek az itt közölt iratokban megadott községekkel, illetve a magyarázatban fentebb irtakkal. A további kijelölt helységek Dombóvár, Kurd, Szakcs a dombóvári járásban, továbbá a megyeszékhely Szekszárd. Mindösszesen 23 település.

A belügyminiszteri rendelethez tartozó 2. sz. mintán a katonának kiállítható cigányokat kellett összeírni. Ennek rovatai: sorszám, név és gúnynév, születési hely, életkor, vallás, megjegyzés. Ebből az iratfajtából mindössze egy található a 6538/1916. számú aktában, Pincehelyen június 12-én a 40 éves, római katolikus Kovács (Lakatos) Mártont írták össze, aki Baranyajenőn született.
A tamási járásban letartóztatott cigányok névjegyzéke egykorú hivatalos másolat. A névjegyzékbe néhány esetben utólag írták be a szabadlábra helyezés tényét és idejét.
A simontornyai járás főszolgabírója június 16-án jelentette, hogy két cigányt állítottak elő a járásában, akiket Hőgyészen helyeztek el.
A központi járás főszolgabírója június 21-én arról számolt be, hogy június 5. és 15. között járásában egyetlen cigányt sem állítottak elő (vagyis nem voltak kóborlónak minősülő cigányok). Ebből a jelentésből tudjuk a belügyminiszteri rendelet helyi végrehajtásának pontos időpontját.
A [---] jelek helyén olvashatatlan aláírások.

98.

1924. április 22. Kaposvár.

A kaposvári cigányok összeírása.

Kimutatás

A m.kir. Népjóléti és Munkaügyi Minisztérium 47083/1924. sz. körrendelete alapján a kiütéses tífusz ellen védekezés czéljából megvizsgált és jegyzékbe vett czigányokról és tetveseknek talált egyénekről.

Kaposvár, 1924. április 22-én

városi ügyvezető orvos

folyószám	Név	Hány éves	Lakása		Foglalkozása	Vizsgálat eredménye	Vizsgálat napja	Fertőtlenítés napja
			Utca	Sz.				
1	Horváth József	74		71	Kolompár cigány	Tetves	IV/12.	IV/14
2	Horváth Józsefné	60	„	71	„	Tetves	„	IV/14
3	Sánta József	28	Nádasdi telep		Teknővájó cigány		„	
4	Bognár Rozália	20	„		„		„	
5	Bognár Teréz	1	„		„		„	
6	Sánta György	30	„		„		„	
7	Orsós Teréz	20	„		„		„	
8	Bogdán Anna	8	„		„		„	
9	Orsós Éva	29	„		„		„	
10	Orsós Mariska	4	„		„		„	
11	Sánta Antal	55	„		„		„	

12	Valkó Rozália	56	„		„		„	
13	Farkas József	76	„		„	Tetves	„	IV/14
14	Árvai Teréz	15	„		„		„	
15	Árvai Ferenc	31	„		„		„	
16	Balog Mari	19	„		„		„	
17	Balog Erzsi	2	„		„		„	
18	Farkas István	40	„		„		„	
19	Farkas Istvánné	39	„		„		„	
20	Farkas Ístván	21	„		„		„	
21	Farkas József	10	„		„		„	
22	Farkas Ignácz	55	„		„		„	
23	Farkas Ignáczné	40	„		„		„	
24	Farkas Rozália	15	„		„		„	
25	Farkas Julianna	14	„		„		„	
26	Farkas Erzsébet	12	„		„		„	
27	Farkas Antal	6	„		„		„	
28	Farkas Katalin	4	„		„		„	
29	Nagy György	54	„		„		„	
30	Nagy Györgyné	63	„		„		„	
31	Nagy József	38	„		„		„	
32	Farkas Katalin	36	„		„		„	
33	Farkas Anna	20	„		„	Egész-séges	IV/12	
34	Farkas József	17	„		„	„	„	
35	Farkas Mihály	14	„		„	„	„	
36	Farkas Erzsébet	8	„		„	„	„	
37	Farkas Katalin	13	„		„	„	„	
38	Bogdán Márton	71	„		„	„	„	
39	Orsós Katalin	30	„		„	„	„	
40	Orsós Ferenc	17	„		„	„	„	
41	Orsós István	19	„		„	„	„	
42	Orsós Mari	13	„		„	„	„	
43	Orsós György	9	„		„	„	„	
44	Orsós József	6	„		„	„	„	
45	Orsós János	4	„		„	„	„	
46	Farkas Vendel	47	„		„	„	„	
47	Farkas Vendelné	42	„		„	„	„	

48	Farkas József	12	„		„	„	„	
49	Farkas Ferencz	12	„		„	„	„	
50	Farkas Teréz	6	„		„	„	„	
51	Farkas Mónika	4	„		„	„	„	
52	Bogdán Mihály	47	„		„	„	„	
53	Csonka Katalin	45	„		„	„	„	
54	Csonka Imre	17	„		„	„	„	
55	Csonka Erzsébet	12	„		„	„	„	
56	Csonka Katalin	11	„		„	„	„	
57	Kis György	21	„		„	„	„	
58	Orsós Mari	16	„		„	„	„	
59	Orsós Katalin	45	„		„	„	„	
60	Kis György	57	„		„	„	„	
61	Farkas György	36	„		„	„	„	
62	Orsós Mari	30	„		„	„	„	
63	Orsós László	2	„		„	„	„	
64	Orsós József	4	„		„	„	„	
65	Orsós Ferenc	8	„		„	„	IV/12	
66	Bogdán Márton	38	„		„	„	„	
67	Orsós Katalin	23	„		„	„	„	
68	Kis Vendel	35	„		„	„	„	
69	Kis Vendelné	32	„		„	„	„	
70	Kis Imre	10	„		„	„	„	
71	Kis Flori	12	„		„	„	„	
72	Kis Erzsébet	5	„		„	„	„	
73	Kis István	3 hó	„		„	„	„	
74	Bogdán István	24	„		„	„	„	
75	Bogdán Istvánné	21	„		„	„	„	
76	Orsós József	32	„		„	„	„	
77	Orsós Józsefné	18	„		„	„	„	
78	özv. Bogdán Józsefné	45	„		„	„	„	
79	Bogdán Mari	10	„		„	„	„	
80	Bogdán Katalin	12	„		„	„	„	
81	Orsós János	7	„		„	„	„	
82	Bogdán Erzsébet	42	„		„		„	

83	Bogdán Ignácz	12	„		„		„	
84	Bogdán Katalin	10	„		„		„	
85	Bogdán József	8	„		„		„	
86	Bogdán Katalin	3	„		„		„	
87	Bogdán Imre	18	„		„		„	
88	Kalányos János	45	„		„		„	
89	Kalányos Jánosné	40	„		„		„	
90	Kalányos Gábor	11	„		„	Tetves	„	IV/14
91	Kalányos Vendel	2	„		„		„	
92	Orsós Imre	23	„		„		„	
93	Bogdán Teréz	24	„		„		„	
94	Orsós Jakab	27	„		„		„	
95	Orsós Erzsébet	26	„		„		„	
96	Orsós Mari	8	„		„		„	
97	Orsós Anna	5	„		„		IV/12.	
98	Orsós György	3	„		„		„	
99	Orsós József	6 hó	„		„		„	
100	Farkas Jakab	70	„		„		„	
101	Farkas Jakabné	58	„		„		„	
102	Farkas József	15	„		„		„	
103	Farkas Vendel	12	„		„		„	
104	Farkas Mari	11	„		„		„	
105	Farkas Teréz	3	„		„		„	
106	Farkas Kati	5	„		„		„	
107	Orsós Jakab	26	„		„		„	
108	Orsós Jakabné	22	„		„		„	
109	Orsós Anna	1	„		„		„	
110	Orsós Mihály	25	„		„		„	
111	Balog Katalin	18	„		„		„	
112	Balog János	2	„		„		„	
113	Balog Katalin	3	„		„		„	
114	Farkas Vincze	25	Nádasdi erdész-lak		„		IV/14	
115	Balog Mari	26	„		„		„	
116	Farkas József	53	„		„		„	
117	Bogdán Rozi	50	„		„		„	
118	Bogdán János	23	„		„		„	

119	Bogdán György	19	„		„		„	
120	Kalányos József	35	„		„		„	
121	Kalányos Józsefné	30	„		„		„	
122	Kalányos Katalin	6	„		„		„	
123	Kalányos József	12	„		„		„	
124	Farkas Józsefné	32	„		„		„	
125	Bogdán Jakab	24	„		„		„	
126	Farkas János	18	„		„		„	
127	Kalányos Teréz	16	„		„		„	
128	Farkas Ferenc	11	„		„		„	
129	Kalányos József	10	„		„		„	
130	Didi Béla	24	Németh I. u.		Czigány zenész		„	
131	Didi Béláné	25	„		„		IV/15	
132	Didi Ilonka	4	„		„		„	
133	Didi Béla	2	„		„		„	
134	Didi József	½	„		„		„	
135	Barcza Gusztáv	22	„		„		„	
136	Barcza Gusztávné	25	„		„		„	
137	Barcza József	8	„		„		„	
138	Barcza Juliska	6	„		„		„	
139	Lakatos Béla	20	„		„		„	
140	Kelemen Rozi	19	„		„		„	
141	Kelemen Irma	3 hó	„		„		„	
142	Horváth Mihály	53	„		„		„	
143	Horváth Mihályné	49	„		„		„	
144	Horváth László	23	„		„		„	
145	Horváth Anna	20	„		„		„	
146	Horváth Irma	15	„		„		„	
147	Horváth Margit	14	„		„		„	
148	Horváth Mariska	10	„		„		„	
140	Lakatos Lajosné	67	„		„		„	
150	Lakatos Tinka	25	„		„		„	

151	özv.Barcza Józsefné	53	„		„		„	
152	Barcza Mária	25	„		„		„	
153	Barcza Erzsébet	17	„		„		„	
154	Barcza Mariska	7	„		„		„	
155	Horváth János	50	„		„		„	
156	Horváth Jánosné	45	„	„	„		„	
157	Horváth elemér	12	„	„	„		„	
158	Horváth Géza	9	„	„	„		„	
159	Horváth Marika	7	„	„	„		„	
160	Horváth Manczi	6	„	„	„		„	
161	Fila Géza	30	Honvéd téri	2. ba-rakk	„		IV/16.	
162	Fila Gézáné	27	„	„	„		„	
163	Fila Géza	9	„	„	„		„	
164	Fila László	5	„	„	„		„	
165	Fila György	4	„	„	„		„	
166	Fila Julianna	1	„	„	„		„	
167	Lengyel Tibor	40	„	4. ba-rakk	„		„	
168	Lengyel Tiborné	34	„	„	„		„	
169	Lengyel József	14	„	„	„		„	
170	Lengyel Károly	10	„	„	„		„	
171	Lengyel Zsófi	6	2	„	„		„	
172	Kovács Gusztáv	98	„	„	„		„	
173	Kovács Gusztávné	46	„	„	„		„	
174	Kovács Katalin	13	„	„	„		„	
175	Kovács Dezső	18	„	„	„		„	
176	Kovács Ödön	22	„	„	„		„	
177	Kovács József	14	„	„	„		„	
178	Godor István	53	„	6. ba-rakk	„		„	
179	Gódor Istvánné	42	„	„	„		„	
180	Gódor Andor	22	„	„	„		„	

181	Godor György	16	„	„	„		„	
182	Godor Jenő	6	„	„	„		„	
183	Kovács Gyula	32	Németh I. u.	I. ba-rakk	„		IV/15	
184	Kovács Gyuláné	29	„	„	„		„	
185	Kovács Margit	9	„	„	„		„	
186	Kovács Gyula	6	„	„	„		„	
187	Kovács László	2	„	„	„		„	
188	Tóki Lajos	65	Petőfi	29	„		IV/16	
189	Ifj. Tóki Lajos	40	„	29	„		„	
190	Tóki Gyula	26	„	„	„		„	
191	Tóki Mihály	24	„	„	„		„	
192	Tóki Ilonka	22	„	„	„		„	
193	Tóki Erzsébet	17	„	„	„		„	
194	Tóki László	14	„	„	„		„	
195	Tóki Gyula	13	„	„	„		„	
196	Tóki Teréz	14	„	„	„		„	
197	Tóki József	20	„	„	„		„	
198	Özv. Babázi Dezsőné	38	„	37	„		„	
199	Babázi Dezső	20	„	„	„		„	
200	Barcza Lajos	39	„	59	„		„	
201	Barcza Lajosné	27	„	„	„		„	
202	Özv.Barcza Jánosné	65	„	„	„		„	
203	Barcza Sándor	26	„	„	„		„	
204	Babai János	46	„	66	„		„	
205	Babai Jánosné	37	„	„	„		„	
206	Babai Mariska	16	„	„	„		„	
207	Babai János	15	„	„	„		„	
208	Babai Jenő	3	„	„	„		„	
209	Babai Mihály	2	„	„	„		„	
210	Babai Imre	1	„	„	„		„	
211	Horváth Károly	29	„	44	„		„	
212	Horváth Károlyné	26	„	„	„		„	
213	özv.Horváth Sándorné	58	„	42	„		„	
214	Horváth Sári	20	„	„	„		„	
215	Didi Manczi	7	„	„	„		„	
216	Didi Erzsébet	5	„	„	„		„	

217	Didi Endréné	26	„	„	„		„	
218	Fila Mihály	33	„	38	„		„	
219	Fila Mihályné	20	„	„	„		„	
220	Fila Jenő	3	„	„	„		„	
221	Fila Rózsi	1	„	„	„		„	
222	Zsinkai Mari	40	Honvéd téri	6. barakk	bejáró nő	tetves	IV/17	IV/18
223	Keil Miklósné	40	„	„	háztartás-beli	tetves	„	IV/18
224	Keil Miklós	4	„	„	háztartás-beli	tetves	„	IV/18
225	Keil Aranka	9	„	„	háztartás-beli	tetves	„	„
226	Keil Irén	11	„	„	„	tetves	„	„
227	Szántó Frigyesné	24	„	5. barakk	„	tetves	„	„
228	László Dávidné	60	„	„	„	tetves	„	„
229	László Frigyes	2	„	„	„	tetves	„	„
230	Radovics Erzsi	27	„	„	„	tetves	„	„
231	Iváncsán Nándorné	50	„	„	„	tetves	„	„
232	Kis János	16	„	3. barakk	„	tetves	„	„
233	Kis ?	16	„	„	„	tetves	„	„
234	Kis Jenő	14	„	„	„	tetves	„	„
235	Kis Ernő	6 ?	„	„	„	tetves	„	„
236	Konya Rozália	10	„	„	„	tetves	„	„
237	Bodrogi Józsefné	45	Németh István u.	2. barakk	„	tetves	„	„
238	Bodrogi Teréz	13	„	„	„	tetves	„	„
239	Bodrogi Péter	15	„	„	„	tetves	„	„
240	Bodrogi Sándor	8	„	„	„	tetves	„	„
241	Bodrogi János	3	„	„	„	tetves	„	„
242	özv. Bendl Lajosné	70	„	„	„	tetves	„	„
243	Sarkadi Gyula	28	„	„	bolti szolga	tetves	„	„
244	Németh Anna	25	„	„	háztart.	tetves	„	„
245	Németh József	3	„	„	„	tetves	„	„
246	Németh Pál	7	„	„	„	tetves	„	„

247	Krakker János	60	Petőfi	30	„	tetves	„	„
248	Krakker Róza	62	„	„	„	tetves	„	„
249	Vörös János	55	Pécsi	23	téglagyári munkás	tetves	IV/19	VI/22
250	Vörös Jánosné	44	„	„	„	tetves	„	„
251	Fondi Teréz	17	„	„	„	tetves	„	„
252	Fondi János	16	„	„	„	tetves	„	„
253	Fondi Mariska	14	„	„	„	tetves	„	„
254	Fondi József	10	„	„	„	tetves	„	„
255	Fondi Gyula	2	„	„	„	tetves	„	„
256	Varga Mari	26	„	„	„	tetves	„	„
257	Dörömböző Istvánné	40	Pécsi	13	„	tetves	IV/19	IV/22
258	Dörömböző József	18	„	13	„	tetves	„	„
259	Horváth Katalin	41	Bonnya		Kóbor czigány	tetves	IV/22	„
260	Horváth Katalin	18	„		„	tetves	„	„
261	Horváth Julianna	13	„		„	tetves	„	„
262	Horváth Teréz	20	Kisbár		„	tetves	„	„
263	özv.Petrovics Jánosné	15	Bosta		„	tetves	„	„
264	Petrovics Aranka	15	„		„	tetves	„	„
265	Kolompár Mária	21	„		„	tetves	„	„

Somogy Megyei Levéltár. Alispáni iratok 5540/1930.

Az iratok között Kaposvár és valamennyi járás cigány népességének összeírása megtalálható. Kötetünkben terjedelmi okból csak Kaposvár összeírását közlöm. Az eredeti összeírásban a „Jegyzet" rovat nem tartalmaz bejegyzéseket, ezért elhagytam.

A cigányok lélekszáma Somogy megyében a következő volt:

Kaposvár:	265 fő
Csurgói járás:	340 fő
Nagyatádi járás:	282 fő
Lengyeltóti járás:	324 fő
Tabi járás:	144 fő
Marcali járás:	148 fő
Kaposvári járás:	415 fő (+3 család)
Barcsi járás:	772 fő
Mindösszesen:	2690 fő

99.

1923. augusztus 14. Budapest.

A Magyar Cigányzenészek Országos Egyesületének alapszabálya és a belügyminiszteri jóváhagyás.

MAGYAR CIGÁNYZENÉSZEK ORSZÁGOS EGYESÜLETE

MÓDOSÍTOTT

ALAPSZABÁLYAI.

I. Fejezet.

1. §. Az egyesület hivatalos címe: Magyar Cigányzenészek Országos Egyesülete. A pecsét körirata ugyanez. Székhelye Budapest.

2. §. Az egyesület hirdetményeit a leendő saját hivatalos lapban fogja közölni.

3. §. Az egyesület hivatalos nyelve: magyar.

II. Fejezet.

4. §. Az egyesület céljai:

a) b) hogy tagjainak anyagi, erkölcsi, szellemi érdekeit előmozditsa, keresztény elvek szerint, törvényes alapon megvédelmezze. A tagoknak kölcsönös támogatása által jobb munkaviszonyok elérésére a megszerzett jogok megvédelmezése hazafias és keresztény elvi alapon, politikai és vallási viták kizárásával.

c) Korlátozza a magyar királyi Belügyminisztérium támogatásával a hivatatlanok, valamint a külföldről bejövő zenészeknek Magyarországon való müködését.

d) Terjessze és fejlessze a magyar cigányzenész müvészetet.

e) Rendes tagjai részére az egyesület anyagi helyzetéhez mérten később meghatározandó alapszabályokban fektetett nyugdíjalapot létesítsen, baleset és beteg esetére pedig szintén később közgyűlés által meghatározandó mértékben anyagi támogatást nyújtson. A temetést a rendes tagok és törvényes hozzátartozóinak az egyesület nyújt az alapszabályok értelmében.

III. Fejezet.

5. §. Eszközök: Ezen célok elérésére az Egyesület a következő eszközöket használja:

a) Közvetíti azt, hogy rendes tagjaik képességükhöz képest megfelelő álláshoz juthassanak s e célból állásközvetítő irodát tart fenn.

b) c) Nyugdíjalap.

d) Ünnepek és hangversenyek rendezése b) c) alatt felsorolt alap javára.

e) A helyi csoportok szervezése.

IV. Fejezet.

6. §. a) Magyarország területén csak olyan magyar cigányzenész működhet, aki rendes tagja az egyesületnek.

b) Az egyesület tagjai: tiszteletbeli,

[---]

választó és nem választható. Az egyesület által rendezendő hangversenyen tiszteletjegyet kap. Mindaddig tagja marad az egyesületnek, míg kilépését a rendes tagok részére megszabott határidőben irásban be nem jelenti és amíg az egyesület céljaival ellenkezésbe nem jut.

10. §. Rendes tag lehet minden feddhetetlen előéletü, hivatásos képzett magyar cigányzenész, aki életének 16-ik évét már betöltötte és akit a választmány a rendes tagok sorába felvesz. A rendes tag az egyesületnek közgyűlésein a szólás és szavazás jogával bir, választó és választható, indítványokat tehet, ha indítványát 8 nappal a közgyűlés előtt az elnökséghez irásban beadja. Joga van díjmentesen igénybevenni az egyesület állásközvetítő intézményét, az alapszabályokban meghatározott feltételek mellett igényt tarthat segélyre. Részesévé válik mindazon jogoknak, melyeket az egyesület tagjai számára alapszabályszerüen megszerez. Joga van oly esetben, midőn rendes tagságából kifolyólag jogaiban megsértve érzi magát, az egyesület választmányánál jogorvoslást keresni és ennek különösnek tartott határozatait a közgyűléshez fel-

lebbezni. 30 rendes tagnak a tárgy megjelölése mellett beadott írásbeli kérelmére köteles az elnök rendkívüli közgyűlést egybehívni. Szerződésből keletkező jogsérelem esetén jogosult a tag a választmány határozata alapján az egyesület ingyenes jogsegélyét igénybe venni, ez a jog azonban csak két havi tagság után igényelhető 65 évet betöltött cigányzenész a rendes tagok sorába nem vehető fel.

11. §. Örökös tag az, aki az egyesületnek 30 éven át, megszakítás nélkül rendes tagja, vagy akit a közgyűlés a választmány javaslatára a rendes tagok sorából annak felvesz. Az örökös tag a tagsági díjak fizetése alól fel van mentve, azonban tagsági jogait élvezi. Munkaképtelen és állásnélküli magyar cigányzenészt, ha legalább 10 év óta egyesületi tag, a közgyűlés bizonyos időre, vagy egyszer s mindenkorra a fizetés alól felmenthet.

VI. Fejezet.

12. §. Rendes tag köteles az egyesület alapszabályait és az alapszabályokkal nem ellenkező határozatát pontosan betartani és az alábbi illetékeket pontosan befizetni.

a) Beiratási díj fejében egyszer s mindenkorra 1000 K.

b) Tagsági díj fejében minden hó 1-én előzetesen 1000 K.

A rendes tag oly magatartást tartozik tanúsitani, hogy becsületére váljék szakmájának és az egyesület erkölcsi és anyagi céljaival ellenkezésbe ne jusson. A rendes tag, ha hosszabb ideig tartó katonai szolgálatra köteles bevonulni, annak tartama alatt az egyesület tagja marad ugyan, de tagdíj és más illeték fizetése alól felmentetik. Ugyanígy az egyesülettel szemben fennálló jogai is felfüggesztetnek. Ha azonban fizetési kötelezettségének katonai szolgálata alatt is eleget tesz, tagsági jogainak élvezetében marad.

13. §. A tagsági díjak és illetékeket az egyesület pénztárnokánál kell fizetni. Joga van az egyesületnek arra, hogy a hátralékos tagdíjakat és egyéb hátralékokat az általa kiállított hivatalos kimutatás alapján a tag munkaadójától, amennyiben a tag erre felhatalmazást ad és munkaadó hozzájárul, közvetlenül bekövetelhesse. Pontatlan kifizetés esetén jogában van az egyesületnek az, hogy a lejárt összegeket a késedelmes tagtól bírói úton is behajtsa. Minden nemü per esetére a tagok alávetik magukat az egyesület által szabadon választható királyi Járásbíróság illetékességének és sommás eljárásának.

VII. Fejezet.

A tagság megszűnése.

14. §. A tagság megszűnik, ha a tag:

a) meghal,

b) kilép,

c) kizáratik.

A rendes tag csak a naptári év végével léphet ki, ha ebbeli szándékát legkésőbb ugyanezen év október hó 1-ig az egyesület elnökségénél írásban bejelenti. Az esetben, ha a tag külföldre kap szerződést és igy köteles az egyesületi kötelezettségének eleget tenni és kiegyenlítése után bármikor egyesületi igazolvánnyal igazolhassa magát, bármikor a külföldi zenész szövetségeknél. Joga van a választmánynak azt a tagot, aki az egyesület alapszabályai ellen súlyosan vét, vagy aki a 12. pontban körülírt erkölcsi és anyagi kötelességeit nem teljesiti, különösen pedig aki a tagdíjjal és egyéb fizetési kötelezettségeivel több mint három havi hátralékban van, kizárni. A kizárási határozat az egyesület hivatalos újságjában közlendő és ellene a tag az értesítés kézhezvételéhez számított 15 napon belül a közgyűléshez felebbezhet. A kizárás napjáig lejárt tagdíjakat a kizárt tag megfizetni köteles.

VIII. Fejezet.

Nyugdíjalap. Temetkezési segély.

15. §. Az egyesület tagjai részére saját hatáskörében teljesen különálló nyugdíjalapot tart fenn, ezen alap javára adja az egyesület azt, ami a pártoló tagdíjakból, valamint az adományok, hangversenyek és ünnepélyek tiszta jövedelméből befolyik. A nyugdíalapot az egyesület 5 évi működése után fogja részletesen kidolgozni, vagyis 1925-ben. Addig is a nyugdíjalap összegéről közgyűlésen pontosan elszámolással tartozik a vezetőség. A rendes tag vagy törvényes hoz-

zátartozói elhalálozása esetén az egyesület egy évi tagság után köteles eltemettetéséről gondoskodni. Az egyesületnek joga van az esetben, ha a kiutalt temetkezési és betegsegélyek azon évben befolyt járulékok 75 %-át meghaladja, úgy a következő közgyűlésen a járulékokat megfelelően felemelni. Az az egyesületi tag, aki tagdíjaival vagy egyéb fizetési kötelezettségeivel több mint három havi hátralékban van, az egyesület semmi kedvezményére igényt nem tarthat. Az esetben, ha a tag betegsége miatt mulasztotta el a tagdíjainak vagy egyéb járulékainak befizetését és beigazolható, hogy a befizetéseket csak betegsége tartalma alatt nem fizette, joga van a választmánynak a hátralékok levonása mellett a temetkezési segélyt kiutalni.

IX. Fejezet.

Az egyesület szervezete:

16. §. Az egyesület ügyeit az elnökség és a választmány intézi, melyet a közgyülés évről-évre választ és amely a következő tagokból áll: egy elnök, két jegyző, két ellenőr, két számvizsgáló, tizennégy rendes választmányi tag és hat póttag. Az elnökségbe és a választmányba csak oly tagok választhatók, akik állandóan Budapesten laknak.

17. §. A tisztviselők hatásköre:

Az elnök a választmánnyal együtt vezeti az egyesület összes ügyeit, képviseli az egyesületet a hatóságokkal és a külvilággal szemben. Elnököl a választmányi üléseken és közgyüléseken, őrködik a tárgyalási rend felett, a szólásra jelentkezőknek a szót megadja, vagy indokolatlant megtagadja, attól, aki a tárgyalási rendet sérti, a szót megvonhatja. A pénztárt bármikor megvizsgálhatja, a tisztviselők működését ellenőrzi, 30 tag írásbeli indokolt kérésére rendkívüli közgyülést hív egybe, ha pedig ezt indokolatlannak vagy szükségtelennek tartja, a kérelem észrevételével a választmány elé terjeszti és ennek határozata értelmében jár el.

A választmány határozata értelmében jogosult az egyesület pénztára terhére utalványozni, sürgős szükség esetén 20000 koronáig. Választmányi határozat nélkül utalványozhat, de köteles ezt a választmánynak legközelebbi ülésén bejelenteni. Joga van az elnöknek, ha az ügykezelésben mulasztást vagy visszaélést tapasztal, a mulasztott tisztviselőt állásától azonnal felfüggeszteni és helyetteséről a választmányi ülés határozatáig gondoskodni. Rendesen nem szavaz, szavazategyenlőség esetén azonban dönt.

a) Az alelnökök az elnök akadályoztatása esetén mindenben helyettesitik az elnököt. Nincsen azonban jogositva pénzt utalványozni.

b) A titkár vezeti az egyesület ügykezelését és irodáját, végrehajtja a közgyülés és a választmány határozatait, szerkeszti az egyesület hivatalos hirdetményeit, összehívja a választmányt elnök utasításai szerint, szükség esetén saját hatáskörében annak ülésén előadja a tárgysorozatot és vezeti az ülést.

c) A pénztáros kezeli az egyesület pénztárát, beszedi a tagdíjakat és egyéb bevételeket. – Rendes könyveket vezet az egyesület bevételeiről és kiadásairól, havonként összeállítja és a választmánynak bemutatja a pénztári kimutatásokat, egybe állítja a költségvetést. Köteles az ellenőrök vagy a számvizsgálók felhívására a pénztári könyvet, okmányokat és értékeket felmutatni. Az egyesület vagyonát az alapszabályok és a választmány utasításához képest gyümölcsözőleg köteles kezelni. Fizetéseket az egyesület pénztára terhére csak szabályszerű utalványozás alapján eszközölhet éspedig a költségelőirányzatban előre megállapított tételeken kivül csak a választmány határozata alapján, vagy az elnök által saját hatáskörében utalványozhat fizetéseket, illetve a beküldött iratok alapján a titkár által igazolt temetkezési és betegsegélyezési eseteket.

d) Az ellenőrök ellenőrzik a pénztár kezelését. Bármikor megvizsgálhatják a pénztár könyvet és a pénztárkészletet, de havonként legalább egyszeri vizsgálatra kötelesek. Ezen vizsgálatról a választmány legközelebbi ülésén jelentést tenni tartoznak, láttamozzák a pénztári kimutatásokat és költségvetést. Sürgős esetben az elnökségnek azonnal jelentést tenni tartoznak. A vizsgálathoz az egyesület tisztviselői behivandók, hogy az ellenőröknek a vagyoni kezelés és a számvitelről felvilágositást adhassanak. A vizsgálatok mindig hivatalos órák alatt ejtendők meg. A számvizsgálók kötelesek minden év végén az összeállított zárszámadást pontosan átvizsgálni és a vizsgálat eredményéről a közgyülésnek jelentést tesz és ennek alapján az egyesület vezető-

ségének részére a felmentvény megadását indítványozni vagy pedig a tett észrevételével az alapszabályok szerint határozathozatal végett a közgyülés elé terjeszteni.

18. §. Az egyesület választmánya:

Az elnöksége, a tisztikar és a választmányi tagok összességéből áll, amelyek szavazati joggal bírnak. Vezeti az egyesület összes ügyeit, utalványozza alapszabály szerint a pénz kiadásokat, határoz a jelentkező tagok felvétele felett, joga van a felvétel előtt a felvételt kérő egyén erkölcsi megbízhatóságát vizsgálat tárgyává tenni. Ellenőrzi a tisztviselők működését és amennyiben alapszabály ellenesnek tartja, a mulasztást elkövető tisztviselőt állásától felfüggesztheti és helyét ideiglenesen mással töltheti be, köteles azonban az ügyet végérvényesen határozathozatal céljából 15 n a p a l a t t összehivandó r e n d k í v ü l i közgyülés elé terjeszteni. Megválasztja az állásközvetítőt, megállapítja a költségvetés keretében annak járandóságát, megszabja kötelességeit, ellenőrzi és irányozza működését. A titkár ajánlata alapján alkalmazza az irodai munkálatokhoz szükséges személyzetet és megállapítja költségvetés keretében azok illetményeit. Havonként legalább egy ülést tart, határoz az egyesület vagyona kezelésére és elhelyezése felett az esetenkénti segélyezés tárgyában. Érvényes határozathozatalra az elnökséget beszámítva legalább 10 választmányi tag jelenléte szükséges. Joga van a választmánynak azon tagot, aki előzetes figyelmeztetés dacára a választmányi üléseken indokolatlanul és következetesen nem jelenik meg, a választmányi tagok sorából törölni és helyét a legközelebbi póttag behívása útján betölteni. A választmányi tagok száma a póttag behívása után is 14-re csökken, rendkívüli közgyülés hívandó egybe, a kiegészítő választás megejtése végett. A választmány határozatai az értesítéstől számított 15 napon belül a közgyüléshez fellebbezhető.

19. §. A közgyülés. Az egyesület közgyülései: 1. rendes. 2. rendkívüliek.

Az egyesület minden év nagyhetében közgyülést tart, melyet az elnök utasításához képest a titkár hív egybe és az erre vonatkozó hirdetményt 8 nappal előbb a hivatalos újságban közzétetni. A közgyülés határozatképességéhez általában 1/3-ad részének jelenléte szükséges. Az alapszabályok módosítása, az egyesület feloszlása és a vagyon hovafordítása tárgyában összehívott közgyülésnek határozatképességéhez azonban a tagok 2/3-ad jelenléte, ezen határozat végérvényességéhez pedig a jelenlevő 2/3-ának hozzájárulása szükséges. A közgyülés az egyesületet érintő minden kérdésben végérvényesen dönt és választja az egyesület tisztviselőjét és választmányát. Ha egy tisztségre kettőnél többen vannak jelölve, úgy az tekintendő választottnak, aki a szavazatok abszolút többségét kapta. Ha az első szavazásnál egyik sem érné el az abszolút többséget, a viszonylag legtöbb szavazatot kapott jelölt között nyomban pótválasztás ejtendő meg. A közgyülés állapítja meg a választmány javaslatára az egyesület évi költségvetését és adja meg a számvizsgálók jelentése alapján a vezetőségnek a felmentést. Határoz az alapszabályok módosítása érdekében, ily határozat végrehajtása előtt a m. kir. belügyminiszterhez jóváhagyás végett felterjesztendő. A közgyülés csak azon ügyeket tárgyalhatja és intézheti el, melyek a meghívók tárgysorozatában fel vannak véve. Ha a közgyülés nem határozatképes, úgy 30 napon belül új közgyülés hívandó egybe, amely a megjelentek számára való tekintet nélkül dönt. Ezen szabály érvényes az esetre is, ha az alapszabály módosítását tárgyaló közgyülésen a tagok 2/3-ad része nem jelent meg. Rendkívüli közgyülést egybehívni az elnök van jogosítva, vagy a saját kezdeményezésére, vagy a választmány indítványára, vagy pedig 30 tag írásbeli indokolt kérelmére. A rendes közgyülés határozatképességét, valamint a hatáskört megállapító szabályok a rendkívüli közgyülésre is alkalmazandók.

A szavazás

20. §. Szavazni csak személyesen lehet. A közgyülésen szavazó lapokkal titkosan szavaznak. E célból az elnök egy vagy több szavazatszedő bizottságot küld ki. A választmány ülésein a szavazás nyilvános. Négy szavazó kérelmére azonban titkos szavazás rendelendő el.

X. Fejezet.

21. §. Általános határozatok:

a) Az egyesület levelezéseit a titkár irja alá. Az egyesület anyagi érdekeit érintő utalványok

vagy átiratok az elnök által is aláírandók. A közgyűlés és a választmányi ülések jegyzőkönyveit az elnök, a titkár és két hitelesítő tag írja alá.

b) Minden pénzösszeg – kivéve a folyó kiadások fedezésére szükséges forgalmi tőkét, – mely 120000 K-nál nagyobb nem lehet, gyümölcsöztetőleg helyezendő el.

c) Az egyesületi ügyek intézése körül felmerülő összes kiadások az egyesület pénztárából folyósíttatnak.

d) Minden tag köteles lakása pontos címét és annak megváltoztatását az egyesület irodájának azonnal bejelenteni.

22. §. Az egyesület feloszlatását csak a belügyminiszter mondhatja ki. Amennyiben az egyesület a nemzeti és keresztény alapról letérne. Ha az egyesület feloszlik, vagyona a székesfőváros tanácsának adandó át, hogy az gyümölcsözőleg kezelje és az esetben, ha egy hasonló keresztény magyar cigányzenészek egyesülete alakul, akkor ezen új egyesületnek adja ki abból a célból, hogy ezen összeget a magyar cigányzenészek anyagi és erkölcsi céljainak előmozdítására használja, megjegyezvén, hogy ez az új egyesület is köteles ugyanezt az intézkedést alapszabályaiban felvenni. Ha azonban 15 éven belül ily irányú egyesület nem alakul, úgy a székesfőváros tanácsa a meglevő vagyonból zenészalapítványt létesítsen és ennek kamataiból évente minél több munkaképtelen magyar cigányzenész segélyben részesüljön.

A helyi csoportok

23. §. A választmány azokon a helyeken, ahol legalább 30 tag van, helyi csoportot alakít. A helyi csoport külön választ vezetőséget, mely 9 tag mellett áll: 1 elnök, 1 alelnök, 1 titkár, 1 pénztáros, 1 jegyző, 1 ellenőr, 3 választmányi tag és 2 póttag. A helyi csoport vezetősége a tagok számaránya szerint növekszik. A tisztikar azonban 15 tagnál többől nem állhat. Ha 30 tagnál kevesebb van, egy megbízottat választanak, hogy a központtal az érintkezést fenntartsa és a tagok dolgait intézze.

24. §. A helyi csoport ügyeit ennek vezetősége intézi, a központi választmány által elfogadott ügyrend értelmében. Ha valamely tisztviselő szabálytalanságot követ el, az elnök felfüggesztheti, esetleg újat választhat, tartozik ezt azonban a legközelebbi ülésen bejelenteni.

25. §. A helyi csoportok pénztárosai havonként kötelesek a központnak elszámolni a bevételekről és a kiadásokról. A számadást az ellenőrök átvizsgálják és ellenőrzik.

26. §. Központi választmánynak jogá-

[---]

29. §. A helyi csoport tagdíjjövedelmük 80 %-át a központi pénztárnak havonta tartoznak beszolgáltatni, melyből a központ az összes kedvezményeket nyújtsa a tagoknak, nevezetesen a segélyeket. A fenmaradt 20 % az adományokból, mulatságokból befolyó összegek a helyi csoport jövedelmét képezik. Ebből fedezi a helyi csoport ügykezelési költségeit.

XI. Fejezet.

30. §. Azokban az esetekben, ha az egyesület az alapszabályokban előírt célját és eljárását be nem tartja, hatáskörét túllépi, államellenes működést fejt ki, a közbiztonság és a közrend ellen súlyos vétséget követ el, vagy a vagyoni érdekeit veszélyezteti, a m. kir. belügyminiszter ellene vizsgálatot rendelhet el, működésétől felfüggesztheti és végleg fel is oszlathatja.

Elfogadtatott a Magyar Cigányzenészek Országos Egyesületének 1923. augusztus hó 14-én megtartott közgyülésén.

Rácz Zsiga sk.,
főtitkár

Füredy F. Fábián sk.,
h. elnök

(P. H.)

Szalay György sk.,
h. titkár

Lázár György sk.,
alelnök

Hitelesítő tagok:

Torma Gyula sk.,

Banyák Ferenc sk.

M. kir. belügyminiszter.

Szám: 147173/1923. B. M. VIII.

Látta m(agyar) kir(ályi) belügyminiszter azzal a megjegyzéssel, hogy a 27. §. Első részének helyes értelme a következő: A központi választmánynak jogában áll a helyi csoport feloszlatását kérni a m. kir. belügyminiszternél, ha a helyi csoport az egyesület céljaival ellentétes működést fejt ki s megszegi az alapszabályokat.

Budapest, 1923. évi szeptember hó 14-én.

A miniszter rendeletéből:

Pánti s. k.
min(iszteri) tanácsos.

(P. H.)

Bács-Kiskun Megyei Önkormányzat Levéltára. IV. 1939. 15. Kecskeméti egyesületek alapszabályainak gyűjteménye

Az iratból a [---] jellel jelzett helyeken egy-egy oldal hiányzik.

100.

1925.

A Magyar Cigányzenészek Országos Egyesülete kecskeméti csoportjának megalakulására vonatkozó iratok.

100.1.

Az alapító tagok névjegyzéke.

Magyar Cigányzenészek Országos Egyesületének kecskeméti helyi csoport alapítóinak névsora:

1./	Gondi Gyula	segéd primás	Kecskemét	Körösi ucca	42 szám.
2./	Bari István	cimbalmos	„	Kőrösi hegy	100
3./	Német Ágoston	kisbőgős	„	Epreskert u	11
4./	Farkas Burai István	nagybőgős	„	Zsinor ucca	52
5./	Oláh János	nagybőgős	„	Cigányváros	282
6./	Tonté Mihály	cimbalmos	„	Zsinor ucca	52
7./	Oláh Gyula	nagybőgős	„	Cigányváros	282
8./	Babos Dezső	primás	„	Battyán ucca	30
9./	Bogdán Ignátz	brácsás	„	Fehér ucca	18
10./	Német János	cimbalmos	„	Fehér ucca	18
11./	Nyila István	terc primás	„	Bem ucca	2
12./	Farkas Károly	primás	„	Beretvás szálloda	
13./	Bogácsi Ignátz	cimbalmos	„	Cigányváros	313
14./	Bogácsi Menyhért	cimbalmos	„	Zöldfa ucca	46
15./	Ifj. Onodi Mihály	primás	„	Cigányváros	288
16./	Bogácsi Mihály	primás	„	Erzsébet körut	4
17./	Onodi Ferenc	klárnétos	„	Erzsébet körut	46
18./	aradi Farkas Sándor	primás	„	Bocskay ucca	11
19./	Suki József	cimbalmos	„	Cigányváros	258
20./	Rácz István	primás	„	Cigányváros	311
21./	Farkas László	primás	„	Zöldfa ucca	56
22./	Zsákai László	primás	„	László Károly u	18
23./	Kovács Árpád	kisbőgős	„	Fráter ucca	13
24./	Erdélyi Antal	nagybőgős	„	Fehér ucca	18

25./	Farkas Burai János	kontrás	„	Sarkantyu u	16
26./	Rácz Dénes	kisbőgős	„	Fráter ucca	13
27./	Bóbán Ambrus	prímás	„	Zsinor ucca	46
28./	Bogácsi Pál	kontrás	„	Zsinor ucca	46
29./	Bóbán János	kontrás	„	Cigányváros	344
30./	Bóbán Mihály	nagybőgős	„	Cigányváros	297
31./	Oláh István	brácsás	„	Cigányváros	256
32./	Fehér László	brácsás	„	Zsinor ucca	70
33./	Dorogi István	kontrás	„	Cigányváros	262
34./	Károly Gyula	kontrás	„	Fráter ucca	13
35./	Bokró István	brácsás	„	Fehér ucca	18

Zsákai Laci
elnök

Bogdán Ignácz
alelnök

Bogácsi Ignátz
titkár

100.2.

1925. február 16. Kecskemét.

Az alakuló ülés jegyzőkönyve és az országos egyesület ellenjegyzése.

J e g y z ő k ö n y v

Felvétetett Kecskeméten 1925 évi február hó 16án délután 3 órakor a Homok kávéház éttermében a Magyar Cigányzenészek Országos Egyesületének kecskeméti helyi csoportjának alakuló közgyűléséről.

J e l e n v a n n a k :

Dombi István a köponti választmány kiküldötte, Gondi Gyula segéd prímás, Bari István cimbalmos, Német Ágoston kisbőgős, Farkas Burai István nagybőgős, Oláh János nagybőgős, Tonté Mihály cimbalmos, Oláh Gyula nagybőgős, Babos Dezső prímás, Bogdán Ignátz brácsás, Német János cimbalmos, Nyilas István terc prímás, Farkas Károly prímás, Bogácsi Ignátz cimbalmos, Bogácsi Menyhért cimbalmos, ifj. Onodi Mihály prímás, Bogácsi Mihály prímás, Onodi Ferenc klarnétos, aradi Farkas Sándor prímás, Suki József cimbalmos, Rácz István prímás, Farkas László prímás, Zsákai László prímás, Kovács Árpád kisbőgős, Erdélyi Antal nagybőgős, Farkas Burai János kontrás, Rácz Dénes kisbőgős, Bóbán Ambrus prímás, Bogácsi Pál kontrás, Bóbán János kontrás, Bóbán Mihály nagybőgős, Oláh István brácsás, Fehér László brácsás, Dorogi Itván kontrás, Károly Gyula kontrás, Bokró István brácsás

Az alakuló közgyűlés előtt Zsákai László, aradi Farkas Sándor, Babos Dezső és Bogácsi Mihály a szervező bizottság megbízásából felkérik Dombi Istvánt a központi választmány tagját, hogy a korelnökséget vállalja el és az alakuló közgyűlést vezesse. Dombi István a megbízást elfogadja, helyét elfoglalva az alakuló közgyűlést megnyitja. A jegyzőkönyv vezetésére Nyilas István terc primást és a jegyzőkönyv hitelesítésére Kovács Árpád kisbőgőst és Erdélyi Antal nagybőgőst kéri fel. Üdvözli a megjelenteket. Részletesen fejtegeti és ismerteti az alakuló közgyűléssel a helyi csoport megalakulásának fontosságát. Ezekután ismerteti a Magyar Cigányzenészek Országos Egyesületének alapszabályait, majd arra tér át, hogy a Magyar Cigányzenészeket milyen cél vitte rá arra, hogy az Országos Egyesületbe szervezkedjenek. Előadja, hogy a cél az volt, hogy a nem hivatásos zenészeknek, valamint a külföldről bejövő zenészeknek Magyarországon való működésüket megakadályozzák. Végül köszönetet mond a nagyméltóságú Belügyminiszter Urnak, hogy ezen egyesület megalakulásához hozzá járult és hogy a magyar ci-

gányzenészek zavartalan működését és a jobb munkaviszonyok elérését és ezzel a magyar cigányzenészek boldogulását fokozatosabban lehetővé tette.

Ezután a korelnök indítványozza, hogy a leendő tisztikar jelölésére egy kandidáló bizottság küldessék ki.

Az alakuló közgyűlés a kandidáló bizottságot a következőképpen alakítja meg. Kiküldettek: Bogácsi Ignátz, Bari István, Erdélyi Endre, Rácz István. A kandidáló bizottság jelölése után korelnök felkéri a kandidáló bizottságot, hogy a jelölések megejtése végett vonuljon vissza. A jelölés időtartamára az alakuló közgyűlést felfüggeszti.

A kandidáló bizottság rövid tanácskozás után bevonul és Bogácsi Ignátz jelenti, hogy a jelölést a kiküldött bizottság végrehajtotta.

A korelnök a közgyűlést újból megnyitja és felkéri Bogácsi Ignátz bizottsági tagot, hogy a megválasztásokra vonatkozólag a kandidáló bizottság javaslatát tegye meg.

Bogácsi Ignátz a kandidáló bizottság nevében kijelenti, hogy a bizottság a jelölést a legmesszebb menő körültekintéssel és a legjobb akarattal hajtotta végre. Kéri a közgyűlést, hogy a bizottság jelölését egyhangulag fogadja el. Felolvassa a jelöltek névsorát. A közgyülés a kandidáló bizottság jelölését egyhangulag elfogadja és a tisztikart a következőképpen alakítja meg:

Elnök: Zsákai László
Alelnök: Bogdán Ignátz
Titkár: Bogácsi Ignátz
Pénztáros: Bari István
Jegyző: Bogácsi Menyhért
Ellenőr: Bogácsi Mihály

Választmányi tagok: Babos Dezső, Gondi Gyula, ifj. Onodi Mihály.

Póttagok: Bóbán Mihály, Bóbán Ambrus.

A tisztikar megválasztása után Zsákai László elnök emelkedik szólásra és úgy a maga, mint a most megválasztott tisztikar nevében meleg szavakkal mond köszönetet a közgyűlés által irántuk megnyilvánult bizalomért. Igéretet tesz, hogy a most megalakult helyi csoport felvirágoztatásában lelkiismeretesen fog dolgozni. Egyben kéri a helyi csoport minden tagját, hogy az eddig megnyilvánult buzgalommal és kitartással dolgozzanak tovább. Ezután az elnök indítványozza, hogy a közgyűlés határozatilag mondja ki a helyi csoport megalakulását és a budapesti központhoz való csatlakozását. A közgyűlés az indítványt egyhangulag elfogadja. Az elnök felteszi a kérdést, hogy van e a tagok közül valakinek indítványa? Indítvány nem tétetett és több tárgy nem lévén, elnök a közgyűlést bezárja.

Kecskemét, 1925. február hó 16án

Bogácsi Menyhért
jegyző

Zsákai Laci
elnök

Kovács Árpád
hitelesítő

Nyilas István
hitelesítő

320./1925.

A nagyméltóságú m(agyar) kir(ályi) belügyminiszter Ur 147.173/1923. B.M. VIII. rendeletével jóváhagyott módosított alapszabályaink 23. és következő szakaszai alapján kecskeméti helyi csoportunk /Magyar Cigányzenészek Országos Egyesülete Helyi Csoportja címmel/ e jegyzőkönyv értelmében történt megalakulásához hozzájárulunk és beleegyezésünket adjuk, hogy az illetékes hatóságok engedélyével folytatandó működését megkezdhesse.

Budapest. 1925. február 24.

Kozák Gábor
elnök

főtitkár

100.3.

1925. március 11. Kecskemét.

Az egyesület bejegyzése a polgármesteri hivatalnál.

8318

--------sz.

1925

Tárgy: A magyar cigányzenészek országos egyesülete kecskeméti helyi csoportjának megalakulása.

H.

Zsákai László kecskeméti, László Károly utca 18 szám alatti lakos bejelenti, hogy a Magyar Cigányzenészek Országos Egyesülete kecskeméti helyi csoportja alakuló gyűlését megtartotta s miután a csoport a m.kir. belügyminiszter úr 147. 173/1923. B.M. számu rendeletével jóváhagyatott, alapszabályok keretein belül működését megkezdeni kívánja, mint a helyi csoport elnöke kéri ezen bejelentés tudomásul vételét.

Miután a bejelentés a 77.000/1922. B.M. VII.a. szám alatt kelt körrendeletben megkívánt módon történt, azt a Magyar Cigányzenészek Országos Egyesületének alapszabályaiban megjelölt célokra való tekintettel, tudomásul veszem s egyben az alakuló közgyűlés jegyzőkönyvét hivatalos záradékkal ellátni, a csatolt jegyzőkönyvi másolatok, tagnévsorok és alapszabályok egy-egy példányát a m.kir. belügyminiszter urhoz felterjeszteni, a m.kir. állami rendőrség kecskeméti kapitányságnak, illetve a városi levéltári hivatalnak pedig megőrzés végett kiadatni s végül az egyesületi könyvbe a következő adatokat feljegyezni rendelem:

a./ az egyesület címe: Magyar Cigányzenészek Országos Egyesülete kecskeméti helyi csoportja,

b./ keletkezési ideje: 1925 év,

c./ székhelye: Kecskemét,

d./ tisztikara és választmánya: elnök Zsákai László, alelnök Bogdán Ignác, titkár Bogácsi Ignác, pénztáros Bari István, jegyző Bogácsi Menyhért, ellenőr Bogácsi Mihály, választmányi tagok Babos Dezső, Gondi Gyula, ifj. Onodi Mihály, választmányi póttagok Bóbán Mihály, Bóbán Ambrus,

e./ tagok száma: 35,

f./ az alapszabályokat láttamozó főfelügyeleti hatóság megnevezése s az engedély száma: m.kir. Belügyminiszer 147. 173/1923. B.M. VIII. számú rendelet.

A jegyzőkönyvre vezetendő hivatalos záradék szövege: A Magyar Cigányzenészek Országos Egyesülete kecskeméti helyi csoportjának megalakulása Kecskemét t(örvény)h(atósági) Város polgármesterének 8318/1925. számú határozatával tudomásul vétetett.

Erről dr. Holosnyai Ambrus ügyvéd a záradékot közgyűlési jegyzőkönyv kiadásával, dr. Liszka Béla aljegyző az egyesületi könyvben való feljegyzés útján leendő közhirrététel végett, a levéltári hivatal és a m.kir. állami rendőrség kecskeméti kapitánysága, mint az ellenőrzés gyakorlására hivatott hatóság, – utóbbi kettő a jegyzőkönyvi másolatok, tagnévsorok és alapszabályok egy-egy példányának kiadásával, hivatalos kiadványon értesítendő, a m.kir. belügyminiszter urhoz pedig 1.felzet, 1.példány jegyzőkönyvi másolat, 1.példány tagnévsor és 1.példány alapszabály csatolása mellett felterjesztés intézendő.

Kecskeméten, 1925. évi márczius hó 11.ik napján.

h. polgármester.

Bács-Kiskun Megyei Önkormányzat Levéltára. IV. 1939. 15. Kecskeméti egyesületek alapszabályainak gyűjteménye.

101.
1927.
Nyári Józsefné hadisegély iránti kérelmének iratai.

101.1.
[1927]
Nyári Józsefné kérelme a népjóléti miniszterhez.

Nagyméltóságu m. kir. Népjóléti Miniszter Úr,
Kegyelmes Uram!

Alulirott özv. Nyári Józsefné szül: Palló Terézia napszámos-asszony, seregélyesi lakos a legmélyebb tisztelettel azon alázatos kéréssel járulok a Nagyméltóságu m(agyar) kir(ályi) Népjóléti Miniszter Urhoz, Kegyelmes Uramhoz, hogy részemre hadi-segélyt kiutalni méltóztassék.

Kérésem indoklásául legyen szabad felhoznom a következőket: Férjem 1924. március 21. napján elhalt Gárdonyban s én magamra maradtam 3 kiskoru gyermekemmel, 3 nagyobb gyermekem házon kivül van, kik nekem semmi segélyt adni nem tudnak, saját maguk eltartására is alig elég keresetük. 7.-ik gyermekem, aki most már nagyobb volna és segithetne rajtam: Nyári Károly 1915-ben bevonult katonának a 69. gy(alog) ezredbe és hősi halált halt.

Az A./.a. csatolt községi-szegénységi bizonyitvány tanusitja, hogy teljesen vagyontalan vagyok, semmi ingó, sem ingatlan vagyonom nincs. De igazolja egyben azt is, hogy Károly fiamnak a háboruban történt elhalálozása folytán teljesen támasz nélkül vagyok nagy szegénységemben és nyomoruságomban. Két kezem munkája után, leginkább mosásból tartom fenn magamat és három kiskoru gyermekemet, kik közül: M á r i a 11 éves, J u l i a n n a 10 éves, I s t v á n 8 éves. Bár éjjelt-nappallá téve dolgozom, éppen csak a legszükösebb kenyeret tudom előteremteni, ruházásukra képtelen vagyok. Ha meg előrehaladott korom és betegségem miatt munkába menni nem tudok, velem együtt éheznek serdületlen gyermekeim. Nap-nap után kapom az intőt és a felszólitást, hogy járassam gyermekeimet iskolába, de ruha és cipő hiánya miatt ebbeli kötelességemnek megfelelni nem tudok, mely körülményt – szükség esetén – ugyancsak a községi elöljárósággal igazolni fogom.

B./ és C./ alatt bemutatom Fejérvármegye Árvaszékének 1925. május 11. kelettel kiállitott „Véghatározat"-t és „Rendelvényét", melyben kiskoru gyermekeim természetes és törvényes gyámjául rendel ki s ebbeli minőségemben megerősit. K á r o l y fiam már akkor nagykoru volt, ezért nem szerepel az itt bemutatott iratokban.

Mindezek előadása után mély tisztelettel megismétlem hadisegély kiutalása iránt fentebb előterjesztett kérésemet és maradok Nagyméltóságu m. kir. Népjóléti Miniszter Urnak, Kegyelmes Uramnak alázatos szolgája:

Özv. N y á r i J ó z s e f n é
szül: Palló Terézia

101.2.
1927. március 4. Seregélyes.
Nyári Józsefné szegénységi bizonyítványa.

B 44
1927

Seregélyes község elöljárósága

Szegénységi bizonyitvány

Alulirott községi elöljárók bizonyitjuk, hogy özv. Nyári Józsefné szül. Palló Terézia seregélyesi lakosnő, teljesen vagyontalan, sem ingó, sem ingatlan vagyona nincsen. Nevezettet háborúban

elhalt Károly nevű fia tartotta el, azóta támasz nélkül maradt. Három kiskoru gyermeke van: Nyári Mária 11 éves, Julianna 10 éves, és István 8 éves akiknek eltartásáról kell gondoskodnia.

Seregélyes, 1927 márc 4.

[---][a] Madarász István
főj(egy)ző [P.H.] biró

Fejér Megyei Levéltár. IV. B. 417. Székesfehérvári járás főszolgabírójának iratai 60. Hadirokkantak, hadiözvegyek 1918–1930.
A kérelemben említett véghatározat és rendelvény közlésétől eltekintettem, mert nem tartalmaz további érdemi információkat. A gyámságról az 1877. évi XX. törvénycikk alapján rendelkeztek.
A kérelem borítóján az írógéppel írt címzés után kézzel írva: *A kérés teljesitését melegen ajánlom és kérem [---][b] András orsz. gyűl. képviselő.*

Jegyzet:
a olvashatatlan aláírás
b elmosódás miatt olvashatatlan név

102.
1937. június 30. Csávoly.
Kimutatás a Csávolyban élő cigányokról.

Kimutatás
Csávoly község területén élő cigányokról.

F. sz.	Név.	Kora.	Nem.	Foglalkozás.	Egészségi állapota.	Mióta lakik jelenlegi helyén.
1.	Csuraj Alajos	34	férfi	fuvaros	egészséges	1934. XII. 1.
2.	Csuraj Teréz	34	nő	napszámos	egészséges	1934. XII. 1.
3.	Csuraj Rozsi	14	nő	napszámos	egészséges	1934. XII. 1.
4.	Csuraj Emil	11	férfi	tanuló	egészséges	1934. XII. 1.
5.	Csuraj Miklós	11	férfi	tanuló	egészséges	1934. XII. 1.
6.	Csuraj Antal	7	férfi	tanuló	egészséges	1934. XII. 1.
7.	Csuraj Regina	5	nő		egészséges	1934. XII. 1.
8.	Csuraj Mária	3	nő		egészséges	1934. XII. 1.
9.	Csuraj Irén	1 ½	nő		egészséges	1934. XII. 1.
10.	Lakatos Márton	36	férfi	napszámos	egészséges	1935. VI. 20.
11.	Sztolyka Etel	41	nő	napszámos	fájós lábú	1936. IX. 15.
12.	Moldovány István	66	férfi	elaggott	beteges	1911
13.	Kolompár Aranka	46	nő		egészséges	1919

Csávoly, 1937. évi junius hó 30-án.

[---][a]
főjegyző

Bács-Kiskun Megyei Önkormányzat Levéltára. V. 314. 71. doboz.
Az irat borítóján: *Nyilvántartás a Csávoly községben letelepült cigányokról.*

Jegyzet:
a olvashatatlan aláírás

103.

1939. január 26. Szentes.

Szentes város határozata a nyomortelepekről.

K i v o n a t

Szentes megyei város képviselőtestületének 1939. évi január hó 26. napján tartott rendes közgyűlése jegyzőkönyvéből

24/kgy.
---------- 1939. szám
1014/kig.

Olvastatott Kátai Pál Imre városi képviselő 1014/1939. szám alatt iktatott indítványa.

„Alulírott városi képviselő f(olyó) hó 26-i városi közgyülésre tisztelettel az alábbi indítványt terjesztem elő:

Tisztelettel indítványozom, hogy a város találjon módot és alkalmat arra, hogy a Sopron utcai és a Berekhát 4 sz. a. nyomortanyák közegészségügyi és erkölcsi szempontból megszüntettessenek.

Javaslatomat és indokaimat szóval fogom előterjeszteni.

Tisztelettel: Kátai Pál Imre városi képviselő."

H a t á r o z a t

A képviselőtestület az indítványt tárgyalásra elfogadja.

Kátai Pál Imre: indítványát megokolja.

Tekintetes Képviselőtestület ! Nagyságos Polgármester Úr !

Amikor a tiszteletreméltó mai kormányzati rendszerünk egymásután hozza napirendre és valósítja meg azokat a szociális reformokat, amelyekre népünknek feltétlenül szüksége van, hogy egy ujabb ezerév alapjait megvessük a jövendő magyarság, fajtestvéreink számára. Ezen körülmények késztettek arra, hogy indítványomat megtegyem. Szentes városában két olyan kirivó eset van, amely nem épen dicséretre méltó, sőt ellenkezőleg, elitélendő dolog, amelyen feltétlenül segítenünk kell. A Sopron utcai viszonyokat és a Berekhát 4 szám alatt levő nyomortanyákat akarom most szóvá tenni és arra kérni a Nagyságos Polgármester Urat, és tisztelt képviselőtársaimat, hogy vegyék komolyan ezeknek a nyomorba jutott munkás magyar testvéreinknek az ügyét. Őszintén szólva szégyene a városnak a Sopron utcában és a Berekhát 4 szám alatt levő állapotok. Mindkét hely olyan helyen fekszik, ahol az idejövő idegeneknek és vidékieknek mindjárt szemébe ötlik ez a visszás állapot. Ezen a visszaállapoton városszépészeti és városrendészeti szempontból 100 %-ban tudunk segíteni akkor, ha ezen nyomortanyákat áthelyezzük olyan helyre, ahol ezek nem lesznek szembetünők mindjárt, mihelyt egy idegen idejön és közegészségügyi szempontból is tudunk találni olyan helyet számukra, ahol nem önti ki őket évenként kétszer és háromszor az árvíz, és ki tudjuk emelni őket egy mélyen fekvő, mocsaras, büzös helyről és el tudjuk ezeket a magyar munkás testvéreinket különíteni a cigányoktól. Természetes dolog, hogy a végleges és leghelyesebb megoldás az lenne, ha ezen magyar testvéreink számára megfelelő helyen, megfelelő lakásokat tudnánk építtetni. De tudom, hogy erre jelenleg nincs fedezet. De nem várhatunk a kérdés megoldásával most már egy percig sem. Városszépészeti és rendészeti szempontból már most meg lehet oldani a kérdést 100 %-ban azzal, hogy másik helyre telepitsük őket. Erkölcsi és egészségügyi szempontból pedig szintén meg tudjuk oldani legalább 50 %-ban a kérdést ugy, hogy ebből a gödörből kiemeljük őket egy egészségesebb helyre, ahol már tulzsúfoltságot is meg lehet szüntetni azáltal, hogy 100 négyszögöl területen egy család épitkezhetik. Ezen családok felülépítményeinek áthelyezésével kapcsolatban pedig esetleg szó lehetne arról, hogy egy egy család az inségalapból 50–50 pengő átépítési segélyt kapna. Az inségalapból ilyen módon igénybe veendő cca. 10.000 P. igénybevételére pedig a város vezetősége engedélyt kérne a minisztériumtól, attól, ahol egész biztosan kellőképpen alátámasztva a kérelmet, nem zárkóznának el a kérelem teljesítése elöl.

A város pedig a bánomháti temető környékén biztositana ezen családok számára családonként 100 négyszögölnyi területet, évi néhány pengő tulajdonjog elismerési dij ellenében.

Nagyságos Polgármester Úr! Tekintetes Képviselőtestület! Ne zárkózzunk el a kérelemnek, illetve inditványomnak ilyen módon való teljesitése elől. Emelkedjünk már egyszer szociális magaslatra és adjunk, amit szegény tehetségünkhöz képest adni tudunk. Tudom, hogy ez végleges megoldás nem lehet, de a végleges megoldásig is meg kell ezen átmeneti állapotot teremtenünk és gondoljunk arra a sok, sok gyermekes családra, ahol a tüdővész és még sok más betegség szedi a magyar faj pusztulására áldozatait. A végleges, egészségesebb megoldás pedig még egész biztosan késni fog öt-hat évig, vagy talán még tovább is. Mennyi, de mennyi embert meg tudunk menteni ezen idő alatt is a gyilkos kórtól. Ez pedig keresztény emberi kötelességünk. Ezek után nem hinném, hogy akadna itt valaki, aki ezen szociális megoldás elől elzárkózna, vagy gáncsoskodásával késleltetné az ügyet.

Tisztelettel inditványozom tehát, hogy mondja ki a képviselőtestület, hogy a Sopron utcai és Berekhát 4 szám alatti állapotokat 1939. évi szeptember 1. napjáig megszünteti, a Sopron utcában rendes házhelyeket létesit és ezeket eladás utján értékesiti a város, a Berekhát 4. szám alatti helyet pedig egyelőre még az ősz folyamán be fogja fásitani. Ezen két helyen lakók számára pedig a bánomháti temető környékén, családonként 100 négyszögölnyi területet biztosit, ahol ezen területen felépitik az odahelyezettek a maguk kis lakását s mikor már legalább is félig felépitették kis hajlékukat, azon esetben mindenegyes család 50–50 pengő épitési segélyt kap és ezen épitési segélyt a város az idei inségakcióból fogja fedezni és az áttelepitési munkálatokat a város legkésőbb folyó évi május hó 1 napjával megkezdi.

Tisztelettel kérem inditványom elfogadását."

Elnöklő polgármester igaza van az inditványt tévő képviselő-urnak, a nyomortanyákat meg kell szüntetni, sajnos, hogy erre nincs anyagi fedezet. Illetékes helyen eljárt ebben az ügyben, azonban más helyre való áttelepitéssel és ugyancsak putrik épitésével nem lehet ezt a kérdést megoldani. Azt veszélyesnek tartaná, hogy a képviselőtestület kimondja, hogy már az év szeptember 1 napjáig megszünteti a nyomortanyákat, mert nem volna mód azt végrehajtani. A szociálpolitikai tanácsnak tett is előterjesztést már ebben az ügyben és ez a tanács is ezt a megoldási módot találja alkalmasnak. Ebbe kell belekapcsolódnia Szentes városának.

Inditványozza, hogy most térjen napirendre a képviselőtestület, de utasitsa a polgármestert, hogy mihelyt mód lesz reá terjesszen ez ügyben javaslatot a képviselőtestület elé.

Kátai Pál Imre: hozzájárul a polgármester inditványához.

Határozat.

A képviselőtestület egyhangulag hozott határozattal elfogadja a polgármester inditványát a Kátai Pál Imre inditványa felett napirendre tér, de utasitja a polgármestert, hogy a Sopron utcai és Berekhát 4 szám alatti nyomortanyák megszüntetése iránt, mihelyt a telepités, vagy a házhelyakciók során arra mód nyilik, terjesszen javaslatot a képviselőtestület elé.

Erről polgármester, mérnöki hivatal értesitendő.

Kmft.

Szentes, 1939. március hó 1. napján

Jegyezte és kiadta
Főjegyző

Csongrád Megyei Levéltár Szentesi Levéltára. Szentes város tanácsának iratai 1014/1939.

104.

1939. június 17. Heves.

A hevesi járás főszolgabírájának jelentése a cigányrazzia végrehajtásáról.

A hevesi járás főszolgabírájától. Tárgy: Kóbor cigányok ellenőrzése.

2453/1939. Rendelet száma: 10.415/a. 1939.

Méltóságos A l i s p á n U r !

Eger.

Tisztelettel jelentem, hogy a folyó év junius hó 9.-én megtartott cigányrazzia alkalmával a tarnamérai csendőrörs Tarnaőrs községben talált egy 31 tagból álló cigánykaravánt. A karaván tagjai jórészt asszonyokból és apró gyermekekből állottak és három családhoz tartoztak. A három családfő névszerint Nyerlusz György, Kanalas György és Nyerlusz Mihály községi előljárósági bizonyitvánnyal igazolták, hogy nyirlugosi lakosok és teknővájással foglalkoznak s ilyen munkák keresése végett vándorolnak az ország különböző részében. Nevezettek egyéb személyi okmányaik felmutatásával személyazonosságukat kétségtelenül igazolták, másrészt mivel nevezettek semmiféle büntetendő cselekményt nem követtek el, ellenük az eljárás megindítását mellőztem és valamennyiüket szabadon bocsájtottam.

Járásom többi községeiben kóbor ciágányok nem tartózkodtak.

Heves, 1939. évi junius hó 17.-én.

[---][a]
főszolgabiró.

Heves Megyei Levéltár. IV. 404. a. Heves vármegye alispánjának iratai. 656. doboz. 933/1942. sz.
Az alispán a 257.000/1928. B.M. rendelet alapján 1939. május 23-án rendelte el a cigányrazziát június 9. reggel 6 órára.

Jegyzet:
a olvashatatlan aláírás

105.

1939. július 15. Eger.

Heves vármegye törvényhatósági bizottsága kisgyűlésének határozata.

Heves vármegye törvényhatósági bizottságának kisgyülésétől.

491/kisgy. 5301/a. 1939.

Hatvan község képviselőtestülete 1938. évi április hó 12. napján 58/kgy. 1938.-506/1939. szám alatt hozott véghatározatában kimondja, hogy a község a belterületeken fekvő cigánytelepet kitelepiti és ezt a község tulajdonát képező delelői földeken helyezi el. Kimondja továbbá, hogy ott mindazok, akiknek ma is házuk van és akikkel jelenlegi házukra vonatkozólag békés uton meg állapodni, 75 négyszögölön egy-egyszoba-konyhás házat épit és e házakat a tényleges épitési költség 75 %-a értékében teljes tuljadonjoggal mindazoknak átadja, akik készpénzben, vagy a megváltott házuk árából 250 P-t lefizetnek s a még hiányzó összeget a község

közbenjöttével elsőhelyi bekebelezés mellett valamelyik pénzintézettől kölcsön veszik és ebből a teljes összeget a községnek megfizetik. Akikkel pedig nem tud megegyezni, azok terhére kéri a kisajátitási jog megadását. Kimondja továbbá, hogy e terv végre hajtására 3 egymásután következő év költségvetésében 8300–8300 P. előirányzatot vesz fel oly módon, hogy ebből 4300 P. első sorban az inségköltségvetésben biztositandó. Kimondja még, hogy amennyiben a kisajátitás a község részére engedélyeztetik, 4 ház már 1938. évben felépitendő, amelynek fedezete az 1938. évi inségköltségvetésben még biztositva van.

E véghatározatot Heves vármegye t(örvény)h(atósági) bizottságának kisgyülése az 1929. XXX. t.c. 35. §-a alapján felülvizsgálta és a következő

V é g h a t á r o z a t o t

hozta:

A kisgyülés a Hatvan község képviselőtestületének idézett véghatározatát elvben jóváhagyja.

M e g o k o l á s .

A község határozata feljelentési és közegészségügyi szempontból igen nagy horderejü kérdést akar megoldani. A szükséges összeg biztositását Hatvan község előnyös anyagi helyzete lehetővé teszi. Az inségköltségvetésben biztositandó 4300 P levonása után u. is a községet mindössze évi 4000 P. terhelné, ami nem egészen 2 %-os pótadónak felel meg. Ha az inségjárulék kivetése esetleg nem engedélyeztetnék; a 8300 P. is mindössze 4 %-os pótadóemelést jelent. A szükséglet még igy is beilleszthető az 50 %-os pótadó-keretbe. A határozat jóváhagyásának pénzügyi akadálya tehát nem lenne, azonban amig a kisajátitás nem engedélyeztetik és a község e határozattal kapcsolatos teljes mértékü szükségletet nem ismeri, s amig ugy a költségekre és az épitkezésre vonatkozó minden körülmény nem tisztázódik, és a képviselőtestület ezek ismeretében a részletekre kiterjedően nem határoz, addig ezt a határozatot érdemben elbirálni nem lehet. A határozat ezért csak elvben volt jóváhagyható.-

Erről a kisgyülés a hatvani járás főszolgabiráját 593/1939. sz. jelentésével beterjesztett ügyiratok visszaküldése mellett tudomásulvétel és további eljárás végett értesiteni rendeli. E véghatározat Hatvan községben a szokásos módon közhirré teendő azzal a figyelmeztetéssel, hogy a közhirrététel ideje alatt a községi előljáróságnál a m(agyar) kir(ályi) Belügyminiszter Urhoz cimzett felülvizsgálati kérelmet lehet előterjeszteni.

Kelt Egerben, Heves vármegye törvényhatósági bizottságának 1939. évi julius hó 15-napján tartott rendes havi kisgyülésében.

Jegyzette:
[---][a]
v(ár)m(egyei) főjegyző.

Heves Megyei Levéltár. IV. 402. b. 115. köt. 491/kisgy. 5301/a. 1939.

Jegyzet:
a olvashatatlan aláírás

106.

1939. november. Kassa.

Móricz József esküdtbirósági elnök emlékirata a szepsi cigányok bűnperéről.

Az abaújszepsi cigányper hiteles története.
Irta: Dr. Móricz József,
a bűnper esküdtbirósági elnöke.

1927 év végén egy borzalmat keltő hir jelent meg a Kassai Ujság hasábjain. E hó <december> 29-én, Abaújszepsiben, egy járási székhelyen, Kassától alig 20 kilométernyire, az esti

órákban borzalmas kegyetlenséggel meggyilkolták a szepsii fő uccán levő üzletében Rusznyák Péter fűszerkereskedőt.

A tettes, éles fejszével egy oly rettenetes csapást mért az áldozat tarkójára, hogy a fejet, a szó-szoros értelmében kettéhasította.

Az orvosszakértők véleménye szerint a halál pillanatok alatt bekövetkezett.

A tettes, vagy tettestársak, csekély értékű árut eltulajdonítva, nyomtalanul eltűntek.

A szomorú esetet egy nyolc éves kis leány fedezte fel, aki az esti órákban zsemlét akart vásárolni a Rusznyák üzletben, de ott, az eladó helyett csak a vérbefagyott hullát találta.

A falu népét nyomban fellármázták, s pár perc alatt megjelent a helyszínen a szepsii csendőrjárőr is, Krejčy törzsőrmester vezetése alatt.

A bevezetett csendőri nyomozás pillanatnyilag semminemű adatot sem tudott kideríteni a tettesek személyére nézve.

A történelmi hűség kedvéért kötelességemnek tartom kiemelni Krejčy, cseh törzsőrmester személyét, ki egyike volt a legkiválóbb nyomozó közegeknek.

Az ő érdeme, hogy Rusznyák gyilkosai 24 órán belül hurokra kerültek, öt szepsii cigánylegény személyében.

Kiderült, hogy a szepsii cigányok egy rablóbandát szerveztek, melynek vezére az akkor 27 éves Ribár Pál volt, akitől azonban később, a nálánál jóval fiatalabb, 21 éves Filke Sándor ragadta el a vezéri pálcát.

Az elfogott cigányok töredelmes beismerésben voltak.

Elmondották, hogy a rablótámadásra már napok óta készültek. A tanácskozások a Somodi felé vezető úton levő vashíd alatt folytak le.

Első tervük az volt, hogy boldogult Szokolszky Bertalan, szepsii esperes-plébánost fogják meggyilkolni és kirabolni.

Ezen tervektől azonban elállottak, mert a kivitelt túlságosan veszélyesnek tartották, mondván, hogy a plébánián nagyon sok ember megfordul, s rajtaveszthetnének a dolgon.

Ezután Persenszky, szepsii fűszerkereskedő jött szóba.

De ezt a tervet is elejtették, számot vetve azzal, hogy Persenszky egy rettenetes erejű ember, aki fél kézzel a falhoz vág öt cigányt.

Választásuk végül is a vézna termetű Rusznyákra esett, akin aztán borzalmas tervüket végre is hajtották. A gaztett lefolyása nagyon rövid volt.

Rusznyák, fűszerüzlete mellett, zálogkölcsönökkel is foglalkozott. A leghűségesebb ügyfelei a szepsii cigányok voltak, kik, ha megszorultak, nála zálogosították el hegedüiket, vagy dunnáikat.

A cigányok nagyon jól tudták, hogy Rusznyák a zálogtárgyakat az üzletben őrzi egy nagy faládában.

A gaztett keresztülvitele pokoli módon lett kieszelve. Az esti órákban beállítottak Rusznyák üzletébe azzal az ürüggyel, hogy az egyik hegedűt akarják kiváltani.

Ruzsnyák gyanútlanul kinyitotta a ládát, s feléje hajolt, hogy a hegedűt kikeresse. Ebben a pillanatban érte őt Filke részéről, a tarkójára irányzott rettenetes fejszecsapás, mely a koponyát teljesen kettémetszette.

Azután, csekély értékű fűszerárut eltulajdonítva, mint aki dolgát jól végezte, a cigányok eltávoztak.

Az ellopott tárgyak értéke, az özvegy vallomása szerint, alig tett ki többet 20 csehszlovák koronánál.

S ezért kellett egy emberéletnek ily borzalmas véget érnie.

Krejčy, csendörtörzsőrmester a legnagyobb erélyel fogott hozzá a nyomozáshoz, s az első nyomot a már említett, nyolc esztendős kis leány adta meg, aki elmondotta, hogy az üzletbe menet látott az üzlet közelében cigányokat ólálkodni.

A nyomozás erre a cigánytábor felé irányult, óriási eredménnyel.

Az öt tettes hurokra került, a vizsgálat aktái rövidesen le lettek zárva, s minden jel arra mutatott, hogy az ügy rövidesen az esküdtbíróság elé kerül.

Igen ám, de nem úgy volt. Mert: ember tervez, Filke végez.

Filke egy szép napon jelentkezett a vizsgálóbírónál s elmondotta, hogy ő most már mindent be akar vallani.

Elmondotta, hogy a Rusznyák meggyilkolásában és kirablásában nemcsak ők a ludasok, de még más hét cigány, kik a cselekmény elkövetése idején a Rusznyák üzlet környékén őrt állottak.

Újabb hét letartóztatás, s a vizsgálat kiterjesztése.

Az újabb terheltek is teljes beismerésben voltak.

Ez a vizsgálat is már a vége felé közeledett, amikor Filke ismét egy újabb vallomással állott elő.

– Még más bün is nyomja a lelkünket! mondotta.

A Makrancpusztán mi gyilkoltuk meg a Kocserha házaspárt. S azután a lakást kifosztottuk.

Újabb letartóztatások, újabb vizsgálat. A terheltek száma immáron 18-ra emelkedett. Valamennyien beismerésben voltak.

Kocserháék, egy földhöz ragadt szegény favágó házaspár, a Makranc melletti tanyán lakott u.n. Csekaj pusztán egy nyomorúságos viskóban.

Öreg emberek voltak, és szegények bizony többet koplaltak, mint ettek.

Nyomorúságos keresményükből a makranci szövetkezetben szoktak volt bevásárolni.

A szövetkezeti üzletvezetőnek egyszerre csak feltűnt, hogy az ő hűséges és készpénzzel fizető vevői minden ok nélkül elmaradtak.

Utána akart járni a dolognak, s egy szép napon kisétált a Csekaj pusztára a Kocserha házaspár viskójához.

A viskó ajtaját tárva nyitva találta, s midőn belépett, borzalmas látvány fogadta.

Az öreg házaspár szekercével szétvágott fejjel feküdt a földön, s a hullák már feloszló állapotban voltak.

Rémülten rohant a szepsii csendőrségre, jelentendő a borzalmas esetet.

A haladéktalanul bevezetett csendőri nyomozás itt se tudott semmi nemű adatot előteremteni.

A csendőrség elöször rablógyilkosságra gondolt, de ezen feltevést hamarosan elejtették.

Ugyan ki gyilkolna meg anyagi érdekből két koldust, akiknek a rajtuk levő ruhájukon kívül a világon semmijük sem volt.

A bosszúból való gyilkosság feltevése is elesett, mert Kocserháék vallásos, jámbor emberek voltak, akik még a légynek se vétettek, s igazán senkinek se lehetett oka arra, hogy bosszúból egy ily szörnyű tettet vigyen végbe.

Most azután hurokra kerültek a tettesek.

A vizsgálat ezen ügyre is fényt derített, s már a befejezéshez közeledett.

De Filke gondoskodott róla, hogy ez meg ne történhessék.

Ismét előállott egy új vallomással, de ez a vallomás már nem bírt ténybeli alappal, mint az előző kettő.

Kihallgatásra jelentkezett a vizsgálóbírónál, s bevallotta, hogy még egy gyilkosság nyomja a lelkiismeretüket.

– Két évvel ezelőtt – mondá – Jászó mellett, a Heténypusztánál megöltünk és kifosztottunk egy koldust.

– Mi lett a hullával? – kérdezte a vizsgálóbíró.

– Hát megfőztük és megettük, felelte Filke rövid gondolkodás után.

A vizsgálóbíró annyira megdöbbent ezen a borzalmas vallomáson, hogy egyenesen a vezető ügyészhez rohant, elmondandó neki a szörnyű eseményt.

Az ügyész nyomban bekapcsolódott a vizsgálatba, amihez joga volt, Filkét elővezettette, s felszólította, hogy ismételje meg ebbeli vallomását.

És most jön a dolog pikantériája.

A kassai ügyészség élén akkoriban Martinek, cseh vezető ügyész állott. Jófejű ember, képzett jogász volt, de hihetetlen soviniszta. Szívesen megevett volna reggelire egy-egy magyar embert.

Martinek ügyész Filke vallomásának a birtokában, az esti órákban összetelefonáltatta az összes kassai újságírókat, s midőn már mind együtt voltak, bevezette őket a fogház egyik nagyobb termébe, elővezettette Filkét, s megismételtette vele az emberevésre vonatkozó vallomását.

Filke, aki egy végtelenül hiú cigánysuhanc volt, észrevette, hogy az érdeklődés központjába került, elkezdett nagyzolni. A fantáziáját sétálni engedte, s képzelhetetlen zagyvalékot mesélt össze-vissza. Részletesen elmondotta, hogyan gyilkolták meg áldozataikat, hogyan darabolták fel a hullákat, hogyan főzték meg azokat nagy kondérokban, no és a végén a nagy lakomázás pásztortűznél, tánccal egybekötve.

A jelenlevők borzadva hallgatták a szörnyű históriát, de ami a legfontosabb, elhitték.

Martinek cseh ügyész pedig gúnyosan megjegyezte:

– Íme ezt az örökséget kaptuk a magyaroktól! Emberevő cigányokat!

/A szerző megjegyzése: ördögöt kaptátok! A trianoni banditák jóvoltából elraboltátok./

Az ügyész úr bátor nyilatkozata közhírré ment, mire félhivatalos magyar körök részéről a következő válasz érkezett:

– Amig a szepsii cigányok magyar uralom alatt álltak, addig embert nem ettek, mivel a magyar közigazgatás gondoskodott róla, hogy munkaalkalmat kapjanak, s dolgozzanak. A cseh kormány azonban egyáltalán nem törődött velük, s így aztán nem csoda, hogy éhségükben emberhúsra fanyalodtak.

Az emberevés ostoba meséjét az egész világ elhitte, kivéve az szepsieket és jómagamat, ki közel egy éven át teljesítettem Szepsiben járásbírói szolgálatot.

Csirkefogók, bitangok, tolvajok voltak, később gyilkosok is lettek, az tény és való. Hogy bírói pályámon nagyon sok bosszúságom volt velük, az is igaz.

De hogy ezek az emberek embert ettek volna, azt nekem bebeszélni senki nem fogja.

A borzalmas vallomás dr. Izsóf vizsgálóbírót annyira megrázta, hogy a szó szoros értelmében belebetegedett, s kénytelen volt betegszabadságot kérni, melyet nyomban meg is kapott.

A törvényszék akkori cseh elnöke, Pitomech Hostan Alajos Martinek ügyésznek éppen az ellentéte volt. Egy unintelligens, faragatlan, teljesen tudatlan ember, aki, hogy tudatlanságát kifelé el ne árulja, egyáltalán nem tárgyalt.

Hostan elnök a vizsgálat folytatásával dr. Kreis Róbert járásbírót bízta meg, ki a járásbíróságon a végrehajtási osztály vezetője volt.

Ezzel aztán a cigányper egy csúnya kátyúba jutott.

Dr. Kreis valamikor a joggyakornokom volt, s úgy ismerem őt, mint egy kiváló, szakképzett, fáradhatatlan munkaerőt.

A végrehajtási ügyosztályban az időben évente átlag 20000 ügydarab fordult meg, melyeket mind ő intézett el.

Mostan aztán ezen óriási ügyforgalom mellé, csak úgy mellékfoglalkozás címén megkapta a cigányügyet is, amely pedig már egész embert igényelt.

Dr. Kreis, ereje minden megfeszítésével, le is vezette a vizsgálatot, mely folyton szélesebb arányokat öltött, de a vizsgálat távolról sem volt oly tökéletes, mint annak kellett volna lennie, úgy, hogy a hiányokat a főtárgyalás során kellett pótolni.

Hangsúlyozom, ez nem dr. Kreis büne, de Hostan törvényszéki elnöké, akinek halvány sejtelme sem volt az emberi munkateljesítő képesség határáról, mivelhogy ő egész életén keresztül sohasem dolgozott.

A cigányperben a vizsgálat teljes két esztendeig tartott, mert a cigányok folyton kavarták a kártyát, s folyton újabb és újabb tettestársakat rángattak be.

A vizsgálat végén már éppen negyvenen ültek vizsgálati fogságban, miközben a vizsgálat folyamán három elhalálozott.

A cigány, ugyanis, nem bírja a börtönt, egyszerűen belepusztul. 1929 tavaszán végre elkészült a vádirat, mely 12 férfit gyilkosság és rablás, 2 nőt pedig orgazdaság és bűnpártolás miatt állított az ítélő tanács elé.

Az ügy nekem, mint illetékes tanácselnöknek lett kiosztva, s a felkészülésre egy havi külön szabadságot kaptam.

1929 május hó 24-én, pünkösd keddjén vette kezdetét az esküdtbírósági főtárgyalás.

Tekintettel a vizsgálat hiányos voltára, a csendőrkerületi parancsnokot személyesen felkerestem, felkértem, hogy az ügy gyorsítása érdekében a főtárgyalás tartamára bocsássa rendelkezésemre Krejčy tiszthelyettest, amit ő készséggel teljesített is.

Krejčy akkor már a kassai ú.n. nyomozó állomásnak volt a parancsnoka; mint ilyen az egész ország területén nyomozhatott, s e célból motorkerékpárral volt felszerelve.

Ami sürgős kinyomozni való akadt a főtárgyalás során /főleg a vádlottak folyton váltakozó vallomásai alapján/ azt mind a tiszthelyettes intézte el. Morotkerékpárjára ült, s egy-két órán belül már a bíróság asztalán feküdt a kívánt adat.

A főtárgyalás menetének leírását mellőzöm. Azt annak idején részletesen közölték az összes napilapok.

Csupán három körülménnyel foglalkozom.

1./ Ettek-e ezek a cigányok embert, igen-e vagy sem?

2./ Hogyan vettem rá Filkét, a főcinkost, hogy konok tagadása dacára, a főtárgyaláson minden részletre kiterjedő töredelmes vallomást tett;

3./ Mi volt az oka annak, hogy a hatszoros rablógyilkosok közül egy se lett halálra ítélve?

Ma már mindezt nyugodtan elmondhatom miután –hála Istennek – a bécsi döntés következtében feloldottnak érzem magam a hivatali titoktartás kötelezettsége alól.

Tehát kezdjük!

Az emberevés kérdése:

A főtárgyalás megkezdése előtt illetékes felsőbb helyen kérdést intéztek hozzám, hogy minő álláspontot fogok elfoglalni az emberevés kérdésében.

A dolog ugyanis kezdett lefelsőbb helyek számára kellemetlen lenni, belátták, hogy minő esztelenség volt az államot a külföld előtt ennyire rossz világításba helyezni.

A puska ugyanis visszafelé sült el. Mert az összes külföldi lapok „Emberevők Csehszlovákiában" cím alatt számoltak be az eseményekről.

Ennélfogva az emberevés kérdését szerették volna mindenáron kikapcsolni a bűnper menetéből.

Engem, mint tanácselnököt, jogaimban korlátozni nem lehetett.

Én a leghatározottabban kijelentettem:

– Egyáltalán nem fogom tűrni, hogy ezt a kérdést bárki is szőnyegre hozza. Ilyen cselekményt a törvény nem ismer, ilyen bűncselekmény vád tárgyát nem képezi, ennél fogva:

De strigiis vero, quae non sunt, ne ulla mentio fiat.

De azért el voltam készülve, hogy a védők egynémelyike feltűnési viszketegségből, bolygatni fogja ezt a kérdést.

Úgy is volt, azonban a rohamok az én erélyes ellenállásom következtében hajótörést szenvedtek.

Az egyik közismert védőt a főtárgyalás során éppen harmincszor ültettem le. Folyton embert akart enni.

Nagy volt azonban a megrökönyödés, amidőn a tárgyalás vége felé leadta szakvéleményét dr. Stuhlik Jaroslav, elmegyógyász, és én magam intéztem hozzá az elnöki székből ezt a kérdést:

– Mivel magyarázza főorvos úr, hogy a cigányok azt állították, hogy áldozataikat megfőzték és megették?

– A cigánynak, mint minden keleti fajnak óriási a fantáziája. Zabolátlanul csapong jobbra, balra. Az az állítás, hogy a vádlottak embert ettek volna, tisztán a fantázia szüleménye. A vizs-

gálat folyamán sokat foglalkoztam velük, alaposan kiismertem őket, s felelősségem teljes tudatában állíthatom, hogy ezek az emberek embert nem ettek.

A védelem már készült egy nagy támadásra, kihasználandó a csemegét, én azonban a támadást vaskézzel visszavertem, s a szakértő kihallgatását befejezettnek nyilvánítottam.

Ezen intézkedésem érthető elégedetlenséget váltott ki a védői karból.

Igazuk volt!

Én se lettem volna különb.

Végre is nem járja, valaki elől elvenni a jobbnál jobb falatokkal telt tálat, mielőtt az illető belekóstolhatott volna.

Szünet közben a védők egynémelyike szóvá tette eljárásomat, mire én egészen nyugodtan megfeleltem:

– Az urak mindenáron heccet akartak csinálni, amit semmi körülmények között sem tűrhettem. Én azonban ezt a kérdést komolyan fogtam fel, s feladtam a kérdést ott és akkor, amikor annak szüksége felmerült, s annak, aki szakértelménél fogva hivatva volt szakvéleményt adni.

No, de most már igazán és komolyan foglalkozzunk ezzel a kérdéssel:

Ettek? Nem ettek?

Az ítélő tanácsnak meg volt a maga véleménye ebben a kérdésben. Ez azonban közömbös, én a tények és a következtetés törvényei szerint fogok ezzel a kérdéssel foglalkozni.

Voltak és vannak hivatásos emebrevő törzsek még ma is. Ez tagadhatatlan.

Ifjú korunkban éppen elég kalandos regényt olvastunk össze, melyeknek az volt a legfőbb eseménye, hogy hajótöröttek, végszükségben egymástették meg.

Ilyesmi, tényleg előfordult nagyon sok esetben.

A fehér embert tehát csak a borzalmas végszükség késztette arra, hogy embertársát megegye.

Hát most, ha logikusak akarunk lenni, önkéntelenül is fel kell vetnünk a kérdést:

– Voltak-e szepsii cigányok valaha is oly legyőzhetetlen végszükségben, hogy éhségüket csak embertársaik hulláinak elfogyasztásával tudták volna lecsillapítani?

Erre a kérdésre minden józan eszű ember csak egy feleletet adhat, azt, hogy

– Nem!

Járási székhelyen, könyörületes emberek között éltek, akik bizonyára nem tűrték volna, hogy közülök csak egy is éhen haljon.

Amelyik cigány pedig dolgozni akart, az urasan megélhetett.

Ez az egyik felelet. De jön a másik, amely még jobban megdönti az ostoba vádat.

Ezek az emberek pár év alatt annyit loptak, raboltak össze, hogy a zsákmányból még pezsgőre is tellett.

Amikor a zsarnói Rothtól 4000 csehszlovák koronát elemeltek, bebizonyítottan pezsgőztek.

Márpedig, aki pezsgőzik, arról nagyon bajos feltételezni, hogy a pezsgő mellé pecsenyének emberhúst fogyasszon.

Aki ennek az ellenkezőjét állítja, azt sürgősen elmeorvosi megfigyelések alá kell küldeni.

A másik, feleletre váró kérdés, hogyan bírtam rá a konok tagadásban levő főcinkost, Filke Sándort, minden részletre kiterjedő beismerésre?

Tárgyalásvezetői gyakorlat, és emberismeret. Semmi egyéb!

A vádlottak, kik a vizsgálat során minden cselekményüket töredelmesen beismerették, a főtárgyaláson megbicsakolták magukat, s négy vádlott kivételével mindent letagadtak.

Beismerésben maradtak: Filke öccse, Ribár Jenő és a két süketnéma, kik a süketnéma tolmács útján lettek kihallgatva.

Ez a négy vádlott vallott, mint a karikacsapás, úgy saját maguk, mint tettestársaik ellen.

Ez azonban nem volt elég. Aggályaim voltak, hogy eme négy vádlott vallomása nem lesz elégséges ahhoz, hogy az esküdteket a többiek bűnösségéről is meggyőzze.

Nekem a főcinkos, Filke vallomására volt szükségem.

És hosszú hetek után mégis ütött az óra, amelyben Filke vallani kezdett.

Ez pedig a következőleg történt.

Egy vasárnapon megszokott kiránduló társaságommal a kassai erdőben barangoltunk. Közben megeredt az eső, s mi a közeli Repi vadászlakban kerestünk menedéket.

Én elvonultam a társaságtól, átengedtem magam gondolataimnak, s csökönyösen törtem a fejemet, hogyan lehetne Filkét vallomástételre bírni.

S egyszerre csak, szinte sugallatra, egy eszmém támadt.

Én ezt az embert a hiúságán keresztül fogom megfogni.

S így is történt!

El kell azonban mondanom az eset előzményeit.

A per folyama alatt úgy a magyar, mint a külföldi lapok kivétel nélkül közölték az emberevő cigányok fényképeit. Hol csoportosan, hol egyenkint. A főhős persze Filke volt.

A tárgyalás alatti szünetekben a hallgatóság oda-oda csempészett a cigányoknak egy-egy példányt, s bár a fegyőrök ezt jelentették nekem, a dolgot kézlegyintéssel intéztem el; az ügy lényege az újságolvasással igazán semmi sérelmet sem szenvedett. S hogy milyen helyesen jártam el, a következmények igazolták.

Az ötletre, mint már említettem, vasárnap jöttem rá.

Hétfőn a fegyőröknek a legszigorúbban megtiltottam, hogy a cigányok újságot kapjanak.

Ez a rendelkezés hozzátartozott a tervemhez, s pontosan végre is lett hajtva.

Aznap délután helyszíni szemlére mentünk a Furcsa erdőbe három cigánnyal, köztük Filkével is.

A szemle, Filkét illetően, mint rendesen, most is eredménytelen maradt.

Az előzetesen megbeszélt terv szerint a visszaindulásnál én hátramaradtam a megbilincselt Filkével és az öt kísérő fegyőrrel.

Egyszerre csak oda fordulok Filkéhez, s mondom neki:

– No, Filke! Te ebben a bűnperben alaposan lecsúsztál.

– Miért? kérdezte megriadva.

– Miért? Megmondom neked. Ez a bűnper a te neved alatt indult neki a nagyvilágnak. „Filke Sándor és rablóbandája."

De amióta te mindent letagadsz, az emberek kezdenek kételkedni, s azt mondják, hogy te talán ott se voltál.

Ellenben ma ezek a hősök: az öcséd, aztán Ribár Jenő és a két süketnéma. Ma ezekről beszél az egész világ, de a te neved már szóba se kerül.

A kilőtt nyíl sziven találta. Hazafelé menet az egész úton a legmélyebb hallgatásba burkolódzott. Éreztem, hogy a trükknek meg lesz a kellő hatása.

Úgy is történt!

Másnap reggel, ahogy hivatalomba igyekeztem, már az uccasarkon várt a főfegyőr, s lelkendezve jelentette, hogy előző nap, az esti órákban Filke a fogházfelügyelőnél kihallgatásra jelentkezett, s a fogházfelügyelő, valamint a behivott tanúk jelenlétében beismerte, hogy Rusznyákot ő ölte meg, s elmondotta a bűntény összes részleteit. Erről szabályszerű, általa aláírt jegyzőkönyv lett felvéve.

Az esemény híre futótűzként terjedt el, s bombahatású volt.

Alig tudtam a hivatalomba eljutni, a kíváncsiak annyira közrefogtak.

A főtárgyalás megnyitása után az esküdtek előtt röviden vázoltam az előző est eseményeit, majd Filke elé tártam perenkívüli vallomását, melyet ő szóról szóra megismételt, s ezzel birtokunkba jutott egy szabályszerű, bíróság előtt tett vallomás, mely aztán perdöntő lett. Soha senki se tudta meg, hogy Filkével szemben minő trükköt alkalmaztam, még az őt kísérő fegyőr sem, mert az cseh volt, én pedig Filkével magyarul beszéltem.

Filke vallomása őrült kavarodást idézett elő a vádlott társak soraiban.

Mint egy méhkas, olyan mozgásba jöttek a többiek.

– Ha ő elárult benneteket, hát akkor mi is eláruljuk őt. Ő ölte meg Kocserháékat, ő ölte meg a kis diákot, ő rabolta ki a zsarnói Rothot.

A tárgyaló teremben egy valóságos hetivásári lárma keletkezett, s percekig tartott, amig rendet tudtam teremteni. De az ügy mérföldesizmával előbbre jutott. Amin öt héten keresztül eredménytelenül rágódtunk, az, ennek a délelőttnek a folyamán, megoldást nyert.

A vádlottakat röviden, gyors iramban kihallgattam, s miután gyorsíró állott rendelkezésemre, a gyors ütemű kihallgatásnak semmi akadálya sem volt.

A nagy per ezen a délelőttön megérett az ítélethozatalra.

Hátramarad végül a harmadik, megfelelendő kérdés, mely a legjobban izgatta a közvéleményt, t.i. hogy miért nem lett halálbüntetés kiszabva.

Ezt is elmondom, miután, nézetem szerint, a hivatali titoktartás kötelezettsége ma már nem áll fenn.

A közvéleményt kezdettől fogva az a kérdés izgatta a legjobban, hogy lesz-e halálos ítélet.

Ez a kérdés – elég naivul – százszor és százszor lett megismételve. Mert hiszen egy bíró, ha lelkiismeretesen fogja fel hivatását, még az ítélethozatal előtti utolsó percben se nyilatkozhat a várható ítéletről.

Ellenben tény az, hogy a két hónapig tartó tárgyalás folyamán elhangzott nyilatkozatokból az a vélemény jegecesedett ki, hogy az esküdtbíróság két bíró tagja a halálbüntetés mellett, a két szavazó esküdt pedig a halálbüntetés ellen fog szavazni. Ennek következtében az én elnöki szavazatom lesz a döntő.

Én azonban állig begombolkoztam, s minden érdeklődőt a helyére ültettem.

De most már nyilatkozhatom.

A két főcinkost, Filkét és Ribár Pált illetőleg én is a halálbüntetésre szavaztam volna. S így meg lett volna a többség.

S még sem így történt.

Filkét egy isteni sugallat mentette meg a kötéltől.

Elmondom, hogyan történt.

A bizonyítási eljárás már befejezést nyert, s a kérdéseken dolgoztunk.

Filke egy szép napon ismét kihallgatásra jelentkezik, s elmondja, hogy most már aztán igazán mindent be akar vallani. S elmondja, hogy cselekményeikről naplót vezettek, melybe minden tettük, de főleg a zsákmány mennyisége pontosan be lett jegyezve, a zsákmány igazságos felosztása szempontjából. A naplót féltestvére, Grulo Barnabás vezette, aki az egyetlen írástudó volt az egész társaságban. De ő is csak azért értette az írás, olvasás mesterségét, mert a jó gyermeket már kora fiatalságában berakták a javítóintézetbe, ahol fejébe verték az ábécét.

Filke ebbeli vallomását kételkedve fogadtam. Alapos volt a gyanúm, hogy Filke ismét egy autokiránduláson akar részt venni.

Viszont a dolgot kézlegyintéssel nem lehetett elintézni.

Filke vallomását közöltem az ügyésszel, s neki is az volt a véleménye, hogy a dolognak utána kell járni.

Előbb azonban elővezettettük Filkét, s az ügyész a legerélyesebben tudtára adta, hogy kivisszük ugyan az általa megjelölt helyre, de amennyiben ez a kiszállás is eredménytelenül végződnék, az esetben a bíróság félrevezetése miatt kap háromszor hat órai sötét zárkát.

Filke a fenyegetéstől nem rettent meg. Kijelentette, hogy belőle már igazmondó ember lett, s a tiszta igazat mondta.

Csupán egy kívánsága volt, hogy az auto ne menjen végig Szepsin, de kerülő úton közelítsük meg a tett színhelyét. Ez meg lett neki ígérve, s úgy is történt.

Szepsit elkerültük, s kerülő úton jutottunk el az elhagyott házhoz.

Nagy keresés, kutatás, de bizony semmi eredmény. A feljegyzések csak nem akartak előkerülni.

Végre türelmemet vesztettem, s a helyszíni szemlét befejezettnek nyilvánítottam.

Ekkor, meglehetősen felbosszankodva, odafordult Filkéhez a különben nyugodt dr. Turek államügyész, s a következőket mondta neki:

– Hát már ismét becsaptál bennünket. No, hát ebből már éppen elég volt. A fegyelmi büntetést majd kiszabja holnap a vezető ügyész úr, én pedig elrendelem, hogy megvasalva végigvezessenek Szepsi főuccáján.

– Fegyőr! Indulni!

Hogy ez a Canossajárás mit jelentett Filke számára, arról jobb nem beszélni.

A falu népe a nagy látványosságra nyomban összecsődült, s Filkének volt mit hallgatnia.

– Gyilkos! Rabló! Haramia! A falu szégyene! Fel kell akasztani!

Filke lehorgasztott fővel hallgatta a jókívánságokat az 1 kilométer hosszú szepsii főuccán keresztül.

És most térek rá arra, hogy mi mentette meg Filkét és Ribár Pált a halálbüntetéstől. Amiről a mai napig senki nem tudott.

Hogy az elhagyott háztól az országúton várakozó autohoz eljussunk, egy temetőn kellett keresztül menni.

Kíváncsian olvastam a sírfeliratokat. Több ismerős névre akadtam.

Egyszerre csak megdöbbenve állok meg egy szép márványobeliszk előtt.

Rajta egy név!

Egy közismert magyar közfunkcionárius neve.

Hirhedt volt kegyetlenségéről és pénzsóvárságáról.

Fiatal koromban egy alkalommal én is éreztem öklének a súlyát.

Agyamban elkezdtek a gondolatok táncot járni, de pár pillanat múlva már rendet teremtettem, s azt mondtam magamban:

– Ha ez a magas állású, nagyműveltségű úriember, akinek lelkét annyi gonosztett terhelte, s aki lelkileg annyi embert gyilkolt meg, – vízszintes helyzetben tudott meghalni, akkor saját magamat kellene megvetnem, ha közreműködnék, hogy ez a két analfabéta, a társadalomból kivetett, már születésénél és környezeténél fogva bűnözésre hajlamos cigánylegény függőleges helyzetben fejezné be életét. S ebben a pillanatban Filke és Ribár nyakáról lehullott a láthatatlan kötél, mely pedig ugyancsak szorongatta őket.

Ezzel van tehát megindokolva, hogy a két főkolompos miért nem lett halálra ítélve.

Ezekben nagy általánosságban beszámoltam a szepsii cigányper háttértitkairól.

Még csak néhány momentumot említek meg.

Az esküdtekhez 997 kérdés lett intézve.

Ennél az ügynél jutott érvényre az esküdtszéki novella azon bölcs rendelkezése, hogy az esküdtek tanácskozását az esküdtbíróság elnöke, tehát hivatalos bíró vezeti.

997 kérdésre helyesen megfelelni még egy jogász számára is probléma, hát még a laikus esküdtek számára.

Ha magukra maradnak, egy olyan galimathias verdikt jött volna létre, hogy annak az egész eljárás megsemmisítése lett volna a következménye.

A titkos tanácskozás megkezdésekor az esküdtek egyhangúlag kijelentették, hogy nekik minden egyes esetre vonatkozólag egységesen kialakult véleményük van.

Ez a kijelentés végtelenül megkönnyítette munkámat, miután a törvény nem írja elő a titkos szavazást, s így a cigányperben is az esküdtek nyíltan szavaztak.

A verdiktre két nap és egy éjszaka lett előirányozva, ezzel szemben az általam bevezetett rendszer mellett öt óra alatt készen volt a verdikt.

Csoportról csoportra mentünk.

Például:

L. csoport. L. alcsoport.

Vádlott: Filke Sándor.

Tárgy: Rusznyák Péter meggyilkolása és az ezzel kapcsolatos kérdések.

Erre az esküdtek egyhangúlag kijelentették:

– Mi arra szavazunk, hogy Filke meggyilkolta Rusznyák Pétert és azután kirabolta, felelték az esküdtek.

/Az esküdtek a két hónapig tartó főtárgyalás folyamán nagyszerüen megtanulták a gyilkosság és a szándékos emberölés közötti különbséget./

– Rendben van, mondtam, az esetben az 1–5. továbbá a 7. 18. és 19. kérdésekre szavazzanak „igen"-nel, s ez a verdikt fedni fogja az önök meggyőződését.

– Így szavazunk! felelték az esküdtek, mire a mondott kérdésekhez odaírtam a 12 „igen"-t.

Így ment ez az egész tanácskozás során, s ennek köszönhető, hogy öt óra alatt meg lett hozva a verdikt, mely – véleményem szerint – helyes és helytálló volt.

A büntetés kiszabásánál – az esküdtszéki novella értelmében – részt vett az esküdtek által megválasztott két esküdt is a tanács birói tagjaival egyenrangú szavazati joggal.

Az esküdtek, mint már említettem, a halálbüntetés ellen szavaztak, s így az én szavazatommal együtt meglett a többség.

A két főcinkos, Ribár Pál és Filke Sándor életfogytiglani fegyházat kapott, a többiek átlag 10–15 évi fegyházat.

Ezzel a cigányper első felvonása, két hónapi nehéz és idegölő tárgyalás után lezárult.

Az ügy – magától értetődően – a tömegesen bejelentett semmiségi panaszok folytán felkerült a legfelső bírósághoz.

A legfelső bíróság az eljárást teljes egészében helybenhagyta. Ez a legnagyobb elégtétel egy esküdtbírósági elnök számára. 997 kérdés! Csak két kérdés kapcsolása, vagy megfelelése legyen helytelen, ez már elég indok arra, hogy a legfelső bíróság az egész eljárást megsemmisítse, s az ügy újbóli tárgyalását rendelje el az előző tárgyaláson résztvett bírói tagok kizárásával.

Ez nem történt meg! A legfelső bíróság úgy a kérdések megszövegezését és azok kapcsolását, valamint azok megfelelését kifogástalannak találta. S ez volt a legfontosabb.

Ellenben három kérdésben nem tudtam a legfelső bíróság álláspontját a magamévá tenni.

Ezek a következők voltak:

Grulo Barnabás, Filke féltestvére, mint fiatalkorú lett őrizetbe véve. A főtárgyalás előtt elérte a büntetőjogi teljeskorúságot, a 18-ik évet. Az őrizetben tartás a büntetésbe be nem számítható. Ez vitán felül áll. Ellenben azt az időt, amelyet 18 éves kora óta a börtönben töltött, a büntetésbe teljes egészében beszámítottuk. Nézetem szerint, egészen helyesen.

A legfelső bíróság az ítélet ebbeli rendelkezését megváltoztatta, s Grulónak az első fokú ítélet meghozataláig egy napot se számított be. Pedig a fiú addig már éppen két és fél esztendőt ült.

Felfogás dolga, de semmi esetre se méltányos.

Summum ius, summa iniuria!

A második kérdés a következő volt:

A két, életfogytiglani fegyházra ítéltnél beszámítottuk a vizsgálati fogságot, arra az esetre, ha feltételesen szabadlábra helyeztetnének, vagy pedig köz- vagy egyéni kegyelemben részesülnének.

A legfelső bíróság az első pontot helybenhagyta, de nem úgy a másodikat. Ezt megsemmisítette, mondván, hogy a kegyelem gyakorlása az államfőnek teljesen souveren joga, ennélfogva a bíróságnak az államfő ezen jogát semminő irányban sem szabad érintenie.

A régi magyar joggyakorlat ezzel is ellentétes álláspontot foglalt el, s esetleges kegyelem esetére is beszámította a vizsgálati fogságot.

És most jön a harmadik kérdés.

Az éles ellentét a m(agyar) kir(ályi) Curia és a csehszlovák legfelső bíróság álláspontja között. Ez tulajdonképpen szorosan összefügg azzal a kérdéssel, hogy miért nem lett hozva halálos ítélet.

A halálos ítélet kérdése az egész per folyamán állandóan kisértett.

Visszaemlékeztem a hírhedt dánosi rablógyilkosságra, mely a kivitelben s részleteiben megegyezett a szepsii cigányok ténykedésével.

A dánosi hat cigányt, akik pedig gyilkoltak, raboltak s gyújtogattak, se a pestvidéki kir. törvényszék, se a kir(ályi) Curia nem ítélte halálra.

Hosszas utánjárással megszereztem a dánosi ítélet egy példányát. A m(agyar) kir(ályi) Curia ítélete lett az alapja a mi ítéletünknek is, s annak indoklását szóról-szóra átvettük.

Különösen átvettük azt a részt, mely az enyhítő körülményekkel foglalkozik, s nyomós enyhítő körülménynek veszi a cigányok lelki visszamaradottságát, a nevelés teljes hiányát, végül a cigánynak veleszületett bűnözési hajlamosságát.

Ez volt a mi ítéletünk indokolása is.

Ezzel szemben minő álláspontra helyezkedett a csehszlovák legfelső bíróság?

A két első érvet elfogadta, de a harmadikat már nem. Sőt, ellenkezőleg, hogy a veleszületett bünözési hajlam egyenesen súlyosbító körülmény, s hogy minden ember, akinek ilyen hajlama van, kétszeresen ügyeljen magára.

Nem tudom ezt a nézetet magamévá tenni.

Mert, aki tudatában van bűnözési hajlamosságának és ezt a hajlamosságot mégis legyőzi, az egyenesen hős.

Már pedig ilyen hősiességet még egy intelligens embertől is nehezen lehet elvárni, nem pedig egy, a szemétdombon dudvaként felnőtt, analfabéta cigánytól.

Ebben a kérdésben tehát, véleményem szerint, a brünni bíróság ítéleti indoklása erősen sántít.

Ezekben nagyjából beszámoltam az abaújszepsi cigányok híres bűnperének a háttértitkairól.

A cseh imperium alatt ezt nem lett volna szabad megtennem.

De, most már, hála Istennek, semmi akadálya sincs annak, hogy a titkokról lehulljon a lepel.

Ez volt a nagy per.

És most térjünk át a kis perre.

Még jogerőre se emelkedett az esküdtbírósági ítélet, máris befutott ugyanazon tettesek ellen egy újabb vádirat, mely a cigányokat 30 rendbeli lopás és betöréses lopás bűntettével vádolta meg.

Bár az egész vádirat teoretikus jellegü volt, mert hiszen a kiszabandó büntetés az életfogytiglani, vagy 15 évi fegyházra elítéltekre nézve jelentőséggel nem bírt, mégis, alaki okokból ezt az ügyet is le kellett tárgyalni.

Ha ezen vádirat bűnjelei a bíróság asztalára kerültek volna, több, mint bizonyos, hogy egy panorámás az egészet összevásárolja. Mert volt ott minden, tücsök, bogár. Ásó, kapa, löcs, asztalfiók, zsák, zsindely, és tudja a jó Isten, hogy mi minden.

Ellenben nem kerültek a bíróság asztalára a legdrágább kincsek, az ellopott malacok. Ezek, bizony, már régen befejezték földi pályafutásukat.

És ez az ügy mindennél éksebb bizonyítéka volt annak, hogy a cigányok embert nem ettek, mert a sorozatos lopások zsákmányából duslakodtak minden földi jóban.

A csökönyösen hitetlenkedőkkel szemben megengedem annak a lehetőségét, hogy a cigányok ettek embert. De ha ezt megtették, az legfeljebb egy különleges szórakozásuk volt, de a nyomor erre igazán nem kényszerítette őket.

Amikor a vizsgálat folyt, egészen helyesen, felvetődött a kérdés, hogy hová rejtették a lerágott emberi csontokat.

– Elástuk a ház mögött, felelte Filke a legnagyobb nyugalommal. Nosza, rajta, hamar ki a helyszínére, hol vannak a csontok elásva.

Ez meg is történt.

Az exhumálás meglepő eerdménnyel végződött.

Két zsák emberi /?/ csont került napvilágra.

Most már aztán igazán nem lehetett kételkedni az emberevésben.

A csontokat nyomban felküldték a prágai anatómiai intézetbe, elemzés céljából.

Hosszú hónapok után leérkezett az anatómiai intézet lejújtó válasza.

Az összes felküldött csontok állatiak, megboldogult malacok, sertések, borjúk és csirkék csontjai, de emberi csont a gyűjteményben nem volt található.

Itt tartom időszerűnek, hogy azzal a kérdéssel foglalkozzam, mi vitte rá Filkét, hogy önmagát és társait, minden külső kényszer nélkül, ily borzalmas váddal illette.

Ezt is kiderítettem.

Az esküdtszéki tárgyalás folyamán ezt a kérdést nem bolygattam. Midőn azonban elhangzott az esküdtszéki ítélet, s az életfogytiglani fegyházra szólott, melyet a legfelső bíróság nem súlyosbíthatott, miután csak a 91. §. lett alkalmazva, s amiről Filkét a védője nyomban kioktatta, elérkezettnek láttam az időt, hogy ezt a kérdést is egy kicsit megbolygassam.

Ismét egy kiszállás alkalmával történt.

Felvetettem neki a kérdést.

– Te, Filke, mondd csak, mi az ördög szállott meg téged, azt állítani, hogy áldozataitokat megettétek?

Erre nyomban megkaptam a hamisítatlan Filke-féle feleletet:

– Borzasztóan féltem, hogy halálra fognak ítélni, s éppen ezért húzni akartam az időt. Tudtam, hogyha az emberevést belekeverem, az hónapokkal fogja meghoszabbítani a vizsgálatot.

Jól számított!

A prágai anatomiai intézet szakvéleménye több, mint egy fél évig készült.

Filkét a förtárgyalás alatt alaposan kiismertem, s nyugodt lélekkel állíthatom, hogyha ez az ember más körülmények között születik, s megfelelő nevelésben részesül, belőle a világ legkörmönfontabb diplomatája, vagy a legveszélyesebb nemzetközi szélhámosa lett volna.

A cigányok a kis perben is elvették méltó büntetésüket.

Ribár Pál például három évi fegyházat kapott.

Amikor kihirdettük előtte az ítéletet, elkezdett rettenetesen zúgolódni.

– Életfogytiglani is, meg még három év, ez egy kicsit sok.

Azon kérésemre, hogy megnyugszik-e, ő felelt kérdéssel:

– Melyik büntetést kell előbb leülnöm, az életfogytiglanit, vagy a három évet?

Megnyugtattam, hogy az életfogytiglanit, mely büntetés elszenvedését már meg is kezdte.

Erre megnyugodott.

De az már aztán sehogyse ment a fejébe, amikor felvilágosítottam, hogy a két büntetés egyesítve lesz, s életfogytiglani fegyház lesz az összbüntetés.

- Hát akkor minek tetszett rám mérni még három esztendőt, ha azt nem kell leülnöm, s az életfogytiglani marad életfogytiglaninak? kérdezte.

– Mert a törvény így írja elő, feleltem.

Megcsóválta a fejét, majd kijelentette, hogy megnyugszik.

A kis pernek /így hívtuk egymás között a közönséges bűncselekményekre vonatkozó bűnpert/ volt még egy másik, mulatságos epizódja is. Dr. Wohl, szepsii ügyvéd wertheim szekrénye.

Dr. Wohl, szepsi ügyvédnek a Szepsivel szomszédos Makranc községben van egy nyaralója, mely a nyár kivételével lakatlan.

A nyaralóban van egy páncélszekrény, melyet egy éjjel Filkéék a mezőre kihurcoltak, s megfúrtak.

Itt aztán Filke még a fizika legelemibb törvényeit is fejtetőre állította. Megdöntötte ugyanis azt az örök törvényt, hogy egy test egy időben két helyen nem lehet.

Lássuk csak!

A betörést követő napon dr. Wohl jelentést tesz az esetről a szepsii csendőrörsön. Előadta az eset részleteit, s kijelentette, hogy a szekrény megrongálásán kívül egyéb kára nincs, miután a szekrényben semminemű értéktárgyat nem őrzött.

A csendőrség nyomban bevezette a nyomozást, s a gyanú azonnal Filkére irányult.

A csendőr járőr azonnal kiment a cigánytáborba, s Filke után tudakozódott.

– Filke? felelték a cigányok, már ötödik napja ül a járási /szolgabírói/ fogházban tiltott határátlépés miatt.

Jerünk a fogházba, mondták a csendőrök, s a legnagyobb meglepetésükre tényleg ott találták Filkét, aki a cellában, a priccsen aludta az igazak álmát.

A fogházőr is megnyugtatta a csendőröket, hogy Filke immáron ötödik napja a fogda lakója.

Mit tehettek mást a csendőrök, mint a rideg tényt tudomásul vették. Egy test egy időben két helyen tényleg nem lehet.

A főtárgyalás folyamán, amikor Filkére rájött a nagy beismerési roham, beismerte, hogy a kassát, bizony mégis csak ő fúrta meg, s elmondotta az eset összes részleteit.

Az esetet rekonstruálni kellett, s a bizottság már délután kikocsizott Filkével együtt a tett helyére, Makrancra, hol megjelent a sértett, dr. Wohl ügyvéd is.

A szemle megkezdődött, s ahogy beléptünk a nyaralóba, Filkének az első szava az volt, hogy a kassa már nem áll azon a helyen, ahol annak idején volt. Wohl dr. is megerősítette. Majd Filke megmutatta azt a helyet, ahol a tett elkövetésekor a kassa állott. Ez is egyezett. Makrancon tehát végeztünk.

Most már csak azt a kérdést kellett eldönteni, hogy hogyan tudott Filke a fogdából kiszabadulni.

– Azt is megmutatom! felelte Filke önérzetesen.

Behajtattunk a járási hivatal udvarára, ahol is Filke mindjárt magyarázatokba bocsátkozott.

Mindenekelőtt felhívta a figyelmünket a járási fogda zárainak tarthatatlanul züllött állapotára.

– Mi az nekem! Egy ilyen zárat kinyitni! hencegett.

– Mutasd meg! mondtam neki.

S a statusquot beállítandó, a foglár bezárta Filkét abba a cellába, amelyben a kassafúrás idején tartózkodott.

– Jöhetsz! vezényeltem.

Nem telt bele egy perc, és Filke már előttünk állott az udvaron.

– És most másszál vissza!

Egy perc, és Filke már a cellájában volt, s a zárak semminemű külerőszak nyomait nem tanusították.

A kísérlet tehát fényesen sikerült, s Filke bebizonyította, hogy bár be volt csukva, mégis részt vett a makranci kassafúrásban. Éjnek idején egyszerűen kiszökött a fogdából, majd a kassa megfúrása után oda szépen visszaszökött.

Vallomása végén megadással jelentette ki, hogy ennél haszontalanabb munkát életében nem végzett. Négy órán keresztül véres verejtékkel dolgozott, míg a kassát megfúrta, s a végén kiderült, hogy a kassa üres.

Öt napi tárgyalás után, egybekötve egy helyszíni szemlével, ez az ügy is befejezést nyert.

A cigányok 3-tól 5 évig terjedő fegyházbüntetést kaptak.

A vádlottak, Filke kivételével, az ítéletben megnyugodtak, s miután időközben jogerőre emelkedett az esküdtbírósági ítélet is, nyomban kiszabtuk az összbüntetést.

Filke azonban kijelentette, hogy ő az ítéletet súlyossága miatt megfellebezi.

Hiába magyaráztam neki, hogy ez a büntetés beleolvad az életfogytiglani fegyházbüntetésbe, Filke hajthatatlan maradt.

– Hadd dolgozzon a bíróság is, azért fizetik!

Ez a szemtelenség aztán engem is kihozott a sodromból.

Rárivalltam, hogyha tovább fog szemtelenkedni, azonnal rámérek háromszor hat órai sötét zárkát.

Erre gondolkozóba esett, s rövid gondolkozás után kijelentette:

– Én is megnyugszom!

Igy aztán az ítélet teljes egészében jogerős lett.

A cigányperek tárgyalása alatt az emberek képezlőtehetsége állandóan működésben volt.

Így például teljes határozottsággal kisütötték, hogy a két bünper tárgyalási költsége kerek egy félmillió csehszlovák koronát emésztett fel.

Óriási tévedés! A két bűnper főtárgyalási összköltsége 50000 csehszlovák korona körül mozgott, ami megfelelt akkoriban 10000 pengőnek. Igaz, hogy ezen összeghez hozzászámítandók a rabtartási költségek is, mert hiszen volt idő, amikor egyszerre negyvenen ültek vizsgálati fogságban. A vizsgálati fogság költsége személyenkint napi 12 koronát tett ki, mely a főtárgyalás befejeztéig alaposan felszaporodott, de mindent összeadva, még így is messze alatta maradt a fél millió csehszlovák koronának.

Az összbüntetés kiszabása után az egész társaságot átszállították a lipótvári fegyházba, s ezzel aztán a nagy per végleges befejezést nyert.

Én magam is megfeledkeztem a nagy ügyről, s csak akkor lett emlékezetembe idézve, amikor befutott egy egy jelentés a lipótvári fegyház igazgatóságától, hogy a cigányok közül egy ismét jobblétre szenderült.

A börtöntülő cigányok legnagyobb ellensége, a tüdővész, évről évre elsodort egyet, kettőt. Elég fiatal korban.

Azt hittem, hogy az elmondottakban hűségesen beszámoltam a cigányper háttértitkairól. De nem úgy van. Folyvást eszembe jutnak részben komoly, részben humoros epizódok.

Én a cigányokat a főtárgyalás első percétől kezdve tegeztem.

A német sajtó ezt tudomásul vette, s eljárásomat a következőleg jellemezte:

– Az elnök a vádlottakat tegezi, s atyai hangon beszél hozzájuk. Nem így a budapesti sajtó, mely ezt írta:

– Feltűnő és szokatlan, hogy az elnök a vádlottakat tegezi.

Nos, erre csak azt válaszolhatom, hogy a budapesti újságíró urak még nem láttak eleven cigányt, legfeljebb a mozivásznon.

A cigány egy egész különleges népfaj, a maga külön erkölcsi /?/ világnézetével.

Ravasz és gyanakodó!

A jó és a rossz között különbséget tenni nem tud, tehát választja, a nézete szerint leghelyesebb utat, a tagadást.

Pedig bizonyára nem ismeri a latin közmondást: si fecisti, nega!

A cigány tagad akkor is, ha töredelmes beismeréssel esetleg a bőrét menthetné meg.

Tizenkét éves tanácselnöki működés alatt nem egyszer fordult elő, hogy a tagadásban levő cigányt a tanúk rántották ki a bajból, igazolva a cigány alibijét.

A cigányok a hosszú vizsgálati fogság alatt nagyon jól megtanulták ezt a szót, hogy alibi.

Igaz, hogy eredménytelenül.

Mihelyt valamelyik kivágta, hogy ő Rusznyák meggyilkolása idején Jászóujfalun muzsikált Szabó János leányának az esküvőjén, máris elhangzott az utasításom:

– Tiszthelyettes úr! szíveskedjék azonnal kimenni Jászóujfalura, megállapítani, hogy Szabó András [!] leányának mikor volt az esküvője, s hová való cigányok muzsikáltak azon.

Két órán belül már a bíróság asztalán feküdt a kívánt adat.

Szabó János leányának az esküvője 1927. január hó 27-én volt, s azon tényleg a szepsii cigányok muzsikáltak.

Az alibi bizonyítása tehát nem sikerült, mert Rusznyákot január 29-én gyilkolták meg.

A főtárgyalás folyamán még történt néhány alibi bizonyítási kísérlet, de mindig eredménytelenül, úgy, hogy aztán később a bíróság a légből kapott alibik bizonyításába egyáltalán nem ment bele.

De térjünk vissza az annyira inkriminált tegezésre.

Hosszú büntető bírói gyakorlatom alatt módomban volt a cigányokat alaposan kiismerni. Éppen elég bajom volt velük.

De ezalatt az idő alatt alaposan kiismertem a cigány gondolkodás módját.

Ha én, perrendszerűleg, a cigányt Ön megszólítással illetem, vesztett ügyem van, mert a cigány ebből gyöngeségemre következtet, s harapófogóval se lehet belőle egy szót is kihúzni.

A cigánnyal bánni kell tudni, s akkor feltétlenül biztos a siker.

A cigánnyal szemben három fegyvere van egy tárgyalásvezetőnek, a humor, a gúny és a vasszigor.

De az már aztán gyakorlat és emberismeret dolga, hogy melyiket mikor és hol alkalmazzuk.

Én a főtárgyalás folyamán felváltva mind a három fegyvert alkalmaztam, s mint az eredmény mutatta, teljes sikerrel.

Mikor Filke már teljes beismerésben volt, egy helyszíni szemle alkalmával megkérdeztem tőle:

– Te Filke, mondd meg nekem őszintén, mi értelme volt annak, hogy öt héten keresztül csökönyösen tagadtál, s a végén mégis mindent beismertél?

Filke gondolkozóba esett, majd kijelentette, hogy megmondja, ha megígérem, hogy semmi bántódása nem történik.

Ezt nyomban megígértem neki, mire elmondotta:

– Hát én az elnök urat akartam próbára tenni. Ha az elnök úr nem ismerte volna úgy az ügyet, mint ahogy ismerte, hát én az egészet úgy összezavarom, hogy abból az ördög se tudott volna kiigazodni. De amikor láttam, hogy az elnök úr úgy ismeri az ügyet, hogy iratok nélkül, fejből tárgyal, beláttam, hogy itt minden hiábavaló.

Ez volt a legnagyobb és legőszintébb elismerés, mellyel munkám jutalmazva lett.

Dacára annak, hogy ezt a rettenetesen bonyolult ügyet, két hónapig tartó, idegölő munkával kifogástalanul levezettem, még csak egy elismerő szót se kaptam.

Az ügyész miniszteri elismerésben részesült.

Az elismerés részemre az volt, hogy midőn az ítélet kihirdetése után bementem az irodámba, már az asztalomon találtam Pitomac Alajos törvényszéki elnök fermánját, mely a legerélyesebb felszólítást tartalmazta, hogy a két hónapig tartó tárgyalás alatt felgyülemlett hátralékot igyekezzem tűzzel, vassal a leggyorsabb iramban feldolgozni.

Ezt a felszólítást kaptam akkor, amikor a két hónapig tartó, felelősségteljes tárgyalásvezetés alatt fizikailag és szellemileg teljesen összeroppantam.

Még csak nem is bosszankodtam. Ha az Úr Isten valakit butasággal ver meg, mint Pitomac Alajos, törvényszéki elnököt, ott nincs segítség. Idegbaj, elmebaj gyógyítható, de olyan orvos még nem akadt, aki a veleszületett butaságot tudta volna kigyógyítani.

Még csak két epizódot mondok el, aztán nincs több mondanivalóm.

Egy forró júliusi napon Filkével ismét helyszíni szemlén voltunk. Visszatérőben az egész bizottság lepihent egy terebélyes fa árnyékában. Filke a fához lett láncolva.

A bizottság tagjai elbeszélgettek. Egyszerre csak Krejčy, tiszthelyettes odafordul Filkéhez:

– Te, Filke! Tegyük fel, hogy nem akasztanak fel, hanem életfogytiglanit kapsz, neked a fegyházban valami mesterséget kell kitanulnod. Mihez volna kedved?

Filke rövid gondolkodás után kivágta:

– A legjobban szeretnék géplakatos lenni!

– No, még csak az kellene, vágott vissza a tiszhelyettes. Ha te valamilyen véletlen folytán kiszabdulnál a fegyházból, hát biztos vagyok benne, hogy Szlovenszkón nem maradna megfúratlan kassa.

De Filke se maradt adós a felelettel.

– Azt hiszi a tiszthelyettes úr, hogy ezt nekem tanulnom kell. Tudom én azt anélkül is. Ott van a dr. Wohl kassája. Sohase tanultam a mesterséget, és mégis megfúrtam a kassát. Nincsen Szlovenszkón olyan kassa, amelyet én meg ne fúrnék.

Nos, valljuk be, ez az öndicséret nem is volt egészen alaptalan.

Látva, hogy Filke beszélő kedvében van, én is ki akartam használni a helyzetet.

Hozzáfordultam s megkérdeztem:

–Te, Filke! Mondd meg nekem igaz lelkedre, hogyan volt neked szíved, ennyi ártatlan embert, mondhatni, semmiért, legyilkolni?

Filke elszomorodott, láthatólag bántotta a kérdés. De pár pillanat múlva megfelelt:

– Hát minek éljen annyi ember a világon?

Ez a határtalanul cinikus felelet szörnyen felpaprikázott, de azért nyugalmat erőltettem magamra, s nyugodtan azt feleltem:

– Ha ez a te véleményed, majd gondoskodunk róla, hogy rövidesen még egy emberrel kevesebb éljen a világon.

Éleseszű fickó volt. Nyomban megértette, hogy mire gondolok.

Rettenetesen félt az akasztófától. Arcáról le lehetett olvasni a rettenetes lelki küzdelmet. Aznap nem lehetett többet a szavát hallani.

A halálbüntetést szerencsésen megúszta.

A bécsi döntés őt és három társát, Csiszár Gyulát, Ribár Bélát és Zsiga Imrét még életben találta a lipótvári fegyházban.

Miután Kassa és Szepsi visszakerült az anyaországhoz, a szlovákoknak első dolguk volt a négy jó madarat, megfelelő kísérettel átrakni a határon, s további eljárás megindítása céljából átadni őket a kassai kir. ügyészségnek.

A bűnper tárgyalásra kerül, miután a csehszlovák bíróság által hozott ítéletet, a bűnvádi perrendtartás értelmében, honi földön végrehajtani nem lehet.

Még egy ténykörülményről kell megemlékeznem, amely nem kis mértékben befolyásolta a halálbüntetés mellőzését.

Bár a cigányokat általában csak úgy emlegették, hogy a „szepsi emberevő cigányok" ez a beállítás nem fedte teljesen a valóságot, mert, bár Filke pátriája, Abaújszepsi volt a főhadiszállás, a rablóbandába becsatlakoztak a nagyidai és a tornai cigányok is.

A helyes megjelölés az lett volna, hogy „az abaúj-tornai rablógyilkos cigányok".

De, hogy visszatérjek a kiinduló pontra, az említett három község Kassa közelében van, Kassától átlag 23–26 kilométer távolságnyira.

Mind a három községben intelligens, jó módú magyar emberek laknak.

Mégis, hogyan volt az lehetséges, hogy ilyen környezetben egy vakmerő rablógyilkos banda tudott megszerveződni, s éveken keresztül űzni a borzalmas gaztetteit.

Mindhárom község csendőrségi székhely volt, megrakva cseh rendőrökkel. Igaz, hogy ezektől nem lehetett sokat várni.

De ott voltak a községi elöljáróságok, az iskolaszékek, a lelkészek, a tanítók.

Kérdem, hol voltak ezek az urak, vagy talán becsukták a szemüket s bedugták a fülüket azon szomorú ténnyel szemben, hogy negyven fiatal cigány közül, akik már a csehszlovák uralom alatt váltak iskolakötelesekké, 39 cigány írástudatlan maradt. A negyvenedik a javító intézetben tanult meg írni, olvasni.

Letagadhatatlan tény, hogy ezekkel az emberekkel sem a politikai, sem az egyházi, sem a tanügyi hatóságok nem törődtek, s így nem csoda, hogy a szó szoros értelmében elvadultak.

Egy helyszíni szemle alkalmával megkérdeztem az ott levő cigányokat:

– Mondjátok meg nekem, tudjátok ti, hogy ki az Isten?

A cigányok nagy szemeket meresztettek.

– Hát az kicsoda? kérdezte Filke.

Ez a felelet nagyon elszomorító leplet rántott le a cigányok életéről és szellemi elmaradottságukról.

De a cigányokra nézve minden esetre jelentőséggel bírt, mert a már említett két indokon kívül ez a tény is nagyban hozzájárult ahhoz, hogy nem esett halálos ítélet.

Štatny Archív v Košiciah. Krajský Súd v Košiciach, 368. doboz.

Az 1929-ben elítélt szepsi cigányok közül négyen voltak még börtönben 1939-ben, amikor a magyar hatóságok felülvizsgálták a csehszlovák hatóságok által 1938 előtt lefolytatott pereket. A perújrafelvétel során 1939. november 14-én és 22-én az akkor 58 éves Móricz Józsefet is kihallgatták. Az irat írógéppel készült, végére Móricz József kék tollal ezt jegyezte fel: *A fenti jegyzetek – 28 gépelt oldal – a Kassai Kir. Törvényszék Vizsgálóbírája előtt 1939 évi november hó 22. napján élőszóval előadott tanúvallomásomat tartalmazzák. Kassa 1939. november 29.*

Dr Móricz József. Az irat külső borítóján *A szepsi cigányper háttér titkai* cím olvasható. Móricz bíró emlékirata átdolgozva, részletekben a Felvidéki Újságban is megjelent 1940. januárjában. A per történetéről l. Nagy Pál: „Cigánykannibalizmus": önvád és metafora. Szepsi a cseh–magyar impériumváltás árnyékában, 1927–1940. *Századvég* 2009. 3. sz. 99–132. p. Uő.: Az emberevési vád mítosza és valósága. A kassai „emberevő" per (1929). In: *„Tízéves a romológia".* Konferenciakötet 2007. november 23. PTE BTK NTI Romológia és Nevelésszociológia Tanszék. Pécs, 2008. Gypsy Studies 22. Sorozatszerkesztő Cserti-Csapó Tibor. 97–126. p.

107.

1939. december 11. Eger.

Az Egri Királyi Törvényszék ítélete Rostás Orbán ügyében.

B. 3116. / 2. szám.
1939

A MAGYAR SZENT KORONA NEVÉBEN !

Az egri kir(ályi) törvényszék, mint büntetőbíróság csalás büntette miatt Rostás Orbán /Sumi/ ellen inditott bünügyben nyilvános főtárgyalás alapján meghozta a következő

ítéletet:

Rostás Orbán /Sumi/ vádlott, 38 éves, r.k. vallásu, abasári születésü, abasári lakos, magyar állampolgár, magyar anyanyelvü, özvegy, 3 gyermek atyja, ir olvas, katona nem volt, lókereskedő vagyontalan bünös a Bn. 50. §-ába ütköző és a II. Bn. 1. §-ához képest a Btk. 380. §. 2. t. szerint, valamint az 1878: V. t.c. /Btk./ 92. §-ának alkalmazása folytán a Btk. 20. §-a alapján minősülő csalás vétségében és a 100000/1932. F.M. sz. r. 574 §-ába ütköző kihágásban.

A kir. törvényszék ezért Rostás Orbán /Sumi/ vádlottat a Btk. 388. §. 1. bek. 2. t. a Btk. 388. §. valamint a 100.000/1932. F.M. sz. r. 574. § alapján a Btk. 92. §. alkalmazásával 21 /huszonegy/ napi fogházra, 20 /husz/ pengő pénzbüntetésre, továbbá 3 /három/ évi hivatalvesztésre és politikai jogai gyakorlásának ugyanilyen tartamu felfüggesztésére, mint mellékbüntetésre ítéli.

A pénzbüntetést behajthatatlansága esetére a II. Bn. 8. 9. és 10. §-a alapján 5 /öt/ pengőnként 1 /egy/ napi, összesen tehát 4 /négy/ napi elzárásra kell változtatni.

A II. Bn. 3. §-án alapuló pénz, mint mellékbüntetés kiszabását ugyanezen § alapján mellőzi.

A szabadságvesztésbüntetést megkezdésének napjától, a hivatalvesztés és a politikai jogok gyakorlatának felfüggesztését a szabadságvesztésbüntetésnek, vagy a szabadságvesztésbüntetés elévülésének befejezésétől kell számitani.

A pénzbüntetést az ítélet jogerőre emelkedésének közlésétől számitott 15 nap alatt kell végrehajtás terhével a 108.807 számu postatakarékpénztári csekkszámlára /Igazságügyminisztérium. Büntetéspénzek bevételi számlája Budapest/ az 1892: XXVII. t.c. 3. §-ában meghatározott célra megfizetni.

A vádlott az 1896: XXXIII. tc. /Bp./ 480. §-a értelmében köteles az eddig felmerült bünügyi költség fejében 24 P. 60 fillért és az ezután felmerült bünügyi költséget az államkincstárnak megtériteni, de a költségeket a kir. törvényszék az 1890: XLIII. t.c. 4. §-a alapján egyelőre behajthatatlanoknak nyilvánitja.

A kir. törvényszék az iratok közt elfekvő K. 862468 sorsz. marhalevél bünjelnek özv. Kivés Jánosné részére kiadását a Bp. 488. §-a alapján elrendeli és a bünjelet az ítélet jogerőre emelkedése után jogositottnak megküldi.

A kir. törvényszék elrendeli, hogy az ítélet jogerőre emelkedése után, a Bp. 494. §-a alapján a vádlott erkölcsi és vagyoni bizonyitványával, valamint a költségjegyzékkel együtt az egri kir. ügyészséggel és a Bp. 330. §-a alapján a mellékbüntetés nyilvántartása végett Heves vármegye alispánjával közöltessék.

Indokolás:

A kir. ügyész a főtárgyaláson a vádat a kü. 9082/1939 számu vádinditvánnyal egyezően terjesztette elő és tartotta fenn.

A kir(ályi) törvényszék Rostás Orbán vádlott ténybeli beismerése, továbbá özv. Kivés Jánosné Vanó Juliánna, Szekrényes Istvánné és Misi Imre tanuknak a vallomásai alapján tényként állapitotta meg, hogy vádlott Parád községben 1939. évi augusztus hó 2 napján azon célból, hogy magának jogtalan vagyoni hasznot szerezzen, özv. Kivés Jánosné sértettet fondorlattal tévedésbe ejtette és tartota akként, hogy tőle 300 P. vételár ellenében megvett tehát hátralékos 150 P. vételárnak megfizetését a tehén marhalevelének utánvéttel való kézhez vétele ellenében igérte, amit azonban, amikor azt a sértett cimére ajánlott levélben megküldött, ki nem váltotta, sőt a tehenet még 1939 évi augusztus hó 15. napján másnak eladta s a vételárat utóbbi vevőtől időközben fel is vette, ami által sértettnek 100 pengőt meghaladó vagyoni kárt okozott,- továbbá ugyancsak nevezett vádlott az özv. Kivés Jánosné Vanó Julianna sértettől megvett tehenet marhalevél nélkül Szekrényes Istvánné Birbaum Matild markazi lakosnak 300 P. vételárban eladta.

Vádlottnak e tényállásokban foglalt cselekményei a rendelkező részben irt büncselekmények tényálladéki alkatelemeit kimeritik, vádlott ellenében beszámitást kizáró és büntethetőséget megszüntető ok nem állapitható meg, ezért öt a rendelkező rész szerint bünösnek kimondani és megbüntetni kellett.

Az ítéletet a Te. 113. §. értelmében indokolni nem kell.

Eger, 1939, december hó 11 napján.

dr. Pálinkás Jenő s.k. kir(ályi) törvényszéki biró.

A kiadmány hiteléül:
[P.H.] [---]
segédtiszt

Ez az ítélet jogerős és végrehajtható.

Eger, 1939. december 11.

[P.H.] [---]
a kir(ályi) törvényszék elnöke.

Heves Megyei Levéltár. IV. 404. a. Heves vármegye alispánjának iratai. 578. doboz. 51/1940. sz.
A [---] jelek helyén olvashatatlan aláirások.

108.

1940. november 23. Zalaegerszeg.

Zala vármegye alispánjának leirata a főszolgabirókhoz.

Zala vármegye alispánja.

Tárgy: A cigányok munkásosztagokban foglalkoztatása.-
Határidő: 10 nap.

ad. 27700 szám.
ni. 1940.

Főszolgabiró Urnak

Székhelyén.

A cigányok megrendszabályozása ügyében folyó évi junius hó 19.-én 19869/ni. 1940. szám alatt kiadott rendeletemre is utalással értesitem Főszolgabiró Urat, hogy a most folyamatba teendő nagyarányu közmunkaprogram keretében mód nyilik arra, hogy a cigányoknak munkásosztagokban foglalkoztatása iránt intézkedhessem.-

Ennek végrehajtása céljából felhivom Főszolgabiró Urat, hogy a járása területén lakó összes munkaképes cigányokról /tehát a 16 éven felüli férfiakról, készittessen kimutatást s azt határidőre két példányban elkészitve hozzám 10 napon belül terjessze fel.-

A kimutatásnak a cigány nevét, életkorát és lakóhelyét kell tartalmaznia.

Zalaegerszeg, 1940. november hó 23.-án. Dr. Brand Sándor sk. alispán.

[P.H.] kiadmány hiteléül:

[---][a]
v(ár)m(egyei) irodaigazgató.

Zala Megyei Levéltár. IV. 424. a. Zalaegerszegi járás főszolgabirójának közigazgatási iratai 675/1945.

Jegyzet:
a olvashatatlan aláírás

109.
1941. február–március.
Kanalas Mihály tiszafüredi teknős cigány ügye.

109.1.
[1941. február]
Kanalas Mihály Heves vármegye alispánjához benyújtott fellebbezése.

Méltóságos Alispán Ur!

A tiszafüredi járás főszolgabirójának 441/1941. sz. véghatározatát

m e g f e l l e b b e z e m

s mély tisztelettel kérem, hogy ezt a határozatot megsemmisiteni s engem a kitiltás hatálya alól feloldani méltóztassék.-

Indokaim a következők:

Az 1886. évi XXII. tcz. 9.§. kimondja, hogy minden polgárnak joga van más községbe települni.-

A község a települést csak abban az esetben tagadhatja meg, ha büntett, vagy nyereségvágyból elkövetett vétség miatt jogerős határozattal vád alá vagyok helyezve, vagy pedig ilyen itélet hatálya alatt állok,

ha a község megterhelése nélkül magamat fenntartani nem tudnám,

ha legutóbbi állandó tartózkodási helyemről kielégitő erkölcsi bizonyitványt nem tudnék felmutatni.-

A sérelmes véghatározatban hivatkozott 8130/1939. M.E. sz. rendeletet a politikai és gazdasági élet szélhámosai ellen hozták.- Ezt a rendeletet tehát a becsületes munkából élő, szorgal-

mas és tisztességes honpolgárokra alkalmazni s ennek alapján azokat a község területéről kitiltani nem lehet.-

A. alatt csatolom ide születési anyakönyvi kivonatomat, amely szerint hajdudorogi születésü vagyok. Illetőségi bizonyitványomat és erkölcsi bizonyitványomat az idő rövidsége és pénztelenségem miatt most nem tudom idecsatolni, de pótlólag bemutatom. Felelősségem tudatában kijelentem, hogy büntetve sohasem voltam, sem bünvádi eljárás alatt nem állok.- Ellenem még csak feljelentés sem volt téve.- Nemzeti szempontból is megbizható vagyok.-

Tiszafüredre költözésem után itt házas belsőséget vettem s az a B. alatt csatolt eredeti birósági végzés tanusága szerint telekkönyvileg is nevemen áll.- Letelepedésem ellen Tiszafüred nagyközség soha kifogást nem tett, nem is tehetett.-

Mély tisztelettel

Kanalas Mihály.

109.2.

1941. március 1. Tiszafüred.

A tiszafüredi járás főszolgabirójának jelentése Heves vármegye alispánjához.

A tiszafüredi járás főszolgabirájától.-
984/1941 szám.
Tárgy: Kanalas Mihály **kitiltása**.-

Vonatkozó sz. 4365./1941.
Melléklet: iratok drb.-

Alispán Ur!

Eger

Tisztelettel jelentem, hogy tárgyban nevezett kitiltására véleményem szerint a közrend és közbiztonság megőrzése végett feltétlenül szükség van, mert Tiszafüred községbe az utóbbi három év alatt oly mértékben költöztek be cigányok az ország különböző részeiből, hogy nagy számuk miatt a községben a vásári lopások, titkos kéjjelgés, besurranó és betöréses lopások sőt a rosszul világitott utcákon az esi órákban az erőszakos tolvajlások, rablások nemkivánatos módon elszaporodtak. Nagyon sok tekintetben a kis létszámu csendőrség legnagyobb igyekezete mellett sem tudja a közrendet biztositani. A tömeges kitiltások azért indultak meg, mert a rendes munka és kereset nélkül lévő cigányok merészsége már oda fajult, hogy szolgálaton kívül csendőrt is megtámadtak és össze vissza szurkálták. Rendet tartani csakis ugy lehet a cigányok között, hogy mindazokat akik nem tiszafüredi illetőségüek a községből eltávolitjuk. Ezen intézkedéssel elejét vesszük a további cigánybeszivárgásnak is.

Tisztelettel jelentem végül, hogy a kitiltottak közül becsületes ipari, vagy földmunkával egy cigány sem keresi a kenyerét és igy létfenntartásuk nincs biztositva.
Tiszafüred 1941. március 1-én.

[---]"
szolgabiró

109.3.

1941. március 19. Eger.

Heves vármegye alispánjának határozata Kanalas Mihály ügyében.

4365/a. 1941.

Kanalas Mihály teknöcsináló tiszafüredi lakos fellebbezése a tiszafüredi járás főszolgabirájának 441/1941. sz. véghatározata ellen, amelyben őt a tiszafüredi járás területéről kitiltotta.

Véghatározat.

A tiszafüredi járás főszolgabírájának idézett véghatározatát feloldom.

Indokolás.

A 8130/114. M.E. rendeletben foglaltak figyelmen kívül hagyattak, tehát a rendelkező rész szerint kellett határoznom.

Erről a fellebbezőt (képv: Dr. Végh József) a tiszafüredi járás főszolgabírája utján értesítem.

Véghatározatom ellen a hitelesitést követő naptól számított 15 nap alatt a m(agyar) kir(ályi) Belügyminiszter Urhoz címzett felülvizsgálati kérelmet lehet a tiszafüredi járás főszolgabírájánál előterjeszteni.

Eger, 1941. III. 19.

Heves Megyei Levéltár. IV. 404. a. Heves vármegye alispánjának iratai. 623. doboz. 4365/1941. sz.

Kanalas Mihály történetének részleteit további kutatások során szükséges feltárni. A fellebbezésben hivatkozott 441/1941. sz., kitiltást elrendelő főszolgabírói véghatározat, valamint a mellékletek nincsenek az aktában. Kanalast Végh József tiszafüredi ügyvéd képviselte, fellebbezése 1941. február 21-én érkezett az alispáni hivatalba. Az alispán 4365/1941. sz. alatt utasította a főszolgabírót, hogy részletesen nyilatkozzon az ügyről.

Jegyzet:
a olvashatatlan aláírás

110.

1941. július–október.

Kalányos Ádám simontornyai cigány házalási kérelmének ügye.

110.1.

1941. július 11. Simontornya.

Orvosi bizonyítvány Kalányos Ádámról.

Simontornyai egészségügyi kör.
98/1941

Hatósági orvosi bizonyitvány.
/hadirokkant ügyben bélyegmentes/

Alulírott körorvos hivatalosan bizonyítom, hogy a mai napon megvizsgáltam Kalános Ádám 58 éves, simontornyai lakos, hadirokkant, házalót kit eltekintve a háborús sérüléseitől teljesen egészségesnek találtam.

Házaló ipar üzésére alkalmas.

Simontornya, 1941. julius hó 11.

[P.H.] [---]
körorvos

110.2.

1941. július 31. Simontornya.

Községi bizonyítvány Kalányos Ádám számára.

Simontornya község elöljáróságától.
4804/1941.

Községi bizonyítvány.

Simontornya község előljárósága bizonyitja, hogy a Székelyudvarhely községben 1883. december 18.-án Kalányos Sára szülőtől született

Kalányos Ádám

Simontornya, Tükör utcai lakos személyleirása a következő:
Neve: Kalányos Ádám
Foglalkozása: házaló
Lakhelye: Simontornya
Állapota: nős
Születési ideje: 1883. december 18.
Vallása: r. kath.
Anyja neve: Kalányos Sára
Termete: közép
Arc alakja s annak különös ismertető jele: hosszas
Haj szine: barna
Bajusza alakja és szine: rövidre vágott
Szakálla: borotvált
Szemöldöke: szőke
Orra alakja s esetleges ismertető jele: egyenes orrél
Száj alakja: egymást fedő ajkak
Fogai: épek
Ismertető jele: bal kezén mutató ujja forradásos sebhellyes, jobb lába kissé rövidebb s jobb lábszáron combon felül s alul is lövésből eredő sebhely.
Be van e oltva: igen
Sajátkezű aláírás: irni nem tud.

Simontornya, 1941. julius 31.-én

[---] Holik László
főjegyző [P.H.] bíró

110.3.

1941. október 6. Pécs.

A Pécsi Kereskedelmi és Iparkamara Tolna vármegye alispánjához.

18.054/25/1941.

TEKINTETES ALISPÁNI HIVATALNAK

Szekszárd.

Mult hó 24-én kelt 17340/1941. sz. megkeresésére a tárgyiratok kapcsán értesitjük a tekintetes Alispáni Hivatalt, hogy folyamodó Kalányos Ádám simontornyai lakosnak azt a kérel-

mét, hogy házalási engedélyt kapjon, az 1852. évi császári nyiltparancs 3. §-ában foglaltak alapján teljesiteni lehet, ha érdemes rokkant a létszám betöltésére nem jelentkezett.

A folyamodó ugyanis a hivatkozott szakaszban foglalt feltételeket saját személyére nézve igazolta, ezenfelül csatolt házalási könyvével bizonyitja azt is, hogy házalókereskedés folytatására régebben is kapott engedélyt, azért kérelmének teljesitését javasoljuk, ha a létszám nincs kimeritve.

Pécs, 1941. október 6.

A PÉCSI KERESKEDELMI ÉS IPARKAMARA:

[P.H.] [---]
főtitkár

Tolna Megyei Levéltár. IV. 404. b. Tolna vármegye alispánjának iratai. 24918/1942. sz.

Tolna vármegye alispánja 1942. október 10-én, 19273. sz. véghatározatával, miután Kalányos Ádám a 2 pengő 40 fillér illetéket lerótta, engedélyezte a házalási engedély kiadását kötött-rőfös és textilárukkal való kereskedésre. A 19.273/1941. sz. házalási könyvet a főszolgabirói hivatal útján kézbesitették.

Az iparkamara levelében említett házalási könyv nincs az aktában, feltehetően az iparkamara iratai között maradt.

Kalányos Ádám 1941-ben házalási kérelméhez csatolta fényképes hadigondozási igazolványát is, amelyet az engedélyezés után nem kapott vissza. 1942. december 18-án a simontornyai jegyzőnél kérte az igazolvány hivatalos úton történő visszaigénylését.

A [---] jelek helyén olvashatatlan aláírások.

111.

1942.

Lakatos Mihály gyöngyösi cigány lótartási engedélyének ügye

111.1.

[1942. január]

Lakatos Mihály kérelme Gyöngyös polgármesteréhez.

Nagyságos Polgármester Úr!

A 149/O.M./1941 sz. rendelet alapján tisztelettel alólirott lókereskedőtől /cigány/ a lótartási engedély mult év nyarán bevonatott. Valami megélhetés után kell néznem, tehát elhatároztam, hogy földet bérelek és földmiveléssel fogok foglalkozni.

F(olyó) évben Gyöngyösön a Papföldön levő Fakszos házat megvettem én és Kanalas Mária /vadházastársam/ vit. Juhász József hegyeshalmi lakostól cca. 3000 P.-ért, 500 P. hijjával annak árát, illetve a Fakszos kölcsönt is kifizettük. A vonatkozó adásvételi szerződés Polgármester Ur előtt 16263/1941 ki. szám alatt fekszik el a gazdasági albizottság elé való felterjesztés végett.

Komoly tárgyalásban állok ugyanezen vitéz Juhász Józseffel ama 8 kat. hold, gyöngyöspatai határban fekvő föld alhaszonbérletbe való kivétele tárgyában, melyet nevezett vitéz Harsányitól bérel s amelynek alhaszonbérletbe való adásához, vagy direkte tőle való kibérléséhez már birjuk a Harsányi beleegyezését, sőt a vitézi székkapitányság /Eger/ hozzájárulását is.

8 kat(asztrális) hold föld megmüveléséhez azonban lóra van szükség, mert a föld messze van, a lóra szántáshoz, vetéshez, hordáshoz szükség van, de meg a trágyázáshoz is. Én tehát a haszonbérleti ügyletet csak akkor perfektuálhatom, ha biztos vagyok abban, hogy a kibérlés esetére 3 lóra tartási engedélyt fogok kapni. A 8280/1939 M.E. körrendelet a 257000/1928 B.M.

és 141113/1931 K.M. rendelet tudtommal azt lehetővé teszi, hogy az a cigány, aki fuvarozással akár iparszerüleg foglalkozik, akár pedig földmiveléssel hivatásszerüleg foglalkozik, ennek kellő igazolása esetén lótartási engedélyben részesithető.

Gyöngyösi születésü, magyar állampolgár, ide való illetőségü, keresztény ember vagyok, jelenleg egy fél ház telekkönyvön kivüli tulajdonosa /az átirás most folyik/, tehát elég garancia van arra, hogy szándékom nem a vonatkozó rendelet kijátszása, hanem tényleg a földmivelést választottam élethivatásul, hogy családomnak kenyeret tudjak adni. Külömben is biztositékul szolgálhat az, hogy a ló járlatlevele annak idején leteendő lesz a városi állatorvosnál.

Az itt előadottaknál fogva tisztelelteljes kérésem az: Méltóztassék nekem künnjegyzett képviselőm kezéhez oly értelmü, a városra nézve kötelező erejü nyilatkozatot magában foglalló határozatot kikézbesiteni, miszerint én azon esetben, ha a fentebb jelzett 8 kat. hold föld haszonbérletére megkötött haszonbérleti szerződést eredetben bemutatom a városnak, 2–3 ló tartására a várostól az engedélyt meg fogom kapni. Ilyen értelmü, rám nézve teljes megnyugvásul szolgáló határozat előleges meghozatalára, tehát a város részéről előleges, feltételes állásfoglalás nélkül ugyanis én a haszonbérleti szerződést meg nem köthetem.

Alázatos tisztelettel
Lakatos Mihály

111.2.

1942. január 23. Gyöngyös.

A gyöngyösi polgármester határozata.

1230/ki. 1942

Tárgy: Lakatos Mihály gyöngyösi cigány kérelme lótartási engedély kiadása iránt.

Határozat

A kérelem elintézése a rendészeti hivatal hatáskörébe tartozik, ezért a beadványt oda kiosztani rendelem.

A beadványtól kitetszőleg kérelmező házat vett. Célirányos lenne kinyomoztatni /esetleg a rendőrség utján/, hogy Lakatos cigány honnan szerezte a házravalót?

Gyöngyös, 1942. jan. 23.

Dr. Makrányi s.k.
polgármester h.

A kiadmány hitelére:
[---]
közig(azgatási) kiadó [P.H.]

111.3.

1942. április 30. Gyöngyös.

A gyöngyösi polgármester véghatározata.

1230/ki. 1942.

Tárgy: Lakatos Mihály gyöngyösi cigány kérelme lótartási engedély kiadása iránt.
Véghatározat.

Értesitem kérelmezőt, hogy lótartás engedélyezése iránt benyujtott kérelmét nem teljesithetem.

A nyomozat szerint megállapitást nyert, hogy kérelmező ezen engedélyemet arra akarná felhasználni, hogy a fennálló rendelkezéseket kikerülve, ismét lókereskedéssel foglalkozzon, s kérelmét ezért nem teljesithetem.

Gyöngyös, 1942. április 30. dr. Makrányi s.k. polgármester.

A kiadmány hitelére
[---]
közig kiadó

[P.H.]

111.4.

1942. szeptember 30. Gyöngyös.

A gyöngyösi polgármester Heves vármegye alispánjához.

14890/ki. 1942

Tárgy: Laktos Mihály gyöngyösi lakos lótartás iránti kérelme.

Méltóságos Alispán Urnak

Eger.

16816/a. 1942. számu rendeletének mellékletét a vonatkozó iratok kapcsán az alábbi jelentéssel terjesztem fel:

A 149/O.M. 1941. sz. rendelet a cigányok lótartását megtiltja. E rendelet hatálya alól kivételt csak a Honvédelmi Miniszter Ur tehet.

Egyébként a gazdaság vezetéséhez nem feltélenül szükséges a lótartás /különösen 3 ló 8 holdhoz/ ennél sokkal célszerübb és gazdaságosabb az ökör, vagy tehéntartás. Igy a megfelelő igáserő is megvan és a trágyagyüjtés és szolgáltatás is sokkal célirányosabban elérhető. A tehén is igázható és emellett még a tejhozami haszon is megvan.

Ha tehát benti kérelmező igazán földmüveléssel akar foglalkozni, ugy részére a sz(arvas)marha tartás a legmegfelelőbb.

Szükség esetén a szamár is igen kiváló gazdasági állat.

A lótartást /különösen 3 ló/ nem véleményezem.

Gyöngyös, 1942. szept. 30.

Dr. Makrányi
polgármester

Heves Megyei Levéltár. IV. 404. a. Heves vármegye alispánjának iratai. 693. doboz. 16186/1942. sz.

Lakatos Mihály képviselője Blau Bertalan gyöngyösi ügyvéd volt. A gyöngyösi polgármesterhez 1941. január 21-én érkezett be Lakatos kérelme. 1941. február 5-én a gyöngyösi polgármester a polgári biztostól is jelentést kért, hogy Lakatos honnan teremtette elő a 3000 Ft-ot, illetve valóban akar-e földet művelni. Február 21-én a polgári biztos azt jelentette a polgármesternek, hogy Lakatos a lovai és az Őrálló u. 48. sz. alatti háza eladásából gyüjtötte össze a 3000 Ft-ot, ám nem kimondottan földmüvelésre, hanem a lókereskedés újbóli gyakorlására akarja azt felhasználni. A 16816. sz. alispáni rendelet nincs az aktában.

A [---] jelek helyén olvashatatlan aláírások.

112.
1942.
Végegyházi cigányokra vonatkozó iratok.

112.1.
1942. február 19. Végegyháza.
A végegyházi elöljáróság jelentése a főszolgabírói hivatalhoz (a vármegyei irodatiszt által készitett másolat).

Végegyháza község elöljáróságától. 488/1942. Tárgy: Faragó Rudolf és társai internálási ügye. Főszolgabíró Úr! Mezőkovácsháza. Tisztelettel jelentem, hogy az előljáróság megállapitása szerint, a községi redőrök jelentése alapján és a mezőkovácsházai m. kir. csendőrőrstől nyert értesülés szerint id. Faragó Rudolf és társai: id. Faragó Rudolf, ifj. Faragó Rudolf, Faragó Pál /Patucs/, Faragó Pál /Puli/, Faragó András /Cundri/, ifj. Rostás Gusztávné, Faragó Rózsi, Rádai Erzsébet, Csurár Lukács, Faragó Mihály, Csurár Ágnes, Csurár Erzsébet, Csurár Lívia és id. Faragó Gáborné végegyházai lakosok, cigányok, munkakerülők, állandóan lopásból tartják fenn magukat, tolvajlásuk egy idő óta már naponként fordul elő, lakásukat már fényes nappal fosztanak ki. A részükre kiadott mindennemü élelmiszerjeggyel visszaélnek, rendszerint eladják, a lopásból nyert pénzt megisszák s a községben botrányos viselkedést tanusitanak naponta. Részben megbizhatatlanságuk miatt, részben pedig munkakerülésük miatt, de főleg az itthon maradó cigányok megfékezése céljából mély tisztelettel kérem főszolgabíró urat, kegyeskedjék a fenti 14 cigányt internáltatni. Végegyháza, 1942. február 19.-én. Sarlós s.k. jegyző.

112.2.
1942. március 20. Mezőkovácsháza.
A csendőrőrs jelentése végegyházi cigányok internálása ügyében.

Debreceni VI. csendőrkerület. Mezőkovácsháza vegyes őrs.
67.szám.
1942.

id. Faragó Rudolf és 13 társa internálása.
1942. II/26.án kelt 1256. sz. felhivásra.
1942.

Főszolgabíró Urnak!

Mezőkovácsháza, 1942. március 20.
Mezőkovácsháza.

Hivatkozott felhivásban tárgyalta id. Faragó Rudolf és 13 társa végegyházi lakos cigányok internálására az őrs az alábbi adatokat és véleményt terjeszti be.

1. id. Faragó Rudolf végegyházai lakos cigányt az őrs 1937. évben lopás miatt 401/bün. szám alatt jelentette fel. 1922. évben a szegedi kir(ályi) ügyészség lopás miatt 1 évi és 3 hónapi börtönre itélte.

2. ifj. Faragó Rudolf végegyházai lakos cigányt az őrs 1937. évben közrend elleni kihágás miatt 438/bün. 1941. évben lopás büntette miatt 635/bün. 1941. évben lopás vétsége miatt 11. bün. szám alatt jelentette fel.

3. Faragó Pál /Patucs/ végegyházai lakos cigányt ki állitólag Jászkarajenő községben vagy Szolnok városban csavarog. Kit az őrs járőre 1941. évben lopás büntette miatt 635/bün. szám alatt jelentette fel. Állandóan csavarog. 1935. évben súlyos testisértés miatt a battonyai kir(ályi) Járásbiróság 20 napi fogházra itélte.

4. Faragó Pál /Puli/ végegyházai lakos cigányt, az őrs járőre 1938. évben súlyos testisértés miatt 577/bün. 1941. évben lopás büntette miatt 635/bün. számok alatt jelentette fel. Állandóan csavarog.

5. Faragó András /Cundri/ végegyházai lakos cigányt, az őrs járőre idegen vagyon jogtalan elfoglalása miatt 538/bün. szám alatt jelentette fel. Állandóan csavarog.

6. ifj. Rostás Gusztávné végegyházai lakos cigányt az őrs 1938. évben lopás vétsége miatt 700/bün. szám alatt jelentette fel. Állandóan csavarog.

7. Faragó Rózsi végegyházai lakos cigányt az őrs 1942. évben lopás vétsége miatt 11/bün. szám alatt jelentette fel. 1932. évben a gyulai kir(ályi) Járásbíróság lopás miatt 25 napi fogházra ítélte, 1935. évben a szentesi kir(ályi) Járásbíróság lopás miatt 20 napi fogházra, 1938. évben a makói Járásbíróság 30 napi fogházra, 1939. évben a battonyai kir. Járásbíróság lopás vétsége miatt 20 napi fogházra ítélte. Állandóan csavarog.

8. Rádai Erzsébet végegyházai lakos cigányt az őrs 1938. évben lopás büntette miatt 430/1938. bün. 1942. évben lopás vétsége miatt 11/bün. 13/bün. számok alatt jelentette fel. 1939. évben a gyulai kir. ügyészség súlyos testi sértés büntette miatt 3 évi börtönre ítélte. Állandóan csavarog.

9. Csurár Lukács végegyházai lakos cigányt az őrs 1937. évben mezőrendőri kihágás miatt 401/bün. közrend elleni kihágás miatt 420/bün. közrend elleni kihágás miatt 458/bün. 1938. évben zsarolás büntette miatt 267/bün. 1938. évben súlyos testisértés vétsége miatt 577/bün. 1938. évben mezőrendőri kihágás miatt 650/bün. 1939. évben súlyos testisértés miatt 3/bün. 1939. évben mezőrendőri kihágás miatt 362/bün. 1939. évben hatósági közeg elleni erőszak és magánlak sértés vétsége miatt 517/bün. becsületsértés miatt 518/bün. 1940. évben közokirat hamisítás büntette miatt 349/bün. számok alatt jelentette fel. 1937. évben a battonyai kir. Járásbíróság súlyos testisértés miatt 1 havi fogházra ítélte. 194[-] évben a szegedi kir(ályi) törvényszék lopás büntette miatt 3 havi fogházra ítélte.

10. Faragó Mihály végegyházai lakos cigányt az őrs 1937. évben magánlaksértés büntette miatt 403/bün. 1938. évben közrend elleni kihágás miatt 246/bün. mezőrendőri kihágás miatt 326/bün. számok alatt jelentette fel. 1924. évben a szegedi kir. ügyészség lopás vétsége miatt 2 havi fogházra, 1936. évben lopás vétsége miatt 5 havi fogházra, hatósági erőszak büntette miatt 25 napi fogházra, 1920. évben a battonyai kir(ályi) Járásbíróság lopás vétsége miatt 21 napi fogházra ítélte.

11. Csurár Ágnes végegyházai lakos cigányt az őrs 1938. évben lopás büntette miatt 539/bün. 1938. évben veszélyes fenyegetés miatt 701/bün. 1941. évben lopás vétsége miatt 87/bün. számok alatt jelentette fel.

12. Csurár Erzsébet végegyházai lakos cigányt az őrs 1938. évben [---] vétsége miatt 700/bün. 1941. évben lopás büntette miatt 87/bün. szám alatt jelentette fel. Állandóan csavarog.

13. Csurár Livia végegyházai lakos cigányt az őrs 1937. évben lopás vétsége miatt 701/bün. 1938. évben veszélyes fenyegetés miatt 700/bün. 1941. évben lopás büntette miatt 87/bün. szám alatt jelentette fel.

14. id. Faragó Gáborné végegyházai lakos cigányt az őrs 1940. évben lopás vétsége miatt 18/bün. szám alatt jelentette fel. Állandóan csavarog.

Tekintettel arra, hogy a felsorolt cigányok kéregetésből és kéregetés közben de egyébkor is elkövetett alkalmi lopásokból, valamint mezőrendőri kihágásokból tartják fenn magukat, a kínálkozó munkaalkalmakat nem ragadják meg, sőt a munkát valósággal kerülik miáltal a közbiztonságra igen károsak. Ezért igen ajánlatos volna nevezetteknek munkatáborba való internálása.

A beteg ő(r)p(a)r(ancsnok). helyett:
Csaplár törzsőrmester s.k.

112. 3.

1942. március 24. Mezőkovácsháza.

A főszolgabírói hivatalban tartott tárgyalás jegyzőkönyve.

Jegyzőkönyv.

Készült Mezőkovácsházán a járási főszolgabírói hivatalban 1942. március hó 24.-én, Végegyháza kösség elöljáróságának 488/1942. számú előterjesztésére ifj. Faragó Rudolf végegyházai lakos rendőri őrizet alá helyezése ügyében megtartott nyilvános tárgyalás alkalmával.

Jelen vannak:

a hatóság részéről Dr. Éber Béla szolgabíró, rb. bíró, Bella Rozália jegyzőkönyvvezető.

Felek részéről Sarlós György községi főjegyző, feljelentő, if. Faragó Rudolf mint feljelentett, Császár Ferenc községi bíró, Barkanics István községi pénztárnok, Dér Mátyás, Fülöp Mihály, községi rendőrök, Gyömbér Márton, Polacsek János, Vanyó Mátyás és Faragó Sándor tanúk.

Eljáró szolgabíró a tárgyalást megnyitja és megállapítja, hogy idézett felek megjelentek.

if. Faragó Rudolf 23 éves, r.k. vallású, végegyházi születésű lakos, nős, vagyontalan, katona volt, büntetlen, a vád közlése után a következőket adja elő:

A vádat megértettem. Bűnösnek nem érzem magam, azért nem dolgozom, mert nem kapok munkát. Nem vagyok részeges és nem vagyok csavargó. Nem szoktam lopni.

Egyebeket előadni nem kívánok.

Megjelent Sarlós György községi főjegyző, feljelentő és a következőket adja elő:

Terhelt magaviselete a községben tűrhetetlen és káros, ha berug még a községi rendőröknek, sőt csendőröknek is képes nekimenni, verekedős természetű, internálását tisztelettel javasolom.

Egyebet előadni nem kívánok.

Megjelent Császár Ferenc községi bíró, végegyházi lakos érdektelen tanú az Rbsz. 133. §-ára történt figyelmeztetés után előadja:

A feljelentésben foglaltak, tudomásom szerint mindenben megfelelnek a valóságnak. Véleményem szerint nagy könnyebbség lesz a faluba ha méltóképpen eljárnak vele szemben.

Egyebet előadni nem kíván.

Megjelent Barkanics István végegyházi lakos községi pénztárnok érdektelen tanú és a hozzáintézett kérdésekre az Rbsz. 133. §-ára történt figyelmeztetés után előadja:

A feljelentésben foglaltak a valóságnak megfelelnek. Véleményem szerint nevezett munkatáborba való szállítása köz szempontjából szükséges.

Egyebet előadni nem kíván.

Megjelent Fülöp Mihály községi rendőr végegyházai lakos, az Rbsz. 133. §-ára érdektelenül előadja a következőket:

Én mint községi rendőr sok esetben tapasztaltam, hogy a feljelentésben foglaltak a valóságnak megfelelnek.

Egyebet előadni nem kívánok.

Végzés.

Eljáró szolgabíró tanúk megesketését azok szavahihetőségére való tekintettel mellőzi a többi idézett tanúk kihallgatását is, mivel terhelt bűnössége elegendő módon bizonyítva látja.

Eljáró szolgabíró a tanúvallomások elhangzása után felszólítja terheltet, hogy azokra vonatkozólag észrevételeit tegye meg. Terhelt előadja: Tanúvallomások nem felelnek meg a valóságnak. Fenntartom előbbi védekezésemet. Többször voltam Simicskó András végegyházi lakos munkavállalóval más megyébe munkán, vele esetleg bizonyíthatnám, hogy akkor ellenem kifogás nem volt.

Véghatározat meghirdetve az ellen terhelt fellebbezést jelentett be büntetlenségére való hivatkozással, feljelentő abban megnyugodott.

Ezzel a jegyzőkönyv lezáratott és h.h. aláíratott.

K.m.f.

[---]
szolgabíró.

ifj. Faragó Rudolf
terhelt

[---]
jzkvezető.

112.4.

[1942 ?]

Nyilvántartó lap ifj. Faragó Rudolfról.

Nyilvántartó Lap.

1./ A nyilvántartott családi és utóneve: ifj. Faragó Rudolf
2./ Esetlegesen korábbi neve, megkülönböztető neve: /Dile/
3./ Házastársának vagy volt házastársának családi és utóneve: elvált
4./ Születésének éve, hónapja és napja: 1918.
5./ Születésének helye: Végegyháza község, Csanád vármegye, Magyarország
6./ Utolsó állandó lakhelye: Végegyháza
7./ Mióta lakik a házban: 1918 óta
8./ Albérlő-Főbérlő? Mekkora a lakása? 1 szoba, 1 konyha-melléképület /Szüleivel lakik együtt közös háztartásban/
9./ Vallása: rom. kath.
10./ Családi állapota: elvált
11./ Gyermekeinek száma: 2 törvénytelen
12./ Anyanyelve: magyar
13./ Nyelvismerete: magyar és cigány
14./ Müveltségi foka: nem ír, nem olvas
15./ Személyleírása: arca kerek, haja fekete, szeme fekete, bajusza borotvált
16./ Van e testi fogyatkozása, vagy szellemi fogyatkozása, egyéb különös ismertető jele: nincs
17./ Vagyoni viszonyai: vagyontalan
18./ Anyjának családi /leánykori/ és utóneve: Faragó Teréz
20./ Hatósági intézkedések feljegyzése: rendőrhatósági felügyelet alá helyezés

112.5.

[1942 ?]

Rostás Ilona folyamodványa a belügyminiszterhez.

Méltóságos Magy Kir. Belügyminiszter Úr.

Tisztelettel felkérem nagy méltóságodat, szíveskedjen kegyes kérésemet amennyiben lehet teljesiteni. Megkérném nagy méltóságodat én mint Csurár Faragó Rudolfne szül Rostás Ilona Végegyházai lakos Faragó Rúdolf ferjem mint büntetlen eloéletű már mint egy éve lesz III. hó 25-ken minden[---]* véget a Mezókovacshazai rendorseg elvitte az Internáló intézetbe Nagymeltoságos belügyminiszter Úr En tudom bizonyitani a Vegegyhazai elöljáróságall hogy semmi féle lopasban vagy ember megtorlásban részt nem vett Egyben bizonyitom az eloljárosaggal hogy az

uram 1938 óta majdnem minden evben katona volt es 4 [---] eltartani nekem kell. Igazolom azt is hogy dolgozni szoktam minden evben répa munkára szoktam menni Ezért nagyon szépen kernem hogy Faragó Rudolfot sziveskegyék hazabocsajtani ahoz a 4 apró családomhoz akit a rendes eletben szeretnek felnevelni. Megegyszer megkerném a magyar kiralyi belűgyminiszter úrat hogy sziveskegyék segiteni szomoru sorsomon és a 4 csaladnak az apját vissza egdeni [!] mert sokat éhezem családommal.

Halaskoszőnet es Isten áldásat kívanok
a Nagymeltoságos Belugyminiszter Úrnak.

Rostas Ilona

Békés Megyei Levéltár. IV. 436. A mezőkovácsházi járás főszolgabirájának iratai. 1892/1942. sz.
A [---] jelek helyén olvashatatlan aláírások.

Jegyzet:
a szakadás miatt olvashatatlan rész (Rostás Ilona folyamodványában)

113.

1942. április 23. Bocfölde.

Bocfölde község képviselőtestülete ülésének jegyzőkönyvi kivonata.

K i v o n a t .

Bocfölde község képviselőtestülete által 1942. évi április hó 23 napján tartott évi rendkivüli közgyülés jegyzőkönyvéből.

Tárgy: A bocföldei cigánykérdés megoldása.

Községbiró előadja, hogy a község lakosságának közel 10 %-át kitevő cigányság viselkedése tarthatatlan állapotot teremtett a községben. Az 5–6 nagy családból álló cigány telep egyetlen tagja sem végez polgári munkát állandóan lopásból tartják fenn magukat. Javasolja, forduljon a képviselőtestület kérelemmel a felettes hatósághoz, hogy az összes községbeli cigányok internálása végett intézkedjék.

1404 kj 3. jkvi./1942.

V é g h a t á r o z a t .

Képviselőtestület egyhangu kérelemmel fordul Alispán Urhoz, hogy a közbiztonság érdekében egységesen a községben települt összes cigányokat munkatáborba utalják, legalább a háborús idők tartamára.

I n d o k o l á s

A 70–80 főből álló cigány tömeg állandóan lopásból, kéregetésből tartja fenn magát. A hatóság félrevezetése céljából kivételesen 1–2 férfi közülük vállal munkát, azonban családja fenntartására semmit sem fordit, a keresetéből hanem megisszák és elkártyázzák. A család ez esetben kéregetésből és lopásból tartja fenn magát. A lopások az utóbbi években annyira elfajultak, hogy a mezei vagyonbiztonság ugyszólva megszünt, a mező és hegyőrök tehetetlenek a cigánysággal szemben. A jelenlegi szükös közellátási viszonyok között egyre szemtelenebbé és fenyegetőbbek kezdenek lenni. A nagyszámu bevonulásokat kihasználják, az otthon maradt asszony- és gyerek népet zsarolják. Akik a fenyegetések hatása alatt feljelentéseket tenni nem mernek. A munkaidő beálltával a férfilakosság hadba vonulása folytán nők és gyermekek is kénytelenek elhagyni a községet és mezei munkára egész napra eltávoznak házaikból. A cigányok szabad prédájává válik a községbeli vagyon és ez a tudat nagy mértékben elkeseriti a hadbavonultakat is. A cigányokat munkába fogni nem lehet, senki sem türi meg őket a gazdaság-

ban, mert nem dolgoznak, ott tartózkodásukat is arra használják fel, hogy a vagyontárgyak hollétéről tudomást szerezzenek és éjnek idején ellopják, mint ezt a mult tapasztalatai igazolták. Minthogy pedig veszélyesség tekintetében egy tekintet alá esik a cigány férfi, nő és gyerek, a köznyugalom helyreállitása a személy és vagyonbiztonság megóvása szempontjából képviselőtestület egyedüli lehetséges megoldásnak tartja az egész cigánytelep munkatáborba utalását.
Miről a község lakossága dobszó utján azzal értesitendő, hogy joga van a fenti határozat ellen 15 nap alatt az elöljáróságnál /körjegyző/ beadható fellebbezéssel élni.

Kmf.

Dr. Balogh Elemér sk. körhegyző P.H. Vizsy Ferenc sk. községbiró
Hitelesitjük Vizsy Ernő sk. Kósa Móric sk.
Hogy jelen véghatározat előre közzé tétetett Bocfölde község községházánál 15 napon vagyis 1942. április 23-tól 1942. május 8-ig közszemlére kitéve volt, hogy erről az érdekeltek értesitve lettek és hogy ellene fellebbezés be nem adatott bizonyitjuk.

Bocfölde, 1942. május 8.

Vizsy Ferenc sk. községbiró P.H. Dr. Balogh Elemér sk. körjegyző

A kivonat hiteléül:
Bocfölde, 1942. május 30.
[P.H.] [---]*
körjegyző

Zala Megyei Levéltár. IV. 424. a. A zalaegerszegi járás főszolgabirójának iratai 3385/1942.

Jegyzet:
a olvashatatlan aláírás

114.

1942. augusztus 15. Söjtör.
A söjtöri csendőrőrs jelentése a főszolgabiróhoz.

M. kir. szombathelyi III. csendőrkerület. Söjtöri őrs.
331. szám.
bün. 1942.
Kolompár Gyula volt sárhidai lakos ellen
lefolytatott nyomozásról.

FŐSZOLGABIRÓ URNAK

ZALAEGERSZEG.

Söjtör, 1942. augusztus 15.

A munkácsi m(agyar) kir(ályi) 6. honvéd gépkocsizó lövész zászlóalj 3. puskásszázad parancsnoksága, 1942. julius 18-án, a fenti őrsöt irásban arról értesitette, hogy Farkas József honvédnál, aki a fenti parancsnokság állományában tartozik, hol jelenleg tényleges katonai szolgálatot teljesit, a fogházba való kisérése alkalmával ¼ kg. löport találtak. Nevezett a parancsnokságnál történt kikérdezése alkalmával előadta, hogy azon löport Sárhida községben lakó mostoha atyja Kolompár Gyula részére akarta elszállitani, ki 1 darab 1 csövü vadászpuskával rendelkezik.

Ez ügyben az őrs járőre, valamint a nagykanizsai állami rendőrkapitányság detektiv csoportja a nyomozást lefolytatta és az alábbiakat állapitotta meg.

Kolompár Gyula szül. 1887. április 24-én, Sárhidán, r.k., nős, napszámos, sárhidai illetőségű, jelenleg nagykanizsai cigánytelepi lakos. A nagykanizsai detektiv csoportja által történt kikérdezése alkalmával tagadta, hogy neki tudomása volna arról, hogy mostoha fia Farkas József az ő részére az állománytestinél puskaport lopott volna és, hogy neki mostoha fia által bemondott 2 csövü vadászfegyvere volna.

Megjegyzés:

Járőr a vadászpuska előkészitése végett Kolompár Gyula volt sárhidai lakos lakását, a Csendőrségi Szolgálati Utasitás 437. pont e/ alpontja alapján átkutatta, azonban a vadászpuskát előkeriteni nem tudta, mert valószinü, hogy Sárhida községből való eltávozásakor azt magával vitte Nagykanizsára. A detektiv csoport értesitése szerint nevezett nagykanizsai cigánytelepen levő lakása is átlett kutatva, azonban a fegyvert előkeriteni ott sem lehetett.

Nyomozta:

Elekes Ferenc II. csendőr járőrvezető és Soós Dezső csendőr.

Zala Megyei Levéltár. IV. 424. a. A zalaegerszegi járás főszolgabirójának iratai 4316/1942.

115.

1942. november 14. Zalaszabar.

Kimutatás a zalaszabari cigányokról.

Zalaszabar nagyközség.
1856/1942. szám.

K i m u t a t á s

Zalaszabar nagyközség területén tartózkodó cigányokról a pacsai járás Főszolgabirájának 1020/1942. számu rendeletére.

F. sz.	Név	életkor	foglalkozás
1.	Bogdán József	32 év	teknővájó
2.	Bogdán Julianna	40	-
3.	Bogdán János	17	-
4.	Bogdán László	13	-
5.	Bogdán Mária	10	-
6.	Bogdán Gizella	7	-
7.	Bogdán Imre	5	-
8.	Bogdán József	3	-
9.	Bogdán Ilona	½	-
10.	Orsós Péter	42	teknővájó
11.	Bogdán Erzsébet	44	-
12	Bogdán Anna	25	-
13.	Bogdán Mária	23	-
14.	Bogdán István	17	teknővájó
15.	Bogdán Sándor	16	-
16.	Bogdán György	14	-
17.	Bogdán József	13	-
18.	Bogdán Margit	10	-
19.	Bogdán Erzsébet	9	-
20.	Bogdán Teréz	4	-
21.	Kalányos György	59	teknővájó

22.	Bogdán Mária	50	-
23.	Bogdán Rozália	21	-
24.	Bogdán Anna	14	-
25.	Bogdán János	9	-
26.	Bogdán Mária	7	-
27.	Bogdán Imre	42	teknővájó
28.	Bogdán Mária	40	-
29.	Bogdán György	17	teknővájó
30.	Bogdán István	13	-
31.	Bogdán Imre	10	-
32.	Bogdán Boldizsár	8	-
33.	Bogdán Anna	6	-
34.	Bogdán Anna	1	-

Megjegyzés: az itt felsorolt cigányok valamennyien Zalaszabar község határában levő Zsóberekben putrik alatt húzódnak meg. A férfiak teknővájással, az asszonyok és gyermekek koldulással foglalkoznak.

Zalaszabar, 1942. november 14.

[---][a]
községi jegyző

Zala Megyei Levéltár. IV. 419. a./ A pacsai járás főszolgabirájának közigazgatási iratai. 1020/1942. sz.

Jegyzet:
a olvashatatlan aláírás

116.
1942–1943.
Kolompár János internálására és katonai szolgálatára vonatkozó iratok.

116.1.
[1942]
Kolompár Jánosné férje elengedését kérelmezi.

Nagyságos Főszolgabiró Ur!

1942. évi jan(uár) hó 19. napján méltóztatott internálni Kolompár János Salamon nevő 1908. évben Karmacson született férjemet. Nevezett azóta a kistarcsai internáló táborban van.

Tekintettel arra, hogy az internálás óta már egy év telt el, viszont 8 neveletlen és még munkaképtelen gyermekem megélhetéséről férjem távollétében gondoskodni nem tudok, másrészt pedig alaposan feltételezhető az, hogy férjem az internáló táborban megjavult, munkához szokott és ennek következtében munkával keresné meg az ő és családja kenyerét, alázattal kérem a nagyságos Főszolgabiró Urat:

méltóztassék az internálás megszüntetése iránt javaslatot előterjeszteni.

Alázatos kérelmem indoklására előadom még azt is, hogy annak következtében, hogy férjem az én és gyermekeim megélhetéséről nem tud az internálás folytán, az én öreg 80 éves szüleimnél élünk gyermekeimmel együtt Alsózsiden, viszont munkaképtelen szüleim, akik a község szerződéses libapásztorai, sem tudnak a megélhetésünkről gondoskodni, ennek következtében nekem és gyermekeimnek is kéregetésből kell fenntartanunk magunkat, míg abban az

esetben, amennyiben férjem megszabadulna az intrnáló táborból és dolgozhatna, tudna gondoskodni megélhetésünkről.

Alázatos kérésem megismétlésével maradtam

mély tisztelettel:
X Kolompár János Salamonné,
szül. Kolompár Fáni.

116.2.

1943. április 1. Zalaegerszeg.

Jegyzőkönyv Kolompár János meghallgatásáról.

Zalaegerszegi járás főszolgabirája.
1428/1943. szám.

Jegyzőkönyv

Készült Zalaegerszegen a főszolgabirói hivatalban 1943. évi április hó 1-én.

Kolompár János Salamon, Karmacson 1908-ban született, rk. cigány, napszámos, előadja a következőket:

A mult héten vonultam be a tényleges katonai szolgálatra a 17/III. zászlóaljhoz. Családom egy év óta Karmacson lakik. Én 1942. január hó 19-e óta vagyok rendőrhatósági őrizet alatt és az internáló tábrból vonultam be ténylegesen katonai szolgálatra. Tekintettel arra, hogy tényleges katonai szolgálatot teljesitek, valamint arra, hogy már hosszabb idö óta álltam rendőrhatósági őrizet alatt, kérem rendőrhatósági őrizetemnek a katonai szolgálatból majd a jövőben történö elbocsájtásom, vagy leszerelésem idejétől való megszüntetését.

Jegyzökönyv felolvasás után hh. aláiratott.

Kmft.

[---][a]
szolgabiró X Kolompár János

Zala Megyei Levéltár. IV. 424. a. Zalaegerszegi járás főszolgabirájának közigazgatási iratai 675/1945.

A kérelmen Kolompár Jánosné, a jegyzőkönyvön Kolompár János X-et tett a neve mellé.

A kistarcsai toloncház vezetője 1943. március 28-án azzal bocsájtotta el Kolompár Jánost, hogy katonai szolgálata letelte után vissza kell térnie Kistarcsára. Az elbocsátásról 234/7 sz. alatt március 29-én kiadott irat szerint Kolompárt büntetett előélete miatt internálták. Utóbbi irat teljes közlése nem volt szükséges.

Jegyzet:
a olvashatatlan aláírás

117.

1943. július 21. Keszthely.

Rostás Lajos elleni eljárás a házalási rendelkezések áthágása miatt.

Az eljárás alapja:

1943. julius 21-én Keszthely községben a tényvázlat 1 rovatában irt gyanusitottakat tettenérte, midön az utcán olálkodtak, csavarogtak akiket igazoltatásuk végett az örs járőre őrizetbe vett és a községházára elővezette hol az alábbiakat adták elő.

Gyanusitottak:

1. Rostás Lajos, házaló az őrs járőre által 1943. julius 21-én Keszthely községben kikérdezve beismerte, hogy szabályszerű házalási engedéllyel el van látva, de a jelentkezési kötelezettségét nem teljesitette, illetve a házalási engedélyt a keszthelyi Főszolgabíró Urnál nem láttamoztatta. Beismerte azt is, hogy 1943. julius 20-án 18 óra tájban értek Keszthelyre Kéthely községből és azon időtől kezdve Keszthely községben a velük volt textiláruval több üzletben megjelentek, azonban nem eladási, hanem vevési szándékkal, mert tudja azt, hogy engedélye láttamoztatása nélkül nem házalhat.

Védelmére előadta, hogy a vadházastársának nevét a házalási engedélybe nem vezettette be, mert nem volt tudomása arról, hogy vadházastársa csak ugy házalhat, ha a házalási engedélybe a neve szerepel. Gyermekeit azért viszi magával, mert nem volt kire hagyta volna őket.

2. Rupa Mitri Mátyás, aki kikérdezés alkalmával a cselekmény elkövetését az 1. számu gyanusitottal egybehangzóan adta elő.

3. Rostás Lajosné, szül. Gábor Mária, a cselekmény elkövetését az 1. számu gyanusitottal egybehangzóan adta elő.

4. Rostás Vilma, a kikérdezés alkalmával a cselekmény elkövetését az 1. számu gyanusitottal egybehangzóan adta elő.

Védelmükre nem adtak elő semmit sem.

Megjegyzés:

A tényvázlat 1. rovatban irt gyanusitottak a megállapitás szerint Keszthely községbe 1943. julius 20-án az estéli órákban érkeztek Kéthelyről. A megérkezésük után Keszthelyen a Felső majorban szálltak meg. Tekintettel arra, hogy gyanusitottak közül csak Rostás Lajos és Rupa Mitri Mátyás rendelkezik házalási engedéllyel, illetve okmánnyal, mivel igazolni tudták magukat, azonban az okmányuk Keszthelyre nem szól, Keszthely községben való megjelenésük és itt tartózkodásuk a közbiztonságra veszélyes „Nem kivánatos" az őrs járőre a Csendőrségi Szolgálati utasitás 312. pont 23. alpontja alapján őket efogta és átvételi elismervény ellenében átadom.

Ruházatukat ugyancsak a fenti utasitás 318. pontja alapján a járőr átvizsgálta. A nők ruházatát Bányai Sándorné, szül. Unger Katalin keszthelyi lakos nyomdásznő vizsgálta át, azonban ugy a férfiaknál, valamint a nőknél gyanus, illetve büncselekményből eredő, vagy büncselekmény tárgyát képező tárgyak találhatók nem voltak.

Járőr:

Boros Béla járőrvezető és Belecz Imre csendőrök.

Mellékletek:

1. Rostás Lajos névre szóló 34910/1942. számu házaló könyv.
2. Rupa Mitri Mátyás nevére szóló jelentkezésre szolgáló könyv.
3. Rupa Mitri Mátyás nevére a mihályfai körjegyzőség által 1943. julius hó 8-án kiállitott házalási könyv.

Keszthely, 1943. julius 21.

[---][a]

Zala Megyei Levéltár. IV. 413. a. Keszthelyi járás főszolgabirájának közigazgatási iratai 4814/1943.

A jegyzőkönyvben említett tényvázlat és a mellékletek közlésétől eltekintettem. A cigányokat 1943. július 21-én a keszthelyi községi rendőrök tartóztatták le. A tényvázlat szerint tartózkodási helyük Pesterzsébet, Alsóhatár út 5. Valamennyien római katolikusok, vagyontalanok, írni és olvasni nem tudtak. A két férfi foglalkozása házaló, a nők háztartásbeliek. Rostás Lajos Zetelakán született 1894. május 30-án, volt katona, „vadházas". 6 gyermeke van. Vadházastársa, Rostás Lajosné született Gábor Mária Zetelakán született 1899-ben, a hónapot és a napot nem tudta. Rupa Mitri Mátyás 1915. január 31-én született Zetelakán, volt katona. Rostás Vilma hajadon 1926. október 9-én született Bánhidán.

Az irat külzetén feljegyzés: engedélyt nem kaptak, Keszthelyről azonnali távozásra utasították őket.

Jegyzet:
a olvashatatlan aláírás

118.

1944. augusztus–szeptember.

A Heves megyei, illetve gyöngyösi cigányok internálására és élelmiszerjegyeinek bevonására vonatkozó iratok.

118.1.

1944. augusztus 21. Eger.

Heves vármegye alispánjának rendelete.

Heves vármegye alispánja.

3477/ke. 1944.

Tárgy: Cigányok élelmiszer fejadagja kiadásának fokozottabb megszigorítása.-

Polgármester Úr,
Főszolgabiró Úr,

Székhelyén.

Felhivom figyelmét a munka nélkül élő cigányokra és más dologkerülőkre.

Azonnal, szigoruan intézkedjék, hogy ilyenekkel szemben a 108.000/1944. K.M. számu rendelet /Bp. K. 94. sz./ 3. §-ának 3. pontja alapján azonnal járjanak el és internálásuk iránt is megtörténjék a megfelelő intézkedés.

Eger, 1944. augusztus 21.

[---]*
alispán.

118.2.

1944. szeptember 20. Gyöngyös.

A gyöngyösi polgármester az államrendőrség helyi kapitányságához.

12.619/ki. 1944.

M. Kir. Államrendörség Gyöngyösi
Kapitánysága!

Gyöngyös.

Hevesvármegye Alispánjának 3477/ke. 1944. számu átiratát tisztelettel megküldöm azzal, hogy azon személyek adatait, akik ellen a fentebb hivatkozott rendelet alapján az eljárás megindult, hivatalommal közölni sziveskedjék, hogy nevezettek élelmiszer jegyeinek bevonása iránt intézkedhessem.

Gyöngyös. 1944. szeptember 20.

Heves Megyei Levéltár. V. 173. Gyöngyös város polgármesterének iratai. 72. doboz. 12619/1944. sz.
Az alispáni rendelet augusztus 25-én érkezett a gyöngyösi polgármesteri hivatalba. A rendeletet a polgármester javaslattételre a városi közellátási hivatalnak adta ki augusztus 31-én. Az irat külzetére szeptember 18-án ezt jegyezték fel (feltehetően a közellátási hivatal vezetője vagy valamely hivatalnoka): *A cigányok semmiféle hasznos munkát a nemzetre nézve nem végeznek. Azért gyűjtő munkatáborba való gyűjtésüket javaslom.*
További kutatások szükségesek annak megállapítására, hogy indítottak-e eljárást, és pontosan kikkel szemben.

Jegyzet:
a olvashatatlan aláírás

119.
1944. augusztus.
A Heves megyei, illetve gyöngyösi cigányokra vonatkozó iratok, az élelmiszerjegyekkel való üzérkedés megakadályozásának tárgyában.

119.1.
1944. augusztus 21. Eger.
Heves vármegye alispánjának rendelete.

Heves vármegye alispánjától.
3478/ke. 1944.

Tárgy: Cigányok élelmiszerjegyekkel üzérkedésének megakadályozása.

Polgármester Úr.
Főszolgabiró Úr.

Székhelyén.

Tudomásomra jutott, hogy több helyen a cigányok különösen a cukorjegyekkel üzérkednek és zugkereskedést folytatnak.

Ennek lehető megakadályozására körrendeletben intézkedjék, hogy a fejrovaton névre kiállított cukorjegyeket csakis az igényjogosultnak /tehát a megnevezett családnak!/ adja ki a kereskedő.-

Ezért a kereskedő az iparjogositványával felelős.-

Cukorvásárlásnál tehát a teljes cukorutalványt fel kell mutatni s a megfelelő szelvényt a kereskedő vágja le. Külön levágott szelvényt a kereskedő nem válthat be, hogy az üzérkedés megakadályoztassék.

Eger, 1944. augusztus 21.

[---]
alispán

119.2.

1944. augusztus 31. Gyöngyös.

A gyöngyösi polgármester határozata.

12626/ki. 1944.

Határozat.

Másolatban szigoru alkalmazkodás végett a kijelölt összes cukorkereskedőknek kiadom.

Figyelmeztetem a kereskedőket, hogy a legkisebb szabálytalanság esetén iparjogositványaik megvonására fogok javaslatot tenni.

Felhivom a városi közellátási hivatalt, a fokozott ellenőrzésre.

Gyöngyös, 1944. aug. 31.

[---]
dr. Makrányi s.k. polgármester.

A kiadmány hiteléül:
[---]
közig. kiadó.

Heves Megyei Levéltár. V. 173. Gyöngyös város polgármesterének iratai. 72. doboz. 12620/1944. sz.
A [---] jelek helyén olvashatatlan aláírások.

120.

1944. október 2. Hatvan.

A 60/1. cigány munkásszázad parancsnoka Kanalas Jenő szökéséről értesiti a gyöngyösi polgármestert.

M. kir. 60/1. cigány munkásszázad parancsnokság

5/lk. 1944. szám
Hadisegély beszüntetése.

Polgármester Urnak!

Gyöngyös

Hatvan, 1944 évi okt. hó 2.n

Értesitem, hogy Kanalas Jenő (1909, Kanalas Terézia) századomtól 1944 évi okt. hó 2n megszökött. Kérem ennélfogva, hogy nevezett hozzátartozói részére folyósított hadisegélyt beszüntetni sziveskedjék.

[---]"

[P.H.]

szd. pk.

Heves Megyei Levéltár. V. 173. Gyöngyös város polgármesterének iratai. 78. doboz. 15810/1944. sz.
Az értesítés november 10-én érkezett a gyöngyösi polgármesteri hivatalba.

Jegyzet:
a olvashatatlan aláírás

121.

1944. október 7. Hatvan.

A 60/1. cigány munkásszázad parancsnoka Kanalas János szökéséről értesíti a gyöngyösi polgármestert.

M. kir. 60/1. cigány munkásszázad parancsnokság

10/Ik. 1944. szám
Hadisegély beszüntetése.

Polgármester Urnak!

Gyöngyös

Hatvan, 1944 évi okt. hó 7.én

Értesitem, hogy Kanalas János (1909, Kanalas Gizella) századomtól 1944 évi okt. hó 11-én megszökött. Kérem ennélfogva, hogy nevezett hozzátartozói részére folyósított hadisegélyt beszüntetni sziveskedjék.

[---]*

[P.H.]

szd. pk.

Heves Megyei Levéltár. V. 173. Gyöngyös város polgármesterének iratai. 78. doboz. 15810/1944. sz.
Az értesítés november 10-én érkezett a polgármesteri hivatalba. Az irat ellentmondásos, mert a szökés dátuma későbbi, mint az arról szóló értesítésé.

Jegyzet:
* olvashatatlan aláírás

122.

1944. október 16. Pécs.

A Déli Hadműveleti Terület Kormánybiztosának rendelete.

M á s o l a t.
A Déli Hadmüveleti Terület Kormánybiztosa.
147/Hdm.korm.bizt./1944.

Tárgy: A kóbor cigányok fokozottabb megrendszabályozása.

Alispán Urnak,

Zalaegerszeg.

A m(agyar) kir(ályi) pécsi IV. csendőrkerületi parancsnokság átirata szerint a munkaszolgálatra behivott, valamint egyes kir. ügyészségek által munkára kiadott cigányok közül többen megszöktek, s ezek valamint visszamaradt családtagjaik a közbiztonságra fokozottabb mérvben veszélyessé váltak, továbbá a cigányok az utóbbi időben sorozatos betöréses lopásokat követtek el, sőt egyesek fegyverrel felszerelt bandákba is verődtek és magatartásukkal oly látszatot kelthetnek, hogy partizánokhoz tartoznak,- ezért a vagyon és személybiztonság érdekében az 1.500/1944. M.E. számu rendelet 7.§-ának /4/ bekezdése alapján a déli hadmüveleti területre vonatkozóan az alábbiakat rendelem el:

1./ A cigányok állandó tartózkodási helyüket nem hagyhatják el.

2./ A községi elöljáróságok /polgármester/ ezen rendelkezésemet a cigányok előtt tegyék közhirré.

3./ A községi elöljáróság /polgármester/ cigányok részére állandó tartózkodási helyük elhagyására, ha nála előterjesztett ily irányu kérelem teljesitését feltétlenül szükségesnek és indokoltnak találja, egyes esetekben kivételes engedélyt adhat. Az engedélyben fel kell tüntetni, hogy annak tulajdonosa mikor, honnan és hova jogosult menni, használat után pedig az igazolványt a kiállitó községi elöljáróságnak /polgármesternek/ vissza kell szolgáltatni,- amennyiben a cigány uj lakhelyre költözne, azt az uj lakhely szerinti községi elöljáróság /polgármester/ vonja be és küldje vissza a kiállitó elöljáróságnak, vagy polgármesternek.

4./ Minden cigány, aki állandó tartózkodási helyét a községi elöljáróság /polgármester/ engedélye nélkül elhagyja, kihágást követ el és az 1.500/1944. M.E. számu rendelet 8. §-ának /1/ bekezdése alapján büntetendő, továbbá a büntetésen kívül internálandó is.

Felhivom Alispán Urat, hogy ezen rendelkezésem végrehajtása érdekében szükséges intézkedéseket törvényhatóságának a déli hadmüveleti területhez tartozó részén haladéktalanul megtenni sziveskedjék.

Végül értesitem, hogy hasonló értelemben utasitottam a megyei városok rendőrkapitányságait, valamint az érdekelt csendőrkerületi parancsnokságokat a csendőrség megfelelő utasitása végett egyidejüleg megkerestem.

Pécs. 1944. október 16. A déli hadmüveleti terület kormánybiztosa helyett: aláirás sk. 4 honvéd Kg. parancsnok.

Zala Megyei Levéltár. IV. 424. a. Zalaegerszegi járás főszolgabirójának iratai 966/1945.
A Zala megyei alispáni hivatalból 40.498/ni. 1944. sz. alatt október 25-én a főszolgabíróknak és polgármestereknek megküldött másolati példány alapján közölve.

123.
1945. március–május
Iratok a dobozi cigányokról.

123.1.
1945. április 6. Gyula.
A gyulai járás főszolgabirája Doboz község elöljáróságához.

544/1945. ikt. sz.

A gyulai járás főszolgabirájától.

Községi Elöljáróság,
Doboz.

Sás István ügyében kelt 497/1945. sz. jelentését nem veszem tudomásul.

Képtelenség, hogy egy községi Elöljáróság olyan bizonyitványt állitson ki saját magáról és a község rendőrségéről, hogy egy csomó, a nevük után itélve cigánnyal szemben tehetetlen. Ha tehetetlen, ugy vonja le a következtetést az Elöljáróság és a rendőrség is és hagyja el a helyét. Tehetetlen emberekkel ma közigazgatni nem lehet.

Ha a jelentésben szereplő cigányok nem hajlandók dolgozni, csak feketézni, ugy terjesszen elő velük szemben javaslatot az Elöljáróság internálásuk érdekében. Az ilyen embereket haladéktalanul össze kell szedni s mint a közre ártalmas egyéneket internáló táborba szállitani. Ott majd megtanulnak dolgozni.

Gyula, 1945. április 6.

[---]
főszolgabíró

123.2.
1945. május 2. Doboz.
A dobozi elöljáróság az ügyészséghez.

Doboz község Elöljáróságától.
859/ 1945. ikt. szám.

Tárgy: Kárnyácki Sándor rendőr és társai elleni nyomozás eredménye.
Hiv. sz.: 1945. kü. 1194. szám.
Melléklet: 1 db.

ÜGYÉSZSÉGNEK.

Gyula.

Fenti számu rendeletre hivatkozva jelentem, hogy Kárnyácki Sándor, Megyeri Sándor rendőrök és Kárnyácki Gábor rendőrparancsnok ellen tett feljelentésre vonatkozó nyomozást illetve kivizsgálást lefolytattam.

Egyben jelentem, hogy a Gyula-i Járási Főszolgabiró Ur 1945. évi április hó 6-án 544./1945. ikt. sz. alatt kelt és kiadott rendeletében, utasitotta község Elöljáróságát, hogy a Doboz Sóssziki cigány lakosságot amennyiben sem az elöljáróság, sem a rendőrség beavatkozására nem hajlandó munkába menni, azonnal gettózandó, névsoruk a Főszolgabiró Urhoz beterjesztendő, s internálótáborba való elvitelüket rendeli el, ahol majd megtanulnak dolgozni. Ezt a rendeletet a község Elöljárósága magáénak tette, amit a mezőgazdasági Bizottsággal egyetemben a rendőrséggel közölt, illetve a rendőrséget utasitotta a rendeletben foglaltaknak foganatositását. Erre amikor a sóssziki lakosság többszörös figyelmeztetés ellenére az elrendelt munkahelyen nem jelent meg, rendőrjárőr indult a szabotálni akaró cigányság összeterelésére. Ugyancsak ezen a részen lakott Sás István dobozi lakos is, aki sokszoros idézés ellenére nem is jelent meg egyszer sem, igy tehát őt is meglátogatta a rendőrjárőr lakásán, a koradélelőtti órákban is ágybafekve találta és nem dolgozott. A járőr felszólitására nem is akart felkelni, sőt durva szavakat használt, majd fenyegetőleg mondott, „Megmutatom, hogy bemegyek a Főszolgabiróhoz és ellátatom a bajotokat, mégsem tudtok munkára elhurcolni". Ez az eset ekkor másodszor játszódott le Sás Istvánnal, ilyen körülmények között került a gettózandók közé. A Sás István által jegyzőkönyvi vallomásban az a kijelentés, hogy Kárnyácki Gábor rendőrparancsnok jogtalanul arconütötte, erre tanuk nincsenek, az ott tartózkodó mintegy 20 főnyi gettózandó egyén közül egyik sem igazolja, ezt a jelenetet, látta. Tehát bizonyiték hiányába erre vonatkozóan egyebet jelenteni nem tudunk.

Bezárólag megjegyezni kivánjuk, hogy ha a rendőrség tagjai hivatásának nem felel meg, illetve kötelességeit ilyen szemtelen módon viselkedő egyének mint Sás István is gyakorolni nem tudja, igy a rendőrség tekintélye aláássa magát, és a rendőrség nem mint karhatalmi és intézkedni tudó testület, hanem mindenki által lenézett és tehetetlen egyesület lesz, akikben a becsületes dolgozó polgárok nem vethetik bizalmukat.

Doboz, 1945. évi május hó 2-án.

[---]
mb. jegyző

Dancs Lajos
községi biró.

Békés Megyei Levéltár. Doboz község iratai. 497/1945. és 859/1945. szám.
Doboz község arról ismert, hogy 1944. októberben a csendőrök a temetőben lőfegyverekkel és kézigránátokkal meggyilkoltak egy kb. 20 fős cigány csoportot. Az elkövetők egy részét 1956. július 15-én elítélte a Békés Megyei Bíróság. Az ítélet kiadva: Kereskényiné Cseh Edit (vál.): *Források a Békés megyei cigányság történetéhez.* Békés Megyei Levéltár, Gyula, 2008. 137–151. p.

Az 1945. évi konfliktusokról az itt közölt iratokon kívül l. még Kereskényiné: im. 134. p.
Az elöljáróság 497/1945. sz. alatt 1945. március 27-én kelt, a főszolgabíró által említett levelében Sás István mellett ifj. Köteles János, Köteles László (és veje), Köteles János, Köteles István, Köteles Mihály, Makula György, Makula József, Sztojka Dezső, Sztojka László, másik Köteles István, ifj. Köteles István és Köteles József volt név szerint említve. Sásról azt írták a levélben, hogy *„amennyire az elöljáróságtól telik Sás Istvánt mentesiti a robot munka alól"*. A többiekről pedig: *„ugy az elöljáróság mint a rendőrség tehetetlen mert részint orvosi bizonyitvánnyal reldelkeznek részint állandóan uton vannak mert feketéznek"*, sohasem lehet őket megtalálni.
A helyi Nemzeti Bizottság 1946-ban többször is foglalkozott a cigányokkal. 1946. június 12-én pl. a Bizottság ülésének egyik tárgya az volt, hogy a sósszéki cigányok nem akarnak dolgozni, csak nagy összegekben kártyáznak, éjjel meglopják a lakosok veteményeit. A határozat: a rendőrség tartson razziát, akik nem tudják igazolni, hogy hol dolgoznak, azokat adják át az oroszoknak munkára.
A [---] jelek helyén olvashatatlan aláírások.

124.

1945. december 21–22. Kiskunfélegyháza.

A Vörös Hadsereg által elszállitott kiskunfélegyházi cigányok adatlapjai.

A Vörös hadsereg által elszállított egyén személyi adatai.
(A Fegyverszüneti Ellenőrző Bizottság 1945. évi március 18-án kelt 26. számú rendeletére.)

1. Sorszám: 54.
2. Vezeték és keresztnév: Feri Ferencz
3. Születési év és hely: Kiskunfélegyháza 1921. II. 5.
4. Lakhely: Kiskunfélegyháza Putri 10.
5. Nemzetiség: Magyar
6. Állampolgárság: Magyar
7. Foglalkozás és munkahely: drótos
8. Társadalmi helyzet (ipari vagy gazdasági munkás, értelmiségi vagy fizikai alkalmazott, tisztviselő, önálló gazda, vagy iparos, orvos, ügyvéd, lelkész, vállalkozó, kereskedő, stb.)
9. Családi állapota: (nős, nőtlen, gyermekek száma) nős
10. Vagyoni helyzete: (milyen vagyona van?) -
11. Melyik párthoz tartozik? pártonkívüli
12. Volt-e partizán alakulat tagja? Hányszor, mikor vett részt ilyen harcokban: -
13. Mikor és milyen parancsnokság hívta be katonai szolgálatra: Kiskunfélegyháza 7/III. zlj. 1942. okt. 5.
14. Milyen katonai alakulatban szolgált, mi volt a rangja és a beosztása: tizedes gy.
15. Szolgált-e a Szálasi hadseregben, ha igen, mi volt a rangja és beosztása: -
16. Mikor és honnan vitték el a vörös hadsereg katonái? (harctérről-e vagy német stb. gyüjtő táborból?)
17. A közéletben milyen mértékben vett részt? nem
18. Honnan és mikor vitték el: -

Megjegyzések: Címe: Moszkva 256/4.
Politikailag megbízható.
Kkfh. 1945. decz. 21.

[P.H.] [---]
nemz. biz. elnök.

A Vörös hadsereg által elszállított egyén személyi adatai.
(A Fegyverszüneti Ellenőrző Bizottság 1945. évi március 18-án kelt 26. számú rendeletére.)

1. Sorszám:165.
2. Vezeték és keresztnév: Rácz Sándor, anyja neve: Rácz Verona
3. Születési év és hely: 1921 Kiskunfélegyháza
4. Lakhely: Kkfháza Putri 3 sz.
5. Nemzetiség: magyar
6. Állampolgárság: magyar
7. Foglalkozás és munkahely: fm. napszámos
8. Társadalmi helyzet (ipari vagy gazdasági munkás, értelmiségi vagy fizikai alkalmazott, tisztviselő, önálló gazda, vagy iparos, orvos, ügyvéd, lelkész, vállalkozó, kereskedő, stb.) fm. gazdasági m.
9. Családi állapota: (nős, nőtlen, gyermekek száma) nős
10. Vagyoni helyzete: (milyen vagyona van?) vagyontalan
11. Melyik párthoz tartozik? nem
12. Volt-e partizán alakulat tagja? Hányszor, mikor vett részt ilyen harcokban: nem
13. Mikor és milyen parancsnokság hívta be katonai szolgálatra: 1942. X. 5. M. kir. Zrínyi Miklós 7/III. honvéd gyal. ezred páncéltörő szd. Kiskunfélegyháza
14. Milyen katonai alakulatban szolgált, mi volt a rangja és a beosztása: gyalogos, tizedes
15. Szolgált-e a Szálasi hadseregben, ha igen, mi volt a rangja és beosztása: nem tudni
16. Mikor és honnan vitték el a vörös hadsereg katonái? (harctérről-e vagy német stb. gyűjtő táborból?) Kárpátalján november 15-én
17. A közéletben milyen mértékben vett részt? nem
18. Honnan és mikor vitték el: nem tudni

Megjegyzések: Most hazatért bajtársa szerint kint van Oroszországban
Politikailag megbízható.
Kiskunfélegyháza 1945. december 22.

[P.H.] [---]
nemz. biz. eln.

A Vörös hadsereg által elszállított egyén személyi adatai.
(A Fegyverszüneti Ellenőrző Bizottság 1945. évi március 18-án kelt 26. számú rendeletére.)

1. Sorszám: 299.
2. Vezeték és keresztnév: Karádi János /a: Gondi Borbála/
3. Születési év és hely: 1919. Kiskunfélegyháza
4. Lakhely: Kiskunfélegyháza, Putri 4. sz.
5. Nemzetiség: magyar
6. Állampolgárság: magyar
7. Foglalkozás és munkahely: téglamunkás, Kkfháza
8. Társadalmi helyzet (ipari vagy gazdasági munkás, értelmiségi vagy fizikai alkalmazott, tisztviselő, önálló gazda, vagy iparos, orvos, ügyvéd, lelkész, vállalkozó, kereskedő, stb.) fizikai alkalmazott
9. Családi állapota: (nős, nőtlen, gyermekek száma) nős, egy
10. Vagyoni helyzete: (milyen vagyona van?) -
11. Melyik párthoz tartozik? -
12. Volt-e partizán alakulat tagja? Hányszor, mikor vett részt ilyen harcokban: -
13. Mikor és milyen parancsnokság hívta be katonai szolgálatra: 1943. március 19.-én Szeged utász szzd. parancsnoksága
14. Milyen katonai alakulatban szolgált, mi volt a rangja és a beosztása: hidász r. nélk.

15. Szolgált-e a Szálasi hadseregben, ha igen, mi volt a rangja és beosztása: nem
16. Mikor és honnan vitték el a vörös hadsereg katonái? (harctérről-e vagy német stb. gyűjtő táborból?) 1944. októberben Kárpátokból
17. A közéletben milyen mértékben vett részt? -
18. Honnan és mikor vitték el: l. f.

Megjegyzések: 1945. szeptemberben kapott hírt Oroszországból hozzátartozója, hogy él és kinn van fogolytáborban.

Politikailag teljesen megbízható. Címe: Moszkva Postafiók 62/4.

Kkfh. 1945. decz. hó 22.-én

[P.H.] [---]

Nemzeti biz. elnök.

A Vörös hadsereg által elszállított egyén személyi adatai.
(A Fegyverszüneti Ellenőrző Bizottság 1945. évi március 18-án kelt 26. számú rendeletére.)

1. Sorszám: 300.
2. Vezeték és keresztnév: Karádi Ferenc /a: Gondi Borbála/
3. Születési év és hely: 1921. Kiskunfélegyháza
4. Lakhely: Kkfélegyháza, Putri 38 sz.
5. Nemzetiség: magyar
6. Állampolgárság: magyar
7. Foglalkozás és munkahely: téglamunkás, Kkfélegyháza
8. Társadalmi helyzet (ipari vagy gazdasági munkás, értelmiségi vagy fizikai alkalmazott, tisztviselő, önálló gazda, vagy iparos, orvos, ügyvéd, lelkész, vállalkozó, kereskedő, stb.) fizikai alkalmazott
9. Családi állapota: (nős, nőtlen, gyermekek száma) nőtlen
10. Vagyoni helyzete: (milyen vagyona van?) -
11. Melyik párthoz tartozik? -
12. Volt-e partizán alakulat tagja? Hányszor, mikor vett részt ilyen harcokban: -
13. Mikor és milyen parancsnokság hívta be katonai szolgálatra: 1942. október 4.-én 7/III. zlj honv. gy. ezr. parancsnoksága
14. Milyen katonai alakulatban szolgált, mi volt a rangja és a beosztása: hegyivadász honvéd
15. Szolgált-e a Szálasi hadseregben, ha igen, mi volt a rangja és beosztása: nem
16. Mikor és honnan vitték el a vörös hadsereg katonái? (harctérről-e vagy német stb. gyűjtő táborból?) 1944. május 10.-én Kárpátokból
17. A közéletben milyen mértékben vett részt? -
18. Honnan és mikor vitték el: l. f.

Megjegyzések: Oroszországból üzent, mint fogoly. Címe: Moszkva Postafiók: 362/I

Politikailag teljesen megbízható.

Kkfh. 1945. decz. hó 22.-én

[P.H.] [---]

Nemzeti biz. elnök.

A Vörös hadsereg által elszállított egyén személyi adatai.
(A Fegyverszüneti Ellenőrző Bizottság 1945. évi március 18-án kelt 26. számú rendeletére.)

1. Sorszám: 330.
2. Vezeték és keresztnév: Móri Mihály (anyja neve: Grác Ágnes)
3. Születési év és hely: 1919, Kiskunfélegyháza
4. Lakhely: Putri 38 szám
5. Nemzetiség: magyar

6. Állampolgárság: magyar
7. Foglalkozás és munkahely: alkalmi napszámos
8. Társadalmi helyzet (ipari vagy gazdasági munkás, értelmiségi vagy fizikai alkalmazott, tisztviselő, önálló gazda, vagy iparos, orvos, ügyvéd, lelkész, vállalkozó, kereskedő, stb.) alkalmi napszámos
9. Családi állapota: (nős, nőtlen, gyermekek száma) nős, 1 gyermek
10. Vagyoni helyzete: (milyen vagyona van?) vagyontalan
11. Melyik párthoz tartozik? nem
12. Volt-e partizán alakulat tagja? Hányszor, mikor vett részt ilyen harcokban: nem
13. Mikor és milyen parancsnokság hívta be katonai szolgálatra: 1944 augusztus Szeged élelmezési osztály
14. Milyen katonai alakulatban szolgált, mi volt a rangja és a beosztása: honvéd
15. Szolgált-e a Szálasi hadseregben, ha igen, mi volt a rangja és beosztása: nem tudni
16. Mikor és honnan vitték el a vörös hadsereg katonái? (harctérről-e vagy német stb. gyűjtő táborból?) 1944 okóber Dunántúl harctérről
17. A közéletben milyen mértékben vett részt? nem
18. Honnan és mikor vitték el: a miskolci fogolytáborból

Megjegyzések: Hazatért bajtársa szerint kint van Oroszországban. Címe: Moszkva Postafiók: 149/7.

[P.H.] [---]
nemz. biz. eln.

A Vörös hadsereg által elszállított egyén személyi adatai.
(A Fegyverszüneti Ellenőrző Bizottság 1945. évi március 18-án kelt 26. számú rendeletére.)

1. Sorszám: 334.
2. Vezeték és keresztnév: Mizsei József anyja: Mizsei Rozália
3. Születési év és hely: 1916. Kiskunfélegyháza
4. Lakhely: Putri 48 sz.
5. Nemzetiség: magyar
6. Állampolgárság: magyar
7. Foglalkozás és munkahely: cigány zenész
8. Társadalmi helyzet (ipari vagy gazdasági munkás, értelmiségi vagy fizikai alkalmazott, tisztviselő, önálló gazda, vagy iparos, orvos, ügyvéd, lelkész, vállalkozó, kereskedő, stb.)
9. Családi állapota: (nős, nőtlen, gyermekek száma) nős, 4 gyermek
10. Vagyoni helyzete: (milyen vagyona van?) vagyontalan
11. Melyik párthoz tartozik? nem
12. Volt-e partizán alakulat tagja? Hányszor, mikor vett részt ilyen harcokban: nem
13. Mikor és milyen parancsnokság hívta be katonai szolgálatra: 1943 VIII. M. Kir Zrínyi Miklós f. honv. gyalogezred Kiskunfélegyháza
14. Milyen katonai alakulatban szolgált, mi volt a rangja és a beosztása: gyalogos, honvéd
15. Szolgált-e a Szálasi hadseregben, ha igen, mi volt a rangja és beosztása: nem tudni
16. Mikor és honnan vitték el a vörös hadsereg katonái? (harctérről-e vagy német stb. gyűjtő táborból?) harctérről, hogy mikor nem tudni
17. A közéletben milyen mértékben vett részt? nem
18. Honnan és mikor vitték el: nem tudni

Megjegyzések: 1945 októberben üzent hozzátartozóinak Oroszországból. Címe: Moszkva Postafiók: 198/1.

Politikailag megbízható.

[P.H.] [---]
nemzeti. biz. elnök.

A Vörös hadsereg által elszállított egyén személyi adatai.
(A Fegyverszüneti Ellenőrző Bizottság 1945. évi március 18-án kelt 26. számú rendeletére.)

1. Sorszám: 426.
2. Vezeték és keresztnév: Réczicza Pál (Csányi Luca)
3. Születési év és hely: Kiskunfélegyháza 1923.
4. Lakhely: Kkfháza Putri 61.
5. Nemzetiség: magyar
6. Állampolgárság: magyar
7. Foglalkozás és munkahely: napszámos
8. Társadalmi helyzet (ipari vagy gazdasági munkás, értelmiségi vagy fizikai alkalmazott, tisztviselő, önálló gazda, vagy iparos, orvos, ügyvéd, lelkész, vállalkozó, kereskedő, stb.) munkás
9. Családi állapota: (nős, nőtlen, gyermekek száma) nős 1 gyerek
10. Vagyoni helyzete: (milyen vagyona van?) vagyontalan
11. Melyik párthoz tartozik? -
12. Volt-e partizán alakulat tagja? Hányszor, mikor vett részt ilyen harcokban: -
13. Mikor és milyen parancsnokság hívta be katonai szolgálatra: Kkfházára vonult be, mint munkaszolgálatos 1944 szept. 10.
14. Milyen katonai alakulatban szolgált, mi volt a rangja és a beosztása: munkaszolgálatos
15. Szolgált-e a Szálasi hadseregben, ha igen, mi volt a rangja és beosztása: -
16. Mikor és honnan vitték el a vörös hadsereg katonái? (harctérről-e vagy német stb. gyűjtő táborból?) Nem tudja.
17. A közéletben milyen mértékben vett részt? -
18. Honnan és mikor vitték el:

Megjegyzések: 1944 szept. 10 a bevonulás napja óta semmi hírt nem hallott róla.
Politikailag megbízható Kkfháza, 1945. dec. 21.
[P.H.] [---]
nemz. biz.elnök.

Bács-Kiskun Megyei Önkormányzat Levéltára. XXII. 103. b. 1517/1947. sz.
Réczicza Pál adatlapjának megjegyzés rovatába 1947. március 3-án bejegyezték, hogy1946. szept. 14.-én hazatért.
A [---] jelek helyén olvashatatlan aláírás.

125.
1947. december 2. Budapest.
A Népjóléti Minisztériumban tartott értekezlet jegyzőkönyve.

Jegyzőkönyv.

Felvétetett 1947 évi december hó 2.-án a Népjóléti Minsiztériumban a „cigánykérdés" ügyében tartott értekezleten.

Jelen vannak: Dr. Fodor Gyula min. titkár, a belügym. részéről. Kovács Zoltán min. előadó a V.K.Min. részéről. Dr. Malán Mihály professor, Dr. Kovács László, Dr. Tálasi István és Dr. Vajkai Aurél a Teleki Pál Tudományos Intézet részéről. Dr. Petrilla Aladár közegészségügyi főfelügyelő az OKI részéről. Dr. Kovách György közeg. főfelügyelő, Dr. Kálmán András, Dr. Kun Miklós, Dr. Varga Ferenc min. tanácsosok, Góczán József min. s. titkár és Dr. Bedő Béla közeg. felügyelő a Népjóléti Min. részéről. Jegyzőkönyvet vezette: Csázik Margit min. irodatiszt.

Dr. Kovách György:
---------- Őszinte szeretettel köszönti a megjelenteket és imerteti a cigánykérdést és kiemeli annak fontosságát. Megemlíti, hogy Dr. Galambos Szatmár vm. tisztifőorvosa – ki a cigánykérdéssel több év óta foglalkozik – egy javaslatot terjesztett fel a minisztériumhoz, amelynek alapján a cigánykérdés megoldható lenne. Megjegyzi, hogy ezt az értekezletet azért hívta össze a N.M., mert véleménye szerint ez elsősorban közegészsgégügyi probléma a kiütéses tífusz, a váltóláz és egyéb fertőző betegségek nagyfoku terjesztése miatt, részben a N. M.nak van meg az a lehetősége a nagyszámú hatósági orvoson keresztül, hogy ezen közegészségügyi ártalmat a minimumra csökkentse, amely a gyakorlatban be is vált, mert a rendelet értelmében minden hatósági orvos minden cigányt 2 hetenként megvizsgál és szükséghez képest fertőtlenít. Ezt igazolja Dr. Galambos jelentése is, mely szerint a cigányok tetvetlenítése 160.000 Ft.-ba kerül évenként csak Szatmár megyében, amely nemcsak a cigányokat, hanem az egész lakosságot védi. 1925-ben kiadott rendelettel szabályozták ezt a közeg. ellenőrzést és felügyeletet, amellyel igen szép eredményeket értek el. Arra kéri a minisztériumok képviselőit, hogy e kérdésben többször jöjjenek össze és javaslataikkal segítsék e fontos probléma megoldását.
Dr. Bedő Béla:
---------- Véleménye szerint a cigánykérdés megoldásához úgy lehet hozzáfogni, ha először a cigányok mai számáról, elhelyezkedéséről, életviszonyairól egy kérdőív kibocsátása útján tájékozódunk. Ezen kérdőívek beérkezése után azokat feldolgozzák és ennek alapján készítenek el egy tervezetet, amely tartalmazná mindazokat a lehetőségeket, amelyek sürgősen és pénz nélkül megoldhatók, valamint azokat, amelyek hosszú idő alatt foganatosíthatók.
Dr. Fodor Gyula:
---------- Feltétlen gyors és rendészeti megoldást kell ebben a kérdésben találni s megemlíti, hogy 40–50 kérvény fekszik a B.M-ben, amelyben a cigányok életének megrendszabályozására kérnek intézkedéseket. Ő először is rendészeti téren látja sürgősnek az intézkedéseket, de nem drasztikus rendeletekre gondol, hanem pld. helyhez közöttségre s minden helyen a cigányvajda ügyelne fel a cigánytelepülésekre. A feljelentések szerint a cigányok semmiféle hasznos munkát nem végeznek, hanem lopásból és rablásból élnek.
Kovács Zoltán:
---------- A cigánykérdést mint nemzetiségi kérdést veti fel. A statistikai adatok szerint ő 27.000 számot említ, de ha ez nem is egyezik a cigányok létszámával, így is a legnagyobb nemzetiség, amely az országnak tehertételt jelent. Számadataik nem pontosak, mert a cigány vándorol, iskolázási szempontból már történtek próbálkozások cigánytagozatú iskolák létesítésével, de igen nehéz a megoldás, mert a falvak primitív lakossága sem járatja gyermekeit egész évben, csak a téli hónapokban iskolába, és akkor is a nagyfokú ruha és cipőhiány miatt is igen kevesen látogatják az iskolát, ami vonatkozik fokozottabb mértékben a cigányokra. Szerinte a cigánykérdés sociális kérdés, és anyagiakon múlik annak megoldása. Bár erkölcsi, kulturális, közegészségügyi és rendészeti szempontból is fontos a sürgős segítség. Utal a földreformmal kapcsolatban Versend Baranya megyei községben lakó 500 cigánycsalád részére kiutalt 200 kat. hold földre, amelyet kollektív megművelés céljából kaptak, sajnos a jelentések szerint azért nem sikerül ezen föld eredményes művelése, mert a 200 holdat 3 község határában jelölték ki. A földmives munkálatokat akadályozza még az is, hogy a cigányok ehhez a munkához semmiféle gazdasági eszközt nem kaptak. Erről az ottani esperes plébános jelentéséből értesülünk, aki egyebekben ezen föld juttatással az ottani cigányok helyzetét megoldhatónak véli. Elgondolása szerint ezenkívül a cigányokat polgári foglalkozásra kellene szoktatni. Maga ismer eseteket, amikor a rendes életmódra szoktatott cigányok maguk kérték a nomád életű cigányok eltávolítását körükből, mert rendszeres munkájuk folytán bennük már egy magsabb életnívó fejlődött ki. A cigányiskolák fejlesztése is folyamatban van, bár a kultusz elutasította azt a kívánalmat, hogy a cigányok külön speciális iskolákat kapjanak, azzal indokolva, hogy az a cigányok önérzetét sértené s őket a társadalom köréből kitaszitaná. Holott véleménye szerint éppen a cigányok öntudatát ébresztené fel. Helyesli Bedő dr. javaslatát a cigánykataszter felállításával kapcsolatban

és ennek minél sürgősebb megoldását kéri. Javasolja a cigányok állandó lakását, közegészségügyi és rendészeti szempontból sürgős segítséget s végül a cigányok speciális szakképzése mellett foglal állást.

Dr. Petrilla Aladár:

---------- Sehol sem jelent nagyobb problémát a cigánykérdés, mint a közegészségügy terén. Jelenleg Magyarországon 110–120.000 cigány él. Ezekben nincsenek benne a zenész és egyéb polgári foglalkozású cigányok. Ismer cigányokat akik pld. bányákban dolgoznak, havi 6–700 Ft-ot keresnek de éppúgy a cigányputriban élnek, mint azelőtt és a megszokottságból nem hajlandó kiválni abból a környezetből, amelyben eddig élt. A cigányok állandóan a kiütéses tífusz fertőzés veszélyét jelentik. Vannak telepek, ahol a cigányvajda, vagy cigánybíró ma is megvan, a telepen rendet tart, a cigány lakók névsora a ház falán fel van tüntetve. Így állandóan ellenőrizhetők és ezek rendezettebb életet is élnek. A cigánykérdés nem csupán eü. probléma, hanem sok más egyéb is. Így főképpen az életmódjukat kell megváltoztatni. A cigányokkal legsűrűbben lakott területek: Borsod, Abaúj, Zemplén és Szatmár vármegyék. A Közegészségügyi Intézet erősen részes abban, hogy Szatmár v(ár)m(egye) tisztifőorvosa igyekezett megszervezni a cigánykérdést, mellyel kapcsolatban közös bizottságot alakított, amely állandóan ezzel a kérdéssel foglalkozik. Javasolja, hogy a legközelebbi tárcaközi cigányértekezletre hívják meg Galambos tisztifőorvost, és a versendi csperes plébánost, akiknek a cigánykérdésben már tapasztalataik vannak, amelyeket az értekezlet előtt ismertetnének. Fontosnak tartja ezen kérdés rendezését gazdasági kulturális és rendészeti vonalon is és megjegyzi, hogy ez azért szükséges, mert a cigány régi jókedélyű népség és nem is akar változtatni ezen az életén. Gyakorlati megoldásokat javasol és bejelenti, hogy a N.M. tetűporral látja el a hatósági orvosokat, akik 2 hetenként vizsgálják és fertőtlenítik a cigányokat.

Góczán József:

---------- Statisztikai adatokat közöl, mely szerint Borsod Abaúj és Szatmár megyében él a legtöbb cigány, nem tudják őket rendben tartani, lopások, rablások napirenden vannak, és ezért ő is a rendészeti vonalon sürgős intézkedéseket javasol, mely a cigányok helyhez kötésével kezdődne. A közegészségügyi kérdés mellett nagyfokban sociális kérdés. Ezen irányban történtek már intézkedések pld. Mezőkövesd községben, ahol 11 db. 1 szoba konyhás házat építettek a cigányoknak. Ezeket a beköltözöttek nem gondozzák, az ablakokat, ajtókat leszedik, és eltüzelik, helyüket piszkos ronggyal tömik be. A részükre készült kutakat teleszórják piszokkal és szeméttel. Mindezek alapján a nevelésüket tartja nagyon szükségesnek és fontosnak, amelyet már a gyermekkorban kell megkezdeni, amikor még hajlíthatók. Ezen területen a cigányokat is részesítették újra juttatásban és a gyakorlat azt mutatta, hogy eladták a csomagokat és az árát elitták. Bár nem a kérdéshez tartozik, de megemlíti, hogy ugyanezen a területen az iskolásgyermekek 50–60 %-a cipő és ruhahiány miatt nem járhat iskolába. Elgondolása szerint először a szegény zsellér gyerekeket kellene ruha és cipősegélyben részesíteni, mert ez sokkal fontosabb a cigánykérdésnél is. Sötét színekkel ecseteli az iskolák állapotát s előadja, hogy vannak községek, ahol 200–250 gyermek jár az iskolába és csak 20-nak van tankönyve. Vagy csak a tanítónak. A gyermekek fatörzseken ülnek, pad hiányában, igen rossz testtartás mellett. Úgy, hogy a tisztiorvos megállapítása szerint a legtöbb gyermeknél gereincelferdülés jelentkezik. Minden irányú sürgős intézkedést fontosnak tart, melynek alapját ő is a cigánykataszter felállításában látja.

Dr. Kálmán András:

---------- Tudnunk kell, hogy a cigányokkal kapcsolatban mi a probléma? 100 ezer cigány van Magyarországon, aki nem dolgozik. Ez a nagy réteg asociálisan él, nem vesz részt a munkában és a termelésben s igy kiesik a nemzet alkotó munkájából. A rendészeti intézkedések, táborba vetés, karhatalommal őriztetés, mind olyan intézkedések, melyek teljes megoldáshoz nem vezetnek. A cigányok nem olyan könnyen socializálhatók. A nevelésüket már a gyermekkorban kell megkezdeni, hogy valami eredményt érjünk el. Munkához kell őket vezetni és segíteni. Ezzel kapcsolatban a munkára önkéntesen vállalkozóknak munkaalkalmat kell biztosítani

és így egy jó részük be állítható volna a termelésbe. A régi cigánykísérletek azt igazolják, hogy a cigány idegenkedik a saját tulajdontól, a paraszti munkától. Akik idegenkednek ezen paraszti élettől, ki kell őket emelni és ipari foglalkozási ágakba, ipari termelési munkára vezetni.
Dr. Malán Mihály:
---------- Mint a Néptudományi Intézet tagja szól hozzá. Véleménye megegyezik abban, hogy cigánykérdés van. Ez a nemzeti, gazdasági, sociális kulturális és közegészségügyi. A cigányok száma változó. Cigány van városlakó, faluban telepedő, és vándorcigány. Örömmel elfogadja Dr. Bedő javaslatát cigánykataszter felállítására és a kérdőíveknek a körorvosokkal való felvételét. Ígéretet tesz, hogy a beérkező adatokat az intézet a legnagyobb szívességgel feldolgozza. Sőt le is térképezi. Megjegyzi, hogy ha ez a kataszter és térkép megvan, akkor könnyebben lehet gyakorlatilag is a kérdéshez hozzászólni. A belügyminisztérium intézkedését tartja szükségesnek legelőször rendészeti téren.
Dr. Tálasy István:
---------- Az elhangzott kérdésekre nézve megemlíti, hogy már a XVIII. században Mária Terézia idejében jelentek meg komoly cigány intézkedések. A rendelet beleszólt a cigányok öltözködésébe, megszabta a foglalkozást, így tilos volt a szántóföldi munka, tilos a pásztorkodás, mely a cigányokat nomád ösztöneik fejlesztése miatt további elfajuláshoz vitte volna. Tilos volt a cigány név használata is. Akik a termelői munkára alkalmasak voltak, azokat kiemelték. Számtalan családi nevet ismer azok közül, akiket eredményes munkájukért kiemeltek. A cigányok foglalkoztatásánál ipari kategóriáiról is kell gondoskodni. A cigányok közül ismer nem egyet olyant, aki értelmiségi vonalon kiválóan érvényesült.
Dr. Kun Miklós:
---------- A rendészeti megoldáshoz kíván hozzászólni és kijelenti, hogy a kényszerrendszert nem tartja célravezetőnek. A családok szétszakítása azért, hogy a gyermeket menhelyre lehessen elhelyezni, a közöttük nagy mértékben kifejlődött összetartozandósági érzés következtében, lehetetlen. Ahol a feudalizmus megmaradt, ott a cigányság is megmaradt ebben a nomadizált állapotban. Amig az állam 30 ezer gyermek ellátását sem tudja biztositani, hogy tudja akkor a cigányokat ellátni? Kétségtelen, hogy valamilyen megoldást mégis kell találni. Bár ez ma sociális téren igen nagy nehézségekbe ütközik. Teljesen megoldhatatlannak tartja a helyhez kötöttséget. Mert ha nincs munka azon a helyen, ott nem tudván megélni, nem is tud letelepedni. Javasolja, hogy kérjük meg a kebli sociálpolitikai főcsoportot, hogy ezekkel a kérdésekkel foglalkozzon. És a leközelebbi értekezleten tegyék meg előterjesztésüket.
Dr. Fodor Gyula:
---------- Ismételten felhívja a figyelmet, hogy a községek jelentései egész akuttá tették a rendészeti beavatkozását a belügynek a leghatékonyabb módon. Hogy ezt igazolja, felhozza az esetet, hogy egy két külföldi csempészbanda magyar cigányokat használ fel arra, hogy 10 ezer lovat összelopkodva idegen országba csempésszék ki. Ami természetesen nem ment minden nehézség nélkül. Előfordult, hogy az ellenállókat lelőtték. Bejelenti azért, hogy a belügyi kormányzat a legsürgősebb rendészeti intézkedéseket tesz folyamatba.
Dr. Bedő Béla:
---------- Felolvassa a 18 pontból álló kérdőívet, amelyet az értekezlet tagjai helyesnek találnak és kérik, hogy ezen kérdőívet minél sürgősebben adják ki az orvosoknak. Az ügy előbbrevitele szempontjából javasolja, hogy Szatmár-Bereg v(ár)m(egye) területén valamint Versend községben kisérleti munkatelepet állítsanak fel, ahol hosszabb idő alatt figyelemmel kisérik az eredményeket és ezekből következetetéseket vonnának le a jövőre. Végül javasolja az értekezletnek, hogy magából egy szükebb bizottságot küldjön ki rövid időn belül Szatmár-Bereg v(ár)m(egye) területére, a baranyamegyei Versendre valamint a városias cigányok tanulmányozására Miskolcra. Az értekezlet a javaslatot elfogadja és megbízzák Bedő dr.-t, a kiszállások megszervezésével.

Dr. Kovách György:
---------- Örömmel állapítja meg, hogy az értekezleten igen hasznos és nívós hozzászólások hangzottak el, amely meggyőződése szerint előre vitte a cigányok ügyét. Bejelenti, hogy a kérdőíveket a hatósági szervekhez a legsürgősebben kiküldi, a három típushelyre a bizottság kiszállását január havában megszervezi, a tisztifőorvost és az esperest a következő értekezletre meghívja. Hálás köszönetet mond Malán professornak azért az értékes munkáért, amellyel a kérdőívek feldolgozásával kapcsolatban tenni fognak. Megköszöni a tárcák kiküldöttjeinek megjelenését és eredményes hozzászólását. A további munkára és az eü. kormányzat támogatására hívja fel őket és az értekezletet bezárja.

Szabolcs-Szatmár-Bereg Megyei Levéltár, XXIII. 23. b. 2. doboz.
Az eredeti jegyzőkönyvről készült másolatot Galambos József egykori szatmár-beregi tiszti főorvos küldte meg Gaál Ibolyának, a Szabolcs-Szatmár Megyei Tanács Egészségügyi Osztály Szociálpolitikai Csoport vezetőjének 1956. januárban. Vö. Nagy Pál (szerk.): *„Ugyanolyanok, mint mindenki más ember". Válogatás a Szabolcs-Szatmár megyei cigányság történetének forrásaiból (1951–1961).* Szabolcs-Szatmár-Bereg Megyei Levéltár, Szent István Egyetem Gazdaság- és Társadalomtudományi Kar, Nyíregyháza–Gödöllő, 2010. 110. p. nro. 24.
A szöveget a másolati példány alapján közlöm.

126.

1948. május 8. Gyöngyös.

A városi tisztiorvos jelentése a cigánytelepről.

Gyöngyös m. város tisztiorvosától.
373/1948. to. sz. Tárgy: A cigánytelep rendezése.

Polgármester Ur !
T. Képviselőtestület !

Egy régi, de most különösen időszerű és az egész város egészségét veszélyeztető kérdésre kívánom a város felelős vezetőinek figyelmét felhivni. A cigánykérdésről van szó. Ismeretes, hogy a cigányok nagyrésze a nagypatak felső részén, a patakmeder két oldalán, 3 településben vannak elhelyeződve. Itt 3 x 4 m. 4 x 4 m.-es alapterületü helyiségekben 6–8–16, sőt 20–22 tagu családok élnek minden butorzat, felvőhely nélkül, az egészségügyi követelmények hijjával, az emberi méltóság megcsúfolásával, szinte állati módon. Már egymagában ez a tény is elegendő lenne ahhoz hogy a fenti helyzet megszüntetése felől a város demokratikus gondolkodásu vezetősége gondolkozzék. De sulyosbitja és sürgőssé teszi ezt egy másik körülmény is. Az előbb emlitett zsufoltság is veszélyeket rejt magában, maga után vonja az egészségügyi követelmények elhanyagolását. Pl. a város által létesitett árnyékszékek tisztaságát, a környék beszennyezését és fertőzését megóvni lehetetlen.

Az utolsó 6 hét alatt 3 hastifusz megbetegedés történt ezen a helyen, és ezáltal a cigánykérdés rendezése az egész várost érdeklő fontos egészségügyi problémává lett. Mert bár késedelem nélkül megtettük az összes lehető óvintézkedést a járvány kitörésének megakadályozására, meg kell mondanom, az a tény, hogy ez a tulzsufolt és fertőzött telep közvetlenül a patak mellett foglal helyet és az ott lakók kétségtelenül a fertőző kórokozók milliárdjait tartalmazó ürüléke és szennye a patakba kerül, a város minden egyes lakójára nézve életveszélyt jelent.

Minden hatósági rendszbály és óvintézkedés ellenére csupán idő kérdése, hogy egyes, vagy tömeges fertőződések jöjjenek létre és gyanutlan emberek a sulyos és veszélyes hastifuszban megbetegedjenek. A patak medrében játszó gyermekek közvetlenül, a patak mentén lakók a legyek közvetitésével vannak veszélyeztetve, de azáltal, hogy a patak vizét az alsó folyása men-

tén piacra kerülő és nyersen fogyasztandó zöld kerti vetemények /saláta, retek, stb./ locsolására használják, az egész, piacról vásároló lakosság életveszélybe kerül! Tudni kell, hogy a tifuszbacillus ilyen vízben, de kutvízben, sőt jégben is hetekig-hónapokig megél és fertőzőképes marad. A fertőzés akkor következik be, ha a kórokozó a szájunkon keresztül a szervezetünkbe jut. A kórokozó nem látható és igy tisztának látszó, vagy megmosott, de nem főzött élelmiszerrel könnyen előfordulhat a fertőződés. A legyek nagy szerepet játszanak a kórokozó széthordásában. Egy tifuszbeteg, vagy nem beteg, de bcillusgazda, naponta több milliárd kórokozót ürit, ami az emberi szervezeten kívül is képes szaporodni és az az egész város megfertőzésére elegendő.

Ezek után, azt hiszem, mindenki előtt világos, hogy a veszély elháritása érdekében valamit sürgősen tenni kell! Nem elég az összes cigány lefertőtlenitése és beoltása. Nem elég a cigánytelep árnyékszékeinek ismételt fertőtlenitése sem, mert mindezek már megtörténtek. Az egész patakmedret fertőtleniteni, állandóan, vizének locsolásra való használatát eltiltani, a város összes lakosságát beoltani nagyon nehéz és költséges, pontos és hiánytalan végrehajtása szinte lehetetlen és nem is jelentené a veszély teljes kikapcsolását. A cigánytelep itteni megszüntetésére, illetve olyan helyre való áthelyezésére van szükség, ahol emberséges körülmények között, a város közegészségét nem veszélyeztetve élhetnek. Véleményem szerint ilyen áttelepitésre alkalmasnak látszó hely a patai út mellett lévő régi, elhagyott homokbánya környéke, ahol lakói részben elzártan, de mégis a városhoz kapcsolódva, közel az uthoz, városi vizvezetékhez, külön erre épitendő egészséges, családonként szeparált közös épületben nyerhetnének elhelyezést.

Kérem a város vezetőit és felelőseit, hogy tegyék magukévá előterjesztésemet, addig amig emberek egészsége, eseleg élete is nem megy veszendőbe! Nagy felelősség 24 ezer ember egészségére vigyázni. Bár mi erre hivatottak, mindent el is követünk, egy járvány kitörését csak a javasolt uton lehet biztosan megakadályozni. Ennek végrehajtása azonban már messze tulesik a hatáskörömön, ezért fordulok a T. Képviselőtestület elé. Vegyék fontolóra a dolgot, és igyekezzenek megoldást találni, amig nem késő!

Gyöngyös, 1948. május 8.

dr. Puskás József
tisztiorvos

Heves Megyei Levéltár. XXII. 102. Gyöngyös város polgármesterének iratai. 28. doboz. 1933/1949.

A gyöngyösi képviselőtestület méltányolva a tisztiorvos álláspontját, 1948. május 11-én határozatot hozott, hogy a cigánytelepet a gyöngyöspatai országút melletti úgynevezett Csathó kert nevű elhagyott homokbánya területére telepitsék át. E célra 55.000 Ft-os költségirányzatot hagytak jóvá, elsősorban az új helyen felépítendő lakóházakra. Ezt követően hosszadalmas, bürokratikus és gazdasági útvesztőkkel terhes folyamat vette kezdetét, melynek iratait terjedelmi okból nem közlöm. A város 1949 májusában kapta meg a szükséges területet a földhivatal határozata nyomán, ahol nekiláthattak a házak felépítéséhez, de az erről szóló iratok nincsenek ebben az aktában. A telepfelszámolás történetét további kutatások során szükséges feltárni.

127.

1948. május–december. Hatvan.

Az újhatvani cigányokra vonatkozó iratok.

127.1.

1948. május 21. Hatvan.

Újhatvani lakosok panasza a Toldi utcai cigányok rendzavaró magatartására.

Hatvan Megyei Város T. Polgármesteri Hivatalának.

HATVAN.

Alulirottak azon tiszteletteljes kéréssel fordulunk Polgármester urhoz, hogy vonja meg a letelepülési engedélyt a Toldi utcában letelepült cigányoktól, kiknek 1947 évben a t(isztelt) képviselő testület megszavazta a letelepülésüket, akkor, amikor más város, vagy község azon van, hogy kitelepitse a békés dolgozó polgárok közül őket.-

Az alant felsorolt indokok alapján kérjük e nem kivánatos elemek legsürgősebb kitelepitését.-

Nem tudjuk hány személy kapott letelepülési engedélyt, de sokszor van ott 40–50 személy is, akik a szélrózsa minden irányából jönnek nagy lármával, ittasan, ugy éjjel, mint nappal, a dolgozók nyugalmát zavarva. – Korán reggel már zavarják a lakókat, hogy engedjék őket vizet vinni, amit természetesen senki sem enged meg, – mert a vizet nem akarja megfertőzni hagyni, erre aztán jön a legdurvább szitkok és átkok özöne, amit végig kell hallgatni, mert az V. kerületben nincs közbiztonsági közeg, aki megvédené a lakókat velük szemben. – Emberi ürülékkel végig rakják a járdákat és utcákat, amit reggel utánuk takarithat a békés polgár, ha nem akarja a fertőző legyek martalékául otthagyni. Továbbá összehordják a rengeteg döghust, mert annyi személynek enni mégis csak kell. A hulladékot szétszórják, ami náluk természetes is, ekkor a legyek és kóborló kutyák hordják szét és fertőzik meg a környék állatait, mert aki nem tudja és szed egy kis füvet a malacának és csirkéjének és a baj már meg is történt, mert az állatok megbetegednek és elpusztulnak.-

Most ha ejön a melegebb időjárás, jön az emberi fertőzés, Hatvan V. kerülete a városnak mostoha gyermeke, ugy közegészségügyileg, mint közbiztonságilag. A volt városi orvos Dr. Kovács Andor, több mint egy hónapja elment, azóta uj itt lakó orvosról a város nem gondoskodott, pedig Dr. Répási Károly orvost már ki lehetett volna nevezni, aki mindezeknek utána nézne és a városnak jelentést tenne az itt történő bekövetkező veszélyekről. Közbiztonságilag e nagy területen ugyan igy vagyunk, mert egy rendőrszoba felállitása már időszerü volna és az őrszemes rendőr jelenléte nagyban megfékezné ezen elem garázdálkodását és szemtelenkedését. De igy tudják, hogy rendőr nincs, s mire bemegy valaki a kapitányságra, addigra már nekik hült helyük van, s ezért szabadon garázdálkodnak a házaknál. Szemtelen viselkedésüket kötetekbe lehetne foglalni, de azt hisszük Polgármester úr és a t. képviselő testület tagjai megértik a felsoroltakból panaszainkat és a köz érdekében legsürgősebben intézkedni fognak e nem kivánatos elemek kitelepitéséről és a többi kérelmek elintézéséről.

Kérésünket megismételve maradtunk,

Hatvan, 1948 május hó 21.-én.

127.2.

1948. július 12. Hatvan.

A városi tisztiorvos jelentése a Toldi utcai cigányokról.

Városi és járási tisztiorvos, Hatvan, Hunyady-tér.
394/to. 1948.

Tárgy: Toldi utcai lakosok panasza
a cigányok ellen.
Hiv. sz: 6397/1948.

Polgármester Urnak,

Helyben.

Fenti tárgyban és szám alatt küldött átiratára jelentem a következőket:

A vett átirat alapján Juhász Ferenc egészségőr másnap június 19-én, kiszállt az esti órákban a Toldi-utcai cigánytelepre. A cigánytelepen 5–6 nem oda tartozó férfi és nő vegyesen tartózkodott. Az akkor ott talált és részben letelepülésért folyamodó cigányoknak az adatait az alábbiakban közlöm:

Rafael Ferenc, született Jászberényben 1890-ben, Jászberényből jött Hatvanba.
Rafael Sándor, született Jászberényben 1933-ban, Jászberényből jött Hatvanba.
Kozák Erzsébet, született Csepelen 1927-ben, Csepelről jött Hatvanba.
Rafael Ferencné, született Hatvanban, 1883-ban, Jászberényből jött Hatvanba.
Rafael Pál, született 1912-ben Mezőturon, Mezőturról jött Hatvanba.
Magyar Pál, született Mezőturon, 1934-ben, Mezőturról jött Hatvanba.
Rafael Ferenc, született Mezőturon, 1937-ben, Mezőturról jött Hatvanba.

1948. julius hó 10-én ebben az ügyben személyesen is kiszálltam a helyszinre és a következőket állpitottam meg:

10.063/1947.-79/kgy.-1947. szám alatt Hatvan megyei város polgármestere letelepülési bizonyitványt adott ki ifj. Rafael Ferenc részére. Az ott talált öreg Rafael Ferenc bemondása szerint ifj. Rafael Ferenc Mezőturra megy vissza, öreg Rafael Ferenc pedig a furók elkészitése után Jászberénybe költözik vissza. Az egészségügyi szempontból tiltó módon, egészségtelen módra megépitett vályogkunyhóban az ott talált Rafael bemondása szerint jelenleg tizen laknak. Eklatáns esete az I. egészségügyi törvény, 1876: XIV. t.c-ben a tulzsufoltság jelenlétének. Az ott lévő öreg Rafael kérdésemre azt a felvilágositást adta, hogy a telek tulajdonosa egy minden tekintetben kifogástalan, az egészségügyi követelményeknek megfelelően, lakóházat akar épiteni, hozzátartozó mellékhelyiségekkel és előirásos árnyékszékkel. Bár annak idején amint tudomást szereztem ezen cigányoknak a mostani helyen való letelepüléséről, azonnal közöltem szóbelileg aggályomat a Polgármester urral, akitől azt a felvilágositást kaptam, hogy ez a viskó csak ideiglenes jellegü és tavasszal megfelelő házat fognak épiteni.

A fenti üggyel kapcsolatosan egészségügyi szempontból javaslatom a következő:

Amennyiben megállapitást nyerne, hogy Rafael Ferenc megfelelő nagyságu telekkel rendelkezik, ugy csak az épitési szabályrendeletben előirt feltételek mellett javasolom részére az épitési engedély megadását és kérem az épitkezési engedély kiadása előtt a megtartandó előzetes helyszini szemlére való meghivásomat, hogy mint a bizottság egyik tagja az egészségügyi szempontokat indokolt véleményemmel leszögezhessem. Ugyancsak tisztelettel kérem a lakhatási engedély kiadásánál a szemlére való meghivásomat.

A jelen egészségtelen állapot megszüntetésére javasolom az itt illetőséggel nem biró és kétes foglalkozásu cigánytelepi lakosoknak az illetőségi helyükre való visszairányitását. Rafael Pál, Rafael Pálné, Magyar Pál és Rafael Ferenc tifusz-védőoltásban nem részesültek, a többiek azonban már védőoltást kaptak. Rafael Pál – aki saját bevallása szerint verekedésből kifolyólag internáló táborban is volt, most is rendőri megfigyelés alatt van. Közegészségügyi szempontból a bekövetkezendő meleg időkkel kapcsolatosan rendkivül fontosnak tartanám, amennyiben a város tanácsa ugy határoz, hogy letelepüléssel kapcsolatban épitési, illetőleg lakhatási engedélyt

ad a folyamodók részére, hogy ez minél előbb megtörténjék, mert a tapasztalat szerint az ő életmódjuk és viselkedésük sokszor járványok fellobbanásához vezet. A feljelentésben foglaltak megvilágitására közlöm, hogy Dr. Kovács Andor volt ujhatvani városi orvos helyébe a N.M. Bruckner Emil dr. uj orvos személyében utódot nevezett ki. Mindkét szemle alkalmával döglött állati hullát vagy más olyan fertőző anyagot, ami a környék lakosságának a fertőzését előidézhetné, nem találtunk. Ezzel nem akarom kétségbe vonni, hogy a feljelentésben foglaltak abban az időben nem fordultak elő, valószinű, hogy a többször megtartott ellenőrzés folytán jobban vigyáznak a rendre és tisztaságra.

Hatvan, 1948. julius 12.

Dr. Szentklárai Béla
tisztiorvos.

127.3.

1948. október 25. Hatvan.

Az újhatvani MDP III. körzet vezetősége a hatvani polgármesterhez a közbiztonságot veszélyeztető cigányokról.

Az Ujhatvani M.D.P. III. körzet vezetőségétől.

Hatvan m(egyei) város Polgármesterének

Hatvan.

Az ujhatvani M.D.P. vezetősége a következő beadvánnyal fordul a város Polgármesteréhez:

1. Kérje fel a rendőrhatóságot, hogy Ujhatvanban állandó rendőrőrszemet vezényeljen, mert a közbiztonságunk a sok csavargó cigányoktól száz %-san veszélyeztetett. Ujhatvan lakosságának nyugalmát teljesen feldulják és notoriusan rettegésben tartják – ugymond a mindennapi betörések és tolvajlások. Amennyiben a fenti kérésünk nem lenne lehetséges, legalább a gyakorta megforduló járőr kiküldését kérjük.

Az M.D.P. III. körzete javasolja, hogy a rendőrség a munkanélküli, csavargó cigányokat állitsa elő, az egész testét szőrtelenitse, mert ismerve a cigány mentalitást, ez lenne alkalmas arra, hogy öket távoltartsa Ujhatvantól! /Járványelkerülés/. A fenti javaslatunk mellett ajánlatos lenne esetleges munkábaállitásuk is pl. vályogvetés, egy fekáliatelep létesitése és általuk való kezeltetése stb.

2. Kérjük a Polgármester Urat, hogy a téli sötétség beállta előtt az ujhatvani lakónegyedek világitását szorgalmazza a Hungária közmüveknél.

3. Továbbá kérjük a már meglevő, de teljesen elhanyagolt állapotban levő ártézi kutak rendbehozatalát.

Kérésünk tiszteletteljes előterjesztése mellett

Hatvan, 1948. október hó 25-én

Szabadság!
az M.D.P. III. körzetének vezetősége

Liptai János
titkár

Tatár László
elnök.

127.4.
1948. november 2. Hatvan.
A városi tanács határozata.

HATVAN MEGYEI VÁROS TANÁCSÁTÓL
11.331/1948.-1494. tü. szám.

Ujhatvani M.D.P. III. Körzet Vezetőségének Ujhatvanban állandó rendőrörszem felállitása, cigányok fertőtlenitése, közvilágitási lámpahelyek szaporitása és ártézikutak helyreállitása iránti kérelme tárgyában.

HATÁROZAT

Városi tanács az ujhatvani M.D.P. III. Körzet vezetőségének kérelmére kimondja, hogy az ujhatvani városrésznek állandó rendőrörszemmel való ellátását, az ujhatvani városrészben lakó csavargó cigányok igazoltatását, fertőtlenitését és közmunkával való foglalkoztatását, Ujhatvanban a közvilágitási lámpahelyek szaporitását és az ujhatvani r. kat. templom előtt lévő, javitásra szoruló ártézikut helyreállitását a maga részéről is sürgősen szükségesnek tartja és ennek megfelelően:

1./ Felkéri az Államrendőrség kapitányságát, hogy a közbiztonság megóvására az ujhatvani városrész területére állandó rendőrörszemet vezényeljen ki.

2./ a/ Felkéri az Államrendőrség kapitányságát, hogy az Ujhatvanban lakó, tartózkodó cigányokat igazoltassa s a nem hatvani illetőségüeket utasitsa ki a város területéről.

b/ Felkéri a városi tisztiorvost, hogy az ujhatvani cigányok által lakott területen, a helyszinen tartson sürgősen közegészségügyi vizsgálatot, s amennyiben szükséges a cigányok fertőtlenitését rendelje el.

c/ Utasitja a városi munkaerőnyilvántartó hivatal vezetőjét, hogy a rendőrség által igazoltatott munkakerülő, csavargó cigányokat a fennálló törvényes rendelkezések alapján közmunkavégzésre kötelezze.

3./ Felkéri a Hungária Villamossági rt vezetőségét, hogy az Ujhatvanban uralkodó sötétség csökkentése érdekében az ujhatvani közvilágitási lámpahelyeket szaporitsa ugy, hogy lehetőleg minden út-kereszteződés lámpát kapjon, még a tél beállta előtt.

4./ Utasitsa a müszaki hivatalt, hogy az ujhatvani r. kat. templom előtt lévő s sürgős javitásra szoruló ártézikut keretbetonnal való felcserélési, illetőleg a kut teljes helyreállitási munkáját a háztartási költségvetés VI. Cs. VI. fej. 1. c. 3. rovatán felvett hitel terhére sürgősen végeztesse el.

Miről értesitést kapnak:

1./ Gazdasági és pénzügyi osztály, 2./ Államrendőrség Kapitánysága, 3./ Müszaki hivatal, 4./ dr Szentklárai Béla városi tisztiorvos, 5./ Munkaerőnyilvántartó hivatal, 6./ Hungária villamossági rt, 7./ M.D.P. Ujhatvani III. Körzet vezetősége.

HATVAN, 1948. november 2.

polgármester helyettes
/Nagy Sándor/

127.5.

1948. november 13. Hatvan.

Az újhatvani lakosok ismételten kérik a Toldi utcai cigányok kitelepítését.

Hatvan m. város Polgármesteri Hivatalának

Hatvan.

Alulirottak azon kéréssel fordulunk a Polgármester Urhoz, hogy kövessen el mindent a Toldi-utcában letelepült cigányok kitelepitésére.

Kérésünket a következőkkel támogatjuk:

1947-ben a város képviselőtestülete engedélyt adott egy három tagból álló cigánycsaládnak a Toldi-utcában való letelepülésre azzal, hogy a kunyhó helyett 1948 tavaszára egy rendes épületet épitenek, ami a mai napig sem történt meg. A kunyhó épitésére sem kaptak épitési engedélyt a város müszaki hivatalától. A cigányoknak ma már lovuk és kocsijuk van, és naponta a háromtagu cigánycsaládnál 40–50 cigány fordul meg, kik egy-egy betöréses lopás után reggelre a lopott holmival együtt mind eltünnek. Lakásunkat el nem hagyhatjuk, mert azt a cigányok másodmagukkal sétálva figyelik, és a magárahagyott lakást már fel is törik. Rendőrőrszem Ujhatvanban nincs, igy szabadon garázdálkodhatnak, a lakosság vagyona és élete egyáltalán nincs biztonságban. Éjjel-nappal folyton jönnek-mennek, csavarognak. Lármával, énekléssel vannak, dolgozni nem dolgoznak, mégis mindig be vannak rugva. Kérdjük miből lehetséges ez, hogyan telik mindenre, mikor a dolgozónak csak a mindennapiakra telik? Csak lopásból, betörésből.

A Hatóságnak tudomására hozzuk, hogy a jövő-menő cigányoknak Ujhatvan, Toldi-utca 16 szám alatt özv. Bálint Józsefné, szül. Lengyel Margitnál van egy be nem jelentett buvóhelyük. Itt állandóan tömegesen tartózkodnak, sőt onnan is megfigyelő körutakra indulnak az elhagyott lakások kirablására. A háziasszonyuk ebben valószinüen segitségükre van, mert a környéken mindenkit személyesen ismer. Egyébként a háziak is, kik a buvóhelyet adják, már évek óta dologtalanul élnek, és jól élnek, amiről a hatóságnak is tudomásuk van.

Mindezek alapján kérjük a Hatóságot, a cigányok eltávolitásáról minél hamarabb intézkedni sziveskedjék, hogy a környéken és egész Ujhatvanban a nyugalom, rend és biztonság ujra helyreálljon. Amennyiben a város Vezetősége nem intézkedik, ugy kénytelenek leszünk kérésünkkel a Belügyminiszter Urhoz fordulni, mivel már több kérvényünk eredmény nélkül maradt.

Ismételten kérjük a Polgármesteri Hivatalt, intézkedjék, a cigánycsalád kitelepitéséről, és hogy Ujhatvan e sürün lakott területén rendőrörs állittassék fel, vagyha ez nem lehetséges ugy éjjel-nappal rendőrőrszem legyen felállitva.

Kérésünk többek nevében ismételve maradunk tisztelettel

Hatvan, 1948 évi november hó 13-án.

127.6.

1948. november 17. Hatvan.

Rendőrségi jelentés a cigányokkal szembeni intézkedésről.

ÁLLAMRENDŐRSÉG
HATVAN VÁROSI ÉS JÁRÁSI KAPITÁNYSÁGA
Grassalkovics út 91. – Telefon: 19 – Postafiók: 14.
ELŐADÓ: Radics Rezső törzsőrmester. Tárgy: Cigányok elleni panasz,
Szám: 1489/1948. Hiv. sz: 6379/1948.

Polgármesteri Hivatalnak,
Hatvan.

A Toldi utcai lakók által, az ott lakó cigányok ellen tett panasz tárgyában küldött megkeresésére értesitem, hogy a cigányokat f(olyó) évi szeptember utolsó és október hó első napjaiban eltávolittattam. A Toldi utca környékén csak két cigány család lakik /Raffai Ferenc és Ajtai/ akik letelepedési engedéllyel birnak.

Hatvan, 1948. évi november hó 17.-én.

A kapitányság vezetője:
Bocsi Sándor
rendőrszázados.

127.7.

1948. december 14. Hatvan.

Újabb rendőrségi jelentés a cigányokkal szembeni intézkedésről.

ÁLLAMRENDŐRSÉG
HATVAN VÁROSI ÉS JÁRÁSI KAPITÁNYSÁGA
Grassalkovics út 91. - Telefon: 19 – Postafiók: 14.
ELŐADÓ: Radics Rezső törzsőrmester. Tárgy: Az ujhatvani városrész fokozottabb ellenőrzése.

2268/1948. szám Hiv. sz: 11.331/1948.

Hatvan Megyei Város Tanácsának !
Hatvan.

A fenti számu megkeresésére értesitem, hogy az ujhatvani városrész területére állandó őrszemet felállitani tekintettel a létszám nagy csökkenése miatt nem áll módomban. Azonban az emlitett városrészt rendszeresen időközönkint kivezényelt rendőr járőrökkel ellenőriztetem. A kivezényelt járőröket minden esetben utasitom, hogy az ott megjelenő idegen cigányokat állandóan kisérjék figyelemmel és velük szemben a szükséges intézkedéseket minden alkalommal tegyék meg.

Hatvan, 1948. december 14-én.

A kapitányság vezetője h:
Bocsi Sándor

Heves Megyei Levéltár. XXII. 202. Hatvan város polgármesterének iratai. 18. doboz. 11331/1948. és 12048/1948. számú ügyiratok.
A Toldi utcai lakosok elleni első lakossági folyamodványon 46 aláírás, a második lakossági folyamodványon 18 aláírás található.

128.

1948. június 23. Mátészalka.

Szatmár-Bereg vármegye cigánykérdésről tartott ülésének jegyzőkönyve.

Jegyzőkönyv.

Felvették Szatmár-Bereg vármegye 1948. június hó 23.-án tartott vármegyei cigányértekezletén a cigánykérdés megoldása tárgyában.

Dr. Gál Elek alispán az értekezletet megnyitja és üdvözli a Népjóléti Minisztérium képviseletében megjelent Dr. Kovács György közegészségügyi főfelügyelőt, Dr. Vadas Sára miniszteri tanácsost, Dr. Bedő Béla közegészségügyi felügyelőt, Dr. Röthler István és Dr. Hernády Mihály közegészségügyi főfelügyelőket és Négyessy László szociális főfelügyelőt. A Földmüvelésügyi minisztérium részéről megjelent Dr. Bocz Elek miniszteri tanácsost, Györkovács Géza kerületi felügyelőt, Dr. Szabó János állategészségügyi tanácsost, az Országos Közegészségügyi Intézet részéről megjelent Dr. Petrilla Aladár egyetemi magántanár, közegészségügyi felügyelőt. A Keleteurópai Tudományos Intézet Néptudományi Intézetének képviseletében megjelent Dr. Tálasy István egyetemi magántanárt. A Központi Statisztikai Hivatal részéről megjelent Dr. Máday Lajos minsizteri titkárt. Hajdú vármegye képviseletében megjelent Dr. Hollósy Andor tisztifőorvost, és Bihar vármegye képviseletében megjelent Dr. Ormay Géza vm. főjegyzőt, valamint a helyi hatóságoknak, egyházaknak, iskoláknak, és a községek cigánylakosságának az értekezleten megjelent képviselőit.

Elnöklő Dr. Gál Elek alispán megállapítja, hogy a cigánykérdés demokratikus szellemben történő megoldására a vármegye kezdeményező lépéseket tett és a cigányokat egy színvonalra óhajtja hozni a többi dolgozókkal s a tárgyalásokba bevonta magát az érdekelt cigányságot is.

Dr. Galambos József v(ár)m(egyei) tisztifőorvos ismerteti a cigánykérdés vármegyei vonatkozásait. A vármegye területén mintegy 7000 cigány él, kiknek csak egészségügyi ellenőrzése is évi 160.000 forintjába kerül a közületeknek. Velük kapcsolatos, a th. területén endémiás kiütéses tífusz és visszatérő láz. Ez az összeg a velük kapcsolatos járványok kórházi, közgyógyszerellátási, zárlati kiadásait, valamint a kihágási és bünözési esetekből eredő károkat számítva sokszorosára emelkedik. Ezért a vármegye régen keresi a megoldás módozatait. Az elmúlt évben a tisztifőorvos az országos tisztifőorvosi értekezleten ismét felvetette a központi megoldás szükségének a gondolatát, majd Gortvay főigazgató és Petrilla főfelügyelő ösztönzésére egy részletes megoldási tervezetet dolgozott ki, melyet 5 hatósági orvosi értekezlet tárgyalt meg, és egészített ki. Ez a javaslat teljes egészében megjelent a Népegészségügy 1947. évi 36. számában és országos érdeklődést és értékes hozzászólásokat váltott ki. A vármegyei közegészségügyi bizottság a javaslat minden szakszempontot figyelembevevő átdolgozására a jogi- egészségügyi-szociális, szövetkezetügyi- közmunkaügyi- egyházi és tanügyi hatóságok szakképviselőinek bevonásával egy 12 tagú cigány-szakbizottságot alakított. A szakbizottság javaslatát a községeknek küldte meg, melyek a község hatósági- politikai- társadalmi, egyházi és iskolai vezetőinek, valamint a község cigánylakossága képviselőinek bevonásával községi cigányértekezleteken tárgyalták azt. A szakbizottság a javaslatot és a községi értekezleteken fölmerült gondolatokat most idehozza a vármegyei cigányértekezlet elé.

Az értekezletek, hozzászólások anyagának figyelembevételével a szakbizottság végleges javaslatot fog kidolgozni, mely a vm. közegészségügyi bizottságon át a vm. közgyülés elé, onnan pedig a társtörvényhatóságok és a minisztériumok elé fog kerülni, hogy annak alapján a központi megoldás meginduljon.

Szatmár-Bereg vármegye cigányszakbizottságának az értekezletek elé terjesztett javaslata a következő:
A vármegyei cigánybizottság javaslata szerint azonnal foganatosítani kell azon intézkedéseket, melyek a mai nehéz viszonyok között is keresztülvihetők. De elő kell készíteni és kidolgozni mindazon terveket is, melyek – ha a jelen viszonyok között időszerűtlenek és megvalósíthatatlanok is – későbbi időpontban a gazdasági helyzet javulásával alkalmazhatók lesznek és a kitűzött célhoz vezetnek.

A vármegyei cigánybizottság megállapítja, hogy a cigányok elkülönült, nyomorban sínylődő és embertelen életének, az ebből reájuk és környezetükre háramló károknak legfőbb oka a cigá-

nyok tanulatlanságában és műveletlenségében kereshető. Ezen hiányok orvoslására, a cigányok életének megmentésére és felemelésére:
1./ Felkéri az egyházi hatóságokat, egészségügyi és szociális szerveket, társadalmi egyesületeket, politikai pártokat, hogy saját hatáskörükben szervezzenek a cigányok megmentésére és felemelésére „cigánymissziót". Ennek keretében az erre önként vállalkozó lelkészek, orvosok, tanítók, védőnők, óvónők, szociális titkárok, népegészségőrök, társadalmi egyesületek, politikai pártok tagjai otthonukban rendszeresen látogassák a cigánycsaládokat, számolva minden akadállyal, viszontagsággal és áldozattal. A cigánymisszionáriusok szeretettel, türelemmel, megértéssel segítenek a cigányokat kézenfogni és kivezetni szomorú, tanulatlan, műveletlen, embertelen sorsukból. A cigánymisszionáriusok számára szakértők által összeállított és a cigányok lelki sajátságait figyelembevevő részletes módszertani utasítást kell kiadni. A cigánymissziót a szociális felügyelőségek irányítsák, melyek gondozásba vesznek minden cigánycsaládot, külön e célra kidolgozott módszertan szerint. A kérelem elsősorban az egyházak felé irányul, hogy nem csak a távol keletre küldjék áldozatos életű, mártírhalálra is kész misszionáriusaikat, hanem a templomaik tövében élő cigányok közé is.

2./ Felkéri a tanügyi hatóságokat, hogy a cigánygyermekek iskolába és óvódába járását minden módon és eszközzel segítsék elő, szorgalmazzák és ott ahol a cigányok nagyobb számban laknak, szervesen a tanügyi hatóság külön cigány iskolákat, külön tanmenettel az I. és II. osztályban, mely idő alatt a több gyermekkel közös iskolázás feltételeit kitartó nevelő munkával el lehet érni. A cigányok lélektani és szellemi adottságaira tekintettel a cigánygyermekek taníthatása és nevelhetése érdekében a tanszemélyzet külön útmutatásban kiképzésben részesüljön. Az illetékes szakminisztérium és a Keleti Tudományos Intézet szakértői dolgozzák ki ezen cigánypedagógiai tanfolyamok módszertanát és a külön cigányosztályok tanmenetét.

3./ Felkéri a szabadművelődési felügyelőséget, hogy a cigányifjúság és felnőttek tanításáról és neveléséről alkalmas módon gondoskodjék, szervezzen analfabéta és ismeretterjesztő tanfolyamokat és előadásokat, külön e célra szakértők által kidolgozott és a cigányok lélektani adottságainak és színvonalának figyelembevételével készült módszertan alkalmazásával. Ösztönzésül a tanfolyamon legjobb eredményt felmutatókat jutalmazni kell.

4./ A cigányok munkához és keresethez juttatása érdekében a gazdasági viszonyok javulása után nagyobb állami és magán munkatelepeken – bánya, gyár, erdő és mezőgazdasági üzemek munkahelyein a munkára önként vállalkozó cigánycsaládokat kell úgynevezett „munkatelepítéssel" letelepíteni, munkáslakásokban elhelyezni, a szociális felügyelőségek gondozása és irányítása alatt. Addig is amíg a cigányság számára ilyen munkaalkalom tömegesen lesz nyújtható, egyes munkatelepeken már most kell ilyen kísérleti munkatelepítéseket végezni.

5./ Azon cigánycsaládok részére, akik házuk, telkük, vagy földjük, vagy mások miatt lakóhelyüket elhagyni nem hajlandók, az egyes községek földműves szövetkezetei – UFOSZ, FÉKOSZ – gondoskodjanak munkaalkalmakról, különösen a falusi kislakás építő mozgalomba bekapcsolódás napszám és részes munka által. A munkához juttatott és rendszeresen dolgozó cigánycsaládok részére lakóházakat kell biztosítani, kertművelésre alkalmas telekkel, melynek belterjes kihasználására a szabadművelődési felügyelőségek külön tanfolyamokon képezzék ki a juttatott cigányokat. Az ilyen dolgozó cigányokat részesíteni kell ugyanazokban a kislakás építő kedvezményekben, mint a törpebirtokosokat. Addig is míg a gazdasági helyzet minden dolgozni hajlandó cigányt el tud látni helyben munkával, már most kísérletképpen gondoskodni kell néhány kiválasztott dolgos cigánycsalád helyben foglalkoztatásáról. Ezen helyben dolgozó cigánycsaládok a szociális felügyelőségek gondozása alatt állanának külön e célra készült módszertani elvek szerint.

6./ Addig is amíg a cigányok átnevelése és munkába állítása megtörténhetik, az egészségügyi és rendészeti ellenőrzést hatékonyabbá kell tenni. E célból olyan községekben és körzetekben, ahol a cigányok lélekszáma nagyobb, külön körzeti, vagy községi egészségőröket kell alkalmazni, lehetőleg a cigányok közül kell ilyeneket kiképeztetni, akik állandóan járják a cigánytelepeket. Ezen körzetekben a rendőr őrszemélyzet számát is fel kell emelni és őket ezen jogszabályok ismeretére és alkalmazására megtanítani, melyek mint például a közveszélyes munkakerülésre, a felügyelet alá helyezésére vonatkozó, a közösség érdekeivel szembehelyezkedő cigányokkal szemben alkalmazhatók. A cigánykörzetekben működő egészségőröket, rendőröket – nemkülönben a hatósági orvosokat – ki kell képezni a cigányokkal való tapintatos, szeretetteljes, de mégis eredményes és a cigányok lelki adottságait figyelembevevő bánásmódra.

7./ Azokkal a cigány családokkal szemben, akik semmiféle módon nem vehetők rá a munkás-életre, akikkel szemben semmi sem használ, akik minden tanítás, nevelés és ismeretterjesztés elől elzárkóznak, akik fegyelmezetlen és műveletlen életükkel és magatartásukkal az emberi közösséget veszélyeztetik, alkalmazni kell a gyermekvédelmi törvényt, és ezen családok gyermekeit 0–15 éves korig – mint erkölcsileg és anyagilag elhagyottakat – az állami gyermekmenhelyek kötelékébe külön e célra létesítendő intézetekben, részben pedig erre a célra kiválasztott és kiképzett nevelő szülőknél kell nevelni. Ezen nomád családok terhes és szoptató cigány anyái a szülés előtt és a szülés után 7 hónapig szintén intézeti elhelyezésben és átnevelésben részesülnek. A cigánygyermekek gyermekmenhelyi, intézeti és családgondozása is külön e célra készült módszertani elvek szerint történik. Addig is pedig amíg valamennyi nomád életet élő cigánycsalád gyermeke az állami gyermekmenhelyek kötelékében lesz nevelhető, már most kísérletet kell tenni néhány e célra kiválasztott nomád cigánygyermek és anya gyermekmenhelyi nevelésével és gondozásával.

E javaslatot a nagyobb cigány lélekszámú községek közül 67 község tárgyalta meg községi cigányértekezleteken 177 cigányképviselő bevonásával. A cigányképviselők teljesen elfogadható tárgyaló feleknek bizonyultak. A kérdést megértették, ahhoz hozzászóltak, és általában olyan irányban nyilatkoztak, hogy ők maguk is ki akarnak emelkedni nyomorult helyzetükből és köszönetüket nyilvánították, hogy a hatóság nem büntető rendszabályokkal, hanem megértő és segítő szándékkal szándékozik a kérdést megoldani. A községi értekezleteken igen sok értékes új gondolat is merült fel. Ezek közül igen jól felhasználhatók:
Az általános rendezés terén a szociális gondozás alá vétel, a cigány gyámintézmény, a vallási hovatartozás rendezése, a törvénytelen együttélés megszüntetése és ezáltal a család iránti felelősségérzet emelése, a cigányok nyilvántartásba vétele, cigánykataszter felállítása, a dolgozó cigánycsaládok és települések tanulmányozása, mily körülmények segítették elő felemelkedésüket, kísérleti telepek létesítése, községek anyagi hozzájárulásának biztosítása a rendezés kiadásaihoz. A tanítás és nevelés terén: Analfabéta tanfolyamok rendezése, nyári cigány iskolázás, vándoriskolák, cigány népi kollégiumok elemi és általános iskolás cigányok részére, mezőgazdasági, ipari és tanügyi tanfolyamok, Sándor féle téglaégető tanfolyamok rendezése, zenei tanfolyamok, iskolás cigánygyermekek ruhasegélyezése vándor csecsemőkelengye mintájára, iskolás cigánygyerekek apró jutalmazása, iskolába szoktatása. Munkaalkalom terén: FÉKOSZ nyilvántartásba vétel munkanélküliekről és dolgozó cigányokról, kosár és kertibútor kötő üzemek létesítése, kísérleti kollektív cigánygazdaságok létesítése, Sándor féle téglaégető telepek létesítése, dolgozó cigányok munkakönyvvel ellátása, dolgozó cigányok jutalmazása, kedvezményekben részesítése. Telepítés terén: Telekhely juttatás kertművelésre alkalmas területtel minden községben s ezáltal szétttelepítés, kísérleti mintatelepek létesítése, dolgozó cigánycsaládok részére telek, házépítés kedvezmény juttatása. Rendészet terén: Körzeti cigányegészségőrök, és cigány népegészségőrök beállítása, állati dögök megsemmisítése, különösen veszélyeztetett gyermekek azonnali kiemelése a nomád cigánycsaládból és gyermekmenhelyi gondozása.

A v(ár)m(egyei) tisztifőorvos a v(ár)m(egyei) cigányértekezlet hozzászólásait kéri a beterjesztett javaslathoz és a fölmerült megoldási tervekhez.

Dr. Bedő Béla e(gészség)ü(gyi) felügyelő ismerteti a Népjóléti Minisztérium által megszervezett állandó tárcaközi munkáját és célkitüzéseit, melyekkel a cigányság társadalmi felemelkedését és egyenértékűségét akarja megvalósítani. E célból cigánykatasztert létesít, és az ország különböző vidékein szociográfiai típusfelvételeket végez, hogy a cigányság tájilag különböző problémáinak felismerése mellett országosan átfogó intézkedéseket is előkészíthessen. A tárcaközi bizottság június 18.–23.-ig Szatmár-Bereg v(ár)m(egye) területén 6 község 9 cigánytelepét tette tanulmány tárgyává. A szatmári kezdeményezésnek, valamint a népjóléti miniszter által megszervezett állandó tárcaközi bizottság tárgyalásainak visszhangjaképpen ismerteti a győri vármegyei cigányvajda javaslatát, mely a cigányvajdai hagyományos szervezet útján véli a kérdést rendezhetőnek. Általában örvendetes tényként lehet megállapítani, hogy a cigányság népi képviselői felemeltetésüket és teljes egyenjogú dolgozóvá átnevelésüket a javaslatok szellemében maguk is kívánják.
Dr. Tálasy István egyetemi magántanár a Keleteurópai Tudományos Intézet Néptudományi Intézetének képviseletében ismerteti a bizottság által bejárt 9 telep gazdasági, társadalmi és müveltségi viszonyát, ezeket az életszint különbségeket, melyek az egyes telepek között fennállanak, a legelhanyagoltabb ópályi teleptől a már felemelkedett szatmárököritói és hodászi cigánycsaládokig, hol már nincs is tulajdonképpen probléma. Történeti visszapillantást vet a XVIII. század II. felében felbukkanó első rendezési kísérletekre. Ezek azonban felülről erőszakolt intézkedések voltak, míg a terepjárás során megállapítható volt, hogy eltekintve a demokratikus hatóságok kezeményezésétől, maga a cigánylakosság is teljes mértékben óhajtja ügyeinek teljes rendezését. A legszomorúbb képet az ópályi cigánytelep mutatta, hátramaradottak, nomád életet élnek. A többi telepeken jobban haladnak, vannak köztük iparral, kereskedelemmel, mezőgazdasággal foglalkozók is. Hodászon szép eredményeket tudnak felmutatni, kedvező benyomást tettek: vállalnak mezőgazdasági munkát, sőt ipari téren is vállalnak, rendes kis otthonuk van. A cigányoknak azonban állandó foglalkozásuk nincs. Nagyecsedi cigányok marhakereskedéssel, vályogvetéssel foglalkoznak. Nagyecsed lakossága külön szeretettel kezeli a cigányokat, nyáron munkaalkalmat biztosít nekik, hogy a télirevalót megkeressék. Sok önellátott van, de a koldulás is eléggé elterjedt. Egyes vidéken legtöbben koldulásból élnek, nyáron pedig lustálkodnak, semmittevéssel telik a nyár. Hodász régi telephely, egészen a község belsejéig települtek a cigányok. Ezzel szemben a pályi cigányok 1946. óta kétszer változtatták helyüket. Valóságos odukban laknak, egészségtelen körülmények között. Egy évszázaddal ezelőtt a jobbágy parasztok háza sem volt különb a mostani cigányokénál. Főzés szempontjából primitívek, úgyszintén fekvőhelyeik. Egyesek segítenek rajta, régebbi településeken kisipari bútorok találhatók. Az olvasni tudó cigányok szívesen olvasnak. Egyes községekben /Naményban/ működvelő előadást rendeztek, címe: Rózsa Sándor bakonyi betyár /szerzője egy cigányasszony, analfabéta, férje írni olvasni tudó, aki az egész elgondolást írásba foglalta/ a szereplőkkel betanították és nagy sikerrel előadták. Ezen a sikeren mások is felbuzdultak és hasonló előadásokat rendeztek. A XVIII. század derekán Mária Terézia foglalkozott a cigánykérdéssel, rendeletet adott ki, tiltja a kóborlást, földművelésre és iparra kell áttérni. Kiskunfélegyházán azok a cigányok, akik a nívót meghaladták, betelepítették a faluba, házhoz juttatták, és gyermekeik a többi falusi gyermekkel járnak iskolába.
Dr. Kovács György e(gészség)ü(gyi) főfelügyelő bejelenti, hogy a Belügyminisztérium, Igazságügyminisztérium és a Közoktatásügyi minisztérium is érdeklődéssel kíséri a kérdést.
Dr. Katona Imre kórházi főorvos a cigánylakosság között előforduló nemibetegségre hívja fel a figyelmet, ami szintén a megoldást sürgeti.
Dr. Petrilla Aladár e(gészség)ü(gyi) főfelügyelő a rendezés sürgősségét hangsúlyozza közegészségügyi okokból.

Dr. Szabó János állategészségügyi tanácsos a földművelésügyi minisztérium képviseletében állategészségügyi szempontokból is sürgősnek és fontosnak tartja a rendezést.
Kovács László garbolci tanító a beiskolázás fontosságáról beszél. Ennek megkönnyítésére a nomád cigánycsaládok gyermekeit az első évben cigány nyelven kellene tanítani és a művelt emberek közösségébe bevezetni. Ugyanazt cigány nyelven is elmondja a cigányképviselők számára.
Horvát József csengeri cigánybíró nem tartja szükségesnek a cigánynyelvű oktatást, ők magyarul akarnak tanulni és élni. Házhelyeket kér hadirokkant társai nevében, hangsúlyozza, hogy most is a vályogvető gödrök szélén putrikban laknak, mint azelőtt, pedig ők nem ezért harcoltak és váltak rokkanttá. Felemlíti, hogy iskolákban, óvodákban nem fogadják be szívesen a cigány gyerekeket.
Nagy Sándorné M.N.D.Sz. v(ár)m(egyei) titkár hangsúlyozza, hogy a beiskolázás, a tanfolyamok és a misszió terén a Nőszövetség minden munkát vállalni fog.
Balogh Mihály fábiánházi, Farkas Endre fülesdi, Poncók István fehérgyarmati, Jónás Viktor gebei, Andrási Dezső győrteleki, Balogh Dezső hodászi, Rézműves Ferenc kántorjánosi, Lakatos György nagyecsedi, Petri János nyírcserkeszi, Gyügyi Sándor szamosszegi, Gábor László szatmárököritói, Varga Károly tyukodi, Ruszó András tarpai és Rózsa Pál vásárosnaményi cigányképviselők házhelyet és házépítési kedvezményt kérnek, dolgozni akarnak, ha munkaalkalom lesz.
Panaszolják, hogy a különböző munkahelyekre cigányt nem szívesen vesznek fel !
Dr. Bocz Elek miniszteri tanácsos a földművelésügyi minisztérium részéről igen fontosnak látja a kérdés mezőgazdasági és háziipari vonatkozásait is.
Benedek László a Magyar Dolgozók Pártja városi szervezetének titkára a párt teljes támogatását ajánlja fel.
Nagy Imre rendőrszázados a hathatósabb rendészeti ellenőrzést demokratikus szellemben is megvalósíthatónak tartja.
Dr. Ustor Endre v(ár)m(egyei) tisztifőügyész felhívja a figyelmet a demokratikus szellemben alakult ingyenes jogvédelmi intézményre. A teljes egyenjogúság alapján tartja rendezendőnek a kérdést, a megoldás semmiesetre sem legyen kollektív és csak azokra terjedjen ki, akiknél ez szükséges.
Vancsák József parasztpárti országgyűlési képviselő hangsúlyozza, hogy a dolgozó cigányt ugyanazok a jogok illetik meg, mint a többi dolgozót.
Dr. Kiss Béla nagyecsedi községi orvos szappan-akciót tart a cigányok közt szükségesnek, csak esetenkénti megoldást javasol.
Dr. Gönczy Tibor járási főjegyző a telepítést látja sürgősnek. Hasonló értelemben szólalt fel Vági Zoltán járási főjegyző is.
Ráthonyi Endre v(ár)m(egyei) közjóléti szövetkezeti tisztviselő Sándor féle téglaégető telepek létesítését javasolja, melyek nagyobb befektetést nem igényelnek és a kislakás építési mozgalomban jól felhasználhatók.
Dr. Kincses Endre ref(ormátus) lelkész a ref(ormátus) egyház részéről a misszió bevezetését felajánlja helyi viszonylatban.
Dr. Kiss Imre körorvos Szatmárököritón kísérleti telep felállítását vállalja.
Harsányi Endre községi jegyző a telephelyek ármentes területen kijelölését tartja szükségesnek.
Legeza János mátyusi cigányképviselő a cigányság köszönetét tolmácsolja és igéri, hogy hasznos és dolgos tagjaivá válnak a társadalomnak, ha ehhez a hatóság a lehetőségeket és feltételeket megadja.
Dr. Ormay Géza Bihar vármegyei főjegyző kéri a minisztériumok képviselőit, hogy munkájukat Bihar vármegyére is terjesszék ki, mert ott is égetően sürgős a cigánykérdés megoldása.
Dr. Hollósy Andor Hajdú vármegyei és debreceni tisztifőorvos örömmel hallotta a javaslatot és hozzászólásokat és jó útmutatást kapott ezekben, hogy vármegyéje e téren milyen irányban induljon el. Az átnevelés terén a Magyar Nők Demokratikus Szövetségében látja a legjobb megoldási lehetőséget.

Papp Ignácz tanfelügyelő a cigányok akár külön cigányiskolákban, akár a többi gyerekkel együttes oktatásra a tanszemélyzet munkáját felajánlja.
Dobos Zoltán szabadművelődési felügyelő összefoglalja az értekezlet eredményeit. Ne várjunk mindig mástól segítséget, hanem segítsünk magunkon és akkor az eredmény nem marad el. A v(ár)m(egyei) cigánybizottság a vármegye területén helyenként fog megoldási lehetőségeket keresni és szívesen végez kísérleti munkát. A társadalom átnevelésére is szükség van, egyenrangú embert lássunk a cigányban is, ne nézzük le szerencsétlen sorsukért. A tisztifőorvosnak az orvosi szakszervezet egészségtudományi szakosztályában Budapesten az év március 19.-én tartott előadásával kapcsolatban Dr. Simonovits István miniszteri osztályfőnök és Dr. Keleti Károly esperes plébános ezt a gondolatot így fejezték ki: engedjük „emberré" válni a cigányt.

Elnök zárószavai után az értekezlet a Hymnusz eléneklésével véget ért.

K.m.f.

Dr. Galambos József s.k.
Dobos Zoltán s.k.
hitelesítők.

Kelemen Istvánné s.k.
jegyzőkönyvvezető.

Szabolcs-Szatmár-Bereg Megyei Levéltár, XXIII. 23. b. 2. doboz.
Galambos József által 1956. januárban Gaál Ibolyának küldött másolat alapján.

129.

1948. október 27. Mátészalka.

Szatmár-Bereg vármegye törvényhatósági bizottsági ülésének jegyzőkönyvi kivonata.

Kivonat:

ad. 7307/1948. alispáni sz.

Szatmár-Bereg vármegye törvényhatósági bizottságának Mátészalkán, 1948 évi október hó 27 napján tartott rendes közgyűlésében készült jegyzőkönyvéből.
Tárgyaltatott: A cigánykérdés megoldása.

V é g h a t á r o z a t :

A törvényhatósági bizottság a t(örvény)h(atósági) kisgyűlés javaslatával megelőzően megállapítja, hogy a cigányok egészségügyi ellenőrzése és a velük kapcsolatos fertőző betegségek elleni küzdelem Szatmár-Bereg vármegyét évente, mintegy 160.000 Forint kiadással terheli. Ez az összeg a kihágási és bűnözési esetekből eredő károkat, valamint a közgyógyszerellátási velük kacsolatos kiadásokat számítva többszörösére tehető. A cigányok elkülönülést, nyomorban sínylődő és embertelen életének, az ebből reájuk és környezetükre háramló legfőbb oka a cigányok tanulatlanságában és műveletlenségében kereshető. Ezen hiányok orvoslására, a cigányok életének megmentésére és felemelésére a v(ár)m(egyei) t(örvény)h(atósági) közgyűlés a községi képviselőtestületekkel, az érdekelt cigánylakosság, a népi szervek, társadalmi egyesületek a szakszolgálatok és szakminisztériumok képviselőivel előzetesen és ismételten tartott értekezletek eredményeként a következő véghatározatot hozza:
Felkéri az egyházi hatóságokat, egészségügyi és szociális szerveket, társadalmi egyesületeket, politikai pártokat, hogy saját hatáskörükben szervezzenek a cigányok megmentésére és felemelésére „cigánymissziót". Ennek keretében az erre önként vállalkozó lelkészek, orvosok, tanítók, védőnők, óvónők, szociális titkárok, népegészségőrök, társadalmi egyesületek és politikai pár-

tok tagjai otthonukat rendszeresen látogassák a cigánycsaládokat számolva minden akadállyal, viszontagsággal és áldozattal. A cigány misszionáriusok szeretettel, türelemmel, megértéssel segítsenek a cigányokat kézenfogni és kivezetni szomorú, tanulatlan, müveletlen, embertelen sorsukból. A cigánymisszionáriusok számára szakértők által összeállított és a cigányok lelki sajátságait figyelembevevő részletes módszertani utasítást kell adni. A cigánymissziót a szociális felügyelőségek irányítsák, melyek gondozásba vesznek minden cigánycsaládot, külön e célra kidolgozott módszertan szerint. A kérelem elsősorban az egyházak felé irányul, hogy ne csak a távolkeletre küldjék áldozatos életü, mártírhalálra kész misszionáriusaikat, hanem a templomaik tövében élő cigányok közé is. Kéri a cigányok szociális gondozás alá vételét, valamint a cigány gyámintézmény létesítését, a vallási hovatartozás rendezését, a törvénytelen együttélés megszüntetését és ezáltal a család iránti felelősségérzet emelését, a dolgozó cigánycsaládok áttelepülések tanulmányozását, a cigányok nyilvántartásba vételét, a cigánykataszter felállítását, a dolgozó cigánycsaládok és települések tanulmányozását, milyen körülmények segítették elő felemelkedésüket, kísérleti telepek létesítését, községek anyagi hozzájárulásának biztosítását a rendezés kiadásához.
Tájékoztató kiadását, mely magában foglalja a cigánykérdés megoldásával kapcsolatos országos problematika összeállítását a Keleti Tudományos Intézet bevonásával. Ingyenes jogvédelmük biztosítását. A cigányvajda intézmény életrekeltését, a cigányvajdák jegyzői képesítésével. Cigányok bevonását a népi szervekbe, főleg az M.N.D.Sz.-be.
Felkéri a tanügyi hatóságokat, hogy a cigánygyermekek óvodába és iskolába járását minden módon és eszközzel segítsék elő, szorgalmazzák és ott ahol a cigányság nagyobb számban lakik, szervezzen a tanügyi hatóság külön cigányiskolákat, külön tanmenettel az I. és II. osztályban, mely idő alatt a többi gyermekkel közös iskolázás feltételeit kitartó, nevelő munkával el lehet érni. A cigányok lélektani és szellemi adottságaira tekintettel a cigánygyermekek tanítása és nevelhetése érdekében a tanszemélyzet külön útmutatásban, kiképzésben részesüljön. Az illetékes szakminisztériumok és a Néptudományi Intézet szakértői dolgozzák ki ezen cigánypedagógiai tanfolyamok módszertanát és a külön cigányosztályok tanmenetét.
Felkéri a szabadművelődési felügyelőséget, hogy a cigányifjúság és felnőttek tanításáról és neveléséről alkalmas módon gondoskodjék, szervezzen számukra analfabéta és ismeretterjesztő tanfolyamokat és előadásokat, külön e célra szakértők által kidolgozott és a cigányok lélektani adottságainak és színvonalának figyelembevételével készült módszertan alkalmazásával. Ösztönzésül a tanfolyamon legjobb eredményeket felmutatókat jutalmazni kell.
A tanítás és nevelés terén még a következőket javasolja:
Analfabéta tanfolyamok rendezése, nyári cigány iskolázás, cigány népi kollégiumok elemi és általános iskola cigányok részére, mezőgazdasági, ipari és tanügyi tanfolyamok, Sándor féle téglaégető tanfolyamok rendezése, zenei tanfolyamok, iskolás cigánygyerekek ruhasegélye, vándorcsecsemőkelengye mintájára, iskolás cigánygyerekek apró jutalmazása, iskolába szoktatása. A társadalomban a cigánylakossággal szemben fennálló előítéletek leküzdése. Vándoriskola és vándor tanfolyamok a nagyobb cigánylétszámú községben. Cigány származású nevelők képzése, nagyobb lélekszámú és még cigány nyelvet beszélő telepeken cigány nyelvű oktató és nevelő munka bevezetése.
A cigányok munkához és keresethez juttatása érdekében a gazdasági viszonyok javulása után nagyobb állami és magán munkatelepeken – bánya, gyár, erdő és mezőgazdasági üzemek munkahelyein a munkára önként vállalkozó cigánycsaládokat kell úgynevezett „munkatelepítéssel" letelepíteni, munkáslakásokban elhelyezni, a szociális felügyelőségek gondozása és irányítása alatt. Addig is, amíg a cigányság számára ilyen munkaalkalom tömegesen lesz nyújtható, egyes munkatelepeken már most kell ilyen kísérleti munkatelepítéseket végezni. Azon cigánycsaládok részére, akik házuk, telkük, vagy földjük, vagy mások miatt lakóhelyüket elhagyni nem hajlandók, az egyes községek Földművesszövetkezetei – UFOSZ, FÉKOSZ, – gondoskodjanak munkaalkalomról, különösen a falusi építés mozgalomba bekapcsolódás napszám és részes munka által. A munkához juttatott és rendszeresen dolgozó cigánycsaládok részére lakóházat kell

biztosítani kertművelésre alkalmas telekkel, melynek belterjes kihasználására a Szabadművelődési felügyelőségek külön tanfolyamokon képezzék ki a juttatott cigányokat. Az ilyen cigányokat részesíteni kell ugyanazokban a kislakásépítő kedvezményekben, mint a törpebitokosokat. Addig is, míg a gazdasági helyzet minden dolgozni hajlandó cigányt el tud látni helyben munkával, már most kísérletképpen gondoskodni kell néhány kiválasztott dolgos cigánycsalád helyben foglalkoztatásáról. Ezen helyben dolgozó cigánycsaládok a szociális felügyelőségek gondozása alatt állanának külön e célra készült módszertani elvek szerint.
A munkaalkalom és telepítés terén a következőket kéri:
Fékosz által nyilvántartott munkanélküliekről és dolgozó cigányokról, kosár és kertibútorok, kötőüzemek létesítése, kísérleti kollektív cigánygazdaságok létesítése, Sándor féle téglaégető telepek létesítése, dolgozó cigányok munkakönyvvel ellátása, dolgozó cigányok jutalmazása, kedvezményekben részesítése. Telekhely juttatás kertművelésre alkalmas területtel minden községbe s ezáltal széttelepítés, kísérleti munkatelepek létesítése dolgozó cigánycsalád részére telek, házépítési kedvezmény juttatása. Cigányok bevonása a termelő szövetkezetekbe. Helyi megoldási módozatok biztosítása. Munkahajlam kikutatása. Dolgozó cigányok O.T.I. biztosítása. Konyhakerti vetőmag akció.
Addig, amíg a cigányok átnevelése és munkába állítása megtörténhetik, az egészségügyi és rendészeti ellenőrzését hatályosabbá tenni. E célból olyan községekben és környezetekben, ahol a cigányok lélekszáma nagyobb, külön körzeti, vagy községi egészségőröket kell alkalmazni, lehetőleg a cigányok közül kell ilyeneket kiképeztetni, akik állandóan járják a cigánytelepeket. Ezen körzetekben a rendőr őrszemélyzet számát is fel kell emelni és őket azon jogszabályok ismeretére és alkalmazására megtanítani, melyek, mint pl. a közveszélyes munkakerülésre, nemibetegek felügyelet alá helyezésére vonatkozó, a közösség érdekeivel szembehelyezkedő cigányokkal szemben alkalmazhatók. A cigánykörzetekben működő egészségőröket, rendőröket – nemkülönben a hatósági orvosokat – ki kell képezni a cigányokkal való tapintatos, szeretetteljes, de mégis eredményes és a cigányok lelkiadottságait figyelembevevő bánásmódra.
Azokkal a cigánycsaládokkal szemben, akik semmiféle módon nem vehetők rá a munkáséletre, akikkel szemben semmi sem használ, akik minden tanítás és nevelés és ismeretterjesztés elől elzárkóznak, akik fegyelmezetlen és műveletlen életükkel és magatartásukkal az emberi közösséget veszélyeztetik alkalmazni kell a gyermekvédelmi törvényt és ezen családok gyermekeit – 0–15 éves korig –, mint erkölcsileg és anyagilag elhagyottakat az állami gyermekmenhelyek kötelékébe külön e célra létesítendő intézetekbe, részben pedig erre a célra kiválasztott és kiképzett nevelőszülőknél kell nevelni. Ezen nomád terhes és szoptató cigány anyái a szülés előtt 3 órás és a szülés után 7 hónapig szintén intézeti elhelyezésben és átnevelésben részesülnek. A cigánygyermekek gyermekmenhelyi, intézeti és családgondozása is e célra készült módszertani elvek szerint történik. Addig is pedig, míg valamennyi nomád életet élő cigánycsalád gyermeke az állami gyermekmenhely kötelékében lesz nevelhető, már most kísérletet kell tenni néhány e célra kiválasztott, nomád cigánygyermek és anya gyermekmenhelyi nevelésével és gondozásával.
A rendészet terén még a következőket kéri: Körzeti cigányegészségügyiőrök és cigány népegészségőrök beállítása, állati dögök megsemmisítése, különösen veszélyeztetett gyermekek azonnali kiemelése a nomád cigánycsaládokból és menhelyi gondozása. Ingyen szappanakció. Rovarírtópor akció. Fürdőakció.
Ezen véghatározat a Vármegyei Hivatalos Lapban való megjelenésétől számított 8. napon tekintetik kihirdetettnek és ellene a Belügyminiszter Úrhoz felebbezésnek van helye. A felebbezést azok, akiknek részére a véghatározat kikézbesítve is lett, a kikézbesítést más érdekeltek pedig a kihirdetést követő naptól számított 15 nap alatt terjeszthetik elő a vármegye alispánjánál.
Ezen véghatározatot a törvényhatósági bizottság feliratként felterjeszti:

1./ Népjóléti Miniszter Úrhoz.
2./ Belügyminiszter Úrhoz.
3./ Vallás és Közoktatásügyi Miniszter Úrhoz.
4./ Földmívelésügyi Miniszter Úrhoz.

5./ Igazságügyi Miniszter Úrhoz.
6./ Építési és Közoktatásügyi Miniszter Úrhoz.
Megküldi:
Valamennyi Törvényhatóságnak.
V(ár)m(egyei) Hivatalos Lap Szerkesztőségének közlése végett.
K.M.F.T.

Jegyezte és kiadta:
Dr. Reményi Ferenc s.k.
v(ár)m(egyei) II. főjegyző

Szabolcs-Szatmár-Bereg Megyei Levéltár, XXIII. 23. b. 2. doboz.
Galambos József által 1956. januárban Gaál Ibolyának küldött másolat alapján.

130.
1949–1961.
Kolompár Aranka hadigondozási ügye.

130.1.
1949. augusztus 25. Szekszárd.
Kolompár Aranka hadigondozási igénymegállapítási lapja.

9051/1949 szám. Szekszárd város

Hadigondozási igénymegállapítási lap
Hadiözvegy igényének elbírásához.

I. SZEMÉLYI ADATOK.

A) Az ellátást igénylő
1. Neve (utolsó férje után és leánykori neve: (Kolompár Jánosné) Kolompár Aranka
2. Születési helye: Őcsény ideje: 1909 év november hó
3. Szülőanyjának leánykori neve: Kolompár Éva
4. Állandó lakáscíme: Szekszárd Alkony u.
5. Rokoni kapcsolata a 14. sz. rovatban megnevezett személlyel: vadházastársa
6. A 14. sz. rovatban megjelölt személlyel házasságot kötött: vadházasságban éltek
7. Ebből a házasságból származott 16 éven aluli gyermekek száma: 3
8. Igényét mikor, hol jelentette be: 1944 év X. hó 18 napján Szekszárd
9. Foglalkozása: napsz.
10. Bármely forrásból származó havi átlagos keresete, jövedelme (a forrás megjelölésével): 50 Ft.
11. Hasznothajtó jogosítványának (iparának, kereskedésének) megnevezése: -
Ebből eredő havi jövedelme: -
12. Ingatlanvagyona: -
13. Az igénybejelentő és a 14. sz. rovatban megnevezett személy politikai magatartását mely szerv igazolta? -

B) Az elesett (meghalt, eltűnt) személy
14. Neve: Kolompár János
15. Anyja neve: Lázár Júlia
16. Születési ideje: 1908 év ismeretlen hó
17. Iskolai végzettsége: analfabéta
18. Legutolsó polgári foglalkozása, állása: napsz.

19. Halálának, eltűnésének, holtnak nyilvánító végzés jogerőre emelkedésének időpontja: 1944 év IX. hó 23. nap.
20. Eltűnésének időpontjában honvédelmi közérdekű munkát teljesített.
21. Katonai rendfokozata: nem volt katona

Szekszárd 1949 év aug(usztus) hó 25. napján.

Az adatokat bejegyezte:
Faragó János [---]
városi jegyző községi (kör-) jegyző – polgármester

III. A hadigondozó bizottság javaslata.

9051/1949 szám. Szekszárd városi hg. bizottság

Javaslat.

A hadigondozó bizottság az Országos Hadigondozó Hivatalnak a következő véghatározat meghozatalát javasolja:

Véghatározat.

(Kolompár Jánosné) leányneve: Kolompár Aranka, szekszárdi lakost az 1939: II. tc. 223. §-a, valamint a 4.178/1949 Korm. r. 6. §-a alapján véglegesen hadiözveggyé nyilvánítom és őt a második ellátási csoportba sorolom.
Egyben az
1. 1933 év okt. hó 5-n szül. Róza nevű
2. 1940 év júl. hó 7-n szül. Ferenc nevű
3. 1942 év ápr. hó 10-n szül. László nevű
gyermeke után nevelési pótlékot állapítok meg a 6800/1942. M.E. r. 2. §. f. és g. pontja alapján.
A gondozásra való igényjogosultság kezdő időpontját 1949 évi aug hó 1. napjában állapítom meg.
A 8-980/1946 M.E. számú rendelet 4. §-a, az 5.600/1947. M.E. számú rendelet 3. §-a alapján a pénzellátás folyósítását a fenti időponttól kezdődően engedélyezem.
Utasítom a nyilvántartó hatóságot, hogy a véghatározat egy példányát és a 23.891/1947. II. P.M. sz. rendelet 2. §. (1) bekezdésben előírt törzslap szabályszerűen kitöltött és záradékolt példányát a pénzellátás folyósítása végett a Központi Illetményhivatalnak haladéktalanul küldje meg.

Megokolás.

Igy határoztam, mert a rendelkező részben hivatkozott jogszabály hatálya alá tartozó hadi eredetű – háborús eseményekkel összefüggő – veszteség, amely az igénybejelentőt Kolompár János nevű vadházastársa eltűnésével érte, igazolt.
A pénzellátás folyósításának feltételei fennállnak. Megállapítom, hogy megélhetése nincs biztosítva mert vagyontalan, 3 gyermeket tart.
E véghatározatom ellen jogorvoslatnak helye nincs.
Erről
1. az iratokkal a szekszárdi városi hadigondozó bizottságot, utalással a 9051/1949 számú jelentésre és általa
2. az érdekeltet és
3. a véghatározat 2 példányával Szekszárd város polgármesterét értesítem.
Szekszárd, 1949 év aug 25 nap.

[---] [P.H.] Faragó János
hg. biz. elnöke hg. biz. előadója

[---] [---]
szoc. titkár áll. adóhivatal vezetője

130.2.

1961. október 16. Szekszárd.

Szekszárd város Tanácsa VB. Egészségügyi Osztály előadójának jelentése Kolompár Aranka hadigondozási ügyéről.

Szekszárd város Tanácsa V. B. Egészségügyi Osztálya
Szociálpolitikai előadójától.
Szám: 3630/3/1961.

Tárgy: Kolompár Aranka szekszárdi lakos
hg. ügye.
Hiv. szám: 95.518/1961.
Melléklet: csomag.

Tolnamegyei Tanács V. B. Egészségügyi Osztálya
Szociálpolitikai Csoportjának
Szekszárd.

Kolompár Aranka Szekszárd, Tarcsay Vilmos utcai lakos hadiözvegy hadigondozási iratait mellékelten felterjesztem.
Jelentem, hogy a hadigondozási iratok között élettársa Kolompár János eltűnését igazoló okmány nem található, de köztudomású, hogy 1944. évben a nyilasok elvitték és azóta vissza nem tért. Hozzátartozói nem hallottak hirt róla, eltüneséről sehonnan nem kaptak értesitést.
Megfelel a valóságnak, hogy házasságot nem kötöttek. Kolompár Aranka és Kolompár János kóbor személyek /cigányok/, akiknél a felszabadulásig ősi szokás volt a házasságon kivüli együttélés. Nevezettek hosszú ideig éltek együtt – házasságon kivüli életközösségben – kb. 1929-től 1944-ig. Ezen együttélésből négy gyermek született, akik már nagykoruak.
Kolompár Aranka részére a hadiözvegyi járadék folyósitása szociális helyzetét figyelembe véve is méltányos, mivel 75 %-ban csökkent munkaképességü, tehát magát eltartani nem tudja. Gyermekei családosak, töle külön élnek, havi keresetük kb. 800–900 Ft., ezért kérelmező létfenntartását kielégitően biztositani nem tudják.

Szekszárd, 1961. október hó 16-án.

Názer Julia
szoc. előadó.

3630/3/1961. szám.
Iratokat elküldtem okt. 16-án.
Irattárba.
Názer Julia
előadó.

Tolna Megyei Levéltár. V. 81. e. Szekszárd Város iratai. Hadigondozási iratok.
Az 1949. évi igénymegállapitási lapnak az orvosi adatokra vonatkozó II. részét nem töltötték ki. A szekszárdi hadigondozó bizottság 1949. október 19-én hozott véghatározatával megerősítette Kolompár Aranka hadiözveggyé nyilvánitását és gyermekei részére a pótlék folyósitását, azzal a kitétellel, hogy 45. életévének betöltése után a 4178/1949 Korm. sz. r. 5. §. /7/ bekezdés alapján újból kérelmeznie kell a járadék folyósitását. A hadigondozási igazolványt 1950. február 11-én állitották ki számára.
A [---] jelek helyén olvashatatlan aláírások.

131.
1950.
Farkas Lajosné hadiözvegyi igényére vonatkozó iratok.

131.1.
1950. április 11. Kömlőd.
Farkas Lajosné hadiözvegyi gondozási igazolványa.

Kömlőd község

Hadi
———— özvegy
Honvédelmi
gondozási igazolványa.

I.
Személyi adatok.

1. Az özvegy neve: Farkas Lajosné leányneve: Járóka Janka
2. Született: 1901 év december hó 18n. Kömlőd község.
3. Lakcíme: Kömlőd (Sárközy u. 28.)
4. Vallása: r. kath.
5. Házasságkötésének ideje: 1922 év február hó 7n.
6. A férj elhalálozásakor vele együtt élt-e? igen
9. Az elhalt férjtől származó gyermekeinek neve, születési éve, hónapja és napja:
   1.) Erzsébet 1937 II/14
   2.) Mária 1939 XII/3
   3.) Janka 1943 VIII/20.
10. A volt férj:
a) családi és utóneve: Farkas Lajos
b) azonossági száma: 1279 03 0134.
c) szülőanyjának leánykori neve: Farkas Mária
d.) vallása: r.kath.
e) polgári foglalkozása (állása) a szolgálat (munka) előtt: földm. napszámos
f) volt katonai rendfokozata, ill. iskolai végzettsége: katona nem volt
g) melyik ellátási csoportba tartozott: legénységi
i) eltűnt
j) a szolgálat (munka) megszűnésének időpontja: 1944 év nov. hó 3 nap.

Kelt Kömlőd 1950 év április hó 11n.

[P.H.] polgármester, ker. elölj., jegyző

II.
Ellátási adatok.

1. A hadigondozó bizottság javaslatának kelte, száma: F-345-11/1950.
2. Megyei Tanács jogerős határozatának kelte, száma: F-345-9-2/1950. sz. nov. 30.
3. Az özvegy ellátási csoportja: II.
4. Az özvegy havi járadéka (járadéksegélye): 27 Ft.

5. A gyermekek (névszerint): 1. Erzsébet, 2. Mária, 3. Janka
havi járadéka (járadékegysége): 18 18 18

Kelt Tata 1950. év december hó 13n.

[P.H.] Buday Mária

131.2.

A Népjóléti Minisztérium határozata.

NÉPJÓLÉTI MINISZTÉRIUM
V. ker. Akadémia-u. 1. sz.
Telefon: 122-730.
Szám: 345/Farkas/149
V/3 osztály.

A Tatai Járási Főjegyzőnek,
Tata.

A tatai járási első foku hadigondozó hatóság Farkas Lajosné kömlődi lakos hadiözvegy igénye ügyében hozott F. 345-11/1950. számú véghatározatának felülbírálása.

Véghatározat.

Az első foku véghatározatot megsemmisítem és Farkas Lajosnét hadiözvegy igényével elutasítom.

Megokolás.

Az igényt el kellett utasítani, mert elkésetten jelentette be. /4178/1949. Korm. sz. rend./

Komárom-Esztergom Megyei Önkormányzat Levéltára. IV. 960. Tatai Járás Főjegyzőjének iratai. Hadigondozási iratok 1945–1950. 3. doboz.

132.

1956. április 24. Aranyosapáti.

Szociális segély megállapítása céljából készült környezettanulmány egy cigány családról.

Szabolcs-Szatmár megye
Vásárosnaményi járás

Aranyosapáti község

Környezettanulmány

a szociális gondozás körébe tartozó kérelmek elbírálásához.
Lakatos Gyula Vasút utca ...házszám alatti lakos
.....ügyében.

I. Nevezett és vele közös háztartásban élők adatai

NÉV	Rokoni kapcsolat	Születési év, hó, nap	Családi állapota	Isk. végzetts.	Foglalkozása	Havi jövedelme
Lakatos Gyula	csfő	1915	nős	-	pályamunkás	800 [Ft]
Balog Mária	feleség	1918	férjezett	-	-	-

Balog Gusztáv	gyermeke	1940. V. 28.	nőtlen	-	-	-
Lakatos Gyula	„-„	1942. VIII. 1.	„-„	2 ált.	-	-
Lakatos Vilmos	„-„	1947	„-„	-	-	-
Lakatos Irén	„-„	1949. XI. 19.	hajadon	-	-	-
Lakatos Olga	„-„	1952. I. 15.	„-„	-	-	-
Lakatos Malvin	„-„	1955. II.	„-„	-	-	-

A családfő, valamint a családtagok vagyoni állapota:			
Ingatlan	Állatállomány	A család évi jövedelme	Közsegélyes-e? (Mióta lakik a községben?)
Hát 1 kunyhó Telek ... Külsőkert ... Szántó ... Szőlő ... Gyümölcsös ... Rét ... Legelő ... Erdő ... Egyéb ...	Szarvasmarha Ló ... Sertés ... Juh ... Kecske ... Szamár ... Őszvér ... Apróállat ... Egyéb ...	Lakóházból ...Ft Telekből ...Ft Földművelésből ...Ft Állattenyésztésből ...Ft Műhelyből-üzletből ... Bérmunkából 9600 Ft Egyéb ...Ft Összesen: 9600 Ft	nem, szül. óta Munkanélküli e? (Miért? Mióta?) nem

L A K Á S V I S Z O N Y O K							
Tulajdonos Lakbér: -	A lakóház: elhanyagolt alapzata: vályog fala: vert fal tetőzete: szalma	A lakás: földszintes A szobák mérete: 3x3	A szobák: száma: 1 padlózata: földes Konyha: van egyéb mellékhelyiségek: -	Azok a lakrészek, amelyeket kizárólag a család használ: egy szoba, konyha A lakásban lakó idegenek: -	A lakás: nedves sötét kissé tisztátalan Árnyékszék: nincs	Vízvezeték: - kút: nincs	Bútorzat: kissé hiányos fekvőhely: 3 hány személyre jut egy fekvőhely: 3 ágynemű: nagyon hiányos

Egészségügyi feljegyzések:	A ruházat állapota:	Élelmezési viszonyok:	Támogatási adatok
Egészségesek	Hiányos	Hiányos	

II. Tartásra, illetőleg fizetésre köteles hozzátartozói:

NÉV	Rokoni kapcsolat	Születési év, hó, nap	Családi állapot	Foglalkozás	Havi jövedelme	Hány fő eltartásáról gondoskodik
Murzsa Endréné	leánya	1938	férjezett	-	-	3

A tartásra, illetőleg fizetésre köteles hozzátartozók vagyoni viszonyai:
.....
A kérelem rövid leírása, mely a környezettanulmány készítését indokolttá tette:
A családfő 3 éves dolgozik a vasútépítőknél. A család anyagi körülményeik elég gyenge, mivel,
A család szociális viszonyainak rövid ismertetése: *csak egy keresőképes családtag van, sok az apró gyermek, melyek még nem munkaképesek.*

Munkaképességre vonatkozó megjegyzés: *munkaképes.*

Anyasági jutalom: - Időpontja: - Rendkívüli segély: -
Időpontja: - Közsegély: - Időpontja: -
Közgyógyszerellátásra jogosult: nem. Katonai családi segélyt kap-e? nem Hadigondozott-e? nem
A kérelemmel kapcsolatos vélemény, javaslat:
.....

Kelt Aranyosapáti, 1956 év IV hó 24 nap

Simon Sándorné
a környezettanulmány készítő aláírása.

A községi tanács vb. javaslata:
.....

Szabolcs-Szatmár-Bereg Megyei Levéltár, XXIII. 431. 1. doboz.
A vásárosnaményi járás községeiben a családok többségéről készült ilyen környezettanulmány. Az itt közölt iratot mintaként közlöm, mivel ilyen típusú forrásokat a korszakra vonatkozó publikációk szerzői nem ismernek.
Dőlt betűvel szedve a nem táblázatos kérdőpontokhoz beírt válaszok. A kitöltetlen rovatok és kérdőpontok az eredetivel megegyezően közölve.

133.

[1957. Nyíregyháza.]

Névjegyzék a Szabolcs-Szatmár megye területén deportált cigányokról.

Névjegyzék
a Szabolcs-Szatmár megye területén az 1939–944 években deportált cigányokról.

1./ Jóni Gusztáv, 1915 évben született Nyírmada községben, anyja neve Rózsa Irma. Lakhelye Nyírmada.
2./ Lakatos Dezső 1911 évben született Vásárosnamény községben. Anyja neve Lakatos Mária. Lakhelye Nyírmada.
3./ Jóni Bertalan, 1913 évben született Nyírmada községben. Anyja neve Jóni Mária. Lakhelye Nyírmada.
4./ Samu Miklós, 1909 évben született Nyírmada községben. Anyja neve Samu Piroska. Lakhelye Nyírmada.
5./ Zámbó György, 1908 évben született Nyírmada községben. Anyja neve Zsigó Klára. Lakhelye Nyírmada.
6./ Orgován Sándor, 1922 évben született Nyírmada községben. Anyja neve Horváth Julianna. Lakhelye Nyírmada.
7./ Algács Lajos, 1909 évben született Pusztadobos községben. Anyja neve Algács Erzsébet. Lakhelye Nyírmada.
8./ Erdei Sándor, 1905 évben született Nyírmada községben, anyja neve Erdei Mária. Lakhelye Nyírmada község.
9./ Aranyos István, 1909 évben született Nyírmada községben, anyja neve Aranyos Julianna. Lakhelye Nyírmada.
10./ Rózsa János, 1909 évben született Nyírmada községben, anyja neve Rózsa Julianna. Lakhelye Nyírmada község.
11./ Jóni István, 1904 évben született Nyírmada községben, anyja neve Jóni Zsófia. Lakhelye Nyírmada.
12./ Horváth István, 1898 évben született Nyírmada községben, anyja neve Lakatos Viktória. Lakhelye Nyírmada.
13./ Mici Mihály, 1920 évben született Nyírmada községben, anyja neve Kantár Mária. Lakhelye Nyírmada.
14./ Ponczók István, 1895 évben született Nyírmada községben, anyja neve Berta Teréz. Lakhelye Nyírmada.
15./ Ifjú Ponczók István, 1931 évben született Nyírmada községben, anyja neve Kasu Borbála. Lakhelye Nyírmada.
16./ Aranyos Ferenc, 1905 évben született Nyírmada községben, anyja neve Aranyos Julianna. Lakhelye Nyírmada.
17./ Zsigó József, 1914 évben született Nyírmada községben. Anyja neve Zsigó Teréz. Lakhelye Nyírmada.
18./ Balogh István, 1896 évben született Nyírmada községben, anyja neve Balogh Lenus. Lakhelye Nyírmada.
19./ Samu Gyula, 1895 évben született Nyírmada községben, anyja neve Balogh Julianna. Lakhelye Nyírmada község.
20./ Samu Lajos, 1900 évben született Nyírmada községben, anyja neve Balogh Julianna. Lakhelye Nyírmada.
21./ Horváth József, 1906 évben született Nyírmada községben, anyja neve Lakatos Viktória. Lakhelye Nyírmada.
22./ Horváth Béla, 1919 évben született Nyírmada községben, anyja neve Jóni Julianna. Lakhelye Nyírmada.

23./ Balogh Bertalan, 1910 évben született Nyírmada községben, anyja neve Balogh Elonóra. Lakhelye Nyírmada.
24./ Jóni István, 1908 évben született Nyírmada községben, anyja neve Jóni Zsuzsánna. Lakhelye Nyírmada.
25./ Balogh Károly, 1929 évben született Nyírmada községben, anyja neve Balogh Emma. Lakhelye Nyírmada község.
26./ Rózsa Ferenc, 1925 évben született Nyírmada községben, anyja neve Rozsályi Erzsébet. Lakhelye Nyírmada.
27./ Jóni Gyula, 1911 évben született Nyírmada községben, anyja neve Jóni Mária. Lakhelye Nyírmada.
Fent felsoroltak Nyírmada községből Kisvárda községbe lettek elszállítva és ott gettózva 1944 szeptember hóban és a Szovjet hadsereg bevonulásával szabadultak. Jelenben mind Nyírmada községben lakik.
28./ Sugár Pál szül. 1892 évben Tiszamogyorós községben, anyja neve Sugár Lídia. Volt lakhelye Eperjeske község. Jelenlegi lakhelye Budapest, XX. Nagykőrösi út 68 szám.
Deportálás ideje 1944. szept.-től november hó 1-ig.

Szabolcs-Szatmár-Bereg Megyei Levéltár, XXIII. 23. b. 2. doboz.
Közvetlenül nem bizonyítható, de valószínű, hogy a Magyarországi Cigányok Kulturális Szövetsége főtitkára, László Mária kérésére kérte a Szabolcs-Szatmár Megyei Tanács VB. elnöke 1413/1957. T. számú rendeletével a deportáltakra vonatkozó adatszolgáltatást a községektől.
Az irat, címével ellentétben nem tartalmazza a megye minden községének adatait, feltehetően folytatni akarták a jegyzéket. Teljes listát azonban nem találtam, és nincs nyoma, hogy Nyírmadán és Eperjeskén kívül más községekből érkeztek volna adatok a Megyei Tanácshoz. A Fehérgyarmati Járási Tanács VB. elnöke 1958. február 4-én 52/1958. számú levelében arról számolt be, hogy a járás területén *„deportált, vagy gettózott cigány nem volt"*. A nemleges adatszolgáltatás azonban nem felelt meg a valóságnak (nem kizárt, hogy a cigányok nem mertek beszélni a velük történtekről). Fehérgyarmatról pl. Gyergyótölgyesre vitték a cigányok egy részét munkatáborba, volt helyben is gettó, illetve a mátészalkai gettóba is kerültek többen. Vö. Bársony János–Darczi Ágnes (szerk.): *Pharrajimos. Romák sorsa a nácizmus idején.* L'Harmattan, Budapest, 2004. 147. p.

134.

1957. november 25. Veszprém.

A Veszprém Megyei Tanács VB. Titkár tájékoztatója a Tanácsok Lapja Szerkesztősége számára.

Megyei Tanács V. B. Titkársága
Veszprém Puskin tér 5. Telefon: 27-00
Szám: 46.155/4/1957.

Tárgy: Tájékoztató a megyében letelepült cigányok helyzetéről.

Tanácsok Lapja Szerkesztősége
/:Solymár Tamás Elvtársnak:/

Budapest.
VII. Madách Imre út 3.

Veszprém megye területén megközelítő becslés szerint jelenleg mintegy 3.400–3.500 cigány tartózkodik. Ezek mintegy 107 községben és városban helyezkedtek el. Valamennyi cigánytele-

pülést – mivel sok helyen elenyészően kevés van – nem tartom szükségesnek felsorolni. Husz fönél nagyobb cigánytelepülés a következő helyeken van:

1. Keszthely
2. Pápa
3. Várpalota
4. Veszprém
5. Adorjánháza
6. Ajka
7. Kerta
8. Tüskevár
9. Devecser
10. Rezi
11. Sármellék
12. Zalaszántó
13. Bakonytamási
14. Csót
15. Külsővat
16. Lovaspatona
17. Marcalgergelyi
18. Mezőlak
19. Nagyacsád
20. Nemesszalók
21. Nyárád
22. Papsalamon
23. Pápateszér
24. Takácsi
25. Ugod
26. Vanyola
27. Bakonyjákó
28. Bakonyszücs
29. Malomsok
30. Nagydém
31. Sümeg
32. Badacsonytomaj
33. Balatonederics
34. Taliándörögd
35. Tapolca
36. Balatonfüred
37. Berhida
38. Nagyvázsony
39. Öskü
40. Szentgál
41. Szentkirályszabadja
42. Városlőd
43. Bakonyszentlászló
44. Borzavár
45. Fenyőfa
46. Sikátor
47. Tés

A mezőgazdaságban igen szétszórtan dolgoznak. A rendelkezésre álló adatok szerint a Lovaspatonai Állami Gazdaságnál 13, a Marcalvölgyi Állami Gazdaságnál 19, a Nagyacsádi /volt Ihászi/ Állami Gazdaságnál 21, a Külsővati Állami Gazdaságnál 9, a Nagyesztergári Állami Gazdaságnál 11, a Városlődi Állami Gazdaságnál 10, a Bakonypölöskei Állami Gazdaságnál 1, az Ötvöspusztai Állami Gazdaságnál 3, a Vecsenyi sertéstelepen 10, a Marcaltöi Erdőgazdaságnál 3, a Szentgáli Erdőgazdaságnál 5–10, a Fenyőfai Erdőgazdaságnál 4, a Káptalanfai Erdőgazdaságnál 1, a Csóti Gépáálomáson 3, a Mihályházi TSZ-ben 4, a Kertai TSz-ben 1 cigány dolgozik.
A fentieken kívül – bár nem pontos adat – 11 cigány személy 32 hold saját földjén gazdálkodik, valamint számtalan helyen tartalékföldet bérelnek és azt müvelik meg.
A vásárhelyeket és azok napjait felsorolni egy ilyen tajékoztatóban szinte elképzelhetetlen. A megyében 36 községben /városban/ mintegy 260 alkalommal tartanak évente vásárt. Bár ezek napjai általában megvannak határozva, de igen gyakran előfordul, hogy a vasárnapokat a Belkereskedelmi Minisztérium megváltoztatja. A Kereskedelmi Osztályunk is a hivatalos közlönyökből vesz tudomást ezek megváltoztatásáról és ennek alapján végzi ellenörzéseit.
Hetipiacok a következő helyeken és napokon vannak:
Veszprém városban minden kedden, pénteken és vasárnap,
Pápa városban minden kedden, pénteken és vasárnap,
Várpalota városban minden szerdán, pénteken,
Keszthely városban minden kedden és pénteken,
Balatonfüreden minden kedden és pénteken,
Tapolcán minden szerdán és pénteken,
Sümegen minden kedden és pénteken,
Devecserben minden csütörtökön,
Ajkán minden szerdán,
Balatonalmádiban minden szombaton,
Urkuton minden szombaton,
Padragon minden kedden és szombaton.

A cigánygyermekek alsófoku osztályaiban való megjelenéséről csak általános jellegü tájékoztatót tudok küldeni. A megyében körülbelül 360 cigánygyermek jár iskolában. Hogy ezek közül mennyi az alsó és felső osztályos nem tudni. /: Ilyen adat nem áll rendelkezésre :/ A cigány iskolakötelesek számáról sincs nyilvántartásunk, csak tapasztalatból tudjuk, hogy a cigánycsaládok gyermekeinek egy része nem is iratkozott be az általános iskolában. A beiratkozott 360 gyermek egyharmada rendszeresen, egyharmada kevésbé rendszeresen, a harmadik harmad pedig csak igen ritkán, teljesen rendszertelenül jelenik meg az oktatáson. A harmadik csoportban tartozók – különösen télen – ruha és cipőhiányra hivatkozva – egyáltalán nem jelennek meg az oktatáson.
A megyéből tudomásunk szerint két cigányfiatal került magasabb iskolára. Egyik egy pápai fiatal tanitóképzőben ment, egy malomsoki cigányfiu pedig Pedagógiai Főiskolára került.
Cigánypedagógus és orvos a megyében nincs.
Iparengedélyt a cigányok elsősorban a vándoripar jellegü szakmákra kértek. Az ipari osztály tájékoztatása szerint körülbelül 70 ilyen iparengedélyt adtak ki a cigányok részére. Kereskedelmi vonalon 10–12 cigány rendelkezik cukorka és zöldségárusitó engedéllyel.
A közölt adatok csak tájékoztató jellegüek, mert a cigányokról eddig semmiféle nyivántartást nem vezettünk. Legutóbb a Munkaügyi Minisztérium kérésére egy mindenre kiterjedő tájékoztatást küldtünk. Abban a tájékoztatóban sem szerepeltek pontos hanem csak becsült adatok. Mivel a cigányok szétszórtan a társadalomtól majdnem elkülönülten élnek a pontos adatszolgáltatás a jelenlegi helyzetben lehetetlennek látszik.
A tájékoztatót Solymár Elvtárs kérésének megfelelően állitottam össze és a kérdéscsoportnak megfelelően igyekeztem hü képet adni a jelenlegi helyzetről.

Veszprém 1957. november 25.

Hardy Zoltán
vb. titkár.

Veszprém Megyei Levéltár. XXIII. 20. 1. 4615562/1957.

A Solymár által feltett kérdések:
1./ Hol vannak cigány települések?
2./ Mezőgazdasági vonalon hol dolgoznak? gépállomás, Tsz., földszöv?
3./ Hagyományos vásárhelyek, heti, havi piaci napok, hol, mikor vannak?
4./ Alsófoku osztályoknál a cigány-gyerekek megjelenése hogyan áll, cigány származásu értelmiségi van-e /orvos, pedagógus stb./ ?
5./ Cigányok részére lett-e iparengedély kiadva?

135.

1958. május 8. Miskolc.

A Megyei Tanács munkatársai által összeállított jelentés a Borsod-Abaúj-Zemplén megyei cigányokról.

A megyei cigányság helyzete.

A megye területén 24763 cigány él. A cigányság a megye összlakosságának 4 %-át képezi. Ebből munkaképes 16.304 fő, ezek közül dolgozik 5434 fő.
A cigánylakosság száma az edelényi, miskolci és a sátoraljaújhelyi járásban a legszámottevőbb / 3600, 3607, 2840/. Legkisebb a számuk a mezőkövesdi járásban /725 fő/. A községek lélekszámához viszonyítva elég nagy számmal vannak Edelény, Szin, Forró, Encs és Novajidrány községekben /258, 280, 314, 210, 300/.

Kazincbarczika városban 234, Ózdon 1300, Sátoraljaújhely városban 240 cigány él.
A cigányság települése általában zárt. Telepeik a faluszélen vannak elhelyezve nagyrészt.
1945-től megindult a cigányság beköltözése a falu és a város belterületére. Lakásuk általában egy helyiségből áll és zsúfolt.
Ezen a téren vannak eredményeink is. Pl. Hídvégardó és Szin községekben a községi társadalmi és állami szervek segítségével külön telken új házakat építettek és új utcákat alakítottak ki. Ezeket a házakat saját erejükből és az állam segítségével építették fel. Megjegyezni kívánjuk, hogy ezen két községben pl. az április 4-i ünnepség tiszteletére a cigányok külön koszorút helyeztek el a szovjet hősök sírjára.

A mezőcsáti járásban a cigánylakosság 10 %-a belterületen, 90 %-a a községek szélén, telepeken lakik.
A miskolci járásban 462 lakással rendelkeznek. Ezek vályoglakások, igen kisméretűek és egy-egy ilyen lakásra 6 fő jut. Az encsi járásban még nehezebb körülmények között laknak, ugyanis egy lakásra 12 fő jut.
Az ózdi járásban a megye egyik legnagyobb települése van, Arló községben. A cigányok lélekszáma ezen községben, mintegy 1000 főre tehető. Ebben a járásban általában dombos részeken települtek.
Fentieknél fogva a cigányság lakásviszonyai súlyos. Pl. a sátoraljaújhelyi járásban egyes községekben egy-egy 12–15 m² kunyhóba 10 személy is lakik igen primitív viszonyok között. A szikszói járásban szintén ilyen kunyhókban 12 személy is lakik. Egyébként a sátoraljaújhelyi járás cigányságának 60 %-a szétszórtan él és csak 40 %-a él zárt településen.
Ózd városában – itt a legszétszórtabb – 13 településen 320 család lakik. Kazincbarczika városban 15 cigánycsalád összkomfortos lakásban lakik. Sátoraljaújhelyben a Dankó Pista telepen és a város belterületen laknak.

Megélhetési viszonyaik korántsem kielégítőek. Ennek több oka van. Egyrészt a cigányság könnyelmű életmódja, másrészt a társadalmi és gazdasági szervek merevsége. Ugyanis a vállalatok és üzemek nem szívesen foglalkoztatnak cigányokat, mert sok közöttük a vándormadár, az önkényes kilépő.
Vannak azonban járások, ahol a cigányság életviszonya és arculata megváltozott a felszabadulás után. Pl. az edelényi járásban a cigányság döntő többsége állandó munkásként az iparban és a bányában dolgozik.
Az encsi járásban 653 férfi közül, 367 dolgozik a mezőgazdaságban és különböző szerveknél /harmados, feles, bérlet/. A miskolci járásban 848 férfi közül 444 fő állandó munkavállaló az iparnál és a mezőgazdaságnál.
A szerencsi járásban döntő többségük vasúti pályamunkán dolgozik, vályogvetéssel és kosárfonással foglalkozik.
Kazincbarczika és Ózd városban a munkalehetőségek folytán kevés a cigány munkanélküliek száma. Ezzel szemben már Sátoraljaújhely városban problémát jelent állandó elhelyezésük.
A cigánynők húzódoznak a munkától és szívesebben végeznek házalást és egyes idénymunkák során gyűjtögetést folytatnak. Van olyan alkalmi munkás, aki 1950-től 20 helyen dolgozott, mint napszámos.
A miskolci járásban 590 férfi közül, 442 és 463 nő közül 72 nő dolgozik.
A putnoki járás cigányságának lehetősége volna az iparban és a bányáknál állandó jellegű munkát vállalni, de sajnos többsége erre nem hajlandó.
A sátoraljaújhelyi járásban a cigány munkavállalók munkahelyüket állandóan változtatják.
Sajnos a cigányok jelentős száma koldulásból, lopásból és csavargásból él. Különösen szembetűnő egyesek garázda tevékenysége a nyári és az őszi mezőgazdasági idényben. Ebben az időszakban sok a mezei és az erdei lopás. Pl. Sátoraljaújhely városban a fenyőerdőket egészen megcsonkították.

Pozitív tényként kell elkönyvelni, hogy a cigányság egy részében megvan a hajlandóság a neki kedvező és tetsző munkára, pl. vályogvetés, kosárfonás, gyűjtögetés, nem beszélve a zenéről, csak a társadalmi és állami szerveink ezt nem karolják fel és nem támogatják megfelelően.

A cigányság életviszonyainak megfelelően alakul az egyes területeken a közegészségügyi viszony. E téren igen súlyos problémákkal küzdünk. A megye évi születési statisztikájában 10 %-ban szerepelnek cigánygyerekek. Ez az arányszám jóval meghaladja a megye szülési átlagát. Ennek gazdasági oka is van, ugyanis a cigányanyák gyermekszülése után komoly összegű szociális segélyeket kapnak.
A szaporodás ellenére a megye 5,5 %-os csecsemőhalálozási arányszámával szemben a cigánycsecsemők elhalálozási arányszáma 9,5 %. Sajnos több esetben nem veszik igénybe szülés esetén a kórházat, sőt a szülésznőket sem. Ennek tudható be, hogy az egy éven aluli cigánygyerekek 50 %-a megbetegszik, ami a megye átlagánál 10 %-kal nagyobb. A gyerekek születési súlya kicsi. Elég sok közöttük az angolkóros és bélhurutos.
Felnőtt lakosság közegészségügyi viszonyait illetően pl. a miskolci járásban 176 nyilvántartott TBC-s beteg van. Pl. a járás TBC-s arányszáma 1,7 %, a cigányok közül nyilvántartott TBC-s beteg 6,5 %. Súlyos probléma, hogy a nyilvántartott gyermek TBC-sek közül 17 %-a cigánygyerek.
Súlyos tényként kell elkönyvelni, hogy a cigányok iszonyodnak az orvosi kezeléstől és a kórháztól. Pl. 1957-ben 40 beutalt közül 17 beutalt a kórházat nem vette igénybe. Van olyan személy, aki különböző intézetekben 36-szor fordult meg, de arra már nem volt türelme, hogy kigyógyítsák. Ilyen körülmények folytán a cigányok a TBC-t nyilvános helyen is terjesztik. Pl. italboltok, üzletek és piacok.
Természetes az iparban és a mezőgazdasági üzemekben, vagy a tsz-ekben dolgozó cigányok, akik állandó jövedelmi forrással bírnak, egészségügyi szempontból már megközelítik az átlagkövetelményeket.

Súlyos és következményekkel járó problémát jelent, hogy a cigánytelepek nincsenek megfelelőképpen ellátva WC-kkel. Pl. az abaújszántói járás Vilmány községében létesítettek számukra egy zárt WC-t, de a tél folyamán eltüzelték.
Az edelényi járásban a cigányság közegészségügyi viszonya javult, mert ezelőtt 20–30 % TBC-s beteg volt közöttük és jelenleg 4–5 %-ot tartanak nyilván. Az encsi járásban előfordult, hogy a dögkút hulláit fogyasztják el. Természetesen ez a ragályos betegség egyik okozója. Hasonlóképpen a mezőcsáti járásban Tiszatarján községben a dögkút állathulláit fogyasztják el. Az ózdi járás Arló községében is a WC-t eltüzelték.
Ezek a súlyos közegészségügyi problémák teremtik meg a ragályos betegségek alapját, pl. vérhas. Jellemző, mint már említettük az ózdi járásban, hogy a cigányok telepeiket dombos részeken alakították ki és az emberi ürülék a dombok aljában mosódik le a csapadék folytán.
A putnoki járás Ragály községében sok cigány tetves. Ebben a járásban sikerült elérni, hogy a koratavasz folyamán lakóházaikat bemeszelték és szalmaágyuk anyagát kicserélték.
Kazincbarczika városban a komfortos lakásban lakó cigányokat igen nehéz ránevelni az egészségügyi rendszabályok betartására, de a települések lakóinál már elérték azt, hogy zárt WC-ket építenek.
Sátoraljaújhely városban sok cigány volt üzlethelyiségekben lakik, ezek mellé nincsenek biztosítva a mellékhelyiségek, ilyen formán az utcák állandóan büzösek és szennyesek.

A cigányság szociális és kulturális viszonyait illetően van némi javulás megyénk területén, de ez nem kielégítő. Az iparban, bányában és a mezőgazdaságban dolgozó cigányok az ipari, illetve a mezőgazdasági lakossághoz viszonyított életmódot kezd folytatni. Rendezett életet élnek az edelényi járásban. Mint már említettük ebben a járásban lakóházakat építenek, saját erejükből és az állam támogatásával.

Sajnos a jó jövedelemmel rendelkezők között is sok a könnyelmű egyén. Erős az italfogyasztásuk, keresetüket nem osztják be, többen segélyekre szorulnak. Természetes, illetékes szerveink a jogos szociális segélyek megadásától nem zárkóznak el. Pl. Sátoraljaújhely városban két-három öreg munkaképtelen cigány állandó segélyben részesül. Egyébként a valóban rászorulók részére 250 esetben történt segély folyósítása. A sokgyermekes anyák jutalomban részesülnek. Ingyenes gyermekkelengye juttatásokat, főleg a cigány anyák élvezik. Sajnos ezeket a szociális juttatásokat nem a célnak és a rendeltetésüknek megfelelően használják fel.
Az utóbbi időben szaporodik a cigánygyerekek állami gondozásba vétele. Sajnos el kell mondani, hogy a cigányság nagy részének erkölcsi élete és életközössége zilált. Sok a vadházasság.
Művelődésük területén igen súlyos problémaként jelentkezik, különösen az oktatás területén, a cigánykérdés. A cigánygyerekek döntő százaléka a felső tagozatot nem éri el. Ennek oka az iskolába járás elmulasztása, a gyenge előmenetel és a szülők nagyfokú hanyagsága. Sajnos a szankciók alkalmazása ezen szülőkkel szemben eredménytelen.
A lakosság és gyermekek húzódoznak a cigánygyerekektől. Ennek megvan az oka, mert a cigánygyerekek tisztasága nem kielégítő. Több helyen a szülői munkaközösségek felelősségre vonják emiatt a nevelőket, hogy miért nem lépnek fel ebben a tekintetben nagyobb szigorral a hanyag gyermekekkel szemben.
Eredményként könyveljük el azt, hogy az állandó munkahelyen dolgozó cigányszülők gyermekei rendszeresebben járnak iskolába, tanulmányi eredményük állandó javulást mutat, sőt némelyik a középiskolát is elvégzi.
Járásainkat illetően több sajátos problémával is találkozunk. Az abaújszántói járásban a cigányok életközössége vadházasság. Encsi járásban 54 családnak van elfogadható lakása. A mezőkövesdi járásban az általános iskolakötelesek 60 %-a végezte el csak az első három osztályt.
Kazincbarczika városban az általános iskola 1–3 osztályában 49 cigánygyerek jár, ezzel szemben felső tagozatban csak 3 gyerek tanul.
A miskolci járásban 1816 cigánygyerek közül 50 %-a iskolaköteles. Ebben a járásban a legmagasabb a mulasztási arányszám. Az ózdi járásban az iskolában a téli hónapok hiányzóit a cigánygyerekek alkotják, ebben a járásban is kevés gyerek jut el a felső tagozatba.
A putnoki járásban élő cigányok nem tudnak szakítani régi életmódjukkal. De ehhez a községek sem nyújtanak megfelelő segítséget. Természetes ezen lehet változtatni. Pl. Sajópüspöki községben teljesen beolvadtak a falu lakói közé.
A sátoraljaújhelyi járás lakóinak egy sajátos szemlélete alakult ki a cigányság életkörülményeit illetően. Ugyanis a becsületesen dolgozó cigányokat pártfogolják, de a csavargásból, lopásból élőket kiközösítik. Komoly problémát jelent Ózd városban az 50–60 csavargó, oláhcigány megrendszabályozása.

A vázolt problémákra a következő javaslatainkat terjesztjük elő.

A cigánykérdést a szocialista humanizmusnak megfelelően kell megoldani. A cigányok nevelése és társadalmi felemelkedése az egész társadalom ügye legyen. A tömegszervezetek, – Hazafias Népfront, Nőtanácsok, KISZ-szervezetek – az állami szervek – minisztériumok, tanácsok – fenti elveknek megfelelően vizsgálják meg ezt a kérdést komplex brigádok alakításával.
Alapos felmérés szükséges országosan, hogy az illetékes szervek fokozatosan tudják megkezdeni ezirányú tevékenységüket. Fel kell mérni a cigányság lélekszámát, életviszonyait és szociális ellátottságát.
Járásaink döntő többsége javasolja, hogy a cigánytelepeket szüntessék meg és adjanak lehetőséget a cigányságnak a faluba és a városba való letelepedésre. Ugyanis ha zárt közösségben élnek, a régi rossz szokásaik, és hagyományaik rabjaként, az ilyen környezet rossz hatást vált ki a közösségre.
A községek ezzel kapcsolatban nem egy szorosan vett felügyeletre, hanem egy társadalmi vonatkozásban megvalósítható nevelésre gondolnak. Pl. ha egy cigánycsalád a rendes dolgozók

közé települ, akkor a dolgozók részéről, ha nem is minden esetben, de megvan a segítőkészség, az együttélési szabályok betartására, az egészséges életmódra, munkaszeretetre és erkölcsösségre való nevelésre.
Feltétlen támogatni kell ezt a kérdést az állami szerveknek. A községek biztosítsanak házhelyeket a cigányok részére, az OTP pedig megfelelő feltételek mellett, méltányos alapon hosszúlejáratú kölcsönt adjon házépítésre.
A cigányok munkába állítása terén meglévő nehézségeknek több oka van. Egyrészt a cigányok könnyelmű életmódja és nevelése, másrészt a társadalmi és gazdasági szervek rideg elzárkózása. Meg kell állapítani, hogy az illetékes társadalmi és gazdasági szervek nem vették figyelembe ezideig minden esetben a cigányok hagyományait, igényeit. A cigányember – a jó szokásainál és hagyományainál fogva – szívesebben zenével, vályogvetéssel, és kosárfonással, a cigánynők pedig gyűjtögetéssel foglalkoznak szívesebben. Örvendetes jelenség, hogy mind nagyobb azon cigányok száma, akik dolgoznak. A falu lakossága megbecsülését élvezi néhány cigány kisiparos /kovács, bognár, stb/. A mezőgazdaság vonalán községi pásztoroknak alkalmaznak több helyütt cigányokat, akik megállják a helyüket.
A cigányság munka irányában tett kezdeményezéseit támogatni kell. Lehetővé kell tenni számukra a háziipar, vagy a földműves szövetkezetek keretében, kosárfonó szövetkezetek alakítását, az erdei és mezei termékek gyűjtögetését, mert a kóbor, csavargó életet csak ilyen formán lehet felszámolni. Meg kell vizsgálni, hogy a megye területén hol van lehetőség kisebb tégla és cserépgyár építésére, mert ezen a munkaterületen szívesen dolgoznak.
A KISZ-szervezetek többet foglalkozzanak a cigány fiatalokkal, segítsék őket önálló kultúrcsoportjaik létrehozásában, ugyanis a cigány kultúra meglehetősen el van hanyagolva. Neveljék őket az alapvető társadalmi együttélési és erkölcsi szabályokra. A fiatalság változtassa meg szemléletét a cigányokkal szemben. A fiatalkorú iskolakötelesek iskolába járását szigorúan kell kezelni. Sajnos az eddigi szabálysértési eljárások, az eddigiek folyamán nem vezettek eredményre. Meg kell valósítani e tekintetben a szigorúbb felelősségre vonás rendszerét, mert ezt a társadalom érdeke is megköveteli. A több esetben mulasztó szülőkkel szemben a bírói szerveknek a szabadságvesztés büntetését kell alkalmazni.

Fenti általános javaslatok megoldása érdekében a járások az alábbiakat javasolják:

Az állami vállalatokat, üzemeket kötelezni kell a cigányok munkába állítására. Az üzemben dolgozók nevelésétől függ, hogy hogyan szerettetik meg vele az állandó jellegű munkát, ezenkívül olyan anyagi ösztönzést kell biztosítani, melynek alapján a keresetük a szorgalmuk függvénye legyen. Lehetővé kell teni, hogy a kosárfonásra szövetkezetet alakítsanak, de ezzel egyidejűleg meg kell tenni, hogy az erdőkben gombát, szamócát és egyéb növényféleségeket gyűjtsenek és a földműves szövetkezeten keresztül értékesíthessék. A községekbe, városokba való telepítésük ne egyenként történjen, hanem csoportosan. Példa erre Hídvégardó község. Építési engedélyt csak olyan lakóház építésére kell adni, amely megfelel a községekben, városokban az átlagkövetelményeknek.
A kóborcigányok részére egy nevelőtábort kell létesíteni. Ezekben a táborokban a megrögzött csavargókat kell betelepíteni, ezzel kapcsolatban az edelényi járási tanács felveti: „ha Budapestet meg tudják tisztítani a huligán, lumpen elemektől, akkor a cigányságot is válasszák el a csavargó rétegtől". Van olyan jelenség megyénk területén, hogy egyes cigányok kupeckedéssel foglalkoznak. Pl. az edelényi járásban lókupeckedést üznek. Ezek ellen a hatósági szerveknek szigorúan fel kell lépni. Meggondolás tárgyává kell tenni azt is, hogy a veszélyes munkakerülőket közmunkára lehessen kötelezni. Erkölcsi vonatkozásban kötelezni kell őket, vagy nevelő munkával el kell érni, hogy törvényes házasságot kössenek, mert ez a családi élet alapja. A rendőri szervek éberen őrködjenek azon, hogy az ilyen mellékkeresetekből élő egyének garázdálkodását meggátolják. Pl. mezei, erdei lopás. Az állami szerveknek fel kell karolni a cigányság lakásépítési kezdeményezéseit, a községek biztosítsanak részükre házhelyet, stb.

A közegészségügyünk védelme érdekében, ha nem megy nevelő munkával, akkor kötelező erővel biztosítani kell a cigánytelepek higiéniáját és megfelelő WC-kel való ellátását.
Amennyiben zárt településen laknak a cigányok, lehetővé kell tenni számukra, hogy maguk közül tanácsot válasszanak és ennek a tanácsnak legyen a feje /a volt bíró rendszerének megfelelően/ a legtekintélyesebb cigány. Ez lehetővé fogja tenni az egyes települések, községek és városok jó kapcsolatát.

Fentiek alapján a cigánykérdés megoldását időszerűnek és hasznosnak tartjuk, mert ez az egész magyar társadalomnak az ügye és ezt kívánja a szocializmus építése is.
Miskolc, 1958. május 8.

Borsod-Abaúj-Zemplén Megyei Levéltár. XXIII. 3. a. Borsod-Abaúj-Zemplén Megyei Tanács VB. Titkársága iratai. 780/1958.

136.

1959. november 13. Budapest.

Vendégh Sándor előadása a Művelődési Minisztérium Nemzetiségi Osztályának értekezletén.

M. M. Nemzetiségi Osztály

Vendégh Sándor:

A magyarországi cigánylakosság között végzendő munka időszerű feladatai.

/Az 1959. november 13.-án tartott értekezleten elhangzott előadás./

Tisztelt Elvtársak !

E mai értekezletet azért szerveztük és hívtuk össze a szakminisztériumok és társadalmi szervek képviselőit, hogy megtárgyaljuk a cigánylakosság körében végzett kulturális nevelő- és felvilágosító munka eredményeit, a továbbhaladás problémáit, hogy a legilletékesebbekkel cseréljük ki tapasztalatainkat, közös álláspontot alakítsunk ki a cigány kérdéssel összefüggő, ma még megoldatlan elvi- és gyakorlati kérdésekben. Ennek fontos feltétele a magyarországi cigánylakosság életkörülményeinek tanulmányozása és a felmerülő problémák marxista elemzése.

Mi indokolja e kérdések napirendre tűzésének időszerűségét ?
Társadalmunk szocialista előrehaladásának egyik oszthatatlan összetevője a kulturális forradalom végigvitele, annak befejezése, az új szocialista embernek, a burzsoá ideológia maradványaitól megszabadult, öntudatos, művelt embernek a kialakítása. Ebben a munkában egész népünk érdeke szemünk előtt kell, hogy legyen. Márpedig mindaddig nem beszélhetünk a kulturforradalom sikeres befejezéséről, amíg cigánylakosságunk élet- és kultúrszínvonala a jelenlegi alacsony szinten van. Ez a konfliktus helyzet, szocialista előrehaladásunk egyik részről és másrészt a cigányok többségének alacsony élet- és kultúrszínvonala közötti ellentmondás az az alapvető ok, ami előírja számunkra e kérdések elemzését és napirenden tartását. Olyan feladatok napirendre tűzéséről, a megoldás módjainak kereséséről van szó, amelyekre már évek óta választ várnak a tanácsok és társadalmi szervek dolgozói, a pedagógusok, orvosok és kulturális életünk más mukásai, de a cigányság leghaladottabb rétegei is.

Tudatában vagyunk annak, hogy igen nehéz feladatról van szó. Nem vagyunk utópisták és számolunk azzal, hogy nem lehet az évszázadok alatt felgyülemlett elmaradottságot egycsapásra

felszámolni. De meggyőződésünk, hogyha következetesen és türelmesen törekszünk ennek megvalósítására – sikeresen megoldjuk. Ehhez azonban egész társadalmunk összefogása szükséges.
Valamennyiőnk kötelessége, hogy hozzáfogjunk a cigánykérdés megoldásához.

Csak a legfontosabb területeit vázolom fel ennek a munkának: a./ a vándorló személyek letelepítése és munkába állítása mindazoknak, akik eddig nem dolgoztak, b./ a beiskolázás, a gyermekek és felnőttek iskolánkívüli nevelése, c./ a higieniai- és egészségügyi intézkedések egész sora. E kérdések megoldásának egyben nemzetközi jelentősége is van, hiszen a cigánylakosság Európa minden országában, sőt a többi világrészeken szétszórva él.

A kapitalista államok a múltban is – és ma is – a faji megkülönböztetés alapján állva igyekeztek megoldani a cigánykérdést. Hozzátehetjük, nem sok sikerrel. A kapitalista Magyarország politikusainak törekvése is ezt példázza. Széll Kálmán belügyminisztersége alatt a Belügyminisztérium szakankétot hívott össze, ahol megállapodtak abban, hogy „a cigánykérdés sikeres megoldása egyes szabadságjogok bizonyos korlátozása nélkül el sem képzelhető". Szinte valamennyi tervezet kivételes bíráskodást ajánl, amelyben leggyakoribb kifejezés a kényszer. A Pesti Hirlap 1907 augusztus 6.-i számában olvasható: „Kulturállam az ilyen fajt a saját területéről kiirtja. Kiirtani ! Igenis, ez az egyetlen mód." Barabás Péter 1911-ben azt javasolja, hogy daktiloszkopiát kell készíteni, tetoválni kell őket és a vándorcigányok teljes kiirtását követeli. Ettől már csak egy lépés és mindezek betetőzése volt Hitler fasizmusa, amely a cigányság kiirtásának gyakorlati útjára lépett. /Kb. 50.000 cigányt végeztek ki a náci gázkamrákban./

A kapitalista társadalom a cigányokat kiközösítette és ennek volt a következménye évszázados elmaradottságuk. E kérdések megoldásához mi – a szocialista tábor országaihoz hasonlóan – a szocialista humanizmus elvei szerint kezdünk hozzá és azt valljuk, hogy a cigánykérdést végérvényesen csak a szocializmus perspektivájában lehet megoldani, amely minden ember egyenjogúságán és egymás kölcsönös megbecsülésén alapszik. A faji és nemzeti megkülönböztetést törvényeink szigorúan tiltják.

Hazánk felszabadulásával 1945-ben a cigányok – a történelemben először – valóban egyenrangú polgárokká lettek, először vált ez az ország valóban otthonukká, hazájukká. Ezek a történelmi feltételek pozitív hatással voltak a cigánylakosság jelentős csoportjára, leghaladottabb elemeire, akik kihasználták a munkalehetőségeket, amilyenek azelőtt sohasem voltak számukra, mert a kapitalista és a földesúr nem adott nekik munkát, mégha dolgoztak volna sem. Némelyik cigánycsalád ma már elérte a társadalom átlagos gazdasági- és kulturális szinvonalát. Ez a csoport azonban még igen kicsiny és csak lassan növekszik. Cigánylakosságunk többsége ma még nem tudott megszabadulni a múlt terhes örökségétől. A kizsákmányoló módszereknek e szomorú örökségét elhárítani, a cigányokon segíteni, hogy mielőbb elérjék a tásadalom kulturális színvonalát – nagy és nemes politikai cél, kulturális forradalmunk egyik legnehezebb részfeladata.

II.

1./ A cigánykérdés helye társadalmunkban

Néhány elméleti kérdés tisztázása szükséges ahhoz, hogy a feladatokat helyesen tűzzük ki. Mindenekelőtt azokról a káros tendenciákról kell szólnunk, amelyek a cigánylakosság közötti munkában zavarólag hatnak. Nem ritkán találkozunk olyan felfogással, hogy a cigánykérdés nemzetiségi kérdés és hogy élesztení kell a cigányok nemzetiségi vagy nemzetközi öntudatát. Utalhatok arra, hogy a Cigányszövetségben is érvényesült korábban ez a szemlélet. /Lásd az 1958-as értekezlet határozatait és sajtóanyagát, ahol a cigány nyelv fejlesztéséről, cigánydiákotthonok stb. létesítéséről tárgyaltak./ E hamis útmutatásokból adódik, hogy a megyei taná-

csok egyes dolgozóinál még ma is nap-mint nap találkozunk a cigánykérdésnek ezzel az antimarxista értelmezésével.

A legkülönfélébb állami és társadalmi szervek jelentései, amelyek nagyon sok konstruktív elgondolást tartalmaznak – ugyancsak nem foglaltak egyértelműen állást ebben a kérdésben. Az ellenforradalom óta történtek kísérletek – és nem eredménytelenül – e problémák marxista feldolgozására. Ide sorolhatjuk azt a tanulmányt, amelyet a Munkaügyi Minisztériumban Bán és Pogány elvtársak állítottak össze. Egyetértünk e tanulmány azon megállapításaival, hogy a cigányság nem alkot nemzetiséget. Vitatható, vagy legalább is félreérthető azonban az a megfogalmazás, hogy „Sem pedig nem része egy másik nemzetnek." Ez a filozófiai érvekre támaszkodó álláspont nem az élet realitásaiból indul ki és ezért akarva-akaratlan nemzeten /és társadalmon/ kívül helyezi a cigányságot. A marxizmusnak a nemzeti kérdésre, a nemzet fogalmára vonatkozó tételeit nem lehet ilyen sablonosan alkalmazni a cigánykérdésre.

Való igaz, hogy a cigányok nem alkotnak nemzetiséget. Olyan embercsoportról van szó, amely szétszórtan él az országban, sőt az egész világon és gazdasági függőségük következtében minden országban kisebb-nagyobb mértékben gazdaságilag, nyelvileg és műveltségileg hozzáidomultak, asszimilálódtak a helyi lakossághoz. Ennyiben az illető nemzet részévé váltak.

Őshazájukhoz, Indiához ma őket semmi sem köti. Ők maguk sem tudják, hogy Indiából származnak. Mindezeken túl azt is látnunk kell, hogy az egy államban élő cigányok sem alkotnak olyan egységet, amilyet pld. más nemzeti egységekhez lehetne hasonlítani. /Lásd a románok, szlovákok, németek, délszlávok Magyarországon./ Ebből következik, hogy nincs szükség a cigány nyelv mesterséges életesztésére, cigány nyelven oktató iskolák felállítására, ifjúsági- és felnőtt irodalom kiadására cigány nyelven stb. Az ilyen törekvések meglassítanák a cigányok nevelésének folyamatát, megerősítenék a cigányok nem kívánatos elszigetelődését és segítenék a régi primitív cigányéletforma konzerválódását.

Milyen eredményekkel kecsegtetne pld. – és milyen előfeltételei vannak a cigány nyelv felélesztésének? A mostani szétszórt dialektusokból kialakítani egy irodalmi nyelvet, keresni a kifejezéseket, amelyeket a cigány nyelv nem ismer, ráerőszakolni ezt a mesterségesen kialakított nyelvet a Magyarországon élő összes cigányra? Ez az eljárás tudománytalan és gyakorlatilag megvalósíthatatlan volna. Ellentétben áll azzal a tudományos tétellel, hogy a szocializmus korszakára is érvényes, hogy minden etnikai egység a változás törvényeinek van alávetve, történelme van – van kezdete és vége. Az összes etnikai egységeknek nem kell önállóan fejlődniök a szocializmus idején sem. A mai cigányok is a történelmi folyamat kapcsán egyebeolvadnak, asszimilálódnak az ország egyéb lakosságával.

A nemzetiségi kérdés mint minden más társadalmi jelenség nem létezik önmagáért és minden nemzeti mozgalomnál szükséges megvizsgálni, hogy használ-e a szocializmusnak vagy sem. A nemzetiségi kérdést ezért épp úgy, mint a cigánykérdést a szocializmus ügyének kell alárendelnünk. A cigányok elkülönülése, szeparálódása nem segítené elő a társadalmi haladást, ellenkezőleg eltávolítaná őket azoktól a társadalmi és kulturális átalakulásoktól, amelyek társadalmunkban végbe mennek. A cigányok egyedül néprajzi szempontból alkotnak külön csoportot, bizonyos mértékben etnográfiai csoportot, amely azonban fokozatosan egybeolvad nálunk a magyar nemzettel.

2./ A cigánylakosság természetes differenciálódásáról

Számolnunk kell azzal, hogy a cigánylakosság nem mindenütt él egyenlő kulturális színvonalon és azonos módon. Magyarországon nagyon hozzávetőleges, becsült adatok szerint 150–200.000

cigány él. Helytelen volna azonban úgy tekinteni, hogy számunkra a cigányproblémát ezek együttesen jelentenék. A cigánylakosságot jelenlegi életmódja, társadalmi helyzete, a társadalomba való beilleszkedése szerint három alcsoportba oszthatjuk.

a./ A letelepedett cigányok, azok, akik állandó alkalmazásban vannak és állandó lakóhelyük van, akik elérték a lakosság átlagos gazdasági és kulturális színvonalát. Sokan közülük kiváló munkások, élmunkások, a pártnak aktív tagjai, tanácstagok, szakszervezeti funkcionáriusok. E csoportból kerültek ki az egyetemet, főiskolát és technikumot végzett cigányfiatalok, tanítók, tanárok, technikusok, mérnökök, jogászok, orvosok, művészek, stb. A lakosság között szétszórtan élnek, teljesen felhagyva a cigány életformával. Számuk az össz-cigánylakossághoz viszonyítva tizenöt–húsz százalékra becsülhető. /Erősen felfelé kerekített adatok!/ Nem lesz szükségük a mi gondviselésünkre. E csoport számunkra nem jelent problémát. Legalább is nem többet, mint általában népünk szocialista nevelése.

b./ A falu – és városszéli cigánytelepek lakói
Ezek szintén letelepedett cigányok, akik azonban külön településben, a falu vagy város határában laknak együtt, többnyire alacsony kultúrszínvonalon, földbe ásott kunyhókban, úgynevezett putrikban élnek. A magyarországi cigányságnak jelentős többsége /a vándorcigányokkal együtt mintegy 80 %-a/, ilyen emberhez nem méltó, túlzsúfolt putriban lakik. Feltétlen szükséges, hogy állami és társadalmi szerveink összpontosított figyelmét ezekre irányítsuk.

c./ A félig letelepedett – és vándorcigányok

Számszerint igen jelentős csoport /bár megbízható adatok nem állnak rendelkezésünkre/, amely gyakran változtatja munkahelyét és lakhelyét, állandó létszámhullámzást okoz. Életkörülményeik arra kényszerítik őket, hogy szállásukat gyakran változtassák, bár állandó lakhelyük is van. Legtöbbször az ország másik felében vállalnak munkát, de oda csak ritkán jutnak el. Ez súlyos nemzetgazdasági veszteséget jelent és szinte lehetetlenné teszi gyermekeik rendszeres iskoláztatását. Túlnyomó többségükben írástudatlanok, igen alacsony kulturális színvonalon élnek.

Bár ide sorolom, ezzel mégsem azonosítható teljes mértékben a vándorcigányok csoportja. Ezek legtöbbször helyről-helyre kóborolnak – /a Belügyminisztérium intézkedései ellenére mint MÉH-gyűjtők stb. néha legalizálva, mert igazolvánnyal rendelkeznek/ – kerülik a tisztességes munkát, máról-holnapra élnek – illetve társadalmunk terhére élősködnek és főként lopásból, csalásból és üzérkedésből tartják fenn magukat. Ragaszkodásuk a régihez, a spekulatív foglalkozásokhoz a legerősebb. A hatóságoknak a legtöbb gondot ezek okozzák. A kultúra legalacsonyabb fokán élnek, túlnyomó többségük írástudatlan. Erdős Kamill barátunkat igazán nem lehet cigányellenességgel vádolni, ő maga írja az effajta cigányokról, és azt hiszem ez elfogadható: „A cigányok nemesnek tartják erkölcsüket, a munkát szégyennek, kóborlásukat pedig emberinek." /E tradícióra építve nem messze jutunk./

Úgy vélem megérett a helyzet arra, hogy hathatós intézkedéseket tegyünk a kóbor személyek megfékezésére, tartós letelepítésére. Ehhez azonban feltétlenül felsőbb párt- és állami szervek állásfoglalására, segítségére lenne szükség, mert következetes végrehajtása csak így biztosítható.

Ebből a felosztásból nyilvánvaló, hogy minden törekvésünknek e két utóbbi csoport átnevelésére kell irányulnia. A cigánylakosság átnevelésének fő tartalma – bekapcsolásuk az állandó jellegű termelőmunkába.

Ennek ma a társadalmi feltételei biztosítva vannak – ellentétben a burzsoá Magyarországgal, amely szinte semmi munkaalkalmat nem adott nekik. Amennyiben dolgozhattak, csak a legalantasabb munkát és ennek megfelelő alacsony bért kapták. A cigánylakosságnak e két csoportjára a felszabadulás óta fokozott figyelmet fordítottunk. A tanácsok, a társadalmi szervezetek, különösen a Vöröskereszt, nagy ügyszeretettel és komoly áldozatokat vállalva dolgoztak a cigányság e rétegeinek társadalmi felemelkedéséért és néhány területen szép sikereket értek el. A sajtó és a rádió is foglalkozott ezekkel a problémákkal, segített abban, hogy a cigánykérdés társadalmi üggyé váljék, de azt is meg kell mondanunk, hogy nem elég következetesen, nem elég átgondoltan csinálták ezt, sokkal inkább a romantikát, mintsem a tényleges problémát látták benne.

Egész más előjellel ugyan, de a kapitalista sajtóügynökségek is nagy érdeklődést mutattak és mutatnak ma is a cigánykérdés iránt, mert úgy látják, hogy hasznot húzhatnak belőle „csemegézhetnek" – természetesen a mi rovásunkra. Nos megmondhatjuk nekik – nem kell félniök és nem kell krokodilkönnyeket hullajtaniok a magyarországi cigánylakosságért. Mi ezt a kérdést megoldjuk nélkülük is, mégpedig nem faji megkülönböztetéssel, vagy fajírtással, ahogyan azt ők – a gyarmatosítók csinálták – hanem a szocialista humanizmus szellemében, a cigányszármazású magyar állampolgárok legszélesebb körű egyenjogúsításával.

Álljunk meg néhány problémánál, amelyek a cigánykérdés gyakorlati megvalósításával függnek össze.

III.

a./ A munkábaállítás problémái

Meg kell oldanunk a munkaképes cigány állampolgárok munkába állítását. Ez az alapvető feladat, mégpedig nem egyszerűen a vándorcigányok és a félig letelepedettek munkába állításáról van szó, hanem mindenkiről – a letelepedett cigányokról is – akik jelenleg nem dolgoznak. Gyakorta találkozunk azzal az állásfoglalással, hogy a vállalatvezetők nem hajlandók cigány munkaerőt alkalmazni, hivatkoznak a tervteljesítésre stb. Mások azzal mentegetőznek, hogy a vállalat dolgozói állítólag elutasítják a cigányokkal való együttes munkát. Az effajta előítéletek következtében a legtöbb vállalat elzárkózik a cigány-dolgozók munkába állításától. Ha szükségmegoldásként felvesznek cigánydolgozót, azt a legrosszabb helyre osztják be, ahol nem tud keresni. Ha továbbáll a cigány dolgozó, mert 6–700 Ft-ot tud keresni egy hónapban, ami nem biztosítja a család fenntartását, a vállalat nem áll szóba cigánymunkavállalókkal.

Olyan durva általánosításokkal is találkoztunk, amikor többszörös sztahanovista, aki 6–8 évet dolgozott egy munkahelyen, nem tudott elhelyezkedni, mert a munkafelvevő barna bőre miatt szóba sem állt vele és sértően félreállította a többi jelentkező közül. A munkaerőgazdálkodási hivatalok dolgozói nem egyszer hívták fel a Cigány Szövetség figyelmét arra, hogy különböző vállalatok olyan szöveggel adták be munkaerőigényüket, hogy cigányt ne küldjenek, mert nem veszik fel.

Magától értetődik, ha nem tudunk határozottan szembeszállni ezzel a szemlélettel, akkor a cigányprobléma megoldásában nem jutunk messzire. Éppen a legfontosabb feladatot – a cigányok munkába állítását nem tudjuk megoldani. Pedig ez fontos politikai cél, amit végre kell hajtanunk. Alapvető követelmény, hogy a cigányok elhelyezését az üzemek, vállalatok, állami gazdaságok és tanácsok vállalják magukra és hajtsák végre. Megyei tanácsaink felismerték a kérdés fontosságát, elemzik a megye területén élő cigánylakosság helyzetét, foglalkoznak munkába állításuk lehetőségével. Terveket készítenek, amelyek konstruktív elgondolásokat tartalmaznak.

Nézzük azonban a statisztikát, hogy világosan lássuk e probléma nagyságát, nemzetgazdasági- és politikai jelentőségét. /Csupán néhány kiragadott példa/ Borsod megyében 24.763 cigány él, a megye lakosságának 4 %-a. Ebből munkaképes 16.304 fő, rendszeresen dolgozik 5.434 fő, azaz 33.1 %.

Hajdú-Bihar megyében él 8.313 cigány. A biharkeresztesi járásban 665 munkaképes cigányból 5 év alatt 247 fő váltott munkakönyvet.

Nógrád megyében él 12.500 cigány, az összlakosság 5.2 %-a. Állandó munkaviszonyban van: a balassagyarmati járásban 30–35 %, a pásztói járásban 30 %, a salgótarjáni járásban 60–70 %, a szécsényi járásban 70 %.

Szabolcs-Szatmár megyében él 19.500 cigány. A munkabíró cigányok/férfiak közül 1951-ben rendes kereső foglalkozást űzött 30 %, 1955-ben 75 %, jelenleg 45 %. Ebben nagy része van annak is, hogy a munkaadók elzárkóznak alkalmazásuktól.

Veszprém megyében él 3.500 fő /1944-ben csak 520 volt – tehát hatszorosára emelkedett!/ Állandó munkaviszonyban áll 450–500 fő /14.2 %/.

Pest megyében él 16.500 cigány, a megye lakosságának 2.2 %-a. Rendszeresen dolgozik kb. 25 %. Állandó munkavállallók a mezőgazdaságban 2 %, zenészek 5 %, iparban szakmunkásként 5 %, üzemben segédmunkás és egyéb kevésbé kvalifikált munkaterületen 13 %, jellegzetes cigányszakmákban /pld. szegkovács, üstfoltozó KTSZ-ben, Pomáz, Csobánka, Piliscsaba, stb./ 10–20 %.

Az összkép bizony elszomorító még akkor is, ha tudjuk, hogy vannak pozitív, a fentieknél jobb tapasztalatok is. Pld. Komárom megyében az iparvidéken lakók többsége dolgozik, állandó munkát végez. Vas megyében 2.500 cigány él, és jelentős részük állandó munkaviszonyban áll. Nyáron úgyszólván mindenki, még az asszonyok is dolgoznak, pld. Torony /Ondód/, Pankasz, stb. községekben.

Jó tapasztalatokat a cigányok átnevelésénél éppen azokon a helyeken szereztünk, ahol nem formálisan oldják meg a feladatokat, hanem úgy, hogy számolnak a cigányok szokásaival, hagyományaival és előtérbe helyezik a hagyományos cigányfoglalkozási ágakat, vagy ehhez kapcsolódó területeket, pld. téglagyárak, vályogvetés, vasúti pályamunka, rizstermelés, stb. – és keresik az átmeneti megoldásokat. Ez helyes célkitűzés, mert első lépésként a nagyüzem munkafegyelmét a cigányok jelentős része nem képes betartani.

Tapasztalatunk szerint jobb az a megoldás, ha nem egész csoportokba, külön cigánybrigádokba vannak beosztva egyes munkahelyekre, hanem egyenként a többi dolgozó közé. Fontos szerepe van itt az üzemi pártszervezeteknek, a szakszervezeti bizottságoknak, a baráti, elvtársi munkakörnyezet kialakításában, amely az új munkatársat – nem pedig a cigányt látja bennük elsődlegesen és segítséget nyújt nekik főként az első időben. Ilyen környezetben a cigányok hamarabb elsajátítják a kitartást, a pontosságot, a munkahely fegyelmét. Csak üdvözölni lehet azokat a kezdeményezéseket, ahol a cigányok patronálását kommunisták, mesterek és művezetők, szakszervezeti és KISZ aktivisták vállalták – és vállalják – sajnos kevés ilyen van.
Mindebből az következik, hogy célszerű a cigányokat olyan munkahelyekre beosztani, ahol az ő átnevelésükhöz legjobb feltételek vannak, vagyis az üzemekhez, állami gazdaságokhoz stb. E nevelőmunka csak akkor lehet eredményes, ha a cigánydolgozókkal egyénileg is foglalkoznak, lehetőség szerint megoldják problémájukat, segítenek nekik a szakmai továbbfejlődésben. Mindezeknek az intézkedéseknek az kell legyen a célja, hogy kiemeljük őket a cigányéletnek

eddigi maradi környezetéből, hogy megszabadítsuk őket az előítéletektől és megmutassuk nekik, hogy ők is társadalmunk hasznos tagjaivá lehetnek és munkájuk értéke szerint osztozhatnak a megtermelt anyagi és kulturális javakból.

A munkába állítás során számolnunk kell azzal a tapasztalattal, hogy némelyik munkafajtához közelebb állnak. A szabadság alatti munkát jobban szeretik, pld. építkezéseknél, vízerőműveknél, erdei- és mezőgazdasági munkáknál stb. Kívánatos azonban itt is a minél teljesebb szétosztás a dolgozók között. A kollektíva nevelőerejével számolnunk kell.

Nem bizonyultak jónak az olyan munkák, amelyeknél nem érvényesül a kollektíva befolyásoló, ellenőrző szerepe, vagy az olyan munkák, amelyek utazást kívánnak meg pld. távolsági szállításokat, nyersanyaggyüjtés stb. Az effajta beosztásoknál a cigányok gyakran elhagyják munkahelyüket, kibújnak az ellenőrzés alól. Esetleg társul büntetendő cselekmények elkövetésével, gyakran az élősködő életmódhoz való visszatéréssel.

b./ A cigányok lakáshelyzete

A cigánylakosság társadalmi asszimilációjának egyik fontos feltétele a lakáshelyzetük megjavitása. Jelenleg a cigánylakosságnak /megyénként különböznek az adatok, de fő vonalaiban megegyezik a kép/ 40–80 %-a putriban lakik. Márpedig ha azt akarjuk, hogy minél előbb eltűnjenek országutjaink mellől, a falvak végéről, a düledező vályogviskók és emberi lakásnak nem nevezhető zsúfolt putrik, akkor szükséges, hogy napirendre tűzzük a lakáskérdés megoldását a cigánycsaládok részére. Ez nem lehetséges máról-holnapra, mert egy ilyen intézkedésnek óriási költségkihatásai lennének. Nem gondolhatunk arra, hogy államunk a cigányok részére nagyobb szabású lakásépítési programot valósitson meg. Azt azonban máris megtehetjük, hogy az eddigi saját erőből történő építkezések tapasztalatait felhasználva /ilyen példa nagyon sok van/ céltudatosabban, a tanácsok által támogatva, az eddiginél többet tegyünk.

Meg kell találnunk a módját, hogy igen szerény keretek között jelenlegi lakásainknál megfelelőbb egyszerű, de emberséges lakóhelyet teremtsünk számukra, a meglévő anyagi erők és főleg munkaerejük igénybevételével. Ennek érdekében minden lehetséges módon támogatni kell a cigányság részéről megnyilvánuló kezdeményezéseket. Megyei tanácsaink többsége nagy felelősséggel foglalkozik e kérdéssel. A Hajdú megyei tanács helyesen fogalmazta meg e tevékenység mottóját, amikor azt irják: „Jelszó legyen; emberi hajlékot a putrik helyett."[16] Illetékes szerveinknek meg kellene vizsgálni annak lehetőségét, hogy a helyi tanácsok milyen módon segitsék elő azt, hogy a lakóházat építeni szándékozó cigányok is kapjanak házhelyet és a becsületes munkával foglalkozók OTP-kölcsönben is részesülhessenek. Az építkezés megkönnyítése érdekében az egészségügyi követelményeket is kielégítő típustervet kellene készíttetni és elvileg kimondani azt, hogy építési engedély nélkül a cigánytelepeken sem lehet építkezni. Segítséget kell nyújtani a szükséges építési anyagok beszerzéséhez, ahol erre lehetőség van a községfejlesztési alap javára végzett munka ellenében a végrehajtóbizottságok juttassanak építési anyagot.

A lakáskérdés fokozatos megoldása során azt az elvet kell követnünk, hogy minél jobban szétszórjuk őket a lakosság között. Ezzel összefüggésben helyes, ha elvileg állást foglalunk abban, hogy lehetőleg meg kell szüntetni a cigányok további összpontositását cigány utcákban, cigány-

16 Ez a gondolat valójában Szabolcs-Szatmárban fogalmazódott meg először, a Megyei Tanács VB. 1957. december 16-án tartott ülésén. Vö. Nagy Pál (szerk.): *„Ugyanolyanok, mint mindenki más ember". Válogatás a Szabolcs-Szatmár megyei cigányság történetének forrásaiból (1951–1961).* Szabolcs-Szatmár-Bereg Megyei Levéltár, Szent István Egyetem Gazdaság- és Társadalomtudományi Kar, Nyíregyháza-Gödöllő, 2010. 208. old. – *a szerk. jegyzete.*

negyedekben vagy telepeken. Ennek a tömeges elhelyezési módnak a fenntartása a maradi, kulturálatlan életforma konzerválását jelentené és akadályozná a környezet részéről megnyilvánuló nevelőhatás érvényesülését.

Ezért is nem lehet egyetérteni az olyan javaslatokkal, /pld. Borsod és Veszprém megye/ amelyek azt kívánják, hogy „a községekbe, városokba való telepítésük ne egyenként történjen, hanem csoportosan ... javasoljuk, a cigányok egy helyre való telepítését."

Azon túl, hogy ez gátolná a cigányság társadalmi beilleszkedését azt jelentené, hogy intézményesen létesítenénk újabb – bár korszerűbb – cigánytelepeket. Ellenkezne a mi alapvető politikai célkitűzéseinkkel is, ami ebben a kérdésben nem lehet más, minthogy komolyan hozzá kell fognunk a cigánytelepek fokozatos, tervszerű felszámolásához.
Amikor a lakáskérdés megoldásának módjait keressük, feltétlen hangsúlyoznunk kell a fokozatosság elvét, az átmeneti megoldások szükségességét. Számolnunk kell az olyan lehetőségekkel, hogy pld. öregebb házakat falvakban és városokban, építkezéseknél stb. egyes helyiségeket alkalmas átalakítással átmeneti megoldásként rendbe lehet hozni.

Azzal is számolnunk kell, hogy ebben a munkában még mindig találkozunk jelentős előítéletekkel, bizalmatlansággal és nyílt ellenkezéssel is.
Tudunk olyan esetekről, hogy több község lakossága /pld. Erdőtarcsa, Érd, stb./ a Minisztertanácshoz fordult azért, hogy: „a cigányokat telepítsék ki, mert nem olyan emberek, mint más és velük együttműködni nem lehet." Az általános helyzet azonban nem ez. Tapasztalatból tudjuk, hogy ha egy cigánycsalád rendes dolgozók közé települ, akkor a szomszédok részéről – ha nem is minden esetben – de megvan a segítőkészség, az együttműködési szabályok betartására, az egészséges életmódra, munkaszeretetre való nevelésre. Ez nagyon fontos, mert ott ahol a legközelebbi környezet nem hat közvetlenül, mint átnevelő tényező, ahol a lakosság egészséges közvéleménye – párosulva a tanácsok ellenőrzésével – nem érvényesül, jelentős károkat okozhatnak a lakásvagyonban is. Számos panasz van arra, hogy pld. a sváb házakba telepített cigányok tüzelőül a padlót szedik fel, sőt az ajtót, ablakot a födémgerendákat és a tetőzetet is eltüzelik, úgy, hogy a ház csakhamar lakhatatlanná lesz.

Az ilyen példák, – ha idejében nem akadályozzuk meg – csak növelik a lakosság ellenállását, erősítik azt az előítéletet, hogy: „A cigány, az cigány és nem lehet megváltoztatni."

c./ Közegészségügyi viszonyok

A cigányok többségének alacsonyszintű gazdasági és kulturális életmódjából szükségszerűen következik az elhanyagolt, higiéniai és az igen rossz egészségügyi helyzet. A felszabadulás óta rendszeresített, folyamatos és fokozott orvosi ellenőrzésnek kétségkívül vannak eredményei. Mindezek ellenére még mindig találkozunk olyan tényekkel, amelyekkel elsődlegesen illetékes egészségügyi szerveinknek kell foglalkozniok. Megbízható statisztikai adatok nem állnak ugyan rendelkezésünkre, mégis rá tudunk mutatni néhány egészen kirívó jelenségre. Figyelemreméltó tény pld. hogy a cigányok közül csak kb. 10–15 % él 45 évnél tovább. Ez azt bizonyítja, hogy magas az elhalálozási arányszám a fiataloknál, különösen a nők és a gyerekek között. Borsod megyében pld. a csecsemőhalandóság megyei átlagban 5.5 %, a cigánylakosságnál viszont 9.5 % - majdnem a kétszerese.

Tarthatatlan állapot, hogy a 13–14 éves lányoknál már gyakori az anyaság és a fiatal cigány nők szinte évente szülnek, holott erre nincsenek előkészülve sem gazdaságilag, sem kulturális és egészségügyi vonatkozásban. A cigányok nagy részénél még nem sikerült leküzdeni az orvosokkal és az egészségügyi dolgozókkal szembeni bizalmatlanságot. Nagyon sokan közülük nem

tartják be a legelemibb preventív intézkedéseket sem. A cigánytelepek nem rendelkeznek megfelelő WC-kkel, ivóvízzel, stb. Ha van, nem becsülik meg és nem használják. Pld. Vilmány és Arló községekben a tanács építtetett egy-egy zárt WC-t, de télen azt eltüzelték./

A cigányok egészségi állapota még mindig riasztó, sok közöttük a TBC-s – magasan az országos átlag felett. Ezek általában egyetlen közös helyiségben élnek gyermekeikkel és terjesztik közöttük a fertőzést. /A miskolci járásban 176 nyilvántartott TBC-s beteg van, ez nem teljes adat./ A nemi betegek száma hasonlóan nagy. A piszkos környezet következtében igen elterjedt a cigány-településeken a tífusz, dizentéria, trachoma, fertőzéses májgyulladás stb./ Bár a járványos megbetegedések száma a rendszeres ellenőrzés eredményeként nagy mértékben csökkent./ Ma még gyakori a tetves és piszkos cigány, nem ritka jelenség a dögevés.

Mindezek a körülmények szükségessé teszik, hogy feladatul tűzzük ki az egészségügyi gondoskodás legkülönbözőbb formáinak kiszélesítését, a cigánylakosság közötti felvilágosítási munkát. A legfontosabb követendő intézkedések a következők kell, hogy legyenek:

Meg kell vizsgálni a cigánytelepek ivóvízlelő helyeit és megtenni a szükséges intézkedéseket ezen a téren, pld. a kutak szennyeződéstől való megvédése, a víz folyamatos vizsgálata, a szükséges fertőtlenítés, tisztítás, a meg nem felelő kutak megszüntetése, új kutak létesítése.

Latrina, WC-k létesítése és folyamatos tisztítása, vízlevezető árkok létesítése, a telepek tisztántartásának fokozott ellenőrzése. Szükséges a tetvesség felkutatása és elhárítása a helyi egészségőrök bevonásával, a munkásszállások havonkénti rendszeres átvizsgálásával. Ugyancsak rendszeresen végezni kell az ellenőrző szűrővizsgálatokat, ezzel egyidejűleg a megelőző jellegű porozást és fürdetést. /Természetesen csak ott, ahol ez szükséges és nem mechanikusan, mert az sértő./ A munkaerő toborzásnál szükséges előzetes szűrővizsgálat, melyről orvosi igazolást kell kiadni. Az anya- és csecsemővédelem terén a telepek rendszeres védőnői látogatása, családgondozás, szakgondozási elvek ismertetése, ellenőrzése, a gyermekek időnkénti szűrővizsgálata, szükség esetén a szülőanyák részére szülőotthonba való beutalás stb.

Meg kell vizsgálni a munkaképtelen, hozzátartozóval nem rendelkező, idős személyek szociális otthonba való elhelyezésének lehetőségét. Fennálló rendeleteink szerint a sokgyermekes anyák megjutalmazása, az arra rászorulók esetenkénti, vagy közsegélyben való részesítése. Igen fontos szerepe lehet ebben a munkában az egészségügyi felvilágosításnak és az egyéni meggyőzés, a cigánycsaládok látogatása mellett fel kell használni ahol erre lehetőség van az egészségügyi előadások, filmek és diafilmek vetítésének szervezését és a felvilágosítás más eszközeit.

Természetesen nagy feladat vár az orvosokra, akiknek aktív közreműködése nélkül nem tudunk komolyan előrehaladni. Mindannyiunk érdeke és közös feladata, hogy harcoljunk a cigányok egészségügyi állapotának javításáért, a cigánycsaládok tisztaságáért.

E mellett azonban nem feledkezhetünk meg az alkoholizmus és a prostitúció elleni küzdelemről sem, ami gyakori jelenség már a 13–14 éves cigányfiataloknál is.

Elvtársak! Kétségkívül igaz, hogy értünk már el eredményeket, hogy a cigánylakosság helyzetében a múlt rendszerhez képest egyik legnagyobb változás az egészségügy terén következett be. Éppen ezért az eddigi tapasztalatok kell, hogy alapját képezzék az egész ország területén végzendő rendszeres egészségügyi gondoskodásnak.

d./ Kulturális nevelőmunka a cigánylakosság között

A cigánylakosság közötti szervezett, célirányos nevelőmunkáról ezidőszerint vajmi kevés biztató tényt tudunk felhozni. E munka többnyire néhány lelkes pedagógusokra, társadalmi munkásra és szakemberre korlátozódik. Nevelőmunkánk szükségességét mi sem igazolja jobban, minthogy a szocialista társadalom kialakulása elérhetetlen a kulturforradalom megvalósítása nélkül. A cigánylakosság közötti nevelőmunka tehát hozzájárulás a kulturforradalom sikeréhez.

A legsulyosabb problémák egyike, amely a cigánylakosság átnevelését gátolja – az írástudatlanság. Az analfabetizmus egyik okozója a cigányok elmaradott életformájának és alacsony életszínvonalának. A megyei felmérések adatai azt bizonyítják, hogy a cigánylakosság 80–85 %-a egészen vagy félig írástudatlan. Az írástudatlanság elleni harcban elsősorban az iskolaköteles cigánygyerekek beiskolázására kell gondot fordítanunk. Sokat beszélhetnénk arról, hogy a cigánygyermekek milyen rendszertelenül látogatják az iskolát. Álljon itt példaként néhány adat. Az iskolaköteles cigánygyermekek számát pontosan nem ismerjük. A tapasztalatok nagyon eltérőek. Rendszeresen a nagyobb városokban, még a fővárosban sem járnak iskolába, néhány helyen pedig az iskolakötelesek 10–15 %-a vesz részt mindössze az oktatásban. Nagyon kevés az olyan cigánygyermek aki – még ha beiratták is – elvégezné az általános iskola I–VIII. osztályát. Az 1957/58-as tanévben meglévő adatok szerint 27.606 cigánygyermek járt iskoláinkba. Ebből 14.322 – azaz 52 % – az I. osztályba, és mindössze 3.220 – azaz 11.4 % – az V–VIII. osztályba. Az I. osztályosok közül elégtelen-rendü vagy osztályozhatatlan volt 9.854 – azaz 69 %. Elégtelen vagy osztályozhatatlan volt az I–VIII. osztály tanulóinak 54.5 %-a.

Ezek az adatok önmagukért beszélnek. Mondanom sem kell, hogy e problémát egyedül a pedagógusok, nem tudják megoldani. A feladat világos – minden iskolaköteles gyermeket be kell iskolázni. Ehhez azonban szükséges a tanácsok és a pedagógusok, a szülői munkaközösségek és társadalmi szervek együttes munkája. Hogy a cigánygyermekek beiskolázása terén eredményt érjünk el, figyelmünket a családra kell fordítanunk, mert a családok többsége ma még gátolja és néha lehetetlenné teszi a nevelést. Csak igen csekély azoknak a cigánygyermekeknek a száma, akik rendelkeznek otthonukban az iskolára való előkészülés feltételeivel. Ezek a körülmények kell, hogy meghatározzák a követendő módszert is.

Ideális állapot az volna, ha ezeket a gyermekeket bölcsödékben, napközikben, tanulószobákban és gyermekotthonokban tudnánk elhelyezni. Itt azonban meg kell elégednünk azzal, hogy olyan esetekben, amikor a gyermek nevelése a szülők erkölcsi lazasága miatt veszélyeztetve van – törvényes rendelet értelmében elveszik a szülőktől és gyermekotthonban helyezik el. Ha ezt az elvet következetesen alkalmazzák, akkor gyermekotthonaink biztosan szüknek bizonyulnának. A veszélyeztetett cigánygyermekek számát nem ismerjük. /A Gyermek és Ifjúságvédelmi Tanács segítségére számítunk e munkában./

Nem kisebb problémát jelent a túlkoros cigánygyermekek iskolai oktatása. Úgy vélem szükséges volna e kérdések megoldása érdekében átmeneti intézkedések foganatosítása olyan osztályok létesítése, amelyekben azokat a cigánygyermekeket készítenénk elő a koruknak megfelelő osztályokba való belépésre, akik lemaradnak és túlkorosságuk miatt nem sorolhatók be az általános iskola I–II. osztályába, tehát 8–15 éves gyermekek számára. Feltétlen hangsúlyoznunk kell azonban ennek átmeneti jellegét, ami nem azonosítható a gyógypedagógiai intézetekkel, mert ezek a cigánygyermekek szellemileg nem visszamaradottak, csekély kivétellel normálisak, csupán nevelésük elhanyagolt. Tulajdonképpen előkészítő osztályoknak kellene ezeket tekintenünk és nem megkülönböztetést jelentene, hanem azt, hogy a munka formáját és módszerét alárendeljük a fő célnak. Ennek megvalósítását az élet követeli. Néhány megyében már most is működnek ilyen osztályok – hozzávetőleg pontos adatok szerint 36 helyen, de nem tisztázott ennek átmeneti és előkészítő szerepe a pedagógusok előtt.

Mindezeideig szinte legelhanyagoltabb terület a serdülő cigányifjúság nevelése. A cigányfiatalok kevés kivétellel úgyszólván semmi iskolai műveltséggel nem rendelkeznek, 70–75 %-uk írástudatlan, az iskolakötelezettségnek nem tettek eleget, szakképzettségük nincs. Hiányos iskolai előképzettségük miatt eddig úgyszólván egyáltalán nem vonták be őket a dolgozó fiatalok soraiba, közülük többen, főleg ipari vidékeken és városokban a huligánok számát szaporítják és bandákba verődve garázdálkodnak, lopnak stb. Amennyiben egyáltalán dolgoznak is – olyan foglalkozási ágakban, amelyek nem igényelnek szakképzettséget. Komolyan kellene foglalkoznunk azzal, hogy ezeket a fiatalokat gyárakba, állami gazdaságokba, ipari tanulóintézetekbe, az arra rátermetteket technikumokba, sőt felsőbb iskolákba küldjük. Úgy gondolom, hogy a KISZ-nek külön meg kellene vizsgálnia és kimunkálni annak módjait, hogyan lehetne bekapcsolni ezeket a fiatalokat a kollektív munkába, sportba és kulturált szórakozásba.

A cigányfiatalok további nevelése szempontjából alapvető jelentőségű azaz idő, amit a honvédségnél töltenek. Az egészséges katonai kollektíva igen sokoldalúan elősegítheti, hogy megtanuljanak írni, olvasni, megtanulják a rendet, fegyelmet, tisztaságot. Helyes lenne a katonaidő alatt szakmákra is megtanítani őket. Általában igaz az, hogy a katonaság nagy nevelőiskola minden fiatal és így cigányifjúság számára is. Éppen ezért nem lehet helyeselni, hogy az utóbbi időben nem sorozzák és nem hívják be a cigányfiatalok jelentős részét, mert analfabéta. Még ha figyelembe vesszük is, hogy a modern haditechnika fokozott követelményeket támaszt, ez a probléma megkerülését jelenti és kibúvót ad azoknak is, akik tudnak írni olvasni. Másrészt lemondunk a cigányfiatalok nevelésének e fontos eszközéről. A tapasztalatok azt mutatják, hogy a cigányifjak büszkék arra, hogy ők néphadseregünk katonái lehetnek.

A serdülőkoru cigánylányoknál még rosszabb a helyzet, mert ezek legnagyobb része eddig egyáltalán nem dolgozott és többnyire ma sem dolgozik. Szembe kell itt néznünk a felnőtt cigányoknak azzal a szemléletével, hogy: „A cigánylányoknak nincs szükségük műveltségre és szakképzettségre, mert ugy is férjhezmennek." Ami igaz, – igaz, fiatalon férjhez mennek, legtöbbnyire hamar szülnek. De milyen lehet ezeknek a többnyire fejletlen, írástudatlan, kiskorú gyermekanyáknak a gondoskodása családjukról? Gyermekek nevelnek gyermeket. Meg kell tanítani ezeket a fiatalasszonyokat és lányokat a legelemibb háztartási tennivalókra, pld. a pénzzel való gazdálkodásra, főzni, mosni, takarítani. Meg kell tanítani arra, hogy gyermekük iránti szeretetüket azzal mutassák ki, hogy iskolába, orvosi vizsgálatra küldik és tiszta lakást biztosítanak számukra. Tapasztalataink vannak, hogy elsősorban a cigány nők és anyák azok, akiknek kedvezőtlen hatásuk van a cigányság társadalmi felemelkedésére irányuló törekvéseinkkel szemben. A cigány nők makacsul ragaszkodnak minden régi szokáshoz, hiszik és terjesztik a babonákat, akadályozzák a kultúra terjedését, az iskoláztatást stb. Ezekre a cigány nőkre nagy figyelmet kell fordítanunk, hogy ne váljanak a férfiak kizsákmányolásának tárgyává, pld. a lopásnál, vagy a prostitúcióban. – A Nőszövetség figyelmét külön felhívjuk erre a körülményre.

Gondolnunk kell a cigánylakosság idősebb nemzedékével való foglalkozásra is. Ez talán még nehezebb, mint az ifjúság nevelése, mert idősebb, primitív embereknél évszázados maradisággal, hagyományokkal, babonákkal kell felvennünk a harcot. Ezeknél is elsődlegesen az írástudatlanságot kell megszüntetni. Az ilyen céllal szervezett eddigi analfabéta tanfolyamok nem sok eredményt értek el. Ugy vélem a baráti országok tapasztalatai alapján meg kellene kísérelni az üzemekben, munkahelyeken és maguknál a cigánycsaládoknál történő tanítást. Ehhez azonban a társadalmi munkások, – tanítók, egyetemisták, KISZ-isták és szakszervezeti aktivisták sokaságára lenne szükség. Céltudatosan kellene foglalkozni azoknak a cigányoknak a nevelésével is, akik büntetésüket töltik, hogy ott magtanítsák őket írni, olvasni és dolgozni. Ennek a népművelő munkának fő célja, hogy megszabadítsuk a cigányokat elmaradott életmódjuktól, megtanítsuk őket a kulturált társadalmi életre.

Nem téveszthetjük szemünk elől a cigányok politikai nevelését sem. Erre objektíve jó alap van, mert a faji üldöztetések után a cigányság jelentős része bizalommal fordult a párt felé, létének garanciáját látta benne. A cigányok jelenlegi politikai hovatartozandóságát ennnek ellenére nem lehet egységesen pozitívnak tekinteni. Igaz, hogy sokan közülük tagjai a pártnak, részt vettek az ellenforradalom leverésében, többen ma is tagjai a karhatalomnak és a munkásőrségnek. De számunkra nem ezek jelentik a cigányproblémát. Politikai nevelőmunkánknak azok felé kell irányulnia, akik még nem zárkóztak fel pártunk politikája mellett. És itt számolnunk kell azzal, hogy a cigány, még ha falusi is, nem szegényparaszt és nem proletár – főleg nem az tudatában, hanem lényegileg kispolgár.

Akik számunkra a cigányproblémát jelentik, munkakerülők, kupecek, kereskedők, vagy ehhez hasonlók, esetleg kézművesek, legfeljebb alkalmi munkát vállalók. Bármennyire furcsán hangzik is, társadalmunk szocialista előrehaladása ezeket a hagyományos cigányfoglalkozást űzőket – /pld. falusi zenészeket, ló- és egyéb állatkereskedőket, kupeceket, üstkészítőket, tiponosokat, köszörűsöket, teknővájókat, de még a szegkovácsokat is – nem beszélve a jósló asszonyokról és a kéregetőkről/ – deklasszálta. Talán ezzel is magyarázható, hogy 1956-ban számarányukhoz képest aránylag sokan vettek részt ellenforradalmi cselekményekben. Ezek a körülmények különösen szükségessé teszik, hogy a cigányok közötti politikai nevelőmunka élére a kommunisták álljanak.

A cigányság közötti nevelőmunkával párhuzamosan, társadalmunk egészének közvéleményét is alakítanunk kell. Következetesen fel kell lépnünk a cigánysággal szemben megnyilvánuló előítéletek ellen, az olyan általánosítások ellen, amely szerint: „a cigányok képtelenek a fejlődésre, kár neveli őket, mert úgy sem fog rajtuk, a cigánykérdés teljesen rendőri hatáskörbe tartozó ügy." /Lásd: a Nógrád megye rétsági járás jelentése./ Ez a felfogás teljességgel ellentétes szocialista eszméinkkel. Az ilyenfajta ajánlatokat nem fogadhatjuk el. Helyette a konkrét helyi feltételek és a cigánylakosság helyzetének ismeretében ki kell munkálnunk a politikai és kulturális felvilágosító munka formáit. Itt is fontos hansúlyozni, hogy a munka formáját és módszerét alá kell rendelnünk a fő célnak.

Egyik előszeretettel alkalmazott forma a cigány kultúrcsoportok alakítása. Ezeknek a cigányegyütteseknek nagy sikerük van. Meg kell mondanunk azonban, hogy ez nagyon kétes értékű siker, mert nem a valódi cigány népművészetet tolmácsolják, hanem szirupos, giccses szindarabokat játszanak és színvonal nélküli előadásaikkal olyannak mutatják be a cigányt, amilyennek az effajta – a cigánykérdésben csak valamiféle kuriózumot, romantikát látó – publikum látni kívánja.

Ezért is előnyösebbnek látszik, ha nem alakítunk önálló cigány-együtteseket, hanem a tehetséges cigányokat akár egyénileg, akár együttesen az üzemi, községi stb. együtteseket, tánc- és énekkarokba vonják be. Ez elejét venné a cigányegyüttesekben megnyilvánuló professzionalista törekvéseknek is.

Az említett módszereken kívül még egész sor, a cigányok által kedvelt formát találhatunk. Pld. film vagy diafilmvetítéses előadás, különböző tanfolyamok nők részére – varrás, főzés, stb.

A cigánylakosság átnevelésének kérdései közé tartozik a büntetés alá eső cselekmények elleni harc is. Alapvető kérdés az, hogy a cigánylakosságnak nálunk a törvény előtt egyenlő jogai és kötelességei vannak. A büntetendő cselekmény elbírálásánál abból kell kiindulni, hogy a vétség a társadalom szempontjából mennyire veszélyes és az átnevelésnek milyen lehetőségei vannak. Fontos ezt hangsúlyozni, mert még nem ritkán előfordul, hogy az igazságszolgáltatás egyes dolgozóit is befolyásolják faji előítéletek. Előfordul még, hogy cigány és nem cigány közötti vitás ügyben eleve a cigány terhére döntenek.

Tisztelt Elvtársak!

A felsorolt példák nem jelenthetnek sablont, csupán a megoldás keresésének körvonalait. Munkánk során számolnunk kell a cigánylakosság jelentős elszigeteltségével és az emberek fejében meglévő helytelen szemlélettel, előítélettel. Ahhoz, hogy eredményeket érjünk el, szükség van az eddiginél nagyobb erőfeszítésekre, célszerűnek látszik országos szakbizottságok létrehozása. Ezek a következők lennének: munkaügyi, művelődésügyi, egészségügyi- és szociális bizottságok. Szükség van továbbá a most létrehozandó szakbizottságok, a megyei bizottságok és más állami és társadalmi szervek munkájának fokozottabb kooordinálására.

Fontos, hogy a fő kérdésekben egyetértsünk. Mindenekelőtt abban, hogy meg kell szüntetnünk szocializmust építő társadalmunkban a kapitalizmus egyik legszomorúbb örökségét, az elmaradott cigány-életformát. Ez természetesen nem egyszerű kampányfeladatot jelent, hanem hosszantartó, türelmes, önfeláldozó és következetes nevelőmunkát.

E munkában nagy szerepe lehet – s kell, hogy legyen – a sajtónak és rádiónak, természetesen azzal a feltétellel, hogy nem a romantikus szemlélet szellemében fogják magyarázni a cigánykérdés megoldásának problémáját. Fontos alapelv legyen annak tudatosítása, hogy a mi társadalmunk kizár bármifajta diszkriminációt a cigánysággal szemben. Ez a kapitalizmus velejárója volt.

Végezetül annak a reményemnek adok kifejezést, hogy ha erőinket összefogjuk képesek leszünk arra, hogy a kultúrforradalomnak ezt a nehéz részfeladatát is eredményesen elvégezzük.

Budapest, 1959. november 13.

Vendégh Sándor
Az M.M. Nemzetiségi Osztályának vezetője

Romológiai Gyűjtemény. NA 951.
Erdős Kamill hagyatékából került az Erkel Ferenc Múzeumba, onnan másolatban a gyűjteménybe. Eredeti jelzete 77.81.401.
Vendégh Sándor előadása kiadva: *Tájékoztató.* Kiadja a MM Marxizmus-Leninizmus Oktatási Osztálya. Bp. 1960. 2. sz. 38–55.

137.

1960. május 6. Győr.

A Győr-Sopron Megyei Tanács VB. Munkaügyi Osztály feljegyzése a cigányok munkaügyi helyzetéről.

Győr-Sopronmegyei Tanács VB. Munkaügyi Osztálya
Győr, Liszt F. u. 15. Telefon: 11-54.

Feljegyzés

Készült a cigánylakosság között végzett munka időszerü kérdései tárgyában, 1960. április 13.-tól május 2.-ig eltelt időben.
Az adatokat osztályunk a területi előadókkal egyetemben a Járási Városi és Községi Tanácsok, illetve az illetékes Rendőrhatóságok segitsége mellett állitotta össze megyénk területére vonatkoztatva.
A vizsgálat elsősorban munkaügyi vonatkozásu.
A cigányság /zenészek nélkül/ megyénk területén lévő létszáma tanácsi és rendőrségi nyilvántartások alapján 1.000 fő.
Ebből a munkára fogható férfiak száma 357 fő.
Nők és kiskoru gyermekek száma 623 fő.
Ebből a létszámból dolgozik időszakosan, vagy meghatározatlan idejü munkákon 333 fő, melynek 98 %-a férfi.
Nőket egyáltalán nem akarnak alkalmazni jóformán sehol.
A cigányság munkábahelyezése jelenleg is probléma. A vállalatok tulnyomó többsége nem szivesen, vagy egyáltalán nem akar cigány dolgozókat alkalmazni.
Ez a magatartás nem az előitéleteknek tudható be egészsében, mert közismert tény, hogy főleg a félig letelepedett vándorcigányok lakhelyváltoztatása nem is teheti lehetővé azok állandó, különösen egy vállalatnál való megmaradását. A vállalatok elsősorban ezért, másodsorban egyéb magatartásuk miatt sem dolgoznak velük a többi dolgozók.
Megyénkben a természetes differenciálódással a cigánylakosságnál az aláhuzott három kategória okoz elég nagy problémát.
Kerülik a tisztességes munkát, máról holnapra élnek /társadalmunk terhére/ és főként lopásból, családból és üzérkedésből tartják fenn magukat.
Ragaszkodnak a régi spekulativ foglalkozásokhoz. Lakásuk az év legnagyobb részében az ég alatt, a szabadban van.
Ilyenek a győri járásban Écsen 1 család, a m(agyar)óvári járásban Lébényben és Lipóton 1–1 család, a csornai járásban 3 család, akik a község területén csak ideig óráig tartózkodnak főleg vásárok idején. A kapuvári járásban Kapuváron köszörüs és edényfoltozó család tartózkodik, de az év legnagyobb részében a vidéken, Iván, Rábakecöl, Károlymajos, Dénesfa „az ismerősöknél" huzza meg magát lakhely szempontjából.
Általában véve a vándoripari engedéllyel rendelkezők felváltva járásaink területén megtalálhatók, sőt más megyékbe is átvándorolnak.
Városaink területére a rendőrség illetékesei szerint is csak „látogatóba jönnek" kóborcigányok, akiket a B.M. szervek eléggé hatásosan ellenőriznek.
A vándorcigányok száma kb. 230 fő.
Nagyobb a falu és városszéli cigánytelepek lakói száma, akik tulzsufolt putrikban laknak.
Letelepedettek ugyan, de ezek között már akadnak olyanok, akik főleg mezőgazdaságban vagy épitőipari munkákon dolgoznak, hosszabb-rövidebb ideig.
A győri járásban Gyömörén minden férfi dolgozik az Öntöde és Kovácsológyárban, Olajgyárban.
Van közülük 3 férfi, akik a helyi tsz.-ben dolgoznak.

A győri járásban Szakonyból 18 férfi közül 14 fő a vasmegyei Építőipari Vállalatnál dolgozik.
Fertőrákoson lakók a soproni állami gazdaság szőlőgazdaságába, az Erdőgazdaság és téglagyárban 43 férfi közül 30 fő dolgozik, a többi vándoriparos.
A m(osonmagyar)óvári járás területén Ásványrárón a 23 férfi közül 4 fő a tsz-ben 8 fő pedig üzemekben dolgozik.
Feketeerdőn 15 férfi közül 9 fő gyárakban, Halászból 21 férfi közül 3 az Erdészetben 9 fő pedig gyárakban, Mosonszentjánoson 12 férfi közül 11 fő állami gazdaságban, 1 fő a kávészeriparban, Mosonszolnokról 16 férfi közül 9 az állami gazdaságba, Rajkán 2 férfi közül mindkettő, 1 az állami gazdaságban 1 fő pedig gyárban dolgozik.
A csornai járásban 9 férfi vándoriparos van.
46 családból 35-en dolgoznak a vasutnál, a mezőgazdaságban, de van tsz. tag is.
A kapuvári Járásban a 66 család /347 fő/-ből 77 fő férfi dolgozik. Van olyan cigány dolgozó, akik a gazdasági vasutnál 6-6 éve dolgozik Kapuváron. Többen az Erdészetnél, az Építőiparban és állami gazdaságban dolgoznak.
Dénesfán férfiak dolgoznak a helyi tsz.-ben, Ivánból az Állami Gazdaságban, de ezenkívül ugyanitt van két fő tsz. tag is.
Többéves tapasztalataink azt mutatják, hogy a vállalatok, üzemek a cigány dolgozóktól való idegenkedésétől függetlenül, ma már nagy fejlődés van főleg a letelepedett cigányok életmódjában a munkában állóknál.
Sopronban nincs cigány, de Győr, M(osonmagyar)óvár városokban főleg de községekben is egyre több azok száma, akik állandó munkán dolgoznak.
Vannak olyanok is már, akik elérték a lakosság átlagos gazdasági és kulturális szinvonalát.
Természetes, hogy számuk jóval alacsonyabb a többinél kb. 15 %. Győrben pl. különböző üzemeknél, vállalatoknál hosszabb idő óta egyesek jól megállják a helyüket.
A cigányok munkábaállítása terén jópéldával jár elő a Tatarozó Vállalat és a Köztisztasági Vállalat.
M(osonmagyar)óváron a 28 családból 45 férfi közül mindig dolgozik a Tangazdaságban, a Mezőgépgyárban, az építőiparban és a Timföldgyárban.
M(osonmagyar)óváron asszonyok és gyermekek is dolgoznak az állami gazdaságban, építőiparban, sőt a Mezőgépgyárban is.
Szükséges lenne a munkábaállitás problémái között a munkaképes cigányok munkába állitása általában véve minden kategóriában /vándor, letelepedett/ akik jelenleg nem dolgoznak.
Igaz, hogy a vállalatok dolgozói sem szivesen dolgoznak az ismert tények miatt cigányokkal, a vállalatok pedig elzárkóznak a munkába állitásuktól.
A tények azt mutatják, hogy általánositani nem lehet, ha az előitéletekkel és szemléletekkel nem tudunk szembeszállni, a cigány probléma megoldásában nem juthatunk előbbre.
Ahol az átneveléshez a feltételek adva vannak, egyes üzemek téglagyárak, vasúti pályamunka, állami gazdság stb. szükséges lenne a vezetők jobb hozzáállása.
Megállapitásaink szerint munkaügyi szerveink a cigányok munkábahelyezési munkáján kívül az oktatási és egyes egészségügyi intézkedésen kívül sem városainkban, sem járásaink területén más, hathatósabb intézkedés nem történt e probléma megoldásában, ezidáig.
Járási Tanácsaink többsége a vándoripari engedély megvonása, illetve annak kiadása ellen foglal állást, a végleges letelepedés és munkába állás reményében.
Ez nehéz megoldás lenne annál is inkább, mert számolni kell a lakásproblémáikkal is.
M(osonmagyar)óvár Város pl. az ipartelepekre kivánná kihelyezni a cigányokat, emberibb lakáskörülmények közé.
Egyes Járási Tanács VB. megtárgyalta a cigányság helyzetét, főleg egyes iskolák tanulmányi eredményét nézte, mikor is romlott a cigánytanulók miatt az iskolák általános tanulmányi eredménye a sok hiányzás stb. miatt.
Munkaügyi előadóink a lehetőségekhez mérten eljárnak a cigányok munkábaállitása érdekében.
Több esetben valóságos „agitációs munkát" kell végezniük a vállalatoknál, üzemeknél ugy, mint a mezőgazdságban a cigányok munkába állitása érekében.

Előfordul az is, hogy a munkára felvett cigány egyén igen rövid idő alatt otthagyja a munkahelyét és ettől függetlenül másutt kell keresnünk számára testhezálló munkát, vagy olyan vállalatot mely hajlandó alkalmazni.
Osztályunk a cigány lakosságot munkaerő szempontjából sem különíti el, mert eltávolitanánk őket a társadalmi és kulturális átalakulásoktól, melyek társadalmunkban végbemennek.
Továbbra is az adott lehetőségeknek megfelelően támogatjuk a cigánylakosság munkába állitását.
Elitélendő a faji és nemzetiségi megkülönböztetés.
Segitünk elháritani a múlt terhes örökségét a cigányságról, minden ember egyenjoguságát figyelembe véve.

Győr, 1960. május 6.-án

Albert Simon [P.H.]
osztályvezető

Romológiai Gyűjtemény, leltározatlan iratok. Fénymásolat a Győr-Sopron Megyei Tanács VB. irataiból.

138.
1961. június–augusztus.
A szentesi városi tanács vb. iratai a cigánykérdésről.

138.1.
1961. június 30. Szentes.
A szentesi városi tanács vb. igazgatási osztálya a cigányok helyzetéről.

Szentes városi tanács vb. igazgatási osztálya.

1839-/1961. II. ig.sz. Tárgy: A cigánykérdés megoldása.

Városi Tanács végrehajtó bizottságának.

H.

A végrehajtó bizottság március 17-i ülésén, 44/1961. vb. sz. alatt olyan határozatot hozott, hogy a megfelelő szervek bevonásával perspektivikus terv készitendő, a cigánykérdés megoldására.

A határozat alapján, mivel az igazgatási osztály munkaterületét csak kis részben érinti a cigánykérdés, – csak annyiban, amennyiben gyámhatósági problémákat okoznak –, közös munkára hivtam fel a munkaügyi csoportot, a mezőgazdasági osztályt, az ipari és műszaki csoportot, az egészségügyi csoportot, a szociális előadót, tanácskoztam a Hazafias Népfront titkárával, a berekháti putrikat magában foglaló terület tanácstagjaival, a kereskedelmi csoporttal, a gyámhatósággal és a berekháti cigányság néhány képviselőjével, megkíséreltem a sajtó útján felrázni a lakosságot, ezáltal is hasznos útmutatást remélve, tanulmányoztam a megyei és országos sajtóban megjelent minden olyan közleményt, amely erről a témáról szól. Mindent összevetve, alig jutottam olyan pozitív javaslathoz, amely anyagi erőforrás hiányában, valamelyest is előre vinné ezt a kérdést.

Konkrétumként az alábbiakat lehet összegezni:

1./ A berekháti putriban 101 épületben, 101 lakásban, 191 helyiségben, 108 szobában, 206 férfi és 218 nő, összesen tehát 424 ember lakik. A lakásonkénti laksűrűség 4,2 fő, szobánkénti laksűrűség 3,9 fő, akkor, amikor a városi átlag 3,33 fő lakásonként és 2,69 fő szobánként. Ez a kép még rosszabb, ha azt is figyelembe vesszük, hogy ezek a lakások és szobák csak megközelítik a lakás és a szoba köznapi fogalmát.

2./ Még ma is igen nagy az analfabétizmus és alacsony a halálozási életkor. Gyakori jelenség, hogy az általános iskola alsó osztályait járja csak ki a 15 éves korhatárt betöltő putribeli lakos.

3./ A közvélemény, erősen általánosítva, egyértelműleg elítéli a cigányokat, mintegy kiközösítve őket a társadalomból, akadályozza az elhelyezkedésüket, gátolja az emberré válásukat, emberi körülmények közé jutásukat. Ma is előfordul és nem ritka jelenség, hogy a munkást kereső szervek, vállalatok és hivatalok, előre kikötik, hogy cigányt nem vesznek fel, meg is indokolják azzal, hogy a tervteljesítésért a vezetők felelősek, a cigányok pedig nem olyan munkaerők, akikre mindig számítani lehet, mert nagyobbrészük a fizetés után néhány napig nem dolgozik, előleget kér, igazolatlanul hiányzik, stb. Csak kevés munkaadó van, aki szerződteti őket, az is csak akkor, ha meg van szorulva munkaerő dolgában.

4./ A város sajátosságának megfelelően elsősorban a földmívelő munka volna az, amely tömegesen tudná a berekháti lakosokat alkalmazni. A velük való beszélgetés azonban arra a következtetésre juttatott, hogy a termelőmunka ezen ága nem vonzza őket, inkább iparban, azon belül is inkább az építőiparban szeretnének folyamatos munkát kapni.

5./ Sok kifogás hangzik el az u.n. Lenin úti cigány-kocsma miatt. Az Ifjúságvédelmi Bizottság minden ülésén szóba kerül és állandó kérés az, hogy azt be kell záratni, mert a gyermekek ott tanulják a helytelen életmódot és tanúi nagyon sok olyan jelenetnek, amely életszemléletüket károsan befolyásolja.

6./ A berekháti putrik egészségügyileg súlyosan kifogásolhatók, nemcsak azért, mert egy helyiségesek és ebben az egy helyiségben, úgyszólván bútor nélkül sok ember lakik, hanem azért is, mert sem járda nem köti össze a közterületi burkolattal, sem megvilágításáról nincs gondoskodás, a jelenlegi szétszórt vagy egyáltalán nem lévő illemhelyek helyett központi elhelyezésű és jól kezelt illemhelyre volna szükség. A település szélső házai még kielégítőek, azonban a belső terület putrijai már vízjárta helyeken vannak.

A fentieket összegezve végeredményben két alapvető kérdést kell megoldani, egyrészt a folyamatos és rendszeres foglalkoztatást, másrészt a település fokozatos felszámolását és emberi körülmények közé juttatást. Az egész ügyet társadalmi üggyé kell tenni, mert társadalmi összefogással, különösebb anyagi alap nélkül is, lehet előrelépni. Ezért:

1./ Miként a Hazafias Népfront Csongrád megyei Bizottsága mellett, úgy a szentesi Városi Elnökség mellett is alakuljon meg akcióbizottság, amely a társadalmi és tömegszervezetek bevonásával, a megoldáshoz szükséges szakemberekre támaszkodva, valóban el tudja készíteni az egységes távlati tervet. Az akcióbizottság vonja be tagjai sorába a városi tanács mezőgazdasági, ipari és műszaki, egészségügyi, munkaügyi és kereskedelmi szakigazgatási szerveit, az oktatási vonal képviselőit, a művelődésügyi felügyelőt, és a gyámhatóságot.

2./ Fontos feladat, hogy állandó felvilágosító és nevelő munkával segítse a bizottság, bevonja a sajtót is ebbe a munkába, leküzdeni a közvéleményben még élő faji előítéletet, faji megkülönböztetést és cigányellenességet, a rossz tulajdonságok általánosítását.

3./ Döntő szerepet kell szánni a nevelőmunkának, az egészségügyi és erkölcsi felvilágosító munkának, az általános és szakmai ismeretek terjesztésének, a cigányságban élő rossz szokások és maradi nézetek leküzdésének. El kell érni azt, hogy minden cigány elvégezze a 8 általános iskolát, a kötelező korhatáron belül, mert a tapasztalat az, és ez érthető is, hogy iskolázott cigányok már másként dolgoznak, rendszeretőbbek, munkahelyüket ritkábban változtatják és könnyebben kezelhetők. Ebbe a munkába be kell vonni olyan cigányokat is, akik már felszámolták magukban a régi rossz szokásokat, dolgoznak, művelődnek, megfelelő társadalmi súlyuk van.

4./ Időt kell találni arra, hogy a vállalatok, gazdaságok vezetői alkalmazzák a cigányokat, biztosítsanak egy részüknek folyamatos, rendszeres munkát, így rendszeres jövedelmet, mert enélkül elképzelhetetlen az, hogy építkezni tudjanak, emberibb lakásba tudjanak költözni.

5./ Meg kell vizsgálni annak lehetőségét, hogy a cigányok akár önálló termelőszövetkezetet alakítsanak, akár meglévőkbe felvételt nyerjenek, elsősorban állattenyésztési munkaterületre, de elképzelhető az is, hogy valamelyik termelőszövetkezetet, a termelőszövetkezeti építkezések elősegítése érdekében, vályogverő és tapasztó részleget állít fel, a cigányok bevonásával és az ilyen természetű munkát állami vállalatoknál, más termelőszövetkezeteknél is vállal. Ebben az esetben a városi tanácsnak megfelelő, vályogverésre alkalmas területet kell átadnia.

6./ Annak ellenére, hogy a KISZÖV évről-évre ellenáll olyan szövetkezet létrehozásának, vagy valamelyik szövetkezet olyan mérvű bővítésének, amely a cigányokat, bizonyos mértékig, a lakatos szakmában foglalkoztatná, változatlanul napirenden kell tartani ezt a kérdést és törekedni kell arra, hogy ilyen irányban is gondoskodás történjék a foglalkoztatottságukról.

7./ A város területén növekvő ütemben folyó beruházások segédmunkásainak egy részét a cigányság körében kell megválogatni. Az építőipar egyre nagyobb kapacitással dolgozik a városban lakóházaknál, üzemi építkezésnél, iskolai építkezésnél. A helyben lakók alkalmazása előnyösebb, nem kell munkásszállásról gondoskodni, a cigányoknak jobb, mert nem kell két konyhát fenntartani, jó beosztás mellett több jut a család kiskorú tagjainak.

8./ Meg kell szüntetni a Lenin úti u.n. cigánykocsmát, máshová kell elhelyezni, olyan helyre, ahová a felnőtteket nem követik a kiskorúak. Megvizsgálandó volna az, hogy áthelyeződjék a berekháti megállóval szemben lévő épületbe, a forgalma ott sem csökkenne, a gyerekek meg talán, oda már nem követnék a szüleiket. Addig is, amíg erre sor nem kerülhet, a vendéglátó üzem vezetőjének gondoskodnia kell arról, hogy a gyerekek ne legyenek szemlélői a nem mindig épületes kocsmai jeleneteknek.

9./ A berekháti települést, a távlatban, fel kell számolni, a Lenin út mentét, a malmi lejáróig telkesíteni kell, családi lakóház építés céljára, a jelenlegi mélyedéses területet pedig fásítani lehet. A település lakóit, bizonyos szekció szerint, ezt ők maguk kérik, el lehet helyezni egyrészt a Hétvezér sor déli oldalán, másrészt a Teleky László utca, Bem, Klapka utca és a Mentő utca közötti jelenlegi szántóterületen, továbbá a Török Sándor utca és a Kása telep melletti terület jelenleg is házhely. Gondoskodni kell arról, hogy kb. 150 öl nagyságú telkek alakuljanak ki, azokon, figyelembe véve a cigányság anyagi erejét, csökkentett igényű épületek létesüljenek, nem utcavonalon, hanem előkerttel. Elképzelhető volna az, hogy a telkeket a városi tanács díjtalanul bocsátaná a települők rendelkezésére, az építkezéshez a téglagyárak IV. osztályú téglával társa-

dalmi segítséget nyújtanának, a vályogot a települők maguk kivernék a telken, a tetőszerkezethez pedig társadalmi segítséget kapnának, esetleg egyszerű és könnyű típus kialakításával, másrészt szerfa alkalmazásával. Csökkenteni lehetne a költségeket azzal is, hogy nem különálló, hanem ikerrendszerű épületek készülnének. A 3 megnevezett helyen el lehetne helyezni a kb. 400 főt. A telkek megfelelő fásításával elfogadható környezet alakulna ki, legalább 3 helyiséget /szoba, konyha, kamra/ tartalmazó lakóépülettel és némi melléképülettel, egyéni, vagy tömb illemhellyel. Gondoskodni kell természetesen a település közművesítéséről, amely a Hétvezér soron egy oldali járdát, a Teleky László soron járdát és villanyt, a Kása t(ele)p mellett járdát és villanyt jelent.

10./ Addig is, amíg a jelenlegi település felszámolására nem kerülhet sor, amely úgyis fokozatos és több évre elhúzódó munka lenne, gondoskodni kell arról, hogy a jelenlegi település 2 főútvonala, a malom melletti és az u.n. Epres kert melletti útvonal téglajárdát kapjon. Ez, bizonyos társadalmi munka igénybevételével, költségvetésen belül megoldható. Gondoskodni kell arról, hogy néhány oszlop elhelyezésével, közvilágítási égőkkel a település meg legyen világítva, ezzel mérsékelhető a közrendészeti és erkölcsi kifogás. Ez, csak a községfejlesztési alap terhére valósítható meg. Meg kell oldani átmenetileg, az illemhely kérdését is, egy azonban nem elegendő, legalább kettőt építeni kell, de olyan helyre, ahol a talajvíz nem magas. A település lakóinak kötelezettséget kell vállalniuk arra, hogy az illemhelyeket épségben és tisztán tartják. Meg kell akadályozni azt, hogy a jelenlegi településen belül további építkezés történjék és ezzel is növeljék a zsúfoltság és az egészségügyi veszélyt. Az Erőtakarmány-árugyár építkezése miatt megszűnt közkifolyót, a környékben vissza kell állítani, hogy ivóvíz és tisztálkodásra alkalmas víz legyen, miután jelenleg valamennyien a Lenin úti közkifolyóhoz járnak és ott nagy torlódás van.

Ezek azok az intézkedések, amelyek hosszabb-rövidebb idő alatt, de lényegesen megjavíthatják a cigányság helyzetét, mert a rendszeres munka, az állandó kereset, az egészséges település és az állandó nevelés azok az eszközök, amelyek a maradi szemléletet levetkőzik, amelyek egyre közelebb hozzák a berekháti település lakóit is a lakosság többi részéhez, és amely összekötve a lakosság tudatának és előítéletének alakításával, megszünteti a jelenlegi állapotot.

Szentes, 1961. június hó 30.

Dr. Kocsis Ferenc
osztályvezető

Dr. Báló Károly
vb.titkár

138.2.

1961. augusztus 12. Szentes.

A szentesi városi tanács vb. igazgatási osztály határozatai javaslata a cigánykérdés megoldásáról.

VÁROSI TANÁCS Vb.
I. Igazatási Osztálya

Tárgy: A cigánykérdés megoldása.

VÁROSI TANÁCS VÉGREHAJTÓBIZOTTSÁGÁNAK.

Hivatkozással a 119/1961. vb. számu határozatra, felhasználva a Hazafias Népfront Megyei Elnöksége mellett müködő Akcióbizottság program tervét az alábbi határozati javaslatot terjesztem elő:

Megállapitja a végrehajtóbizottság, hogy a szentesi berekháti putri területén 101 épületben, összesen 108 szobának nevezett helyiségben, 424 ember lakik. A lakásonkinti laksürüség 4.2 fő, szobánkinti laksürüség 3.9 fő. A városi átlag laksürüség 3.33 fő, a szobánkinti átlag laksürüség 2.69 fő, ehhez hasonlitva tehát a putri helyzetét, figyelembe véve azt is, hogy a lakás és a szoba fogalma itt nem azonos a szavak általánosan elismert és bevett fogalmával, megállapitható, hogy olyan intézkedésekre van szükség, amelyek, távlati terv keretén belül, a jelen helyzet fokozatos felszámolására vezetnek.
Tudomásul veszi a végrehajtóbizottság azt, hogy a Hazafias Népfront Megyei Elnöksége mellett akcióbizottság müködik, amely feladatául tüzte ki a cigány lakosság helyzetével való foglalkozást.
Helyesnek tartaná a végrehajtóbizottság, ha a Hazafias Népfront Városi Elnöksége mellett is létrejönne ilyen akcióbizottság, amely konkrétan a berekháti putri lakosainak helyzetét vizsgálná meg és inditana el társadalmi mozgalmat Szentesen is a cigány kérdés megoldása érdekében, bevonva a társadalmi szerveket, igy elsősorban a Nőtanácsot, a Vöröskeresztet és a Szakmaközi Bizottságot, továbbá mindazon személyeket, amelyek munkájuk során segitséget tudnak nyujtani.
A városi akcióbizottság az MSZMP eszmei irányitása és a megyei akcióbizottság gyakorlati utmutatása szerint végezné munkáját.
Fontos feladatnak tekinti a végrehajtóbizottság a felvilágositó és nevelő munkát, amely által csökkenthető, majd teljesen megszüntethető a közvéleményben még ma is élő faji előitélet, faji megkülönböztetés és cigányellenesség. Örömmel veszi tudomásul a végrehajtóbizottság, hogy ebben a tudatformálásban a megyei sajtó is részt vesz.
Felkéri a végrehajtóbizottság a Pedagógus Pártszervezet és Szakszervezetet, tagjai utján segitsék ezt a munkát, szélesitsék az erkölcsi felvilágositó munnkát, terjesszék a szakmai ismereteket, törekedjenek arra, hogy minden cigány gyermek elvégezze a 8 általános iskolát, a kötelező korhatáron belül, a felnőttek részére pedig szervezzenek analfabéta tanfolyamokat.
Az a tapasztalat ugyanis, hogy az iskolát végzett cigányok másként dolgoznak, rendszeretőbbek, a tisztasági előirásokat jobban betartják és könnyebben kezelhetők minden szempontból.
Ezt a munkát folyamatosan lehet végezni.
Ahhoz, hogy alapjaiban megváltozzék a cigányság helyzete, az szükséges, hogy rendszeres és folyamatos munkát végezzenek, ez ad anyagi alapot a rendezettebb életre, de ez játszik közre a tudat, a gondolkodás átlakitásában is.
Ezért a végrehajtóbizottság utasitja a munkaügyi csoportot, hogy törekedjék a dolgozni akaró cigányokat rendszeres munkához juttatni.
Felhivja a vágrehajtóbizottság a munkaadókat, de különösen a Pankotai Állami Gazdaság igazgatójának, a város területén lévő termelőszövetkezetek vezetőségeinek, kisipari szövetkezetek vezetőségeinek figyelmét arra, hogy segitsenek ezen társadalmi probléma megoldásában, biztositsanak megfelelő munkahelyet cigányoknak is és a munkán keresztül támogassák a nevelő feladatot. Hasonló segitséget kér a végrehajtóbizottság, a Szakmaközi Titkárság utján, valamennyi város területén lévő ipari munkaadótól.
Utasitja a végrehajtóbizottság az ipari és müszaki csoportot, 1962 évi költségvetési tervébe vegye fel az Epres sori és Vajda telepi járda felujitását és ennek során gondoskodjék arról, hogy a berekháti putri két oldalról, az Epres sor felől és a Lenin utról megközelithető legyen, kiépitett járdán.
Vizsgálja meg az ipari és müszaki csoport annak lehetőségét, hogy központi árnyékszék épitése hogyan volna lehetséges, hogy ezzel is javuljon a közegészségügyi állapot.
Készitsen távlati tervet az ipari és müszaki csoport annak érdekében, hogy a berekháti putri fokozatosan felszámolható legyen, részben új település, részben meglévő település bővitése utján, ahol a cigányság, csökkentett igényü lakóépületeket épithet, saját munkájával, társadalmi segitséggel.

Addig is, amig a berekháti település meg nem szüntethető, szükségesnek látszik az, hogy a település megfelelő közvilágitást kapjon, ezzel csökkenthető az egészségügyi és közbiztonsági kifogás. Ezért a községfejlesztési csoport az 1962. évi terv elkészitésénél tervezze be villamos közvilágitási vezeték megépitését, a Lenin utról kiindulva, a malom melletti út mentén, kb. 150 fm. hosszban, közvilágitási lámpakarokkal.
Utasitja a végrehajtóbizottság az egészségügyi csoportot, hogy még fokozottabban ellenőrizze a berekháti települést közegészségügyi szempontból.
A szociálpolitikai előadó és a gyámügyi előadó szoros együttmüködéssel érjék el, hogy a felnőtt és kiskoru segélyezést csak a valóban rászoruló, önhibáján kívül munkanélkül lévő családok kapják, minden esetben meghallgatva a területi tanácstag véleményét is.
A határozat egyes pontjai folyamatos jelleggel hajtandók végre, állandó és szivós munkát igényelnek.
Ezen határozattal értesiti a végrehajtóbizottság a Hazafias Népfront Városi Elnökségét, a Pedagógus Pártszervezetet és Szakszervezetet, a Pankotai Állami Gazdaság igazgatóját, valamennyi termelőszövetkezet és kisipari termelőszövetkezet vezetőségét, a Szakmaközi Bizottságot, a városi tanács vb. ipari és müszaki, egészségügyi, munkaügyi csoportját, igazgatási osztályát, községfejlesztési csoportját.
Szentes, 1961. augusztus hó 12.-én.

dr. Kocsis Ferenc
osztályvezető

dr. Báló Károly
vb. titkár

Csongrád Megyei Levéltár Szentesi Levéltára. Szentes város tanácsa igazgatási osztály iratai.

139.

1965. március 11. Szentes.

Szentes város tanácsa vb elnökének előterjesztése a telepek felszámolásáról.

Szentes Városi Tanács Vb. Elnökétől.

Tárgy: Egészségtelen lakótelepek felszámolása.

Szentes Város Tanácsának Végrehajtóbizotsága
Helyben

A szociális és egészségügyi követelményeknek meg nem felelő lakótelepek felmérését a 20.014/1964. korm. sz. határozat szerint már 1964. július 8-án az épitési és közlekedési csoport az igazgatási osztállyal, az egészségügyi csoporttal és a művelődési osztállyal együttesen felmérte. E felmérés alapján Szentes város területén 3 olyan település van, amely csak kényszer szükség esetén felel meg lakásnak, egyébként emberi lakásnak teljesen alkalmatlan. A felmérések számadatai fontossági sorrendben az alábbiak:
A berekháti cigánytelepülés: épületek száma: 105 db.
családok száma 127
lakosok száma 810 fő.

A Sopron utcai település: épületek száma: 90 db.
családok száma 102
lakosok száma 238 fő.

A Vasvári Pál utcai település: épületek száma: 10
családok száma 15
lakosok száma 45 fő

Ezek szerint az egészségtelen településeken lévő lakások száma: 205, a családok száma: 244, a bentlakók száma: 1093 fő.
Az 1093 fő közül 193 fő állt állandó munkaviszonyban, akikek a havi keresetük elérte az 1.000 Ftt, vagy ezen felül. Az egészségtelen lakótelepek közül legsulyosabb a helyzet Berekháton, azért mert a beépitett részen igen magas a talajviz szintje, a lakások teljesen egészségtelenek, több mint a fele a lakásból sárból van tapasztva a teteje és egy lakásban átlagosan 8 fő lakik, de vannak olyan családok is, amely eléri a 14–16 főt egy lakásban. Ha azt is figyelembe vesszük, hogy ezeknek a lakásoknak az alapterülete az 18,0 m^2 egy főre átlagosan 2,2 m^2 lakóterület jut. De az itt lévő lakásokban a szoba magassága alig haladja meg a 2,5 m-t, ami 45,0 m^3-nek felel meg, egy lakosra csak mintegy 2,4 m^3 levegő[17] jut. Ezek a tények vetik fel azokat az erkölcsi, családerkölcsi, társadalomerkölcsi problémákat, amelyek ellen eddig csak adminisztrativ uton tudtunk védekezni, illetve intézkedni. Nem sokkal jobb a helyzet a Sopron utcai és a Vasvári Pál utcai településen sem.
A 20.014/1964. Korm. sz. határozat konkrétan határozza meg a települések felszámolását, amelyet a 15 éves lakásépitési terv keretében folyamatosan fel kell számolni és az ott élő családokat megfelelő lakásokhoz kell juttatni. Ugyanigy rendelkezik a Cs(ongrád)m(egyei) Tanács Vb. 656/1964. vb. sz. határozata is, amelynek alapján a Városi Tanács Végrehajtóbizottsága a 190/194. vb. sz. határozatában megfelelö határozatokat hozott. Igy többek között az Épitési és Közlekedési Csoport készitsen erre távlati tervet ugy, hogy a cigányok, illetve az egészségtelen településeken lakó családok ne rezervátumszerüen helyezkedjenek el, más részről a Vb. utasitotta a Vb. Titkárt, hogy a társadalmi szervek bevonásával tudatositsák azokat a kedvezményeket, amelyeket az új lakást épiteni szándékozók milyen feltételekkel épithetnek. Továbbá utasitottuk a munkaügyi főelőadót, törekedjen arra, hogy minden munkára jelentkező cigány kapjon munkát, erre hivja fel a különböző vállalatok vezetőinek a figyelmét, mert a vállalatok vezetői között eléggé el van terjedve az a szemlélet, hogy a cigányok nem dolgoznak, hogy demagóg szavakat használnak és hogy tisztátalanok. Ezt a nézetet a vállalatvezetőknél a munkaerőszükséglet részben megváltoztatta. Nem beszélve a cigányok megbecsült tagjai az ottani munkáskollektivának, és a dolgozók cigánycsaládok zöme a Baromfifeldolgozó Vállalatnál dolgozik. Természetesen a jelenlegi feltételek mellett nagyon lassu és nehézkes a lakások épitése, 1965-re csak 2 db. keretet kaptunk és ha 15 éves lakásfejlesztési programot vesszük figyelembe, évente legalább 12–14 lakásépitési keretet kellene juttatni a városi tanács vb-nek. Addig is a Városi Tanács Végrehajtóbizotságának és szakigazatási szerveinek gondoskodni kell az ott élő családok részbeni elhelyezéséről, állami bérlakások, szövetkezeti lakások, tanácsi rendelkezésü lakás kiutalásával, illetve juttatásával.
1965. évben majdnem korlátlanul tudunk biztositani telkeket a cigánylakóházak épitéséhez, részben ingyenes juttatással, részben térités utján. A kisajátitott telkeket térités ellenében, az állami telkeket ingyenesen juttatják a cigánycsaládoknak.
A Szeder telepet övező területre megrendelt házhelyrendezési tervet készitik s utána a telekmegosztási terv is elkészül. Másrészről az a véleményünk, hogy telkek kialakitására számba kell venni a Gógánysorral párhuzamosan futó másik oldalt, amely feltöltés után alkalmas családi lakóházak épitésére, valamint az Ürgesor, a Nagyvölgy csatorna, a Lőrincz, illetve Kasza utca, valamint a Szegfü, a Pipacs, a Rózsa, és az Árpád utca végeivel bezárt terület. Ez a terület a Váti szerint is családi lakóházak épitésére az épitési mód előirásával alkalmas. Ez a terület rövid költséggel közmüvesithető és ezen belül csatornázható.
A Végrehajtóbizottság határozottan ellene van a fentebb emlitett rezervátumi elhelyezésre, ezért olyan tervet készitünk, hogy az adott területeken szétszórtan 3, esetleg 4 cigány családi ház épitését engedélyezzük. Erre még kidolgozott terveink nincsenek, de munka alatt vannak, amely ez év május 20-ig készül el. A telepitést összefoglalva 244 cigánycsalád elhelyezését a város egyszerüsitett általános rendezési terve szerint a Szeder telep környékére, a Teleki L. utca mentén, a Gógánysoron és a már emlitett Ürgesor, Nagyvölgy csatorna, Lőrincz utca által bezárt területre

17 Számitási hiba a dokumentumban: helyesen 5,6 m^3 – *a szerk. jegyzete.*

készitjük el, illetve osztjuk ki. Emellett az 1964. évi III. építési törvény, valamint ennek végrehajtására megjelent 30/1964. Korm. sz. rendelet alapján a város területén lévő beépitetlen és beépitett, de nagy telkü, tehát megosztható telkeket kivánunk biztositani. A beépitetlen telkek, valamint a beépitett, de nagy telkü házak részbeni telek kisajátitására az idézett korm. rendelet alapján ez év szeptember 30-ig kell teleknyilvántartást felfektetni.
A Sopron utcai és a Vasvári Pál utcai egészségtelen lakások elszámolása illetve szanálása után ezeken a területeken ujabb lakások épithetők megfelelő telek építési mód kialakitásával, a Berekháti egészségtelen telepet teljes egészében meg kell szüntetni, amelyből utána zöld övezetet létesitünk. Addig is azonban, míg erre sor nem kerül, az idézett 190/1964. városi tanács vb. sz. határozat 4. pontja szerint az egészségügyi feltételeket megfelelően biztositani kell, vagyis, hogy azok legalább salakos uttal, vizzel és köz WC-vel legyenek ellátva.
A 2014/1964. Korm. sz. határozat alapján 1965. évre a város területén 2 db lakóház építésére kaptunk hitelt, az ehhez szükséges telket Török S. utcai u.n. Sárga iskola telkéből biztositottuk.
Határozati javaslat:
A cigánycsaládok nagy számára való tekintettel a városi tanács vb. azzal a kéréssel fordul a Megye Tanács Végrehajtóbizottságához, hogy 1966. évre 14–16 db. cigánylakás építésére keretet biztositson.
Szentes, 1965. március 11.

Nagy György
vb. elnök

Csongrád Megyei Levéltár Szentesi Levéltára. Szentes város tanácsa VB iratai.

140.

1969. augusztus 28. Szentes.

Szentes város tanács vb-elnökének előterjesztése a telepeken lakók életkörülményeiről.

Szentes Város Tanácsa VB. Elnökétől.
585/1969. T. szám.

Tárgy: A szociális követelményeknek meg nem felelő lakótelepeken lakók életkörülményei.

Városi Tanács Végrehajtó Bizottsága
Szentes.

Tisztelt Végrehajtó Bizottság!

A szociális körülményeknek meg nem felelő lakótelepek lakóinak életkörülményeivel, felszámolási lehetőségével már 15 éve foglalkozunk. Eddig jelentős konkrét eredményt nem értünk el. Ennek okai: hiányoztak a felszámoláshoz szükséges minimális anyagi feltételek, az ottlakó személyek sem rendelkeztek és jelenleg sem rendelkeznek elegendő anyagi erővel, aránylag kevesen vannak állandó jellegü munkaviszonyban. A társadalom hatása aránylag kicsi az ittlakó emberekre, többségükben jól érzik magukat. Ezen hiányosságon összefogás tud csak segiteni, tudja az évtizedes multat és nyomornegyedet felszámolni.
A szociális követelményeknek meg nem felelő telepek felszámolásával a 2014/1964. sz. Korm. határozat, valamint annak végrehajtásáról szóló 2/1965./II. 18. ÉM-PM. sz. együttes rendelet foglalkozik. Ezen rendelet értelmében a 15 éves lakásfejlesztési terv keretében, a tervidőszakban folyamatosan fel kell számolni a szociális követelményeknek meg nem felelő telepeket.
A felszámolás formái a következők:

Uj állami bérlakások kiutalása
Szövetkezeti lakások juttatása
Tanácsi rendelkezés alatt álló megüresedett lakások kiutalása és
Állami építési kölcsönnel támogatott lakóház építési akció utján.

A telepek felszámolásával kapcsolatos szervező munka végzése a Tanács VB. feladata.

A rendelkezés értelmében a házhelyeket 100-150 □-öl nagyságban kell kijelölni. A lakások legalább a minimális szociális körülményeknek meg kell, hogy feleljenek, 1–2 szobából, konyhából és kamrából, valamint mellékhelyiségből kell állniuk. Az épitkezésekhez építési kölcsön vehető igénybe. Az engedélyezhető építési kölcsön felső határa az építési költségek 90 %-a, legfeljebb azonban Ft 65/m (sic!) lehet.

A lakótelepek felszámolása városunk szempontjából politikai, mint egészségügyi, esztétikai és szociálpolitikai kérdés.

Előterjesztésünk célja az, hogy a Végrehajtó Bizottság döntsön abban a kérdésben, hogy ezen lakótelepeket a fenti rendelkezés biztositotta lehetőségek felhasználásával felszámoljuk-e. Amennyiben a Végrehajtó Bizottság ugy dönt, hogy hatékonyan kell foglalkozni ezzel a kérdéssel, akkor tegyük ezt városunkban társadalmi üggyé és minden erőnkkel törekedjünk a következőkben előterjesztett problémák megoldására.

1./ A lakótelepen élők jelenlegi helyzete:

A szociális és egészségügyi követelményeknek meg nem felelő lakótelepek felmérését a 2014/1964. Korm. sz. határozat szerint már 1964. júliusában az építési és közlekedési osztály az igazgatási osztállyal, az egészségügyi és müvelődésügyi osztályokkal együttesen elvégezte. A felmérés alapján Szentes város területén három olyan település van, ahol a meglévő lakások csak kényszerszükség esetén felelnek meg emberi tartózkodásra, amelyek egyébként részben vagy egészben alkalmatlanok huzamosabb időre lakóhelynek.

Az 1964. évi felmérés és a jelenlegi ismeretek alapján a megszüntetendő települések fontossági sorrendben a következők:

Berekháti település:

- Az épületek többsége kunyhó, szilárd alapozás és talajviz elleni szigetelés nélküli, felmenő faluk vályog, fedésük sártapasz, vagy cserép. Az épületek legnagyobb része féltetővel, padlástér nélkül készült. A telepen néhol még valamikor sertésólnak használt helyiségekben is laknak cigányok. A kunyhók legnagyobb része egyetlen helységből áll, belső magasságuk 1,5–2 méter körül van.

A telep kigödrözött talajvizes, mélyfekvésü területen fekszik.

- Az épületek száma 1964-ben 105 db, jelenleg 113 db.
- A családok száma 1964-ben 127, jelenleg 113.
- A lakosok száma 1964-ben 510 fő, jelenleg 448 fő.

Sopron utcai település:

- Az épületek, illetve kunyhók nagyobbrészt szilárd alapozás és talajviz elleni szigetelés nélküliek, fatetős szerkezetüek, hódfarku és hornyolt cserépfedésük, vályog felmenő falazatuk, belső magasságuk 1,6–2 m között változik. A telek nagysága oly minimális, hogy az udvari árnyékszék a lakóhelyiségtől általában 2–3 m távolságban van. Ugyanilyen egészségügyi szempontból kifogásolható helyen vannak a sertésólak és egyéb szennyező hatással biró melléképületek.
- Az épületek száma 1964-ben 90 db, jelenleg 81 db.
- A családok száma 1964-ben 102, jelenleg 93.
- A lakosok száma 194-ben 238 fő, jelenleg 220 fő körül van.

Vasvári Pál utcai település:

- Általában szilárd alapozás nélküli, vályog felmenő falazatu cserépfedésü épületek. Egy-két he-

lyen az épületek csak egy helyiségből állnak, esetleg leeresztett tetővel melléépitett kis konyhából.
- Az épületek száma 1964-ben 10 db, jelenleg 10 db.
- A családok száma 1964-ben 15, jelenleg szintén 15.
- A lakosok száma 1964-ben 45 fő, jelenleg is 45 fő.

Az épitési osztály a már hivatkozott Kormányhatározatnak megfelelően a minimális az anyagi feltételek által biztositott intézkedéseket már 1964-ben megkezdte.
Telkeket biztositott, végezte a szervezést, tervek beszerzéséről gondoskodott, végezte az épités közbeni müszaki ellenőri teendőket. Ennek eredményeképpen 1965-től évenkénti bontásban az alábbi mennyiségü lakások épültek:

1965. évben	2 db	/2 berekháti cigánycsaládnak/
1966. évben	5 db	/3 berekháti, 2 sopronsori családnak/
1967. évben	1 db	/1 sopronsori családnak/
1968. évben	2 db	/2 sopronsori családnak/
1969. évben	4 db	/2 sopronsori, 2 berekháti családnak/
Összesen:	14 db	a Korsós soron, a Török S. utcában.

Az alábbi tábla a Berekháton élő lakosság foglalkoztatottságát szemlélteti.

Foglalkoztatottsági megoszlás

családok fajtái	száma	Cs. tagok	állandó	alkalmi	segély	nyugdijas
1–2 családos	11	11	2	3	6	-
	27	54	13	5	3	4
3–4 családos	34	116	23	5	3	3
5–6 családos	24	130	13	11	-	-
7–8 családos	11	81	8	3	-	-
9–11 családos	6	56	5	-	-	-
Összesen:	113	448	64	27	12	7

A fentiek alapján tehát a 113 család közül 91 családban dolgozik valamely családtag állandó, vagy alkalmi munkán, – a dolgozók száma igy 91 fő. Ez a szám az eltartottakhoz viszonyitva igen alacsony.
A foglalkoztatók többnyire a következő munkahelyek: BOV., Téglagyár, Erőtakarmánygyár, Vegyesipari Vállalat, Kontakta, termelőszövetkezetek.
A foglalkoztatottság a 2–3 tagu családoknál a legrosszabb. A dolgozókat figyelembe véve az egy főre jutó átlagos havi kereset 1.600–1.700 Ft. között van.
A munkáltatók a szerzett információk alapján az állandó munkán alkalmazott személyekkel általában meg vannak elégedve. Több probléma adódik az alkalmi munkát végzőkkel, ezeknél fordul elő a leggyakrabban a társadalmi tulajdon megsértése, a munkafegyelem be nem tartása. Az alkalmi munkán dolgozók igen gyakran változtatják munkahelyüket, munkakönyvükben nagyon sok és hátrányos bejegyzés található, – ezen ok miatt a munkahelyek gyakori esetben nem szivesen alkalmazzák őket.

Javaslat a meg nem felelő lakótelepek felszámolására:

Javasoljuk, hogy a szociális követelményeknek meg nem felelő lakótelepeket szakaszosan, a következő sorrendben számoljuk fel:

1975-ig a berekháti,
1980-ig a Sopron és Vasvári Pál utcai települést.

Az 1. pontban ismertetett, eddig megépitett lakásszámok mutatják, hogy a szociális követelményeknek meg nem felelő lakótelepek felszámolása a rendeletekben előirt feltételek merev betartása mellett nem várható. Az évenként ilyen célra biztositott lakásszám kevésnek bizonyul a felszámolás gyors végrehajtására, 1965-től átlagban 3 db. lakás.
Ahhoz, hogy a kérdést véglegesen rendezni lehessen, szükség lenne az érvényben levő rendeletekben előirt feltételek megváltoztatására és évenként nagyobb lakásszám biztositására. Eddigi tapasztalataink azt mutatják, hogy a felszámitásra (sic!) tervezett telepeken olyan családok élnek, akik a minimális előtörlesztésü összeggel nem rendelkeznek, a folyamatos munkaviszonyra előirt feltételt nem tudják igazolni, a nagyszámu család miatt a törlesztési lehetőség nincs biztositva.
A felszámolásra kerülő telepeken azon családok részére, akik a szükséges kölcsönfeltételekkel rendelkeznek, telek biztositásával, az eddig épitett csökkentett igényü lakások épitését javasoljuk.
A város területén erre a célra a következő helyeken tudunk házhelyeket kialakitani:

Táncsics M. sor északi oldalán: kb. 21 db. házhely
Gógány sor keleti oldalán: kb. 30 db. házhely
Ürge sor nyugati oldalán: kb. 14 db. házhely.

A fenti területekre megrendeljük a házhelyrendezési tervet, a megosztási vázrajzokat elkészittetjük, a házhelyek kialakitását a munkarészek kézhezvétele után végrehajtjuk.
1970. I. félévében a Táncsics M. sor északi oldalán 21 db. házhelyet épitésre át tudunk adni azoknak, akik a szociális követelményeknek nem megfelelő telepekről el kivánnak menni és az épitkezést meg tudják kezdeni. A többi helyeken a szükségleteknek megfelelően tudjuk biztositani a további házhelyeket.
A felszámolásra kerülő telepekről elköltöző családok részére, akik a szükséges kölcsönfeltételekkel nem rendelkeznek, a mellékletként csatolt alaprajzi vázlat szerinti sorházas épitkezési formát javasoljuk, fokozott állami támogatás biztositása mellett. Ezen családok részére a város helyen két helyet javasolunk kijelölni, ahol a tömbösitett sorházak felépitését meg lehetne valósitani. Az első ütemben a Mészáros Lőrinc utca déli végén, a nyugati oldal beépitésével kb. 25–30 db. sorházas lakást lehetne felépiteni, ahová a Berekháti telep családait lenne kivánatos elhelyezni. A második ütemben a város déli részén kellene részükre helyet biztositani. A sorházépités anyagi támogatására biztositani kell a város részéről a negyedik ötéves terv lakáselőkészitése során lebontásra kerülő épületek bontási anyagait és a kivitelezői kapacitást.
Javasoljuk továbbá, hogy erre a célra forditsuk még az állami lakáskeret 5 %-át is.
A szociális követelményeknek nem megfelelő lakótelepek felszámolásával kapcsolatos anyagi kiadásoknál, mint fedezetet vettük számitásba a következőket:
- az épitkezések előkészitésénél be kell vonnunk az ott lakókat, számolnunk kell, azaz meg kell szerveznünk azok társadalmi munkáját.
Ilyenek: a vályogverés, a bontási munkálatokban való részvételük.
- anyagi forrásnak tekinthetjük a jelenlegi lebontható épületek anyagát, legalábbis annak egy részét,
- számolnunk kell a családok társadalmi munkájára az épitkezéseknél,
- a kedvező hitelezés érdekében tárgyalni kell az OTP vezérigazgatójával,
- szükség van a tanács pénzbeli támogatására is,
- igénybe kell vennünk a város termelőszövetkezeteinek és egyéb munkáltatók által nyujtott támogatásokat is, stb.
Az uj lakótelepek megvalósitásának egyik előfeltétele – annak érdekében, hogy a családok anyagilag is hozzá tudjanak járulni az épitkezésekhez – az, hogy a nem dolgozóknak megfelelő munkalehetőséget teremtsünk, illetve kutassunk fel, – s amennyiben az szükséges, hathatós eszközökkel birjuk a nem dolgozókat munkára.
Az uj lakótelepek létesitésével kapcsolatban el kell végeznünk a minimálisan szükséges közmüvesitéseket is. Ennél a kérdésnél szintén városi szintü összefogásra van szükség. Számol-

nunk kell arra is, hogy az uj lakótelepen, vagy lakótelepeken megfelelő kereskedelmi hálózat álljon az ott élők rendelkezésére.
Javasoljuk, hogy az épitendő lakásokat megfelelően differenciáljuk – annak arányában, hogy mely család, milyen hozzáállással, milyen anyagi erővel vesz részt az épitkezésekben. Ennek alapján 3 fajta lakástipust tervezünk:
- a legjobbat azok kapnák, akik megfelelő arányban, társadalmi munkában és pénzben is hozzá tudnak járulni az épitkezésekhez,
- közepes minőségü lakást tervezünk azok részére, akik csak társadalmi munkájukkal járulnak hozzá az épitkezéshez,
- csak a minimális lakáskörülményeket szolgáló lakásokat alakitanánk ki azok részére, akik semmivel sem járulnak hozzá az épitkezésekhez.
A lakótelepek épitésének szervezésével kapcsolatban elképzelésünk az, hogy hatékony munkát csak akkor tudunk elérni, ha a munkák irányitását, szervezését a tanácsnál dolgozó, megfelelő, szakértő emberek vennék kézbe. Mindezek mellett elképzelésünk szerint ennek az akciónak széles tömegbázist, vagy helyesebben népszerüséget kell teremtenünk. Elsősorban az érintett, érdekelt személyeket kell megnyerni, azokat felelőssé tenni, illetve felébreszteni bennük a felelősségérzetet. A munkák megindítása előtt már helyes lenne közülük egy bizottságot létrehozni, akiknek feladatuk lenne helyben, maguk között a különböző társadalmi munkák megszervezése, stb.
Ugyanekkor nézetünk szerint helyes lenne felvennünk a kapcsolatot a Városi Járási Rendőrkapitánysággal is annak érdekében, hogy ők is a tőlük telhetően akadályozzák meg a jelenlegi egészségtelen lakótelepekre való további beköltözést.

A szociális követelményeknek meg nem felelő lakótelepek felszámolásával kapcsolatban felmerülő egyéb problémák.

Tisztelt Végrehajtó Bizottság!

Amennyiben a VB. helyesen mérlegelve az előbbiekben előterjesztetteket ugy dönt, hogy ezen lakótelepeket felszámoljuk, – számolnunk kell a lakosság különböző, s talán nem kedvezően hangzó véleményére is. Ilyenkor nem kell elfeledkeznünk arról, hogy a tőlünk telhetően megfelelően gondoskodunk lakosságunk egyéb, rossz körülmények között élő rétegeiről is. Ugyanis a lakástörvény értelmében az uj lakások bizonyos százalékát egyébként is a részükre biztositanunk kell.
Elvi vitaként merülhet fel olyan kérdés is, hogy a tárgyban nevezett személyeket egy helyre-e, vagy szérszórtan telepitsük le. Számolnunk kell azokkal a visszhangokkal, amelyeket azon személyektől hallhatunk, akik környékére a településeket tervezzük. Mindezen problémákkal bátran szembe kell szállnunk, a kicsinyes nézeteket le kell küzdenünk, minden erőnket a megvalósitás célja érdekében kell felhasználnunk.
Előterjesztésünk, valamint az alábbi határozati javasalataink megfelelő mérlegelése után – a tárggyal kapcsolatosan – kérjük a VB. kedvező döntését.

Határozati javaslat.

1./ Utasitsa a Végrehajtó Bizottság a Tanács VB. Épitési, Közlekedési és Vizügyi, Igazgatási, Egészségügyi osztályait, valamint a Terv és Munkaügyi csoportot, hogy a szociális körülményeknek meg nem felelő berekháti lakótelepet 1975. december 31-ig számolják fel.
A szervezési munkát még folyó évben kezdjék meg, és a konkrét intézkedési tervet készitsék el.
Felelős: Az érintett szakigazgatási szervek vezetői.
Határidő: A munkafolyamatok alakulásáról félévenként az épitési, közlekedési és vizügyi osztály számoljon be, a konkrét terv elkészitésére 1969. december 31.

2./ Utasitsa a VB. az Építési, Közlekedési és Vizügyi Osztályt, Terv csoportot és az Igazgatási Osztályt a szükséges társadalmi munka megszervezésére és irányitására.
Felelős: Az érintett szakigazgatási szervek vezetői.
Határidő: Folyamatos, beszámolásra minden év december 31-ig.

3./ Utasitsa a VB. valamely függetlenitett Vb. vezetőt, hogy a kedvező hitel megszerzése érdekében megfelelő szinten járjon el.
Felelős:
Határidő:

4./ Utasitsa a Végrehajtó Bizottság az Ipari és Munkaügyi csoportot, hogy cigány lakosság részére megfelelő foglalkoztatási lehetőséget tárjon fel, segitse elő azok munkábaállitását.
Felelős: Az érintett szakigazgatási szervek vezetői.
Határidő: Folyamatos, beszámolásra 1970. március 31.

Szentes, 1969. augusztus 28.

Dr. Bajomi Sándor
vb. elnök. h.

Csongrád Megyei Levéltár Szentesi Levéltára. Szentes város tanácsa VB iratai.

141.

[1974.]

Az MSZMP KB Agitációs és Propaganda Bizottsága a magyarországi cigányok helyzetéről.

TÁJÉKOZTATÓ
A Magyarországon élő cigánylakosság helyzetéről szóló
KB Agitációs és Propaganda Bizottság állásfoglalásáról.

Tájékoztató
A Magyarországon élő cigánylakosság helyzetéről.

I.

1. A legutóbbi reprezentatív felmérés mintegy 320 ezerre becsüli a jelenleg Magyarországon élő cigányok létszámát. A cigánylakosság helyzetével a Politikai Bizottság utoljára 1961. június 20-án foglalkozott, s ennek nyomán megfelelő határozatot hozott. E határozat megjelenése óta az egyre kedvezőbbé váló politikai, társadalmi és gazdasági helyzet hatására folyamatosan tovább javultak a cigánylakosság élet- és munkakörülményei. Fejlődik társadalmi beilleszkedésük.

A cigánylakosság helyzetének javítása mellett ugyanakkor az is megállapítható, hogy a fejlődés üteme nem kielégítő. Mind riasztóbb a különbség a cigányok elmaradott rétegének és a nem cigány rétegek életszínvonala, életmódja, kulturáltsága között. Ennek egyik oka abban van, hogy szaporodásuk aránya jelentősen nagyobb, mint a helyzetük javítását célzó intézkedések hatása.

Nagymértékben nehezitik a cigánylakosság társadalmi helyzetét és beilleszkedését a még meglévő kölcsönös előítéletek. A cigányokat nem mindig vonják be olyan szervekbe, bizottságokba, amelyekben ügyeikről szó van, ahol róluk döntenek.

2. A cigánylakosság helyzete

a./ Munkakörülményeik, foglalkoztatottságuk

A Politikai Bizottság 1961. évi határozata megállapítja, hogy a munkaképes cigánylakosság 33 %-a állandó, 32 %-a alkalmi jellegű munkaviszonyban áll, 35 %-a egyáltalán nem dolgozik. Ehhez viszonyítva jelentős a fejlődés: jelenleg a 15-59 éves cigány férfiak háromnegyed része állandó, 2,7 %-uk ideiglenes munkaviszonnyal van alkalmazásban. A nők foglalkoztatása is fejlődik, bár nem elég kedvezően: a 15–54 éves korú cigány nők 30 %-a kereső.

A cigánykeresők zöme /60 %/ az építőiparban, valamint rakodó- és szállító munkásként, illetve takarító- és segédmunkásként, 13 %-a a mezőgazdaságban dolgozik. Az összes mezőgazdaságban foglalkoztatott cigányok csupán 5 %-a termelőszövetkezeti tag.

A cigánylakosság 78 %-a falun él, ahol a fő foglalkozási lehetőség a mezőgazdasági munka, ugyanakkor a termelőszövetkezetek gyorsütemű technikai és technológiai fejlődése az időszaki alkalmazottak és alacsony szakmai műveltségűek számának mintegy 40–50 %-os csökkenését idézte elő, ezért a tsz-ek cigányokat egyre nehezebben tudnak foglalkoztatni. A cigányok nagyrésze maga sem kötődik szívesen a tsz-ekhez, mert – különösen a gyenge adottságú tsz-ek – nem tudnak számukra állandó jövedelmet és szociális ellátást biztosítani. A cigányok többsége tsz-től való távolmaradásának továbbra is oka a tsz vezetők és a tagok egy részének cigányokkal szembeni fenntartása, előítélete.

Az állami gazdaságokban, erdőgazdaságokban és élelmiszeriparban növekszik az állandó munkaviszonyban lévő cigányok száma. E helyeken szervezettebb, szociálisan jobb körülmények között dolgozhatnak, állandó keresethez jutnak, a cigánydolgozók irányában inkább mutatkozik a megértés.

Az elmúlt 10–12 év során a falun élő cigányok azonban egyre inkább az ipari munkahelyek felé törekedtek, mert a megnyíló ipari munkaalkalmak a cigányoknak nemcsak biztos jövedelmet jelentenek, hanem az egyenjogúság elnyerésének jobb lehetőségét is.

E réteg gyorsabb ütemű iparba áramlását főként a letelepedés nehézségei hátráltatják, de hozzájárul az is, hogy a falusi cigányság nagyrészénél mezőgazdasági idénymunkából származó jövedelem viszonylag jelentős és ezért nem törekszik lakóhelyétől távoli állandó munkahely vállalásra.

Az állandó munkaviszonyban álló cigánymunkások egy részéről a munkahelyek vezetőinek és a nem cigány munkatársak többségének jó a véleménye. Növekszik a cigány törzsgárda tagok száma, s a szocialista brigádok némelyikében is ott találhatók. Ugyanakkor sok kifogás alá esik az idénymunkát vállalók magatartása.

A foglalkoztatási nehézségek könnyítése érdekében a tanácsi munkaügyi szervek fokozottabban törődnek azzal, hogy a cigányok számára munkaalkalmakat biztosítsanak. A cigány foglalkoztatottak száma állandóan növekszik, de még sokuknál tapasztalható a munkakerülés. Sok közöttük a fizetés utáni hiányzó és a munkafegyelem megsértő. Gyakori az olyan eset is, hogy csak a családi pótlék fizetéséhez szükséges munkanapok számát dolgozzák le.

A velük szemben táplált előítélet miatt a munkahelyek egyrészében nem segítik beilleszkedésüket, munkájukat, sőt egyes helyeken nem foglalkoztatják őket képzettségüknek megfelelő munkakörben.

b./ A cigánylakosság kulturáltsága

Iskoláztatás

A rendelkezésre álló adatok alapján az 1957/58. tanév végén az általános iskolák 27 ezer cigány tanulót tartottak nyilván. /Ez az összes tanulók 2,2 %-át tette ki./ Ezeknek akkor 88,3 %-a járt alsó tagozatba, a felső tagozatba pedig 12 %-uk.

A Művelődésügyi Minisztérium által történt adatfelmérés szerint az 1970/71. tanévben az összes tanulók mintegy 5 %-a volt cigány, s a felső tagozatban már a cigány tanulók 30,8 %-a felkerült.

Változatlanul továbbra is probléma, hogy a cigány tanulók többsége nem jár folyamatosan, rendszeresen iskolába, sokan nem végzik el az általános iskolát.

A hagyományos életformát élő cigány-szülők nemhogy segítenék gyermekeik iskolába járását, hanem visszatartják azokat, vagy nem képesek gyermekeik számára megfelelő feltételeket biztosítani. Komoly problémát jelent a cigánygyermekek számára az otthoni elmaradott környezet, szegényes szókincsük és tárgyismeretük, valamint gyenge egészségi állapotuk. Sok helyen a rossz utak és a telepek nagy távolsága akadályozza a cigány gyermekek iskolába járását.

Az iskolák nem mindenütt szorgalmazzák a cigány gyermekek iskolába járását. Elterjedt a cigány gyermekek – elfogadható okok nélkül – iskolába járás alóli végleges vagy ideiglenes felmentése. A törvénytelen felmentéseket a szülők és az iskolák egyaránt kezdeményezik, a tanácsi szakigazgatási szervek pedig több helyen nem lépnek fel ellene kellő határozottsággal; az igazolatlan mulasztás miatti szabálysértési eljárások számos esetben indokolatlanul elmaradnak.

Az értelmi fogyatékosságot megállapító gyógypedagógiai áthelyező vizsgálat után egyre gyakrabban kisegítő iskolába, ennek kihelyezett osztályaiba iskolázzák be a cigánygyermekeket. Sok helyen cigányosztályt jelent a túlkoros osztályok létrehozásának gyakorlata is. A kisegítő, túlkoros osztályok, valamint az átmenetileg szervezett külön cigányóvodák és cigányosztályok segítik a cigány gyermekek előrehaladását.

Nem helyeselhető azonban az az egyre gyakrabbá váló törekvés, hogy a cigány tanulókat még az általános iskola felső tagozatában is együtt tartják, elszigetelik a nem cigány tanulók környezetétől. Ez később is nehezíti társadalmi beilleszkedésüket.

A cigányok lakta települések többségében nem működik óvoda, általános iskolai napközi otthon, ahol étkezésben részesülhetnének. Tapasztaltunk olyan magatartást is, hogy egyes tanácsszervek a rendelkezéseket szó szerint értelmezik és csak azon cigány gyermekek napközi otthonba történő felvételét engedélyezik, akiknek mindkét szülője munkaviszonyban áll.

Nem kielégítőek az iskoláknak és a munkahelyeknek a cigány felnőttek iskolai rendszerű oktatásba való bevonására irányuló erőfeszítései.

A cigánylakosság iskolán kívüli nevelése, művelése

Az un. „kulturális fehér foltok" /elmaradott területek és rétegek/ felszámolására irányuló törekvés a közművelődés fontos feladata. Ide tartozik a cigánylakossággal való törődés is. E réteg egyrészét a tudatilag elmaradott, műveltségi feltételek szempontjából hátrányos helyzetben levők között kell számon tartanunk, bár a cigánylakosság tényleges műveltségi helyzetének elemzése, kutatása, vizsgálata a közművelődési és tudományos szervek részéről még nem történt meg.

A közművelődési könyvtárak fejlesztésénél több helyen figyelembe vették, hogy azok a cigánylakosságot is vonzáskörzetükbe fogadhassák. Az ilyen körzetekbe telepített könyvtári egységekben arra törekedtek, hogy minél nagyobb számmal legyen olyan irodalom /mese, ifjúsági mű, romantikus regény/, amely a tapasztalatok szerint leginkább felkelti a cigánylakosság érdeklődését. A szakszervezeti könyvtárak egy része /építőipari munkásszálláson/ ugyancsak figyelembe vették a szállások lakóinak összetételét. Az olvasni tudó, főleg iskoláskorú fiatalok látogatják a könyvtárakat, gyakran tartanak otthon felolvasásokat.

Több községben a művelődési otthonok keretében érdeklődésüknek megfelelő előadásokat, műsorokat szerveznek; néhány községben a cigánylakosság a műkedvelő művészeti mozgalom aktív résztvevője. Néhány megyében a cigányok számára külön klubot alakítottak, ahol kulturális esteket, bálokat, táncos rendezvényeket szerveznek. Egyes helyeken szívesen vesznek részt a szakkörök munkájában, s nagy népszerűségnek örvendenek körükben az egészségügyi felvilágosító, ismeretterjesztő előadások. Néhány helyen a házkörüli teendők helyes ellátásának megismertetésére is tanítják őket. A városi peremkerületi és a falusi mozik látogatói között magas a cigányok száma.

A tanácsi és szakszervezeti szervek közművelődési intézményeinek e fajta tevékenysége sajnos még nem általános.

c./ A cigánylakosság települési viszonyai, lakás- és egészségügyi körülményei

A Politikai Bizottság határozatának megjelenése óta a cigánylakosság lakás- és egészségügyi körülményei is javultak. Ezt nagyban segítették a Kormány 1964-ben és azt követő években hozott határozatai a szociális körülményeknek meg nem felelő telepek felszámolásáról. E határozatok azokat a kedvezményes feltételeket szabják meg, amelyek alapján e telepek lakói új ház építésével, vagy vásárlásával megfelelő körülmények közé juthatnak.

1964-ben megkezdődött a telepek felszámolása, illetve a szociális körülményeknek meg nem felelő lakásban lakó cigánycsaládok számára új lakások építése, vagy meglévő lakások vásárlása. A III. ötéves tervben évenként átlagban 800–1000 új lakás épült, illetve került megvásárlásra központi segítséggel.

A IV. ötéves tervidőszakra a Kormány 10 ezer lakásépítési, illetve vásárlási lehetőséget biztosított cigányok részére. /A 10 %-os tartalékot a Kormány 1970-ben a Szamos-menti árvízkárok helyreállítása kapcsán bocsátotta rendelkezésre./

Az 1971–73. évben összesen 7484 lakásra való összeg volt a tanácsok folyószámláján, s ebből új lakások építésével, illetve lakásvásárlással összesen 4855 cigány lakás realizálódott. A tanácsok ezen kívül saját erőforrásaik és kiutalások révén összesen 580 cigány család számára tették lehetővé, hogy jobb lakásokba költözzenek.

A III. és IV. ötéves terv idején hazánkban mintegy 14.000–15.000, főként telepen élő család jutott jobb lakáshelyzetbe. Ez a mennyiség jóformán csak arra volt elegendő, hogy ellensúlyozza e népréteg természetes szaporulatát, hogy ne romoljanak tovább a szociális követelményeknek meg nem felelő telepeken lakók lakáskörülményei.

Ma már világosan látszik, hogy a Kormánynak az a célkitűzése, hogy a 15 éves lakásépítési terv keretében a telepek felszámolásra kerüljenek, a jelenlegi konstrukció mellett még akkor sem lenne lehetséges, ha az előirányzatot minden évben teljes mértékben teljesítenénk. A meglévő eszközök nem elégségesek a telepek belátható időn belül történő felszámolására. A lehetősége-

ket többek között azért nem tudjuk megfelelően kihasználni, mert az érvényben lévő hitelösszegből vagy vásárlási keretből az állandóan emelkedő építési költségek és vásárlási árak miatt nem lehet már megfelelő házat építeni, illetve lakást vásárolni, még az építtető által az építési költség 10 %-ának hozzáadásával sem. A másik fő ok, hogy a cigányok nagyrésze nem képes megbirkózni az építéssel járó kötelezettségekkel, ezért már sok meglévő szerződés is felbomlik. Gyakran előfordul, hogy nem fizetik vissza a hiteleket. A telepeken egyre inkább a nagyon gyenge anyagi körülmények között élő nagycsaládosok és jövedelemmel szinte nem rendelkező idős, beteg emberek maradnak, akik saját erőből semmi áldozatra nem képesek. A telepek felszámolását az is gyakran hátráltatja, hogy az ott élő 2–3 generációból egy legalább ott visszamarad a putriban.

Probléma az is, hogy a cigánylakások építésére igen nehezen akad vállalkozó; gyakori az építő szerv részéről a visszaélés; helyenkint hiányos a tanácsszervek előkészítő, ellenőrző munkája.

A cigány építtetők olykor egy idő múlva jogtalanul eladják a házat és visszaköltöznek a telepre. Sokan vannak, akik nem vállalnak munkát, hogy ne kelljen teljesíteniök az építéssel járó kötelezettségüket.

A cigánylakosság munka- és életkörülményeinek, valamint az egészségügyi kulturáltság fejlődésének hatására 1961. óta előrehaladás mutatkozik a cigányok egészségügyi állapotában, a telepek egy részének közegészségügyi viszonyaiban; csökken a cigánycsecsemők halandósága; kezdik jobban igényelni az egészségügyi szolgálatot, kissé nagyobb gondot fordítanak a személyi és a környezet tisztaságára.

Számos megyében a tanácsok a telepek tisztántartásával, jó ivóvíz biztosításával javítják a telepek közegészségügyi helyzetét; gondot fordítanak a cigányoknál jelentkező szociálpolitikai jellegű problémák megoldására.

A cigányság elmaradott rétegeinél azonban nem kielégítő, sőt sok helyen súlyos az egészségügyi, közegészségügyi és szociális helyzet. A cigánylakosság 63 %-a /kb. 40 ezer lakásban/ olyan telepeken lakik, amelyeken nincsenek meg az elemi higiéniai követelmények sem. Az egészségtelen élet- és munkakörülmények miatt gyakori körükben a meghűlés, a fertőző betegség. A csecsemő halálozás a javulás ellenére is kétszerese a nem cigány átlagnak. Igen sok a 35 éven felüli leszázalékolt, vagy krónikus betegség miatt munkaképtelen cigány ember.

Egészségügyi kulturáltságuk elmaradottsága miatt sokan nem teljesítik a kötelező egészségügyi előírásokat, nem veszik igénybe a felkínált lehetőségeket. Eddig kevés eredménnyel járt a családtervezésre, születés-szabályozásra vonatkozó felvilágosítás. A cigány népességnél az 1971. évi reprezentatív felmérések szerint az ezer főre eső élveszületések száma 37 körül volt. Ennek az állapotnak a fenntartása sem népesedési-, sem szociálpolitikai szempontból nem tekinthető célravezetőnek, mert a cigány szülők egy része – épp a tudatilag elmaradottak – az egymás után születő gyermekek után járó gyermekgondozási segélyre építik létüket. Ugyanakkor a nagyszámú gyermek nevelésének, gondozásának, eltartásának nem képesek eleget tenni. Emiatt is állandóan nő az állami gondozásba vett cigány csecsemők és gyermekek száma.

A cigánylakosságot rászorultságuk esetén ugyanazokban a szociális juttatásokban részesítik, mint az egyéb rászorult személyeket, egyre nagyobb számban részesülnek különböző segélyekben, szociális kedvezményekben.

A szociális otthonokban és az öregek napközi otthonaiban férőhely hiány, s a velük szembeni szemlélet és nem kellő beilleszkedési készségük miatt azonban alacsony a cigány öregek száma.

d./ Az utóbbi években egyre többet foglakozik a sajtó, a televízió, s a rádió a cigánylakosság társadalmi beilleszkedésével. Újra élédőben van az etnográfusok, a nyelvészek, a zenetudósok, a színház, a tánc és film szakemberek részéről a cigány népművészet termékeinek gyűjtése, feldolgozása, életük művekbe öntése.

A központi kommunikációs eszközök által közöltek, a különböző művek gyakran tartalmaznak a Politikai Bizottság és a Kormány által képviselt elvekkel nem egyező álláspontokat.

A Politikai Bizottság által rögzített elveket az állami, társadalmi szervekben működők sem értelmezik mindig egységesen. Ezért az ide kapcsolódó kérdések magyarázata, indokolása sem mindig egyértelmű, illetve nem kielégítő, esetleg elmarad.

Főként a Budapesten élő cigány értelmiségiek, ciganológusok és egyetemisták álltak elő az utóbbi időben politikai, kulturális jellegű kérésekkel, követelésekkel /pl. alakuljon cigány szövetség; induljon politikai, kulturális, ismeretterjesztő, felvilágosító cigány hetilap; létesüljön Budapesten cigány-színház; ahol cigánygyermekek többségben vannak, folyjék kétnyelvű oktatás, stb./.

Egyesek megkérdőjelezik a Politikai Bizottságnak azt az álláspontját, hogy a Magyarországon élő cigánylakosság egy sajátos népréteg. Azt tartják, hogy a cigányság nemzetiség, s a nemzetiségeknek kijáró jogok illetik meg.

e./ A cigánylakosság állampolgári kötelezettségeinek teljesítése

A beilleszkedés kezdeti szakaszán lévő, vagy a még be nem illeszkedett cigánylakosságra jellemző, hogy jogaik hangoztatása mellett hajlamosak állampolgári kötelezettségeik elmulasztására. Különösen anyagi természetű tartozásaik, /lakásépítési hitel törlesztések hátraléka; kereseti-, házadó tartozás stb./ és különböző elég nagy tömegben jelentkező kisebb-nagyobb szabálysértések jelzik, hogy állampolgári kötelezettségüknek sokan még nem, vagy hiányosan tesznek eleget.

Hangsúlyozottan jelzi a problémákat a bűnözésben való részvételük. A Belügyminisztérium tájékoztatása szerint az összbűnözésben bekövetkezett változásoktól a cigánybűnözés sem mentes és annak alakulása – emelkedés formájában – követi az általános tendenciát: míg 1965–70. között az elkövetők 9,1 %-a volt cigánybűnöző, addig 1970–72-ben arányuk 11,5 %-ra emelkedett.

3. A cigánylakosság helyzetének javításával foglalkozó szervek tevékenysége

a./ A Kormány által 1968-ban létrehívott Tárcaközi Koordinációs Bizottság évenként 2,- alkalommal tartott ülést. Szinte valamennyi e kérdéskört felölelő ügyben állást foglalt. Ezek az állásfoglalások segítik a minisztériumok, országos hatáskörű szervek, valamint a tanácsi és társadalmi szerveknek a cigánylakosság helyzete javításával, beilleszkedésével kapcsolatos tevékenységét.

Működése óta tizenkét megyei tanács végrehajtó bizottságát számoltatta be ezirányú tevékenységéről. A bizottságot eddig minden illetékes minisztérium, illetve társadalmi szerv tájékoztatta a cigányok érdekében végzett munkájáról. A beszámoltatás és kölcsönös tájékoztatás segítette a bizottság és az érdekelt végrehajtó szervek további tevékenységét.

b./ A megyei, városi, községi tanácsi testületek és a megfelelő szintű koordinációs bizottságok is jelentős határozatokkal, intézkedésekkel és állásfoglalásokkal segítik e munkát. Legtöbb megye

és település középtávú és ezen alapuló éves intézkedési tervet, programot készít a helyben jelentkező feladatok megoldására. A különböző helyi szervek együttműködése e téren is fejlődő, bár még nem kielégítő.

c./ A központi állami szervek közül a Belügyminisztérium, az Egészségügyi Minisztérium, az Építésügyi- és Városfejlesztési Minisztérium, a Mezőgazdasági és Élelmezésügyi Minisztérium; a társadalmi szervek közül a Szakszervezetek Országos Tanácsa, a Kommunista Ifjúsági Szövetség, a Hazafias Népfront Országos Tanácsa, valamint a Magyar Vöröskereszt Országos Elnöksége működik közre a cigánylakosság helyzetének javításával kapcsolatos tevékenységben.

II.

Az Agitációs és Propaganda Bizottság 1974. június 11-i ülésének állásfoglalása

1. Az Agit. Prop. Bizottság megtárgyalta és tudomásul vette a cigánylakosság helyzetének javításával foglalkozó tárcaközi koordinációs bizottság jelentését a Magyarországon élő cigánylakosság helyzetéről. Megállapította, hogy a Politikai Bizottság 1961. júniusi határozata óta a cigánylakosság helyzete tovább javult, még akkor is, ha a társadalom általános kulturális színvonalához képest még ma is jelentős a lemaradás. Az előrehaladást mutatja a foglalkoztatottak, a beilleszkedők számának gyors emelkedése, az iskolai oktatásban résztvevők számának növekedése, valamint a szemléletben is jelentkező változás. A tárcaközi koordinációs bizottság létrehozása 1968-ban helyes lépés volt, javult a helyi szerveknek a cigánylakosság érdekében végzett munkája.

A bizottság nem tartja szükségesnek, hogy a cigánykérdésben új határozat szülessen, mert a Politikai Bizottság 1961. júniusi határozatában megfogalmazott elvek és legfőbb tennivalók ma is helytállóak, megfelelő iránymutatást adnak a további munkához.

2. A cigánylakosság helyzetének további javítása érdekében elsősorban az alábbi feladatokat kell megoldani:

- Legfontosabb feladat a munkaképes cigányok további bevonása a termelő munkába, mert elsősorban ez segíti elő beilleszkedésüket a társadalomba, s ez szolgálja legjobban élet- és kulturális színvonaluk emelését, életformájuk megváltoztatását.

- Különös gondot kell fordítani a cigánygyermekek iskoláztatására. El kell érni, hogy az iskolaköteles korúak minél nagyobb számban járjanak iskolába, végezzék el az általános iskolát, s az arra alkalmasak kapjanak támogatást a továbbtanuláshoz. A külön cigány osztályok létrehozását az óvódákban és az általános iskola alsó tagozatán abból a szempontból kell mérlegelni, hogy ez elősegíti-e a hátrányok behozását.
Ez a helyzetet – egyéni mérlegelés alapján is – csak addig szabad fenntartani, amíg nem gátolja a cigánygyermekek beilleszkedését a közösségbe. A rendszeres munkát vállaló felnőtt cigányokat ösztönözni kell arra, hogy a felnőttoktatás keretében elvégezzék az általános iskolát és szakmát tanuljanak.

- További segítséget kell nyújtani a cigánytelepek felszámolásához és a telepen kívül élő cigányok lakásproblémáinak megoldásához. A bizottság javasolja annak megvizsgálását, hogyan lehetne a falvakban megüresedett házakat felhasználni a cigányság lakáshelyzetének enyhítésére, figyelembevéve munkába állításuk lehetőségét is.
- A helyi szervek fordítsanak figyelmet a cigánytelepek egészségügyi ellátásának javítására, beleértve az egészségügyi felvilágosító munkát is.
- Vizsgálni kell azokat a módszereket, melyek elősegítik a cigányság kulturális érdeklődésének felkeltését.

3. Az Agit. Prop. Bizottság továbbra is szükségesnek tartja a cigánysággal szemben jelentkező előítéletek elleni eszmei harcot, csakúgy, mint a cigánylakosság körében végzendő felvilágosító, politikai nevelő munkát, a társadalommal szemben még meglévő fenntartásaik leküzdését.

4. A cigányság problémáinak megoldásában, környezetük formálásában sokat tudnak segíteni azok a cigányok, akik már beilleszkedtek a társadalomba. Elsősorban olyan cigányszármazású pedagógusokra, orvosokra, gondozónőkre van szükség, akik vállalják a cigányság közötti munkát. Elő kell segíteni azt, hogy a közmegbecsülésnek örvendő, közéleti tevékenységet vállaló és arra alkalmas cigányok képességeiknek megfelelő szerepet kapjanak a közéletben.

5. A Politikai Bizottság határozatának megfelelően a cigányságot a jövőben sem kell nemzetiségi csoportnak tekinteni. A fő feladat továbbra is a társadalomba való beilleszkedésük elősegítése. Ezért az Agit. Prop. Bizottság nem támogatja az elkülönülési törekvéseket, nem helyesli önálló cigányszövetség megalakítását, cigány sajtó, cigány nyelven tanító iskola, cigány színház, stb. létrehozását.

6. A Minisztertanács Tanácsi Hivatala az Agit. Prop. Bizottság állásfoglalása alapján dolgozzon ki irányelveket a további feladatokról a helyi tanácsok számára, azokban a kérdésekben pedig, amelyekben a koordinációs bizottság saját hatáskörében nem dönthet, kérje a minisztertanács határozatát.

1. sz. melléklet

A cigánylakosság főbb demográfiai mutatói[18]

- A Magyarországon élő cigányok száma 1971-ben: 320 ezer fő.
- A cigányok foglalkoztatási struktúra és az etnikai megoszlás alapján nagyjából 6 régióra oszthatók: Kelet (Szabolcs-Szatmár, Hajdú-Bihar, Békés), Alföld (Csongrád, Bács-Kiskun, Szolnok), budapesti iparvidék (Budapest, Pest, Fejér, Komárom), Észak (Borod-Abaúj-Zemplén, Heves, Nógrád), Dél-Dunántúl (Baranya, Somogy, Zala, Tolna, Veszprém), Nyugat (Vas, Győr-Sopron).
- Az egész ország területén szétszórtan, egyenetlen elosztásban élnek:
  Keleti: 25 %, alföldi: 12 %, budapesti: 20 %, északi: 21 %, dél-dunántúli: 21 %, nyugati: 1 %.
- A nem cigány lakossághoz viszonyítva arányuk: keleti és az északi régiókban: 5,5 %, Dél-Dunántúlon: 3,7 %, alföldi régiókban: 2,7 %, budapesti régiókban: 1,8 %, nyugati régiókban: 1,3 %.
- Községekben lakik: 78 %, vidéki városokban: 14 %, Budapesten: 8 %.
- A cigány népesség kétharmada (210 ezer) telepeken lakik. Ebből 170 ezernél több községekben; 30 ezer vidéki városokban, 7–8 ezer Budapesten.
- A cigányok döntő többsége, 74 %-a magyar anyanyelvű; 19 %-a cigány, 7 %-a román anyanyelvű. A cigány anyanyelvű cigányokat valamennyi régiókban megtaláljuk, legtöbben Hajdú-Bihar és Nógrád megyében élnek. A cigány nyelvet beszélők többféle nyelvjárást beszélnek.
- A munkaképes korú cigány férfiak 74,9 %-a állandó, 5,7 %-a ideiglenes munkaviszonyban áll; önállók, segítő családtagjaik és alkalmi munkából élők 4,6 %; munkaképtelenek: 7,3 %; egyéb eltartottak: 7,5 %.
- A munkaképes korú cigánynők közül: állandó munkaviszonyban áll: 25,5 %; időleges munkaviszonyban van: 4,8 %; munkaképtelen: 7,3 %, nincs munkaviszonyban: 62,3 %.

18 A Magyar Tudományos Akadémia Szociológiai Kutató Csoportjának 1200 cigány család körében 1971–72-ben végzett demográfiai, szociológiai felmérésének adatai alapján. – *jegyzet az eredeti szövegben (szerk.).*

- A cigánykeresők 30 %-a az építőiparban, illetve útépítésen dolgozik; csaknem 30 %-uk rakodó és szállító munkás, illetve takarító és segédmunkás, bányában dolgozik 2,3 %, kohászatban 1,5 %, építőanyagiparban 2,8 %, textiliparban 2,2 %. Gépkezelő 5,0 %-uk, különböző élelmiszeriparban 1,8 % dolgozik. Zenészként működik 3,1 %-uk.
- Jelenleg a munkavállaló cigány családfők 11,0 %-a szakmunkás; 10 %-a betanított munkás; 13 %-a mezőgazdasági fizikai dolgozó; 3 %-a napszámos; 6 %-a önálló, segítő családtag vagy alkalmi munkás.
- A kereső cigányférfiak és nők egy része nem dolgozza végig az egész évet: ¾-ed részük 12 hónapot, további 8 %-a 10–12 hónapot, 7 %-a 7–9 hónapot, 4 %-a 6 hónapot és ugyancsak 7 %-a 6 hónapnál kevesebbet dolgozik.
- Az összes aktív háztartások egészének 53,3 %-a, míg a cigánycsaládok népességének 30,7 %-a kereső. 1971-ben 100 cigány keresőre 235 eltartott jutott.
- Az átlagos cigánykereső munkából származó összes havi jövedelme 1971-ben: 1612 Ft., ez kb. 20 %-kal áll az átlag nem cigány kereső jövedelme mögött.
  Az átlagos nem cigány családban 1968-as KSH felmérés szerint 1968-ban egy főre havonta 1.174,- Ft. jövedelem jutott, az átlagos cigány családban 1971-ben 500-Ft. körül mozgott.
- 1971-ben a 14 éven felüli cigányok 38 %-a volt analfabéta. A legfiatalabb korosztálynál (1950–59 között születetteknél 13 %) az analfabéták aránya erősen csökkent.
- A felnőtt cigánylakosság 38 %-a egyáltalán nem járt iskolába, további 14,4 % egy vagy két, legfeljebb három osztályt végzett. További 37 % az általános iskola ötödik-hatodik vagy hetedik osztályának elvégzése után maradt ki az iskolából.
- A Művelődésügyi Minisztérium 1970. október 1-i állapotnak megfelelően történt adatfelmérése szerint az 1970/71. tanévben az általános iskolában 59.595 cigány tanuló járt, a tanköteles cigánytanulók 69,2 %-a, az összes cigánytanulóknak mintegy 5 %-a. Közülük az 5–8. osztályba 18.375 tanuló, ami a cigánytanulók 30,8 %-a. A VIII. osztályba 2.409-en jutottak el. Ez az összes cigánytanulók csupán 4 %-a. Míg az első osztályos tanulók 10,8 %-a cigány, addig a VIII. osztályba járó tanulóknak már csak 1,6 %-a.
- Az átlagos családnagyság a cigányok körében 4,52, ami 54 %-kal múlja felül az egész nem cigány lakosságra kiszámított átlagos családnagyságot (3,18).
  A cigány népességnek kevesebb mint 10 %-a egy és két tagú családokban, nagyobb fele 5 és több tagú családokban él. A cigányoknak csaknem 40 %-a olyan családban él, amelyben a 16 éven aluli gyermekek száma 4 vagy annál több, 56 %-uk pedig olyan családban, amelyben a 15 éven aluli gyermekek száma 3 vagy annál több.
- 1970-ben az ezer főre jutó élveszületések száma a cigányoknál 32 volt, kétszerese a nem cigány lakosság élveszületési arányszámának (1969-ben 15).
  A cigány népesség csecsemőhalandósága kétszerese a nem cigány népességnek.
- A cigányoknál az öregek aránya sokkal kisebb, mint a nem cigány népességnél 1970-ben Komárom megyében történt felmérés szerint 60 év feletti volt a nem cigány népesség 12,1 %-a, míg a megyében élő cigány népességnek csupán 3–4 %-a volt 60 éven felüli.

2. sz. melléklet

A szociális követelményeknek meg nem felelő körülmények között élők (telepen lakók) kedvezményes házépítési (vásárlási) feltételei.

Jelenleg az a telepi lakos kaphat kedvezményes építési (vásárlási) kölcsönt, aki:

- egy éves folyamatos munkaviszonyt, vagy szövetkezeti tagságot, s legalább havi egyezer forint jövedelmet tud igazolni;
- lakásépítési kedvezményben részesülhet az is, aki ideiglenes munkaviszonyban áll, vagy ipari, illetve kereskedelmi tevékenységgel kapcsolatos hatósági engedéllyel rendelkezik, ha legalább havi egyezer forint jövedelmet igazolni tud.
- Az építési kölcsönben részesülőnek a lakás építési költségének a 10 %-át készpénzben, vagy az értéknek megfelelő építési anyagban, vagy munkában, illetve a 3 tényező kombinációjában biztosítani kell. Az előtakarékossági összeget a kölcsönben részesülő munkáltatója egészben vagy részben megtérítheti.
- Házhelyvásárlás esetén a vételár erejéig engedélyezhető kölcsön.
- A kölcsön felső határa az építési költség 90 %-a, legfeljebb 85 ezer Ft., kivételesen 95 ezer Ft.
- A kölcsön kamatmentes és 35 év alatt kell egyenlő részletekben visszafizetni.
- Az építtető 15 éven át házadómentességben részesül.
- A központi keret 5 %-a erejéig a nem telepi lakos is kaphat építési kölcsönt, vagy az a nem telepi lakos is, aki vállalja a telepi lakos kölcsönének törlesztését, de lakását átadja a kölcsönre jogosult telepi lakosnak.
- A megyei tanács elnöke kivételesen olyan személynek is javasolhatja a hitel folyósítását, aki a fenti kedvezményes feltételeknek sem tud eleget tenni.

3. sz. melléklet

A cigánylakosság helyzetének javítására hivatott állami és társadalmi szervezetek

A Magyarországon élő cigánylakosság helyzetének javításával és nevelésével 1957-től 1961-ig a Magyarországi Cigányok Kulturális Szövetsége, azt követően 1965-ig a művelődési miniszter felügyelete alatt az Országos Cigányügyi Bizottság foglalkozott.

1968 októberében a Kormány határozata értelmében megalakult a cigánylakosság helyzetének javításával foglalkozó Tárcaközi Koordinációs Bizottság, amely az állami szervek tevékenységének meghatározására, munkájuk központi irányítására, továbbá az állami és társadalmi szervek együttműködésének koordinálására hivatott. Ezt Követően a megyékben, városok és a községek egy részében is létrejöttek hasonló jellegű bizottságok.

A feladatok végrehajtásában érdekelt tárcák, társadalmi szervek közül
- a Belügyminisztérium a cigányok körében tapasztalható sajátos bűnözés megelőzésével, felderítésével, üldözésével, e körben végzett nevelő munkájával, tanácsadásával segíti az elmaradott cigánylakosság társadalmi beilleszkedését.
- Az Egészségügyi Minisztérium felvilágosító központja útján irányelvekkel, kiadványokkal, előadói és módszertani tanácsokkal, szak-cikkekkel és módszertani tapasztalatok közzétételével, rendszeres területi tanácsadással irányítja, segíti a cigányok körében végzett felvilágosító tevékenységet. A szociális gondozással foglalkozó tanácsi dolgozók képzésének, továbbképzésének anyagát kiegészíti a cigánylakosság körében végzendő szociális gondozás ismeretével. E dolgozók részére régiónként 5–5 napos szakmai továbbképzést szervez. Közegészségügyi-járványügyi, anya- és csecsemővédelmi közegei a napi munka keretében foglalkoznak a rájuk háruló feladatokkal.

- Az Építésügyi- és Városfejlesztési Minisztérium, valamint az OTP, a Kormány, valamint saját rendelkezéseik alapján irányelvekkel, műszaki tervekkel, évközi intézkedésekkel irányítják, koordinálják, bonyolítják a lakásépítésre, vásárlásra rendelkezésre álló központi keretek szétosztását, felhasználását, annak ellenőrzését. Folyamatosan gondoskodnak az idevonatkozó jogszabályok korszerűsítéséről.
- A Mezőgazdasági és Élelmezésügyi Minisztérium a TOT-al és a Munkaügyi Minisztériummal együttműködve keresi annak lehetőségeit, hogy miként lehetne a mezőgazdaságban több cigány dolgozót foglalkoztatni.
- A Munkaügyi Minisztérium a megyei tanácsok munkaügyi szakigazgatási szerveinek ezirányú figyelemmel kísérésével nyújt segítséget.
- A Művelődésügyi Minisztérium már a korábbi években több intézkedésével segítette a cigány gyermekek beiskolázását, iskolába járását. A cigány gyermekek iskoláztatását segítik azok a minisztériumi intézkedések is, amelyeket a közelmúltban a hátrányos helyzetekben lévő tanköteles gyermekek helyzetének megkönnyítésére hozott (az első osztályosok tanév vesztésének csökkentéséről; 11 napos szervezett korrepetálás biztosítása a bukásra álló tanulók lemaradásának pótlására).
- A szakszervezetek a különböző szintű iparági és területi szervek útján intézkedési tervek alapján a megyei koordinációs bizottságokkal együttműködve foglalkoznak a cigánylakosság, illetve a cigány munkavállalók helyzetével, munkába állásukkal, nevelésükkel, szociális, egészségügyi körülményeinek javításával.
- A Kommunista Ifjúsági Szövetség Intéző Bizottsága 1970-ben hozott határozatot a KISz szervezeteknek a cigányfiatalok körében végzett tevékenységéről és a további feladatokról. A megyei vezető- és ifjúsági szervezetek elsősorban a cigányfiatalok telekvásárlását és házépítésének anyagi és társadalmi formában történő segítésével foglalkoznak. Ezen túl, munkalehetőségek előteremtésével, a cigányfiatalok iskolába járásának segítésével, a cigányfiatalok iskolán kívüli kulturális munkába való bevonásával (ifjúsági klub, művészeti csoport) nyújtanak segítséget. Szorgalmazzák, hogy a KISz-szervezetekbe tevékenykedő cigány fiatalokkal behatóan foglalkozzanak. E munkába az ifjúsági sajtó bevonását is tervezik.

Az ifjúság kutató műhelyek minden megyében megkezdték a cigányfiatalok helyzetének feltérképezését a még meglévő problémák ifjúsági szempontú megoldását.

- A Hazafias Népfront Országos Tanácsának Titkársága évente megtárgyalta a cigánylakosság társadalmi helyzetét és a megoldandó feladatok elvégzésére javaslatokat tesz a helyi népfront bizottságoknak. A Népfront községi és városi bizottságai azokon a településeken, ahol számottevő cigányság él, a cigánylakosság részvételével ankétot, tanácskozásokat rendeznek az elmaradott cigányság életkörülményeinek javítására. A Népfront vezető szervei szorgalmazzák, hogy a cigánylakta településeken minél több, arra alkalmas cigányember legyen tagja a helyi népfront bizottságnak.
- A Magyar Vöröskereszt Országos Elnöksége a családvédelmi feladatok és egészségügyi felvilágosítás keretében szab tennivalókat. A helyi szervek egészségügyi, szociálpolitikai, családjogi felvilágosítással, ápolással, karitatív jellegű adományok juttatásával, nem dolgozók munkába helyezésének, gyermekek iskolába járásnak segítésével karolják fel e réteget. Kapcsolódásnak az egészségügyi és szociálpolitikai területi feladatok végrehajtásához.

A Hazafias Népfront megyei szerveivel közösen réteg-találkozókat tartanak.

Romológiai Gyűjtemény. TA 1300-01.
Másolat a Fejér Megyei Tanács VB Cigányügyi Koordinációs Bizottság irataiból.

142.

1974. Szeghalom.

A szociális követelményeknek nem megfelelő telepek felmérése.

Másolat.

A D A T L A P

Szeghalom Nagyközség
Telep neve: Temető ujtelep
Arany J. u-i telep

1974. évi
F E L M É R É S
a szociális követelményeknek
meg nem felelő telepekről.

1. A telep megjelölése /neve/:
   1. Szeghalom Temető ujtelep
   2. Szeghalom Arany J. u-i telep
2. A telep fekvése: Mindkét telep belterületen helyezkedik el.
3. A telep felszámolásának indokoltsága:
- A Temető ujtelep Szeghalom-Füzesgyarmat-Hajduszoboszló településeket összekötő közut közelében helyezkedik el, igy ennek mielőbbi felszámolása kedvezőtlen megjelenése miatt is indokolt.
- az Arany J. u-i telep sürün lakott belterületbe ékelődik be, melynek felszámolása kedvezőtlen megjelenése miatt indokolt.
4. A telep felszámolásának sürgőssége:
- Megyei vonatkozásban is kiemelten fontosnak ítélt, mielőbb felszámolandó.
5. A felszámolás eddigi eredménye:
A telep felszámolás kezdete óta /1965 év/ a két telepről elköltözött családok száma: 24.
6. A telepen lévő épületek /épitmények/ száma: 40 db. épület /putri/.
7. A telepen lévő lakások száma: 45 db. lakás.
8. A telepen élő családok száma: 48 család.
9. A telepen élő személyek száma: 191 fő.
10. A telepen élő lakosság összetétele:
- A lakosság összetétele a telepen vegyes lakosság, többsége azonban cigány. A lakosság származását tekintve paraszt származás a jellemző.
A telepre jellemzőek a nagy létszámu családok. A munkaképes koruak száma nagyobb, mint az idős, vagy betegek száma. A kiskoruak száma a telepen élők létszámához viszonyitva igen magas.
11. Azon családok száma, ahol legalább 1 fő minimálisan 1 éves munkavisszonnyal rendelkezik és átlagos havi jövedelme az 1.000.- Ft-ot meghaladja: 37 család.
12. Azon családok száma, amelyek megfelelnének a jelenleg érvényes áttelepitési akció feltételeinek és vállalnák is az uj lakásépitési /vásárlási/ hitelfeltételt: 6 család.
A felmérés időpontjában csak 6 család van, amelyek a kölcsönfelvételhez szükséges 1 éves folyamatos munkaviszonnyal rendelkeznek és ezek vállalnák is a hitelfelvételt.
13. Azon családok száma, amelyek részére a tanács a felszámolási akción kívül más módon biztosit lakást: 2 család.

14. Azon családok száma, amelyek a lakásépítési /vásárlási/ hitelakcióban nem szervezhetők be és egyéb módon sem lehetséges részükre lakást biztositani: 37 család.
A felmérés időpontjában 37 azoknak a családoknak a száma, amelyek a felmérés időpontjában nem felelnének meg a jelenleg érvényben lévő, az áttelepitéshez szükséges feltételeknek.
A 37 családból 29 családban van olyan családtag, aki dolgozik és havi átlagkeresete meghaladja az 1.000.- Ft-ot, csak a folyamatos munkaviszonya nem biztositott.
Nyolc azoknak a családoknak a száma, amelyek idős keresőképtelenek, betegek, szociális segélyből élők. Ezeknél a családoknál később sem lesznek biztositottak a feltételek az áttelepitéshez.
15. A telepen lévő épitmények jellege, műszaki állapota:
A temető ujtelepen lévő telepen a lakóépületek /putrik/ zöme vályogtéglából készült, alap nélküli épületek. Födémszerkezetük egyszerü pórfödém, tetőszerkezeti megoldásuk nyereg, illetve félnyerges tetők. Tetőhéjazatuk igen változatos megoldással készültek, melyek anyaga szigetelőlemez, sártapasztása néhol hódfarku cserép. Nyilászáró szerkezetek fából készültek, rendeltetésükhöz viszonyitva kicsik. Műszaki állapotuk nem megfelelő, elavult szerkezetek a minimális lakáskövetelményeket sem elégitik ki.
Az Arany J. u-i telepen lévő épületek műszaki állaga jobbnak itélhető, de ezek sem elégitik ki a minimális lakáskövetelményeket.
16. A telep felszámolásának becsült ideje: 1990. év.
A telepfelszámolással kapcsolatos tapasztalatunk az, hogy azok a családok, amelyek megfelelnek az áttelepités jelenlegi feltételeinek, szivesebben választják a lakásvásárlást. Ezt főleg az indokolja, hogy a kedvezményes vásárlási kölcsön igénybevételéhez a vásárlónak kevesebb saját hozzájárulással kell rendelkeznie, mint az épitési kölcsön igénybevétele esetén és ezt a családok könnyebben összegyüjtik. A telepek gyorsabb ütemü felszámolását gátolja, hogy az 1 éves folyamatos munkaviszony több családnál nem biztositott, igy kedvezményes kölcsönben jelenleg nem részesülhetnek, mely családok egyébként vállalnák az áttelepitést.
A telepi lakások teljes lebontása minden esetben nem hajthatók végre, mivel egy épületen belül több család él, és az épületből csak az a család költözik ki, amely az uj lakást vásárolta, vagy épittette.
Az épületek egy részének lebontása azt eredményezné, hogy a vissza maradó épületrész veszélyessé válna, mivel a megbontott szerkezet már nem lenne stabil, és a bontás utáni helyreállitást a telepi lakosok anyagi nehézségeik miatt nem tudják elvégezni. Azon épületek lebontásra kerülnek, melyben csak egy család élt és abból kiköltözött.

A másolat hiteléül:
Szeghalom, 1975. március 07.
gépiró

Zsombok János helyett
vb. titikár
Tóth László sk.
müsz. csop. vez.

Romológiai Gyüjtemény. NA 330-00. Az Erkel Ferenc Múzeum Cigány Archivumából, C-80/1980.

143.

1977. november 25. Szentes.

A Városi Tanács VB. Titkárságának beszámolója a város cigányságának helyzetéről.

Szentes Városi Tanács VB. Titkárságától
564-5/1977. T. szám.

Tárgy: A cigánylakosság helyzete Szentes városában

Városi Tanács Végrehajtó Bizottságának!
Szentes

Tisztelt Végrehajtó Bizottság!

A cigánylakosság helyzetével a Végrehajtó Bizottság intézményesen első izben 1961-ben foglalkozott.
Átfogó jelleggel legutóbb 1969-ben tárgyalta a cigányok élet- és munkakörülményeit, a 178/1969/IX. 4. VB. sz. határozatában elrendelte a cigányok munkábaállásának elősegitését és a berekháti lakótelep 1975. december 31-ig történő felszámolását. Ezt követően további 5 határozatban intézkedett a felszámolás meggyorsitására. A telepek felszámolása társadalmi üggyé vált a városban is.

A Cs(ongrád)m(egye)-i Tanács Végrehajtó Bizottsága a 88/1977/IV. 5./ VB. sz. határozata az alábbiakban jelölte meg a legfontosabb feladatokat:
- az épitkezéseknél 1–2 lakóépületnél több ne kerüljön egy helyre,
- meg kell akadályozni a telepeken és uj lakóhelyeken az engedély nélküli épitkezést
- a kiüritett régi épületet azonnal le kell bontani,
- a kétéves lakáselosztási terv jóváhagyásakor – a lépcsőzetes lakáscserék terhére – a telepek felszámolásához lakást kell adni.

A cigánylakosság helyzetével foglalkozó Tárcaközi Koordinációs Bizottság 6/1977. sz. állásfoglalásában a megyei eredmények elismerése mellett megállapitotta, hogy még mindig sok az alkalmi munkavállaló, kevés a szakmával rendelkezők száma és az iskolai, szakmai nevelésre nagyobb gondot kell forditani. Megjelölte a cigánylakosság társadalomba való beilleszkedése elősegitésének legfontosabb tennivalóit. Igy: további munkaalkalom biztositása, a telepek felszámolásának meggyorsitása, a munkakerülőkkel szembeni határozottabb intézkedések megtétele, a gyermekek iskolára való felkészitésének javitása.
Jelen beszámoló az adott helyzet bemutatásával együtt tükrözi a fenti feladatok időarányos teljesitését is.

I.
Népesség, foglalkoztatottság

A cigánylakosság számát – tekintettel folyamatos szétszóródásukra – pontosan megállapitani nem lehet, igy adataink kizárólag a telepekre vonatkoznak.
Felméréseink szerint e személyek száma jelenleg 500 fő, a város összlakosaihoz viszonyitva 1,48 %, ennél – Szeged kivételével – a megye városaiban az arány nagyobb, de a megyei átlaggal (1,4%) csaknem azonos.
Fentiekből munkaképes koru 237 fő: 112 férfi és 125 nő. Állandó munkaviszonnyal rendelkezik 154 fő /91 férfi és 63 nő/, az 1. sz. mellékletben megjelölt munkahelyeken és az abban foglalt részletezés szerint.

Alkalmi munkát 25 fő végez, de ezek száma a nyári időszakban eléri az 50 főt is. Az állandó munkaviszonnyal rendelkezőknek 13–14 %-a munkás, ezen belül a férfiak aránya 15 %, míg a nőké 10–11 %.
Az egyáltalán nem dolgozók száma 30–60 fő között változik.
A munkaképes koru cigányok mintegy 12 %-a munkaképtelen, amely az életkörülményükből adódóan egészségügyi problémákból ered. A rokkantsági nyugdijhoz szükséges munkaviszonyban töltött idővel csak kevesen rendelkeznek.
Korábbi időszakhoz viszonyitva a javulás jelentős.
Több okra vezethető vissza, hogy a cigánylakosság egy bizonyos része még mindig nem vállal munkát. Egy részüknél ez szemléletbeli kérdés, a család iránti felelősségtudat hiánya, más részről a munkahelyi kötöttség nehéz elviselése. Utóbbiból adódnak a fegyelemsértések. Különösen kritikus helyzet alakul ki még több helyen a bérfizetési napokat követően. Ekkor fordulnak elő zömében az igazolatlan és indokolatlan távolmaradások.
A munkahelyi vezetők többsége a szükséges szigort nem alkalmazza, az adott helyen egyébként is meglévő munkaerőhiány miatt.
Szemléletük és gondolkodásmódjuk formálása szükséges, ebben nagy szerepe van az adott kollektivának is. Utóbbira jó példa a Baromfifeldolgozó Vállalat, ahol 3 középkádert neveltek ki, 4 csoportvezető tevékenykedik.
Idényjellegü munkán elsősorban a mezőgazdaságban, és ahhoz kapcsolódó feldolgozó tevékenységben vesznek részt.
A cigány munkavállalók bérezése – hasonlóan a többi munkavállalóhoz – a végzett munka arányában történik. Az egy főre jutó átlagkereset munkaterületenként változó. A Cs(ongrád)m(egye)-i Víz- és Csatornamü Vállalatnál pl. kubikus munakakörben 3.500–4.000 Ft, a rakodók 3.200, a csatornatisztitók 3.500–3.800 Ft átlagbérben részesülnek, a Cs(ongrád)m(egye)-i Fémtechnikai Vállalatnál az átlagbér 2.700 Ft, a Városgazdálkodási Vállalatnál 2.500–3.000 Ft.

II.
Oktatás, továbbképzés

Óvodai helyzet: Jelentősége kétirányu, egyrészt a gyermek iskolára való előkészitése, másrészt a szülő munkábaállásának elősegitése. A kulturáltabb cigánycsaládok gyermekei már korábban is bekerülhettek óvodába. A berekháti rész eddigi férőhelygondjain enyhitett a nemrég átadott 50 férőhelyes óvoda. Az ide felvett 62 gyermek közül 9 fő cigány, ezzel valamennyi felvételre jelentkező cigánygyermek felvételt is nyert.
Az óvodai elhelyezés iránti alacsony igényük részben az előitéletekkel magyarázható, hagyomány, hogy a gyermek az édesanyja mellől ne mozduljon el. Másrészt visszatartó hatással is bir az, hogy az óvodába járás igényesebb öltöztetést követel meg.
Az óvodai nevelés hiányát ugy pótolta a Müvelődésügyi Osztály, hogy minden évben megszervezte a 72 órás iskolaelőkészitő foglalkozásokat.
Iskolai nevelés: Adataink szerint a tanköteles cigány kiskoruak száma 144 fő, ebből veszélyeztetett 52, tulkoros 24. A felmentések megadása igen körültekintően történik, 1977. évben pl. 9 tanuló kapott felmentést, 3 leány házasságkötés, 6 fiú pedig a 16. életév betöltése miatt. Van már arra is példa, hogy a 16 éves nem kéri a felmentését, mert a 8. osztályba jár.
Az 1970/71-es tanévben a beiskolázott tanköteles koru cigánytanulók 10 %-a végezte el az általános iskola 8 osztályát, ez az arány az 1976/77-es tanévben már 43 %.
Napköziotthoni ellátást a legjobban rászorulók kapnak. Ezt a szociális és nevelési segitséget szivesen fogadják a szülők, de a kötött rendszerhez igen nehezen szoknak hozzá a gyermekek. A tapasztalat az, hogy az étkezések időpontjában még ott vanak a tanulók, de a többi napközis foglalkozásról igazoltan, vagy igazolatlanul egyre többen hiányoznak.
A fentieket figyelembe véve a hétközi kollégium rendszere jelenthetne javulást. A környezetből – heti 5-6 napra – való kiszakitás megváltoztathatná már a gyermekkorban az életszemléletet,

igényesebbek lehetnének saját magukkal szemben és az ott szerezhető műveltségük visszahatna a családra is.
Továbbtanulás, továbbképzés: A 603. sz. Ipari Szakmunkásképző Intézet 434 tanulójából jelenleg 3 fő a cigány.
A vállalatoknál szervezett felnőtt szakmunkásképzésben csak elvétve található cigány munkavállaló. Oka, a megfelelő előképzettség hiánya.

III.
Közművelődés

A cigányok részvétele a közművelődésben igen csekély, és ez is függ a szociális rétegződéstől.
A rendszeresen dolgozók – főleg a fiatalabbak és szocialista brigádtagok – munkahelyük szervezésében esetenként eljárnak a szinházi, irodalmi rendezvényekre, elsősorban azonban mozilátogatók.
Berekháton, a Városi Könyvtár fiókkönyvtára, az ott működő népfront körzeti csoport és a népművelési ügyvezető szervezésében rendezett közművelődési programok biztosítják a kerület lakói – igy a cigánylakosság számára is – a művelődési lehetőséget.
A könyvtár felnőtt olvasói között csak kevés a cigány, ezek állandó munkahellyel rendelkeznek, rendszeresen bejárnak és pontosan cserélik a könyveket. Az iskolások közül már sokan beiratkoztak a gyermekrészlegbe. A berekháti iskola osztályonként, napközis csoportonként hetente, órarend szerint könyvtári foglalkozást, vetélkedőt szervez. A foglalkozásokon történik a csere is, igy a kivitt könyvek visszakerülnek.
Rendszeres Berekháton az ismeretterjesztő előadás, film és diakép vetités, ezeken kevés cigány vesz részt. A népfrontcsoport tervezi az igények szerinti külön ismeretterjesztő előadások tartását. Felnőtt cigányklub nincs a városban. Az Iskola Uttörő és KISZ-klubjában tagok a cigánytanulók is.

IV.
Egészségügyi és szociális ellátottság

Bölcsődei elhelyezést, a cigánycsaládok alig kérnek. 1976-ban 1 kisgyermek volt a bölcsődében, 1977-ben 2 gyermek felvételét kérték és ezek felvételt is nyertek.
A szociális otthoni elhelyezést kérők – kevesen vannak – előnyben részesülnek, az Egészségügyi Osztály soron kívül kéri helykijelölésüket. Az eredmény azonban nem nagy, a férőhelyet nem foglalják el, visszamondják, vagy 1–2 héten belül kérik a kijelölt otthonból végleges elbocsájtásukat.
Az Öregek Napközi Otthonában mindössze egy cigány nő jár.
A közegészségügyi helyzet általában javult. 1976-ban bejelentésre kötelezett fertőző megbetegedés nem volt. Az egészségügyi szervek 115 főnél végeztek hastyphus elleni védőoltást. A kötelező védőoltások 100 %-ban megtörténtek.
A tisztasági vizsgálatok rendszeresek. Ruhatetüvel szennyezett személy 1970 óta nem volt. 1970-ben 87, 1975-ben 99 és 1976-ban 72 főnél találtak fejtetüt.
A csecsemő és anyavédelem terén kedvező helyzet alakult ki. A terhes tanácsadásra rendszeresen eljárnak, a tanácsokat kezdik elfogadni. Anyagi körülményeik javulásával összhangban jórészt megvan a külön gyermekkocsi és gyermekágy.
Alkoholfogyasztásuk – a nem cigány lakossághoz viszonyitottan – nem kiugróan magas. 1975-ben alkohol-elvonó kezelésre került 44 főből 2 volt cigány, 1976-ban 56 közül 5 fő. Ez évben eddig 3 személyt küldtek vissza kezelésre.
A cigánycsaládok szociális helyzete igen rossz. Lakásberendezéseik hiányosak, csak a legszükségesebb butorzattal rendelkeznek. /sok esetben kizárólag fekhellyel/

A munkaviszonnyal nem rendelkezők, koruk és egészségi állapotuk miatt dolgozni nem tudó személyek, rendszeres szociális segélyt kapnak. Jelenleg 24 fő részesül teljes összegü rendszeres szociális segélyben, havi 870 Ft összeggel, közülük 16–17 fő idős kora, a többi munkaképesség csökkenés miatt.
Esetenként – rendkivüli segélyt is utal ki az Egészségügyi Osztály, tüzelő, ruhanemü és élelmiszervásárlásra, a városi gondozónő ellenőrzése mellett.
Az orvosi ellátás biztositására, illetve téritésmentes gyógyszer kiváltására a munkából átmenetileg kiesők részére „Közgyógyellátásra Jogositó Igazolvány"-t ad az Egészségügyi Osztály. Rendszeres szociális járadékot /havi 1020 Ft/ kap 4 fő, 1 fő átmeneti segélyben részesül a 60. életévének betöltéséig.

V.

Állampolgári magatartás

A cigánylakosság differenciálódása egyre erőteljesebb, egyrészt még tovább élnek a mult szokásai, másrészt fokozódó ütemü beilleszkedés tapasztalható.
Állampolgári kötelességeiket csak nagyvonalakban ismerik, jogaikat szivesebben hangoztatják. Sokszor hátrányosabb helyzetünek igyekeznek magukat feltüntetni, mint a valóságban, s igy akarnak elönyösebb helyzetbe kerülni.
A cigány bünözők száma 1975. évi 64 főről 38-ra csökkent. A büncselekményfajták különbözőek: magánlaksértés, testi sértés, garázdaság, megrontás, stb. Jellemző – különösen az erőszakos büncselekményeknél –, hogy azokat általában több személy együttesen követi el.
A szabálysértések közül kiemelkedő a tankötelezettség megszegése és a munkanélküliség.
Az elmult évben 30 fő ellen, 34 alkalommal került sor e cselekmény miatt szabálysértési eljárás lefolytatására.
A társadalmi szervezetekben való részvételük kicsi, a szakszervezeti tagok száma mintegy 60–70 fő.
Közéleti tevékenységükre a passzivitás jellemző. Okát az igen alacsony képzettségükben, és az abból származó kisebbségi érzetükben látjuk.
A cigánylakosság iránti előitéletek még mindig élnek. Erőfeszitéseket teszünk ezek megszüntetésére.

VI.

A szociális követelményeknek meg nem felelő telepek felszámolása

Az 1964. évi felmérés alapján a város területén 3 szociális követelményeknek meg nem felelő telep volt az adatokat és az azóta történt változásokat a 2. sz. melléklet tartalmazza. A felszámolásban nagy jelentősége volt a belvizes kölcsönöknek.
A berekháti telepen megmaradt lakások 1980. december 31-ig történő megszüntetése feltétlenül indokolt. Nem könnyü feladat, mivel a még ott élő családok nem rendelkeznek folyamatos munkaviszonnyal, előtörlesztési fedezetük sincs.
A lehetőségekhez mérten a munkáltatók is mindent megtesznek a cigánycsaládok lakásépitésének segitésében. A Baromfifeldolgozó Vállalatnál 15, a Gabonaforgalmi és Malomipari Vállalatnál 2, a Cs(ongrád)m(egye)-i Víz- és Csatornamü Vállalatnál 3 fő kapott lakásépitési kölcsönt. Segitenek a lakásgondok megoldásában a szocialista brigádok is.

H a t á r o z a t i javaslat:

A Szentes Városi Tanács Végrehajtó Bizottsága a „Cigánylakosság helyzete Szentes városában" cimü beszámolót elfogadja.
Megállapitja, hogy jelentős előrelépés történt a cigánylakosság munkábaállitása, egészségügyi és szociális ellátása terén, megfelelő ütemben halad a szociális követelményeknek meg nem felelő lakótelepek felszámolása.

Az oktatás- továbbképzés terén, amely a munkábavonás egyik előfeltétele, további erőfeszítésekre van szükség.
1./ Utasitja a VB. a Művelődésügyi Osztály vezetőjét, állandó jelleggel kisérje figyelemmel a cigánytanulók iskolai tevékenységét. A napközis és egyéb csoportos foglakozásokon a pedagógusok adjanak nagyobb segitséget a tanulók felkészitéséhez annak érdekében, hogy minél több fiatal végezze el az általános iskola 8 osztályát.
Gondoskodjon olyan közművelődési formák kialakitásáról, amely a cigánylakosság sajátos életmódjának, szemléletének megváltozását, beilleszkedését, közéleti aktivitását segiti.
Határidő: folyamatos
Felelős: Mészáros Júlia művelődésügyi osztályvezető

2./ Utasitja a VB. a Műszaki, az Igazgatási, a Pénzügyi- terv és munkaügyi osztályok vezetőit, gondoskodjanak arról, hogy a berekháti telep még meglévő putrijai a tervidőszak végére felszámolásra kerüljenek, hogy a Sopron utcában is csökkenjen a szociális követelményeknek meg nem felelő lakások száma.
Ügyeljenek arra, hogy az épitkezéseknél 1–2 lakóépületnél több ne kerüljön egymás közelébe.
Tegyenek szigorú intézkedést a kiköltöztetett családok által használt épületek azonnali lebontására, valamint a további önkényes épitkezések megakadályozására.
Az Igazgatási Osztály a lakáselosztási tervezet készitésekor – e családok elhelyezése céljából – a lépcsőzetes, lakáscserék terhére – ütemezzen lakásokat.
Határidő: folyamatos
Felelős: Műszaki, Igazgatási, Pénzügyi- terv és munkaügyi osztályok vezetői.

A határozatról értesitést kapnak:
1./ Dr. Kocsis Ferenc tanácselnök-helyettes,
2./ Tanács VB. Művelődésügyi Osztály vezetője,
3./ Tanács VB. Műszaki Osztály vezetője,
4./ Tanács VB. Igazgatási Osztály vezetője és
5./ Tanács VB. Pénzügyi-, terv és munkaügyi osztály vezetője.

Szentes, 1977. november hó 25.

Dr. Tóth József
osztályvezető

Látta: Dr. Kocsis Ferenc
tanácselnök-helyettes

1. sz. melléklet

Állandó munkaviszonyban dolgozó cigány
munkavállalók vállalatonkénti megoszlása

Vállalat neve	Férfi	Nő	Összesen
Baromfifeldolgozó Vállalat	28	42	70
Csm-i Víz- és Csatornamű V.	24	2	26
Csm-i Fémtechnikai Vállalat	27	12	39
Csm-i Gabonaforgalmi és Malomipari Vállalat	5	7	12
Városgazdálkodási Vállalat	7	-	7
Összesen:	91	63	154

Alkalmi munkaviszonyban dolgozók

Gabonaforgalmi és Malomipari Vállalat	15	5	20
Városgazdálkodási Vállalat	3	-	3
Csm-i Víz- és Csatornamű Vállalat	1	1	2
Összesen:	19	6	25

2. sz. melléklet

A cigánytelepek lakásaira és lakosaira vonatkozó főbb adatok

Megnevezés	1964. július			1974. október			1977. június		
	Lakás	Család	Lét-szám	Lakás	Csa-lád	Lét-szám	Lakás[x]	Család	Lét-szám
Sopron sor	236	102	238	36	39	100	24	26	61
Vasvári Pál u.	15	15	45	6	6	11	6	6	11
Berekhát	105	127	810	48	51	197	9[x]	12	49
ÖSSZESEN:	356	244	1.093	90	96	308	39	44	121

x: a folyamatban lévő építkezések figyelembevételével

Csongrád Megyei Levéltár Szentesi Levéltára. Szentes Városi Tanács iratai.

144.

1983. április 19. Szombathely.

Beszámoló a Vas megyében élő cigányokról.

Vas Megyei Tanács Elnöke
Szombathely

BESZÁMOLÓ
a megyében élő cigánylakosság helyzetéről

A Tárcaközi Koordinációs Bizottság 1977-ben tárgyalta a megye cigánylakosságának helyzetét, társadalmi beilleszkedése terén elért eredményeket és gondokat.

A Bizottság 9/1977. számú állásfoglalását – amely a megyében elért fejlődést kiemelkedőnek értékelte, valamint megjelölte a cigánylakosság hátrányos helyzete felszámolásának további fel-

adatait – a helyi tanácsokkal ismertettük. A tanácsi vezetők továbbképzése keretében is kiemelten foglalkoztunk a cigánylakosság társadalmi beilleszkedésének segítésével: különösen a foglalkoztatottság, lakáshelyzetük javítása, oktatás-művelődés, közegészségügy-járványügy, a cigányság megítélése a közvéleményben, stb. feladatokra hívtuk fel a figyelmet.

A megye cigánylakosságának helyzetét 1979-ben áttekintette a Megyei Pártbizottság Agitációs és Propaganda Bizottsága 1980-ban a Hazafias Népfront Megyei Bizottsága.

Az érdekelt települések párt és társadalmi szervei nagy segítséget nyújtanak a tanácsok ezirányú munkájához. Elismerésre méltó a Vöröskereszt aktíváinak eredményes munkája.

A Tárcaközi Koordinációs Bizottság állásfoglalásának megfelelően kiemelt társadalompolitikai feladatnak tekintettük a cigánylakosság társadalmi beilleszkedésének elősegítését. Az állásfoglalásnak megfelelően célkitűzésünk a cigányok és nem cigányok közötti különbségek teljes felszámolása. Ez a telepek felszámolása, a foglalkoztatottság, az óvodai elhelyezések és az általános iskolai beíratások pozitív alakulása után reális célkitűzés az élet minden területén.

A Bizottság állásfoglalásának megfelelően, megyénk egészségügyi dolgozói hatékony és eredményes felvilágosító munkát végeztek a cigánylakosság körében, különösen a védőnők munkája volt eredményes.

A Tárcaközi Koordinációs Bizottság állásfoglalása időszakában, és azt követő időszakban bekövetkezett kedvező változtatásokat figyelembe véve, nem tartottuk indokolnak a megyei koordinációs bizottság létrehozását.

Az általános elnökhelyettes felügyelete mellett 1980. január 1-től társadalompolitikai titkár kinevezésére került sor a megyei tanácson. Feladata a cigánylakosságot érintő jogszabályok, tanácsi és vb. határozatok végrehajtásának ágazati és területi koordinálása, az érdekelt szakosztályok intézkedéseinek figyelemmel kísérése. Ellenőrzi a helyi tanácsoknál a cigánylakosságra vonatkozó jogszabályok végrehajtását.

A megyei tanács vezetése, szakosztályai és a nagyobb cigánylakosságú települések tanácsai között kialakult segítő jellegű munkakapcsolat eredményes.

1. Demográfia, települési- és lakásviszonyok

Megyénkben mintegy 6.000–6.600 cigányszármazású népesség él, ami a megye lakosságának 2,1–2,2 %-a.

A népesség 60 %-a városokban, 40 %-a nagyközségekben és községekben él szórványként, negyven településen. Felmérésünk alapján megállapítható, hogy a cigánylakosság számát főképp városokban név, családi kapcsolatok alapján becsülik. Így pl. Szombathelyen 1.900–2.500 főt minősítenek cigányszármazásúnak, Körmenden egyértelmű a létszám: 1.100 fő. Sárvár, Celldömölk városokban csak azokat minősítik cigányszármazásúaknak, akiknél még a cigányságra jellemző valamely élet- és magatartásforma fellelhető (ruházat, csoportosulás, foglalkozás, stb.).

A beszámolási időszakban a cigánylakosság száma nem növekedett, bár természetes szaporodásuk a megyei átlagnál magasabb, de asszimilálódásuk üteme nagyobb arányú.

Cigányszármazású lakosság korcsoportonkénti megoszlása:

15 év alattiak száma	2.700 fő
15-60 év között	3.500 fő
60 év felett	400 fő.

A családok átlagos nagysága becslésünk alapján 4–5 főben állapítható meg. A cigánycsaládoknak csak 20 %-ában van 3, vagy ennél több gyermek. Részesülnek mindazokból a kedvezményekből, amelyeket jogszabályaink a nagycsaládosok részére biztosítanak.

2. Cigánytelepek felszámolása

A telepek felszámolását megyénkben teljesnek mondhatjuk, jellegzetes cigánytelep megyénkben nincs.

A telepek felszámolásai után a cigánylakosság többségében szétterült, csak néhány helyen alakult ki utca vagy utcarész a volt telepi lakosokból, mint pl. Jánosházán, Körmenden, Pankaszon, Vépen, Torony II-ben.

A települések lakossága a telepek lakóinak beköltözését – korábbi ismeretség alapján – tudomásul vette. A befogadást döntően befolyásolta a volt telepi cigánylakosoknak a munkához, családjukhoz való viszonya.

A kisközségeknek megüresedett házaiba beköltözött cigánycsaládok egy részének gondja, hogy a műszakilag leromlott házak felújításra szorulnak, ugyanakkor a vásárlási hitel letörlesztéséig felújítási hitelt nem folyósít az OTP.

A telepfelszámolást, a cigánylakosság körülményeinek javítását nagyban segítette a városi tanácsok azon gyakorlata, hogy a lakásigénylések elbírálásánál nem tettek különbséget a cigány és nem cigány igénylők között.

3. Foglalkoztatás és jövedelem

A helyi tanácsok és a munkaügyi apparátus felmérése alapján a munkaképes korú cigányszármazású férfiak 91 %-a, 1.600 fő aktív kereső. A nők 62 %-a, 1.100 fő folytat kereső foglalkozást.

A munkaképes korú férfi lakosság 80 %-a áll folyamatos munkaviszonyban, időszaki jelleggel 11 %. A munkaképes korú nők becslésünk szerint 55 %-a folyamatos munkaviszonyban áll, 7 % időszaki jellegű kereső foglalkozást folytat, napszámosként, gyógynövény, erdei termék és hasznos hulladék gyűjtőként. Vándoripart a megyében már nem folytatnak. 40 kisiparos településhez kötött engedéllyel segíti a lakosság igényeinek kielégítését különböző szakmákban. A munkaképes korú cigánynők jelentős arányban háztartásban dolgoznak, gyermekneveléssel foglalkoznak.

Az általános iskolából kimaradt, tanulmányaikat folytatni nem kívánó fiatalok munkába állítása nem ütközik nehézségbe. A megyében megvalósult a teljes foglalkoztatás. A fiatalok jelentős része – különösen a községekben lakók – a helyi tsz-ekben vállal munkát. A beszámolási időszakban a termelőszövetkezetekben dolgozó cigányszármazásúak száma több mint kétszeresére nőtt, elsősorban az állattenyésztésben, a melléküzemágakban dolgoznak.

A nagyvállalatok, termelőszövetkezetek segítik a munkába lépő fiatalokat, hogy munka mellett szakmunkásokká, betanított munkásokká váljanak. Ez egybecsik a vállalatok érdekeivel is. Így pl. a LATEX üzemeiben jelentős számban dolgozó cigányszármazású nő dolgozók 20 %-a szakmunkás. Hasonló arányú a szakmunkások száma a Savaria Cipőgyár szombathelyi, körmendi, őriszentpéteri üzemeiben is.

A cigányszármazású dolgozók döntő többsége, mintegy 60 %-a segédmunkás, 40 %-a szak- és betanított munkás minőségben dolgozik, elsősorban az ipari üzemekben. Az iparban dolgozók

mintegy 25 %-a szocialista brigádtag. Van közöttük brigádvezető, csoportvezető, osztályvezető, üzemrészleg-vezető.

Az aktív keresők ágazatonként az alábbiak szerint oszlanak meg:

		Átlagkeresetek Ft/hó
Ipar	50 %	3.905
Építőipar	4 %	4.370
Mező- és erdőgazdaság	15 %	3.914
Kereskedelem, vendéglátás	2 %	3.700
Szállítás-hírközlés	5 %	4.460
Kommunális ágazat	28 %	3.400

A folyamatos munkaviszonyban állók jövedelmi viszonyai megegyeznek a hasonló kategóriában dolgozókéval. A 100 keresőre jutó eltartottak száma megyénként 71 fő, ezzel szemben a cigánycsaládoknál ez az arány 100 kereső: 150–180 fő eltartott.

Minthogy a cigányszármazású dolgozók többsége társadalmilag a legkevésbé dotált segédmunkát végez, – ami általában nem erős fizikai munka – keresetük 20–30 %-kal elmarad a kategória átlagától. Van olyan sokgyermekes cigánycsalád is, ahol az 1 főre jutó jövedelem havonta 500 Ft alatt van.

A munkáltatók viszonya a cigánydolgozókhoz többségében elfogadható. A munkaügyi és személyzeti vezetők azonban néhány helyen nem ismerik a cigány munkavállalók sajátos problémáit (anyagi helyzet, tartalék hiány, stb.). A foglalkoztatással, illetve jövedelemmel kapcsolatos jellemző különbség a cigányok és nem cigányok között nincsen.

4. Oktatás, közművelődés

A cigánylakosság jelenleg a városokban és a nagyközségekben lakik nagyobb arányban, ahol az óvodai ellátottság a beszámolási időszakban tovább fejlődött. Létrejöttek a feltételei annak, hogy a cigányszármazású óvodáskorúak a megyei átlagnak megfelelő, vagy azt meghaladó arányban nyerjenek felvételt az óvodákba. A cigányszülők ilyen irányú kérelmét soron kívül is teljesítik. A megye óvodáskorú gyermekeinek 84 %-a jár óvodába. A cigányszármazású gyermekek azonos arányban járnak óvodába. Több nagycsaládból felvett óvodáskorú térítési díját a helyi tanácsok jelentősen mérséklik, vagy a költségvetés terhére megtérítik.

A cigánygyermekek beiskolázása szinte 100 %-os az általános iskolába. Az 1982/83-as tanévben 1.165 cigánygyermek jár általános iskolába, ez az össztanulók 3,4 %-a, szemben az 1977/78. évi 2,8 %-os aránnyal.

Pedagógusaink egyik legfőbb célkitűzése és feladata, hogy míg az 1. osztályban a cigánytanulók aránya 4,1 %, túlkorosság miatt ne csökkenjen a 8. osztályban 2,7–2,4 %-ra. Változatlanul magas a túlkorosok száma az 5. és 6. osztályban. A pedagógusok differenciált foglalkozások szervezésével, tanulópárok kialakításával segítik a cigánytanulók oktatását-nevelését, előmenetelüket.

A kisegítő iskolákban és a nevelőotthonokban viszonylag magas a cigánytanulók száma, de a tanulóknak csak 33,7 %-a Vas megyei. A kisegítő iskolákban általában elvégzik a 8 osztályt, ez azonban nem elég a továbbtanuláshoz, szakma elsajátításához.

A kisegítő osztályokba járó cigánytanulók 46,8 %-a, az általános iskolában a cigánytanulók 42 %-a napközis.

Az 1982/83-as tanévben 2 tanuló jár gimnáziumba, 5 szakközépiskolába és 103 szakmunkásképzőbe. A továbbtanuló cigánytanulók aránya a beszámolási időszakban 1 %-ról 2,2 %-ra nőtt. Többségük kollégiumban, diákotthonban lakik és tanulmányait tisztességesen végzi.
Vas megye nevelőotthonaiban 134 Vas megyei származású cigánytanuló van, ami az állami gondozottak 39,6 %-a. Arányuk a beszámolási időszakban csökkent.
A cigány anyanyelv használata a cigányszármazású lakosság többségénél nem jellemző. Néhány községben a kiscsoportban élő idősebb emberek használják még a nyelvet a magyarral vegyesen, de ők is kétnyelvűek. A községi óvodákban a gyermekek ilyen környezetből érkezve is jól elsajátítják a magyar nyelvet. Városokban élő cigánycsaládok a cigánynyelvet nem használják.

A cigánytanulókkal legeredményesebben foglalkozó pedagógusokat a végrehajtó bizottság határozata alapján minden évben jutalomban részesítjük.

Különösen a fiatalok körében egyre többen az iskolai könyvtárak olvasói. A területi könyvtárakban is nő a cigányszármazású olvasók és tagok száma, főleg Körmend, Szombathely városban, Csehimindszent, Torony községekben.
Önálló cigány klub, együttes, szakkör a megyében nem jött létre, mert elkülönülést erősítő formákat nem szerveztünk. Ugyanakkor több amatőr együttesünkben szerepelnek cigányfiatalok.

5. Egészségügyi és szociális gondoskodás
Az elmúlt öt év során a szociális gondoskodás is fejlődött és az öregek helyzetére fokozott figyelmet fordítottunk, ezzel együtt a gondozásra szoruló idős cigányszármazásúakra is. Évente közülünk 180 személy részesül rendszeres, 430 fő pedig rendkívüli szociális segélyben. A cigányszármazású időskorúak száma rendkívül alacsony, a megyei átlag 20 %-ával szemben arányuk mindössze 6 %.

Az egészségügyi ellátás a cigánylakosság számára ugyanolyan mértékben és színvonalon biztosított és elérhető, mint a nem cigány lakosok számára. A cigányszármazású lakosság egészségügyi helyzete a nem cigány lakosság egészségügyi helyzetéről lényegesen nem tér el. A szűrővizsgálatokon részt vesznek, betegségeikkel az orvost időben felkeresik.

A bölcsődébe beíratott cigánygyermekek száma a beszámolási időszakban mindössze 178 fő volt, okát abban látjuk, hogy bölcsődei ellátás csak a városokban és nagyközségekben biztosított. A cigányanyák viszonylag alacsony keresetük miatt inkább a GYES-t választják.

A védőnők az elmúlt öt év alatt 601 cigányterhest vettek nyilvántartásba és gondoztak. Felkutatásuk nem jelentett gondot, döntő többségük az előírt időn belül megjelent a terhestanácsadáson. Az egészséges utódok érdekében az orvosok és védőnők gyakrabban keresik fel otthonukban a cigányterheseket, ellenőrzik az orvosi, védőnői utasítások betartását, alkalmazzák a meggyőzés módszerét.

Öt év alatt 2.800 fő részesült segélyben (nevelési, gyámügyi). A nagycsaládosok egyéb támogatásban is részesültek. Vásárlási utalvány, ingyenes gyógyszerellátás, óvodai-napközi otthoni díj alóli mentesítés, „C" akcióban lakásvásárlás, építési hitel, családi házépítés bontott anyaggal való segítése, stb. A megyében mintegy 240 cigány nagycsaláddal számolunk. A telepek megszűnésével megszűnt a cigányság rendszeres közegészségügyi-járványügyi ellenőrzése. Az egészségügyileg fertőzött vizű községekben a csecsemők megkülönböztetés nélkül részesülnek egészséges palackozott víz ellátásában.

6. Közéleti tevékenység, állampolgári magatartás

A cigányszármazású lakosság közéleti tevékenysége a beszámolási időszakban tovább fejlődött. Az előző tanácsi ciklusban 9, jelenleg 11 a helyi tanácsok tagjainak száma. Egyedül Torony községben arányos a képviseletük, 5 helyi tanácstaggal. Tovább nőtt a cigányszármazású szakszervezeti bizalmiak, munkásőrök, párttagok száma. A HNF Megyei Bizottságának is van cigányszármazású tagja, sőt egyik bizottságának vezetője is cigányszármazású.

A cigányszármazású lakosság túlnyomó többsége törvénytisztelő, a társadalmi együttélés írott és íratlan szabályait betartja, állampolgári kötelezettségét teljesíti.
A szabálysértési eljárás cigányokkal szemben nem haladja meg a lakosságszámhoz viszonyított arányt. A bűnözés általánosan emelkedő számán belül a cigányszármazású lakosság bűnelkövetési esetei is nőttek.

A cigányok beilleszkedése városokban, nagyközségekben döntő többségükben teljesnek mondható, a szocialista együttélés szabályait betartják, életvitelük alkalmazkodik a nem cigány környezetükhöz, a nagytöbbségű lakosság befogadta őket. Megszűntek a viták, a kölcsönös feljelentések a lakótelepi és más tömbházakból. Egyre gyakoribb a vegyes házasság. Döntő többségük – a fiatalok teljes egészében – feladták jellegzetes viseletüket, csoportosulásuk a közterületeken, hangoskodó szokásuk is kiveszőben van.

7. Tanácsi, állami szervek, sajtó tevékenysége a cigányok beilleszkedése érdekében

A helyi tanácsok döntő többsége rendszeresen figyelemmel kíséri, pozitív irányba segíti a cigánylakosság társadalmi beilleszkedését. Meggyőző, felvilágosító szóval, adott esetben segéllyel, vagy kellő szigorral érvényesítik az idevonatkozó párt- és kormányhatározatok végrehajtását.

A helyi tanácsok munkájától sokban függ, hogy a cigányszármazású lakosság mielőbb a társadalom egyenlő jogú tagjaként tevékenyen részt vegyen a település közösségének társadalmi és közéleti munkájában, gyermekeik kultúrált dolgozóivá váljanak hazánknak.

A sajtó tudósításai a cigánylakosság társadalmi beilleszkedését nem minden esetben segíti. Szinte csak a negatív jelenségekről adnak tudósítást, pedig az utóbbi években lényegesen több a cigányság életében a pozitív elem.

A társadalmi szervek sajátos eszközeikkel segítik a cigánylakosságot. Különösen eredményesen dolgoznak ezen a területen a Vöröskereszt lelkes aktívái. Az állami szervekkel való együttműködésünk, kölcsönös informálásunk rendszeressé vált.

A cigánylakosság teljes társadalmi beilleszkedése terén meglévő feladataink

1. A munkaadók, a társadalmi szervezetek és a szocialista brigádok közreműködését kérjük a munkahelyi kötődés, a magatartás, az általános iskola elvégzése és a szakképzettség megszerzésének további javítása érdekében.

2. A megyei tanács hívja fel a tanácsok figyelmét, hogy a helyi tanácsi rendelet szerint a lakáshasználatbavételi díj mérséklésével, részletfizetésével, s indokolt esetben az összeg teljes elengedésével továbbra is nyújtanak segítséget a cigány nagycsaládosok lakásgondjainak megoldásához.
A helyi tanácsok fokozottabban gondoskodjanak az egyedül álló öregek, a munkaképtelen és hozzátartozóval nem rendelkezők szociális otthoni elhelyezéséről.

3. A cigány fiatalok oktatását-nevelését, a cigánylakosság műveltsége színvonalának emelését a jövőben is központi feladatnak tekintjük. Elősegítjük az óvodáskorúak teljes létszámú felvételét és oktatását. Az iskoláskorúak 100 %-os beiskolázása mellett legfőbb feladatunk, hogy az iskolába járó gyermekek eddigieknél lényegesen nagyobb arányban végezzék el az általános iskola 8 osztályát. Biztosítanunk kell a cigányszármazású tanulók nagyobb arányát a középiskolákban és a szakmunkásképző intézményekben. A rászoruló tanulók továbbra is részesüljenek a szociális kedvezményekben.
A helyi tanácsok gyermek- és ifjúságvédelmi bizottságainak bevonásával segítjük a szociális körülmények miatt veszélyeztetett gyermekek közösségi, iskolai nevelését.

4. Az egészségügyi intézmények, a Vöröskereszt aktívái továbbra is a fő figyelmet a cigányszármazású dolgozók között folyó egészségügyi felvilágosító munkára fordítsák, elsősorban a rosszabb körülmények között élő nagycsaládokban.

5. A társadalmi szervezetek és a sajtó a cigányság helyzetének reális bemutatásával, a körükben végbement pozitív változások tényszerű bizonyításával segítsék a továbbfejlődést, a közvéleményben még meglévő előítéletek, káros szemléletek megszüntetését.

6. Továbbra is szükségesnek és indokoltnak tartjuk, hogy a városokban és községekben, ahol a cigányszármazású lakosság nagyobb létszámban él, a tanács testületei szükség szerint, de ciklusonként legalább egy ízben napirendre tűzzék a cigánylakosság társadalmi beilleszkedésének helyzetét.

Kérem a Tisztelt Tárcaközi Koordinációs Bizottságtól a beszámoló elfogadását.

Szombathely, 1983. április 19.

(: Dr. Bors Zoltán :)
megyei tanácselnök

Kimutatás
a megye cigányszármazású lakosságának jellemző adatairól

Demográfiai és települési adatok

Cigánylakosság száma összesen:	6.600 fő /becsült adat/
15 év alattiak száma:	2.700 fő
15–60 év között:	3.500 fő
60 év felett:	400 fő

A családok átlagos nagysága: 4–5 fő.
A családok 20 %-a nagycsalád,
A lakosság 60 %-a városokban,
40 % községekben él.

A megye 40 településén élnek cigányok.

100 vagy azt meghaladó lélekszámban az alább felsorolt 13 településen élnek:

1./ Szombathely város
2./ Körmend város
3./ Celldömölk város
4./ Sárvár város
5./ Jánosháza nagyközség
6./ Bérbaltavár község
7./Ikervár község
8./ Csehimindszent község
9./ Rábahídvég község
10./ Pankasz község
11./ Vép község
12./ Telekes község
13./ Torony község

Építési- vásárlási kölcsönök megyei felhasználás („C" keret)

V. Ötéves terv

Év	Összes keret	Ebből felhasznált építés	vásárlás
1976	42	23	19
1977	40	22	18
1978	45	19	26
1979	43	27	16
1980	34	21	13
Összesen:	**204**	**112**	**92**

VI. Ötéves terv

Év	Összes keret	Ebből felhasznált építés	vásárlás
1981	23	10	13
1982	17	9	8

Foglalkoztatás-jövedelem:

Munkaképes korúak száma — 3500 fő (becsült szám)
Aktív keresők száma — 2700 fő ebből:
1600 fő férfi 91 %
1100 fő nő 62 %

Folyamatos munkaviszonyban — férfiak 80 %-a
nők 55 %-a.

Időszaki jelleggel — férfiak 11 %-a
nők 7 %-a.

Cigányszármazású kisiparosok száma: 40 fő.

100 keresőre eső eltartottak száma: — megyei átlag 71 fő
cigány családoknál 150-180 fő

Munka minősége szerinti megoszlás: — 40 % szak- és betanított munkás,
60 % segédmunkás.

Iparban dolgozók 25 %-a szocialista brigádtag.

Oktatás, közművelődés:

Óvodáskorúak 84–85 %-a óvodába jár.
Az általános iskolai beiskolázásuk 100 %.
Az 1982/83-as tanévben 1.165 cigánygyermek jár általános iskolába, ez az össztanulók 3,4 %-a.
Az 1. osztályban a cigánytanulók aránya 4,1 %.
A 8. osztályban ez az arány 2,7–2,4 %-ra csökkent.
A cigánytanulók 46,8 %-a napközis a kisegítő osztályokban
42,0 %-a napközis az általános iskolába

Az 1982/83-as tanévben 2 cigányszármazású tanuló jár gimnáziumba, 5 szakközépiskolába és 103 szakmunkásképzőbe.
A megye nevelőotthonaiban 134 Vas megyei cigányszármazású tanuló van, a gondozottak 39,6 %-a, arányuk csökken.

Egészségügy és szociális gondoskodás:

Évente 180 személy részesül rendszeres, 430 fő rendkívüli szociális segélyben.
1982-ben 998 család részesült segélyezésben, ebből 292 cigánycsalád, 2.393 segélyezésben részesült kiskorú közül 8 cigányszármazású.
Rendszeres nevelési segélyben részesülő 210 családból 17 cigánycsalád, 419 rendszeres nevelési segélyben részesített kiskorúból 49 a cigányszármazású.

Cigány nagycsaládosok száma: 240.

Romológiai Gyűjtemény. TA 476-00.
A Vas Megyei Tanács VB. Cigányügyi Koordinációs Bizottsága irataiból. Másolat a Fejér Megyei Tanács VB. Cigányügyi Koordinációs Bizottság titkárának irataiból.

145.

1984. március 12. Zalaegerszeg.

Beszámoló a cigányok munkahelyi integrációját segítő szakszervezeti tevékenységről.

SZAKSZERVEZETEK ZALA MEGYEI TANÁCSA
Zalaegerszeg, Postafiók: 215, 8901

Zalaegerszeg, 1984. márc. 12.
Készült: 30 példányban

A cigány dolgozók munkahelyi beilleszkedését
segítő szakszervezeti tevékenység tapasztalatai

A Szakszervezetek Országos Tanácsának Elnöksége 1962-ben hozott határozatot a cigány lakosság helyzetének javításával, nevelésével kapcsolatos szakszervezeti feladatokra. E dokumentum hosszú távra megfogalmazta a szakszervezeti szervek ezirányú teendőit. A határozat megjelenése óta eltelt időszakban a SZOT munkabizottságai, a szakmai szakszervezetek központi vezetőségei rendszeresen tárgyalták a legfontosabb tapasztaltatokat és meghatározták az időszerű tennivalókat.

A megyében az SZMT Kulturális, Agitációs és Propaganda Bizottság 1981-ben, az ÉDOSZ MB 1980-ban, a HVDSZ MB 1982-ben tárgyalta a cigány dolgozók helyzetét.
A cigányokat nagyobb létszámban foglalkoztató vállalatoknál a szakszervezeti testületek rendszeresen áttekintik a munkájukkal, élet- és munkakörülményeik alakulásával összefüggő kérdéseket.

Zala megyében a cigány lakosság foglalkoztatása mérsékelten emelkedő tendenciát mutat. Napjainkban a munkaképes korú férfiak több mint 80 %-a, a munkaképes korú nők közel 30 %-a rendelkezik állandó vagy időszakos munkaviszonnyal. Számarányuk egyes vállalatoknál jelentős, pl. a Baromfifeldolgozó és Értékesítő Közös Vállalat 98 fő, az Állatforgalmi és Húsipari Vállalat 23, a Magyar Hűtőipar zalaegerszegi Gyára 22 fő, a TUNGSRAM RT. Nagykanizsai Fényforrás- és Üveggyára 217 fő, a Szolgáltató és Költségvetési Üzem 16 fő, a zalaegerszegi Városgazdálkodási Vállalat 31 fő, IKV Nagykanizsa 60 fő cigány dolgozót foglalkoztat.
A megye négy Állami Gazdaságában 98 állandó, 79 időszakos, az Erdő- és Fafeldolgozó Gazdaságnál 104 állandó, 45 időszakos cigány munkavállaló dolgozik.
Eredménynek tekintjük, hogy mintegy 25–30 százalékuk már hosszabb ideje kötődik jelenlegi munkahelyéhez.
Pozitív az is, hogy az igényesebb, fejlettebb technikát alkalmazó iparágakban is egyre több cigány kap állandó munkalehetőséget. Pl.: gépipar, illetve élelmiszeripar, ahol a sajátosságokból adódóan nagyobbak a munkafegyelmi, higiénés, stb. követelmények.

A szakszervezeti szervek érdekvédelmi, érdekképviseleti és nevelő munkájukban nem tesznek különbséget a magyar és cigány munkavállalók között, de fokozott figyelmet fordítanak a cigány dolgozók szociális problémáinak megoldására, differenciáltabb a velük való foglalkozás, élet- és lakáskörülményeik javítása. A munkába állás időszakában nagyobb körültekintéssel, több figyelemmel, rendszerességgel foglalkoznak velük, mely elsősorban a környezethez való viszony alakításában, a munkavégzésre való felkészítésben, iskolai végzettségük javításában mutatkozik meg.

A szakszervezeti alapszervezetek jelentős erőfeszítéseket tesznek a cigányokkal kapcsolatos előítéletek megváltoztatásáért annak érdekében, hogy a munkakollektívák befogadják őket, segítsék beilleszkedésüket, a munkafolyamatok és a munkával összefüggő ismeretek elsajátítását, gondolkodásmódjuk fejlesztését, életmódjuk megváltoztatását.
Tapasztalataink szerint a beilleszkedés, az életmód változása, a művelődés szükségességének felismerése az átlagosnál gyorsabb, látványosabb eredményt hoz a szervezettebb termelőmunkában, korszerűbb technikával dolgozó, a munkással szemben nagyobb követelményeket támasztó gazdálkodó szervezeteknél.

Különösen pozitív a szerepe a szocialista brigádok tevékenységének, mely nem korlátozódik csak a munkavégzésre. Jelentős a szabadidőben együtt végzett kulturális, közösségi tevékenység nevelő, tudatformáló, életmód alakító hatása.
A szocialista brigádok a hosszabb ideje egy munkahelyen dolgozó cigányokat szívesen fogadják be maguk közé. A törzsgárdába tartozók döntő többsége egyben szocialista brigádtag is. A brigádok kollektívái rendszeresen segítséget nyújtanak a szociális helyzetük javításához. Többek között segítik a lakásépítésüket, művelődésüket, ami jelentősen hozzájárul a cigányszokások, tradíciók megváltoztatásához, a társadalmi életbe való beilleszkedésükhöz.

A foglalkoztatásuknál általában nem alkalmaznak a vállalatok megkülönböztetést. Természetesen figyelembe veszik az iskolai végzettséget, szakmai képzettséget és a munkakönyvi bejegyzéseket. A munkába álló cigányok mintegy 90 %-a alacsonyan képzett, így nagyrészük csak segéd- illetve betanított munkásként tud elhelyezkedni. Szakmunkásképesítéssel és középfokú végzettséggel elenyésző százalékuk rendelkezik. Ebből adódóan munkahelyükön – a fokozott törődés ellenére is – hátrányos helyzetben vannak.

A munkavállalási lehetőségeiket tovább csökkenti, hogy elsősorban a könnyebb fizikai munkát, a kötetlenebb munkaidős foglalkoztatást keresik. Nehéz fizikai munkát, szakmai képzettség megszerzését követelő beosztást, igényesebb minőségi tevékenységet nem szívesen vállalnak.

Az élelmiszeripar /BOV, Állatforgalmi és Húsipari Vállalat/ főként azért vonza őket, mert a jövedelmüket ki tudják egészíteni a család ellátását segítő természetbeni juttatásokkal.

A munkahelyeken jelentős erőfeszítéseket tesznek a cigányság műveltségi színvonalának, szakmai képzettségének javítására. A feltételek biztosításával, anyagi juttatásokkal is ösztönzik a továbbtanulást. Ennek ellenére csak minimális százalékuk rendelkezik megfelelő szakmai képesítéssel. Pl. a TUNGSRAM RT. Nagykanizsai Gyárában 217 főből 2, a nagykanizsai IKV-nál 58 főből 2, a BOV-nál 98 főből 8 fő a szakmunkás.

A szakszervezeti bizottságok felismerték, hogy a cigány dolgozókkal differenciáltan kell foglalkozni; más irányú törődést igényelnek a pályakezdők és más jellegűt az évek óta munkaviszonyban állók.
Rendszeresen foglalkoznak a segéd- és betanított munkásokkal, segítve üzemi, szakmai, munkavédelmi stb. ismereteik bővítését, munkahelyükhöz való kötődésüket.

A szakszervezeti alapszervek következetesen igyekeznek érvényt szerezni a munka szerinti bérezés elvének, nagyrészt ennek köszönhető, hogy az azonos munkakörben, azonos feltételekkel dolgozó cigányok bérezése megegyezik a velük együtt dolgozókéval. Behatárolt munkalehetőségeikből, képzetlenségükből adódóan azonban keresetük mégis alacsonyabb az átlagosnál, ugyanakkor a család létszámuk jóval magasabb annál /4–5 gyermek, de nem ritka a 6–8 gyermek sem/.
Az egy főre jutó viszonylag alacsony jövedelmük miatt több szociális segítséget igényelnek és kapnak az alapszervezetektől és a munkáltatóktól. A munkahelyek évente rendszeresen biztosítanak számukra szociális segélyt /pl. a sokgyermekeseknek iskolakezdés időszakában megvásárolják a szükséges ruhát, tanszereket stb./, segítik a lakáshoz jutást és a lakások felújítását, életkörülményeik javítását.
A cigány dolgozók magatartásának, munkahelyi közösségbe való beilleszkedésének jelentős tényezője lakásgondjuk, letelepedésük megoldása. A mezőgazdaságban – különösen az állami gazdaságokban – dolgozó cigányok lakásgondjainak megoldása évek óta folyamatos feladatot jelentett, a helyi tanácsok és gazdaságok összehangolt munkája eredményeként jelentősen javult a lakáshelyzetük. /Pl. a volt cselédlakások fokozatos felszámolása révén/. Az állami gazdaságokban dolgozók közül az elmúlt évben is 2 fő kért és kapott lakásépítési kölcsönt. A hosszabb ideje munkaviszonyban álló cigányok lakásproblémájának megoldásához az iparvállalatok is segítséget nyújtanak, a támogatási igényeket a belső szabályzatoknak megfelelően, a többi dolgozóval azonos módon bírálják el.

Az állami lakásépítés mérséklődése, a lakásárak gyors emelkedése azonban a vállalati támogatás mellett is – nehezíti a városokban a cigány dolgozók lakásgondjainak rendezését. Előfordul az is, hogy a vállalati támogatással és saját anyagi erőforrásokkal megalapozott lakásvásárlási igényt a városi tanács 5 év óta nem tudja kielégíteni. /Állatforgalmi és Húsipari Vállalatnál több mint 15 éve dolgozó cigány esetében/.

A vállalati kollektív szerződésben és a törzsgárda szabályzatban biztosított lehetőségekből a többi dolgozóval azonos módon részesülnek.

Szociális helyzetük javítását azonban nagymértékben nehezíti, hogy a fluktuáció körükben többszöröse az átlagosnak.
Egyrészük gyakran cserél munkahelyet, vagy időszakosan vállal munkát. Emiatt a vállalati szociális juttatásokból, segélyekből is csak korlátozottan, tényleges számarányuknál kisebb mértékben részesülhetnek.

A foglalkoztatás terén nagyon fontos a munkához való viszonyuk javítása, a munkafegyelem erősítése. A fegyelemsértés a cigányok körében az átlagosnál nagyobb arányú, zömmel indokolatlan hiányzásokból, munkaidő alatti italozásból, hanyag munkavégzésből adódik. A munkahelyi vezetők fegyelmi kérdésekben általában elnézőbbek a cigány munkavállalókkal, a fegyelemsértéseket enyhébben büntetik.
A fegyelmi helyzet javításában nagy szerepe van a munkahelyi kollektíva visszatartó erejének, a cigány dolgozókkal való rendszeresebb foglalkozásnak, a vállalati munkaügyi döntőbizottságok nevelő hatású, igazságos ítéleteinek és a szakszervezeti jogsegélyszolgálatok felvilágosító tevékenységének. A felsorolt munkahelyi, szociális és tradíciókból eredő problémák ellenére sokat változott a cigány munkavállalók helyzete, munkahelyi megbecsülése.

Közéleti tevékenységük, a munkahelyi politikai életben való részvételük különböző képet mutat. A szakszervezeti szervek sokat tesznek annak érdekében, hogy szervezett dolgozókká váljanak. A dolgozó cigányoknak mintegy 60 %-a szakszervezeti tag, melyet jelentős eredménynek tartunk.
Növekszik azoknak a száma, akik társadalmi megbízatást kapnak, illetve vállalnak.
Van közöttük szocialista brigádvezető /IKV Nagykanizsa/, KISZ alapszervezeti titkár, szakszervezeti bizalmi /TUNGSRAM RT. Nagykanizsai Gyára, ZÖLDÉRT zalakomári Üzeme/. Ők úgy a termelésben, mint a társadalmi munkavégzésben lelkiismeretesen dolgoznak, élet- és munkakörülményeik rendezettek. Közülük egy szakszervezeti tisztségviselő ez év március 8-án vette át a Szakszervezeti Munkáért ezüst fokozatú kitüntetést. /ZÖLDÉRT zalakomári üzeméből./

Összességében úgy ítéljük meg, hogy a cigányok beilleszkedését, szociális, kulturális helyzetük javítását célzó társadalmi, munkahelyi, szakszervezeti összefogás eredményesnek minősíthető. Javult a cigány lakosság foglalkoztatottsági színvonala, lakásviszonya, iskoláztatási és közművelődési helyzete, egészségügyi ellátottsága.

A jövőt illetően a szakszervezeti szervek fontos feladatának tartjuk, hogy jogosítványaik következetes gyakorlásával a mozgalmi munka sajátos eszközeivel segítsék elő a cigányok körében:
- a foglalkoztatási színvonal további emelését, különösen a nők körében;
- munkahelyi kötődésük erősítését, az időszakosan munkát vállalók állandó munkássá nevelését;
- iskolázottsági, műveltségi hátrányaik fokozatos felszámolását;
- a fiatalok képzését, munkássá nevelését;
- a munkahelyi beilleszkedést, a kollektív munkamozgalmakba való bekapcsolódást, társadalmi, politikai aktivitásuk kibontakozását;
- a munkafegyelem megszilárdítását;
- a szociális ellátás fejlesztésére rendelkezésre álló pénzeszközök célszerű felhasználásával életviszonyaik, mindenekelőtt lakáshelyzetük javítását;
- a szakszervezeti szervezettség növelését.

Több vonzó példát kell bemutatni azokról a cigányokról, akik sikeresen szakítottak a vándorló életmóddal, a lealacsonyító cigány tradíciókkal, rendszeresen, becsületesen dolgoznak és emberi körülmények között élnek.

Gazdag László s.k.
SZMT-titkár

Romológiai Gyűjtemény. TA 1373-02.
A Zala Megyei Tanács VB Cigányügyi Koordinációs Bizottsága irataiból. Másolat a Fejér Megyei Tanács VB Cigányügyi Koordinációs Bizottság titkárának irataiból.

146.

1984. május 22. Békéscsaba.

Beszámoló a Békés megyei cigányok helyzetéről.

BESZÁMOLÓ
a Békés megyében élő cigánylakosság helyzetéről.
Békéscsaba, 1984.

A hazánkban élő, mintegy 360–400.000 fős létszámú cigánylakosság társadalmi beilleszkedésének irányát, feladatát és MSZMP Politikai Bizottságának az 1961. évi és az 1979. évi határozata tartalmazza.

Az Országos Tárcaközi Bizottság 1978-ban tárgyalta a megyei helyzetet.
A 2/1978. sz. állásfoglalásában felhívta a figyelmet:
- a kiemelt telepek felszámolásának fokozott támogatására,
- a foglalkoztatás színvonalának, folyamatos munkaviszonnyal rendelkezők számának emelésére,
- arra, hogy e feladatot is társadalompolitikai céljának megfelelően végezzék a tanács szerveknél.

A Megyei Tanács Végrehajtó Bizottsága rendszeresen áttekinti, értékeli a megyénkben élő cigánylakosság körében végzett munkát, a vonatkozó jogszabályokból adódó feladatok végrehajtásának állását, a határozataival a munka továbbvégzését segíti.

A Békés Megyei Tanács VB. 1981 októberében tárgyalta meg a „cigánylakosság élet- és munkakörülményéről" szóló beszámolót, és elfogadta a további feladatokat tartalmazó VI. ötéves tervre vonatkozó Intézkedési Tervet. Határozatában meghatározta az érintett helyi tanácsoknak a Megyei Tanács osztályainak, intézményeinek ezirányú feladatát, kérte a társadalmi és tömegszervezetek további segítését.

A határozatban foglaltak végrehajtásának időarányos állásáról 1983. júliusában, ill. ezév áprilisában kért a Megyei Tanács VB. tájékoztatást, s a munka differenciált továbbfolytatása mellett foglalt állást.
Megállapította, hogy elsődlegesen a helyi tanácsaink e téren végzett céltudatos munkavégzésének, koordinálásának, a társadalmi és tömegszervezetek mind eredményesebb, szervezettebb feladat végrehajtásának és a megyei Cigányügyi Koordinációs Bizottság tagjainak következetes tevékenységének eredményeként, a megyénkben élő cigánylakosság élet- és munkakörülménye kedvezően változott.

E tevékenységből segítőleg vette és veszi ki részét – ha nem is nagy számban – a cigánylakosság egy része, a munkahelyi, lakóhelyi közösségeikben.

A Megyei Párt VB. 1984. márciusában értékelte a Politikai Bizottság határozatából adódó feladatok végrehajtásának állását. Az elmúlt időszak tevékenységét eredményesnek ítélte, de a szemléletformáló munkát, valamint a cigánylakosok bevonását, bekapcsolását e tevékenységre – a további igen sokirányú feladatok folyamatos végzése mellett – javítandónak tartja.

1./ A cigánylakosság létszáma, területi megoszlása

Megyénkben az 1984. évi felmérés szerint kb. 10.000 fő cigánylakos él, a megye lakosainak 2,3 %-a. Létszámuk növekedésének üteme stagnál, de meghaladja a nem cigány lakosságot az 1000 lakosra jutó élveszületésben (1. táblázat). A megye 74 településéből 50-ben élnek cigánylakosok (2. táblázat, térkép). A városokban 3.083 fő (31,1 %-a), a községekben 5.813 fő él.

Legnagyobb létszámban a békéscsabai, békési, sarkadi, szeghalmi, mezőkovácsházi igazgatási körzetek területén élnek. Néhány településen a megyei átlaghoz viszonyítva magasabb az arányuk (pl. Békés 4,8 %, Szeghalom 4,3 %, Doboz 8,4 %, Mezőgyán 18,9 %, Kevermes 7,6 %.) / 3. táblázat + térkép./

2./A cigánylakosság foglalkoztatottsága

A cigánylakosság társadalmi beilleszkedésének legfontosabb eszköze a munka. Megyénkben minden munkaképes korú, munkát vállalni akaró személynek, így a cigány munkavállalóknak is biztosított az elhelyezési lehetőség.
Gondot okoz esetenként a helyben történő munkavállalás lehetőségének biztosítása az aprófalvakban /pl. Mezőgyán, Ges, Kevermes, Kunágota, Végegyháza/; a szakképzetlen munkaerő foglalkoztatása /pl. Battonya, Sarkad, Kőrösladány, Vésztő, Szarvas, Kétegyháza/ különösen a nők esetében megoldatlan probléma. A munkáltatók részéről megkülönböztetés nyíltan tapasztalható. Előfordul, hogy a munkahelyi körülményeknek a munkára jelentkező nem felel meg /pl. képesítés hiánya, egészségügyi állapot, kereskedelemben, vendéglátóiparban, higiéniai követelményeknek/. Esetenként a munkáltatók a sűrű munkahely változtatás miatt zárkóznak el egyes személyek felvételétől.
A munkavállalást elősegítő tevékenység hatására javult az állandó munkaviszonyt létesítők aránya /4. táblázat/.
Az állandó munkaviszonnyal rendelkezők száma az 1980. évihez viszonyítva 764 fővel nőtt, dinamikusabban a nők körében. A munkaképes férfiak 94 %-a /2243 fő/ munkaviszonyban van, állandó munkahellyel 69,4 %-uk /1740 fő/ rendelkezik. Nők 76,7 %-a /1958 fő/ áll jelenleg munkaviszonyban. Állandó munkahellyel 59,1 %-uk /1511 fő/ rendelkezik. Az állandó munkaviszonnyal rendelkező férfiak közül 17 %, 296 fő szakmunkás, a nők közül 5,8 %, 88 fő szakmunkás /5. táblázat/.
A jó kereseti lehetőség, a gyakoribb fizetés, esetenként még az állandó munkát végzőket is a munkahely otthagyására bírják, s átmenetileg inkább idénymunkát vállalnak /pl. birkanyírási, betakarítási kampányok, stb./. Egyre többen fejtenek ki magánkereskedői tevékenységet.

A kereseti viszonyok megegyeznek a hasonló munkakörben dolgozó nem cigány lakosok átlagával. A viszonylag több eltartott miatt azonban a kereső családokban is alacsony az egy főre jutó jövedelem. A munkaadók egyre jobban megértik a cigányszármazású munkavállalókkal történő többletfoglalkozás szükségességét. E tevékenységet azonban szervezettebben kell tartani. A beilleszkedést elsődlegesen a munkatársak, a szocialista brigádok, közösségek, szakszervezeti bizalmiak, a KISZ alapszervezetek tagjai segítik. A vállalatok, mezőgazdasági üzemek, a munkaadók az arra érdemes, képes, azt vállaló cigánydolgozók továbbképzését, beiskolázását, a szakmatanulást egyre inkább kezdeményezik, vállalják. Segítik régi dolgozóikat lakásépítési kölcsönökkel is /pl. a békéscsabai Kertészeti Köztisztasági, a Víz- és Csatornamű Vállalat, Állami Építőipari Vállalat/. Esetenként gondot okoz a munkafegyelem megtartása, a munkából való igazolatlan távolmaradás. A cigánylakosság munkába állását, megtartását, a tanácsi munkaügyi, szakigazgatási szervek, a munkaerőszolgálati iroda, a munkahelyek összehangolt munkája segíti, a fokozott figyelmükre továbbra is szükség lesz.

3./ A cigánylakosság lakásellátottsága

Megyénkben az 1964. évi alapfelméréskor 22 településben 26 telepet vettek nyilvántartásba /6. táblázat/.
A telepeken ekkor 492 lakásban 1076 család, összesen 4647 fő élt. Ma 8 telepen 113 lakásban 124 család, összesen 513 fő él.

Putri-szerű építmény 29 található még megyénkben. A telepeken lévő családok lakáshoz juttatása elsősorban a szociális követelményeknek meg nem felelő lakásépítési, vásárlási OTP kölcsön felhasználásával történt, de más források is segítették a telepek felszámolását /7. táblázat/, a cigánycsaládok egészséges lakáshoz jutását. Sajnos a széttelepítést különböző okok miatt nem mindig sikerült megvalósítani /pl. Békés, Sarkad, Mezőberény, stb. településekben/.
A telepek felszámolása az építési, vásárlási költségek jelentős emelkedése következtében az utóbbi időben lelassult. Gondot okoz a telekbiztosítás, /pl. Békés, Orosháza, Mezőberény/ s esetenként nehezen sikerült kivitelezőt biztosítani. A telepek teljes felszámolásához megyei – esetleg országos – támogatás biztosítása szükséges a VII. ötéves tervidőszakban, s itt elsődlegesen az Orosháza, Horváth György utcai 12 lakásos telep felszámolását kell kiemelten kezelni, de vizsgálni kell Gyomaendrődöt, Mezőgyánt is e vonatkozásban.
Növekedett a korábban lakáshoz jutott cigánycsaládok lakásainak zsúfoltsága. A fiatalok családalapítása következtében több korosztály él együtt a többnyire egyszobás lakásokban /pl. Békés, Battonya, Sarkad, Doboz, Mezőberény, stb./. Megnehezedett a fiatal cigánycsaládok lakáshoz jutási feltétele is, mivel döntően már nem telepi lakosok, s így a kedvezmények nem illetik őket már meg, és az általános építési kölcsön felvételeivel nem rendelkeznek. A feltételeket egyre nehezebben tudják biztosítani. Gondot okoz esetenként a korábban épített, vagy vásárolt lakóházak rendeltetésszerű használatának, rendszeres karbantartásának elmulasztása a tulajdonosok részéről /pl. Mezőberény, Sarkad, Vésztő, Végegyháza, Medgyesegyháza/. A karbantartás rendszerességének biztosítása érdekében a műszaki osztályoknak, a szakigazgatási szerveknek további rendszeres ellenőrző segítséget kell a cigánycsaládok körében végezni. Erősíteni kell a „Tiszta udvar – rendes ház" akciót körükben.
A városbaáramlás következtében városaink, nagyközségeink lakásügyi hatóságai igen nagy nehézségeket legyőzve, 1978 óta több mint 150 különböző komfortfokozatú tanácsi bérlakást biztosítottak az igényjogosultaknak. Egyes településekben a szükségelhelyezés is igen nagy gondot okoz, mivel nincs e célra lakása a helyi tanácsnak /pl. Békéscsaba, Orosháza, Békés, Sarkad, Újkígyós, Lökösháza/, ezért lakóhelyeiken kell a kedvező lakáskörülményt megteremteni a cigánycsaládoknak is.

4./ A cigánylakosság egészségügyi ellátása

A cigánylakosság általános élet- és munkakörülményeinek javulásával összhangban fejlődött egészségügyi ellátásuk és szociális gondozásuk. A cigánylakosság differenciáltsága miatt egészség-kulturáltsági szintjük is különböző. Megközelítően 6–800 fő azoknak a száma, akikkel a közegészségügyi-járványügyi szerveknek rendszeresen foglalkozniuk kell, esetenként – kötelező védőoltás elmulasztása, állati tetemek megsemmisítése esetén stb. – kényszert is alkalmazva.

A településeket, lakásokat rendszeresen látogatják a védőnők, a KÖJÁL dolgozói. Kevés – igény hiányában – körükben a házi szociális ellátott. Egyes településekben az új lehetőséggel élve családgondozó beállításával kívánnak a leginkább elmaradottak nevelésében előbbre lépni.

A tudatos családtervezés terén csak kis előrelépés tapasztalható. Kevesen alkalmaznak fogamzásgátló szereket az ismételt, de nem kellően hatékony felvilágosítás ellenére. A cigánycsaládoknál is biztosított az anya- és csecsemővédelem. Elmondható, hogy lényegében a fertőző betegségek, a fejtetvesség, a cigánycsaládok többségénél sem fordul gyakrabban elő, mint a nem cigány családoknál. A munkaképtelenek és a leszázalékoltak aránya azonban körükben relative magasabb. A cigánylakosság körében a szociális gondoskodásban részesülők aránya meghaladja a nem cigány lakosokét. A jogtalan segélyhez jutást igen körültekintő előkészítő, ellenőrző munkával igyekeznek meggátolni. A segélyek felhasználását is folyamatosan és következetesebben ellenőrzik nemcsak a cigánylakosság körében tanácsaink. A szociális ellátás egyéb /szociális otthon, öregek napközi otthona, stb./ ellátási formáinak igénybevétele terén csak

minimális igény jelentkezik, s további felvilágosító, ismertető, nevelőmunka szükséges a rászorulók körében az ellátási forma népszerűsítése érdekében.

5./ A cigánylakosság oktatása, művelődése

A művelődési osztályok, szakigazgatási szervek intézkedéstételüknél, vizsgálataiknál kiemelt figyelmet fordítottak és fordítanak a cigányszármazású gyerekek, fiatalok és felnőttek nevelésére, oktatására, művelődésére. Az érintett óvodák és iskolák vezetői a cigánygyerekekkel való fokozottabb törődés feladatait is beépítették a munkaterveikbe.
A megye cigánylakosságának 38 %-a 0–13 éves /8. táblázat/. Az észlelt időszakban növekedett az óvodába járó cigánygyermekek száma. Az 1971/72. tanévben 117 fő, az 1981/82-es tanévben 491 fő, jelenleg /1983/84. tanévben/ 593 cigánygyereket írattak be a megye óvodáiba. Az óvodába járók közül 249 fő 5 éves, akik a jövő tanévtől fognak iskolába járni. Sajnos az óvodába járók száma a felvetteknél kevesebb, s még mindig kevés a 3–4 évesen óvodába kerülő cigánygyermek.

A megye általános iskoláiba járó cigánygyerekek abszolút száma emelkedő, arányaiban azokban valamelyest csökkenés következett be.

- 1980/81-es tanévben 1776 fő, az összlétszám 3,8 %-a,
- 1982/83-as tanévben 1779 fő, az összlétszám 3,5 %-a,
- 1983/84-es tanévben 1803 fő, az összlétszám 3,5 %-a.

Az állandó megyei létszámon belül igen jelentős különbségek vannak egyes igazgatási körzetek iskoláinak létszámában, s teljesítményében. Több településben csak egy iskolára koncentrálódik a cigánytanulók körzete, s így egyes iskolákban 5,30 % a cigánytanulók száma. A cigánygyerekek 44 %-a napközis, 4,5 %-uk tanulószobás /9. táblázat/. Többségük kedvezményes térítéssel, vagy térítésmentesen veszi ezt igénybe. Létszámukat itt növelni szükséges.

Jelentős, a csökkenés ellenére 36 %, a túlkoros cigánygyerekek száma /10–11. táblázat/. Az általános iskolás gyerekek 0,42 %-a, a cigánygyerekeknek 5,4 %-a abszolút túlkoros. Az évismétlők aránya 11–22 % között van. Ma már az általános iskolában szerzi meg a 8. osztályos bizonyítványát a cigánytanulók 50 %-a. Egyes iskolákban ez az arány 80–90 % a cigánygyerekeknél is.
Megyénkben cigányosztály már évek óta nem működik. Lakóterületi óvoda Sarkadon van 25 beiratkozott gyerekkel. Gyógypedagógiai intézetekben magas a cigánygyerekek aránya, mintegy 30 %. Hasonló az arány az állami gondozottak körében is. A dolgozók általános iskoláiban, középiskoláiban is van cigánytanuló. Egyes munkahelyek kezdeményezik, támogatják a cigánydolgozók iskolai tanulását /pl. Mezőkovácsházi ÁFÉSZ/. A felnőtt korban 8 általános iskolai osztály elvégzésére főként a jogosítvány megszerzése ösztönöz.

A pedagógusok céljutalmazására az 1982/83-as tanévben több mint 300 ezer forint kerül kifizetésre, s több óvónő is kapott a jutalomból az utóbbi évben.
A hátrányos helyzet felszámolásához nélkülözhetetlen a tanórán és az iskolán kívüli foglalkozásokban való nagyobb arányú bekapcsolásuk. Ezt segítik elő a táborok, melyek megvalósításához kiemelten a megyei Úttörőelnökség, KISZ Bizottság, a Hazafias Népfront, a Megyei Vöröskereszt, a Magyar Honvédelmi Szövetség is évek óta jelentős szervező, de anyagi segítséget is nyújt. Táborozási célra kerül döntően felhasználásra a Cigányügyi Koordinációs Bizottság számára a VB részéről biztosított évi 300.000,- Ft is.
A többnyire 10 napos időtartamra /Geszten, Mezőkovácsházán, Mezőberényben, Orosházán, Békéscsabán/ megtartott tábori turnusokban, a táborokban résztvevő 40–50 főnek kb. 60 %-a

cigánygyerek. A lakókörzetekben élő cigánygyerekek nyári, szervezettebb foglalkoztatása indokolt lenne, de még nem sikerült megfelelő formát találni rá. A bázishelyek stabilitására kell törekedni a szervezés könnyítése érdekében.
A 8. osztályt végzett gyerekek továbbtanulásának, pályaválasztásának segítése igen gondosan történik a képessége maximális figyelembevételével. Az 1982/83-as tanévben 141 8. osztályt végezett gyerekből 96 került beiskolázásra középfokú intézményekben. Gimnáziumban tanul 14 fő, szakközépiskolában 9 fő és szakmunkásképzőben 73 fő. Megtartásuk a középfokú oktatási intézményekben is igen nehéz, még több törődést, odafigyelést igényel. /csaknem 30 %-os a lemorzsolódás./

A közművelődési tevékenység szervezeti keretek között kiterjed a cigánylakosságra is. A Megyei Művelődési Központ a békési Művelődési Központ bázis tevékenységének erősítése ellenére elmondható, hogy intézményrendszerünk, népművelőink még nincsenek kellően felkészülve a cigánylakosság egyes rétegeivel való foglalkozások speciális formáira. Jelentős munka folyik évek óta ezen a téren a felkészítés javítása érdekében. Továbbképzések tartása, módszerek átadása, műsorok szolgáltatása, találkozók, sportvetélkedők rendezése keretében, azonban nem eléggé hatékony még egyik formában sem. Film készült a megyében élő cigánylakosok életéről, megalakult a cigány közművelődési munkacsoport is. Cigány klub 3 településben /Békés, Sarkad, Végegyháza/ működik. Tevékenységüket jobban kell segíteni, működési feltételüket javítani, esetleg módosítani, nevelési célkitűzésük megvalósítását támogatni szükséges.

A gyulai Erkel Ferenc Múzeum gyűjtő, kutató, kiállítást rendező, kiadványt közreadó, szemléletformáló tevékenysége igen jelentős. A románcigányság életét bemutató kiállítás megnyitására áprilisban került sor.

A megyei Könyvtár, a könyvtár hálózat igen sokat tesz a cigánylakosság olvasóvá neveléséért /12. táblázat/. Író-olvasó találkozók rendezését készítik elő, részben a cigány lakosság és a cigányszármazású írók-költők között.

A Megyei Moziüzemi Vállalat tematikus filmvetítésekkel, /13. táblázat/ rendező-közönség találkozókkal segíti a klubok, táborok munkáját.

A megyei TIT bekapcsolódott a munkába, kezdeményez a tanácsok, művelődési házak felé. Hasznos ismeretterjesztést végez a cigánylakosok között, melynek hatékonyságát, szervezettségét, gyakorlatiságát tovább kell emelni.

6./ A cigánylakosok állampolgári magatartása, megítélése

A megyénkben élő cigánylakosság döntő többsége az állampolgári jogokkal, kötelezettségekkel megfelelően él. Munkájával részese társadalmunk építésének és végzettsége, képessége szerint kiveszi abból részét. Életmódjában, életformájában a lakosság döntő többségéhez igazodva úgy, vagy közel azonos módon él. A még meglévő szokásaikat igen eltérően ápolják, őrzik.
Nyelvüket – román, oláh cigánycsaládok esetében – a családi körben használják. E rétegnél elsősorban a gyerekek magyar nyelv ismeretét kell iskoláskorra kellő szintre hozni. A cigánylakosság egy része bekapcsolódik társadalmi életünkbe, részt vállal belőle, ha ma még kis létszámban, kevés hatással is.
A cigányszármazású tanácstagok száma 19 fő, ez igen kevés. A párttagok száma mintegy 69 fő, a KISZ-tagok száma megközelítően 170 fő, önkéntes rendőrök száma 15 fő. Többen aktivistái a Vöröskeresztes mozgalomnak, a Hazafias Népfrontnak, munkahelyi szocialista brigád közösségekben is tisztséget kapnak, vállalnak.

Megkeresés esetén bekapcsolódnak a munkahelyi, lakóhelyi társadalmi munka végzésébe és részt vállalnak belőle. Kezdeményezés, önkéntesség még nem jellemző ezen a téren.

Egy szűk réteg körében – településenként 5, 10 családban – csaknem valamennyi településben számos probléma jelentkezik /14-15. táblázat/. E réteg szélsőséges magatartásával, munkakerülő, garázda, némely esetben bűnöző életmódjával, szélsőséges viselkedésével sok gondot, esetenként feszültséget okoz. Míg országos méretekben a cigánybűnözés növekszik, addig Békés megyében csökkenés utáni növekedésről lehet számot adni. A növekedés részben a felderítő munka javulásának tudható be. Az ismertté vált cigány bűnelkövetők száma

1980-ban	123 fő
1981-ben	89 fő
1982-ben	82 fő
1983-ban	124 fő.

A lakosság általánosító magatartása következtében a réteg felé irányuló negatív megítélés sújtja a többségében becsületesen élő cigánylakosságot is. Megyénk lakossága között az előítélet nyíltabb, burkoltabb megléte, jelentkezése tény. A kapcsolatot a nem cigány és cigány lakosság között tovább kell javítani, közvetlenebbé, nyitottabbá, oldottabbá tenni. Javítani kell a többségi környezet befogadási készségét, mivel ennek hiánya a cigánylakosság beilleszkedési folyamatát lassítja. Az előítéletek ellen a növekvő jobb propaganda, az általánosítás kerülése, a munkahelyi, lakóhelyi kapcsolatok tartása, megkeresése segítséget ad. Jelentős a Cigányügyi Koordinációs Bizottság tagjainak szemléletformáló munkája, törekvése, de eredményessége nem kielégítő.

A megyei tanács érintett osztályai, intézményei munkájuk végzése során igen sokrétű, lelkiismeretes segítséget nyújtanak az érintett tanácsoknak. Vizsgálataik és az egyedi ügyek intézésének tapasztalatait felhasználva, differenciált munkát végeznek. Kiemelkedő a szakmai felkészítés mellett szemléletformáló munka a továbbképzéseknél, melyre az ügyfelekkel való kapcsolattartás javítása érdekében további szüksége van.

Érintett tanácsaink mindennapi munkavégzésünk során a törvényesség megtartásával nevelő, segítő, felvilágosító munkát is végeznek a cigánylakosság körében. Testületi üléseiken többnyire rendszeresen értékelik, áttekintik, koordinálják e tevékenységüket. Munkájukat segítik a helyi társadalmi tömegszervezetek, több helyen a működő Koordinációs Bizottság és kissé növekvő számban a cigánylakosok még szűk rétege.

A bizottság munkájában résztvevő társadalmi és tömegszervezetek tevékenysége ezen a téren az elmúlt időszakban célirányosabb, tervszerűbb, differenciáltabb lett. /Sajnos azonban még mindig kevés az aktivisták száma a cigánylakosok között. Munkájukról tájékoztatást adtak az elmúlt évek során és testületi üléseiken önálló napirendi pontként is értékelték értékelik az e téren végzett munkájukat. Alapszervezeti szinten kell e tevékenységre fokozott figyelmet fordítani a társadalmi és tömegszervezeti munkában a következő időszakban.

Évek során javult a kapcsolat a Bizottság titkára, az osztályok, intézmények, a helyi tanácsok és a társadalmi és tömegszervezetek, a bizottsági tagok között. Az önálló, titkári munkakör megteremtődésével erre további lehetőség nyílt.

7./ Megyénkben élő cigánylakosság körében végzendő feladatok

A megyénkben élő cigánylakosság társadalmi beilleszkedése érdekében az elkövetkezendő időszakban is igen differenciált munkavégzés szükséges.

a) A társadalmi életünkbe beilleszkedett cigánylakosság állampolgári tevékenységének gyakorlását a továbbiakban is minden területen elő kell segíteni úgy, hogy az intézkedések továbbfejlődésüket segítsék elő, sajátos kultúrájuk megőrzésének biztosítása mellett. E beilleszkedett lakossági rétegnél a segítő jellegű intézkedéstételt is igen nagy figyelemmel, differenciáltan kell végezni úgy, hogy a korábban elhagyott életmód, életforma, ismételt kialakulására ne kerülhessen sor.

b) Fokozni kell a foglalkoztatási szint emelését, mindenekelőtt a munkaképes korú fiatalok, a nők munkába állításának feltételét kell biztosítani, a munkahelyek nevelő hatását növelve. Lehetőleg helyben kell a cigány munkavállalókat foglalkoztatni. Megfelelő munkaalkalmak létesítésével szakképzetlen munkaerő foglalkoztatását biztosítani kell.

Javítani kell a nők foglalkoztatottságát. Következetesen törekedni kell a cigány munkavállalók állandó munkaviszonyban tartására, szakképesítésük lépcsőzetes emelésére, előmenetel biztosítására.
A munkáltatók helyes magatartására figyelmet kell fordítani, megkülönböztetés észlelése esetén fellépni, segíteni.
Az adózási fegyelem megteremtésére az érintett településekben fokozott figyelmet kell fordítani.

c) A VII. ötéves terv megyei lakásépítési, elosztási terv elkészítésekor a még meglévő telepek teljes felszámolását, a putrilakások mielőbbi megszüntetésének megoldását, a zsúfoltan élő cigánycsaládok lakáshelyzetének kedvezőbbé tételét kell szorgalmazni.
A telepek teljes felszámolása, a lakások állagának megóvása érdekében szükséges intézkedéseket ki kell dolgozni és végrehajtani az érintett tanácsok, szakosztályok, szervek együttműködésével.

d) A cigányfiatalok oktatását, nevelését központi feladatnak kell tekinteni. Ezen belül kiemelt feladatként kell a cigánygyerekek óvodába-járását kezelni. Szemléletformálással, a feltételek biztosításával a 3 éves kortól történő óvodába járás gyakorlatának megvalósítására kell törekedni minden rászoruló – különösen a veszélyeztetett – cigánygyermek esetében.
Javítani, növelni kell a továbbiakban is a 8. osztályt elvégzők számát. Tovább kell növelni a napközis ellátásban részesülő, a táborozó, kiránduló cigánytanulók számát. Nyári foglalkoztatásukra figyelmet kell fordítani a középfokú iskolába felvett cigánygyermekek megtartására, felsőfokú tanintézetekbe való juttatásukra.
A felnőtt lakosság körében végzett közművelődési munkában még jobban differenciálva kell a nevelő, művelő tevékenységet végezni, ahol van ott a cigányság hagyományos kultúráját is figyelembe véve. Az érintett települések közművelődési tevékenységénél ezt tervezni, végezni kell.
A cigánylakosság körében dolgozó pedagógusok, népművelők fokozott erkölcsi, anyagi megbecsülésére kell törekedni. Nagyobb rangot kell, hogy kapjon az e téren végzett eredményes nevelőmunka.

e) Az egészségnevelés középpontjában a reális családtervezés a javuló gyermekápolás, az egységesen magasszintű betegellátás a helyes, megalapozott segélyezési gyakorlat biztosítása, a higiéniai követelmények magasabb szinten való megtartása álljon. A közegészséget veszélyeztető helyzet megszüntetésére fokozott gondot kell fordítani.
A Vöröskereszt egészség- és családvédelmi munkája során a leginkább hátrányos helyzetűek nevelésére fordítson kiemelt hangsúlyt, adjon közvetlen segítséget.
A cigánylakosság körében dolgozó egészségügyi dolgozók nagyobb erkölcsi, anyagi megbecsülésére kell törekedni, feltételét biztosítani.

f) A cigánylakosok társadalmi, közéleti aktivitásának kibontakoztatása érdekében az állami szervek és a tömegszervezetek, valamint a tömegszervezetek egymás közötti sajátosságainak figyelembevételével megfelelő munkamegosztást kell kialakítani.

A további munkavégzésnél jobban kell igényelni a cigánylakosság közreműködését. A lakóhelyi, koordinációs, a társadalmi és tömegszervezetek, a sportmunkába is jobban be kell vonni őket. A feladatok ellátására elsődlegesen a – mozgalmi, munkahelyi, lakóhelyi – környezetben kell felkészíteni a cigánylakosokat.

A tanácsi munkavégzés során, de az élet minden területén a kötelezettségek teljesítésén alapuló egyenjogúságot, a kétoldalú tenniakarás feltételét kell biztosítani. E munkavégzést követő aktivitás, megfelelő hangnem kell, hogy jellemezze.

Törekedni kell a veszélyeztetett környezetben élők, elsődlegesen a gyermekek helyzetének kedvezővé változtatására. Határozott lépés szükséges a bűnelkövetők, s a munkát nem vállalókkal szemben, a növekedő bűnözés megállítása, csökkentése érdekében. A törvényesség mindenkori megtartására fokozott figyelmet kell fordítani. Növelni kell a megelőzés hatékonyságát, javítani a jogpropaganda munkát is a cigány lakosság körében.

Az MSZMP Politikai Bizottsága határozatából adódó feladat végrehajtása további körültekintő, türelmes, következetes feladatvégzést követel meg minden érintettől megyénkben, a társadalompolitikai célkitűzés, a cigánylakosság integrálása érdekében.

A Tárcaközi Koordinációs Bizottság segítségét az elmúlt időszakban is éreztük, s kérjük támogatását a továbbiakban is megyénkben élő cigánylakosság körében végzett tevékenység ütemesebb, eredményesebb végzése érdekében.

Békéscsaba, 1984. május 22.

Dr. Becsei József
tanácselnök-helyettes

2. táblázat

A cigánylakosság településenkénti megoszlása
/1984. I. 1./

Megnevezés	Lakónépesség száma	Ebből: cigánylakosok száma			A lakónéphez visz. %-a
		Férfi	nő	össz.	
1. Békés	22252	508	553	1061	4,8
2. Békéscsaba	69976	299	320	619	0,9
3. Gyula	35145	37	35	72	0,02
4. Orosháza	36432	193	199	392	1,1
5. Szarvas	20300	230	253	483	2,3
6. Szeghalom	10599	227	229	456	4,3
7. Battonya	7715	143	162	305	4,0
8. Békésszentandrás	4306	9	6	15	0,03
9. Csabacsüd	4165	8	7	15	0,03
10. Csorvás	6430	25	27	52	1,0
11. Dévaványa	9434	40	34	77	0,08
12. Doboz	4777	206	197	403	8,4
13. Elek	5839	130	170	300	5,2
14. Füzesgyarmat	6394	78	77	155	2,4
15. Gádoros	4834	59	62	121	2,5
16. Gyomaendrőd	17493	312	330	642	3,7

17. Kétegyháza	4771	102	87	189	3,9
18. Kőrösladány	5776	110	101	121	3,6
19. Medgyesegyháza	4802	55	57	112	2,3
20. Mezőberény	12453	332	314	646	5,2
21. Mezőkovácsháza	7141	45	53	98	1,3
22. Sarkad	11544	400	458	858	7,4
23. Újkígyós	8342	51	45	96	0,1
24. Tótkomlós	7803	140	129	269	3,4
25. Vésztő	8361	238	256	494	5,9
26. Almáskamarás	1359	10	11	21	0,1
27. Békéssámson	2841	13	13	26	0,09
28. Bucsa	2643	1	1	2	-
29. Dombegyház	3744	8	8	16	0,04
30.Csanádapáca	3257	4	2	6	-
31. Ecsegfalva	1656	10	10	20	1,2
32. Geszt	1063	80	84	164	15,4
33. Kevermes	4170	153	165	318	7,6
34. Kisdombegyház	630	2	5	7	1,1
35. Kötegyán	1843	47	46	93	5,0
36. Körösnagyharsány	834	46	33	79	9,4
37. Körösujfalu	708	8	12	20	2,8
38. Kunágota	3531	115	122	237	6,7
39. Lökösháza	2161	12	18	30	1,3
40. Magyarbánhegyes	2894	13	11	24	0,8
41. Medgyesbodzás	2179	2	2	4	-
42. Méhkerék	2345	27	24	51	2,1
43. Mezőgyán	1653	151	156	307	18,6
44. Nagykamarás	3392	19	8	27	0,01
45. Nagybánhegyes	1734	7	8	15	0,1
46. Okány	3325	8	17	25	0,07
47. Pusztaföldvár	2088	25	23	48	2,3
48. Sarkadkeresztur	2149	14	7	21	0,09
49. Végegyháza	1980	67	78	145	7,3
50. Zsadány	2035	25	24	49	2,4
Összesen:	393298	4844	5052	9896	-
Lakónépesség a megye többi községeiben:	37933				
Megye összesen:	431291	-	-	-	2,3

3. táblázat

A cigánylakosság településenkénti megoszlása
/1984. I. 1./

A megye tizenöt legnépesebb cigánylakta települése:			
1. Békés	22252 fő	1061 fő	4,8 %
2. Sarkad	11544 fő	858 fő	7,4 %
3. Mezőberény	12453 fő	646 fő	5,2 %
4. Gyomaendrőd	17493 fő	642 fő	3,7 %
5. Békéscsaba	69976 fő	619 fő	0,9 %
6. Vésztő	8361 fő	494 fő	5,9 %
7. Szarvas	20300 fő	483 fő	2,3 %
8. Szeghalom	10599 fő	456 fő	4,3 %
9. Doboz	4777 fő	403 fő	8,4 %
10. Orosháza	36432 fő	392 fő	1,1 %
11. Kevermes	4170 fő	318 fő	7,6 %
12. Mezőgyán	1653 fő	307 fő	18,6 %
13. Battonya	7715 fő	305 fő	4,0 %
14. Elek	5839 fő	300 fő	5,2 %
15. Tótkomlós	7803 fő	269 fő	3,4 %
Összesen: 7.553 fő			

%-ban legtöbb cigánylakos él:

1. Mezőgyán	307 fő	18,6 %
2. Geszt	164 fő	15,4 %
3. Körösnagyharsány	79 fő	9,4 %

4. táblázat

Munkaviszonyban lévő cigánylakosokra vonatkozó adatok

A munkaképes korúak számának alakulása

Megnevezés	1980. I. 1.			1984. I. 1.			Index 1984/80 %
	férfi	nő	összesen	férfi	nő	Összesen	
Számuk összesen	4822	4762	9584	4844	5052	9896	103,2
Ebből munkaképes korúak száma	2606	2286	4894	2492	2554	5046	103,1
aránya /%/	54,0	48,0	51,1	51,4	50,6	54,0	

A foglalkoztatottak száma, megoszlása munkaviszonyuk jellege szerint

Megnevezés	1980. I. 1.			1984. I. 1.			Index 1984/80 %
	férfi	nő	összesen	férfi	nő	Összesen	
Állandó	1610	877	2487	1740	1511	3251	130,7
Időszaki	428	340	768	295	284	579	75,4
Alkalmi	220	242	462	208	163	371	80,3
Keresők össz.	2258	1459	3717	2243	1958	4201	113,0
Munkaképeskorú nem dolgozók	348	827	1175	249	596	845	71,9

Az állandó munkaviszonnyal rendelkezők ágazatok közötti megoszlása

Ipar	39,1 %
Építőipar	17,1 %
Mezőgazd. és erdőgazd.	21,2 %
Szállítás, hírközlés	4,6 %
Kereskedelem	7,6 %
Vízgazdálkodás	1,6 %
Szolgáltatás	8,8 %

Békés megyei élveszületésből a cigánycsecsemők száma

	1979.		1980.		1981.		1982.		1983.	
	élve-születés	cigány-csecsemő	élve-születés	cigány-csecsemő	élve-születés	cigány-csecsemő	élve-születés	cigány-csecsemő	élve-születés	cigány-csecsemő
Békéscsaba város	949	17	916	15	836	27	746	19	738	17
Gyula város	461	2	428	5	408	1	404	2	363	3
Orosháza város	450	15	442	11	454	13	411	12	408	16
Szarvas város	243	10	277	8	231	10	233	15	230	13
Békés város	364	23	332	38	318	49	293	40	298	43
Szeghalom város	221	12	176	5	159	8	158	11	149	12
Gyula városkörnyék	170	15	180	15	161	16	174	18	142	13
Orosháza városkörny.	322	10	299	10	316	10	355	13	369	10
Szeghalom városk.	372	21	322	23	317	27	295	15	321	16
Sarkad	139	30	145	30	151	20	137	16	127	24
Sarkad környéke	144	19	118	15	116	11	105	22	101	14

Gyomaendrőd	215	20	243	18	198	18	206	22	210	18
Gyomaendrőd körny.	205	5	199	5	188	-	158	-	150	3
Battonya	96	7	88	4	99	4	81	3	100	4
Vésztő	120	8	122	10	132	14	119	12	90	15
Mezőberény	192	19	179	19	179	24	152	22	170	22
Csorvás	98	3	84	2	101	3	82	3	71	1
Békéscsaba környéke	317	15	308	11	280	13	259	16	263	10
Megyei összesen:	5077	251	4858	244	4642	268	4368	261	4300	254
Cigány születés %-ban megyei összesen:		4,9		5,0		5,8		6,0		5,9
Cigány születés %-ban										
Sarkad		21,5		20,7		13,2		11,7		18,9
Vésztő		6,7		8,2		10,6		10,1		16,6
Békés		6,3		11,4		15,4		13,6		14,4
Mezőberény		9,9		10,6		13,4		14,5		12,9

Foglalkoztatás megoszlása ágazatonként és képesítés szerint
/1984. I. 1./

Megnevezés /ágazat/	Állandó munkaviszonnyal rendelkezők															
	Munkaképes korúak								Munkaképes koron felüliek							
	férfiak				nők				férfiak				nők			
	szakmunk	betanmunk	segédmunk	össz.	szakmunk	betanmunk	segédmunk	össz.	szakmunk	betammunk	segédmunk	össz.	szakmunk	betanmunk	segédmunk	össz.
Ipar	112	170	285	565	37	318	352	707	-	-	24	24	-	5	56	61
Építő-ipar	51	103	296	450	4	26	78	108	-	2	10	12	-	-	4	4
Mg. Erdő-gazd.	13	61	280	354	-	28	306	334	-	3	7	10	-	-	10	10
Szállí-tás, Hír-közlés	12	6	75	93	-	16	39	55	-	-	2	2	-	-	-	-
Ke-reske delem	60	4	22	86	31	73	58	162	-	-	-	-	-	-	-	-
víz-gaz-dálko dás	5	7	17	29	-	-	23	23	-	-	-	-	-	-	-	-
Szol-gál-tatás	43	30	90	163	16	19	87	122	-	27	31	58	-	-	-	-
Össze sen:	296	381	1063	1740	88	480	943	1511	-	32	74	106	-	5	70	75

Cigánytanulók száma születési év, hó /életkor/ szerint évfolyamonként
/1982/83. tanévben/

sorszám	Születési év, hónap	életkor	1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.	1-8.
			évfolyamban a cigánytanulók száma								
1	1976. IX. 1. után	-6	2	-	-	-	-	-	-	-	2
2	1975. IX.-1976.VIII.	6	233	2	-	-	-	-	-	-	235
3	1974.IX.-1975.VIII.	7	94	177	-	-	-	-	-	-	271
4	1973.IX.-1974.VIII.	8	-	50	146	-	-	-	-	-	205
5	1972.IX.-1973.VIII.	9	1	14	53	126	2	-	-	-	196
6	1971.IX.-1972.VIII.	10	-	3	21	48	128	-	-	-	200
7	1970.IX.-1971.VIII.	11	-	1	8	20	44	114	-	-	187
8	1969.IX.-1970.VIII.	12	-	1	1	7	24	55	87	1	176
9	1968.IX.-1969.VIII.	13	-	-	3	4	21	24	40	94	186
10	1967.IX.-1968.VIII.	14	-	-	1	1	10	12	28	51	93
11	1966.IX.-1967.VIII.	15	-	-	1	1	9	1	11	5	28
12	1966.VIII. 31. előtt	16-	-	-	-	-	0	0	0	0	-
13	Összesen:		339	248	234	207	238	206	166	141	1779
14	Ebből	a lányok	166	128	115	101	123	101	77	68	879
15		osztály-ismétlők	68	19	19	10	54	18	20	4	209
16	Abszolút túlkorosak		1	5	14	13	40	13	11	-	97

6. táblázat

Békés megyében lévő szociális követelményeknek meg nem felelő lakótelepek területi megoszlása

Település neve	Épület-szám	Lakás-szám	Család-szám	Lélek-szám	Lakás-szám	Család-szám	Lélek-szám
	1964-ben				1984-ben		
1. Orosháza /községp/	43	48	48	179	-	-	-
2. Szentetornya	7	10	10	50	11	13	82
3. Békés /Újtelep/	81	85	117	481	-	-	-
4. Mezőberény /Párizs u. London u./	86	86	98	417	47	49	162
5. Gyoma	28	29	36	154			
6. Endrőd	61	65	65	198	9	9	46
7. Szabadkígyós /cselédh./	2	9	8	22	-	-	-
8. Doboz /Sósszik/	71	39	86	317	1	1	2
9.Battonya /Dankó u. Vörösmarty/	38	38	45	167	6	7	34
10. Kevermes	13	13	26	82	-	-	-
11. Kunágota	36	36	42	147	-	-	-
12. Mezőkovácsháza	16	16	20	83	-	-	-
13. Végegyháza	7	7	9	44	-	-	-
14. Ref.kovácsháza	4	4	5	24	-	-	-
15. Tótkomlós	49	19	64	325	10	10	28
16. Sarkad /Szeles u., Vasút u. cselédház/	3	45	35	352	-	-	-
17. Mezőgyán	12	12	16	41	11	11	43
18. Szarvas	186	193	195	839	18	24	126
19. Füzesgyarmat	11	11	16	77	-	-	-
20. Körösladány	12	12	14	56	-	-	-
21. Szeghalom /Temető, Újtelep, Arany J./	45	55	55	349	-	-	-
22. Vésztő	50	50	56	243	-	-	-
Összesen:	861	942	1076	4647	113	124	513

Az aláhúzott településekben a teljes telepfelszámolás megtörtént 1983. december 31-ig.

7. táblázat

Szociális követelményeknek meg nem felelő lakótelepek felszámolás során felhasznált szociális kölcsön éves bontásban

Év	Építés	vásárlás
1965	9	3
1966	39	5
1967	31	-
1968	29	-
1969	35	3
1970	31	6
1971	23	12
1972	8	36
1973	16	48
1974	12	60
1975	10	48
1976	4	48
1977	2	35
1978	6	38
1979	-	34
1980	7	39
1981	8	40
1982	2	23
1983	7	23
Összesen	279	501

- Ár-belvíz okozta épületkár következtében belvizes építési kölcsönnel lakást épített Összesen kb. 240 család
- Üresen álló lakóházat vásárolt kb. 110 család
- Állami lakást kapott /városokban/ 150 család

8. táblázat

A cigánylakosság kor szerinti megoszlása
/1984. I. 1./

Megnevezés	Kor szerinti megoszlás							Összes cigány lakos
	0-2 éves	3-5 éves	6-13 éves	14-19 éves	20-39 éves	40-59 éves	60-X éves	
Békés	83	110	224	142	339	107	56	1061
Békéscsaba	30	60	95	87	175	100	72	619
Gyula	5	6	8	9	13	9	22	72
Orosháza	27	32	100	49	86	64	25	392
Szarvas	48	34	111	80	96	83	31	483
Szeghalom	21	39	102	49	129	95	21	456
Battonya	8	29	51	55	87	42	33	305
Bszentandrás	-	1	4	-	5	4	1	15
Csabacsüd	3	1	1	2	5	2	1	15

Csorvás	3	7	8	11	13	10	-	52
Dévaványa	2	4	30	16	12	6	7	77
Doboz	22	36	79	41	85	93	47	403
Elek	27	30	57	40	52	49	45	300
Füzesgyarmat	11	25	17	34	38	21	9	155
Gádoros	7	13	25	10	36	17	13	121
Gyomaendrőd	50	58	148	90	103	126	67	642
Kétegyháza	16	18	42	25	30	27	31	180
Körösladány	18	39	50	14	40	24	26	211
Medgyesegyháza	7	11	29	13	26	14	12	112
Mezőberény	49	76	147	44	132	129	69	646
Mezőkovácsháza	10	9	26	8	32	8	5	98
Sarkad	69	138	240	112	80	79	140	858
Újkígyós	12	12	19	9	34	10	-	96
Tótkomlós	11	17	46	25	63	64	43	269
Vésztő	40	35	108	61	82	93	75	494
Almáskamarás	-	3	4	-	6	5	3	21
Békéssámson	-	3	4	5	8	5	-	26
Bucsa	-	-	-	-	-	2	-	2
Dombegyház	-	1	3	5	3	1	3	16
Csanádapáca	-	1	2	1	-	2	-	6
Ecsegfalva	2	4	1	1	8	4	-	20
Geszt	23	27	22	23	21	22	26	164
Kevermes	26	28	50	39	66	62	47	318
Kisdombegyház	-	-	1	3	2	1	-	7
Kötegyán	9	12	14	6	23	15	14	93
Körösnagyharsány	2	8	17	7	20	14	11	79
Kunágota	9	12	38	19	49	76	34	237
Lőkösháza	4	3	5	3	6	4	5	30
Mezőbánhegyes	-	2	1	6	5	8	2	24
Medgyesbodzás	-	-	2	-	-	2	-	4
Méhkerék	2	4	12	7	15	9	2	51
Mezőgyán	21	33	47	41	65	54	46	307
Nagykamarás	-	4	5	1	14	3	-	27
Naybánhegyes	2	-	2	2	7	1	1	15
Okány	1	3	2	2	10	6	1	25
Pusztaföldvár	2	3	6	6	18	10	3	48
Sarkadkeresztúr	-	-	2	8	5	6	-	21
Végegyháza	17	20	25	15	25	21	22	145
Zsadány	2	5	6	9	17	4	6	40
Összesen:	702	1018	2049	1237	2190	1621	1081	9896

9. táblázat

Napközis cigánytanulók száma az 1982/83. tanévben

	1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.	1-8. o. össz.
	osztály								
Létszám	339	248	234	207	238	206	166	141	1779
Ismétlős	65	19	19	10	54	18	20	4	209
Bukás 3 vagy több	64	6	6	7	37	13	11	4	148
Bukás 1 és 2 tárgyból	-	22	14	6	19	13	9	5	88
Osztályzatlan maradt	27	6	4	2	16	4	13	4	76
Mulasztás miatt oszt. ismételt	1	-	-	-	3	1	2	1	8
Eredményesen pótvizsgát tett	-	10	1	3	8	6	7	4	39
Osztályozó vizsgát tett	-	-	-	1	-	-	1	1	3
Napközis									781
Tanulószobás									98

Cigánytanulók %-os megoszlása egyes iskolákban

Geszt Általános Iskola	30 %
Mezőgyán	28 %
Békés 1. sz. Ált. Iskola	20 %
Sarkad 1. sz. Ált. Iskola	14 %
Doboz Általános Iskola	14 %
Gyomaendrőd 3. Ált. Iskola	12 %
Kevermes Általános Iskola	12 %
Mezőberény Általános Iskola	11 %
Kunágota Általános Iskola	9 %
Vésztő Általános Iskola	8 %
Orosháza 3. sz. Ált. Iskola	5 %

11. táblázat

Cigánytanulók megoszlása létszám szerint 1982/83. tanévben

	1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.	Össz.	1981/1982 tanév	Nap-közis	Ismétel
	osztályokban											
Békéscsaba	23	18	16	10	12	18	13	7	117	101	77	5
Békéscsaba vk.	24	23	19	14	11	9	3	20	123	120	32	19
Békés	41	31	31	22	24	39	15	6	209	199	82	12
Békés vk.	9	3	1	7	2	0	0	0	22	19	-	1
Gyula	3	3	1	1	1	6	2	2	19	14	4	1
Gyulai járás	82	65	52	44	67	42	48	35	435	427	220	70
Orosháza	14	12	11	15	8	5	6	6	77	67	44	12

Orosháza vk.	-	-	1	-	1	0	0	2	4	4	2	1
Orosházi járás	11	4	10	8	10	10	8	5	66	67	28	10
Szarvas	23	11	15	5	14	6	6	4	84	78	32	10
Szarvasi járás	31	19	15	22	13	18	11	12	141	127	33	12
Mező-kovács-házi járás	43	27	23	23	31	26	23	24	220	228	124	29
Szeghal-mi járás	35	32	39	36	44	27	31	18	262	272	103	27
Összesen:	339	248	234	207	238	206	166	141	1779	1723	781	209

12. táblázat

Békés megye 29 cigánylakta településének könyvtári adatai

Település	Lakosság	Ebből cigány	%	14 év alatt	Felnőtt	Cigányolvasók			
						1978 össz.	14 év alatt	felnőtt	1983 össz
Battonya	7968	229	2,8	23	8	31	5	5	10
Békés	22287	951	4,3	43	51	94	145	30	175
Békéscsaba	67266	700	1,1	25	12	37	63	22	85
Dévaványa	9700	82	0,8	-	-	-	8	3	11
Doboz	4919	392	8,0	14	9	23	51	11	62
Elek	5753	280	4,9	20	37	57	59	24	83
Füzesgyarmat	6486	155	2,4	64	16	80	20	10	30
Gádoros	4910	120	2,4	-	-	-	17	8	25
Geszt	1095	158	14,4	4	1	5	35	17	52
Gyomaendrőd	17807	642	3,6	47	14	61	42	17	59
Kétegyháza	4808	179	3,7	6	4	10	18	7	25
Kevermes	4305	246	5,7	29	13	42	38	9	47
Körösladány	5885	209	3,6	4	4	8	11	5	16
Kötegyán	2073	84	4,1	-	-	-	12	12	24
Kunágota	3770	227	0,6	27	8	35	7	3	10
Medgyesegy-háza	4936	125	2,5	-	-	-	13	8	21
Méhkerék	2445	40	1,6	-	-	-	8	2	10
Mezőberény	12498	589	4,7	75	20	95	69	19	88
Mezőgyán	1801	410	22,8	31	13	44	47	13	60
Mezőkovács-háza	7219	84	1,2	9	6	15	5	3	8
Orosháza	36243	244	0,7	10	18	28	3	2	10
Sarkad	11794	808	6,8	29	54	83	82	44	126
Szarvas	20598	367	1,8	70	41	111	20	10	30
Szeghalom	10707	452	4,2	45	36	81	19	28	47

Tótkomlós	7991	260	3,3	30	10	40	28	22	50
Újkígyós	8308	94	1,1	-	-	-	55	50	105
Végegyháza	2093	145	6,9	32	5	37	29	12	41
Vésztő	8567	494	5,8	28	15	43	22	16	38
Zsadány	2170	67	3,1	-	-	-	32	17	49
Összesen		8833		665	395	1060	968	420	1297

13. táblázat

Filmforgalmazás tapasztalatai a cigánylakosság körében

A „CSÉPLŐ GYURI" című film látog. eredményei

Év	Mozik száma	Előadás	Látogatók	1 előadásra eső látogató
1978	58	136	10257	75,3
1979	28	57	3045	53,4
Összesen:	86	193	13302	68,8

A „KOPORTOS" című film látog. eerdményei

Év	Mozik száma	Előadás	Látogatók	1 előadásra eső látogató
1980	2	3	158	53,0
Sajnos sokat ártott a filmnek a megjelenése körüli huzavona, így mire bemutatták, már nem volt rá érdeklődés.				

A „RONTÁS ÉS REMÉNYSÉG" című film látogatói eredményei

Év	Mozik száma	Előadás	Látogatók	1 előadásra eső látogató
1982	8	14	1222	87,2
1983	1	1	18	18
Összesen:	9	15	1240	82,6

A cigánylakosság nyári filmellátása

Év	Vetítőhelyek száma	Előadás	Látogató
1977	14	14	380
1978	9	20	1200
1979	7	18	1440
1980	8	23	2300
1981	8	13	1040
1982	8	14	1120
1983	10	15	1200

A cigánylakosság köréből kerül ki egyes településeken a mozilátogatók nagyobb száma.

14. táblázat

A szabálysértési cselekmények alakulása a cigány és a nem cigánylakosság Szarvas város és a megyei adatok viszonylatában
/1983 november)

Szabálysértés neme	Nem cigány lakosság által elkövetett szabálysértések			A cigány lakosság által elkövetett szabálysértések			Szarvas város össz.		Megyei adatok össz.	
	száma	%-a a nem cigány elkövetőkön belül	%a a Szarvas város össz. visz.	száma	%-a a cigány elkövetőkön belül	%-a a Szarvas város össz. visz.	száma	%	száma	%
Tankötelezettség megszegése	18	10,1	53	16	19,5	47	34	13,0	340	7,7
Tulajdon elleni	117	65,7	97,5	3	3,7	2,5	120	46,1	1673	38
Köztisztasági	25	14,0	92,5	2	2,4	7,5	27	10,3	282	6,4
Tanácsrendeletbe ütköző /tiltott lótartás/	-	-	-	26	31,7	100	26	10,0	978	22,2
Egyéb	18	1,01	34	35	42,7	66	53	20,3	1134	25,7
Összesen:	178	100 %	-	82	100 %	-	260	100 %	4407	100 %

Egyéb adatok:

Szarvason
- az össz.lakosság 2,5 %-a cigány
- az 1982 évben a szabálysértést elkövetők 31,0 %-a volt cigány
- minden 6. cigány szabélysértést követ el
- a nem cigány lakosságból minden 110. ember követ el szabálysértést
- az össz. lakosságot tekintve minden 76. ember követ el szabálysértést

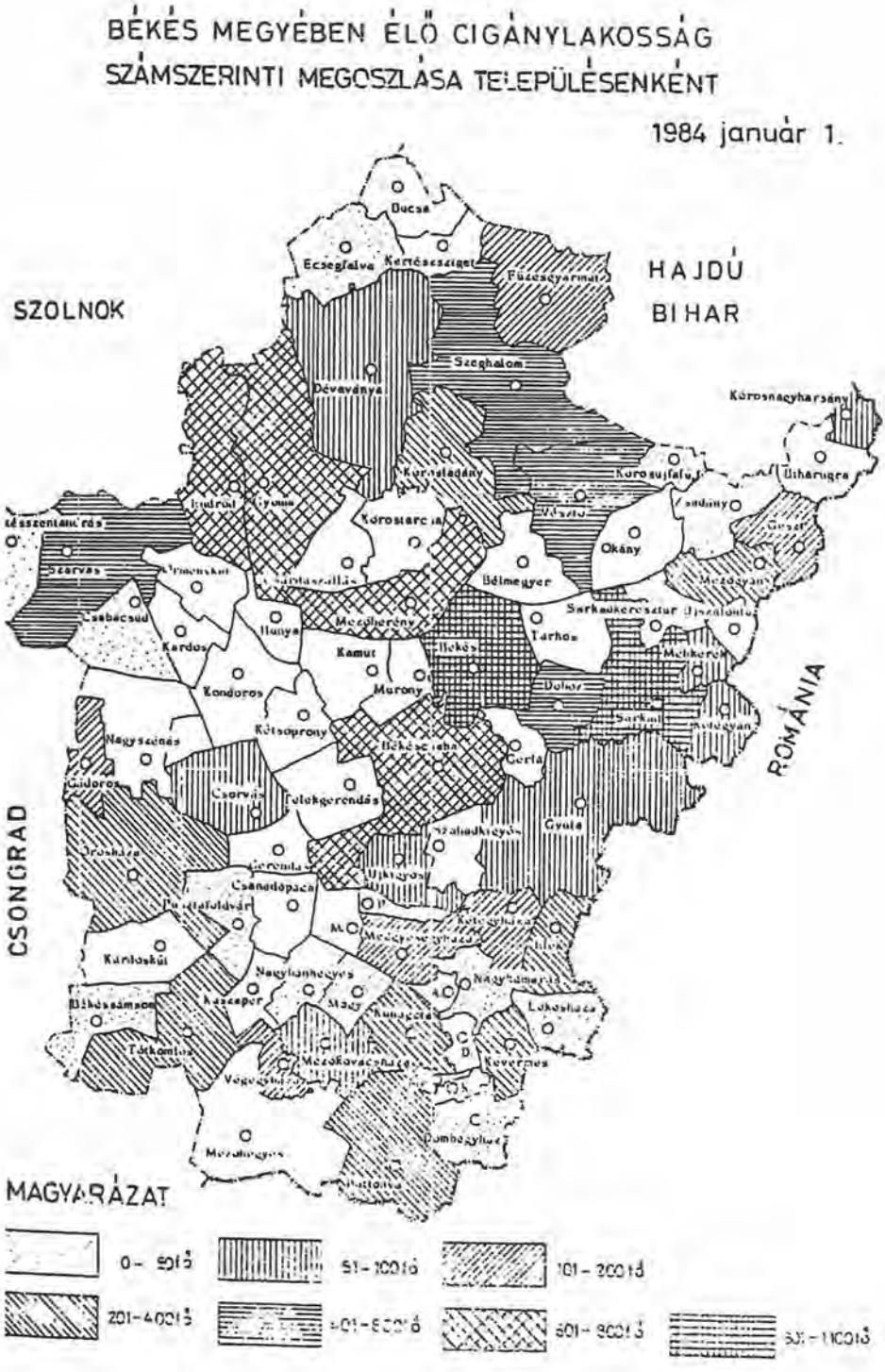
A szarvasi adatok alapján nem lehet általánosítani, mert nem a jellemző megyei átlagban a szabálysértéseknél, mivel a cigánylakosság köréből kikerülő szabálysértések száma átlagban csak kis mértékben emelkedik egyes cselekményeknél a nem cigánylakosok átlaga fölé.

15. táblázat

Kimutatás
a gyámhatósági felügyelet alatt álló és anyagi támogatásban részesített cigány kiskorúakról

	1982. év	1983. év
1. Rendkívüli segélyre fordított összeg /1000 Ft-ban/	1470	2197
Ebből cigány kiskorúakra	577 /39 %/	737 /34 %/
Segélyezett cigány kiskorú	1000	1332
2. Rendszeres nevelési segélyben részesített kiskorú	603	725
Ebből cigány kiskorú	168 /28 %/	143 /20 %/

3. Veszélyeztetett kiskorúak száma Ebből cigány kiskorú	2030 526 /26 %/	2384 600 /25 %/
4. Megelőző pártfog. részesített kiskorú Ebből cigány	225 -	233 73 /31 %/
5. Bűnelkövető pártfogolt kiskorú Ebből cigány	144	159 30 /19 %/
6. Állami gondozott kiskorú Ebből cigány	949 245 /26 %/	926 252 /27 %/

Romológiai Gyűjtemény. TA 477-00.
Másolat a Békés Megyei Tanács VB. Cigányügyi Koordinációs Bizottsága irataiból.

147.

1985–1986. Budapest.

Az Építésügyi és Városfejlesztési Minisztérium útmutatója a cigányság lakóhelyi beilleszkedésének segítéséhez.

Építésügyi és Városfejlesztési Minisztérium

ÚTMUTATÓ
a cigányság lakóhelyi beilleszkedésének segítéséhez.

ÉPÍTÉSÜGYI TÁJÉKOZTATÁSI KÖZPONT
Budapest, 1986.

Szerző:
KOZÁK ISTVÁNNÉ DR.
A cigánylakosság helyzetével foglalkozó tárcaközi koordinációs bizottság
Titkára
Lektor:
DR. VÁRVÖLGYI SÁNDOR
az Építésügyi és Városfejlesztési Minisztérium osztályvezetője

ISBN 963 512 578 X

Kiadja az Építésügyi Tájékoztatási Központ. Felelős kiadó: dr. Hamvay Péter igazgató. Készült az Építésügyi Tájékoztatási Központ Nyomdaüzemében (850777). Budapest, 1985. Felelős vezető: Raffay Rusztem. Műszaki szerkesztő: Pataky Lászlóné. Azonossági szám: 247/83.
Megjelent A/4 alakban, 2 a/5 ív terjedelemben.

A CIGÁNYSÁG MÚLTJA

Hazánkban a cigányság alkotja a legnagyobb lélekszámú sajátos kultúrával és tradíciókkal rendelkező etnikai csoportot. Számuk 1984-ben a tanácsi adatok alapján mintegy 380 ezer fő. Hátrányos helyzetük felszámolása, társadalmi beilleszkedésük elősegítése fontos társadalompolitikai feladat. Ahhoz, hogy társadalmi integrációjukkal, lakóhelyi beilleszkedésükkel, befogadásukkal kapcsolatos gondokat, teendőket megérthessük legalább vázlatosan ismernünk kell múltjukat is. Enélkül nem érthető meg a jelen.

A cigányok őshazája India, nyelvük – a romanes (vagy romani) nyelv – az északnyugat-indiai nyelvekkel rokonítható. Valószínű, hogy őshazájukat elhagyva a 11. században két hullámban vándoroltak Szíria, illetve Örményország felé. Az egyik út Egyiptomba, Észak-Afrika földközi-tengeri partjára és Spanyolországba, a másik pedig Közép-Európába vezetett.

A cigányok egy része már a 10–11. században elérte Görögországot és a Dunamelléket. Nagyobb csoportjaik csak az 1400-as évek után indultak felfelé a Duna mentén. A mai Romániát és Jugoszlávián keresztül jutottak Közép-Európába.

Valószínű, hogy az európai cigányság magja görög területen keletkezett. A mai Románia, Szerbia, Magyarország, Csehország, a német területek, Nyugat- és Észak Európa, majd innen továbbhaladva Lengyelország és Észak-Oroszország voltak állomásaik.

Az évezredek óta vándorló cigányság csoportokra szakadozva egyrészt elvesztette a „közös haza" eredettudatát, anyanyelve a befogadó országok nyelvéből sok elemet olvasztott magába; másrészt erősen ragaszkodott életmódbeli hagyományaihoz. Így, ahol letelepedtek, szembetűnőbb volt másságuk, mint hasonlóságuk. Nyilván ez is hozzájárult ahhoz, hogy a 16. század elejétől elkezdődött tömeges üldözésük.

Üldözésük legvalószínűbb oka az volt, hogy ebben az időben már szilárd alapokon nyugvó feudális államok voltak Európában, amelyek minden eszközzel védték a magántulajdont. A cigányok körében viszont még a feudalizmus előtti életforma uralkodott. Nem ismerték el és nem tisztelték a magántulajdont és a törvényeket, „osztálynélküli" társadalomban éltek, vándorló életmódot folytattak.

Németországban 1497-ben az addig császári menlevél alapján védelmet élvező cigányokat üldözni kezdték. Angliában 1501-ben, Franciaországban 1711-ben, 1713-ban, majd 1725-ben sorra születtek a cigányok letelepedését halálbüntetéssel vagy csonkítással tiltó törvények. I. Frigyes Vilmos porosz király 1725-ös rendelete értelmében „minden cigány, aki elmúlt 18 éves, és a porosz állam területén találtatik, kegyelem nélkül felakasztandó". Poroszországban még 1722-ben is jelentek meg olyan rendeletek, amelyek jogossá tették a cigány férfiak lelövöldözését, asszonyaik megvesszőzését és megbélyegzését. Egyes források szerint Erzsébet királynő idejében 18 ezer cigányt akasztottak fel Angliában.

A korábbi századok minden kegyetlenkedésén túltett a fasizmus. A hitleri Németországban kezdődtek meg ez internálások. Akiket nem internáltak, azoktól írásos nyilatkozatot kértek, hogy beleegyeznek sterilizációjukba. Aki ezt megtagadta, annak további sorsáról a birodalom bünügyi rendőrsége döntött. 1943–44-ben az auschwitzi és a birkenaui halálgyárakban a cigányok is ott voltak. Létszámukra jellemző, hogy Birkenauban külön cigánytábor volt. A második világháborúban a fasiszta Németországban kb. 600 ezer cigányt pusztítottak el, ebből Magyarországról származott mintegy 50 ezer.

Ma az Európában élő cigányok száma becslések szerint meghaladja a 3,5 milliót. Többségük a szocialista országokban él.

A MAGYARORSZÁGI CIGÁNYSÁG

I.

Több évszázados vándorlás után a cigányok 1416-ban jutottak el Erdélybe. Zsigmond király 1423-ban menlevélben említette őket először, s ebben „László cigány vajdának" az önkormány-

zatot is biztosítja. 1496-ban egy Polgár Tamás nevű cigány vajda Ulászlótól olyan kiváltságlevelet kap, amely szerint 25 sátornyi kovács cigányával az országban bárhol járhat, megtelepedhet. Már a 15. században találunk feljegyzéseket cigány zenészekről is: Mátyás király és Beatrix cigány lantosok játékát hallgatja. Mátyás híres fekete seregébe sok cigány pattantyúst soroztak be. Bocskai híres hajdú kapitánya, Lippai Balázs is cigány volt. Arról is maradt ránk fejjegyzés, hogy a török elleni háborúban saját tisztjeinek vezetésével egy több ezer főből álló cigány sereg harcolt az idegen elnyomók ellen. „Kiváltságos" helyzetük, pártfogoltságuk ugyan tovább tartott, mint az említett európai országokban, de a tiltó intézkedésektől a fasisztoid ideológiáig Magyarország is lemásolta a törvényesített európai modelleket.

A feudális társadalmi rendben, ahol a jobbágyok röghözkötöttek voltak, nem nézték jó szemmel az állandóan vándorló cigányokat. A 17. század közepétől Magyarországon is sorra születnek a cigányok mozgását megszorító intézkedések. A vármegyék egymás után alkották ilyen irányú rendeleteiket, és küldték a szomszéd vármegyékhez hasonló állásfoglalás céljából. Nádasdy Ferenc királyi helytartó 1670-ben Somogy, Zala és Vas vármegyének 24 forint büntetés terhe mellett megtiltja a cigányok befogadását. A szabad királyi városok nem fogadták be a cigányokat, esetleg csak nagyon korlátozott számban.

Az 1760-as években országszerte korlátozták a cigányok lótartását. Ezzel az intézkedéssel vándorlásukat akarták megszüntetni, figyelmen kívül hagyva, hogy ha vándoriparosi mesterségük gyakorlásától megfosztják őket, megélhetésük feltételeit szüntetik meg.

A kovácsmesterséget és a zenélést is korlátozták. A rendelkezés szerint a kovácsmesterséget csak azoknak volt szabad folytatni, akiknek a szolgabírók járásaikban a „köz érdekében" ezt megengedték. A reformáció után az egyházak ellenszenvvel nézték a táncos szórakozást és annak zenész kiszolgálóit. Aki zenészként hozzájárult a táncos mulatozáshoz, annak vállalni kellett az egyház haragját, amihez a társadalom megbélyegzése is hozzájárult. A városok vezetői természetesen csatlakoztak az egyházak képviselőihez és sorra adták ki rendeleteiket a szórakoztató zenészek ellen.

Az 1760-as évek elején Mária Terézia, majd fia, II. József indította el a cigányok letelepítésére irányuló kísérletek sorozatát. Rendeleteik célja az volt, hogy a cigányokat le kell telepíteni és földművelésre szoktatni. A földesurak fogadják őket jobbágyukká. Rendelet tiltotta cigányok egymás közötti házasodását, és azt is kimondta, hogy gyermekeiket a szülőktől el kell venni, és nevelésre parasztcsaládokhoz kell kiadni, valamint, hogy a cigány helyett elnevezésük „újparaszt" legyen.

Később azonban újabb csoportok jöttek a román fejedelemségekből, ahol korábban nagyobb részt az uralkodó fejedelmek, kolostorok és állami intézmények, valamint magánszemélyek tulajdonában voltak.

Később József főherceg neve emelkedik ki azok közül, akik meg akarták ismerni a cigányokat. Maga is megtanult cigányul, nevéhez fűződik az első magyarországi cigány nyelvtan összeállítása, s ő kedvezményezte a legrészletesebb felmérést, amely 1893-ban az akkori Magyarország területén élő cigányok számáról, lakás-, foglalkozási és iskolázottsági viszonyairól készült.

Néhány adat ismertetése azért fontos, mert ezek sok előítéletet oszlatnak el a cigányok múltját illetően. A felmérés időpontjában, tehát 1893. január 31-én, 274.940 cigányt írtak össze az országban. Ebből:

- állandóan letelepedett	243 432 fő	88,55 %
- huzamos tartózkodó	20 406 fő	7,42 %
- vándorló és egyéb	11 102 fő	4,03 %

Az a tévhit, amellyel sajnos még ma is találkozunk, hogy a cigányok megőrizték nomád vándor életmódjukat, mégpedig azért, mert valamiféle vándorösztön hajtja őket – nem felel meg a valóságnak. Hiszen már a múltszázad végén 88 százalékuk letelepedett. Valószínűleg Mária Terézia letelepítési intézkedésének hatására, az összeírók ugyanis sok cigánylakta falut találtak egyházi és világi nagybirtok területén.

Az összeírás kimutatta, hogy az ország tanköteles gyermekeinek 19,35 százaléka nem járt iskolába, de ez az arány a cigányok között 69,15 százalék volt. Megjegyzem, hogy az iskolát nem sokra értékelték a cigányok, hiszen a mesterség apáról fiúra szállt, tradicionálisan öröklődött – mint a parasztságnál is – ehhez pedig nem kellett sok iskola.

A cigányság foglalkoztatási struktúrájára vonatkozóan csak néhány fontosabb adatot említünk meg. Napszámos volt 36,7 százalék, iparos 28,9 százalék, háztartásbeli 10,37 százalék, zenész 9,6 százalék. Ezen túl kisebb-nagyobb számban dolgoztak egyéb területeken is. A foglalkozás nélküliek arányát 7,54 százalékban állapította meg a felmérés. Meg kell természetesen jegyezni, hogy a munkavégzést, annak rendszerességét a kor színvonalának megfelelően kell értelmeznünk, hiszen akkoriban népes szegényparaszti rétegek is munkanélkül voltak az év jelentős részében.

Mindenesetre az összeírások adatai megcáfolják azokat a sajnos még ma is élő hiedelmeket, hogy a cigányok többsége csavargó, hogy élősködőként koldulásból és lopásból élt.

A hagyományos cigány mesterséget folytatók között a legnagyobb számban a zenészek voltak, pontosan 16.784 fő, azaz az összes cigány foglalkoztatottak csaknem 10 százaléka. A cigányok életviszonyai között jó zenésznek lenni: a társadalomba való bejutás, az érvényesülés szinte egyedüli útja volt. A zeneismeret még a legegyszerűbb falusi muzsikusnak is bizonyos kultúrszintet, relatív társadalmi rangot jelentett.

A másik ősi cigány mesterséggel, a kovácsmunkával foglalkozott a cigány iparosok többsége, 13 ezer fő. Sok helyen a községek szerződéses kovácsai és a községi kovácsházban laknak. A „szegkovácsok" az összeírás idején elsősorban a nagy vasúti építkezésekhez gyártották a sínszögeket.

Az iparosok között nagyságrendben a fémmunkások után a famunkások következtek, ezek közül is elsősorban a teknővájók. Áruik nyírfából készültek, amelyért sokszor az ország másik végére kellett vándorolniuk. Még 40–50 évvel ezelőtt is ők látták el az ország falusi lakosságát a szinte minden háznál nélkülözhetetlen kenyérdagasztó-teknővel, fatállal. De készítettek itatóvályút, orsót, fából faragott pecsétnyomót, fakanalat, vágódeszkát, különböző méretű fatányérokat, tálakat. Áruikat nemcsak készítették, hanem eladásukkal is ők foglalkoztak, többnyire családi munkamegosztásban. A teknővájók száma az egyéb famunkásokkal, seprű- és rostakészítőkkel, kosárfonókkal, meszelőkötőkkel, kötél- és madzagkészítőkkel együtt 20 ezer fő volt.

Sorrendben a legtöbben vályogvetéssel, tapasztással és egyéb sármunkák végzésével, tégla- és cserépégetéssel foglalkoztak. E munkák társadalmi igényét reprezentálja, hogy még a felszabadulás előtti Magyarországon is, az ország szegényebb vidékeinek parasztságánál nemcsak a melléképületek (istálló, ólak, fészer, stb.) voltak vályogból, hanem a parasztházak is.

Jellegzetes cigány iparnak számított még az üstkészítés, üstfoltozás, csengő- és harangöntés, valamint a vándorköszörűs munkája. A kereskedők között a ló- és sertéskereskedők mellett találtak az összeírók házalót, zsibárust, ócskaruhást, rongy- és csontszedőt, zöldségeskofát, de más kiskereskedőket is.

Az 1893. évi összeírás adatai szerint tehát a cigányoknak mintegy fele hagyományosan cigány mesterségekkel biztosította megélhetését. Persze az így szerzett jövedelem csak a máról holnapra való tengődést tette lehetővé, azt is sokszor úgy, hogy többféle, megélhetést nyújtó tevékenységgel kellett egyszerre foglalkozni. Így párosították sokan a kovácsmunkát a zenéléssel. Akik pedig a hagyományos mesterségekből megélni nem tudtak, azok zömmel osztoztak a nem cigányokkal a különböző napszámos munkákban: kisebb számban voltak a cigányok között bányászok, szövőnők, háztartási alkalmazottak, dohánygyári munkások, fuvarosok és – bár igen kevesen – szellemi foglalkozásúak, orvosok, ügyvédek, minisztériumi tisztviselők, stb. is.

A cigány asszonyok emberemlékezet óta vadgyümölcsöt, gombát, gyógynövényeket, stb. gyűjtöttek, ezekbe a munkákba a nagyobb gyermekeket is bevonták. Árúikat vagy piacon értékesítették, vagy házaltak vele, többnyire élelemre vagy használt ruhára cserélték (ma a felvásárlókhoz viszik eladásra). Gyakori volt, hogy a jobbmódú parasztgazdáknál és a polgár családoknál mosást, tapasztást, meszelést és egyéb házkörüli munkát vállaltak vagy például lányok

háztartási alkalmazottként szolgáltak. A hagyományos cigány mesterséget űző családokban pedig általában családi munkamegosztás volt. A nők is segítettek a madzagkészítésben, a kosár és kefekötésben vagy az árú értékesítésében.

A cigányok sajátos foglalkozásaikkal több évszázadon keresztül fontos társadalmi szükségletet elégítettek ki, elsősorban a falusi lakosság körében, és ha tömegesen nem integrálódtak is a társadalomba, a gazdasági életben részt vettek, elismerten szükséges funkciókat gyakoroltak. Az adókönyvekben ott szerepelnek az adófizető polgárok között. Egyes feljegyzések szerint nagyobb anyagi és társadalmi megbecsülés jellemezte például a saját mesterségéből megélni tudó cigány zenészt, fuvarost, teknővájót, kereskedőt, stb., mint az uradalmi cselédeket. Vagy például ügyességükről országhatáron túl is híresek voltak az erdélyi aranymosó cigányok. A 18. és 19. században feltehetően nem volt túl nagy és lényeges különbség a cigány és a nem cigány népesség döntő többségét kitevő ún. szegényebb rétegek között, mégha ez utóbbiak lenézték is a cigányokat. A nagy szakadék a századforduló táján keletkezett.

A múltszázad végén az ipar hazánkban is fejlődésnek indult, megkezdődött egyes termékek sorozatgyártása. A cigányok kézműiparosok voltak; munkájuk naturális jellege következtében képtelenek voltak a tőkefelhalmozásra, nem tudtak lépést tartani a haladással. A lakosság már nem a cigányoktól vásárolta az építkezéshez szükséges szögeket, fúrókat és egyéb termékeket, hanem a gyári árut eladó kereskedelemtől. A század elején a vályogvetést is engedélyhez kötötték, az engedélyek jelentős részét viszont már nem cigányok kapták.

A cigányok által készített termékek iránt tehát csökkent a kereslet és tevékenységi körük is fokozatosan leszűkült. Helyzetük megítélésénél figyelembe kell vennünk az ország akkori gazdasági helyzetét is, például, hogy 1907-ig másfél millió ember vándorolt ki Amerikába az itthoni munkanélküliség elől. Munkaalkalom, megélhetési forrás hiányában a korábbiaknál inkább kényszerültek kéregetésre, lopásra. Ez is hozzájárult ahhoz, hogy a század elejétől megindult kíméletlen üldözésük. Ez – mint arról már szó volt, a fasizmussal tetőződött be, amikor többek között a cigányság teljes kipusztítását is tervezték, kivéve néhány híres cigányzenész családot.

Ismerve a háború előtti Magyarországon uralkodó politikai-gazdasági helyzetet, a nagy arányú munkanélküliséget és szegénységet, nem csodálkozhatunk azon, hogy a cigányság döntő többsége teljes kilátástalanságba, hihetetlen nyomorba süllyedt.

II

A felszabadulás a cigányok számára is megnyitotta az emberhez méltó élet megteremtésének a lehetőségét. Alkotmányunk minden magyar állampolgár számára egyenlő jogot biztosít munkához, tanuláshoz, felemelkedéshez stb. A törvényadta esély azonban csak a változás kezdetét jelentette, az új társadalmi rendnek a cigányokhoz való viszonyát fejezte ki az egyenjogúság deklarálásával.

A cigányok nagyobb tömegei nem tudtak – nem is tudhattak – élni a demokratikus jogokkal, mivel többségük analfabéta vagy félanalfabéta volt, a falvakon, városokon kívül eső cigánytelepen lakott, ezért el sem jutottak hozzájuk a politikai, gazdasági, társadalmi változások, illetve nem foghatták fel jelentőségüket.

Ebben az időszakban a vállalatok, szövetkezetek jelentős része „húzódott" foglalkoztatásuktól, amiben az is közrejátszott, hogy a „magyarok" körében is tetemes volt a munkaerőfelesleg. Ugyanakkor a hagyományos cigány foglalkozások még a nagyon szükös megélhetést is egyre kevesebb embernek biztosították.

Állandó munkavállalási lehetőségüket az is korlátozta, hogy a lakóhelyük közelében nemigen volt számukra munkaalkalom. A cigányoknak mintegy 80 százaléka a falusi lakossághoz tartozott, ahol szinte az egyetlen munkalehetőség a mezőgazdaságban volt. Mint ismeretes, 1945-ben a falusi társadalom átalakulása, a szegénység felszámolása a földosztással kezdődött el. A cigányok kevés kivételtől eltekintve kimaradtak a földosztásból. Később pedig nem vették fel őket a szövetkezetbe, mert nem volt földjük. Tény azonban az is, hogy a szövetkezetek ala-

kulása körüli sajátosságok is közrejátszhattak itt. A parasztság olyan zárt világot alkotott, ahova „idegent" nemigen vettek be maguk közé, sok esetben a „felvégiek" még az „alvégiekkel" sem voltak hajlandók szövetkezni. Azt is figyelembe kell vennünk, hogy a mezőgazdaság szocialista átszervezése következtében a paraszti munkaerő jelentős része felszabadult, 1949 és 1963 között csaknem 900 ezer ember ment át a mezőgazdaságból az iparba dolgozni, továbbá, hogy a korábban háztartásban dolgozó nők is tömegesen kerestek munkalehetőséget ezekben az években. Következésképpen nagy volt a munkaerő-kínálat, nem volt könnyű elhelyezkedni. Ezek a tényezők is hozzájárultak ahhoz, hogy a cigányok többsége az ötvenes években csak alkalmi munkát vállalt, illetve kapott.

Sajátos helyzetük miatt többségük nem tudott lépést tartani az általános fejlődéssel. Ebben az időben már élesen kirajzolódtak – és szinte ugrásszerűen fokozódtak – életszínvonalbeli, életmódbeli különbségek a cigány lakosság és a nem cigány lakosság között. 70 százalékuk ún. szociális követelményeknek meg nem felelő telepeken, lakás céljára alkalmatlan építményekben (putrikban) élt. E telepek többsége a települések határán kívül esett, a kommunális és infrastrukturális ellátottság teljesen hiányzott. A munkaképes korú cigány lakosság csupán egyharmadának volt állandó munkaviszonya, a cigány családok többségére ezért a létbizonytalanság és az ezzel együtt járó életforma volt a jellemző. A felnőtt lakosság többsége analfabéta vagy félanalfabéta volt, a tanköteles korú gyermekek egy része egyáltalán nem járt iskolába, 85–87 százalékuk nem jutott el az általános iskola felső tagozatába és csupán 2–3 százalékuk végezte el a nyolc osztályt, az óvodákba elvétve volt cigány gyermek. Az egészségtelen lakáskörülmények, a hiányos táplálkozás, az alkoholizmus elterjedtsége, magas csecsemőhalandóságban, a gyermekek fejlődési visszamaradottságában és a korai halálozásban nyilvánult meg.

Első ízben és átfogóan az 1961. évi Politikai Bizottsági Határozat fogalmazta meg a cigányság életkörülményeinek javítására vonatkozó politikánkat. E határozat főbb célkitűzései: a cigányok állandó munkahelyhez és szociális követelményeknek megfelelő, állandó lakáshoz juttatása, műveltségük emelése, illetve a cigány gyermekek beiskolázása, egészségügyi körülményeik és egészségi állapotuk javítása. A határozat kitűzte az állampolgári jogok és kötelességek érvényesítését a gyakorlásukhoz szükséges politikai, gazdasági és kulturális feltételek biztosításával együtt. Kimondta, hogy szűnjék meg minden téren e népcsoport elkülönülése, s ezzel párhuzamosan a velük kapcsolatos sértő, esetenként törvénytelen intézkedések is: lépjenek fel mindenütt a cigányságot sújtó előítéletekkel szemben.

A párt és kormányhatározatok, a központi és helyi intézkedések következtében az utolsó 20 év során a cigányság életviszonyaiban gyökeres átalakulás ment végbe. Nem túlzás azt mondani, hogy e történelmileg rövid idő alatt a cigányság nagyobbat lépett előre, mint története során bármikor. Ez a tény, annak ellenére, hogy a lakosság egészének iskolázottságával, műveltségével, életkörülményeivel összehasonlítva a cigányság lemaradása még jelentős, ugyanis a cigányoknak nem valami stagnáló társadalmi struktúrához kellett felzárkózni, hanem éppen ugyanezen időszak alatt az egész lakosság iskolázottsága, műveltsége, életkörülményei is nagyot változtak.

A cigány lakosság körében a fejlődés településenként, de sok helyen településen belül is különböző mértékben és tartalommal érintette az egyes csoportokat, családokat. Általános tapasztalat, hogy ahol a helyi tanácsok a hatvanas évek elejétől kezdve komplex módon foglalkoztak településük cigány lakosságával, ahol megfelelő lehetőség volt az életmódváltáshoz, ott ma már nincs cigánykérdés, hasonlóan élnek, dolgoznak a cigányok is, mint a település többi állampolgára. Ma már csak szép fekete hajuk, barna bőrük, illetve dalaik, táncaik, nyelvük és más kulturális örökségük, szokásaik alapján különböztethetők meg. Ugyanakkor vannak települések, ahol a cigányok életkörülményei alig változtak. Ezért ma a cigányság nagyon rétegezett, következésképpen az életkörülményeik javításával, beilleszkedésükkel, befogadásukkal kapcsolatos feladatok is sokfélék. Egyszerre kell a megmaradt, az újratermelődött és az újkeletű gondok megoldását segítenünk.

A beilleszkedés jelenlegi fejlődési szakasza bonyolultabb és hosszabb idő alatt megoldandó problémákat állít a cigány lakosság, valamint az állami és társadalmi szervek elé, mint amit az utóbbi két évtizedben megoldottunk. E szakasz legfontosabb feladatai a cigányságnak a társadalmi szerkezetben történő arányosabb integrálódását szolgálják. Ezt elsősorban az iskolázottsági, műveltségi szint emelésével, következetes nevelő, életmódformáló munkával és a cigány kultúra és hagyományok megőrzendő értékeinek felkarolásával lehet és kell elősegíteni.

Napjainkban az egyik alapvető probléma, hogy a cigány gyermekek oktatásának eredményei mind a szükségestől, mint a lehetségestől elmaradnak. Ezért jelentős arányban újratermelődik az alacsony iskolai végzettségű kvalifikálatlan réteg. A cigány gyermekek fele még napjainkban sem tudja befejezni tanköteles korban a nyolc osztályt, akik elvégzik, azoknak is csak 37 százaléka tanul tovább szakmunkásképzőben, középiskolában, de sokan ezek közül is lemorzsolódnak. A cigányság egésze szempontjából az alacsony iskolai végzettség a legnagyobb akadálya a társadalmi integráció terén történő további minőségi előrelépésnek. A jelenlegi gazdasági változásokhoz alkalmazkodva az egyre inkább intenzifikálódó gazdaságba kellene a relatívan is egyre jobba hátrányba kerülő népességnek bekapcsolódni, ami – hatékonyabb segítség nélkül – szinte lehetetlennek tűnik.

A szakképzettség hiánya miatt a cigányság többsége a társadalmi munkamegosztási hierarchiában a legalacsonyabb szinten áll, ettől függően a keresetük is alacsony, ami megoszlik a nagy család tagjai között. Az általagosnál alacsonyabb jövedelmi helyzetet súlyosbítja, hogy a cigány nők felének foglalkoztatása nem megoldott, ezért sokan állandó munkaviszony hiányából eredően, nem jutnak hozzá a foglalkoztatáshoz kapcsolódó juttatásokhoz sem (Gyes, Gyed, stb.). Az alacsony jövedelem alapvetően determinálja életszínvonalukat, ugyanakkor az alacsony életszínvonal akadálya is a felemelkedést elősegítő szakképzés megszerzésének. A fiatalok egy része azért nem tanulhat tovább, mert már 15–16 éves korában szükség van a keresetére.

Az előbbiekből következik, hogy a hátrányos helyzet újratermelődése ellen ható tényezek között legfontosabb szerepe az iskolának van, mert csak ennek révén várható egyenletesebb eloszlásuk a munkamegosztási hierarchiában.

Természetesen nem lehet egységes receptet adni a cigányság beilleszkedésének, felzárkóztatásának segítéséhez. A feladatok és lehetőségek sem egyformák minden településen. A következőkben azokra a főbb tennivalókra, lehetőségekre és jó módszerekre indokolt ráirányítani az olvasó figyelmét, amelyek fontos láncszemei a cigányság beilleszkedésének, felzárkóztatásának.

III.

1. A cigányságon belül kétségtelenül a szociális követelményeknek meg nem felelő telepeken élők vannak a leghátrányosabb helyzetben.

E téren az elmúlt évtizedekben jelentős volt a fejlődés. Húsz év alatt kereken 200 ezer fő került jobb lakáskörülmények közé, azaz az 1964-ben nyilvántartott családok több mint négyötöde. A telepfelszámolás kezdetén a cigánylakosság több mint 75 százaléka élt telepen, ma már csak mintegy 11 százaléka.

A jelentős központi és területi erőfeszítések ellenére sem sikerült azonban az elmúlt húsz év alatt a felső párt- és állami határozatokban megjelölt célkitűzéseket maradéktalanul megvalósítani. Csak két megye tudta a telepeket teljes egészében felszámolni. Az utóbbi években a telepek megszüntetésének üteme több megyében lelassult, egyes területeken megtorpanás tapasztalható.

Az ilyen telepeken élők száma 30–35 ezer fő. A mintegy 10–12 ezer család többsége a létminimum szintjén vagy az alatt él, hitelképtelen, tanácsi bérlakásra lenne jogosult, de olyan településeken él, ahol nem épülnek ilyen lakások. Újabb gond, hogy egyes helyeken a kommunális ellátottság hiányosságai és a korábban épült, illetve vásárolt kicsi alapterületű lakások zsúfoltsága miatt a lakásellátásban is újratermelődnek bizonyos hátrányos körülmények. A tele-

pek felszámolása és a telepi körülmények újratermelődésének megakadályozása alapfeltétele az életmódváltásnak, az emberibb életkörülmények kialakításának. A telepeken a lehetősége sincs meg annak, hogy az emberek életmódot változtassanak. Ennek érdekében előbb életkörülményeiket, életlehetőségeiket kell megváltoztatni.

A telepek felszámolása, az ezzel kapcsolatos szervező és irányító munka az illetékes helyi tanács V.B.-nek a feladata. Ez része a városrendezési, községrendezési munkáknak.

Mindenekelőtt gondoskodni kell arról, hogy az érintettek megismerjék, hogy milyen feltételek szükségesek ahhoz, hogy jobb lakáskörülmények közé kerüljenek, és erre milyen lehetőségek közül választhatnak. A telepek felszámolását a jelenleg is érvényes 2/1965- (II. 18.) ÉM-PM együttes rendelet, valamint az azt módosító, kiegészítő rendeletek szabályozzák.

A telepek felszámolása – ahol nincs tanácsi bérlakás – továbbra is elsősorban az e célra biztosított kamatmentes OTP hitelkeret hiányára hivatkozva soha ne utasítsunk el építési vagy vásárlási kérelmet.

Ugyancsak nem lehet akadálya kedvezményes hitel igénybevételéhez szükséges – a rendeletben előírt – 10 százalék előtakarékossággal, hanem élve a törvény adta lehetőséggel a helyi tanács kezdeményezze annak elengedését a megyei tanács elnökénél.

A telepfelszámolás módja történhet széttelepítéssel, együtt, illetve csoportos telepítéssel, vagy a szociális követelményeknek meg nem felelő telep szociális követelményeknek megfelelővé alakításával.

Ma már tudjuk, hogy téves volt az az elképzelés, amely a hatvanas évek közepén alakult ki, hogy a cigányok széttelepítésével megoldódik a cigánykérdés. Sokan úgy gondolták, hogy a telepi családok szétköltöztetve más családok közé automatikusan átveszik környezetük szokásait, és teljesen beolvadnak a lakosság közé. Az utóbbi években azonban egyre szélesebb körben válik ismertté, hogy a cigányság nem csupán egy szociálisan, kulturálisan hátrányos helyzetben levő népréteg – bár többségük hátrányos helyzete ma is vitathatatlan – hanem egy sajátos kultúrával, tradíciókkal rendelkező etnikai csoport. Ezért azon túl, hogy rövid távon a teljes asszimilációnak (beolvasztásnak) nincs is realitása, az erőltetett asszimiláció ellentétes szocialista elveinkkel, amelyet a kisebbségek viszonylatában tanúsítunk.

A cigányok széttelepítésének objektív akadálya is van, mert nem minden településen van elég „szétszórt" telek. A kivitelezési költség is olcsóbb, ha 8–10 ház épül egy utcában, mintha ugyanezt 8–10 utcában kell felépíteni (pl. ikerházak építhetők, szállítások összevonhatók). Az elmúlt 20 év tapasztalatai bizonyítják, hogy a cigányok beilleszkedése, befogadása egy-egy településen nem a széttelepítésen múlik. Példa erre a Vas megyei Torony, a Baranya megyei Rózsafa, a Borsod megyei Forró és még sok település, ahol a telepről elköltözött családok jelentős hányada egy-egy utcában egymás mellett építkezett, a cigányság mégis beilleszkedett. Szinte egymással versenyezve szépítik házuk táját kívül-belül. Persze ellenkező példa is található, ahol az új utcasoron újratermelődtek a telepi körülmények. A széttelepítés tapasztalatai is különbözőek. Sok családnak sikerült a nem cigány környezetbe beilleszkedni, környezetük is befogadta őket, mások viszont egy-egy utca vagy bérház közepén szinte gettószerű elszigeteltségben élnek, sok-sok konfliktusba kerülve környezetükkel, vagy azért mert képtelenek beilleszkedni, alkalmazkodni az új körülményekhez, vagy mert a környezetük nem fogadja be őket. Ha a megoldásnál a helyi lehetőségeket összehangolják az érintettek igényeivel, akkor sok helyen megoldható, hogy azok maradjanak együtt, akik maguk is ezt akarják, és azok településhessenek szét, akik ki akarnak szakadni régi környezetükből.

Nagyobb gond az, ha egyáltalán nem rendelkezik a helyi tanács telepfelszámoláshoz szükséges építkezésre alkalmas telekkel. Ahol a szociális követelményeknek meg nem felelő telep a település belterületén van és szociális követelményeknek megfelelővé alakítható át, ott ezzel a lehetőséggel is élni kell. Ez esetben területrendezéssel, a telkek kimérésével, út, járda, víz, villany biztosításával kell a területet alkalmassá tenni arra, hogy a putrik helyett megfelelő családi házak legyenek építhetők. Telekhiány esetén kezdeményezni kell az építések céljára felhasználható telkek kisajátítását.

A telepek felszámolásának meggyorsítása érdekében 1986-tól megszűnik a kiemelt – nem kiemelt telepi kategória, a jövőben minden szociális követelményeknek meg nem felelő telepet kiemelt telepként kell kezelni. Ennek megfelelően a telepfelszámolással kapcsolatos tényleges tanácsi költségek (út, villany, telekkialakítás, stb.) hozzájárulásaként évente a felépült lakások után a tényleges költségek figyelembevételével központi állami támogatás illeti meg a helyi tanácsot, amely összeget a megyei tanács ÉV osztályán keresztül lehet igényelni.

Az Építési és Városfejlesztési Minisztérium 1985-ben adott ki egy Tájékoztatót, amelyben egyszerűbb megoldású, alacsonyabb komfortfokozatú családiház-építési tervek vannak. Ezek a tervek a szociális követelményeknek meg nem felelő telepek felszámolásához, illetve a nem telepen, de hasonló körülmények között élő olyan családok lakásgondjának megoldására használhatók, akik szociális helyzetük folytán a telepfelszámolási akció pénzügyi feltételei szerint lakást építenek. A terveket a tanács által kijelölt építkezők részére a helyi tanácsok ingyen bocsátják az építkezők rendelkezésére.

Az építés történhet egyénileg saját kivitelezésben, vagy szervezetten a tanács segítségével.

Figyelemmel kell lenni arra, hogy többnyire már csak olyan családok élnek telepeken, akik az OTP hitel igénybevételével járó adminisztrációs teendőket és az építéssel járó szervező munkát elvégezni nem tudják, sokuk írni-olvasni sem tud. Ezek a családok csak akkor vonhatók be a lakásépítési akcióba, ha a szóbanforgó munkákat a helyi tanács, illetve a tanács által megbízott személy vagy szerv végzi. Azt a szervet vagy személyt, akit a helyi tanács a lakóházépítések teljes körű szervezésével és lebonyolításával megbíznak, megbízási díj illeti meg. A megbízási díj a telepek felszámolásával kapcsolatos tanácsi költségek között számolható el.

1980-ban kiadott tájékoztatójában erre az ÉVM felhívta a figyelmet. Összefoglalta az érdekelt szervek, mindenekelőtt a helyi tanácsok legfontosabb feladatait. Javasolta az érdekelt ügyintézők fokozottabb ösztönzésének biztosítását.

A telepek felszámolásához, a cigányok lakáskörülményeinek javításához nemcsak a lakás, hanem környéke is hozzátartozik. Nagyon fontos a megfelelő kommunális ellátottság biztosítása, mert enélkül hamarosan a telepihez hasonlóak lesznek a lakások is. Az út-, járdaépítési munkák, vezetékes vízhez szükséges árokásás, stb., az érintettekkel társadalmi munkában elvégeztethető. Jó módszer, ha az új lakásokat és a hozzátartozó telket kerítéssel körülkerítve adják át a lakóknak, vagy mielőbb gondoskodnak a kerítésekről. Ez azért nagyon fontos, mert a telepi cigányok most ismerkednek a magántulajdonnal, ehhez pedig kell hogy érezzék medig terjed az a terület a ház körül, amely most már az övék (még ha csak használatra akkor is), kizárólag ők felelnek rendbentartásáért, hasznosításáért. Akik megtanulják becsülni saját tulajdonukat, azok általában tisztelik a másét.

A családiház-építés mellett a vonatkozó rendelet lehetőséget ad hasonló kedvezményes hitel igénybevételével a házvásárlásra is. Sajnos sok helyen olyan öreg, elavult házakat vásároltak meg a telepi lakosok, hogy 5–10 év múlva újratermelődött lakásproblémájuk. Nagyon körültekintően kell ezért eljárni a házvásárlásoknál és csak olyan házak vásárlását kell engedélyezni, amely hosszabb távra megoldja a vásárló lakásproblémáját. Ezt a vonatkozó rendelet is előírja.

Tapasztalatokból tudjuk, hogy a jobb lakásba való költözés csak akkor válik új életformává, ha arra az átköltözők fel vannak készülve, igényük van rá, vagy ha ráneveli valaki őket azokra a szokásokra, amelyeket a putriban nem is ismerhettek. Aki sárral tapasztott padlójú konyhában nevelkedett, az nem érthet a padló rendbentartásához. Az OTP törlesztés, villanyszámla vagy lakbér rendszeres fizetését éppúgy meg kell szokni, mint azt, hogy a lakásban rendet, tisztaságot kell tartani, hogy alkalmazkodni kell a lakókörnyezethez, a közös használatú területeken sem lehet szemetelni, vagyis számos új a telepen nem ismert elváráshoz kell igazodni ezeknek a családoknak. A putritól a parkettás lakásig hosszú út vezet. Egészen új szokásokat, új értékrendet nem lehet máról holnapra elsajátítani. Nagyon fontos az is, hogy ahol megfelelő méretű telek veszi körül a lakásokat, az ott lakó emberek mielőbb megtanulják a kertészkedést, az állattartást. A kert hasznosítása és az állattartás azon túl, hogy növeli a család jövedelmét, rendszeres munkára nevel, sikerélményt ad. Ma már nagyon sok cigánycsalád baromfineveléssel, sertéstartással megtermeli a család éves

hússzükségletét. Akik pedig ezen felül a közeli tsz-szel szerződést kötöttek birkanevelésre, sertéshízlalásra, elindultak az anyagi gazdagodás útján. A baromfi és kerti lopásoktól sem kell félni olyan környezetben, ahol mindenki megtermeli a saját szükségletét.

Sajnos egyes településeken olyan szűken mérték a telket, hogy kertészkedésre, állattartásra nincs is lehetőség. Ezeknél a családoknál gyakori, hogy az otthon levő asszonyok a nap jelentős részében ülnek a küszöbön, nem találnak maguknak elfoglaltságot. Olvasni, varrni, kézimunkázni nem tudnak, ezért tulajdonképpen kicsit jobb körülmények között élik a telepen kialakult életmódot. A jövőben a telkek kialakításával ezt a szempontot is célszerű figyelembe venni.

A cigányság lakáshelyzetének javítása ma már nem csupán a telepek felszámolását jelenti, hanem segíteni kell azokat is, akik korábban kikerülve a telepekről kicsi alapterületű lakásokat építettek, felnőtt az újabb generáció, kinőtték a lakásokat. Ezeknek a családoknak lakásgondján egyrészt házbővítéssel lehet segíteni. A házbővítési hitelt 1986-tól, szociális rászorultság esetén hasonló kedvezmények mellett nyújthat az OTP, mint az építési hitelt. Másrészt a szóbanforgó építési és házvásárlási hitelt igénybevehetik mindazok, akik nem telepen, de hasonló körülmények között élnek.

Szintén 1986-tól a megyei tanácselnökök hatáskörébe tartozik annak eldöntése, hogy a telepfelszámolás céljára biztosított hitelkeretből nem telepi lakosok részére hány keretet biztosítanak. Kezdeményezni természetesen a helyi tanácsoknak kell, hiszen ők ismerik elsősorban a településükön élők lakáshelyzetét.

A helyi tanács támogatási rendszerre is szükséges a figyelmet felhívni. A 7001/1983. (pk. 14.) PM-ÉVM. Sz. együttes irányelve alapján – mely a lakásépítés és -fenntartás helyi támogatására vonatkozik – az építtető saját erejének kiegészítéséhez a helyi tanácsok – a fejlesztési alapjuk figyelembevételével – vissza, vagy vissza nem térítendő támogatást nyújthatnak az arra rászoruló családoknak.

Ilyen támogatást azoknak a családoknak célszerű nyújtani, akik saját erejükből a központi jogszabályokban foglalt támogatások mellett sem képesek lakásgondjukat legalább a lakásigény alsó határát meg nem haladó méretű félkomfortos-komfortos lakásszerzéssel megoldani.

Hasonlóan fontos feladat a korábban épített, vásárolt házak karbantartása, felújítása. Az egyes építési kölcsönökről szóló 49/1982. (X.7.) PM-ÉVM. sz együttes rendelet értelmében lakóházak felújítására, kedvezményes kölcsön az összes költség 70 százalékáig, illetőleg rendkívüli esetekben 90 százalékáig terjedhet. Ez utóbbi lehetőségben azok a lakástulajdonosok részesülhetnek, akiknek szociális helyzetük, jövedelmi viszonyaik ezt indokolják, vagy ha életveszély elhárításáról van szó.

A házak karbantartásával kapcsolatos teendőkre és a lehetőségekre is fel kell hívni az érintettek figyelmét. Ne feledjük, hogy akik évszázadokon keresztül putriban laktak, ott nem volt sem tatarozás, sem felújítás, ha összedőlt a putri egyszerűen építettek egy másikat. Ez alakította ki értékítéletüket is, ezt a szemléletet sokaknál csak állandó meggyőző felvilágosító munkával lehet megváltoztatni.

Sok jó példa van rá, hogy a rászoruló családokat szállodákban, üdülőkben, kórházakban leselejtezett, de még használható bútorokkal, ágyneművel, törölközőkkel és a jobbmódú lakosságtól összegyűjtött ruhaneművel, lábbelivel segítik. Ebben a munkában jó partner lehet a Vöröskereszt. Azok a családok, akiknél az egy főre jutó jövedelem a létminimum körül vagy jóval alatta van, az ilyen jellegű segítség nélkül nemhogy előbbre lépni nem tudnak, hanem helyzetük rosszabbodhat is. A tanács részéről adható segély önmagában nem oldja meg ezeknek a családoknak a problémáját.

Egyes településeken már rendszeressé vált, hogy a fásítási hónap keretében az újonnan létesített utcákban a családoknál gyümölcsfa csemetét, az utcafrontra díszcserjét vagy virágmagot ad a Hazafias Népfront, hogy gazdagítsák, szépítsék házuk táját.

Ugyancsak jó módszer, ha a „Tiszta udvar, rendes ház" akciót a helyi körülmények figyelembevételével szervezik és megfelelő természetbeni és erkölcsi elismeréssel jutalmazzák a helyezetteket.

Nagyon fontos, hogy a falugyüléseken mindig ott legyenek a településen élő cigányok is. Erre sok helyen még külön kell szervezni őket. Vagy azért, mert közömbösek a település dolgai iránt, nincs gyakorlatuk a közéleti szereplésben, vagy mert nem hiszik, nem merik hinni, hogy ők is egyenrangú tagjai a településnek.

Külön cigány fórumot csak ott és azok részére indokolt szervezni, ahol és akik részére külön mondanivalója van a tanácsnak, hazafias népfrontnak stb. Nem csoda, ha egy-egy cigány fórumról az előadó beszéde közben elmennek a hallgatók, ha például olyanokat is beilleszkedésre, állandó munkavállalásra akarnak rábírni, akik már régen beilleszkedtek a község közösségébe, és hosszú évek óta folyamatosan és becsületesen dolgoznak.

A helybeli cigányság beilleszkedése, befogadása érdekében – a törvényes keretek között – vissza kell szorítani az engedély nélküli letelepedésüket. Erre a helybeli cigányság figyelmét is célszerű felhívni.

2. A telepek felszámolása, a megfelelő lakás és lakókörnyezet kialakítása alapvetően fontos, de csak egyik feltétele a cigányság beilleszkedésének, felzárkózásának. A családok létbiztonsága a megélhetéshez és az életszínvonal emeléséhez szükséges jövedelem ugyancsak alapvető fontosságú, ezért a cigány lakosság foglalkoztatásának elősegítésére a jövőben is nagy gondot kell fordítani. Ma a munkaképes korú cigány férfiaknak mintegy 85, a nőknek 53 százaléka dolgozik állandó munkaviszonyban.

Nem elég azonban csak munkát adni a cigányoknak, meg is kell őket tartani a munkahelyen. Ezt egyes munkahelyeken úgy érték el, hogy segítették dolgozóikat a lakásvásárláshoz, vagy építéshez szükséges előleggel, ennek ellenében 5-10 évig szerződéssel a vállalathoz kötik őket. Másutt, ahol korábban alkalmi munkából élők állandó munkaviszonyt létesítettek – átmeneti időszakra – 10 naponként adtak részükre fizetést, hogy legyen kitartásuk.

Nagyon fontos lenne, hogy mind többen a lakóhelyükön, illetve annak közelében kapjanak munkát. Sok helyen elintézik a foglalkoztatás kérdését azzal, hogy aki akar az talál munkát valahol. Csakhogy nem mindegy, hogy a családjától 150–200 km-re dolgozik valaki vagy helyben. A helyi tanácsoknak, illetve a munkaerőszolgálati irodáknak folyamatosan együtt kell működni azokkal a munkáltatókkal, amelyek cigányokat foglalkoztatnak, illetve foglalkoztatni tudnának, hogy a hozzájuk forduló cigányoknak munkalehetőséget tudjanak javasolni.

Megkülönböztetett feladatot jelent a munkaképes korba lépő 15–16 éves fiatalok mielőbbi munkába helyezése. A nem cigány fiatalok között ennek a korosztálynak döntő többsége még tanul, a cigány fiatalok közül viszont sajnos kevés a továbbtanuló, egy részük munkát vállal, de jelentős azoknak a fiataloknak a száma, akik munkaalkalom hiányában – vagy mert senki nem is szorgalmazza, hogy dolgozzanak 1–2 évig tengnek-lengnek, csavarognak. A leányok szinte gyermekfejjel férjhez mennek, a fiúk megnősülnek, alkalmi munkából vagy szüleiknél élnek, sokszor 18–20 éves korukra már két-három gyermekük van. Találóan fejezte ki magát erről egy cigány fiatalember, aki 20 évesen három gyermek apjaként kezdett gondolkodni a jövőjéről és ráeszmélt, hogy három gyermek mellett, egy keresettel már korlátozott lehetőségei vannak a jövőt illetően. „Most már míg élek, benne maradok a szokásban" – mondotta. Segíteni kell ezeket a fiatalokat, a munkavállalásban, a tanulásban, hogy ne legyenek a „szokás", a családi tradíció áldozatai.

Összetettebb feladat a cigány nők foglalkoztatása, mert nemcsak munkalehetőségről kell gondoskodni, hanem a gyermekesek esetében gyermekeik bölcsődei, óvodai vagy napközi-otthonos elhelyezéséről is. A nők esetében még inkább fontos, hogy helyben kapjanak munkát, mert a férfiakkal ellentétben a nők az ingázást már egy gyermek esetében sem tudják vállalni. A nők nagyobb arányú foglalkoztatására azért is nagy szükség van, mert keresetük növeli a család jövedelmét, javulna a kereső-eltartott arány. Ma a cigányok körében 100 keresőre 150 eltartott jut, a nem cigány lakosságnál pedig 100 keresőre 60. Vagyis a cigányoknak részben a több gyermek miatt, másrészt az alacsonyabb női foglalkoztatás miatt átlagosan két és félszer annyi embert kell eltartani, mint a népgazdasági átlagban. De fontos lenne a cigány nők nagyobb arányú foglalkoztatása azért is, mert ahol az édesanya dolgozik, rendszeresebben járnak a gyerme-

kek óvodába, iskolába, ami pedig feltétele a gyermekek eredményes előmenetelének. Nem utolsó sorban pedig azért, mert a munkahelyi közösségben olyan új ismereteket szerezhetnek, amelyekkel korszerűbbé, gazdagabbá tehetik életüket.

Ahol nincs állandó munkalehetőség, vagy ahol a nők több kisgyermek mellett ezt nem tudják vállalni, ott is segíteni kell őket, hogy legalább alkalmi, időszaki munkához jussanak. Azokat pedig, akik vállalhatnának állandó munkát – akár nők, akár férfiak – mégis inkább tradicionális szokásokból, alkalmi munkából élnek, fel kell világosítani az állandó, illetve folyamatos munkaviszony előnyeiről. (Biztosított rendszeres jövedelem, betegség esetén táppénz, évente fizetett szabadság jár; a folyamatos munkaviszony feltétele a nyugdíj; a gyermekgondozási segély, a gyermekgondozási díj, a családi pótlék, a jutalom, az üdülési lehetőség, a kedvezményes étkezési lehetőség stb. mind általában folyamatos munkaviszonyhoz kötődő juttatások.)

Ahol azonban nincs folyamatos munkavállalásra lehetőség, ott elsősorban munkaalkalmakat kell teremteni. A községekben is javítani kell a munkavállalás feltételeit, különösen a termelőszövetkezetekben állandó munkaviszony, tagsági viszony lehetővé tételével, további kisipari, gyűjtői, kereskedői engedélyek kiadásával.

Ez utóbbi engedélyek kiadásánál azonban az illetékes hatóságoknak nagyon körültekintően kell eljárni annak megelőzése érdekében, nehogy olyanak kapjanak ilyen engedélyeket, akiknek az alibit jelent csavargásra, munkakerülésre, munkanélküli jövedelem szerzésére.

Fontos az is, hogy a munkahelyeken szakmai-, politikai képzésbe, továbbképzésbe vonják be az arra alkalmas cigány dolgozókat, lehetőséget biztosítva ezzel az előmenetelükhöz. Törekedni kell arra, hogy az arra érdemes cigány származású dolgozók a munkahelyeken és a közéletben politikai, gazdasági és társadalmi tisztségeket kapjanak.

A cigányok felemelkedésének, életszínvonaluk javulásának a foglalkoztatás alapvetően fontos, de a mai kvalifikáltsági szint mellett nem elégséges feltétele. A cigány dolgozók több mint fele segédmunkás, mintegy harmaduk betanított munkás és csupán 8–10 százalék körükben a szakmunkások aránya. Vagyis a cigány lakosság többsége egyelőre társadalmuk legkevésbé kvalifikált, alacsony műveltségi szinten álló rétegeibe tud beilleszkedni. Ha ez az állapot hosszabb távon állandósul, előidézője lehet a cigánysággal szembeni előítéletek fennmaradásának, újrakeletkezésének. Ezért arra kell törekedni, hogy a cigányság társadalmi beilleszkedése a munkamegosztási hierarchia, a társadalmi struktúra minél szélesebb területein, egyre nagyobb arányban a szakmunkás és alkalmazotti rétegekben menjen végbe.

Ebben a vonatkozásban minőségi változás csak a cigány gyermekek eredményesebb oktatásától, a cigány fiatalok továbbtanulásától várható.

3. Nézzük hát, hogy állunk az oktatással-neveléssel, illetve milyen teendők vannak ezeken a területeken. Alapelv, hogy a művelődés általános céljaival összhangban el kell érni, hogy a cigányság egészének általános műveltségi szintje megközelítse majd elérje a nem cigányokét. Ezt a nevelési folyamatot az óvodás korban kell elkezdeni.

Ma már az óvodás korú gyermekek 90 százaléka, ezen belül a cigány gyermekek csak 50-60 százaléka van óvodában. Pedig ha valakinek, arra pont ezeknek a többnyire ingerszegény környezetből jövő kisgyermekeknek van szükségük arra, hogy 3 évig óvodába járjanak. Enélkül nem tudnak lépést tartani az iskolában.

Ahol óvoda működik, az oktatásról szóló 1985. évi I. törvény 43. § (3) bekezdése alapján kötelezően el kell rendelni azoknak a gyermekeknek az óvodai nevelésben való részvételét, akiknek a fejlődését a családi nevelés nem tudja biztosítani. Továbbra is fontos, hogy akik az óvodai térítési díjat megfizetni nem tudják, a helyi tanácsok a segélykeret terhére részben vagy egészben vállalják át azt a szülőktől.

Külön cigány óvodai csoportokat csak ott indokolt létrehozni, ahol másképpen a cigány kisgyermekeket nem tudják bevinni az óvodába (például a cigányok lakóhelyétől nagy távolságra van a községi óvoda). Pedagógiai tapasztalatok bizonyítják, hogy téves volt az a felfogás, miszerint a cigány anyanyelvű gyermekeket külön csoportokban előbb meg lehet tanítani a magyar

nyelvre és más olyan ismeretekre, amelyek feltételei az iskolaérettségnek. A cigány nyelvű kisgyermekek a magyar nyelvű gyermekek között sokkal gyorsabban tanulnak meg magyarul, elsősorban a többi gyermektől tanulva, mintha egyetlen pedagógus foglalkozik 10–15 gyermekkel.

Azokon a településeken, ahol nincs óvoda, ott az iskolaelőkészítőt kell olyan színvonalon megszervezni, hogy az valóban előkészítse a gyermekeket az iskolára.

Nagy gondot kell fordítani arra, hogy 6 éves korban iskolaéretlenség miatt csak valóban indokolt esetben mentsék fel a gyermekeket a beiskolázás alól, és hogy csak azokat küldjék kisegítő iskolába, akik valóban odavalók. Tapasztaltuk, hogy az iskolák hajlamosak arra, hogy a kényelmesebb megoldást válasszák és indokolatlanul felmentik, kisegítőbe vagy cigány osztályba küldik a gyermekeket. El kell érni, hogy az iskolák alkalmazzák azokat a pedagógiai módszereket (korrekciós osztály, kiscsoportos foglalkozás, egyéni korrepetálás, stb.) amelyeknek az a célja, hogy a hátrányos helyzetű gyermekeket felzárkóztassák.

A cigány gyermekek többsége együtt jár a nem cigány gyermekekkel, de vannak ún. cigány osztályok, iskolák is. Mintegy 20 évvel ezelőtti művelődési minisztériumi rendelet alapján lehetett cigány osztályokat létrehozni – átmeneti jelleggel – azzal a céllal, hogy a gyermekek hátrányait felszámolják. Az átmeneti időszak lejárt. Ma már a második generáció gyermekei járnak iskolába. Általános tapasztalat, hogy ahol megfelelő volt a cigány osztályok személyi és tárgyi ellátottsága és az oktatás színvonala, ott a nyolcvanas évek elejére felszámolták ezeket az iskolákat, mivel a mai iskolás korosztály szülei megfelelő képzést kaptak, gyermekeiknek nincs szükségük külön osztályra.

Ahol viszont a cigány osztály eddig sem segítette megfelelően a gyermekek előmenetelét, hanem szegregációjukat erősítette, újratermelte az elmaradottságot, ott a jövőben sem várható javulás ezekben az iskolákban, osztályokban. Ezeknek az iskoláknak a többsége osztatlanságuk, rossz felszereltségük és pedagógus ellátottságuk, valamint iskolán belüli elszigeteltségük miatt gyakran inkább súlyosbítják a gyermekek indulási hátrányait. A külön cigány osztályok ellen szól az is, hogy a kortársi kapcsoltok hiánya cigány és nem cigány gyermekek között egész életre kihatóan hátráltatja a gyermekek beilleszkedését befogadását a társadalomba. Ezeknek a tényezőknek figyelembevételével hozott a Minisztertanács olyan határozatot 1985-ben, hogy fokozatosan meg kell szüntetni a cigány osztályokat.

El kell érni azt is, hogy igazolatlan iskolai mulasztás esetén ne a szankció, a büntetés dominájon, hanem a szülők meggyőzése az iskolába járás fontosságáról, vagy ha más ok játszott közre, akkor annak megszüntetése, vagy figyelembevétele. Előfordulhat, hogy éppen az egyetlen pár cipője szakadt el a gyermeknek és a fizetés még messze van, ekkor nyilván nem büntetni kell, hanem a segélykeret terhére segíteni a gondon.

Figyelemmel kell lennünk arra, hogy az elmaradott gyermekek szülei nem, vagy csak néhány évig jártak iskolába, ezért gyermekeiket segíteni nem tudják. Elmaradott a környezetük, szegényes a szókincsük, vannak, akik nem magyar anyanyelvűek és egészségi állapotuk is befolyásolhatja tanulási készségüket.

Ezeken a gondokon úgy segítettek néhány településen pl. Gyulajon, Dunaszentgyörgyön, Pakson, ahol a cigány családok a település központjától távol, rossz szociális körülmények között éltek, hogy hétközi cigány-diákotthonokat hoztak létre a tanácsok. Ezek a diákotthonok szerény lehetőségeikkel is: a tanuláshoz megfelelő körülményeket; rendszeres étkezést biztosítanak, amit ezek a gyermekek otthon nem kapnak meg. Legfőbb eredmény azonban, hogy többen tudják elvégezni a nyolc osztályt és szerezhetnek szakmát, van már a diákotthonból kikerülők között kertész, mezőgazdasági gépész, esztergályos, ács, de olyan főiskolát végzett is, aki visszakerült a diákotthonba nevelőnek.

Az ilyen kollégiumokból a gyermekek a településen levő iskolába járnak a többi gyermekkel együtt, így az iskolából kikerülve kortársi kapcsolataik jók és a többi gyermekkel hasonló eséllyel indulnak az életbe. Az ilyen kollégiumok tehát jelentős érdekvédelmi szerepet töltenek be, hiszen egyébként ezeknek a gyermekeknek a többségét állami gondozásba kellett volna adni. Így pedig szüleiktől sem szakadtak el, mert minden hétvégét otthon töltenek a gyermekek.

S talán hihetetlennek tűnik, de a diákotthon léte hatással volt a telepek felszámolására, szüleik életszemléletének alakítására. A gyermekek nem kívánkoztak vissza a putriba, követelték a tiszta ágyneműt, változatosabb ételeket. Vagyis szüleiket arra ösztönözték, hogy vásároljanak házat a faluban, teremtsenek emberibb körülményeket maguknak.

Sajnos kevés ilyen kollégium van az országban, pedig ezeken a településeken előbb fognak megszűnni az elmaradottságból adódó problémák, mivel a tanácsi vezetők a probléma gyökerét, lényegét ismerték fel: azt, hogy az elmaradottság újratermelődését kell megakadályozni.

A veszélyeztetett helyzeten levő gyermekek esetében a megoldást nem minden esetben az ilyen gyermekek állami gondozásba vétele kell hogy jelentse, érzelmi kapcsolatai miatt a primitív családi környezet – a kirívó eseteket leszámítva – is jobb, mint az intézeti élet. „A szoros családi kontaktus magyarázza meg, hogy a gyermekek többsége még legszörnyűbb körülmények között is normális lelkületű emberré fejlődik. Hogy a tömegesen nyomorban született cigánygyermekek például nem mentek mind tönkre, és az emberiség nagyobb része évezredek óta lelki károsodás nélkül vészelte át és vészeli át a primitív élet ártalmait, sokszor a nélkülözést" – nyilatkozta dr. Szentágothai János professzor, a Nők Lapja 1978/2. számában. Nem a gyermekeket kell a családjuktól elszakítani, hanem a család életkörülményeinek javításához kell segítséget adni, hogy a gyermekeik megfelelő fejlődését biztosítani tudják. De megoldást jelenthet a hétközi diákotthon is, amilyet Tolna megye több településén alakítottak ki.

A cigányság felzárkóztatásának kulcsa, hogy milyen útravalóval kerülnek ki a gyermekek az általános iskolából. Sajnos a cigány gyermekek általános iskolai oktatásának eredményei sok helyen – nemcsak az ún. cigány osztályokban – mind a szükségestől, mind a lehetségestől elmaradnak. A cigány gyermekek 40–50 százaléka még napjainkban sem tudja befejezni tanköteles koron belül a nyolc osztályt.

Azok a cigány fiatalok, akik csak néhány osztályt végeztek, sőt sikerült az iskolát teljesen elkerülniük (mert ilyenek is vannak!), vagy pedig a bizonyítvány mögött nincs tényleges tudásuk, az életbe kikerülve állandó, kommunikációs zavarokkal, kisebbségi érzéssel küszködnek. (Például a munkahelyre bekerülve nem tudják elolvasni a hirdetéseket, felhívásokat, a jogaikat és kötelességüket tartalmazó kollektív szerződést, sokszor azt sem értik meg pontosan, mit várnak el tőlük. A konfliktusokat fokozza, ha környezetük nem belátó és állandóan – sokszor akaratlanul is – megalázza, sérti őket tudatlanságukért.) Ez is oka, hogy növekszik a munkakerülők, a börtönbe jutók és az ideggondozásra szorulók száma a cigány fiatalok között. Az általános iskolai oktatás, a nevelés hiányosságai tehát egész életre szóló hátrányos helyzetet, szociális problémákat okoznak.

Természetesen az általános iskolai oktatással még nem ér véget a cigányokkal való foglalkozás. Arra kell törekedni, hogy mind többen tanuljanak tovább. A továbbtanulásukat ösztöndíjjal, kollégiumi elhelyezéssel, szükség esetén ruha- és tanszersegéllyel is segíteni kell. A KISZ KB 1985-től külön ösztöndíjat alapított a hátrányos helyzetű fiatalok részére. Kérni kell ehhez a vállalatok segítségét is. Minőségi változás akkor lesz a cigányok életében, ha mindtöbben rendelkeznek valamilyen szakképesítéssel.

Az is szükséges, hogy a közművelődési munka haladjon együtt a cigányság szociális felemelkedése érdekében tett intézkedésekkel.

Természetesen az átlagos szinten iskolázott cigányokkal nem kell e tekintetben külön foglalkozni, művelődési formáik azonosak a lakosság többi rétegével, csoportjával.

A közművelődési intézményeknek azokkal kell foglalkozni, akiknek műveltsége elmarad a település lakosságának átlagos szintjétől vagy akik kulturális hagyományaik ápolása céljából szeretnének közösségbe tömörülni.

A közművelődés az elmaradott lakosságnak elsősorban a mindennapi életben való eligazodáshoz, az állampolgári jogok és kötelességek megismeréséhez nyújt segítséget. A mindennapi ismereteken túl olyan tevékenységeket kell szorgalmazni, amely az ember önismeretét szolgálja. A közművelődési munkán belül kaphatnak helyet a politikai, egészségügyi felvilágosító munka, ismeretterjesztő előadások stb., de nagyon hasznosak az olyan foglalkozások – akár

klub keretben – akár anélkül szervezik őket, amelyek a mindennapi élet jobbításához nyújtanak segítséget.

A telepeken élők többsége nem foglalkozott kiskertmüveléssel, állattartással. Azokat az embereket, akik a faluban építettek vagy vásároltak házat, erre meg kell tanítani. Fel lehetne eleveníteni olyan hagyományos cigány mesterséget, mint pl. a kosárfonás, ami mellékjövedelmet is biztosíthat. Vagy például az idősebb cigányok nagy szakértői az erdei gyümölcsöknek, gombáknak, gyógynövényeknek. Ezt a tudást is tovább lehetne adni a fiataloknak. Életszínvonalunk nemcsak a jövedelmünktől függ, hanem annak ésszerűbb felhasználásáról is, attól hogy a rendelkezésünkre álló jövedelemmel milyen hatékonyan tudunk gazdálkodni. Milyen felkészültek vagyunk a családon belüli feladatok ellátására. Vagyis, hogyan tudunk gazdálkodni pénzzel, idővel, energiával, felismerjük-e lehetőségeinket, hogyan tudunk segíteni önmagunkon, családunkon. Ezért nagyon hasznosak azok a foglalkozások, amelyeken a pénzzel való gazdálkodásra, korszerű háztartási ismeretekre, főzésre, sütésre, tésztagyúrásra (mert például nemcsak jobb az otthoni tészta, hanem kb. negyedannyiba kerül mint az üzleti), csecsemőápolásra, varrásra, kötésre, horgolásra tanítják meg az érdeklődő fiatalokat, felnőtteket.

A magyar és az egyetemes kultúra megismerésének elősegítésével egyidejűleg lehetőséget kell teremteni az értékes cigány hagyományok felkutatására, ápolására. Ezért, ahol erre megalapozott igény van, támogatni kell a cigány hagyományokat őrző együttesek, szakkörök munkáját. Ismertetni kell a cigányság történetét az elismerendő kulturális értékeiket: a cigányok tánc-, dal- és zeneszeretetét, a cigány nyelv ápolását is a beilleszkedés szolgálatába kell állítani. A közművelődési munkához a Művelődési Minisztérium 1977-ben részletes irányelvet adott ki, amely megtalálható a tanácsoknál és a művelődési házakban.

Itt említjük meg, hogy a cigányok beilleszkedésének csak egyik útja az asszimilálódás, azaz az elmagyarosodás. A beilleszkedni vágyás másik – valószínűleg ez a reálisabban lehetséges – megnyilvánulási formája az öntudatra ébredés, az öntudatosodás, vagyis egyre többen ébrednek rá arra, hogy az emberek közötti „értékkülönbségeket" nem a származási-etnikai hovatartozásnak kell eldöntenie, hanem az ember jellemének magatartásának. Ezek az emberek a cigányok közük „kiemelkedve" sem tagadják meg történelmüket, származásukat, keresik azokat a kulturális, életmódbeli értékeket, amelyek a szegénység, a tudatlanság felszámolása után is megmenthetők. Úgy akarnak beilleszkedni, hogy közben ne kelljen megtagadni cigány mivoltukat.

Hogy ki melyik utat választja, azt teljesen bizzuk a cigányokra. Egyik utat sem szabad erőltetnünk, de kötelességünk segíteni. Ezt a közművelődési munkában is szem előtt kell tartani.

4. A munka, lakás, oktatás és művelődés területén való teendők mellett az egészségügy területén is fokozott gondoskodást igényelnek a cigányok. Az országos átlagnál kétszer-háromszor nagyobb a koraszülés és csecsemőhalandóság. Magas a munkaképtelenek és rokkantak aránya. Az átlagos életkor rövid. A cigányok közül csak 10 százalékuk éri meg a nyugdíjkorhatárt, azaz feleannyian, mint a többi lakosság. Ezek a tényezők annak következményei, hogy a cigányság egészségkultúrája igen alacsony szintű.

Következetes munka eredménye, hogy a családtervezés egyre szélesebb körben terjed, a kört jó lenne tovább bővíteni. Nem azért, hogy kevesebb cigány kisgyermek szülessen, hanem hogy minden család annyi gyermeket vállaljon, amennyit megfelelő életkörülmények között fel tud nevelni.

A családtervezés lehetőségeinek, az alkoholfogyasztás és dohányzás káros hatásának tudatosítása, az egészséges táplálkozásra való nevelés, a személyi-, környezeti- és lakáshigiéne, általában az egészséges életmód kialakítása elfogadtatása az egészségügyi dolgozóktól is több munkát, speciális feladatot igényel. Figyelemmel arra, hogy az élettársi kapcsolatok a cigányság egyes csoportjainál egészen fiatal korban kezdődnek, az egészségügyi felvilágosító munkát is ehhez kellene igazítani.

5. A cigányság lakóhelyi, illetve társadalmi beilleszkedésével kapcsolatos feladatok egyes településeken – a társadalmi szerek segítségével együtt is – meghaladják a helyi tanácsok lehetőségeit.

Számolnunk kell azzal, hogy vannak olyan cigány csoportok – ezek aránya 20–25 százalék körül van –, akiknél az elmaradottság, szegénység, az igénytelenség – amely évszázadokon keresztül „öröklődött" – napjainkra is megmaradt vagy újratermelődött. Ezek a sokoldalúan hátrányos helyzetű cigány családok már nemcsak anyagi korlátok miatt nem tudnak változtatni életkörülményeiken, hanem mert a változtatáshoz szükséges igényük, ismereteik, aktivitásuk, gazdálkodási és szervezési készségük is teljesen hiányzik. Nem ismerik jogaikat, kötelességeiket, lehetőségeiket. Problémáik megoldása beláthatatlanul távolinak vagy kilátástalannak tűnik. Munkalélektani vizsgálatok bizonyítják, hogy a szántóföldi munkák üteme másképpen alakul olyan hosszú szántóföldek esetében, amelynek nem látják a kapások a végét, mint rövidebb földsávokon, ahol sűrűbben követik egymást a fordulók, s a kapások szemmel tartva a parcella végét, áttekinthetik a feladatuk teljesítéséhez szükséges távolságot. Valahogy így magyarázható azoknak a hátrányos helyzetű embereknek a magatartása, akik problémáik megoldását kilátástalannak látva már nem is akarnak változtatni helyzetükön. A kilátástalanság miatti kedvvesztés pedig sok esetben az alkoholizmushoz vezet, aminek számtalan negatív következménye – a bűnözéstől a szellemi fogyatékos utódokig – újabb és újabb családi tragédiákhoz, társadalmi problémákhoz vezethet.

Ezért a helyi tanácsoknál esetleg körzetközpontokban, ahol ez indokolt, olyan családgondozókra van szükség, akik a hátrányos helyzetű családok helyzetének okait komplex módon veszik figyelembe és a leginkább megfelelő szociálpolitikai eszközökkel és folytonos felvilágosító, nevelő és ellenőrző munkával segítik a családokat (személyeket) kilábalni a hátrányos helyzetükből. Szükséges, hogy a családgondozó együttműködjön mindazokkal a szervekkel, szervezetekkel, akik segíteni tudják munkáját.

Azoknál a családoknál, amelyeknél a hátrányos helyzetet az anyagi eszközök szükössége okozza, a beavatkozásnak is arra kell irányulnia. Egyrészt kérelem hiányában is kezdeményezni kell a rendszeres vagy rendkívüli szociális segély folyósítását, vagy a nevelési segély odaítélését. Másrészt, mivel segélyből nem lehet „felemelkedni"(!) – „Ha egy éhezőn segíteni akarsz, ne halat adj neki, hanem horgászbotot" tartja egy régi közmondás[19] –, arra kell törekedni, hogy az anyagi okok miatt hátrányos helyzetű családok megfelelő jövedelmet biztosító tevékenységhez jussanak. Sokkal összetettebb feladatot kell ellátni azok körében, ahol nem vagy nemcsak anyagiak, hanem életviteli problémák okozzák a hátrányos helyzetet.

A családgondozóknak tehát nevelő, szervező, koordináló és érdekvédelmi feladatokat is el kell látni, járatosnak kell lenniük a magyarországi cigánykérdésben, ismerniük kell a szociálpolitikai, gyámügyi rendeleteket, a cigánypolitikai intézkedéseket, rendelkezniük kell társadalomtudományi, oktatási és egészségügyi ismeretekkel, azaz nagyon sokféle szakértelemre van szüksége annak, aki ezt a nagyon nehéz, de nagyon humánus munkakört elvállalja. A családgondozó személyével kapcsolatban alapvető követelmény, hogy egyenjogú partneri kapcsolatokat tudjon kialakítani a cigánycsaládokkal.

***

Végül nagyon fontos, hogy mindazok a feladatok, amelyek a cigányság életkörülményeinek javításával kapcsolatosak, a rászoruló gyermekek óvodai térítési díjaitól kezdve a segélyezés, a telepfelszámolással kapcsolatos tanácsi költségeken túl, az indokolt számú családgondozók beállításáig a helyi tanácsok költségvetésében tervezésre kerüljenek. A tervekben megfogalmazott célkitűzések végrehajtásának mikéntjét pedig „Intézkedési Terv"-ben vagy „Cselekvési Program"-ban célszerű meghatározni. Fontos, hogy a célkitűzések alapján a tanácsi testületek időnként tekintsék át településük cigány lakosságának helyzetét, a kitűzött feladatok végrehajtását és

19 A „közmondás" újszövetségi eredetű és nem horgászbotról, hanem hálóról szól. Vö. Mt. 7, 10. – *a szerk. jegyzete.*

vegyék számba a soronkövetkező feladatokat. A feladatok összehangolása, nyomonkövetése szempontjából nagyon sok segítséget nyújtanak a tanácsi vezetésnek az ún. Cigányügyi Koordinációs Bizottságok.

Amint az az eddigiekből kitűnik, a cigányság beilleszkedésének, felemelkedésének jelenlegi fejlődési szakasza bonyolultabb és hosszabb idő alatt megoldandó feladatokat állít a cigány lakosság, valamint az állami és társadalmi szervek elé. A cigányságnak az eddigieknél is nagyobb erőfeszítésekre, a társadalom részéről pedig több segítségre lesz szüksége ahhoz, hogy a cigányok életkörülményei gyorsabb ütemben javuljanak, mint a társadalmi átlag. Csak így remélhetjük, hogy ha hosszabb távon is, de iskolázottságban, műveltségben és anyagi életkörülményeiket tekintve is felzárkóznak a társadalom átlagos szintjére.

Fontos, hogy az állami és társadalmi szervek ne valami plusz tehernek tekintsék a cigánysággal való foglakozást, hanem fontos társadalompolitikai feladatnak. Társadalmi rendszerünk célkitűzése az elmaradottság felszámolása, akár cigányokról van szó, akár nem.

Ez a munka megkülönböztetett figyelmet, türelmet és megértést igényel, a feladatok mindannyiunkat kötelezneknek.

JOGSZABÁLYMUTATÓ

- A Minisztertanács 1016/1979. (VII. 12.) sz. határozata a cigánylakosság helyzetének javításával kapcsolatos további feladatokról.
- Az Építési és Városfejlesztési Minisztérium tájékoztatója a szociális követelményeknek meg nem felelő telepek felszámolásának meggyorsításáról (Tanácsok Közlönye, 1980. évi 13. sz.).
- A lakásgazdálkodással kapcsolatos jogszabályok egységes szerkezetbe foglalt szövege, 27/1982. (X. 7.) ÉVM-PM. Rendelet (Megjelent a Magyar Közlöny 1982. október 7-i, 61. számában, valamint egy külön kiadványban.).
- Tájékoztató a szociális követelményeknek meg nem felelő telepek felszámolásához ajánlott családiház-építési, kivitelezési terveiről, valamint az építés pénzügyi és egyéb feltételeiről (Az ÉVM Lakás- és Kommunálisügyi Főosztálya adta ki 1985-ben.).
- Irányelvek és módszertani ajánlások a cigánylakosság elmaradott rétegeivel kapcsolatos közművelődési tevékenység szervezéséhez. (A Művelődésügyi Közlöny, 1977. évi 7. sz.).
- Irányelvek a cigánylakosság egészségneveléséhez (Eü. Min. 1977. Igazgatási Főosztálya adta ki.).
- MÉM-TOT-MEDOSZ-ÉDOSZ együttes felhivása a cigánylakosság helyzetével, javításával kapcsolatos további feladatokról (MÉM értesítő, 1979. XII. 28.).

Közvetve alkalmazandó:
- 1985. évi I. törvény (oktatási törvény).
- PM-ÉVM 7001/1983. (P.K. 14.) együttes irányelve a lakásépítés- és fenntartás helyi támogatásáról.
- 7007/1983. (Eü. K. 13.) Eü. M. –MM. számú együttes irányelv a tanácsi szociális segélyezés továbbfejlesztéséről.

Romológiai Gyűjtemény. TA 725-00.
Másolat a Fejér Megyei Tanács VB Cigányügyi Koordinációs Bizottság titkárának irataiból.

148.

1987. november 12. Zalaegerszeg

A Zala megyei cigányság foglalkoztatási helyzetéről készült felmérés adatai.

A CIGÁNYLAKOSSÁG MUNKÁBAHELYEZÉSÉNEK LEHETŐSÉGEI, KORLÁTAI, TOVÁBBI FELADATOK

„mindazzal szembenézni,
mit elkerülni úgysem tudhatunk"

A Zala megyei Tanács Elnökének engedélye és kötelező elrendelése alapján a megye cigánylakossága körében széleskörű és mélyreható fölmérés történt 1987-ben. Ennek eddig ismertté vált adatai alapján:
1987. augusztus 15. állapotnak megfelelően munkaviszonyban volt: 2841 fő, 1614 férfi és 1227 nő.

Népgazdasági ág	Létszám
Ipar	868
Építőipar	126
Mező- és erdőgazdálkodás	872
Kereskedelem	241
Vízgazdálkodás	53
Egyéb anyagi tev.	198
Eü-szoc-kult.	323
Közösségi, közigazgatás	12
Összesen:	2841

Mivel a fölmérés népességi adatai még nem állnak rendelkezésünkre, kénytelenek vagyunk ezen a ponton számított adatokkal dolgozni. Az 1984-es fölmérés 10.176 főben rögzítette a megye cigánylakosságának összesenjét. A mostani fölmérésben minden községi tanácsot megkértünk, hogy jellemezze az ott lakó cigányságot aszerint, hogy létszámuk növekvő, stagnáló vagy fogyatkozó.

A létszámok a községek	48 %-ában	növekvő.
	42 %-ában	stagnáló
	10 %-ban	csökkenő.

Azt gondoljuk, hogy ha a jelenlegi népességi számot 10.500(x) főnek vesszük, nem tévedünk akkorát, ami lényegesen torzítaná a számított arányokat.

- Munkaképes korú	5355 fő (x)
- Munkaviszonyban áll	2841 fő
- Önálló (engedélyes) tev.	108 fő
- Besegítő családtag	40 fő
- Alkalmazott	3 fő

A munkaviszonyban állók munkaköri jellemzői:

Szakmunkás	183
Betanított munkás	1343

Segédmunkás	1309
Szellemi	6

A munkaviszonyban állók iskolázottsága:

Nem járt iskolába	334 fő	11,7 %
8 általánosnál kevesebb	1326 fő	46,6 %
8 általános	972 fő	34,2 %
Szakmunkásképző és szakiskola	184 fő	6,5 %
Szakközépiskola	9 fő	0,3 %
Gimnázium	15 fő	0,5 %
Felsőfokú	1 fő	0,03 %
Összesen:	2841 fő	

x számított adatok.

A munkaviszonyban állók beilleszkedése a társadalmi munkamegosztásba: életvitel, a munkával való azonosulás és megbízhatóság szempontjai alapján. A beilleszkedettség szintjét (a megítélést) a munkáltatók végezték el.

Beilleszkedett	1456 fő	51,2 %
Beilleszkedni szándékozó	952 fő	33,5 %
Nem illeszkedett be	243 fő	8,5 %
Nincs adat	190 fő	6,8 %
		99,8

A foglalkoztatott cigányság munkahelyének területi megoszlása

Zalaegerszeg	város	605 fő
	városkörnyék	152 fő
Nagykanizsa	város	801 fő
	városkörnyék	303 fő
Keszhely	város	247 fő
	városkörnyék	108 fő
Lenti	város	130 fő
	városkörnyék	130 fő
Zalaszentgrót	város	64 fő
	városkörnyék	106 fő
Letenye	város	66 fő
	városkörnyék	129 fő

A népesség számához viszonyított foglalkoztatási arány Keszthely és környékén a legjobb, a legalacsonyabb Zalaegerszeg és környékén, Letenye és környékén.

Az engedélyezett és önálló tevékenységet folytatók:

- Teherfuvarozó	5 fő
- Ipart űz (szerszámnyél, seprőkészítő, stb.)	14 fő
- Kereskedő (használtcikk, zöldség-gyümölcs, bazáros)	53 fő

- Mutatványos	28 fő
- Állattenyésztő	8 fő

A különféle vállalkozások engedélyezése több mint 80 %-a Keszthely és Zalaegerszeg városoknál van nyilvántartva. Meglepően kevés Nagykanizsa városnál az ilyen engedélyezés. Mindössze 4 (!). Ismerve a cigányság összetételét egyáltalán nem meglepő.

I.

A cigánylakosság foglalkoztatásának lehetőségei, korlátai, további feladatok

A népességre jellemző sajátosságok alapvetően határozzák meg foglalkoztatását is. A cigányság fölzárkózott (BEILLESZKEDETT) része gondjai, lehetőségei nem különböznek a lakosság azonos képességű, képzettségű, azonos munka-potenciálú népességétől.

Megyénkben ugrásszerűen emelkedett a munkaviszonyban nem álló, munkát keresők száma az utolsó két évben. Ez havi átlagban 200–250 főt jelent. Ennek mintegy kétharmada cigány. Megyei szinten 250–300 főre becsülhető azon cigányok száma, akik nincsenek munkaviszonyban, de időnként megjelennek a közvetítő szerveknél. A munkanélküliek nagy többsége elkerüli a közvetítőket. Elhelyezésük 1987-ben már nem volt megoldható.
Egyre több az olyan munkáltató, aki munkaerőigény bejelentését „cigányt ne" megjegyzéssel küldi. Joggal, mert a munkát keresőket az alábbiak jellemzik:

- másodlagos munkakönyv, vagy 15–20 munkahely „kilépett" bejegyzésekkel tarkítva,
- szakképzetlenek, analfabéták, 8 általánosnál kevesebb iskolai végzettségűek,
- a higiéniai követelményeknek nem felelnek meg,
- egy része csak a dolgozni akarás látszatát kelti,
- alacsony munkamorál, képességeiket felülmúló igény,
- a beilleszkedésre alkalmatlan személyek.

Tragikus, de tény, sok köztük a fiatal.

Magyarország hosszú évtizedek másfajta gyakorlata után próbál meg lépéseket tenni a hatékony foglalkoztatás felé. A munkaerőpiacra napjainkban már annak szelektív működése a jellemző, ami a termelékeny és nem termelékeny, haszonnal, illetve ráfizetéssel foglalkoztatható munkavállalók között húzza meg a határvonalat. Amikor így tesz bizonyos társadalmi csoportokat – köztük a cigányokat – szorítja ki a foglalkoztatásból, becsületességük fokára való tekintet nélkül, de nagyon is figyelembe véve ezen csoport alacsony termelékenységét.

A cigányság foglalkoztatási rátája a mainál nagyobb munkaerőhiányos években is alacsonyabb volt a lakosság átlagánál. Ma Zala megyében a cigányság munkaképes korúakra vetített foglalkozási aktivitása 55,8 %.

- munkaképes korú	5355 fő (x)
- munkaviszonyban áll	2841 fő
- önálló, besegítő, alkalmazott	151 fő
- tanul	40 fő
- család miatt nem dolgozhat	500 fő (x)
- egyéb ok miatt nem dolgozhat	110 fő

1410 azoknak a száma, akik valamilyen oknál fogva nem vesznek részt a társadalmi munkamegosztásban. A cigányság körében a beilleszkedés nehézségeiből fakadóan a múltban is, ma is jellemző a visszaeső munkanélküliség.

X számított adatok.

A cigányság munkaerőpiaci pozíciói és várható esélyei

A szocialista gazdaság – amely a kevésbé hatékony rétegek megélhetését mindmáig a munkaviszony köré szervezett jövedelemelosztás keretei között, a vállalati költségek terhére biztosította – szükségszerűen szembekerül e rétegek (cigányság is!) problémájával, ha vállalatait szelektív és rugalmas munkaerő-politikára kívánja szoritani.

A szembesülés elsőnek és legnagyobb számban a cigányságot érinti, mert munkapiaci pozíciói gyengék:

1. Aránytalanul sok az eleve tökéletlenül beilleszkedők száma a pénzkereső munka világába, a vállalatok munkamegosztásába.
2. Az alacsonyszintű, iskolázatlan és szakképzetlen munkaerő iránti kereslet „leült" a növekvő minőségi elvárások tendenciájában.
3. A cigány munkavállalók körében nagy számban előforduló visszaeső munkanélkülieknél olyan életforma és értékek rögzültek, amelybe belenőni szerencsétlenség.
4. Az elmúlt évtizedekben a beilleszkedésre képtelen cigány munkavállalók terhelték meg leginkább a munkáltatók tűrőképességét, megbízhatatlanságukkal.
5. A fokozott elvárás tovább erősíti azt, amit a beilleszkedés szintje egyébként is valószínűsít: hogy az a közel 300 fő, akik nem illeszkedtek be, de munkaviszonyban vannak, a vállalat „belépési kapujában" dolgoznak, tehát azokban a munkakörökben, amelyekbe kívülről könnyű bejutni, de mindenkor ki vannak téve a tisztogatás és feleslegessé válás veszélyeinek.

Összegezve megállapítható, hogy egyfelől a beilleszkedési elégtelenség, másfelől a szorító kényszerűség várhatóan 1500–1700 cigány munkavállalónak nem teszi lehetővé a társadalmi munkamegosztásban való részvételt.

További feladatok

A cigányság beilleszkedéséből fakadó problémákat társadalmi konfliktusként kell szemügyre vennünk. A konfliktus jelleget jelzi az ország lakosságánál széles körben tapasztalható ellenérzés is, amely a hivatalos cigány-politikát kíséri. Ellenérzéssel viseltetik a végrehajtásban érintett gazdasági, államigazgatási, szociális szintér is.

1. Eljött az ideje annak, hogy a cigány-politikát újragondoljuk, átértékeljük. Ennek a politikának az országban élők egyetértésére kell épülnie azzal, hogy helyreállítja a jogok és kötelességek arányát, a beillesztés hatékonyabb eszközrendszerét és módszerét dolgozza ki.
2. Csak a megváltozott, pozitív előjelű légkörben valósulhat meg – a lakosság közreműködésével – hogy a beilleszkedés folyamatában egy generáció életében döntő eredményt érjünk el.
3. Be kell látni, hogy a cigányságot érintő foglalkoztatási „alkalmatlanság" mögött az esetek túlnyomó többségében nem az általánosítás, hanem a tömegesen előforduló, jellegzetes élethelyzetek állnak.
4. Döntő eredményt az iskoláztatás lényegi, következetes megvalósításával és a munkán kívüli jövedelemszerzés lehetőségeinek kiküszöbölésével lehet elérni.
5. Bele kell törődni és el kell fogadni, hogy azok, akik iskolázatlanok és már képezhetetlenek, a vegetálás szintjén élők és gondolkodók, a higiénia elemi követelményeit be nem tartók, nem vehetők munkaerőszámba. Ezeket el kell tartani ! Azt kell megelőzni, hogy erre a szintre jussanak.

6. Megelőzés a helyzet kulcsa ! Megelőzni az iskolázatlanságot és a munkátlan életmód kialakulását. A hogyanra egy országnak – benne a cigányságnak – kell megtalálni a választ, mert a jelenlegi gyakorlat – megosztó, álhumánus és alacsony hatékonyságú.

Zalaegerszeg, 1987. november 12.

Munkaerő Szolgáltató Iroda

Romológiai Gyűjtemény. TA 1375-02.
A Zala Megyei Tanács VB Cigányügyi Koordinációs Bizottsága irataiból. Másolat a Fejér Megyei Tanács VB Cigányügyi Koordinációs Bizottság titkárának irataiból.

149.
1988. augusztus 30. Zalaegerszeg
Beszámoló a Zala megyei cigányokról.

A Zala megyei cigányok szociális helyzete

Megyénkben viszonylag kis számú, de igen heterogén összetételű cigány lakosság él.
Az elmúlt évtizedekben rengeteget javultak életkörülményeik, de az őket körülvevő társadalom többségének szintjére, csak kevesen jutottak el.
Most csak a problémákat kívánom összegezni, hiszen azokra kell megoldást keresni. Az okok országszerte igen összetettek, nálunk Zalában még néhány speciális tényező is meghatározóan befolyásolja a helyzetet.

I. A cigány lakosság jelenlegi helyzete

1./ Foglalkoztatottság
Megyénk aprófalvas település-szerkezete kihatott a cigány közösségekre is. A 60-as évek elején, amikor a cigány családok több, mint 75 %-a telepeken élt, az egy telepre jutó családszám, átlagosan 10-15 között volt. E kis csoportok összeszerveződése – szemben az alföldi nagy községekkel – kizárólagosan nyelvi (alfaji) alapon, nem pedig a közös munkavégzésen alapult. Ebből is adódik, hogy nem váltak igazán egységes, összetartó közösséggé, minden család elkülönülten próbált megélni.
/A nyelvi elkülönítés nem túl szakszerű, de megyénkben igen meghatározó. Az itt élő cigányoknak csupán 5–10 %-a az aki csak magyarul beszél, a többiek valamelyik cigány nyelvet, nyelvjárást beszélik./

A romungrókra nem kívánok kitérni, ők a nem cigány lakosságéhoz hasonló, vagy azt meghaladó szociális körülmények között élnek.
A másik két nagy népcsoport az un. teknővájók, illetve az oláh cigányok. Történelmi indittatásuk a különböző foglalkozási hagyományok miatt egészen eltérő, ami jelentősen meghatározza helyzetüket. Az oláh cigányok ismert okokból – már a középkor második felében sem igen tudtak megélni ősi mesterségükből, ezért egyre inkább a kereskedelem, a kupeckedés felé fordultak. Ehhez viszonylag kulturáltabb viselkedés, öltözködés és nem utolsó sorban ravaszság, kombinatív gondolkodás kellett. Együtt járt ez a folyamat az erkölcsöknek a mi társadalmi normáink szerinti – fellazulásával. E népréteg a felszabadulás utáni lehetőségeket előbb felismerte és többségében – az ő erkölcseik szerint megközelítve – ki is használta.
A teknővájó cigányok ősi mesterségükből még a felszabadulást követően is viszonylag sokáig meg tudtak élni, igaz, hogy örökletesen, napról-napra. Amikor az ipar és a szolgáltató ágazat

minimálisra szorította termékeik, szolgáltatásaik iránti igényt, rákényszerültek a váltásra. Képességeik, adottságaik alapján elsősorban alkalmi, napszámos munkákat vállaltak, de az időszak társadalmi hatásai /kétlakiság, tsz-ek szervezése/ nem biztosítottak folyamatos megélhetést, ezért be kellett kapcsolódniuk a szervezett munkavégzés folyamatába. Az egyik napról a másikra élés, évszázados megszokását nem könnyű feladni, jelentős részük nem is kényszerült erre. Az akkori bérszabályozási rendszert mintha csak nekik találták volna ki, /bérhigítás, vattaemberek/. Könnyen adták fel munkahelyeiket és ugyanolyan könnyen helyezkedtek el ismét.

Megyénkben 1985-ben a munkaképes cigány emberek 64 %-a, ezen belül a férfiak 81,8 %-a volt állandó munkavállaló.
Egy tavalyi felmérés adatai szerint a munkaképesek 55,8 %-a ezen belül a férfiak 72,5 %-a volt állandó munkaviszonyban.
A foglalkoztatottságuk romló helyzetének okai országszerte megegyeznek, ismertek. A kiváltó okok között domináns a szakképzetlenség, a kötött és szervezett munkától való idegenkedés, de szerepe volt a munkahelyen érvényesülő szemléletnek is, amelyek csak napi érdekeik kiszolgáló alanyainak tekintették a „vattaembereket", köztük a cigányok nagyobb részét.

Az említett felmérés néhány adatát ismertetem, /azokat melyek a feladatok alapjait kell, hogy képezzék/:

Átlagos kereset munkakörök állománycsoportja szerint:

Állománycsoport	Átlagkereset Ft/hó
Szakmunkás	5.624,5
Betanított munkás	4.450,3
Segédmunkás	4.042,2
Szellemi foglalkozású	5.197,5
Összesen:	4.328,3
Megye lakosságának átlagker:	5.459,3

Az állandó munkaviszonyban állók, a munkáltatók „minősítése" szerint:

	Fő	Arány /5/	Átl. Ker., Ft/fő
Beilleszkedett	1456	51,2	4747,5
Beilleszkedni szándékozó	952	33,5	3990,2
Nem illeszkedett be	243	8,6	3183,-
Nincs adat	191	6,7	4226,-
Összesen	2842	100,-	4328,2
- ebből férfi	1615		4866,5
- nő	1227		3605,6

Állandó munkaviszonyban állók:

- 7,4 %-a szakmunkás,
- 0,2 %-a szellemi foglalkozású, a többi betanított, illetve segédmunkás.
- 11,7 % nem járt iskolába,
- 46,6 %-uk 8 osztálynál kevesebbet végzett el.

- az egy munkahelyen eltöltött átlagos idő 1,6 év.
- minden második munkakönyvben kilépett bejegyzés található,
- minden ötödik cigány munkavállalónak másodlati munkakönyve van.

Évek	Féri	Nő	Összesen
1 éve	58	46	104
2 éve	37	25	62
3 éve	19	19	38
4 éve	12	9	21
5 éve	10	7	17
Nincs adat	228	608	836
Összesen:	375	733	1108

A fenti adatok is egyértelműen megmutatják azokat a hiányosságokat, melyek a cigány családok szociális helyzetének előre láthatóan további romlásához vezethetnek.

2./ Telepfelszámolás, lakáshelyzet

A hatvanas évek második felében megindult telepfelszámolási akció gyakorlati végrehajtása, az esetek jelentős részében, nem elég körültekintően valósult meg. A mindenáron való segíteniakarással olyan családokat is kiszakítottunk a telepekről, akiknek nem érett még meg a szándéka arra, nem voltak felkészülve az életmódváltásra. E családok elfogadták a segítséget, de a megváltozott feltételek nem párosultak automatikusan szemléletmód változással is.

Az aprófalvak fokozatos elnéptelenedése kínálta olcsó házak megvásárlása /mint legkézenfekvőbb és leggyorsabb megoldás/ több szempontból is hibásnak bizonyult. /Pl.: a házak sok esetben kifogásolható műszaki állapota, elszigeteltség munkalehetőségtől, óvódától, iskolától, az ellátás hiányosságai, stb./

Napjainkban a telepen élő cigányok aránya nem éri el a két százalékot sem, de a nem telepen, de hasonló körülmények között élők aránya, évről-évre növekszik. Körükben egyre több az olyan család, amely már korábban, kedvezményes kölcsönnel, „megoldotta" lakásgondját. A már felsorolt okokon kívül, e tendenciát erősíti a cigányok egy részének gondtalan, az épület műszaki állagával nem törődő lakáshasználata.

3./ Szociális gondoskodás

A felnőtt szociális segélyezés iránti igény és a segélyezésbe részesülők aránya jóval meghaladja a nem cigány igénylők számát, mivel az idős cigányok nagy része nyugdíjjal, járadékkal nem rendelkezik, gyermekeik pedig különböző okok miatt tartásképtelenek.

Esetenkénti segélyezés iránt nagy az igény, többször és követelőzőleg lépnek fel. A kérelmek elbírálásánál kellő körültekintéssel járnak el a tanácsok és egyre több az elutasító határozat, hisz sokan munkakerülő életmódjuk, a rendszeres jövedelem hiánya, a rendelkezésükre álló összeg nem megfelelő beosztása miatt, önhibájukból kerülnek hátrányos helyzetbe.

Általános megállapítás, hogy a cigányok szociális otthoni intézeti elhelyezése főleg az elmebetegségeket gondozó szociális otthon és a súlyos, nem foglalkoztatható értelmi fogyatékosok otthona iránt nyilvánul meg, igaz csak mérsékelten.

Időskorúakat gondozó szociális otthoni elhelyezés iránt az igényük rendkívül eseti /6 fő/. Idősek klubjait csekély számmal, de már igénybe veszik, /jelenleg a megye 71 idősek klubjába 25 fő cigányt gondoznak/.

Házi szociális gondozásuk iránti igény ritkán vetődik fel, mivel a családok több generációjának együttélése még gyakori, valamint a nők jelentős része nincs munkaviszonyban, a gondozást el

tudják látni. A cigány család-segítők az adott településen élő cigányok életvezetését kísérik figyelemmel és egyre eredményesebben segítik őket.

4./ Oktatás

A cigány óvodások száma az elmúlt néhány évben ugrásszerűen megnőtt, arányuk mostanra meghaladta a 75 %-ot, ami a településszerkezet és az óvodák területi elhelyezkedését figyelembe véve igen jónak mondható.

A növekedés üteme azokban az években a legerősebb, mikor az elhelyezkedési lehetőségek romlottak, egyidejűleg a tanácsi költségvetések is csökkentek, így a gyámügyi segélykeret is, melynek jelentős részét óvoda, napközi térítési díjak fedezésére használták fel. Ma már egy-két tanácsot leszámítva, mindenütt erősen differenciált támogatást kapnak a ráutalt családok.

Megyei adatok szerint, az egy főre vetített jövedelem alapján, a lakosság 25–30 %-a él a társadalmi létminimum alatt, és ebben a körben sajnálatosan nő az aktív keresők száma is. A szorult helyzetben lévők támogatására fordítható segélykeretek nem növekszenek, így az elosztásnál a feltételek meglétét szigorúbban vizsgálják.
A cigány lakosság általános segélyezési gyakorlatában évtizedek alatt kialakult egyfajta automatizmus, amelyben gyakran mellékessé vált a ráutaltság, illetve a feltételek meglétének vizsgálata. Természetes volt, hogy az óvodába, napközibe járó gyermekek térítési díjait a tanácsok fedezték, esetleg eszmei díjfizetési kötelezettség mellett. Az egyéb segélyezési módozatoknál is csak ritkán került sor pénzátadásra, a vélhető nem rendeltetésszerű felhasználásra hivatkozva. Ugyanakkor kedvezmények biztosítása mellett, egyúttal megköveteli a cigányok személyes felelősségvállalását, kötelezettségeket szab meg részükre és így igazán eléri célját.

II. Feladataink, javaslataink

A jelenlegi nehezebb gazdasági helyzetben, amely indulatosabb, ellenségesebb társadalmi közeget teremt, nem könnyű megoldást találni a felnőtt generáció problémáira.
A legsúlyosabb gond pillanatnyilag abból adódik, hogy hazánkban hosszú évtizedek rögződött gyakorlata után ma – szinte átmenet nélkül – a hatékony foglalkoztatás, a minél nagyobb eredményesség került előtérbe. Ennek megvalósításában az egyik legolcsóbb módszer a létszámgazdálkodás racionalizálása. Ebből adódik, hogy a vállalati gazdaságossági, érdekeltségi rendszerbe nem fér bele a képzetlen rétegek – köztük a cigányok – tömeges foglalkoztatása.
Eddig a társadalom, a szocialista gazdaság a kevésbé hatékony rétegek megélhetését, a vállalati költségek terhére, a munkaviszony köré szervezett jövedelemelosztás keretei között oldotta meg. Ma ez a folyamat tarthatatlan – már nem is funkcionál. A felszabadult munkaerő „újraelosztás" csak részben oldható meg átirányítással, átképzéssel, a többség még mindig magára marad. Biztos jövedelemforrás nélkül – e körbe tartozik a cigányok jelentős része, ha nem sikerül belátható időn belül központilag szervezetten megoldani, biztosra vehető, hogy ugrásszerűen megnő a törvényellenes cselekedetek gyakorisága.
A felmérések, vizsgálódások bizonyítják, hogy általában azon családok körében legnagyobb a gyermeklétszám, akiket e problémakör elsősorban érint, vagy érinteni fog. Már pedig ez azt eredményezheti, hogy ismét azok a gyermekek szorulnak ki az intézményes ellátásból /bölcsőde, óvoda, napközi/ akiknek egyébként is leginkább szükségük lenne rá felzárkózásuk érdekében.

A demográfiai folyamatból adódó túlképzés és az erőteljes munkahelyi racionalizálásból adódó létszámcsökkentés ellentmondásában kell megoldást találni, mind az alkoholista, a börtönből szabadult, mind pedig a problémás cigány munkavállalók megfelelő elhelyezésére.

Meggyőződésem, hogy meg lehet találni azokat a tevékenységi köröket, ahol ezek a képzetlen rétegek is hatékonyan foglalkoztathatók. Ehhez a most körvonalazódó szociálpolitika mellett szükség van e gondokat érzékelő és megoldásukban tevékeny részt vállaló átfogó, gazdaság-, társadalom-, művelődés- és egészség-politikára is.

A cigány lakosság tömeges integrálódásának, szociális létbizonytalanságának megszüntetése érdekében tennivalóinkat hosszabb távra, a felnövekvő generációt megcélozva kidolgoztuk. A főbb irányok a következők:
- Az elérhető maximális szintre emelni a három éves kortól óvódába járók számát, hogy a megyénkben erősen meglévő nyelvi hiányosságokat, alapvető készség fejlesztéseket, az otthoni környezetből hiányzó, de a mindennapi élethez szorosan kapcsolódó tárgyakat, fogalmakat ne az iskolapadban kelljen megismerniük.

- E folyamaton keresztül is az általános iskolai oktatásukat eredményesebbé tenni, több ösztönző eszközzel fokozni a tovább tanulók számát, ami egyre inkább szükségessé válik az elhelyezkedéshez.
- A lakáshoz juttatás rendszerében – amíg a szociális kölcsön módozat érvényben van – szigorúbb követelményeket támasztunk az épületek műszaki állagának elbírálásánál és több anyagi vállalást kérünk a cigány családoktól /természetesen a jogszabályi kereteken belül és differenciáltan/.
- Minden direkt és indirekt eszközt, módszert felhasználunk annak érdekében, hogy a családokat, egyéneket megtanítsuk jól élni a társadalom nyújtotta lehetőségekkel és érdekeltté tegyük őket saját sorsuk alakításában. Ebben a cigány családsegítő hálózat munkája meghatározó.
- Átgondoltabb módszerekkel kell a túlzó előítéletek ellen fellépni. A nem cigány lakosságot meg kell ismertetni a cigányok történelmével, eddigi fejlődési szakaszaival, a hibák, hiányosságok reális feltárásával, a közös érdekek, a könnyebb együttélés feltételeinek megteremtése érdekében.

Zalaegerszeg, 1988 augusztus 30.

Romológiai Gyűjtemény. TA 1374-02.
A Zala Megyei Tanács VB Cigányügyi Kordinációs Tanács irataiból. Másolat a Fejér Megyei Tanács VB Cigányügyi Koordinációs Bizottság titkárának irataiból.

150.

1988. november 25. Tolna.

Tanácsi beszámoló a nagyközségben és társközségeiben élő cigányokról.

Tolna nagyközség és társközségeiben (Mözs és Fácánkert) élő cigány lakosság helyzete

Tisztelt Cigányügyi Koordinációs Bizottság!

A Magyar Szocialista Munkáspárt Politikai Bizottsága több ízben – legutóbb 1979. évben – foglalkozott a Magyarországon élő cigányság helyzetével.

Határozatban szögezte le, hogy a cigány lakosság elmaradottságának felszámolása elsősorban társadalompolitikai kérdés, amit csak az egész társadalom összefogásával lehet megoldani.
Ennek során a cigányság sajátos helyzetét kell figyelembe venni, biztosítani kell számukra az állampolgári jogok és kötelességek teljes érvényesülését, s ezek gyakorlásához szükséges politikai, gazdasági és kulturális feltételeket.

Javítani kell egészségügyi körülményeiket és lényegesen emelni kell kulturális színvonalukat.

Talán egyik leglényegesebb feladat: Fel kell venni a harcot a lakosság körében ma is meglévő helytelen nézetek ellen és erőteljes felvilágosító munkát kell folytatni mind a cigányság, mind a lakosság más rétegei között.

A Nagyközségi Közös Tanács rendszeresen áttekintette a helyi cigánylakosság helyzetét. (1977. május 26., 1983. november 14, 1988. március 24.) A Végrehajtó Bizottság 1981. április 15.-én, 1983. július 28.-án, valamint 1986. december 10.-én tárgyalt olyan napirendet, ahol egy-egy részterületen folytatott vizsgálatot. Így a cigánytanulók óvódai, napközis ellátása, tanulmányi előmenetelük, valamint a szociális követelményeknek meg nem felelő telepek felszámolásának helyzete című előterjesztéseket tárgyalta meg a Végrehajtó Bizottság.

A fentiek jól bizonyítják, hogy mindkét testület rendszeresen foglalkozott a cigányságot érintő kérdésekkel, és határozatba foglalta a soronlévő feladatokat.
A hozott határozatokban a következő legfontosabb feladatok kerültek meghatározásra:
- Elő kell segíteni a fiatalok, nők munkábaállását, segíteni kell beilleszkedésüket.
- A telepi putrik felszámolását továbbra is szorgalmazni kell.
- Figyelemmel kell kísérni az új lakásba kerülők életét.
- Az óvodába beírt gyermekekkel külön is kell foglalkozni, hogy a hátrányból minél többet ledolgozzanak.
- Az általános iskolában (korrepetálással) úgy kell felkészíteni a cigánygyermekeket, hogy a szakmunkásképző iskolákban megállják helyüket.
- A rászoruló családokat, idős embereket anyagiakkal is támogatni kell.
- A felnőtt oktatásba mind nagyobb számban kell bevonni a cigány dolgozókat, ebben a munkában kérni kell a munkahelyek segítségét.
- Feltétlenül tovább kell folytatni a felvilágosító-nevelő munkát, de mindenek előtt mindenkinek „ROM"-nak, embernek kell őket tekinteni, egyenrangú embernek, akiket ugyanolyan jogok illetnek meg és ugyanolyan kötelezettségek terhelnek, mint bármely más magyar állampolgárt.

A határozatok eredményes végrehajtása érdekében sokat tettek az intézmények dolgozói, a munkahelyek vezetői, kollektívái, az egészségügyi dolgozók, a tanács szakigazgatási szerve és az állampolgárok. Itt arra gondolunk, hogy a saját helyzetén változtatni akaró, azért munkálkodó cigánycsaládokat a helyi társadalmi környezet elfogadja. De továbbra is elítéli a lumpen, csavargó életmódot folytatókat, akik csak a társadalom segítségét várják, de maguk semmit nem tesznek.

E néhány gondolatból is kitűnik, hogy erőteljes differenciálódás tapasztalható a családok között. Egy részük dolgozik, jobb körülmények között él, életminőségében közelít az átlaghoz.
Ma – megkockáztatom – ők alkotják a többséget.
Másik részük a társadalmi segítség ellenére nem akar – nem hajlandó életmódján változtatni, és állandó gondok között él. E családokban – sajnos – ez az életmód újratermelődik a gyermek révén, akikből olyan felnőttek lesznek, mint a szüleik. Belőlük kerülnek ki a társadalom számára veszélyes cselekményeket folytatók, a garázdák, a vagyon elleni bűncselekményt elkövetők nagy része.
Jó részük alkoholista, és rendszertelen alkalmi munkából él – igen szegény körülmények között.

Demográfiai helyzet – népesedés:

A cigánylakosság számát, az összlakossághoz viszonyított arányát, életkor szerinti megoszlását az 1. sz. táblázat tartalmazza.

Tolnán és társközségeiben (Fácánkert, Mözs) 165 cigány család él. A családnagyság is igen eltérő, többségük 2–3 gyermekes, de előfordul ennél nagyobb is (19 %). A születési arányt jól kifejezi az 1000 lakosra vetített élve születések száma. Ez az adat 1986. évben 14,7 ezrelék volt az egész lakosság számához viszonyítva. A cigánycsaládoknál e mutató meghaladta a 15 ezreléket. Bizonyítja ezt az is, hogy a cigánycsaládok nagyobbak, de ez a tendencia csökkenő.

A közigazgatási területünkön élő 165 cigánycsaládból (100 %)

18 család	3 gyermekes,	10,0 %
8 család	4 gyermekes	4,7 %
3 család	5 gyermekes	1,7 %
2 család	6 gyermekes	1,2 %
1 család	8 gyermekes	0,6 %

Tehát a családnagyság csökkenő mértékű, az említett családokból (165) mindössze 8,2 % a négy, vagy annál több gyermekkel rendelkező.

Foglalkoztatottság, munkára nevelés:

A közigazgatási területünkön a cigánylakosság összlétszáma 730 fő.
Ebből munkaképes korú 163 fő nő és 182 fő férfi, összesen 345 fő, a cigányság 47,2 %-a. Állandó munkaviszonnyal 243 fő (33,3 %) rendelkezik, ebből nő 130 fő, férfi 113 fő.
Alkalmi, illetve időszaki munkát vállal 17 nő és 39 férfi, összesen 56 fő (7,7 %).

A munkát vállalók többsége helyben megfelelő munkát talál (228 fő), ezideig nagyobb probléma az elhelyezkedésükkel nem volt. Meg kell jegyezni azonban, hogy mind kevésbé tudnak elhelyezkedni helyben azok a cigánydolgozók, akik többször változtatják munkahelyüket, illetve nagyon sokat hiányoznak.

A nők elhelyezkedését illetően különösebb gátló tényezők nem merülnek fel, mert egyrészt csökkent a nagycsaládok száma, másrészt a gyermekek bölcsődei, óvodai és napközis felvétele községeinkben biztosított.
A munkamegosztásban elfoglalt helyüket továbbra is az határozza meg, hogy alacsony az iskolai végzettségük és általában szakképzetlenek. Ez a kép az elmúlt évekhez viszonyítva javult, mert jelenleg az aktív keresők 10,9 %-a szakmunkás, 38,1 %-a betanított munkás és 36,2 %-a segédmunkás.
Legnagyobb mértékben az állami és szövetkezeti iparban dolgoznak, a munkaviszonyban álló cigány dolgozók mintegy 40 %-a. Rajtuk kívül az építőipar és a mezőgazdaság foglalkoztat cigánydolgozókat: 17,6, illetőleg 19,9 %-ban.

Az állandó munkaviszonyban álló cigánydolgozók egy főre jutó keresete – a helyben történt felmérés alapján – 4.688 Ft. Véleményünk szerint a vidékre járók átlagkeresete elmarad ettől, mert ők általában gyakrabban változtatnak munkahelyet. A keresőkhöz képest az eltartottaknak becsült aránya megközelíti az 50 %-ot, melyből arra lehet következtetni, hogy családonként az egy főre jutó jövedelem sok esetben nem éri el a 2.000 Ft-ot.
Az alkalmi és az időszaki munkások főként a két mezőgazdasági termelőszövetkezetnél dolgoznak, ill. a ZÖLDÉRT Mözsi Kirendeltségén. Ők elsősorban szezonális jellegű munkát végeznek.

Felmérésünk alapján megállapítható, hogy a munkáltatók zöme megértéssel, türelemmel foglalkozik a cigánydolgozókkal. Általában az a véleményük, hogy a rendszeres munkát végzők, akik

egy munkahelyen huzamosabb ideig dolgoznak, jól beilleszkedtek a kollektívákba és teljesítményük is megfelelő. Ezek a dolgozók munkahelyüktől is minden lehetséges segítséget megkapnak, mellyel pl. a lakásgondjukat, vagy szociális problémájukat megoldani tudják.

A nagycsaládosokat a kialakult elveknek megfelelően szociális segélyben, az iskolai évkezdésnél beiskolázási segélyben részesítik. Képzésüket, továbbképzésüket is támogatják, de sajnos erre csak elvétve vállalkoznak cigánydolgozók.

A cigánydolgozók jó részénél azonban szemléletváltozásra lenne szükség, mely a munkahely megbecsülésében és a kötelezettségek teljesítésében tudatosulna, mert csak a becsületes rendszeres és tisztességes munka biztosítja megélhetésüket.

A helyi felméréseink alapján a cigánydolgozók közül 1 fő párttag, 11 fő KISZ tag és 81 fő tagja a szakszervezeteknek.

Munkahelyükön többen különböző tisztséget is betöltenek, melyet az alábbi felsorolás jól szemléltet.

1 fő alapszervezeti párttitkár (PAIEX)
1 fő brigádvezető (Költségvetési üzem)
1 fő szakszervezeti bizalmi (ZÖLDÉRT)
2 fő KISZ vezetőségi tag (PATEX-Gemenc)
1 fő Vöröskeresztes alapszervezeti titkár (Gemenc)

Ha a cigánydolgozók munkafegyelmét vizsgáljuk arra a megállapításra jutunk, hogy a folyamatosan és rendszeresen munkát végzők munkafegyelme az átlagoshoz közel áll. A rendszertelenül munkát végzők pedig általában fegyelmezetlenek, sokat indokolatlanul hiányoznak munkahelyükről.
A tanácsi szervek és a munkáltatók erőfeszítéseinek köszönhető, hogy a munkaképes korú cigánylakosság jelentős hányada munkaviszonnyal rendelkezik.

Település és lakásviszonyok:

A nagyközségi tanács Végrehajtó Bizottsága 1983. augusztusában tárgyalta a szociális követelményeknek meg nem felelő telepek felszámolásának helyzete c. előterjesztést. A hozott határozat értelmében a VI. és a VII. ötéves terv időszakára terveztük a putri lakások teljes felszámolását.
A tanácsülés 1986. decemberében ismét napirendre tűzte e témát, és megállapította, hogy a telepek felszámolása tervszerűen halad, melynek eredményeként egyetlen putrilakás található Mözs községben. E lakás megszüntetésére is a megfelelő intézkedéseket megtettük, de végleges megoldást nem találtunk, ugyanis az ottlakóknak nincs állandó kereső foglalkozása.

Nagy figyelmet fordítottunk arra is, hogy a korábban felszámolt helyen újabb, engedély nélküli építkezések ne történjenek. Ilyen próbálkozások ugyan voltak, de közbeavatkozásunkkal sikerült a folyamatot megállítani.

A telepek felszámolását különböző formákban támogatjuk, néhányat állami bérlakásban helyeztünk el és több cigánycsalád részére csökkent értékű lakást építettünk a VI. ötéves terv időszakában.
Jelen középtávú tervidőszakban a lakásvásárlásukat helyi tanácsi támogatással segítjük elő, mely sajnos újabb problémákat vet fel.

Ezek közül talán a legszembetűnőbb az, hogy az alacsonyabb forgalmi értékű megvásárolt ingatlanok állaga – a karbantartásuk elmulasztása miatt – rövid idő alatt erőteljesen leromlik.
Most már látszanak több helyen jelei az életveszélyessé válás határán álló épületeknek, melyekben cigány családok laknak. Két épület ma már teljesen megsemmisült. (Szedresi utca, Deák F. utca.)
Hasonló jeleket tapasztalhatunk a Mözsön, illetve Tolnán megépült csökkent értékű lakásoknál is, mert az így újból létrehozott kolóniákon már most jelentkeznek a karbantartás elmulasztásából eredő problémák.
Tapasztalatként azt is le kell szögezni, hogy a putrikból nem lehet az embereket magasabb értékű állami bérlakásba költöztetni, mert egy részük nem hajlandó az emberi együttélés alapvető szabályaihoz alkalmazkodni.
Az ő esetükben mindenféleképpen a lépcsőzetes lakáshozjuttatás formáját kell megvalósítani, mert így lehetséges végleges elhelyezésük. Elképzeléseink között szerepel, hogy a következő években a Gyárvégtelep legrosszabb állapotú épületeit folyamatosan felszámoljuk, melyre megítélésünk szerint 2–3 év időtartam szükséges. A lakáshelyzetük értékelésénél is azt a következtetést kell levonni, hogy jelentős részük megfelelően alkalmazkodik a környezetükhöz, míg a másik részükkel rendkívül sok probléma adódik.

Oktatás – közművelődés

A cigány lakosság iskolai végzettsége felméréseink szerint folyamatosan emelkedik. Jelenleg a cigány lakosság mintegy 60 %-a rendelkezik általános iskolai végzettséggel és néhányan már középfokú végzettséget is szereznek. A 2. sz. melléklet 4. pontja a jelenleg továbbtanulók adatait tartalmazza.

Az óvódáskorú cigánygyermekek száma 52 fő, akik közül 50-en járnak óvódába. Általában az a tapasztalat, hogy a cigánycsaládok beíratják gyermekeiket az óvódába és oda rendszeresen járatják is. Viszont Mözsön és Tolnán mindig található egy-egy család, akik gyermekeikkel nem törődnek és az óvódába járásukat sem biztosítják.

A tankötelezettség teljesítése terén elmondhatjuk, hogy a beiskolázási arány az elmúlt 3–4 évben 100 %-os. Felmentés, lemorzsolódás legfeljebb évente 1–2 esetben fordul elő, de a későbbiekben ők is folytatják tanulmányaikat.
Az elmúlt néhány évben mindössze csak 3–4 esetben fordult elő, hogy 15, vagy 16 éves korban fejezték be az általános iskolai tanulmányukat. A cigánytanulók egy része a többi általános iskolás tanulóval közös osztályokba jár, míg kisebb hányada a kisegítő iskolában kap oktatást.

A cigánygyermekeket valamennyi általános iskolában megfelelően támogatják, melyet bizonyítani lehet azzal is, hogy a tanulmányi munkájuk folyamatosan javuló tendenciát mutat. Példám bizonyítására elmondhatom, hogy a 2. sz. általános iskolában 1987. évben a felsőtagozatos tanulók közül 1–2 tantárgyból 30 tanuló bukott, melyből 4 volt a cigány tanuló.
1988. évben a 27 bukott tanulóból mindössze 2 cigány gyermek volt.

Ennek ellenpéldája Mözsön tapasztalható, ahol a bukott tanulók 38 %-a cigány. Az oktatási intézmények vezetése és tantestülete megfelelően segíti a tanulókat korrepetálással, differenciált bánásmóddal, hiszen közülük több gyermeknek rendkívül nagy az elmaradása az átlagoshoz viszonyítva.

Az iskolák és a tanács gyámügyi előadója rendszeresen foglalkozik a napközis térítési díjak rendezésével, így az elmúlt év folyamán összesen 59 cigánygyermek hátralékát rendezték, melyből 36 esetben a teljes térítési díjat törölni kellett.

A pályaválasztás területén is előrelépés történt a korábbi évekhez viszonyítva, bár több éves vizsgálódásunk alapján igen hullámzó tendenciát figyelhettünk meg.
A mözsi iskolában a 4–5 végzős cigánytanuló közül már évek óta csak legfeljebb egy nem tanul tovább, aki viszont munkát vállal.
A 2. sz. általános iskolában pl. 1988-ban végzettek közül (8 fő) 3 középiskolában és 5-en szakmunkásképzőben tanul.

A helyi tanács, és az oktatási intézmények az elmúlt években komoly erőfeszítéseket tettek annak érdekében, hogy az iskolai végzettséggel nem rendelkező cigány felnőtteket az általános iskolai végzettség megszerzésére ösztönözzék. Mözsön két csoportban foglalkoztak az analfabéta cigányokkal, akik közül az első csoport 1980-ban, a második 1983-ban fejezte be általános iskolai tanulmányait, ahol a 37 tanuló közül 30 cigány származású volt.
De a másik két iskolánkban is többen befejezték általános iskolai tanulmányaikat. Ilyen csoportok szervezésére újabban nincs lehetőség, hiszen csak az idősebbek között találunk általános iskolát nem végzetteket, akik viszont már nem képesek továbbtanulni.

Egészségügy, és szociális gondoskodás:

A cigánycsaládok életkörülményeiben az utóbbi időben bekövetkező pozitív változások az egészségi állapot javulását is eredményezték.
Mivel a putrilakások megszűntek, az életkörülményeik alapján két egymástól erőteljesen elváló réteget kell megkülönböztetni. Az egyik esetben szoba-konyhás lakásban több generáció él együtt, a lakásban rendetlenség és piszok tapasztalható, – míg a másik oldalon, főleg a fiatalabbaknál szerény anyagi körülményeik ellenére is rendes, tiszta környezetben élnek.

A csecsemőhalandóság nagyobb, mint a nem cigány családoknál. E nagyobb halandóság gyakrabban a koraszülésből adódik, melyekhez általában egyéb betegségek is párosulnak. A gyermekeknél, de a felnőtteknél is gyakoribb a légúti fertőzés, a hasmenés, vagy éppen a bélférgesség, mely a gyermekek esetében az elégtelen fejlődést vonja maga után.

Az egészségügy dolgozói általában azt tapasztalják, hogy az egészséges gyermekekkel a szülők kevésbé törődnek, viszont betegségük esetén azzal rögtön orvoshoz fordulnak. A felírt gyógymódot – lehetőségeikhez mérten – betartják és rendszeresen viszik vizsgálatra gyermekeiket.
Az is megfigyelhető, hogy a beteg gyermekek szülei nyugtalanabbak a megszokottnál.
Az is tapasztalható, hogy súlyosabb állapotban nem járulnak hozzá a gyermekek kórházba szállításához, volt rá példa, hogy ilyenkor még rendőri intézkedést is kilátásba kellett helyezni.

Táplálkozási szokásaikban erősen élnek még a régi hagyományok.
A kisgyermekes családok ragaszkodnak gyermekeikhez és az anyukák a GYES-t általában igénybe veszik és nem szívesen helyezik el gyermekeiket bölcsődékben.

Az egészségügyi felvilágosító munkának köszönhető, hogy a szociális körülményeikkel párhuzamosan az életfelfogásukban, egészségi helyzetükben is változás tapasztalható.
Egyre könnyebben feladják negatív vonásaikat, melyek korábban a nagycsaládok együttélése esetén még elképzelhetetlen lett volna.

Rendkívüli segélyezésre 1987. évben mintegy 270.000 Ft-ot fordítottunk, melynek felét a cigánycsaládok részére fizettünk ki.
A segélyezett cigány családok száma 57, és a segélyezett kiskorúak száma 127 fő volt.
Itt azt a tendenciát figyelhetjük meg, hogy a felhasznált segélykeret és a segélyben részesítettek számának mintegy fele cigány családokat érintő intézkedés.

Ugyanezt mondhatjuk el a rendszeres nevelési segélyezésről is, ahol a 29 rendszeres nevelési segélyben részesített családból (mely összesen 49 kiskorút érint) 11 a cigány család, 18 kiskorú cigánygyermekkel.

Rendszeres nevelési segélyben részesül az anyagi veszélyeztetettségben élő többgyermekes cigánycsaládok részesülnek.
A rendkívüli gyámügyi segélyek kiutalásánál egy-egy helyzetben próbálunk segítséget nyújtani. Általában az a tapasztalat, hogy a pénzt a gyermekekre költik, de ezzel nem kerülnek jobb helyzetbe, csak a nagyarányú lemaradásuk egy részét pótolják.

A rendszeres és rendkívüli szociális segélyben részesülők közel fele is cigány származású, akik gondjainak megoldását segíti a segélyezésnek e formája is.

Állampolgári magatartás, közéleti tevékenység:

A beszámoló egyes fejezeteibe már vázoltam a beilleszkedés, állampolgári magatartás eredményeit, gondjait. Ezek közül néhány tendencia jelleggel is érvényesül. Általában a munkavégzés, munkábaállás, a munkahely megbecsülése jól kirajzolódik. A munkahely féltése is tapasztalható, főleg most a leépítések időszakában. A munkáltatók nem a cigányokat, hanem a problémás egyéneket küldik el tekintet nélkül arra, hogy milyen származásúak.

A közéleti tevékenység inkább a munkahelyhez kötődik mind a társadalmi, politikai, vagy állami szervekhez.

Cigány tanácstagunk jelenleg nincs (az elmúlt ciklusban volt, de alig vett részt a testületi munkában.)
Tekintettel arra, hogy a cigány lakosság a választókörzetekben szórványosan él, nincs is lehetőség a megválasztására. Párt és szakszervezetben viszont többen igen aktívan dolgoznak.
A falugyűléseken többen résztvesznek és elmondják gondjaikat de szívesebben intézik ügyeiket egyénileg. Állampolgári jogaikról, kötelességeikről folyamatosan tájékozatjuk őket, de nem cigány fórumokon, hanem munkahelyi és egyéb tanácskozásokon.

A cigánylakosság bűnözése az elmúlt évek statisztikáit vizsgálva nem emelkedik. Az elkövetők aránya az összes bűnesetet figyelembevéve 10–15 %. Jellemző a vagyon elleni (lopás, betörés, gépkocsi feltörés, besurranás), a testi sértés, erőszakos cselekmény, közlekedési bűncselekmény.
Az utóbbi időben azt tapasztaljuk, hogy vagyonelleni és a közlekedési bűncselekmény kivételével, a cigány lakosság segíti a felderítést.
A vagyonelleni bűncselekményt bocsánatos bűnnek tartják.
A Tanács 1988. március 24.-i ülésén értékelte a cigány lakosság helyzetét és a következő megállapítást tette:

A korábbi időszakhoz képest számos területen előrelépés történt. Így javult a lakáshelyzet, a szociális ellátás, emelkedett az iskolázottság, fokozódott a munkavállalás és erőteljesen javult a munkafegyelem.
E témában a tanács az alábbi feladatokat határozta meg:
- A Tanács felhívta a tisztségviselők figyelmét, hogy továbbra is segítsék elő a cigánycsaládok lakáskörülményeinek javítását,
- a helyi tanácsi támogatással segítse a megfelelő műszaki állapotú ingatlanok vásárlását,
- fokozott figyelemmel, megfelelő segítségnyújtással el kell érni, hogy a támogatással megvásárolt lakások állaga ne romoljon, azokon a karbantartási munkálatokat folyamatosan végezzék el.
- Az elkövetkező két-három évben fel kell számolni a Gyárvégtelepen a nem megfelelő állagú épületeket.

- Nagy figyelmet kell fordítani a cigánygyermekek gyermekintézményekbe való felvételére, felzárkóztatásukra.
- A rászoruló családokat, idős embereket anyagiakkal is segíteni kell.
- A felvilágosító munka fokozásával el kell érni annak tudatosulását, hogy jogaik mellett kötelezettségeik is vannak a közösség, a társadalom felé.
- Különös figyelmet kell szentelni a cigány fiatalok nevelésére, segítésükre.

Kérem a Tisztelt Koordinációs Bizottságot, hogy beszámolómat megvitatni és elfogadni szíveskedjenek.

Tolna, 1988. november 25.

/ :Szilák Mihály :/
Tanácselnök

1. sz. táblázat

Tolna és társközségeiben lakó népesség megoszlása
(össz. népességszám: 13.617 fő. 1987. jan. 1.)

Korcsoport	nem cigány népesség				cigány népesség				cigány népesség – nem cigány népesség %
	össze-sen	%	összesből		össze-sen	%	összesből		
			nő	férfi			nő	férfi	
1. Gyermekkorúak 0-14 évesek	2.666	20,7	1.319	1.347	273	37,4	145	128	10,2
2. Munkaképeskorúak 15-54 éves nők	3.603	28,0	3.603	-	163	22,3	163	-	5,1
3. Munkaképeskorúak 15-59 éves férfi	3.804	29,5	-	3.804	182	24,9	-	182	4,8
4. Idöskorúak 55 év feletti nő	1.867	14,5	1.867	-	68	9,3	68	-	3,6
5. Idöskorúak 60 év feletti férfi	947	7,3	-	947	44	6,0	-	44	4,6
Össszesen	12.887	100,0	6.789	6.098	730	100,0	376	354	5,7

2. sz. melléklet

A munkaképeskorú népesség munkavállalási helyzetének alakulása 1987. január 1.-én:

Megnevezés	cigány népesség			
	férfi	nő	együtt	%
1. Állandó munkaviszonyban áll – ebből GYESE-en lévő	113	130 42	243	70,4
2. Időszaki munkavállaló (rendszeres)	17	7	24	7,0
3. Alkalmanként vállal munkát	22	10	32	9,3
Összes aktív kereső (1+2+3)	152	147	299	86,7
4. Eltartottakból munkavállalási korú tanulók száma	30	16	46	13,3
ebből: - ált. isk. túlk.	12	9	21	45,7

- szakmunkástan.	15	4	19	41,3
- szakközépisk. tan. szakiskola	1	2	3	6,5
- gimnázium	1	1	2	4,3
- főiskola, egyetem	1	-	1	2,2
MINDÖSSZESEN:+	182	163	345	100,0

+ : A mindösszesen adat megegyezik az 1. sz. melléklet 2. és 3. sor adatával.

3. sz. melléklet

Cigány lakosság foglalkoztatottsága (1987. I. 1.-én.)
(Tolna, Mözs, Fácánkert)

Megnevezés	Össszes		
	férfi	nő	együtt
I. Aktív kereső: 14-54 éves 14-59 éves	--- 152	147 ---	299
Nyugdíj korhatáron felüli aktív keresők	8	5	13
Munkaerőforrás Össz.:	160	152	312

II. Munkaerőfelhasználás	Összes aktív kereső			ebből időszakosan	Időszakosan foglalkoztatottak aránya	Összes foglakozt. %-os megoszlása
	férfi	nő	együtt			
Ipar	51	86	137			43,9
Építőipar	44	11	55			17,6
Mező-erdő-vízgazdálk.	29	33	62	24	38,7	19,9
Szállítás-hírközlés	16	11	27			8,6
Kereskedelem	9	7	16			5,1
Egyéb	11	4	15			4,9
Mindösszesen:	160	152	312	24	7,7	100,-

Tolna – Mözs - Fácánkert

4. sz. melléklet

Az aktív kereső cigánynépesség
állománycsoportonkénti alakulása
(1987. január 1.-én.)

Szakmunkás			betanított munkás			segédmunkás			nem fizikai foglalkozású			kisárutermelő kiskereskedő			Mindösszesen		
ffi	nő	össz	ffi	nő	össz	ffi	nő	össz	ffi	nő	össz	ffi	nő	össz	ffi	nő	össz
19	15	34	45	74	119	59	54	113	19	6	25	18	3	21	160	152	312

Lakóhelyén dolgozók száma: 228 fő
Lakóhelyről eljárók száma: 84 fő

Romológiai Gyűjtemény. TA 1303-01.
Másolat a Fejér Megyei Tanács VB Cigányügyi Koordinációs Bizottság titkárának irataiból.

151.

1988. november 30. Paks.

Beszámoló a város cigány lakosságáról.

PAKSI VÁROSI TANÁCS
VÉGREHAJTÓ BIZOTTSÁGA

BESZÁMOLÓ A CIGÁNYLAKOSSÁG HELYZETÉRŐL

- A Városi Tanács VB. 1981. január 12-én fogadta el 5/1981. (I. 12.) VB. számú határozatával a cigánylakosság helyzetének további javításáról szóló feladattervet.
A feladatterv végrehajtása folyamatosan történt. Az időarányos végrehajtásról szóló beszámolót a VB. 38/1983. (VI.20.) VB. számú határozatával elfogadta. Feladatul tűzte ki a folyamatos határidejű feladatok teljesítését. 1987. X. 21-én a VB. ismét napirendre tűzte a témát. A „Cigánylakosság helyzete a városban, további feladatok" című napirendet az igazgatási osztály terjesztette elő az egészségügyi, pénzügyi, művelődési, építési osztállyal.

A VB. 60/1987. (X.21.) VB. számú határozatával elfogadta a feladatterv teljesítését. A szakigazgatási szerveknek továbbra is feladata, hogy hatósági és nem hatósági eszközökkel fokozottan élve, a nem tanácsi szervekkel együttműködve tevékenykedjenek a cigánylakosság helyzete javítására, a kedvezőtlen folyamatok mérséklése érdekében.
Beszámolásra 1990. XII. 31-i határidőt tűzött ki a VB.

A cigánypolitikai munka tervszerűségét cigány-családsegítő beállításával biztosítja. 1985. január 1-től folyamatosan figyelemmel kíséri a cigánylakosság helyzetét, kapcsolatot tart a gyámügyi, lakásügyi, szociálpolitikai ügyintézőkkel, segíti a népfront és a vöröskereszt ezirányú tevékenységét.

A cigánycsaládokkal való foglalkozásban jelentős szerepük van a védőnőknek és az iskolai és óvodai gyermekvédelmi felelősöknek is.
Tanácsi bizottságot nem hoztunk létre, társadalmi jellegű bizottság nem tevékenykedik ezen a területen.

Demográfiai helyzet, népesedés.

A cigánylakosság száma az elmúlt évek során folyamatosan csökkent.

	1983	1987	1988
Cigánylakosság száma	380	300	275
Összlakosság	24853	23374	23612
%-os arány	1,52	1,28	1,16

Életkor és nemek szerinti megoszlása:

	Nő (fő)	Férfi (fő)	Összesen 1988	1987
Gyermekek	71	62	133	130
Munkaképes korúak	70	64	134	157

Időskorú	4	4	8	13
Összesen	145	130	275	300

Megállapítható, hogy a cigánylakosság száma 1983 és 1988 között 105 fővel csökkent, ez évente átlagosan 20 főt jelent.

Ennek magyarázata, hogy a lakásproblémájuk megoldására kapott helyi támogatást kisebb településen jobban fel tudják használni, ezért több család elköltözött Paksról.

Jelenleg Pakson 53 cigánycsalád él, jellemző családnagyság 5–6 fő.
Az utóbbi években a születések száma csökkent a cigánylakosság körében. Ez részben az elköltözésekkel magyarázható. Másrészt az is csökkentette a születések számát, hogy a családok egy része ma már él a családtervezés lehetőségével. A fiatalabb családokban már csak 2–3 gyermek születik. A családtervezés a cigánynők körében függvénye az értelmi szintnek. Ezért is fontos, hogy legalább az általános iskolát elvégezzék.

Foglalkoztatottság, munkára nevelés.

- Paks város területén élő cigánylakosság foglalkoztatási helyzete romlott 1987-ben és az idei év során. A cigánylakosok egyre nehezebben tudnak elhelyezkedni. Ennek oka – főként fiatalok esetén – hogy meggondolatlan munkahelyelhagyások miatt gyakran változtatnak munkahelyet. Elhelyezkedési gondot jelent továbbá az, hogy alacsony szakképzettségűek és ezért még segédmunkásként is nehéz őket foglalkoztatni. Ez az elkövetkezendő időszakban még inkább problémát fog okozni. Városunkban legnagyobb számban a költségvetési üzem, a konzervgyár és az állami gazdaság foglalkoztat cigány dolgozókat.
A munkaképes korúak száma 134 fő, ez a cigánylakosság 48,7 %-a.
A munkaképeskorúak 64,9 %-a, 87 fő rendelkezik állandó munkaviszonnyal. 1987-hez viszonyítva romlott a helyzet, mivel akkor a munkaképeskorúak 73 %-ának volt állandó munkahelye. A férfiak esetében az állandó munkaviszonnyal rendelkezők aránya kevéssel magasabb csak (68,7 %) a nőknél (61,4 %). A férfiak 31,3 %-a alkalmi munkából él, a nők 38,6 %-a háztartásbeli.

- Mivel a cigánylakosság zöme alacsony iskolázottságú, ez behatárolja a társadalmi munkamegosztásban elfoglalt helyüket. A néhány szakmunkáson kívül általában segéd- és betanított munkás munkakörben dolgoznak. A költségvetési üzemnél kézi úttisztítóként és a kertészetben dolgoznak. Segédmunkások az építészetnél, illetve a szállításban rakodóként dolgoznak. A konzervgyárban többségük mint segéd- és betanított munkás dolgozik. Az itt dolgozók közül négyen rendelkeznek szakmunkásbizonyítvánnyal, egy fő pedig technikusi képesítéssel.

A foglalkoztatottak népgazdasági ágazatok szerinti megoszlása a következő:

Mezőgazdasági ágazat	Férfi		Nő		Együtt	
	fő	%	fő	%	fő	%
Ipar	12	26	14	32,5	26	30
Mező-, erdő-, vízgazd.	2	5	-	-	2	2
Építőipar	4	10	4	9,5	3	9
Szállítás	1	2	-	-	1	1
Mezőgazdaság	2	5	-	-	2	2

Egyéb	22	50	25	58,0	47	55
Kisiparos	1	2	-	-	1	1
Összesen	44	100	43	100	87	100

- A szakképzettséggel rendelkező cigánydolgozók munkahelyi és társadalmi beilleszkedése megfelelő, munkájukban és életvitelükben nem térnek el az egyéb dolgozóktól.
A szakképzetlen munkába állókra kevés kivétellel jellemző a laza munkafegyelem és a rendszeres igazolatlan távolmaradás. Munkaintenzitásuk alacsony. A laza munkafegyelem főként a fiatalabb korosztály sajátossága. Hiányzik a felelősségtudatuk, meggondolatlanok és főként a fizetési napok után sok a hiányzás.
A munkáltatók elmondása szerint az idei évben javult a munkafegyelem. Ennek magyarázata, hogy a munkavállalók egy része felismerte, hogy szakképzetlen munkaerőre a munkáltatónak kevésbé van szüksége, ezért ragaszkodnak munkahelyükhöz.

A munkaügyi ellenőrzések tapasztalata, hogy a cigányszármazású munkavállalókat a munkáltató részéről hátrányos megkülönböztetés nem éri. Munkabérük azonos a hasonló munkát végző munkavállalók bérével. (Nők átlagkeresete 3000–5000 Ft, férfiaké 4000–6000 Ft.) Az állami gazdaságnál a szakmunkások (8 fő) átlagkeresete 8170 Ft.

A munkáltatók a cigányszármazásúak továbbtanulását segítik. A munkaadók a lehetőségekhez mérten biztosítják részükre a szociális és egyéb juttatásokat.
1987. és 1988. évben összesen 6 cigányszármazású részére adtak munkáltató kölcsönt lakásépítésre, illetve vásárlásra 305.000 Ft értékben.
A társadalmi szervek munkájába nehéz őket bevonni, közösségi élet nem érdekli őket, érdeklődési körük saját környezetükre terjed csak ki.

- A tanácsi szervek elősegítik a nők munkavállalását azzal, hogy a gyermekek bölcsődei, óvodai felvételét szorgalmazzák. A cigányfiatalok munkába helyezésének feltétele, hogy elvégezzék a 8 általánost és szakmát tanuljanak. Az iskolai nevelőmunkának kisebb eredménye már van. Nőtt a cigánytanulók száma a felső tagozaton, sőt évente néhány tanuló eredményesen végzi el a 8 általánost. Problémát jelent, hogy a továbbtanulással kevesen próbálkoznak, a szakképzettség hiányában nehéz elhelyezni őket.

Település és lakásviszonyok

- Pakson a cigánytelep felszámolása 1977-ben kezdődött és 1981. februárban fejeződött be. A telepfelszámolás 35 cigánycsaládot, 112 személyt érintett.
Valamennyien tanácsi bérlakásban nyertek elhelyezést, a Dankó Pista és a Síp utcában. Kiutalásra került 6 db kétszobás, 6 db egyszobás lakás szalagházban, 16 db ikerház.
Jelenleg nem élnek szociális követelményeknek meg nem felelő lakásban cigánycsaládok.
A kiutalt lakások komfort nélküliek voltak. A lakott lakások 70 %-ának állapota 1987-re jelentősen leromlott a helytelen lakáshasználat következtében. Szükségessé lett a lakások felújítása, mert néhány éven belül lakhatatlanná váltak volna.
A költségvetési üzem a lakások felújítását, a komfortosítását elvégezte. Az időközben elköltözött cigánycsaládok helyére más bérlők kerültek. Amelyik lakásban maradtak a régi bérlők, figyelemmel kísérik a lakások állapotát és a javításokat folyamatosan elvégzik.
Különös figyelmet fordít a tanács a putrik újratermelődésének megakadályozására.
A tanács figyelemmel kíséri a cigányfiatalok lakásgondjának megoldását. Lakáshelyzetüket megüresedő lakások kiutalásával, kétlépcsős lakáscserékkel és kedvezményes vásárlás elősegítésével javítja.

Az eltelt időszakban 13 lakásnélküli cigánycsalád részére szociális jellegű bérlakást utaltunk ki, 3 család magasabb komfortfokozatú, nagyobb szobaszámú lakást kapott.
Helyi támogatás nyújtásával (200.000 Ft) eddig 57 cigánycsalád lakásgondját oldottuk meg. A 10,1 millió Ft támogatásból 3,2 millió a vissza nem fizetendő rész. Az 57 családból 7 vásárolt Pakson lakást, a többi a környező településeken vett olcsóbb családi házat. A megvásárolt lakások műszaki állaga jó. Olyan lakásra, amely 3 éven belül jelentős felújításra szorul, nem adott a tanács támogatást.
Jelenleg tanácsi bérlakásra igénye 3 önálló lakással nem rendelkező cigánycsaládnak van.

Oktatás, közművelődés.

A cigányság iskolai végzettség szerint pontos megoszlására adattal nem rendelkezünk.
Az óvodáskorú cigánygyermekek száma 38. Beóvodázásuk 100 %-osnak tekinthető. A más településről ideköltözők esetében fordul elő az első osztályosoknál, hogy nem jártak óvodába. Az óvodai munka színvonalas, az iskola előkészítésében sokat segítenek az óvónők. Cigánycsoportot nem hoztunk létre.
Hátrányos helyzetüket differenciált foglalkoztatással igyekeznek megszüntetni az óvónők. Kialakult gyakorlat, hogy a hátrányosabb helyzetű gyermekek a kiscsoportban maradnak, ezért az iskolai oktatásba 1 évvel később kapcsolódnak be. A nem értelmi fogyatékos gyermekek így az iskolát jelentősebb hátrány nélkül kezdhetik meg. Pakson 94 tankötelcs korú cigánygyermek közül 32 tanul kisegítő iskolában. A magas arány oka az, hogy a paksi kisegítő iskola fogadja a városkörnyék értelmi fogyatékos gyermekeit is.
A cigánytanulók iskolai eredményei nem érik el társaikét, de nem jellemző a lemaradásuk.
Az iskolai tanulók közül 35 a normálkorú, 36 évvel, 15 kettő évvel, 7 három évvel, 1 több évvel túlkoros. Az 59 túlkoros közül 21 kisegítő iskolás.
A több évvel túlkorosok részére a múlt évtől ifjúsági osztályt indítottunk a felnőttoktatás keretében. Célunk, hogy 16 éves korukig az általános iskolai végzettséget megszerezzék.
Iskolai felmentésre csak végső esetben kerül sor. Az általános iskolákban 1 fő van felmentve erkölcsi magatartás miatt, akit nem sikerült átirányítani az ifjúsági osztályba sem. A kisegítő iskolában 6 tanulót mentettek fel, őket értelmi képességeik miatt nem lehetett az ifjúsági osztályba áttenni.
Az óvodákban az iskolákban a mulasztások száma nem sok. Az idei évben 3 feljelentés érkezett az iskoláktól, ezeket a szabálysértési hatóság bírálja el.
A kisegítő iskolában rosszabb a helyzet, 32 tanuló közül 2 tanuló esetében először, 4 tanuló esetében másodszor tett az iskola feljelentést. Ezeknél a családoknál a tanácsi intézkedés hatástalan marad.
Az iskolán belüli támogatás leghatékonyabb eszköze Pakson a diákotthoni elhelyezés biztosítása. Az itt elhelyezett 28 gyermek közül 22 fő cigányszármazású. Ebből kisegítős cigánytanuló 8 fő. A diákotthoni térítési díj kedvezményes, teljes ellátást nyújt és intenzív fejlesztési tevékenységet tud kifejteni. Akik ide nem kerülhettek, azok részére az iskola a napközis ellátást szorgalmazza. A napközis ellátást 35 tanuló veszi igénybe, kevesebb mint tavaly. A gyermekvédelmi felelősök és az osztályfőnökök agitációs munkájára van szükség, hogy ne legyen több a kimaradás. Sok szülő a térítési díj fizetésétől teszi függővé gyermeke napközibe járását. Indokolt esetben a tanács a segélyezési keret terhére egyenlíti ki a térítési díjat.
Pályaválasztás terén a helyzet nem javult. A 8 általános iskolai végzettséget elfogadta már a cigányság, de magasabb végzettségre az igényük csak szórványos. Középiskolai igény egyáltalán nem jelentkezik.
Szakmunkásképzésben többségük csak a jelentkezésig jut el. Az első nehézségek hatására megtorpannak, lemorzsolódnak. Még nem fogják fel annak veszélyét, hogy szakképzetlenként egyre nehezebb lesz elhelyezkedniük. Felnőttoktatás már hosszú idő óta folyik a honvédség keretében. Az elmúlt évben 12 fő tett sikeres vizsgát az 5–6. osztály anyagából, remélhetőleg a 8. osztályt is elvégzik.

A cigánylakosság a közművelődési intézmények tevékenységében általában nem vesz részt. Számuk a kiscsoportos művelődési formák tagjai között elenyésző. Igényük elsősorban mozgásos tevékenységek iránt van (pl. néptánc). A discotánccsoport működése rendszertelen, megfelelő szakmai vezető hiányában.
Több éve működik a cigányklub, amely a diákotthon lakóinak nyújt segítséget a beilleszkedéshez. Tevékenysége iránt külső érdeklődés nincs.
A mozielőadások népszerűek, a sikerfilmeket csoportosan tekintik meg.
Míg a korábbi években többen eljutottak nóta és népdalestekre, ma már a magas jegyárakat nem tudják megfizetni.
Az általános iskolások közül 10–15 gyermek iratkozott be a könyvtárba. Az alsósok közül többen az iskolai könyvtárat látogatják. Évente 5–7 felnőtt kölcsönöz könyvet. A közművelődési intézmény dolgozói igyekeznek megismerni hagyományaikat, szokásaikat és ennek alapján megkísérlik a közművelődés egyéb formáiba is bevonni őket.
Jelentős sikernek mondható, hogy néhány sportágba bekapcsolódtak. Az ökölvívó szakosztály 10 fő serdülőt, 2 fő ifit és 3 felnőttet foglalkoztat. A labdarúgó szakosztály 2 fő serdülőt, 1 fő ifit és 4 fő felnőttet. Más sportág iránt még nincs érdeklődésük.

Egészségügyi és szociális gondoskodás.

A cigánylakosság körében a csecsemőhalandóság csökkent, évek óta nem halt meg csecsemő gondozási hiba következtében. Az idén egy haláleset történt, a gyermek csecsemőotthoni gondozott volt.
Táplálkozás, ruházkodás, tisztálkodás terén megfigyelhető előrelépés. Főként a fiatalok és a középkorúak igyekeznek a magyar lakosság szokásait átvenni. A csecsemőket a cigányanyák hosszabb ideig szoptatják, de nem idegenkednek a tápszerektől sem és megvásárolják a bébiételeket is a kisgyermekeknek.
A gyermekeket bölcsődébe, óvodába, iskolába igyekeznek tisztán járatni. Lakókörnyezetük ma már elfogadható, 3–4 olyan család van, aki elhanyagolja lakását és környezetét.
A cigánylakosság körében a koraszülések száma nem magasabb, mint egyébként a lakosság között, de a csecsemők legtöbbjének születési súlya alacsonyabb az átlagosnál. Ennek oka, hogy nem tartják be a terhes anyák a védőnők tanácsait (dohányzás tilalma, vitamindús étkezés).
A bölcsődei elhelyezési lehetőséggel kevesen élnek. Jelenleg 3 gyermek jár bölcsődében olyan családból, ahol a szülők rendszeresen dolgoznak. A védőnők minden esetben, ahol az kívánatos, szorgalmazzák a bölcsődei elhelyezést, de kevés eredménnyel. Ha rábeszélés eredményeként be is íratják, 1–2 hétnél tovább nem viszik. A felnőttvédelmi szociális gondoskodás keretében nyújtható természetbeni ellátásokat (Idősek Klubja, szociális otthoni elhelyezés, házi szociális gondozás) általában nem igénylik. Tavaly 1 fő vette igénybe a szociális étkeztetést.
Az egészségügyi felvilágosító munka terhe a védőnőkre hárul. Rendszeresen látogatják a családokat. Ennek eredménye, hogy néhány család él a korszerű fogamzásgátlás lehetőségével. Valamint az is, hogy a terhesgondozásra rendszeresen eljárnak, csecsemőiket tanácsadáson időnként bemutatják. A gyermekek védőoltása néhány eset kivételével az előírt korban megtörténik. Védőoltás teljes elmaradása nem fordult elő.
A védőnők egészséges életmódra, helyes táplálkozásra, gyermekgondozásra, személyi és környezeti higiéniára vonatkozó tanácsait a fiatalabb és értelmesebb szülők a körülményeikhez képest igyekeznek megfogadni.
A felnőttvédelmi szociális gondoskodás keretében 5 fő részesül rendszeres szociális segélyben. 1988-ban eddig 17 fő 92,5 ezer Ft eseti és egyéb (temetési) segélyt kapott. 1987-ben rendkívüli segélyt 19 alkalommal, 20.000 Ft-ot, rendszeres szociális segélyt 180.000 Ft összegben utalt ki a tanács. Sokgyermekes anyák jutalmában 1 fő részesült, katonai családi segélyben 3 fő 1987-ben.

Állampolgári magatartás, közéleti tevékenység.

A közéletiség nem jellemző a paksi cigányságra. Érdeklődésük a közösség ügyei iránt, valamint a társadalmi munkához való viszonyuk csak egyéni érdekeik függvényében jelenik meg.
Az állampolgári jogok ismertetésére külön cigánygyűlést nem tartottunk. Tapasztalataink szerint jogaikat jobban ismerik, mint az állampolgári kötelezettségüket.

Az együttélés szabályainak megsértését, a szabálysértési cselekmények alakulását az alábbi táblázat mutatja:

Év	Összes elkövető	Cigány elkövető	%
1985	305	77	25
1986	238	37	28
1987	200	23	11
1988 X.31-ig	191	23	12

A táblázatból megállapítható, hogy a cigány elkövetők száma és aránya 1987–88-ban sokkal alacsonyabb, mint a megelőző években. Ez azzal magyarázható, hogy a deviáns magatartásúak közül többen elköltöztek Paksról. A cigánybűnözésről adattal nem rendelkezünk.

Megállapítható, hogy a cigánylakosság életkörülményeiben, életfelfogásában kedvező irányú változás tapasztalható az elmúlt években. A kedvezőtlen gazdasági folyamatok hatására várható, hogy a továbbiakban stagnálás, illetve visszaesés fog bekövetkezni a cigánylakosság helyzetében.
A halmozottan hátrányos helyzet kiküszöbölése érdekében fontos feladatunknak tekintjük, hogy az esélyek kiegyenlítését már kisgyermekkorban megkezdjük.
Továbbra is fontos feladat a bölcsődébe járók számának növelése, a gyermekek 3 éves korban történő beóvodázása. Az iskolaelőkészítő munkát eredményessé tenni akkor lehet, ha huzamosabb ideig járnak közösségbe a gyerekek. Szeretnénk elérni, hogy eljussanak az általános iskola befejezéséig, hogy lehetőségük és igényük legyen szakmát szerezni.
Növelni kell a fiatal munkavállalók felelősségtudatát, munkafegyelmét. A munkavállalók helyzetére kiemelt figyelmet fordítunk a munkaügyi ellenőrzések során.
Lakáskörülményeik alakulását folyamatosan figyelemmel kísérjük, javításáról a lehetőségek függvényében gondoskodunk.
P a k s, 1988. november 30.

Jákli Péter
tanácselnök

Romológiai Gyűjtemény. TA 1302-01.
Másolat a Fejér Megyei Tanács VB. Cigányügyi Koordinációs Bizottság titkárának irataiból.

152.

1988. november 30. Nagydorog.

Tanácsi beszámoló a nagyközség cigány lakosságáról.

BESZÁMOLÓ

Cigányügyi koordinációs bizottság ülésére

Nagyközség cigánylakosságának élet- és munkakörülménye

A Nagydorog Nagyközségi Közös Tanács rendszeresen foglalkozik a helyi cigánylakosság élet- és munkakörülményeivel, több ízben testületi ülésen is értékelte a helyzetet. Legutóbb a tanács ülése foglalkozott a témával 1988. november 24-én.
Testület megállapította, hogy 28/1980. /VI.26./ számú végrehajtó bizottsági határozattal elfogadott hosszútávú cigányügyi feladatterv jól szolgálta tennivalóink végrehajtását.

1986. március 15-től függetlenített cigánygondozó segíti a szakigazgatási szerv munkáját. Cigánygondozónő feladata a tanács illetékes területén élő cigányok életének tanulmányozása, életkörülményeik, problémáik megismerése, segítségnyújtás a megoldáshoz felvilágosító tevékenység. Feladatkörébe tartozik még munkavállalások elősegítése, lakásviszonyaik felmérése, egészségügyi szociális gondoskodás.
Munkája mindennapos komoly erőfeszítést igényel.

Demográfiai helyzet, népesedés:

Közigazgatási területünkön 1988. január 1-én 4658 fő él, ebből 509 fő a cigányszármazású ez a lakosság 10,9 %-át teszi ki.

Cigánylakosság településenkénti megoszlása:

Nagydorogon	78 család	395 fő
Bikácson	28 család	68 fő
Pusztahencsén	13 család	46 fő

A cigánycsaládoknál a családnagyság lényegesen meghaladja a nem cigány lakosságét. Nem ritka az olyan család, ahol 6–7 gyermek van. Ha a demográfiai adatokat 3 évre visszamenőleg megvizsgáljuk, a számok azt mutatják, hogy a cigánylakosság aránya folyamatosan nőni fog.

	1986	1987	1988	Összesen
össz. születés	74	69	52	195
cig. születés	8	10	6	24
Ebből olyan, ahol				
Az egyik fél cigány	4	2	3	9

Hároméves adatot figyelembevéve a cigányszületések aránya 12,3 %-os

Halálozás

	1986	1987	1988	Összesen
össz. halálozás	73	69	65	207
Cigány halálozás	4	3	3	10

Szintén a három évi adatot figyelembevéve a cigánylakosság halálozási aránya 4,8 % az összes lakosság halálozásához viszonyítva. Életkörülményei miatt a cigánylakosság átlagéletkora lényegesen alacsonyabb a nem cigány lakosságénál. Fentiekből is következik, hogy a gyermekkorúak aránya meghaladja az átlagos létszámot.

Foglalkoztatás, munkára nevelés:

Településeink és a környék komoly foglalkoztatási gondokkal küzd. Az utóbbi 2 évben lényegesen több munkahely szünt meg, mint amennyi létesült, fokozottabban jelentkeznek a gondok az iskolázatlan szakképzettségű cigánylakosságnál. A helyi és a vidéki létszámleépítések fokozottabban érintették őket.
Tradicionális okok miatt a nőkre korábban sem volt jellemző a munkavállalás. Az idős és középkorú nők – amiben nagy szerepet játszott a nagylétszámú család, csak háztartási munkát végeztek. Inkább csak a fiatalok kerestek és keresnek munkalehetőségeket. Mivel helyben munkavállalási lehetőség nincs, s a gyermekek miatt az ingázást sem tudják vállalni, az egy keresős családok megélhetése komoly gondot okoz. Ezen az sem segít, hogy Nagydorogon bölcsőde, mindhárom községben óvoda segíti a szülők munkavállalását. A cigány munkavállalók döntő többsége segédmunkásként dolgozik főleg a mezőgazdaságban /Tsz., ÁG./ és az építőiparban. 20 %-a a kereskedelem, szállítás, hírközlés területén dolgozik, 2,5 %-a alkalmi munkából származó jövedelemből tartja fenn magát és családját.

Az alkalmi munkások főleg a mezőgazdaságban és egyéni munkavállalóknál dolgoznak. Mint egy 15 fő még alkalmi munkát sem vállal, jövedelemmel nem rendelkezik.

Keresetek színvonala segédmunkások esetén igen alacsony, csak a létminimumot vagy még azt sem biztosítja. Betanított és a szakmunkások bére a nem cigány lakosságéval azonos szintű. A cigánylakosság 1 főre jutó keresete a nem cigány családoké alatt marad, mivel az átlagos családnagyáguk nagyobb.

A munkahelyek lehetőségeikhez képest segítik a cigány munkavállalókat. Lakásépítéshez, vásárláshoz, vállalati támogatást biztosítanak a Paksi Állami Gazdaság földespusztai területén szolgálati lakásokat is juttatnak.

A cigánylakosság szervezettsége alacsony, pártba KISZ-be nem lépnek be és a szakszervezeti tagok száma is kevés. A többéves munkaviszonnyal rendelkezők a brigádmozgalomban részt vesznek a brigádok be is fogadják őket. Kevés a törzsgárda tagok száma, de tendenciájában növekvő számú. Jutalmazásuknál a végzett munkát tekintik, s nem azt, hogy valaki cigány származású. Közéletbe való részvételük társadalmi aktivitásuk alacsony szintű annak ellenére, hogy a lehetőségek adottak. 1985 tanácsválasztások alkalmával 1 fő cigányszármazású tanácstagot választott a lakosság. /A másik jelölt nem cigány származású volt./ Cigányfiatalok nagy létszámban vesznek részt az általános iskolai sport és kulturális tevékenységben /népitánc/. A KISZ korú fiatalok a sportegyesületek tevékenységében egyenrangú félként sportolnak önálló csapatot indítanak a községi kispályás labdarúgó bajnokságban, de a többi csapatban is szép számban található cigány fiatal. A művelődési ház táncos /bál, disco/ rendezvényeihez kapcsolódnak. Munkahelyi segélyeket, juttatásokat, nagyobb számban igénylik és kapják, mint a nem cigány lakosság.

Tanács a foglalkoztatás javítása érdekében beindította a közhasznú foglalkoztatást, ahol a jelenleg foglalkoztatott 20 főből 11 fő cigány. Rendszeres kapcsolatot tartunk fenn a paksi Költségvetési Üzemmel, ahol a Paksról a Pusztahencsére áttelepített cigánylakosság zöme dolgozik. Egyébként a Paksról kitelepített 5 cigánycsalád több gondot okoz, mint a többi összesen. /Munkakerülés, bűnözés, tankötelezettség nemteljesítése, stb./

Település és lakásviszonyok:

Szívós munkával sikerült a régi cigánytelepeket megszüntetni és az újak keletkezését megakadályozni. A cigánylakosság többsége szétszórtan él a községben. Az eltelt 2 évtized során a családok 90 %-a a korábbinál jobb lakáskörülményekhez jutott, de lakáshelyzetük még sem kielégítő, mert az olcsó felújításra és állandó karbantartásra szoruló megvásárolt épületeken a szükséges munkákat anyagiak hiányában elvégezni nem tudták. Lakáskörülmények megoldása – építkezés, üresen álló családi házak megvásárlása, szociális kölcsönnel és bankhitellel – jelentős eladósodást jelentett a cigánylakosságnál. Amit még tetézett, hogy a berendezések, felszerelések vásárlása is hitelre történt így a megélhetésük a létminimum alá esett. A tanács házhelyjuttatással, üresen álló családi ház vevőkijelöléssel, szociális házépítkezéssel eddig is segítette a gondok megoldását, de az idei évben bevezetett lakásépítési támogatási alapból több cigánycsaládnak juttattunk. A reális képhez hozzátartozik, hogy a cigánylakosság mintegy 10 %-a már kiemelkedett a cigánysorból tisztességesen dolgoznak, korszerű lakáskörülmények között élnek.

Komoly gondot okoz és ez a cigánygondozónőnek jelentős munkát jelent,hogy a cigányasszonyokat meg kell tanítani a legalapvetőbb háztartási munkák végzésére, a konyhakerti munkák mikéntjére. Jelentős azoknak a száma, akik szabadidejüket italozással, különböző szórakozó és hazárdjátékokkal töltik, sok közöttük az alkoholista. Hátrányos helyzetük tartósságához hozzájárul, hogy keresetüket nem tudják megfelelően beosztani. A cigány lakosok közül 1 fő él jelenleg putriban, melyet a bennelakó teljes igénytelensége miatt nem tudunk megszüntetni, továbbá 2 olyan épületben laknak cigányok, mely lakásnak nem mondható, továbbá több kisméretű, rozzant épületben él nagyszámú cigány, akinek a lakásviszonya hosszútávon nem megoldott. A gondokat növeli és újratermeli, hogy a családokban felnövő 5–6 gyermek családalapítása új lakásigényeket vet fel, melynek megoldásához kilátás nincs.

Oktatás, közművelődés:

Az óvodás cigány gyermekek száma 28 fő.
Évek óta kötelezővé tesszük az óvodába járatást. Óvodalátogatásuk jó, hiányzás esetén az óvónő és cigánygondozónő családlátogatást végez. E látogatásokat összekötik a szociális körülmények megismerésével, az alapvető higiéniai, ruházati, felszerelési hiányosságokat megbeszélik a szülőkkel és segítséget nyújtanak a megoldáshoz.

Az 1-es számú melléklet foglalkozik a cigánytanulók számával és osztályonkénti megoszlásával. Cigánytanulók tanulmányi elömenetele lemorzsolódásos, mulasztása magasabb, mint a nem cigány tanulóké. 1987/1988-as tanévben megbukott 20 tanuló közül 12 tanuló volt a cigány, ebből 4 tanulót osztályismétlésre kötelezték. 1987–88-as tanévig korrekciós osztály is működött az iskolába, ahova túlnyomórészt cigány gyermekek jártak. Jelenleg korrepetálásokkal, napközis elhelyezéssel – cigánytanulók 60,5 % napközis – segítik a tanulmányi munkájukat. Rendszeres a cigánygondozónő és az iskolai gyermekvédelmi felelősök kapcsolata. A tanács anyagi segítséget is nyújt, gyámügyi segélyt ad a könyvek és tanszerek megvásárlásához, csökkenti, illetve elengedi a napközis térítési díjat. Megyei Tanács segítségével 19 fő cigánygyermeket budapesti kirándulásra vittünk. A 8 osztályt elvégzett tanulók döntő többsége tovább tanul. Pedagógusok igyekeznek képességüknek megfelelő – főleg szakmunkás – pályára irányítani őket, gondot jelent a nagylétszámú lemorzsolódás, növelve ezzel az elhelyezkedni nem tudók számát. Felnőtt oktatást a jelentkezők száma miatt tartani nem tudtunk. Közművelődési tevékenységről beszámolónkban már korábban szóltunk.

Egészségügy és szociális gondoskodás

A higiénia alapvető feltétele a vezetékes ivóvíz ellátás mindhárom községben biztosított. A cigánycsaládok közel fele bevezette a vezetékes ivóvizet az udvarába, családok zöme azonban utcai csapokról jut vízhez. Lakásoknak csak kis hányada komfortos, de az új lakóházakat fürdőszobával, WC-vel építik meg. Évek hosszú munkájával elértük, hogy minden udvarban legyen WC. Életkörülményeik, családnagyság és a kevés jövedelem miatt általában rosszabb a nem cigány családokénál, jellemző, hogy csak a napi élelmezésük biztosított, tartós élelmiszert családlátogatás során felmutatni nem tudnak. Ruházatuk kevés, s annak rendezettsége sem fogadható el mindig. Tisztaságuk javult, de a lakások belső és külső rendezettsége nem fogadható el. A védőnővel közös családlátogatások alkalmával próbálunk segítséget nyújtani gyermeknevelés és tisztaságra vonatkozóan. De az ismételt látogatások során kevés változás tapasztalható. Gondok rendszeres ellenőrzést igényelnek. Bölcsődében csak elvétve találkozunk cigány gyermekkel, gyermekeiket csak 3 éves kor után viszik közösségbe. Az idősek klubjába nem járnak, mivel a közösséget, fegyelmet nehezen viselik el, de az őszinteséghez hozzátartozik, ezek az intézmények sem fogadják szívesen a cigányokat. A házi szociális gondozást és a szociális étkeztetést igénybe veszik. Jelenleg 8 fő részesül rendszeres szociális segélyben, házi szociális gondozásban 1 fő, szociális étkeztetésben 13 fő. Rendkívüli szociális segélyért szinte naponta kopogtatnak. Az idei évben Nagydorogon 22 fő, Bikácson 5 fő, Pusztahencsén 2 fő kapott rendkívüli szociális segélyt. Rendszeres nevelési segélyben részesül 4 cigány gyermek, gyámügyi segélyben 20 család. Segélyek felhasználását ellenőrizzük, egy részét nem pénz formájában kapják meg. Egészségügyi felvilágosító munkában kiemelkedő szerepe van a tanács gyámügyi szociálpolitikai munkatársainak, a cigánygondozónőnek, védőnőknek, orvosoknak.

Állampolgári magatartás

Társadalmi beilleszkedésük változó. Vannak családok és személyek, akik képtelenek önállóan beilleszkedni a társadalomba, ezt próbáljuk elősegíteni a cigánygondozónő munkájával. Közösségi ügyek iránt nem nagy érdeklődést mutatnak, társadalmi munkát csak ritkán végeznek. Viselkedésük többször ütközik törvénybe, a bűnelkövetők és a szabálysértők száma létszámarányukat jóval meghaladja, melyet az alábbi statisztika is mutat.

Szabálysértést elkövetők száma

	1986	1987	1988	összesen
össz. feljelentés	65	63	59	187
cig. származású elkövetők	27	21	24	72

A három évet tekintve a feljelentettek 38,5 %-a cigányelkövető legtöbbször tulajdon elleni, valamint tankötelezettség megszegése miatt indul ellenük eljárás.
A tankötelezettség megszegése szabálysértést főleg a pusztahencsei cigányszülők követik el, mert a gyermekeiket nem járatják iskolába.
A cigánylakosság élet- és munkakörülményeinek áttekintése igazolja a nehezedő gazdasági helyzet a cigánylakosságot az átlagosnál hátrányosabban érinti. Jelentős részük teljesen a társadalom perifériájára szorul, s helyzetének javítása kiemelt odafigyelést és törődést igényel. Különösen cigány gyermekek és a fiatalok helyzetének javítása. Kiemelt feladat, mert a problémák újratermelődnek, és jelenleginél súlyosabb gondokat okoznak. A tanács szakigazgatási szervének még fokozottabb segítséget kell nyújtani a foglalkoztatási gondok enyhítéséhez, lakás egészségügyi helyzetük, egészségügyi kulturáltságuk és szociális körülményeik javításához, az

állampolgári fegyelem szilárdításához. Lakosságunk 10 %-át sorsának, jövőjének formálásához még tevékenyebben hozzá kell járulnunk.

Tisztelt Koordinációs Bizottság!

Kérem beszámolóm megvitatását és elfogadását, észrevételeikkel, javaslataikkal segítsék elő munkánk hatékonyabbá tételét.

Nagydorog, 1988. november 30.

Dr. Heidecker Péter
Tanácselnök

1. sz. melléklet a cigánytanulók számáról és osztályonkénti megoszlásáról

1984. évi										
1. o.	2. o.	3. o.	4.o.	5.o.	6.o.	7.o.	8.o.	Össz.tanuló	Ebből cigány	%
18	11	9	8	8	11	9	7	481	81	16,8
1985. évi										
18	10	9	8	8	10	9	6	482	77	15,9
1986. évi										
5	10	12	10	5	5	8	7	491	62	12,6
1987. évi										
15	7	7	12	10	6	4	7	514	68	13,2
1988. évi										
10	7	7	7	12	8	4	4	469	64	13,6

Romológiai Gyűjtemény. TA 1304-01.
Másolat a Fejér Megyei Tanács VB. Cigányügyi Koordinációs Bizottság titkárának irataiból.

153.

1999. október 21–22.

Az Európa Tanács konzultánsának jelentése a magyarországi cigányok helyzetének javítását szolgáló hosszú távú stratégiáról.

DOMINIQUE ROSENBERG
Az Európa Tanács konzultánsa
A Közjog professzora a Tours-i Francois Rabelais Egyetemen

JELENTÉS A BUDAPESTI FELTÁRÓ CÉLÚ KIKÜLDETÉSRŐL (1999. OKTÓBER 21–22.)

Bevezető megjegyzések

1. A feltáró célú kiküldetés során megtörtént a kapcsolatfelvétel a Nemzeti és Etnikai Kisebbségi Hivatal képviselői és az Európa Tanács által megbízott szakértő konzultáns között, aki arra kapott felkérést; hogy vegyen részt egy olyan, a magyarországi cigányságot érintő hosszú távú

stratégia kialakításában, amelyről a magyar hatóságok 1999 tavaszán döntöttek. Egy partneri kapcsolat első szakaszáról van tehát szó, amelynek a magyar hatóságok jogainak teljes tiszteletben tartása mellett egy olyan nagy ívű állami politika kidolgozásához kell vezetnie, amely európai szinten is példaértékű lehet. A konzultáns ezúton kívánja kifejezni elismerését és köszönetét Doncsev úrnak, a Hivatal elnökének, aki főbb munkatársaival együtt igen szívélyes fogadtatásban részesítette, és rendelkezésére állt. A program rendkívül sűrűnek, gazdagnak, az eszmecsere igen elmélyültnek bizonyult, aminek alapján a jövőre nézve tartalmas és gyümölcsöző együttműködés várható. A megbeszélések a kérdés lényegével foglalkoztak, azaz a hosszú távú stratégia célkitűzéseivel és tartalmával, illetve elsősorban azzal a folyamattal és feltételekkel, amelyek eredményeképpen a hosszú távú stratégia kialakítható. A konzultáns az alábbiakban összefoglalja a megbeszéléseket, illetve rögzíti azokat a pontokat, amelyekkel kapcsolatban megállapodás született, nevezetesen az 1999. év hátralevő részére és a 2000. évre szóló időbeosztást. Természetesen nem nyilatkozik hivatalbeli partnerei helyett és nevében, csupán azt reméli, pontosan értette szándékaikat és állásfoglalásaikat. Kéri, hogy úgy fogadják a jelen dokumentumot, mint egy rendkívül lényeges projekthez való első hozzájárulást.

Miért van szükség stratégiára?

2. A stratégia esélyei és kockázatai

A konzultáns először is hangsúlyozni szeretné, hogy megítélése szerint milyen fontos esélyekkel és kockázatokkal jár a magyar hatóságok döntése. Lényeges, hogy felvázoljuk azt a kontextust, amelyben ez a döntés megszületett. Igaz, hogy minden állami politikához hasonlatosan a cél az, hogy a magyarországi cigányság helyzetéből következő sajátosságoknak megfelelő intézkedések szülessenek, de ugyanakkor nem hagyhatjuk figyelmen kívül ennek a stratégiának a nemzetközi dimenzióját, és az Európa Tanács nyilvánvalóan nem véletlenül ajánlotta fel együttműködését a magyar kormánynak, amely ezt elfogadta. Európát kétségtelenül egyre jobban aggasztja a romák sorsa a kontinensen, és hasonló problémák nyomasztják az egyes államok hatóságait, amelyeknek a problémák megoldásáért hasonló nehézségekkel kell megküzdeniük. Következésképpen, konszenzus kezd kialakulni abban a kérdésben, még ha ez a konszenzus egyelőre óvatos és implicit is, hogy a roma kisebbséget többé nem lehet távol tartani a jogoknak és értékeknek az európai nemzeteket egyesítő közösségétől.

2.1. A kihívások tehát nagyon fontosak. Ha sikerülne megvetni egy ilyen politika alapjait és az sikerre vezetne, annak jelentős belpolitikai súlya lenne. Javulna a magyarországi cigányság helyzete, erősödne integrálódásuk az ország társadalmába és javulna a megértés a roma kisebbség és a magyar lakosság többi csoportja között. Ugyanakkor Magyarország pozíciói európai viszonylatban is erősödnének. Az ország 1990 óta folytatott kisebbségpolitikáját egyértelmű elismerés övezi, míg Európa balkáni országaiban a kérdés számos feszültség forrásává vált és az ismert tragédiákhoz vezetett. Az értelmes és józan belső törvények megalkotásával és az összes megfelelő nemzetközi szerződéshez történő csatlakozással a magyar kormányok bizonyították szilárd elkötelezettségüket ezen a téren.

Ilyen körülmények közepette felmérhető, milyen lehetséges nemzetközi hatása lenne a magyar hatóságok által elfogadott sikeres új stratégiának. Olyan kielégítő tapasztalatot nyújtana, amely mintaként szolgálhatna más európai országok számára, természetesen úgy, hogy azt az országok sajátosságaira figyelemmel alkalmazzák. Mi több, a kérdés nemzeteken átnyúló jellege miatt a stratégia sikere döntő módon hozzájárulna Magyarországon az európai jogállam betetőzéséhez és megerősítené befolyását az európai intézményeken belül, ami további ütőkártyát jelentene számára az Európai Unióhoz történő csatlakozás vonatkozásában. A hosszú távú cigányügyi stratégia kialakításával a magyar kormány tehát céltudatos politikát folytat, és ugyanakkor európai szinten is bátran felelősségeket vállal. A döntés olyan politikai és intézményi koherencián alapul, amely vitathatatlan.

Koherens és ésszerű stratégia

2.2. A cigányság életkörülményeinek és társadalmi helyzetének javítására irányuló középtávú intézkedéscsomagról hozott 1047/1999 (V.5.) Korm. határozat elfogadásával az 1998-as választásokat követően megalakult új magyar kormány új lendületet kívánt adni a korábban beindított állami intézkedéseknek. Az új intézkedések értékelést követően, az 1997-ben elfogadottak helyébe léptek, ugyanakkor azonban nem mondható az, hogy teljes szakítás következett volna be a korábbi politikával. Politikailag teljesen törvényes, hogy egy új kormány igyekszik saját arculatát kialakítani, és teljesen logikus, hogy bármely állami politikát időnként módosítani kell, hogy hatékonyabb legyen. Az új orientáció célkitűzései azokra a területekre irányulnak, amelyeken a romák helyzete a legkedvezőtlenebbnek tűnik: oktatás, közművelődés, foglalkoztatás, mezőgazdaság, területfejlesztés, közegészségügy, lakáshelyzet, szociális kérdések, küzdelem a diszkrimináció ellen.

Az intézkedéscsomag elfogadása tehát az anyagi és intézményi eszközök mobilizálását jelenti, mivel minden területen a felelős minisztériumoknak jelentéseket kell készíteniük a feladatok megvalósításának egyes szakaszairól, programokat kell beindítaniuk, illetve terveket (felméréseket) kell készíteniük azok végrehajtásáról és a megteendő lépésekről. Az intézkedéscsomag mellett egy másik, közigazgatást érintő határozat is született: a 1048/1999. (V.5.) Korm. határozattal a magyar kormány döntött egy Cigányügyi Tárcaközi Bizottság felállításáról, amelynek a feladata az intézkedések végrehajtásának koordinációja, illetve a végrehajtásban érintett, – akár kormányzati (pl. minisztériumok), akár civil társadalmi, vagy a roma lakosságot képviselő – szervezetek tevékenységének harmonizálása. Ez a bizottság az igazságügy-miniszter felelőssége alatt, az ő elnökletével működik. Állandó tagjai azoknak a minisztériumoknak a helyettes államtitkárai, amelyek érintettek az elfogadott intézkedésekben, továbbá az Országos Cigány Önkormányzat elnöke. A Bizottság ülésén eseti tagként részt vehetnek olyan személyek, akiknek tevékenységi területét a tanácskozás érinti. Meg kell jegyezni, hogy a Nemzeti és Etnikai Kisebbségi Hivatal elnöke látja el ennek az új szervezetnek az alelnöki teendőit, ami megerősíti azt a tényt, hogy a Hivatal immár az Igazságügyi Minisztérium felügyelete alatt működik, szemben a korábbi időszakkal, amikor a Miniszterelnöki Hivatal alatt működött. Ez a közelmúltbeli változás számunkra a magyar kormánynak azt az erős politikai szándékát tükrözi, hogy az intézkedések és a szervezeti ésszerűsítés révén a célokhoz nagyobb hatékonyság párosuljon, és a célkitűzések jobban megfeleljenek a roma kisebbség sajátos belső helyzetének és a társadalomba történő integrálódásnak. Ezt a sajátosságot írja le és ismeri fel a Magyar Köztársaságnak az Európa Tanács Kisebbségvédelmi Keretegyezményének végrehajtásáról készített országjelentése is, amikor így ír: „the situation of the largest minority in Hungary, the Roma community is different from that of the other minorities in Hungary in several respects. Their problems are not primarily linguistic or cultural. Social, job-training and educational problems are considerable in the case of the Gypsy minority. However, the self-organisation of the Gypsy communities has become significantly stronger and a Gypsy middle-class is developing. Nevertheless, society will have to pay closer attention in order to increase the Gypsy community's opportunities for integration."[20] (p.7.) Az országjelentés megállapításait a magyar kormány a 2023/1999. (II.12.) Korm. határozattal elfogadta. Nem kétséges tehát, hogy a magyar hatóságok tudatában vannak annak, hogy a korábbi erőfeszítések és a már elért eredmények ellenére magasabb sebességfokozatba kell kapcsolni, és az eddigi eredményekből kiindulva, az eddigi erőfeszítések jelentőségét nem tagadva új politikai irányt kell megfogalmazni és alkalmazni. Ha ennek a céltudatos politikának csupán a pénzügyi oldalát vizsgáljuk, látható, hogy 1997 és 1999 között az Ország-

20 A legnagyobb magyarországi kisebbség, a roma kisebbség helyzete több szempontból is különbözik a többi magyarországi kisebbségétől. Problémák nem elsősorban nyelvi vagy kulturális jellegűek. Esetünkben jelentősek a szociális, oktatási és szakképzési problémák. A roma közösségek önszerveződése azonban sokkal erőteljesebbé vált, és kialakulóban van a cigány középosztály. A társadalomnak azonban nagyobb figyelmet kell fordítania arra, hogy növekedjenek a romák társadalmi integrálódásának esélyei. (A francia nyelvű jelentésben angolul idézett szöveg.) – *jegyzet az eredeti szövegben (szerk.).*

gos Cigány Önkormányzatnak juttatott támogatás összege 96 millió Ft-ról 138 millió Ft-ra emelkedett, és ez jelentős tételt jelent a 13 országos kisebbségi önkormányzatnak juttatott összes támogatáson belül. Ezt a támogatást egyébként további források egészítik ki az állami költségvetésből, mint például a Magyarországi Cigányokért Közalapítványnak, illetve a speciálisan a roma gyermekek középfokú oktatását elősegítő Gandhi Közalapítványnak adott összegek.
A konzultáns számára éppen ezért logikusnak tűnik, hogy a magyar kormány úgy döntött, hogy a középtávú intézkedéseket egy hosszú távú stratégia kialakításával kell kiegészíteni, „in order to promote the integration of the Roma population in society and to improve their living standards and social position"[21] (1047/1999. sz. Kormányhatározat 4. bek). A hosszú távú stratégia kialakításának feladatát a Cigányügyi Tárcaközi Bizottság kapta, együttműködésben az Országos Cigány Önkormányzattal. A kidolgozás koordinálásáért a Bizottság elnökeként az igazságügy-miniszter a felelős. A konzultáns úgy látja, hogy ez a döntés egyenes következménye a korábban folytatott politikának. Formailag is hangsúlyozottabban ad nyomatékot a kérdésnek, hosszabb távú elköteleződést fejez ki, hosszabban tartó intézményi és anyagi kötelezettségvállalásokkal jár, végezetül pedig olyan társadalmi perspektívára utal, amely túllép a politikai elválasztó vonalakon és a véletleneken. Ez a döntés azt jelenti, hogy a roma kisebbség társadalmi helyére vonatkozó kérdést nem egy többé-kevésbé általános, többé-kevésbé jól célzott és bizonytalan módon végrehajtható intézkedések katalógusának időnkénti megjelentetésével kívánják rendezni. Az intézkedések ugyanis, noha nem hatástalanok, szükségszerűen korlátozott hatásúak a kérdéses problémák összetettsége és visszatérő jellege miatt. Amennyire a konzultáns ismeri, csak egyetlen másik európai ország, Bulgária vágott bele 1999 folyamán egy ilyen stratégia kidolgozásába. Tekintettel arra, hogy Magyarország ebben a témában jobban meggyökerezett tapasztalatokkal rendelkezik, természetes, hogy itt ezt az utat követik. Ezzel egyébként közvetett módon Magyarország arra a megegyezésre is válaszol, amelyet az Európai Unió Bizottsága által 1999 készített jelentés tartalmaz Magyarország csatlakozására vonatkozóan. A jelentés hangsúlyozza, hogy Magyarország biztosítja és védi a kisebbségek jogait, és a romák helyzetében érezhető előrelépés következett be. Ezt követően a Bizottság arra a következtetésre jut, hogy „the Gypsies will only be able to change their living conditions and achieve integration with joint social cooperation and a result of long-term decades-long efforts that will require considerable financial assistance from the European Union"[22] (Az idézett jelentés 18. old.). A konzultáns következésképpen úgy véli, hogy ez a döntés képes megfelelni a fentebb említett (ld. 2.1. pont) transzeurópai kihívásnak. Az ilyen nagy ambíciójú döntés azonban kockázatokat is hordoz.

Egy igényes, sokat követelő stratégia

2.3. A fentiek alapján látható, hogy a konzultáns egyetért a hosszú távú stratégia elvével és azt a magyar társadalom előtt álló kérdésekre adott törvényes és megfelelő válasznak tekinti. Ugyanakkor fel kell hívnia a figyelmet arra, mivel járhat egy ilyen döntés, éspedig nem a kudarc előrejelzéseként, hanem ellenkezőleg azért, hogy el lehessen gondolkodni a siker feltételein.

2.4. A konzultáns három, szorosan egymáshoz kapcsolódó pont köré csoportosítva kívánja kifejteni érveit.

A. A hosszú távú stratégiára vonatkozó döntés felelős és tartós elkötelezettséget jelent, különösen akkor, ha a legmagasabb szinten születik és egy rendkívül érzékeny társadalmi problémát érint. Ha az elhatározást tettek követik, azaz a hosszú távú stratégia kidolgozásra kerül és alkalmazása is beindul, egy egész folyamat indul el és vetül ki a jövőre. Ez a folyamat azt feltételezi, hogy minden érintett aktor azonos értelemben cselekszik és tudatában van annak, hogy hosszú

21 A roma lakosság társadalmi integrálódásának, illetve életkörülményei és társadalmi helyzete javulása céljából. (A francia nyelvű jelentésben angolul idézett szöveg.) – *jegyzet az eredeti szövegben (szerk.).*

22 A romák csak közös társadalmi összefogással és hosszú távú, évtizedes erőfeszítések árán lesznek képesek életkörülményeik megváltoztatására és az integrálódás elérésére, ami jelentős anyagi hozzájárulást igényel az Európai Uniótól. – *jegyzet az eredeti szövegben (szerk.).*

lélegzetű munkáról van szó. Az intézményi és politikai aktoroknak például azt kell megérteniük, hagy a stratégiának olyan célnak kell maradnia, amely átnyúlik az egy demokratikus országban bekövetkezhető politikai változásokon, illetve hogy a stratégia különböző szakaszainak megvalósításához szükséges anyagi forrásokat rendelkezésre kell bocsátani. Lényeges mozzanat továbbá, hogy ne engedjünk az esetleg előtörő türelmetlenségnek és elbátortalanodásnak. A konzultáns különösen az időfaktor jelentőségére hívja fel a figyelmet. Úgy látja, hogy jobb az, ha a meglévő helyzetet tartjuk fenn, mintsem ha egy olyan hosszú távú stratégiát fogadunk el, amely aztán politikai vagy anyagi okokból félbeszakad, vagy azért törik meg, mert akadályok vagy késlekedések merülnek fel, márpedig ilyen helyzetek nyilvánvalóan bekövetkeznek majd. Ennél az első pontnál tehát arra a világos következtetésre jutunk, hogy az állami apparátusban minden résztvevőnek úgy kell felelősen ellátnia feladatát, hogy a stratégia sikerre vezessen.

B. Erre annál is inkább szükség van, mert a roma kisebbség érdekében beindított politikáról hozott döntés nagyon erős elvárásokat fog gerjeszteni. Ezek az elvárások különböző forrásokból származnak: elsősorban természetesen magától a roma közösségtől, de éppígy a magyar társadalom többi csoportjától, illetve az ilyen, európai szinten is modell érékűvé válható politikát bátorítani és segíteni kész európai intézményektől is. Az elvárások mögött álló érdekek különbözőek, és intenzitásuk is más és más, de közös lesz bennük az az érzés, hogy egy fontos mozgalomban vesznek részt. Ilyen feltételek mellett alapvetően fontos, hogy a stratégia ne valamiféle kirakatpolitikára korlátozódjék, amely csak kismértékben valósul meg, és az eredeti elvárásokhoz képest csalódást okoz. Ennek a két elemnek az egymáshoz illesztése, nevezetesen tehát az olyan politikai akarat, amely erős reménységet kelt, elvezet bennünket a harmadik ponthoz.

C. Ha a stratégia valamilyen oknál fogva kudarcot vall, el lehet képzelni, milyen nehézségekkel kellene szembenéznie bármely, mégannyira elkötelezett kormánynak is, ha a jövőben hasonló jellegű politikát kívánna újraindítani. Már a kezdetek előtt ugyanis gyenge lábakon állna, hiszen a korábbi tapasztalatok miatt általános hitetlenség övezné. Nyilvánvaló tehát, hogy az összes résztvevő, az összes aktor, és elsősorban a politika által megcélzott magyarországi roma lakosság bizalma nélkül semmiféle intézkedésnek, a *fortiori* semmiféle stratégiának nincs semmilyen esélye sem a sikerre. Ebből a realista – és nem pesszimista – elemzésből a konzultáns az alábbi következtetésre jut: a hosszú távú stratégiának meg kell adni minden olyan lehetőséget, amely elősegíti, hogy sikeres legyen, és nem szabad elmulasztani egyetlen olyan lehetőséget sem, amely esetleg a későbbiek során már nem kínálkozik többé. Éppen ezért a hosszú távú stratégiát nagyon pontosan kell kidolgozni, szem előtt tartva azt a célt, hogy rögtön az elején megteremtsük körülötte a lehető legszélesebb konszenzust. Az egyes aktorok, nevezetesen a mindenütt egyaránt csak nagy nehézségekkel meggyőzhető roma lakosság csatlakozása és bekapcsolódása ugyanis csak ezzel a feltétellel érhető el. A konzultáns úgy látja, hogy a stratégia tartalmi elemei, maguk a meghatározandó és végrehajtandó, prioritást élvező intézkedések csupán másodlagos jelentőségűek: először ugyanis meg kell határozni az intézkedések eredményességének feltételét jelentő megfelelő módszereket és eljárási módokat. Ennek az alapvető fontosságú elemnek a végiggondolása nélkül az anyagi aspektusok és a stratégia alakulása várhatóan kudarcra van ítélve. A konzultáns ezért az alábbiakban kifejti a stratégia eme lényegi fázisának céljait.

A stratégia kidolgozása

3. A hosszú távú stratégia kidolgozási szakaszában három további funkciónak is eleget kell tenni. Ezek fogják meghatározni ennek a politikának az alapjait és biztosíthatják majd működőképességét. A három kulcsszó: demokratizálás, legitimáció és mobilizáció.

3.1. *Demokratizálás*

A cél az, hogy már ebben a szakaszban biztosítsuk a lehető legszélesebb részvételt a stratégia megfogalmazásában. A modern államokban a döntések túlságosan gyakran születnek „odafent"

és technokrata jellegűek. Ez ugyanis időt takarít meg a döntéshozás folyamatában, és erősíti az állam és a szakértők szerepét. Ugyanakkor gyakran megfigyelhető, hogy eltérés adódik az eredeti célkitűzések és megvalósulásuk között, aminek oka az érintett társadalmi közegnek való gyenge megfelelés, illetve a célzott csoport vonakodása. A stratégia esetében ez a demokratizálási folyamat annál is elengedhetetlenebb, mivel ez az állami politika azt a cigányságot célozza meg, amely hagyományosan heterogén, és amelynek nehézségeket okoz a megnyilatkozás és az állásfoglalás még akkor is, ha a kisebbségi képviselet intézményesülése Magyarországon javított a helyzeten. Magától értetődik, hogy a cigányság legitim testületeinek elsőrendű szerepet kell játszaniuk a demokratizálás során, nem csupán olymódon, hogy álláspontjukat kifejtik, hanem azáltal is, hogy közösségük legjelentősebb csoportjait is be szándékozzák vonni ebbe a folyamatba. A demokratizálási folyamatnak azonban még ennél is szélesebbnek kell lennie, nem szűkülhet az állami intézmények és a cigányság közötti együttműködésre, hanem ki kell terjednie a magyarországi civil társadalom egészére abból a célból, hogy a stratégia enyhítse az előítéletességet és mérsékelni tudja a vitákat. Tehát minden síkon konzultációt kell kezdeményezni, amelyet a Nemzeti és Etnikai Kisebbségi Hivatal vezethetne, figyelemmel a Hivatal tekintélyére és szakmai tapasztalataira. Az eljárás során meg kell keresni a civil társadalom minden kapcsolódási pontját, illetve mindenkit, aki Magyarországon ez iránt a kérdés iránt érdeklődik és jártas benne, legyen szó akár politikai pártokról, szakszervezetekről, nem-kormányzati szervezetekről, akár helyi tapasztalatokkal rendelkező helyi közösségek tagjairól stb., akik gondolataikkal, véleményükkel, részvételükkel hajlandók előmozdítani a stratégia ügyét. Ebben a fázisban a bürokrata nyelvezettől és tabuktól mentes vitákra van szükség, amelyeken minden kimondható, megfogalmazhatók a hiányosságok, a diszfunkciók, a szemrehányások, de elmondhatók a jó gyakorlati példák is. A demokratizálási folyamat mellett fontos elmagyarázni a hosszú távú stratégia tétjeit és célkitűzéseit, és biztosítani kell a média révén mindehhez a lehető legszélesebb nyilvánosságot. Bárki számára lehetővé kell tenni, hogy a stratégia tényleges alakítója legyen, ne csupán passzív vagy közömbös néző. Minden egyes embert, szervezetet, közintézményt szembesíteni kell felelősségével. Végezetül pedig, a folyamat során pontosabb képet kell nyernünk a társadalmi valóságról, az egyes résztvevők álláspontjairól. Ezáltal pontosabban tudjuk felmérni, mi a kívánatos és mi a lehetséges, következésképpen a stratégia által megfogalmazott intézkedések a célnak jobban megfelelőek lesznek.

3.2. *Legitimáció*

Ha a stratégia kidolgozásában a demokratizálási szakasz sikeres, ez nemigen vitatható legitimitással ruházná fel az új állami politikát. A legitimációs folyamattal kapcsolatban több aspektusra hívjuk fel a figyelmet. Tekintettel arra, hogy a lehető legszélesebb körben ajánljuk fel a stratégiával kapcsolatban a közös gondolkodás lehetőségét, nem lesz helytálló az a szemrehányás, amellyel néhányan utólag élhetnének, miszerint velük nem konzultált senki. A stratégia bürokratikus és technokrata jellegére sem hivatkozhat majd senki. A konzultáns úgy látja, hogy ezt követően egy demokratikusan kidolgozott politika olyan objektív ténnyé változik, amely széles konszenzusnak örvend és ilyen módon megvédhető minden olyan kritikával szemben, amelyek felrónák neki, hogy túlságosan elméleti megfontolások eredménye, vagy pedig kisebbségi, illetve pártérdekeket fejez ki. Harmadrészt, és nem utolsósorban, kétségtelen, hogy egy állami politika végrehajtása annál sikeresebb, és annál inkább alkalmazkodik a társadalmi valósághoz, minél többen csatlakoznak hozzá már kialakítása pillanatában, hiszen a végrehajtásért felelősök már a kialakításában is részt vettek. A legitimáció mozzanata tehát olyan *sine qua non* feltétel, amely nélkül a bosszú távú stratégia sikere lehetetlen.

3.3. A konzultáns véleménye szerint ez a demokratizálási-legitimációs folyamat semmiképpen sem helyettesíti az állami intézmények döntéshozó jogának gyakorlását. A végső döntéseket ezeknek az intézményeknek kell meghozniuk, nekik kell a stratégiát beilleszteniük a jogrendbe, az állami költségvetésbe és a közigazgatás működésébe. Szó sincsen tehát arról, hogy az intéz-

ményeket megfosztanánk jogaiktól, ellenkezőleg, ez az előzetes szakasz legitimációs megerősítést jelent majd az állami tervek számára.

3.4. *Mobilizáció*
A stratégia első szakaszának funkciói nem érnek véget, amikor a stratégia megfogalmazódott és az intézkedéseket elfogadták. Ellenkezőleg, ösztönző és buzdító hatása kell legyen, amikor a tettek mezejére kell lépni. Ha a kidolgozás pillanatában minden partnerben kialakul a felelősség és a részvétel érzése, a roma kisebbség soraiban is, és ezt már a stratégia orientációjában figyelembe vették, akkor ez a legjobb mód arra, hogy a bekapcsolódás továbbra is megmaradjon. Ugyanakkor kevés az esély arra, hegy aki nem volt érintett a kidolgozás stádiumában, az részt vállaljon a stratégia megvalósításában.

3.5. A világos beszéd kedvéért, és ennek az első szakasznak a lezárásaképpen tehát arról van szó, hogy el kell érni, hogy a hosszú távú stratégiát ne úgy érzékeljék az emberek, mint egy mások által kiötölt politikát, amelyet a *fortiori* felülről próbálnak meg „lenyomni" minden egyeztetés nélkül. Ellenkezőleg, éppen arra van szükség, hogy aki csak érintettnek érzi magát, és szándékában áll cselekedni, az magáévá tehesse a stratégiát és annak hordozójává, vivőerejévé váljon. A cselekvés során az energiák csak akkor mobilizálhatók, ha már korábban a közös gondolkodásra is megtörtént a mozgósítás.

Javaslat az elkövetkező időszak munkarendjének kialakítására
4. Mielőtt a konzultáns pontosabb javaslatokkal élne a stratégia kidolgozásának eme szakaszával kapcsolatban, a következő észrevételt tenné: ennek a fázisnak nem szabad ürügyül szolgálnia a mozdulatlanságra a cigánypolitika területén. Az 1999 tavaszán hozott középtávú intézkedések végrehajtásának természetesen ez alatt az időszak alatt is folytatódnia kell a meggyőződéssel és erővel. A hosszú távú stratégia megfogalmazásánál figyelembe kell venni az intézkedések első, gyors értékelését, és a kidolgozott stratégiát összhangba kell hozni a folyamatban levő intézkedésekkel.
4.1. A fenti elemzések fényében a konzultáns tehát javaslattal kíván élni a stratégia kidolgozásával kapcsolatban. A javaslat természetesen módosítható és átmeneti, sőt esetleg nem is állja majd meg a helyét, amennyiben a stratégia kidolgozásának valamelyik elvét nem fogadják el.
- 1999 novemberétől kezdődne el egy olyan szakasz, amely során erről a jelentésről, és esetleges további terjesztett anyagokról (a konzultáns távollétében vagy jelenlétében) megindul az elmélyült vita. Tulajdonképpen itt arról van szó, hogy ellenőrizzük, a jelentésben javasolt módszerrel egyetértenek-e vagy sem a magyar döntéshozók és aktorok. A felmerülő megjegyzések és ellenvetések függvényében a konzultáns 1999 decemberében második jelentést dolgoz ki.
- Amennyiben egyetértés mutatkozik a stratégia kidolgozásának módszerét illetően, 2000 januárjában intenzív konzultációs és információs munka indulhat be az illetékes magyar hatóságok vezetésével. A konzultáns készen áll arra, hogy megkeresés esetén ebben a folyamatban segítséget nyújtson.
- 2000 késő tavaszán Fórumot lehetne rendezni a hosszú távú stratégiáról, amelynek a célja a konzultációs időszak lezárása és összegezése, illetve a stratégia tervezetének megfogalmazása volna. Itt lehetne rögzíteni az ideiglenes időbeosztást, az intézkedések tartalmát és lépcsőzetes elosztását, illetve azt, hogyan oszlanak meg a felelősségek a különböző résztvevők között. Ha ez lesz a menetrend, nem szabad elmulasztani az alkalmat, ennek a konferenciának meg kell adni a szükséges ünnepélyességet és nyilvánosságot, és meg kell hívni rá a tömegtájékoztatási eszközöket és az európai intézmények képviselőit.
- 2000 őszén a magyar hatóságok az előkészítő munka alapján meg tudják majd hozni azokat a politikai, jogi ás pénzügyi döntéseket, amelyeket egyedül ők hozhatnak meg, saját szuverén előjogaik és a magyar alkotmányos rend alapján.

4.2.Végezetül: bárhogyan is alakul a helyzet, a konzultáns a magyar hatóságok rendelkezésére áll és kész munkája folytatására azzal a feltétellel, hogy a hatóságok, illetve az Európa Tanács erre méltónak és képesnek találja. A konzultáns kész részt vállalni a hosszú távú stratégia kidolgozásában, amelyet bátor és európai szinten potenciálisan példaszerű kezdeményezésnek tart. Vállalja, hogy tanácsaival, rész- és összegező jelentéseivel úgy igyekszik segítséget nyújtani ebben a munkában, hogy nem avatkozik bele az ország hatóságainak jogkörébe.

Romológiai Gyűjtemény. TA 291-00.

Függelék

A Romológiai Gyűjtemény bemutatása

Előzmények, a gyűjtemény története

A Csaplovics Jánostól Erdős Kamillig húzódó gyűjtési, valamint intézmény- és tudományszervezési törekvésekhez kapcsolódva 1979-ben alakult meg Bencsik János, a gyulai Erkel Ferenc Múzeum igazgatója kezdeményezésére az Országos Cigánykutató Munkaközösség. Erdős Kamill korábban ennek az intézménynek a keretein belül akarta megvalósítani a cigánymúzeumot, s az ő hagyatékára építették az újabb törekvéseket.

A Munkaközösség 1984-ben feloszlott, Tolna megyei csoportja azonban tovább dolgozott Gémes Balázs irányításával. A Tolna megyei csoportból jött létre 1991-ben a Cigány Hagyományokat Kutató Egyesület, amely Gémes Balázs haláláig, 2002-ig működött ezen a néven. 2002 júniusában a Cigány Néprajzi és Történeti Egyesület nevet vette fel, elnöke pedig Kalányosné László Julianna lett.

Az egyesület tagjai szakemberek közreműködésével néhány évig manuális eljárással igyekeztek bibliográfia szintjén gyűjteni a cigányságra vonatkozó publikált és kéziratos anyagot. 1994-től kezdődött el a tételek számítógépes rögzítésével a Cigány Bibliográfia Számítógépes Adatbázisa kialakítása. 1994/95-ben több szakemberrel konzultálva alakult ki a történeti és néprajzi kutatás koncepciója, amelyet Gémes Balázs több konferencián ismertetett. A kutatási tervek realizálására való törekvés vetette fel a technikai fejlesztés és az intézményi háttér megteremtésének igényét.

1995-96-ban Gémes Balázs többféle módon is megpróbálta megteremteni az intézményes hátteret, de ezek a törekvései nem hozták meg a várt eredményt. A Pécsen létrehozni tervezett „Erdős Kamill Cigánymúzeum", a neves kutató özvegyének engedélye és személyes támogatása ellenére, az Egyesület nélkül szerveződött meg, az eredeti szakmai koncepciótól eltérve. 1996-tól az önkéntes néprajzi gyűjtők szervezésével az Egyesület új úton indult el, s ennek fontos, alapvető állomása volt a Cigány Hagyományokat Kutató Egyesület szervezeti egységeként a Romológiai Kutatóintézet megalapítása 1997-ben.

Első ízben 1996 őszén Pécsen rendezte meg az Egyesület a Cigány Hagyományokkal Foglalkozó Önkéntes Néprajzi és Nyelvjárásgyűjtők országos konferenciáját, s hirdette meg az Országos Cigány Néprajzi és Nyelvjárási Gyűjtőpályázatot. Ettől kezdve az Egyesület minden évben meghirdette a pályázatot, 2006. októberben a IX., Őcsényben rendezett konferencia volt az utolsó.

Az önkéntes gyűjtőmunka szervezése a Bencsik János által vezetett korábbi tevékenységen, valamint a Kárpát-medence egészére kiterjedő, Gémes Balázs irányításával az 1980-as évek közepén folyt Népi Orvoslási Topográfia munkálatain alapult.

A gyűjtések és a konferenciák eredményei alapozták meg a gyűjtemény néprajzi adattárát, illetve megjelentek a 2000-ben indult Studia Minoritatum c. sorozatban. A más jellegű, főként történeti vonatkozású feldolgozások közreadása pedig a Romológiai Kutatóintézet Közleményei c. sorozatban történt 1998-tól.

1997-től a gyűjteményszervezés is a Kutatóintézet köré csoportosuló tevékenységek közé került. Mivel a Kutatóintézet nem részesült állami normatívában, az egyesület szervezeti egysége maradt, önálló épülettel és munkatársakkal nem rendelkezett, a szakmai munka viszont túlnőtte a pályázati támogatásokból biztosítható léptéket, Gémes Balázs 1997 és 2002 között többféle módon is megpróbálta a kutatás, a gyűjtés és dokumentálás intézményi kereteit megteremteni.

A gyűjteménynek a múzeumi törvény alapján történő tematikus gyűjteménnyé nyilvánítását a Nemzeti Kulturális Örökség Minisztériuma a hazai vezető etnográfusok hathatós közreműködése ellenére sem támogatta, mivel tárgyakat a gyűjtemény nem tartalmaz. Meghiúsultak azok a törekvések is, amelyek arra irányultak, hogy a gyűjtemény az Illyés Gyula Megyei

könyvtárban Szekszárdon, illetve a PTE BTK Romológia Tanszéken Pécsen kapjon helyet. A gyűjteményre alapozódott Gémes Balázs azon elképzelése is, hogy a Kutatóintézetet az MTA Kisebbségkutató Intézet szekszárdi regionális intézményévé alakítsa, ebben azonban 2002-ben történt sajnálatosan korai távozása meggátolta.

Gémes Balázs halála után a Cigány Néprajzi és Történeti Egyesület néven tovább működő szervezetnek új utakat kellett keresnie. A Kutatóintézet és vele együtt a gyűjtemény gyakorlati intézményesítésére és folyamatos finanszírozására nem volt reális lehetőség egyesületi kereteken belül. Az új elnök, Kalányosné László Julianna partnereket keresett a gyűjtemény működtetéséhez és tudományos hasznosításához. A partnert végül Deáky Zita etnográfus és Nagy Pál történész közreműködésével a Szent István Egyetem Gazdaság- és Társadalomtudományi Karában találta meg. 2004-ben a gyűjtemény így került Gödöllőre, s az együttműködés szilárdabb jogi és szakmai alapjainak megteremtésével 2007-től kezdődhetett meg egy új időszak.

A folyamatos működtetést a SZIE GTK teszi lehetővé, a gyarapítás pedig az egyesületen keresztül történik pályázati finanszírozással. A gyűjteményvezetői feladatokat Nagy Pál látja el. Az egyesületi munkában és a gyűjtemény fejlesztésében a legfőbb törekvés, hogy a 2007 februárban kidolgozott szakmai koncepció alapján, lehetőség szerint a gyarapítás, a feldolgozás és a kiadványozás szisztematikusan épüljön egymásra. A hangsúly már nem a néprajzi gyűjtésen, hanem a történeti forrásfeltáráson és forráskiadáson van, ennek eredményeként 2007 és 2011 között, részben a CNTE és a SZIE GTK együttműködésének keretében, részben egyéb intézményekkel és szervezetekel közösen, a gyűjteményre épülve, jelen kötetet is beleértve, négy kiadvány jelent meg:

Augustini ab Hortis Sámuel: *A magyarországi cigányok mai állapotáról, különös szokásairól és életmódjáról, valamint egyéb tulajdonságairól és körülményeiről (1775–1776).* Szerk.: Deáky Zita–Nagy Pál. Györfy István Néprajzi Egyesület, Magyar Néprajzi Társaság, SZIE GTK. Budapest–Gödöllő, 2009. A Néprajzi Látóhatár Kiskönyvtára 12.

Írások a magyarországi beásokról. Szerk.: Landauer Attila–Nagy Pál. SZIE GTK–CNTE. Gödöllő, 2009.

Nagy Pál (szerk., vál., bev.): *„Ugyanolyanok, mint mindenki más ember". Válogatás a Szabolcs-Szatmár megyei cigányság történetének forrásaiból (1951–1961).* SZIE GTK–Szabolcs-Szatmár-Bereg Megyei Levéltár. Nyíregyháza–Gödöllő, 2010.

A GYŰJTEMÉNY RÉSZEI

1./ Könyvtár *(K* sorozat)

Közel 2000 db könyv. Mintegy 1300 cigány/roma témájú, a többi főleg néprajzi és történeti, valamint több tudományterületet érintő kisebbségi szakkönyv. Megtalálható minden jelentős, cigány/roma témájú magyarországi kiadvány. Az utolsó három évben digitalizáltan került be Grellmann és Augustini ab Hortis cigányokról szóló műve.

2./ Folyóirattár (F sorozat)

Leltározott tételek: 1-237/2

A magyarországi cigányok által az elmúlt, mintegy három évtizedben kiadott sajtótermékek, valamint a magyarországi cigányokról megjelent sajtó.

3./ Történeti adattár (T sorozat)

Leltározott tételek: 1-1540, 138 szabványdoboz.

Leltározatlan: A Független Cigányszövetség iratai (terjedelme kb. 28-30 adattári dobozznak megfelelő mennyiség, selejtezése megtörtént).

A történeti adattárban nem csak történelmi tárgyú tanulmányok találhatók, hanem levéltári iratmásolatok több megyéből.

Az iratmásolatok között jelentős mennyiségben találhatók pl. 18-19. századi összeírások, személyleírások, kérelemlevelek, vagyonleltárak, rendeletek, s olyan különlegességek, mint pl. egy 18. századi halotti búcsúztató.
A történeti adattárba leltároztak korábban mintegy 300, különböző felsőoktatási intézményben készült, a cigány gyermekek oktatásának és nevelésének kérdéseivel, iskolai pszichológiájával foglalkozó szakdolgozatot. Itt találhatók az 1945 előtti sajtóból gyűjtött cikkek is (1781-től, Magyar Hírmondó, Vasárnapi Újság, stb.).
Különösen értékes iratanyag található a magyarországi cigánypasztoráció történetéről, pl. a nyíregyházi Református Cigány Misszió iratai 1974-től.
A 20. század második feléből minden fontos felmérés, a cigány lakosság helyzetéről készült országos és megyei szintű jelentés megtalálható. Zalka Imre Fejér Megyei Cigányügyi titkár iratainak másolatai között valamennyi magyarországi megyéből fontos beszámolók, statisztikák, adatsorok és intézkedési tervek találhatók az 1960-as és 1990-es évek közötti időszakból a cigány népességről, foglalkoztatásról, egészségügyi és művelődési viszonyokról. Ebből a fondból rendelkezésre állnak még a megyei cigányügyi titkárok értekezleteiről készült jegyzőkönyvek, tervezetek, előterjesztések, a megyei cigányügyi koordinációs bizottságok munkatervei, valamint adatok az Országos Cigányügyi Tanácsról. Ezeknek az iratoknak egy részének első közlése jelen kiadványban történik meg.

Az utóbbi három évben három területen történt jelentősebb gyarapodás:

A Zrínyi Miklós Nemzetvédelmi Egyetemmel közösen lefolytatott kutatási program részeként a magyarországi cigányságra vonatkozó katonatörténeti levéltári források másolatban. Az iratok feldolgozása folyamatosan történik, eddig két tanulmány jelent meg:
Deáky Zita–Nagy Pál: Cigány katonák a második világháborúban és 1956-ban. In: Ilyés Sándor–Keszeg Vilmos (szerk.): *Az eltűnt katona.* Kriza János Néprajzi Társaság. Kolozsvár, 2008. Kriza János Néprajzi Társaság Évkönyve 16. 103–115.
Nagy Pál: Források és adatok cigányok katonáskodásának történetéhez a 19. század első feléből. Uo. 79-95.

Szabolcs-Szatmár Megye cigány népességére vonatkozó, 1945 és 1961 közötti egyedülálló iratanyag digitalizálva (82 db dvd). Feldolgozása folyamatban, egy forráskiadvány (l. fentebb) és három szaktanulmány publikálása történt meg:
Nagy Pál: Törekvések a cigány népesség helyzetének javítására 1947-1948-ban. In: Márfi Attila–Kosztics István (szerk.): *Cigánysors. A cigányság történeti múltja és jelene II.* Pécs, Emberháza Alapítvány, Erdős Kamill Cigánymúzeum, Cigány Kulturális és Közművelődési Egyesület. Pécs, 2009. 117–133.
Nagy Pál: Cigány foglalkoztatás-politika Szabolcs-Szatmár megyében (1951-1956). *Regio* 2009. 4. sz. 82–118.
Nagy Pál: Szabolcs-Szatmár megye cigány népességének foglalkoztatási helyzete 1957-ben. In: Deáky Zita–Nagy Pál (szerk.): *A cigány kultúra történeti és néprajzi kutatása a Kárpát-medencében. Cigány Néprajzi Tanulmányok 15.* Magyar Néprajzi Társaság, SZIE Gazdaság-és Társadalomtudományi Kar, Budapest-Gödöllő, 2010. 307–344.

A Munkaügyi Minisztérium 1957-es felmérésének anyaga másolatban a megyei levéltárakból.

4./ Néprajzi adattár (N sorozat)
Leltározott tételek: 1-1344, 42 szabványdoboz.
A néprajzi adattárban önkéntes néprajzi gyűjtők dolgozatai és folklórgyűjtései találhatók, továbbá az ország különböző közgyűjteményeiben található gyűjtések, kéziratok és hagyatékok másolatban: a gyulai Erkel Ferenc Múzeumból Erdős Kamill hagyatéka, a szegedi Egye-

temi Könyvtárból Herrmann Antal hagyatéka, a Néprajzi Múzeum Etnológiai Adattárának cigány vonatkozású dokumentumai, valamint eredeti hagyatékok, feljegyzések, pl. Mészáros György egri kutatótól, Csenki Sándor zenekutató hagyatéka a püspökladányi múzeumból.
Az egyesület, illetve a Kutatóintézet keretében lebonyolított legjelentősebb kutatási program anyaga is itt található. 2000–2001-ben zajlott az Egészségügyi Minisztérium által kiírt „Egészséges életkezdet, gyermek- és serdülőkori egészségfejlesztési programok" c. pályázat keretében. Gémes Balázs vezette, a Dél-Dunántúl cigány népességére irányult, s 25–30 gyűjtő vett benne részt, változóan, köztük roma származásúak is. Az első szakaszban a kérdőíves adatgyűjtés történt meg. Részeredményeket mutattak be 2001 őszén Gyulán, az önkéntes gyűjtők IV. országos konferenciáján. A második szakaszban, 2002-ben történt volna meg az adatok feldolgozása a Népi Orvoslási Topográfia korábbi eredményeinek felhasználásával, amelyre Gémes Balázs elhalálozása miatt nem került sor.
A további munkában a közeli jövő egyik fontos feladata lehet a feldolgozás megvalósítása.

5./ Kisebb közlemények, nyomtatványok (B sorozat)
Leltározott tételek: 1-255
Ebben a gyűjteményi egységben találhatók pl. különféle folyóiratok tematikus számai (A falu, Korunk, Iskolakultúra, Educatio, Ezredvég), valamint cikkmásolatok, aprónyomtatványok.

6./ Hangtár (nincs jelölés)
84 db hangkazetta és 24 db cd-rom. A kazettákon interjúk, valamint a Kossuth Rádió „Cigányfélóra" c. műsorának hangfelvételei. A cd-ken Bari Károly folklórgyűjtései.

Segédletek

Az 1-5. gyűjteményi egységekről külön leltárkönyvek készültek a tételek részletes leírásával. A leltározás a múzeumi szabályok szerint történt. A leltárkönyv és a tároló dobozok is a múzeumi szabványnak felelnek meg. Az N sorozat (néprajzi adattár) kivételével a leltárkönyvek katalógussá alakítva számítógépen is megtalálhatók.

A gyűjtemény legfontosabb tudományos értékei

A Magyarországon az elmúlt 40 évben megjelent roma sajtó ebben a gyűjteményben van meg egyedül teljesen.
A hazai romákra vonatkozó sajtó figyeléséből keletkezett anyag hasonlóan kivételes, sehol másutt Magyarországon nem található meg így.
Különböző múzeumok cigány témájú dokumentációit, hagyatékokat ebben a gyűjteményben lehet egyedül egy helyen kutatni (Hermann Antal iratai, Erdős Kamill hagyatéka, stb.).
Ez a gyűjtemény tartalmazza legnagyobb mennyiségben a magyarországi cigányok történetére vonatkozó levéltári iratok másolatait (értéke a Holocaust Dokumentációs Központ zsidókra vonatkozó iratmásolataihoz hasonlítható).
Kiterjedt, cigányok közötti terepmunkából származó néprajzi gyűjtés is jelentős.
Magyarországon ez a gyűjtemény tesz leginkább lehetővé komplex kutatást a cigányság történelme, társadalmi helyzete és kultúrája iránt érdeklődők számára. A könyveken és periodikákon túl az eredeti gyűjtések, kéziratok mellett, minden fontos magyarországi romákra vonatkozó dokumentáció egy helyen megtalálható.
Romológusoknak, a roma kultúra iránt érdeklődő hivatásos kutatóknak, egyetemi hallgatónak, vagy bármely romák iránt érdeklődő, romákról adatokat, forrásokat, szakirodalmat kereső érdeklődőnek segítséget nyújthat a gyűjtemény.

A gyűjteményfejlesztésben alkalmazkodnunk kell a tudományos kutatásban és a tudományos-közgyűjteményi szolgáltatásokban zajló gyors változásokhoz. E változás egyik alapvető momentuma, hogy a helyszíni kutatások helyébe a közgyűjteményi állományok elektronikus elérésének igénye lép, s ez együtt jár az adathordozók, a segédletek és a kereső rendszerek megváltozásával. A gyűjtemény tervszerű, lépcsőzetes digitalizálással alkalmazkodhat a megváltozott igényekhez, s ez teszi lehetővé, hogy a jelenleginél is szélesebb körben beépülhessen a felsőoktatásban és az akadémiai intézetekben folyó kutatásokba, illetve a SZIE GTK-n kutatási és fejlesztési tevékenység épülhessen rá, amit 2007. februárban célként tűztünk ki.

Gödöllő, 2011. április 27.

Nagy Pál
történész, gyűjteményvezető

Glosszárium

Árenda, árendás: bérlet, bérlő
Arestált: letartóztatott, bebörtönzött személy
Áristom, áréstom: börtön
Articulus: törvénycikkely
Artificium: mesterség
Attestatum: igazolvány, bizonyítás, tanúsítvány; a falusi elöljáróságok által a cigányok számára kiállított igazoló levél, amely bizonyítja, hogy a helységben jól viselték magukat
Auriga: kocsis
Authentizálás, authenticálás: hitelesítés
Celebs, coelebs: nőtlen
Chymbalista: cimbalmos
Cinctura: kerítés, elkerített hely, fal
Circiter: körülbelül
Colonus: (telkes) jobbágy
Comitál, committál: megbíz
Commissarius: biztos; a kötetben közölt forrásokban többnyire azt a vármegye által megbízott személyt jelenti, aki a vármegye katonáival visszakísérte a kiutasított cigányokat lakhelyükre, vagy a megyehatárra
Comitatus: vármegye
Compania (katonai): század
Compagnia, kompánia: csoportokra, társaságokra többféles értelemben használt kifejezés; a kötetben közölt forrásokban katonai kifejezésként és cigány csoport megjelöléseként fordul elő; utóbbi jelentésében lehet egyszerűen vándorló közösség, leggyakrabban viszont az erdőkben hosszabb - rövidebb időre kunyhókat építő beás csoportokat nevezték kompániának; a 19. században nem cigányok által használt kompánia kifejezés értelme nem azonos a szakirodalomban gyakran említett, cigányok által használt kumpánija értelmével
Concambialis transactio: kölcsönös cserén alapuló ügylet
Confrontálás, confrontatio: szembesítés, szembe állítás
Conjugatus: házas
Conscriptio: összeírás
Consignatio: kimutatás, jegyzék
Consiliarius: (helytartótanácsi) tanácsos
Contribuens: adózó
Conventio, konvenció: megegyezés, szerződés, szegődmény
Creditor: hitelező
Cultiválni: művelni
Decrepita, decrepitus: rokkant
Defectuosus: hiányos, fogyatékos, magvaszakadt, kihalt
Depositum: letét
Director (földesúré): (jószág)igazgató
Dispositio: rendelkezés, intézkedés
Districtus: kerület
Divisionalis: osztálylevél
Domum habentes seu hospites: házzal bíró, azaz jobbágy (telepes)
Equi: lovak
Examinál: kérdez, vallat, vizsgál
Executio: végrehajtás, elégtétel, kivégzés
Extractus: kivonat

Faber aeraius: rézműves
Faber, faber ferrarius: kovács
Faber dominalis: uradalmi kovács
Familia: család
Famulus: segéd
Fidicen: hegedűs
Filia: lány
Filius: fiú
Fiscalis: ügyvéd
Fiskus: ügyész, ügyészi hivatal
Florenus: a forint latin neve
Fundamentum: alap
Fundus: telek
Gratia: jóakarat, kegy, kegyelem
Gratiosus: kegyelmes, jóakaró
Gremium: testület
Imputál, Imputatio: beszámít(ás), kivet(és), ráfog(ás), vád(ol)
Inquilini: zsellérek
Inquirál: nyomoz, kikérdez
Inquisitio: vizsgálat, vallatás
Instabilis: ingatag, bizonytalan
Instál: folyamodik, kérelmez
Instans: folyamodó, kérelmező
Libertinus: szabados
Littera Testimoniales: testimonialis levél, bizonyságlevél
Locumtenentialia Consilium: (Magyar Királyi) Helytartó Tanács
Magistratus: elöljáróság
Magistratualis fiscus: a vármegye tiszti ügyésze
Mater familias: családanya (mint családfő is)
Miles: katona
Miles dimissus: elbocsájtott katona
Miserabilis: szegény, szerencsétlen, elesett
Musicus: zenész
Nihil: semmi
Nomina et cognomina: kereszt- és vezetéknév
Notarius: jegyző
Obsitos: szolgálati ideje letelte után elbocsátott katona
Ocyosus (otiosus): haszontalan, fölösleges, munkanélküli
Ordinarius fiscus, fiskális: főügyész, első ügyész
Ordinarius Vice Comes: első alispán
Orphanus: árva
Pagina: oldal, lap
Pandúr: a vármegyék és a városok rendfenntartó fegyverese a 17. század első harmadától, elvben csak nemes lehetett; a pandúrok vezetője a csendbiztos
Pater familias: családapa, családfő
Passus (levél), passualis: útlevél, járlatlevél
Persona: személy
Platea: utca
Portio: adó
Possessio: falu
Processus, processualis: járás, járási

Professio: foglalkozás, mesterség
Provisor: tiszttartó (uradalomban); felügyelő (városi vagy vármegyei vonatkozásban)
Quaestor: kereskedő
Recommendál: ajánl
Regiment: valamely fegyvernemből álló, önálló csapattest; magyarul ezred
Resignál: átad, lemond, rábíz
Rusticus: paraszti, falusi
Scholasticus: iskolás
Servitor: szolga
Sigla: a rövidítésnek az a módja, amikor a csak a szavak kezdőbetűjét írják ki
Signatum: kelt(ezés)
Sub: alatt, alá
Subscriptio: aláírás
Substitutus: helyettes
Successor: örökös
Summa: összeg, pénz
Taxa: bér, díj, adó, váltság
Tegularius: téglavető
Terminus: határidő, határnap, perfolyam
Testimonialis: bizonyságlevél
Testis: tanú
Testium (testimonium): bizonyságtétel
Uradalmi fiscus: uradalmi ügyész
Urbárium: a földesúr és jobbágyai szerződés
Uxor: feleség
Uxoratus: házas, nős
Vagus: csavargó
Vice notarius: aljegyző
Vice: al-, másod
Viceispán: alispán
Vicenotarius: aljegyző
Vidua: özvegy asszony
Viduus: özvegy férfi

Pénznemek

Banknota: Bankjegy; a kötetben közölt forrásokban az 1762-ben bevezetett első magyarországi papírpénzt jelenti; nevezték régi bankónak is.
Bankó: Papírpénz; forrásainkban a → váltóforintra vonatkozik.
Bankócédula: Forrásainkban → váltócédula, de korábban így hívták az 1762-ben kibocsátott papírpénzt is.
Bankópénz: Papírpénz.
Ezüstforint: A 18. században Magyarországon a leggyakrabban használt pénz a rhénes, azaz rajnai forint volt; eredetileg aranypénz, a 17. század végén váltották ezüstre, 3 ilyen rajnai ezüst forint ért 1 tallért; a 18. században gyakran nevezték német forintnak, 1753-tól konvenciós forintnak vagy pengőforintnak is nevezték így különböztetve meg az 1762-ben kibocsátott papírpénztől, a bankócédulától, amelyet hívtak bankóforintnak és papírbankónak is; a 19. század első felében gyakran találkozunk a rajnai ezüstforint neveként a pengőpénz kifejezéssel is; a rajnai ezüstforint váltópénze a garas és a krajcár volt: 1 rajnai ezüst = 20 garas = 60 krajcár.
Ezüst: → **ezüstforint**
Forint: Több ország valutája a történelem folyamán, Magyarországon 1325-től folyamatosan pénznem volt 1900-ig; értéke változó volt, aranyból és ezüstből is verték; forrásainkban jelentheti az ezüstforintot, vagy a váltóforintot; Magyarországon 1946-ban vezettek be ismét ezen a néven valutát a pengő helyett.
Garas: Károly Róbert idején cseh mintára bevezetett ezüstpénz, az aranyforint nagyobb váltópénze; a Habsburgok által a 17. században kibocsátott garas értéke kisebb volt, 3 krajcár ért 1 garast, s 20 garas 1 ezüstforintot.
Korona: Magyarország hivatalos pénze 1892-től 1927-ig.
Krajcár: Keresztalakú verésmintázatáról cruciatus, crucifer (jelölése innen: x, xr, xcr); Magyarországon a 16. században jelent meg, az 1659. évi Habsburg birodalmi pénzreformtól kezdve a legfontosabb váltópénz lett; 1857-ig a rajnai → ezüstforint 1/60 része volt.
Pengő forint: Általában a fémpénzek neve a papírpénzektől való megkülönböztetésre, 19. századi forrásainkban az ún. konvenciós rajnai → ezüstforint értendő alatta; 1927-től pengőnek nevezték Magyarország új valutáját, ami a koronát váltotta fel.
Pengőpénz: → **ezüstforint**
Tallér: A 16. századtól elterjedő Habsburg birodalmi ezüstpénz, 1 tallér 3 rajnai forintot ért; a 18. században értéke leromlott, 1807-ben kivonták a forgalomból, de az ún. császár tallért vagy Mária Terézia tallért a 19. század második felében is verték, régi kedveltsége miatt és a balkáni pénzforgalom számára.
Váltócédula: → **váltóforint**
Váltóforint: Az 1762-ben bevezetett első magyarországi papírpénz, a bankóforint 1811. évi devalválásakor új, ún. bécsi értékű papírpénzt hoztak forgalomba, melynek leggyakrabban használt neve váltóforint, váltócédula; a leértékelt pénzt fokozatosan erre váltották át; továbbra is a pengőforint maradt az állandó értékű pénz, de a mindennapi forgalomban a váltóforint vált általánossá, 1 rajnai vagy másként pengő, megint másként konvencionális ezüstforint 2,5 váltóforintot ért.

Rövidítések jegyzéke

A forrásszövegekben előforduló, fel nem oldott rövidítések:

a. = alatt
db., drb. = darab
kgr. = kilogramm
klm., □ klm = kilométer, négyzetkilométer
k.m.f. = kelt mint fent
(LS) = locus sigilli (pecsét helye; ha az irat másolat, azaz nincs rajta ténylegesen pecsét, s annak helyét a másolat egykorú készítője és nem a szöveg mai közlője jelzi)
mk. = maga kezével
mp. = manu propria (saját kezével)
NB. = nota bene (jól jegyezd meg)
N°. = numero (szám)
özv. = özvegy
rk., rkath. = római katolikus
rt. = rendezett tanácsú (város)
s.a.t. = és a többi
sk. = saját kezűleg
SV. = salva venia; sit venia verbo (bocsánat a kifejezésért)
sz. = szám
szül. = született
T. = tekintetes
un., ún. = úgynevezett
x = aláírásoknál az írni nem tudók jele, korabeli kifejezéssel „keze keresztvonása" (gyakran jelölték így a krajcárt is)

Egyéb rövidítések és jelek:

kb. = körülbelül
l. = lásd
[LS] = locus sigilli (pecsét helye; ha az irat nem másolat, azaz az iraton ténylegesen van pecsét, s annak helyét a szöveg mai közlője jelzi)
pl. = például
nro. = numero (szám)
[---] = az íróanyag hibája, károsodása vagy egyéb ok miatt nem olvasható, bizonytalan olvasatú, továbbá utólag feleslegesnek ítélt, kihúzott vagy átjavított szavak, szövegrészek jelzése
( ) = siglák és egyéb rövidítések (csonkítás, összevonás) feloldásának jelzése
... = kivonatos közlés jelzése

